Erich Maria Remarque

Arcul de triumf

roman

Editura Eminescu

Erich Maria Remarque

Arcul de triumf

1

Femeia se îndreptă spre Ravic. Mergea repede, dar paşii ei aveau o şovăială ciudată. Ravic o observă abia când ajunse în dreptul lui. Era palidă, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară şi avea ochii larg deschişi. Faţa îi era rigidă, aidoma unei măşti, goală pe dinăuntru, iar ochii ei aveau, în lumina lămpilor de pe stradă, o expresie atât de sticloasă, încât îi atraseră atenţia.

Femeia trecu atât de repede pe lângă el încât îl atinse. El întinse mâna şi o prinse de braţ; în clipa următoare ea se clătină şi ar fi căzut jos, dacă el n-ar fi sprijinit-o.

O ţinea strâns de braţ.

— Unde mergi? întrebă el după o clipă.

Femeia se întoarse şi-l privi.

— Dă-mi drumul! şopti ea.

Ravic nu răspunse. O mai ţinea încă strâns de braţ.

— Dă-mi drumul! spuse ea abia mişcându-şi buzele. Lui Ravic i se păru că nu-l văzuse deloc. Privea dincolo de el, undeva în întunericul nopţii. Nu era pentru ea decât cineva care o oprise din drum, căruia îi vorbea.

— Dă-mi drumul!

Ravic înţelese îndată că nu era o femeie de stradă. Nu era nici beată. Nu-i mai ţinea acum braţul atât de strâns. S-ar fi putut desface uşor, dar nu încercase. Ravic aşteptă puţin.

— Unde Dumnezeu poţi să te duci noaptea, singură, la ora asta, în Paris? întrebă el din nou, încet, şi-i lăsă braţul.

Femeia tăcea. Dar nu plecă. Rămase pe loc; părea că nu mai era în stare să facă nici o mişcare.

Ravic se apropie de marginea podului. Simţea, sub mâini, piatra umedă şi poroasă.

— Poate acolo, jos? Arătă cu capul înapoi, în jos, spre Sena, care curgea neliniştită spre întunecatul Pont de l'Alma.

Femeia nu răspunse.

— Prea devreme, zise Ravic. Prea devreme şi e mult prea frig, acum în noiembrie.

El scoase un pachet de ţigări şi căută chibriturile prin buzunare. Văzu că nu mai rămăseseră decât două în cutie, aşa că se aplecă cu grijă ca să apere flacăra cu mâinile de vântul uşor ce venea dinspre apă.

— Dă-mi şi mie o ţigară, zise femeia, cu o voce aproape fără sunet.

Ravic se îndreptă şi-i întinse pachetul.

— Algeriene. Tutunul negru al Legiunii Străine. Poate e prea tare pentru dumneata. N-am altele la mine.

Femeia dădu din cap şi luă o ţigară. Ravic îi ţinu chibritul ca să aprindă. Fuma repede, trăgând adânc în piept. Ravic aruncă chibritul peste parapet, urmărindu-l cum coboară prin întuneric, ca o stea căzătoare, până la atingerea apei, când s-a stins.

Un taxi trecu încet pe pod. Şoferul opri. Se uită spre ei şi aşteptă puţin, apoi apăsă pe accelerator şi porni de-a lungul întunecatului şi umedului bulevard George al V-lea. Ravic se simţi deodată obosit. Lucrase toată ziua şi nu putuse să doarmă. Aşa că ieşise să bea ceva.

Dar iată că, pe neaşteptate, în frigul umed al nopţii târzii, oboseala căzu peste el ca un sac.

Se uită la ea. Ce-l făcuse oare s-o oprească? Îi mergea prost, asta se vedea foarte clar. Dar ce-i păsa lui de asta? Văzuse până atunci o mulţime de femei cărora le mergea prost, mai cu seamă noaptea şi mai cu seamă la Paris; nici de data asta nu era altceva, iar tot ce voia el era să aibă câteva ore de odihnă.

— Du-te acasă, spuse el. Ce cauţi pe străzi la ora asta? Vrei să intri în încurcătură?

Îşi ridică gulerul pardesiului şi se pregăti să plece. Femeia îl privi ca şi cum nu l-ar fi înţeles.

— Acasă? repetă ea.

Ravic dădu din umeri.

— Acasă, înapoi în apartamentul dumitale, la hotel, spune-i cum vrei, undeva. Doar nu vrei să te prindă poliţia?

— La hotel! Doamne, Dumnezeule! zise femeia.

Ravic făcu o pauză. Încă cineva care nu ştie unde să se ducă, se gândi el. Ar fi putut să prevadă asta. Mereu acelaşi lucru. Veşnica disperare care vine odată cu întunericul nopţii şi dispare odată cu el. Aruncă ţigara. Ca şi cum nu cunoştea senzaţia asta, ca şi cum n-ar fi fost o adevărată obsesie pentru el.

— Hai să mergem undeva să bem ceva, zise el.

Era cea mai simplă soluţie. După aceea putea să plătească şi să plece, iar ea n-avea decât să hotărască ce să facă.

Femeia făcu o mişcare nesigură şi se clătină. Ravic o prinse de braţ.

— Obosită? întrebă el.

— Nu ştiu. Cred că da.

— Prea obosită ca să dormi?

Ea dădu din cap.

Merseră în sus pe bulevardul Marceau. Ravic o simţi sprijinindu-se de el. Nu se sprijinea ca şi cum ar fi fost obosită — ci parc-ar fi fost gata să cadă şi trebuia să se reazime de cineva.

Traversară bulevardul Petru I al Serbiei. În dosul întretăierii cu strada Chaillot, drumul se lărgea în sus, şi în depărtare se vedea, ridicându-se şi răsărind din cerui ploios, forma masivă şi nedesluşită a Arcului de Triumf.

Ravic arătă spre intrarea mică şi luminoasă a unui local subteran.

— Acolo o să mai putem găsi ceva.

Era un bistro frecventat de şoferi. Înăuntru, câţiva şoferi şi două femei de stradă. Şoferii jucau cărţi. Femeile beau absint. O cercetară cu priviri grăbite, pe cea care intra. Apoi întoarseră capul cu nepăsare. Cea mai în vârstă căscă tare; cealaltă începu să se fardeze, alintându-se. Un băieţandru cu o faţă de şobolan plictisit, stropi şi începu să şteargă pe jos.

Ravic şi femeia se aşezară la o masă lângă intrare. Era mai comod; putea să plece de acolo mai uşor. El nu-şi scoase pardesiul.

— Ce vrei să bei? întrebă el.

— Nu ştiu. Nu vreau nimic.

— Două calvados, spuse Ravic chelnerului, care era în vestă şi cu mânecile suflecate. Şi un pachet de Chesterfield.

— N-avem, anunţă chelnerul. Numai franţuzeşti.

— Bine, atunci un pachet de Laurens verzi.

— N-avem verzi. Numai albastre.

Ravic privi braţul chelnerului pe care era tatuată o femeie goală păşind printre nouri. Chelnerul îi urmări privirea şi-şi făcu muşchii să joace. Femeia din nouri îşi mişcă lasciv şoldurile.

— Bine, albastre, zise Ravic.

Chelnerul rânji.

— Poate ne-au mai rămas unele verzi, încheie el şi plecă.

Ravic îl urmări cu privirea.

— Papuci roşii în picioare, zise el, şi o femeie goală pe braţ! A servit probabil în marina turcească. Femeia îşi puse mâinile pe masă, ca şi cum n-ar mai fi vrut să şi le ridice niciodată. Mâinile ei fuseseră cândva îngrijite, dar asta nu însemna nimic. Acum erau totuşi mai puţin îngrijite. Ravic văzu că unghia degetului arătător de la mâna dreaptă, era ruptă; rămăsese ruptă fără să mai fi fost din nou pilită. În unele locuri lacul se luase.

Chelnerul aduse paharele şi un pachet de ţigări.

— Laurens verzi. Am găsit unul, totuşi.

— Mi-am închipuit că ai să găseşti. Eşti din marină?

— Nu. De la circ.

— Şi mai bine. Ravic întinse un pahar femeii. Uite, bea asta. E cel mai bun lucru la această oră. Sau vrei mai bine o cafea?

— Nu.

— Bea-l tot, dintr-o dată.

Ea dădu din cap şi goli paharul. Ravic o studia. Avea o faţă ştearsă, aproape inexpresivă. Buzele îi erau pline, dar palide, trăsăturile păreau ofilite, veştejite. Numai părul era foarte frumos — de un blond natural şi strălucitor. Purta o bască şi, sub haina de ploaie, un taior albastru. Taiorul fusese lucrat de un croitor bun, dar piatra verde de la inelul ce-l purta la mână, era mult prea mare ca să fie veritabilă.

— Mai vrei unul? întrebă Ravic.

Ea dădu din cap.

Ravic chemă chelnerul.

— Încă două calvados. Dar în pahare ceva mai mari

— Pahare mai mari şi mai pline?

— Da.

— Asta înseamnă două calvados duble.

— Exact.

Ravic se hotărî să termine repede, să bea şi să plece. Era plictisit şi obosit. De obicei era răbdător în asemenea împrejurări; avea în urma lui peste patruzeci de ani de viaţă frământată. Dar era mult prea obişnuit cu astfel de situaţii. Trăia la Paris de câţiva ani şi neputând să doarmă prea mult nopţile, văzuse multe cazuri de felul acesta.

Chelnerul adusese băuturile. Ravic luă calvadosul cu miros parfumat şi pătrunzător şi îl puse cu grijă în faţa ei.

— Bea şi asta. Nu ajută prea mult, dar te mai încălzeşte. Şi, orice-ar fi, — n-o pune prea mult la inimă. Oricât de grav, un lucru nu dăinuie prea multă vreme.

Femeia îl privi fără să bea.

— Adevărat, zise Ravic. Mai cu seamă noaptea. Noaptea te face să exagerezi orice.

Femeia îl mai privea încă.

— N-ai de ce să mă consolezi, zise ea.

— Cu atât mai bine.

Ravic privi împrejur, căutând chelnerul. Se săturase. Cunoştea genul acesta. Probabil rusoaică, se gândi el. Nu le trebuie decât să stea puţin undeva, mai ales dacă sunt ude de ploaie, că pe urmă devin arogante.

— Eşti rusoaică? întrebă el.

— Nu.

Ravic plăti şi se scula să-i spună la revedere. În aceeaşi clipă se ridică şi ea. Făcu lucrul acesta în linişte şi foarte firesc. Ravic se uită la ea

nehotărât. Foarte bine, se gândi el, pot s-o părăsesc tot atât de uşor şi afară.

Începuse să plouă. Ravic se opri în faţa uşii.

— Pe unde o iei?

Se hotărâse să meargă în direcţie opusă.

— Nu ştiu. Oriunde.

— Bine dar... unde stai?

Femeia făcu o mişcare grăbită.

— Nu pot merge acolo! Nu, nu! Asta nu pot s-o fac! Nu acolo!

Dintr-o dată ochii i se umplură de o teamă sălbatică. S-a certat, se gândi Ravic, a avut vreun scandal şi a fugit. Dar mâine la amiază va uita totul şi se va întoarce.

— Nu ştii pe cineva la care ai putea merge? O cunoştinţă? Poţi să telefonezi din local?

— Nu. N-am pe nimeni.

— Dar trebuie să te duci undeva. N-ai bani pentru o cameră?

— Am.

— Atunci du-te la hotel. Sunt o mulţime pe aici.

Femeia nu răspunse.

— Trebuie să te duci undeva, zise Ravic nerăbdător. Nu poţi sta pe străzi în ploaie.

Ea îşi strânse haina în juru-i.

— Ai dreptate. Mulţumesc.

Cu o mână îşi suci gulerul hainei în jurul gâtului.

— Mulţumesc pentru tot. Se uită în sus spre Ravic cu o expresie de suferinţă şi încercă să surâdă, fără să reuşească. Apoi plecă prin ploaia întunecoasă, păşind fără zgomot şi fără să şovăie.

Ravic rămase nemişcat timp de o clipă.

— Drace! mormăi el surprins şi nehotărât... Nu ştia cum se întâmplase şi nici ce putea să-nsemne surâsul acela disperat, privirea ei, strada pustie, noaptea... ştia doar că n-o putea lăsa pe femeia aceasta să plece singură prin ceaţă, femeia aceasta care, dintr-o dată, i se păru asemenea unui copil părăsit.

O urmă.

— Vino cu mine, zise el brusc. O să găsim ceva pentru dumneata.

Ajunseră la Etoile. Piaţa se întindea în faţa lor ca o pânză cenuşie şi ploioasă, enormă şi fără de sfârşit. Ceaţa era acum atât de deasă, încât nu se mai vedeau străzile ce se resfirau împrejur. Nu se zărea decât piaţa largă, cu luminile palide ale felinarelor răspândite de-a lungul străzii şi cu Arcul monumental de piatră, ce se înălţa în ceaţă, ca şi cum ar fi vrut să sprijine cerul melancolic şi să adăpostească sub el flacăra singuratică şi slabă de pe mormântul Soldatului Necunoscut, ce părea ultimul mormânt al omenirii în singurătatea nopţii.

Traversară piaţa. Ravic mergea repede. Era prea obosit ca să se mai gândească. Auzea lângă el paşii uşori ai femeii ce-l urma în tăcere, cu capul plecat, cu mâinile ascunse în buzunarele hainei, o mică fiinţă străină în care pâlpâia flacăra vieţii — şi, deodată, în singurătatea târzie a pieţei, i se păru în chip straniu că îi aparţine, deşi nu ştia nimic despre ea, sau tocmai pentru aceasta. Era o străină pentru el, aşa cum el se simţea străin pretutindeni şi, într-un mod foarte bizar, lucrul acesta o apropie mai mult de el decât orice cuvinte şi decât obişnuinţa apăsătoare a timpului.

Ravic locuia într-un mic hotel pe o stradă laterală a bulevardului Wagram, în dosul pieţei Ternes. Era o clădire cam ruinată, ce nu avea nou

decât firma de deasupra intrării, pe care era scris: *Hotel Internaţional.* Sună.

— Aveţi o cameră liberă? întrebă el pe băiatul care deschise uşa.

Băiatul îl privi somnoros.

— Portăreasa nu este aici, mormăi el în cele din urmă.

— Văd asta. Te întreb dacă este vreo cameră liberă.

Băiatul dădu din umeri neputincios. Vedea că Ravic era cu o femeie; dar nu putea înţelege de ce voia o altă cameră. După câte ştia el, nu pentru asta erau aduse femeile.

— Madama doarme. Are să se înfurie dacă o scol, zise el. Se scărpină tare.

— Foarte bine. Atunci o să căutăm noi singuri.

Ravic dădu un bacşiş băiatului, îşi luă cheia şi urcă scările urmat de femeie. Înainte de a descuia uşa el o cercetă pe cea de alături. Nu erau pantofi în faţa ei. Bătu de două ori. Nu răspunse nimeni. Încercă atunci încet clanţa. Uşa era încuiată.

— Camera era goală ieri, murmură el. Să încercăm de cealaltă parte. Proprietăreasa a încuiat-o de frică să nu plece ploşniţele.

El îşi descuie camera.

— Stai jos un moment.

Îi arătă o sofa de catifea roşie.

— Mă întorc îndată.

Deschise o fereastră mare ce dădea spre un balconaş de fier şi se căţără peste grilaj, pe balconul de alături, unde încercă uşa. Era, de asemenea, închisă. Se întoarse resemnat.

— Nu-i chip. Nu-ţi pot găsi aici o altă cameră.

Femeia stătea în colţ, pe sofa.

— Pot să stau aici o clipă?

Ravic o privi cu atenţie. Faţa îi era desfigurată de oboseală. Părea că n-ar mai fi fost în stare să se ridice iarăşi.

— Poţi să rămâi aici, spuse el.

— Numai o clipă.

— Poţi să dormi aici. E lucrul cel mai simplu.

Femeia părea că nu-l aude. Încet, aproape automat, ea dădu din cap.

— Trebuia să mă laşi în stradă. Acum — cred că n-am să fiu în stare...

— Nu cred nici eu. Trebuie să stai aici şi să dormi. E lucrul cel mai bun pe care poţi să-l faci. Vom vedea ce va aduce ziua de mâine.

Femeia îl privi.

— Nu vreau...

— Dumnezeule, zise Ravic. N-ai să mă tulburi deloc. Nu e prima oară când stă cineva aici, fiindcă n-are unde se duce noaptea. E un hotel pentru refugiaţi... Aşa ceva se-ntâmplă aproape zilnic. Poţi să iei patul, eu voi dormi pe sofa. Sunt obişnuit cu ea.

— Nu, nu, stau unde sunt. Dacă pot sta aici, e tot ce-mi trebuie...

— Bine, cum vrei.

Ravic îşi scoase pardesiul, şi-l atârnă în cuier. Apoi luă cuvertura şi o pernă de pe pat şi împinse un scaun aproape de sofa. Aduse un halat din odaia de baie, şi-l puse pe scaun.

— Iată, zise el, asta-i tot ce pot să-ţi dau. Dacă vrei pot să-ţi dau şi o pijama. O găseşti acolo, în sertar. Acum n-am să-ţi mai port de grijă. Te poţi duce la baie... Eu am puţină treabă aici.

Femeia dădu din cap.

Ravic se opri în faţa ei.

— Dar să-ţi scoatem haina. E udă de tot. Şi dă-mi pălăria.

Ea i le dădu pe amândouă. El puse perna în colţul canapelei.

— Asta s-o pui sub cap. Uite şi un scaun, ca să nu cazi jos când dormi. Îl împinse aproape de canapea. Şi-acum, pantofii dumitale! Plini de apă, bineînţeles! Cea mai bună metodă ca să răceşti.

Îi scoase pantofii, găsi o pereche de şosete în sertar şi i le trase în picioare. — Acum e mai bine. În vremuri grele e necesar puţin confort. Asta-i o veche maximă soldăţească.

— Mulţumesc, zise femeia. Mulţumesc.

Ravic se duse în camera de baie şi întoarse robinetul. Apa năvăli în cadă. Îşi desfăcu cravata şi se privi, cu mintea absentă, în oglindă. Ochii îndrăzneţi, în orbita adânci şi întunecoase, o faţă prelungă, moartă de oboseală, căreia nu-i dădea viaţă decât strălucirea privirilor; buze prea blânde pentru cuta adâncă de la nas şi până la gură — şi deasupra ochiului drept, pierzându-se sub păr, o cicatrice lungă şi crestată.

Sunetul telefonului îi întrerupse gândurile.

Drace! Pentru o clipă uitase totul. Erau unele momente ca acestea în care uitai totul. Şi mai era şi femeia aceea stând în odaia de alături.

— Vin, strigă el. Te-ai speriat? Luă receptorul. Cum? Da. Bine. Da, desigur, imediat, da, merge bine. Unde? Foarte bine, voi fi acolo îndată. Cafea tare, fierbinte, da.

Puse cu grijă receptorul jos şi câteva clipe rămase sprijinit de marginea canapelei.

— Trebuie să plec, zise el.

Femeia se sculă îndată. Se clătină puţin şi se sprijini de scaun.

— Nu, nu. O clipă Ravic fu înduioşat de această grabă supusă. Poţi rămâne aici. Culcă-te. Am să lipsesc o oră sau două. Nu pot şti precis cât. Rămâi aici. Îşi puse pardesiul. Un gând îi trecu repede prin minte, dar îl uită îndată. Femeia n-are să fure; nu era din acelea. O ştia prea bine. Şi nici nu prea avea ce să fure.

Era lângă uşă, când ea întrebă:

— Nu pot merge cu dumneata?

— Imposibil. Rămâi aici. Găseşti tot ce-ţi trebuie. Şi patul îţi stă la dispoziţie. Coniacul e acolo. Culcă-te.

Se întoarse să plece.

— Lasă lumina aprinsă, zise femeia pe neaşteptate.

Ravic luă mâna de pe buton.

— Ţi-e frică? întrebă el.

Ea dădu din cap. El îi arătă cheia.

— Încuie uşa după mine. Dar nu lăsa cheia în uşă. Mai e o cheie jos, cu care pot intra.

Ea dădu din cap.

— Nu-i asta, dar lasă te rog lumina aprinsă.

— Înţeleg! Ravic o privi stăruitor. Cunosc senzaţia asta. Am trecut şi eu prin ea.

La colţul străzii găsi un taxi.

— Strada Lauriston. Repede!

Şoferul întoarse, făcând un U, intră în bulevardul Carnot şi apoi în bulevardul La Forge. Când traversă aleea Marei Armate, o maşină mică, de două locuri coti spre ei din dreapta. Cele două maşini s-ar fi ciocnit dacă strada n-ar fi fost umedă şi netedă. Dar când cel din maşina de două locuri frână, maşinuţa deschisă se învârti ca un carusel. Era un mic Renault, condus de un domn cu ochelari şi cu melon negru. I se putea vedea faţa palidă şi indignată. Maşina se opri apoi lângă un stop din faţa Arcului, la capătul străzii, asemenea unei insecte mici şi verzi, înţepenită în faţa porţii imense a Infernului şi din care se ridica un pumn palid, ameninţând spre cerul negru al nopţii.

Şoferul întoarse capul.

— Ai mai văzut vreodată aşa ceva?

— Da, zise Ravic.

— Dar nu cu o astfel de pălărie. Ce nevoie are cineva, cu o asemenea pălărie, să gonească astfel prin noapte?

— E dreptul lui. Era pe drumul principal. De ce te înfurii?

— Sigur că e dreptul lui. Tocmai de asta mă şi înfurii.

— Şi ce-ai fi făcut, dacă n-ar fi avut dreptate?

— Tot m-aş fi înfuriat.

— Nu-ţi complici deloc viaţa.

— Nu m-aş fi necăjit totuşi atâta, replică şoferul şi coti în bulevardul Foch. N-aş fi fost atât de surprins, înţelegi?

— Nu. Trebuie să conduci mai încet la intersecţii.

— Aşa voiam să fac. De vină-i numai uleiul ăsta blestemat de pe străzi. Dar ce te face să mă întrebi dacă nu te interesează răspunsul?

— Sunt obosit, răspunse Ravic nerăbdător. Fiindcă e noapte. Şi pentru că, dacă vrei, nu suntem decât nişte scântei luate de vânt. Mergi mai repede.

— Asta-i altceva. Şoferul îşi potrivi şapca cu un oarecare respect. — Înţeleg.

— Ascultă, zise Ravic bănuitor. Nu eşti rus?

— Nu. Dar am citit mult, tot aşteptând clienţii.

N-am noroc cu ruşii astăzi, gândi Ravic. Se lăsă pe spate. Cafea, gândi el. Cafea neagră foarte fierbinte. Să sperăm că au multă. Mâinile mele trebuie să fie foarte sigure. Dacă nu sunt — Veber ar fi în stare să-l dea afară. Dar are să meargă bine. Coborî fereastra şi trase în piept încet, adânc, aerul umed.

2

Mica sală de operaţie era luminată ca ziua. Arăta ca un abator foarte igienic. Grămezi de vată îmbibată în sânge, bandaje şi tampoane, răspândite pretutindeni, contrastau, ca un protest energic şi solemn, cu albul strălucitor şi neted al sălii. Veber stătea la o masă de metal în anticameră, luând note; o infirmieră fierbea instrumentele; apa clocotea, lumina părea să cânte, numai cadavrul de pe masă zăcea cufundat într-o cu totul altă lume — unde nu-i mai păsa de nimic.

Ravic lăsă săpunul lichid să-i curgă pe mâini şi începu să se spele. O făcea cu furie, ca şi cum ar fi vrut să-şi smulgă pielea.

— Drace! mormăi el. Blestemat lucru!

Infirmiera îl privi cu dispreţ. Veber ridică încet capul.

— Calmează-te, soră Eugénie. Toţi chirurgii înjură. Mai ales dacă ceva merge prost. Ar trebui să te obişnuieşti cu asta.

Infirmiera aruncă instrumentele în apa clocotită.

— Profesorul Perrier nu înjura niciodată, spuse ea cu un ton ofensat.

— Profesorul Perrier era specialist în operaţii la creier. O mecanică mai subtilă, Eugénie. Noi lucrăm în abdomen. E cu totul altceva. Veber închise carneţelul şi se sculă. Ai făcut tot ce-ai putut, Ravic. Dar, oricum, împotriva şarlatanilor nu poţi lupta.

— Ba da, câteodată poţi. Ravic îşi şterse mâinile şi aprinse o ţigară. Infirmiera deschise geamul, dezaprobându-l în tăcere.

— Bravo, Eugénie, o lăudă Veber. Totdeauna, conform regulamentului.

— Eu am răspundere. Nu vreau să fiu dată afară.

— Frumos, Eugénie. Şi foarte încurajator.

— Unii n-au deloc simţul răspunderii. Iar alţii nu vor să-l aibă.

— Asta-i pentru tine, Ravic, râse Veber. Mai bine să dispărem. Eugénie e întotdeauna agresivă, dimineaţa. Oricum, nu mai e nimic de făcut aici.

Ravic se întoarse. Privi spre zeloasa infirmieră. Ea îl înfruntă neînfricată; ochelarii cu rame de metal dădeau chipului ei o asprime rece şi tăioasă. Era, ca şi el, o fiinţă omenească, dar lui i se părea mai străină decât un pom.

— Iartă-mă, zise el, ai dreptate, soră.

În lumina albă, zăcea întins pe masă, ceea ce cu câteva ore mai înainte fusese speranţă, suflare, grijă şi viaţă. Acum nu mai era decât un cadavru insensibil — şi automatul uman numit sora Eugénie, cu răspunderi şi cu mult respect pentru ea însăşi, ce nu făcuse niciodată vreun pas greşit — îl scoase din odaie. Aceştia sunt cei care trăiesc veşnic, se gândi Ravic — viaţa nu iubeşte sufletele acestea de lemn — de aceea le uită şi le lasă să trăiască înainte.

— Cu bine, soră, spuse Veber. Încearcă să dormi.

— La revedere, doctore Veber. Mulţumesc.

— La revedere, zise Ravic. Iartă-mi înjurăturile.

— Bună dimineaţa, răspunse Eugénie, glacial.

Veber zâmbi.

— Un caracter de oţel.

Afară începea o zi cenuşie. Camioanele de gunoi se hurducau pe străzi. Veber îşi ridică gulerul.

— Urâtă vreme! Pot să te duc acasă, Ravic?

— Nu, mulţumesc. Mai degrabă merg pe jos.

— Pe vremea asta? Pot să te las acasă. E în drumul meu.

Ravic dădu din cap.

— Îţi mulţumesc, Veber.

Veber îl privi cercetător.

— E curios că te mai impresionează când moare cineva sub cuţit. Nu ţi s-a mai întâmplat asta în ultimii cincisprezece ani?

— Ba da. Sunt obişnuit. Şi nu-s deloc impresionat.

Veber stătea în faţa lui Ravic, spătos şi greoi. Faţa lui mare şi rotundă, strălucea ca un măr de Normandia. Mustaţa, neagră şi scurtă, lucea umezită de ploaie. Buickul ce staţiona în colţ, strălucea, de asemenea. Acum Veber are să se instaleze comod în maşină, îndreptându-se spre căsuţa lui vopsită în roz, de la marginea oraşului, unde îl aşteptau o soţie cu chipul strălucitor, doi copilaşi strălucind de curăţenie şi o viaţă la fel de strălucitoare. Cine ar putea să-i explice lui ceva despre tensiunea aceea care îţi taie răsuflarea, când cuţitul face prima incizie şi dâra îngustă şi roşie urmează apăsării uşoare, când trupul, sub pense, se desface ca faldurile unei perdele, când organe ce n-au văzut niciodată lumina zilei sunt lăsate descoperite, când mergi asemenea unui vânător prin junglă şi, deodată, te trezeşti în faţa fiarei sălbatice, moartea, ascunsă în ţesuturi distruse, în tumori, în răni, când începe lupta, lupta tăcută şi nebunească, în timpul căreia nu se poate folosi o altă armă decât o lamă subţire şi o mână sigură — cine îi poate explica ce înseamnă simţământul pe care îl încerci când, dintr-o dată, o umbră neagră străbate albul ochilor — o monstruoasă ironie care parcă amorţeşte cuţitul, acul fragil, şi mâna grea — şi când viaţa — pulsând enigmatică şi invizibilă — este împinsă înapoia mâinilor fără putere, când se prăbuşeşte, tânără, în vârtejul nebunesc pe care nimeni nu-l poate ajunge sau opri — şi când un chip care cu o clipă mai înainte respirase şi

purtase un nume, se transformă într-o mască rigidă, fără nume — acea neputinţă revoltătoare şi lipsită de sens — cine ar putea-o explica şi ce-ar fi oare de explicat?

Ravic aprinse o altă ţigară.

— Douăzeci şi unu de ani, zise el.

Veber îşi şterse cu batista picăturile strălucitoare de pe mustaţă.

— Ai lucrat minunat, Ravic. Nici eu n-aş fi lucrat mai bine. Că n-ai putut salva ceea ce un şarlatan a cârpit, nu-i treaba ta. Unde am ajunge dacă am gândi altfel?

— Da, zise el. Unde am ajunge?

Veber îşi vârî batista în buzunar.

— După toate prin câte ai trecut, ar fi trebuit să fii grozav de călit.

Ravic îl privi cu o umbră de ironie.

— Nimeni nu e niciodată tare. Dar cineva se poate obişnui cu o serie de lucruri.

— Asta voiam să spun.

— Da, şi cu unele lucruri niciodată. Dar asta e greu de înţeles. Bună-oară cafeaua. Probabil că acum sunt aşa de vioi datorită ei. Şi noi o confundăm cu însufleţirea.

— A fostă bună cafeaua, nu-i aşa?

— Foarte bună.

— Mă pricep să fac cafea. Mi-am închipuit c-o să ai nevoie, de aceea am făcut-o chiar eu. Era cu totul altceva decât zeama aceea neagră, pe care o face de obicei Eugénie, nu-i aşa?

— Incomparabil. Eşti un maestru în prepararea cafelei.

Veber intră în maşină. Porni motorul şi scoase capul pe geam.

— Nu vrei să te duc? Trebuie să fii obosit.

Ca o pecete, gândi Ravic absent. Dar de ce mi se întâmplă mie? Totdeauna gândurile astea ascunse...

— Nu mai sunt obosit, zise el. Cafeaua m-a trezit. Somn uşor, Veber.

Veber râse. Dinţii îi străluciră pe sub mustaţa neagră.

— N-am de gând să mă culc acum. Voi lucra în grădină, vreau să sădesc lalele şi narcise.

Lalele şi narcise, se gândi Ravic. În straturi netede, despărţite de poteci pietruite şi netede. Lalele şi narcise — suflul de aur al primăverii.

— Pe curând, Veber, zise el. Ai să te îngrijeşti dumneata de celelalte, nu-i aşa?

— Desigur. Te chem deseară la telefon. Îmi pare rău că onorariul va fi mic. Fata era săracă şi, după cum se pare, n-are rude. Mă voi ocupa eu de asta.

Ravic îl întrerupse cu un gest.

— Ea i-a dat lui Eugénie o sută de franci. Se pare că asta e tot ce avea. Înseamnă deci douăzeci şi cinci de franci pentru dumneata.

— N-are importanţă, zise Ravic, nerăbdător. Pe curând, Veber.

Ravic merse încet de-a lungul străzii Lauriston. Dacă ar fi fost vară s-ar fi aşezat pe o bancă în Bois de Boulogne, în lumina soarelui de dimineaţă, cu mintea goală de gânduri şi ar fi privit apa şi pădurile tinere, până când s-ar fi destins. Apoi ar fi plecat la hotel şi s-ar fi culcat.

Intră într-un bistro, la colţul străzii Boissière. În faţa barului stăteau câţiva muncitori şi camionagii. Beau cafea neagră, caldă, cu brioşe. Ravic îi privi câteva clipe. Era viaţa simplă şi obişnuită, muncă ziua, oboseală seara, mâncare, o femeie şi apoi un somn fără vise.

— Un kirsch, comandă el.

Fata care murise purta un lanţ îngust, o imitaţie ieftină de aur, în jurul gleznei de la piciorul drept, unul din fleacurile acelea pe care le poate purta cineva numai când e tânăr, sentimental şi lipsit de gust. Un lănţişor

cu o placă mică, purtând o inscripţie: *toujours Charles*, un lănţişor încheiat în jurul gleznei, în aşa fel încât nimeni să nu i-l poată scoate — un lănţişor ce evoca povestea duminicilor petrecute în pădurile din jurul Senei, a dragostei şi a tinereţii neştiutoare, a unui mic bijutier de undeva din Neuilly, a nopţilor de septembrie petrecute într-o mansardă — şi-apoi, dintr-o dată, teama, aşteptarea — *toujours Charles*, care nu s-a mai arătat niciodată, prietena care cunoştea o adresă, o moaşă, o masă acoperită cu muşama, o durere ascuţită şi sânge, sânge, un chip tulburat de femeie bătrână, braţe împingându-te în grabă într-o maşină ca să scape de tine, zile de mizerie şi de ruşine, în sfârşit, drumul la spital, suta de franci mototolită într-o mână caldă şi umedă de sudoare — prea târziu.

Radioul începu să urle. Un tango, o voce nazală, căutând cuvinte stupide. Ravic se pomeni reproducând întreaga operaţie. Reluă, în gând, fiecare mişcare. Poate câteva ore mai devreme ar mai fi existat o şansă. Veber îl chemase. El nu fusese la hotel. Aşa că fata a trebuit să moară, fiindcă el cutreiera străzile. Veber nu putea face singur astfel de operaţii. Absurditatea hazardului. Piciorul cu lanţul aurit se îndoi, răsucindu-se.

— Vino în bărcuţa mea, cânta fals glasul. Ravic plăti şi plecă. Afară, opri un taxi: — La Osiris.

Osiris era un bordel de mâna a doua, cu un bar mare în stil egiptean.

— Tocmai închideam, zise portarul. Nu e nimeni înăuntru.

— Nimeni?

— Numai Rolande. Fetele au plecat, toate.

— Foarte bine.

Portarul, prost dispus, se opri pe trotuar.

— De ce nu reţineţi taxiul? N-am să vă pot găsi altul mai târziu! Închidem.

— Ai mai spus-o odată. Am să găsesc eu un alt taxi.

Ravic puse un pachet de ţigări în buzunarul de la piept al portarului şi intră pe uşa îngustă de lângă vestiar, în sala cea mare. Barul era gol; făcea impresia obişnuită a rămăşiţelor unei întruniri burgheze — vin vărsat, două scaune răsturnate, dopuri pe jos şi miros de tutun, parfum dulceag şi carne.

— Rolande, zise Ravic.

Ea stătea în faţa unei mese, pe care era o grămadă de rufărie roză.

— Ravic, zise ea fără să se mire. Târziu. Ce vrei — o fată sau ceva de băut? Sau amândouă?

— Vodcă. Din aceea poloneză.

Rolande aduse o sticlă şi un pahar.

— Serveşte-te. Eu trebuie să aleg şi să înscriu rufăria. Cazanul pentru rufărie va fi aici într-o clipă. Dacă n-ar avea cineva grijă de toate, banda asta s-ar apuca să fure ca nişte coţofene. Şoferii... Ştii, cadouri pentru drăguţele lor.

Ravic dădu din cap.

— Pune muzica, Rolande. Tare.

— Foarte bine.

Rolande întoarse butonul. Sunetul tobelor şi trâmbiţelor răsună tunător ca o furtună în sala înaltă şi goală.

— Prea tare, Ravic?

— Nu.

Prea tare? Prea tare nu putea fi decât liniştea. Liniştea în care te înfunzi ca într-un gol.

— Gata. Ravic se apropie de masa la care era Rolande. Avea o figură blândă, un obraz neted şi ochii negri şi calmi. Rochia neagră şi modestă pe care o purta, o deosebea pe supraveghetoare de prostituatele aproape goale.

— Bea cu mine, Rolande.

— Bine.

Ravic aduse încă un pahar de la bar şi turnă. Rolande împinse sticla înapoi, când paharul fu pe jumătate plin.

— Destul. Nu beau mai mult.

— Paharele pe jumătate pline sunt dezgustătoare. De ce nu bei?

— De ce? Asta-i risipă.

Ravic se uită spre ea. Văzu faţa sinceră şi inteligentă şi zâmbi.

— Risipă. Vechea spaimă a francezilor! De ce să cruţi? Nimeni nu te cruţă!

— Astea-s principii. E altceva!

Ravic râse.

— Să bem un pahar în cinstea lor! Ce-ar deveni lumea fără principii morale! O adunătură de criminali idealişti şi leneşi!

— Îţi trebuie o fată, zise Rolande. Pot s-o chem pe Kiki. E straşnică. Douăzeci şi unu de ani.

— Aşa? Douăzeci şi unu? Nu-i de mine astăzi. Ravic îşi umplu paharul. La ce te gândeşti tu, acum, Rolande, înainte s-adormi?

— De obicei la nimic. Sunt mult prea obosită.

— Şi când nu eşti obosită?

— La Tours.

— De ce?

— O mătuşă de-a mea are acolo o casă cu prăvălie Am două ipoteci asupra ei. Când moare — are şaptezeci şi şase de ani — capăt casa. Voi face atunci o cafenea din prăvălie. Hârtie colorată cu desene înflorate, o orchestră, trei oameni, pian, vioară, în fund un bar. Mic şi drăguţ. Cred c-am să pot s-o mobilez, cu nouă mii cinci sute de franci, chiar cu perdele şi lămpi. Apoi voi pune deoparte încă cinci mii de franci, pentru primele luni. Şi-o să am, bineînţeles, şi chiriaşi la etajul întâi şi doi. La asta mă gândesc.

— Te-ai născut în Tours?

— Da. Dar nimeni nu ştie unde sunt. Şi dacă afacerea merge, n-o să-i pese nimănui de asta. Banii acoperă orice.

— Nu orice. Dar foarte multe.

Ravic simţi în dosul pleoapelor o apăsare ce-i îngreuia vocea.

— Cred că-mi ajunge, zise el şi scoase câteva bancnote din buzunar.

— Ai să te măriţi la Tours?

— Nu chiar îndată. Dar după câţiva ani, da. Am un prieten acolo.

— Te duci pe-acolo?

— Rareori. El îmi scrie din când în când... Desigur că la o altă adresă. E însurat, dar nevasta lui e la spital... Ofticoasă. Mai are un an sau doi, cel mult, spun doctorii. Apoi va fi liber.

Ravic se sculă.

— Dumnezeu să te aibă în paza lui, Rolande. Ai mult bun-simţ.

Ea zâmbi mulţumită... Credea că el îi dădea dreptate. Obrazul neted nu părea deloc obosit. Părea proaspăt, ca după un somn odihnitor. Viaţa n-avea secrete faţă de ea.

Afară era ziuă. Ploaia trecuse. Latrinele de prin colţuri păreau nişte foişoare fortificate. Portarul plecase, noaptea dispăruse, începuse ziua şi odată cu ea, forfoteala mulţimilor ce se năpusteau, astupând intrările metroului — asemenea unor grote în care oamenii se aruncau de

bunăvoie, sacrificându-se pe altarul unei negre divinităţi.

Ea se ridică de pe sofa. Nu scoase nici un strigăt — sări în sus cu un suspin înăbuşit, se sprijini în coate şi rămase nemişcată.

— Linişteşte-te, linişteşte-te, zise Ravic. Eu sunt. Omul care te-a adus aici acum câteva ore.

Ea răsuflă din nou. Ravic nu putea s-o vadă desluşit. Lumina globurilor electrice, amestecată cu razele dimineţii intrau pe fereastră; era palidă, gălbuie şi anemică.

— Cred că acum putem stinge, zise el şi întoarse butonul.

Simţi din nou, de astă dată în dosul frunţii, apăsarea băuturii.

— Vrei să mănânci ceva? întrebă el. O uitase şi, atunci când ceruse cheia, crezuse că plecase. Ar fi vrut să scape de ea. Băuse îndeajuns, conştiinţa i se primenise, lanţul răsunător al timpului se rupsese în două, iar amintirile şi visurile îi roiau împrejur, puternice şi fără teamă. Voia să fie singur.

— Vrei nişte cafea? întrebă el. E singurul lucru destul de bun, aici.

Ea făcu semn că nu. El o privi mai de aproape.

— Ce este? A fost cineva pe aici?

— Nu.

— Dar trebuie să se fi întâmplat ceva. Mă priveşti ca şi cum aş fi o stafie.

Ea îşi mişcă buzele.

— Mirosul — zise ea.

— Mirosul, repetă Ravic fără să înţeleagă. Vodca abia miroase, kirschul sau coniacul la fel. Ţigări fumezi şi dumneata. Ce te sperie atunci?

— Nu, este...

— Dar ce atunci, pentru numele lui Dumnezeu?

— E acelaşi — acelaşi miros.

— Dumnezeule, trebuie să fie eterul, zise Ravic înţelegând, deodată.

Ea făcu semn că da.

— Ai fost vreodată operată?

— Nu, este...

Ravic n-auzi mai departe. Deschise fereastra.

— Trece într-un minut. Fumează totuşi o ţigară.

Se duse în baie şi deschise robinetele. Îşi văzu faţa în oglindă. Cu câteva ore în urmă, stătuse aici în acelaşi chip. Între timp o fiinţă murise. N-avea nici o importanţă. În fiecare clipă mor mii de oameni. Există statistici în privinţa asta. N-avea nici o importanţă. Pentru cineva însă, asta însemna totul şi era mai important decât pământul care se învârteşte.

Se aşează pe marginea băii şi-şi scoase pantofii. Toate sunt mereu aceleaşi. Obiectele şi tăcuta lor constrângere. Trivialitatea, vechea obişnuinţă în lumina experienţei trecute. Înflorirea inimii în apele dragostei — dar orice-ar fi cineva, poet, semizeu sau idiot — la câteva ceasuri este chemat din înălţimile lui ca să urineze. Nimeni nu poate scăpa de asta! Ironia na-turii. Curcubeul romantic deasupra reflexelor glandulare şi mişcărilor burţii. Organele extazului, diabolic destinate în acelaşi timp excreţiei. Ravic aruncă pantofii într-un colţ. Groaznic obicei, acela de a se dezbrăca! Nici măcar de el nu putea scăpa nimeni! Numai cineva care a trăit singur, poate înţelege. E asemenea unei resemnări blestemate, unei robii. Dormea deseori îmbrăcat, ca să scape; dar nu era decât o amânare. Nimeni nu poate scăpa de asta.

Deschise duşul. Apa rece ţâşni, biciuindu-i pielea. Respiră adânc şi se şterse. Plăceri mărunte. Apa, respiraţia, ploaia măruntă de noapte.

Toate astea erau lucruri pe care numai cineva care trăieşte singur le poate înţelege. Pielea respirând mulţumită. Sângele circulând mai uşor prin canalele întunecoase. Să stai întins într-un crâng de mesteceni. Nori de vară. Cerul tinereţei. Unde mai sunt poveştile de dragoste? Omorâte de întunecatele poveşti ale vieţii.

Se întoarse în cameră. Femeia stătea ghemuită într-un colţ al canapelei, cu plapoma trasă peste ea.

— Ţi-e frig? întrebă el.

Ea făcu semn că nu.

— Speriată?

Ea făcu semn că da.

— De mine?

— Nu.

— De ce-i afară?

— Da.

Ravic închise geamul.

— Mulţumesc, zise ea.

Îi privi grumazul. Umerii. Ceva ce respiră. O frântură de viaţă, străină, însă viaţă. Căldură. Nu un trup înţepenit. Ce ne putem da unul altuia, decât puţină căldură? Şi ce-ar putea fi mai mult?

Femeia se mişcă. Tremura. Se uita la Ravic. El simţi valul retrăgându-se. O răceală adâncă, fără apăsare. Tensiunea trecuse. Un spaţiu i se deschisese în faţă. Ca şi cum s-ar fi întors, după o noapte petrecută pe o altă planetă. Deodată totul deveni simplu — dimineaţa, femeia — nimic la care să te gândeşti.

— Vino, zise el.

Ea îl privi.

— Vino, zise el, nerăbdător.

3

Se deşteptă cu simţământul că îl veghease cineva. Femeia şedea pe sofa. Dar nu-l privea, privea afară, pe fereastră. Se aşteptase să fie plecată. Îl plictisea faptul că mai era încă acolo. Dimineaţa nu putea să sufere pe nimeni împrejurul său.

Se gândi să încerce să adoarmă din nou; dar se simţea tulburat, ştiind că femeia putea să-l privească dormind. Îşi puse în gând să scape imediat de dânsa. Dacă aştepta bani, era mult mai simplu. N-avea să fie prea greu, în orice caz. Se ridică.

— Te-ai sculat de mult?

Femeia tresări şi-l privi.

— N-am mai putut dormi. Îmi pare rău că te-am trezit.

— Nu m-ai trezit.

Ea se ridică.

— Voiam să plec. Nu ştiu ce m-a făcut să mai stau aici.

— Aşteaptă. În curând voi fi gata. Îţi vei lua micul dejun. Renumita cafea a hotelului. Avem amândoi timp destul pentru asta.

Se ridică şi trase clopoţelul. Apoi intră în baie. Observă că o folosise şi ea; dar totul era curat, aranjat şi pus la locul lui, chiar şi prosoapele de baie întrebuinţate. În timp ce se spăla pe dinţi, el o auzi pe cameristă intrând cu mâncarea. Se grăbi.

— Ţi-e neplăcut? o întrebă el când ieşi din baie.

— Ce?

— Faptul că te-a văzut fata. Nu m-am gândit la asta.

— Nu. Şi nici ea nu s-a mirat deloc. Femeia privi tava. Era o gustare pentru două persoane, cu toate că Ravic nu spusese nimic.

— Sigur că nu. Aşa e Parisul. Hai, bea-ţi cafeaua. Te doare capul?

— Nu.

— Bine, pe mine mă cam doare. Dar într-un ceas are să-mi treacă. Ia o brioşă.

— Nu pot să mănânc.

— Ba poţi. Îţi închipui doar că nu poţi. Încearcă.

Ea luă o brioşă. Apoi o puse jos.

— Într-adevăr, nu pot.

— Atunci bea cafeaua şi ia o ţigară. E o gustare ca la cazarmă.

— Da.

Ravic mâncă.

— Tot nu ţi-e foame? întrebă el după câtva timp.

— Nu.

Femeia îşi stinse ţigara. — Cred, spuse ea şi se opri.

— Ce crezi? întrebă el fără nici un interes.

— Am să plec.

— Ştii drumul? Aici eşti aproape de bulevardul Wagram.

— Nu cunosc locul.

— Unde stai?

— La Hotel Verdun.

— E la câteva minute de aici. Am să te-ndrept eu afară. Oricum, ai să treci cu mine prin faţa portarului.

— Da — dar nu-i vorba de asta.

Ea tăcu din nou. Bani, se gândi Ravic. — Mi-e uşor să te ajut, dacă eşti strâmtorată. Îşi scoase portmoneul din buzunar.

— Nu. Ce-i asta? spuse femeia aspru.

— Nimic. Ravic puse portmoneul la loc.

— Iartă-mă. Ea se ridică. — Ai fost — trebuie să-ţi mulţumesc — ar fi fost — noaptea — singură, n-aş fi ştiut...

Ravic îşi aminti cele întâmplate. Ar fi fost ridicol ca ea să aibă vreo pretenţie, dar nu se aşteptase să-i mulţumească, şi lucrul ăsta îl încurca şi mai mult.

— Într-adevăr, n-aş fi ştiut... spuse femeia. Stătea încă în faţa lui, nehotărâtă. De ce nu pleacă? se gândi el.

— Dar acum ştii, zise el pentru a spune ceva.

— Nu. Ea îl privi cu sinceritate. Nu ştiu încă. Ştiu doar că trebuie să fac ceva. Ştiu că nu pot să scap.

— E destul. Ravic îşi luă haina. Te voi conduce până jos.

— Nu-i nevoie. Să-mi spui numai... Ezită, căutând cuvintele. Poate ştii ce trebuie făcut... dacă...

— Dacă? spuse Ravic după câtva timp.

— Dacă moare cineva, spuse femeia fără să se mai gândească, izbucnind dintr-o dată. Începu să plângă. Nu suspina, plângea aproape fără glas.

Ravic aşteptă până ce se calmă.

— A murit cineva?

Ea dădu din cap.

— Noaptea trecută?

Ea dădu iarăşi din cap.

— L-ai ucis?

Femeia se uită la el.

— Cum? Ce spui?

— Tu ai făcut-o? Dacă-mi ceri sfatul trebuie să-mi spui.

— A murit! ţipă femeia. A murit! Pe neaşteptate... Îşi acoperi faţa.

— Era bolnav? întrebă Ravic.

— Da...

— Ai chemat un doctor?

— Da, dar el n-a vrut să meargă la spital.

— Ieri ai chemat vreun doctor?

— Nu. Mai înainte. Cu trei zile mai înainte. El a... a urlat împotriva doctorului şi n-a mai vrut să-l vadă...

— N-ai mai chemat alt doctor după aceea?

— Nu mai cunoşteam nici unul. Nu sunt aici decât de trei săptămâni. Pe acela ni-l aduse chelnerul, dar el n-a mai vrut să-l primească, spunea... credea că e mai bine fără el...

— Ce-avea?

— Nu ştiu. Doctorul spunea că are pneumonie — dar el nu-l credea — spunea că toţi doctorii sunt escroci — şi ieri se simţea, într-adevăr, mai bine. Apoi, deodată...

— De ce nu l-ai dus la spital?

— N-a vrut să meargă. Spunea că-l voi trăda când va fi plecat... cu el... nu-l cunoşti — cu el nu era nimic de făcut...

— E încă la hotel?

— Da.

— Ai spus proprietarului hotelului ce s-a întâmplat?

— Nu. El a tăcut aşa, dintr-o dată — şi totul era atât de tăcut, ochii lui la fel, încât n-am mai putut răbda şi am fugit afară.

Ravic se gândi la cele petrecute în noaptea trecută. Pentru un moment, era încurcat. Dar se întâmplase astfel şi n-avea nici o importanţă, nici pentru el, nici pentru femeia aceasta. Mai ales pentru ea. În noaptea aceea nu se petrecuse nimic cu dânsa şi un singur lucru era important pentru ea: c-a trecut prin toate acestea. Viaţa înseamnă mai mult decât comparaţiile sentimentale. Noaptea în care aflase că i-a murit soţia, Lavigne şi-a petrecut-o într-un bordel. Femeile decăzute l-au salvat; un preot nu l-ar fi putut ajuta să îndure lucrul ăsta. Oricine poate înţelege aşa ceva. Nu e nevoie de nici o explicaţie. Îşi luă haina.

— Vino! Merg cu tine. Era bărbatul tău?

— Nu, spuse femeia.

Patronul hotelului Verdun era gras. N-avea un singur fir de păr în cap, dar în schimb avea o mustaţă neagră, tunsă scurt şi sprâncene la fel de negre şi stufoase. Stătea în hol; în spatele lui un chelner, o cameristă şi casierul lat în spate. Era vădit că aflase totul. Izbucni în insulte cum văzu femeia intrând. Cu faţa palidă, cu mâinile scurte şi grase, spumega de furie şi indignare, dar se mai potoli când îl văzu pe Ravic. Când începu cu poliţie, străini, bănuială, închisoare, Ravic îl întrerupse.

— Eşti din Provence?

Patronul se opri brusc.

— Nu. Ce vrei să spui? îl întrebă el mirat.

— Nimic, răspunse Ravic. Am vrut să te întrerup. O întrebare fără nici un rost e cel mai bun mijloc. Ai fi vorbit timp de-o oră.

— Cine sunteţi, domnule? Ce doriţi?

— E prima frază inteligentă pe care-ai spus-o până acum.

Hotelierul se calmă repede.

— Cine sunteţi? întrebă el mult mai liniştit, de teamă să nu insulte fără nici un motiv vreun personaj influent.

— Sunt doctorul, răspunse Ravic.

Patronul îşi dădu seama că nu e nici o primejdie.

— Nu mai e nevoie de doctor acum, izbucni ei din nou. Cazul ăsta e pentru poliţie.

Se uită la Ravic şi la femeie. Se aştepta să vadă teama în ochii lor, să audă proteste şi propuneri.

— E o idee bună. Cum de nu e încă aici? Ai aflat de câteva ore că omul e mort!

Patronul nu răspunse.

— Să-ţi spun eu de ce... Ravic făcu un pas înainte. Nu vrei scandal din cauza clienţilor. Mulţi dintre ei se mută când aud asemenea lucruri. Dar poliţia trebuie să vină, aşa e legea. Ţi-ar fi mai la îndemână să muşamalizezi totul. Dar nu asta îţi încurcă socotelile. Ţi-e frică sa nu păţeşti dumneata ceva. N-ai deloc nevoie de aşa ceva. Afară de asta, te gândeşti la plată. Are să se aranjeze. Şi acum vreau să văd cadavrul. De toate celelalte am să mă-ngrijesc eu.

Trecu prin faţa hotelierului.

— Care e numărul camerei? o întrebă el pe femeie.

— Patrusprezece.

— N-ai de ce să vii cu mine. Pot să mă descurc şi singur.

— Nu. Nu vreau să stau aici.

— Mai bine-ar fi pentru dumneata să nu vezi toate astea.

— Nu, nu vreau să stau aici.

— Bine. Cum vrei.

Era una din camerele din faţă, cu tavanul scund. Câteva cameriste, uşieri şi chelneri, erau înghesuiţi în jurul uşii. În cameră se aflau două paturi; în cel de lângă perete zăcea trupul bărbatului. Stătea acolo, în pijama de mătase roşie, înţepenit şi galben, cu părul negru şi ondulat. Mâinile îi erau încrucişate; o madonă mică şi ieftină, lucrată în lemn, pe-a cărei faţă se zăreau urme de buze, era pusă pe masă lângă el. Ravic o ridică — pe spate era scris *"Made în Germany".* Ravic cercetă chipul celui mort; n-avea roşu pe buze şi nici nu părea să fie un astfel de om. Ochii îi erau pe jumătate deschişi, unul mai mult decât celălalt, ceea ce dădea corpului o expresie de indiferenţă, ca şi cum ar fi încremenit într-o veşnică plictiseală.

Ravic se aplecă asupra cadavrului şi cercetă corpul. Nici o urmă de violenţă. Se ridică.

— Ştii numele doctorului care a fost aici? o întrebă el pe femeie.

— Nu.

Se uită la ea. Era foarte palidă.

— În primul rând stai jos, mai încolo. Pe scaunul acela din colţ. Care e chelnerul care l-a chemat pe doctor aici?

Ochii ei trecură în revistă chipurile de lângă uşă. Toate aveau aceeaşi expresie: groază şi lăcomie.

— François era la etajul acesta, spuse servitoarea, care ţinea în mână o mătură ca pe-o suliţă.

— Unde-i François?

Un chelner îşi făcu loc prin mulţime.

— Cum îl cheamă pe doctorul care a fost aici?

— Bonnet. Charles Bonnet.

— Îi ştii numărul de telefon?

Chelnerul se uită prin buzunare.

— Passy 2743.

— Bine. Ravic văzu chipul patronului ţâşnind din mulţime.

— Închide uşa. Sau vrei să intre şi lumea de pe stradă?

— Nu! Ieşiţi! Ieşiţi afară! Ce staţi aici furându-mi din timpul pentru care vă plătesc?

Patronul alungă personalul afară din odaie şi închise uşa. Ravic ridică receptorul. Îl chemă pe Veber şi vorbi cu el câtva timp. Apoi chemă numărul din Passy. Bonnet era în camera de consultaţii. El confirmă ceea

ce spusese femeia.

— Omul a murit, spuse Ravic. Puteţi veni să întocmiţi un certificat de deces?

— Omul ăsta m-a dat afară în modul cel mai jignitor.

— Acum nu vă mai poate jigni.

— Nu mi-a achitat onorariul. Dar în schimb m-a făcut şarlatan, zgârcit.

— O să veniţi, dacă onorariul vă va fi plătit?

— Pot să trimit pe cineva.

— E mai bine să veniţi dumneavoastră. Altfel n-o să vă încasaţi niciodată onorariul.

— Voi veni, spuse Bonnet după oarecare ezitare. Dar nu semnez nimic până nu mi se plăteşte. Suma se ridică la trei sute de franci.

— Bine. Trei sute. O să-i aveţi.

Ravic atârnă receptorul.

— Îmi pare rău c-a trebuit s-asculţi toate astea, spuse el femeii. Dar n-aveam altceva de făcut. Avem nevoie de acest om.

Femeia ţinea banii în mână.

— Nu-i nimic, răspunse ea. Astfel de lucruri nu sunt noi pentru mine. Iată banii.

— Nu e nici o grabă în privinţa asta. O să vină aici. Apoi poţi să-i dai banii.

— Dumneata nu puteai să semnezi certificatul? întrebă femeia.

— Nu, spuse Ravic. E nevoie de un medic francez pentru asta. Şi e cât se poate de bine că e tocmai cel care l-a îngrijit.

Când uşa se închise în urma lui Bonnet, odaia se linişti dintr-o dată. Mult mai multă linişte decât ar fi putut face cineva ieşind din cameră. Zgomotul maşinilor de pe stradă părea oarecum înăbuşit, ca şi cum s-ar fi izbit de aerul greu din odaie, prin care nu putea să pătrundă decât anevoie. După toată zăpăceala de până acum, prezenţa unui om mort se făcea simţită pentru prima oară. Liniştea lui apăsătoare umplea odaia mică şi sărăcăcioasă cu toate că era îmbrăcat într-o pijama de mătase de un roşu a-prins. Orice are viaţă, se mişcă — şi tot ce se mişcă poate avea putere, graţie, şi absurditate — dar niciodată acea stranie măreţie a ceea ce nu se mai poate mişca vreodată, a ceea ce nu mai poate decât să piară. Împlinirea nu o poate avea decât atunci, iar omul nu-şi găseşte împlinirea decât în moarte, şi numai pentru un timp destul de scurt.

— Nu erai căsătorită cu el, nu-i aşa? întrebă Ravic.

— Nu. De ce?

— Legea. Proprietatea lui. Poliţia va face o listă de ceea ce îi aparţine lui — şi dumitale. Ce-i al lui, va fi reţinut de poliţie. Pentru rude, dacă se vor ivi. Are pe cineva?

— Nu în Franţa.

— Trăiai cu el, nu?

Femeia nu răspunse.

— De mult?

— De doi ani.

Ravic privi împrejur.

— N-aveai nici o valiză?

— Aveam — erau lângă perete — noaptea trecută.

— Înţeleg, patronul.

Ravic deschise uşa. Servitoarea cu mătura sări înapoi.

— Mătuşă, spuse el, eşti prea curioasă pentru vârsta dumitale. Adu-l pe patron.

Servitoarea se pregătea să protesteze.

— Ai dreptate, o întrerupse Ravic. La vârsta dumitale nu-i mai rămâne cuiva decât curiozitatea. Totuşi, adu-l pe patron.

Bătrâna mormăi ceva şi dispăru.

— Îmi pare rău, spuse Ravic, dar n-avem ce face. Poate să pară vulgar, dar e mai bine să se facă acum. E mai simplu, deşi poate n-ai să înţelegi în clipa asta.

— Ba da, spuse femeia.

Ravic se uită la ea.

— Înţelegi?

— Da.

Hotelierul intră cu o hârtie în mână. Nu bătuse în uşă.

— Unde sunt valizele? întrebă Ravic.

— Mai întâi nota. Uite-o. Trebuie să achitaţi mai întâi nota.

— Întâi valizele. Nimeni n-a refuzat încă să-ţi plătească nota. Camera e încă închiriată. Şi data viitoare să faci bine să baţi la uşă când intri. Dă-mi nota şi adu-ne valizele.

Omul îi aruncă o privire furioasă.

— O să-ţi primeşti banii, spuse Ravic.

Patronul plecă trântind uşa.

— Ai bani în valize? o întrebă Ravic pe femeie.

— Nu, aşa cred.

— Nu ştii unde pot fi ceva bani? În hainele lui? Sau nu sunt?

— Avea bani în portmoneu.

— Unde-i portmoneul?

— Sub... Femeia ezită. — Îl ţinea sub pernă mai tot timpul.

Ravic se sculă. Dădu la o parte perna pe care zăcea capul mortului şi scoase de acolo un portmoneu negru de piele. I-l dădu femeii.

— Scoate banii şi tot ce ţi se pare important. Repede. Nu-i timp pentru sentimentalisme. Trebuie să trăieşti. La ce mai pot servi dealtfel? Poliţiştilor la comisariat?

Privi afară pe fereastră timp de un minut. Şoferul unei maşini se certa cu conducătorul unui camion de mărfuri trase de doi cai. Îl trata cu superioritatea deplină la care te îndreptăţeşte un motor puternic. Ravic se întoarse.

— Gata?

— Da.

— Dă-mi portmoneul.

Îl vârî la loc sub pernă. Observă că era mai gol decât înainte.

— Pune lucrurile în geantă, spuse el.

Ea făcu ce-i spuse, ascultătoare. Ravic luă nota şi-o parcurse.

— Ai mai achitat vreo notă aici?

— Nu ştiu. Cred că da.

— Nota e pe două săptămâni. A plătit... Ravic ezită. I se părea straniu să-i spună mortului domnul Raszinsky. Notele erau plătite la timp?

— Da, totdeauna. El spunea adesea — în situaţia noastră e foarte important să plătim repede, dacă avem cu ce.

— Pungaşul ăsta de patron! Ştii cumva unde poate fi ultima notă?

— Nu. Ştiu numai că-şi ţinea toate hârtiile în valiza cea mică.

Se auzi bătând în uşă. Ravic nu se putu opri să nu zâmbească.

Portarul adusese valizele. Patronul intră după el.

— Sunt toate? o întrebă Ravic pe femeie.

— Da.

— Sigur că sunt toate, mormăi hotelierul. Ce-ai fi crezut?

Ravic luă valiza cea mică.

— Ai o cheie? Nu? Unde sunt cheile?

— În haina lui. În garderob.

Ravic deschise garderobul. Era gol.

— Ei bine? îl întrebă el pe patron.

Patronul se întoarse spre portar.

— Ei bine? scuipă el.

— Costumul e afară, se bâlbâi portarul.

— De ce?

— Pentru periat şi călcat.

— Nu mai era nevoie, spuse Ravic.

— Adu-l aici îndată, pungaş îndrăcit ce eşti, ţipă patronul.

Portarul îl privi şiret, îi făcu cu ochiul şi ieşi. Se întoarse imediat cu costumul. Ravic scutură jacheta, apoi pantalonii. Ceva sună înăuntru. Ravic ezită o clipă. Straniu lucru, să răscoleşti prin buzunarele de la pantalonii unui mort. Ca şi cum hainele ar fi murit odată cu el. Şi încă mai straniu e să simţi aşa ceva. Un costam e doar un costum.

Luă cheile din buzunar şi deschise valiza. Deasupra era o despărţitură din pânză.

— Asta e? o întrebă el.

Ea dădu din cap.

Ravic găsi îndată nota. Fusese achitată. O arătă patronului.

— Ai mai încărcat socoteala cu o săptămână întreagă.

— Ce? strigă el. Şi deranjul! Dezordinea? Agitaţia? Toate astea nu înseamnă nimic? Şi toată supărarea mea nu se pune la socoteală? Dumneata singur ai spus că s-ar putea să mă părăsească clienţii. Paguba este cu mult mai mare! Şi patul? Odaia care trebuie dezinfectată? Rufăria care e murdară?

— Rufăria de pat e cuprinsă în notă. La fel şi o cina de douăzeci şi cinci de franci pe care ar fi trebuit s-o ia azi-noapte. Ai mâncat ceva noaptea trecută? o întrebă el pe femeie.

— Nu. Dar nu s-ar putea plăti? Aş vrea să se termine.

Să se termine mai repede, se gândi Ravic. Cunoştea simţământul acesta. Apoi — liniştea şi mortul. Zgomotul surd al tăcerii. Mai bine aşa, chiar dacă e groaznic. Luă un creion de pe masă şi începu să calculeze. Apoi întinse patronului nota.

— Eşti de acord?

Acesta se uită la ultima cifră.

— Mă crezi nebun?

— Eşti de acord? repetă Ravic.

— Oricum, cine eşti dumneata? De ce te amesteci?

— Sunt frate, spuse Ravic. Eşti de acord?

— Plus zece la sută pentru servicii şi taxe. Altfel nu se poate.

— Bine. Ravic adăugă încă o sumă. Ai de plătit două sute nouăzeci şi doi de franci, îi spuse el femeii.

Ea scoase trei hârtii de câte o sută de franci şi le dădu patronului, care le luă şi se-ntoarse să plece.

— Odaia trebuie golită până la şase. Altfel veţi plăti încă o zi.

— Trebuie să dai un rest de opt franci, spuse Ravic.

— Şi portarul?

— Ne vom aranja singuri.

Patronul numără posac opt franci şi-i puse pe masă.

— *Sales étrangères*[1], mormăi el, părăsind odaia.

— Mândria oricărui hotelier francez stă în ura lui pentru străinii de pe urma cărora trăieşte.

---

1 Străini păcătoşi (fr.)

Ravic observă pe portar stând la uşă şi aşteptând bacşişul.

— Uite…

Portarul privi mai întâi banii.

— *Merci, monsieur,* spuse el şi ieşi.

— Acum mai avem de furcă cu poliţia şi după aceea putem s-o ştergem, spuse Ravic privind spre femeie. Ea stătea liniştită în colţ, printre valize, în întunericul ce se lăsa încet. Când cineva moare, devine dintr-o dată foarte important — şi când e în viaţă, nimeni nu se uită la el. O privi din nou. Ţi-ar place să te duci jos? Trebuie să fie un birou jos.

Ea clătină din cap.

— Te voi lua cu mine. Un prieten de-al meu va veni să aranjeze chestia cu poliţia. Doctorul Veber. Putem să-l aşteptăm jos.

Ea clătină din cap.

— Nu, aş vrea să stau aici.

— Nu mai e nimic de făcut aici. De ce vrei să stai?

— Nu ştiu. El n-are să mai fie mult aici. Şi eu, adesea… ştii, n-a prea fost fericit cu mine. Plecam deseori. Acum am să rămân.

Vorbea liniştită, fără sentimentalisme.

— Nu mai poate şti asta acum, spuse Ravic.

— Nu-i vorba de asta.

— Bine. Atunci vom bea ceva aici. Avem nevoie amândoi. Ravic nu aşteptă răspunsul. Sună clopoţelul. Surprins, chelnerul apăru îndată. A-du-ne două coniacuri mari.

— Aici?

— Da. Unde altundeva?

— Foarte bine, domnule.

Chelnerul aduse pahare şi o sticlă de Courvoisier. Privi spre colţul unde patul strălucea alb în întuneric.

— Să aprind lumina? întrebă el.

— Nu. Dar poţi să laşi sticla aici.

Chelnerul puse tava pe masă şi plecă cât putu mai repede. Ravic luă sticla şi umplu paharele.

— Bea coniacul ăsta, are să-ţi facă bine. Credea că femeia va refuza şi că va trebui s-o convingă. Dar ea goli paharul fără nici o ezitare.

— Se mai află ceva de valoare în valize, ce nu-ţi aparţine dumitale?

— Nu.

— Ceva ce-ai vrea să păstrezi? Ce ţi-ar putea fi de folos? De ce nu te uiţi puţin?

— Nu. Nu se mai află nimic în ele. Ştiu.

— Nici chiar în valiza cea mică?

— Poate. Nu ştiu ce avea în ea.

Ravic luă valiza şi o puse pe masa mai mică de lângă fereastră. Câteva sticle; puţină rufărie; câteva carnete; o cutie cu acuarele; perii; o carte; într-un compartiment al despărţiturii de pânză, două bilete de bancă înfăşurate în hârtie de mătase. Le ţinu mai în lumină.

— Sunt aici o sută de dolari, spuse el. Ia-i. Poţi să trăieşti din ei câtva timp. Vom pune valiza printre lucrurile dumitale. Putea foarte bine să-ţi aparţină.

— Mulţumesc, spuse femeia.

— Poate că păşeşti toate lucrurile astea dezgustătoare. Dar trebuiau făcute. E important pentru dumneata. Vei putea avea astfel un oarecare răgaz.

— Nu găsesc nimic dezgustător. Numai că nu le-aş fi putut face eu însămi.

Ravic umplu din nou paharele.

— Să mai bem ceva.

Ea goli încet paharul.

— Te simţi mai bine acum? întrebă el.

Ea privi spre el.

— Nici mai bine, nici mai rău. Nu simt nimic. Întunericul o învălui. Uneori, reflexele roşietice ale luminii de neon îi tremurau pe faţă şi pe mâini.

— Nu pot să gândesc deloc, spuse ea, atâta vreme cât e el aici.

Cei doi oameni dădură plapuma la o parte şi puseră targa lângă pat. Apoi coborâră trupul. Făcură asta repede şi se vedea că erau obişnuiţi. Ravic stătea lângă femeie ca să poată fi aproape în cazul când ar fi leşinat. Înainte ca oamenii să acopere corpul, el se aplecă şi luă mica Madonă lucrată în lemn de pe masa de noapte.

— Cred că e a dumitale, spuse el. Nu vrei s-o păstrezi?

— Nu.

I-o dădu. Ea n-o luă. Deschise atunci valiza cea mică şi-o puse înăuntru.

Oamenii ambulanţei acoperiră cadavrul cu un vestmânt. Apoi luară targa. Uşa era prea aproape şi coridorul de afară nu era nici el prea larg. Încercară totuşi să treacă; dar era cu neputinţă. Targa se lovea de zid.

— Trebuie să-l luăm pe sus, spuse cel mai bătrân. Nu putem trece colţul în chipul acesta.

El privi spre Ravic.

— Vino, îi spuse Ravic femeii. Vom aştepta jos.

Ea dădu din cap.

— Bine, spuse el omului. Fă ce crezi că e necesar.

Cei doi oameni apucară mortul, ţinându-l de picioare şi de umeri, şi-l puseră pe podea. Ravic voia să spună ceva. El o privi. Ea stătea nemişcată. Tăcu. Oamenii transportară trupul în hol. Apoi dispărură în întuneric, şi-l cărară afară prin coridorul abia luminat. Ravic îi urmă. Trebuiau să ţină targa foarte sus ca să poată coborî scările. Feţele li se umflară şi deveniră roşii şi umede de sudoare sub greutate, căci trupul mortului atârna greu deasupra lor. Ravic îi urmări cu privirea până când ajunseră la capătul scărilor. Apoi se întoarse.

Femeia stătea lângă fereastră, privind afară. Maşina era în stradă. Oamenii împinseră trupul înăuntru, aşa cum împing brutarii pâinea în cuptor. Apoi se suiră pe scaunele lor, motorul scârţâi ca şi cum ar fi ţipat de undeva de sub pământ şi maşina, în viteză, o luă pe după colţul străzii.

Femeia se întoarse.

— Înainte l-ai fi părăsit, spuse Ravic. De ce trebuia să fii de faţă acum, când s-au sfârşit toate?

— Nu puteam. Nu puteam pleca înaintea lui. Nu înţelegi asta?

— Ba da. Haide să mai bem ceva.

— Nu.

Veber aprinse lumina când veniseră ambulanţa şi poliţia. Odaia părea mai mare, acum când trupul fusese luat. Mai mare şi ciudat de moartă, ca şi cum numai corpul ar fi ieşit şi moartea ar fi rămas.

— Vrei să rămâi aici, în hotel? Cred că nu.

— Nu.

— Ai prieteni aici?

— Numai unul.

— Ştii un hotel unde-ai putea să stai?

— Nu.

— E un hotel mic prin împrejurimi, cam la fel cu ăsta. Curat şi îngri-

jit. Hotel Milano. Poţi găsi o cameră acolo.

— N-aş putea să merg la hotel unde... la hotelul dumitale?

— Internaţionalul?

— Da. Acolo, oricum îl ştiu, e mai bine decât unul complet necunoscut.

— Internaţionalul un e un hotel potrivit pentru femei, spuse Ravic. "Asta ar fi culmea, se gândi el, în acelaşi hotel! Nu sunt o infirmieră. Şi-afară de asta — poate că ea se gândeşte că sunt într-un anume fel răspunzător..." Apoi tare:

— Te sfătuiesc să nu te duci acolo, spuse el cu o voce mai aspră decât voise. E totdeauna prea aglomerat. Cu refugiaţi. Rămâi la Hotel Milano. Dacă nu-ţi place acolo, te poţi muta oriunde vrei.

Femeia îl privi. Simţi că ea îşi dădea seama de gândurile lui şi era încurcat. Dar e mai bine să fii o clipă în încurcătură şi să fii singur după aceea.

— Bine, spuse femeia. Ai dreptate.

Ravic dădu ordin să se transporte valizele jos şi să se caute un taxi. Hotelul Milano era numai la câteva minute de drum cu maşina. Închirie o cameră; apoi urcară sus. Era o cameră la etajul al doilea, cu tapet înflorat, un pat, un şifonier şi o masă cu două scaune.

— E-n regulă? întrebă el.

— Da. E perfect.

Ravic privi tapetul. Era groaznic.

— Cel puţin pare să fie curat aici, spuse el. Strălucitor şi curat.

— Da.

Valizele fură aduse sus.

— Acum ai totul aici.

— Da, mulţumesc. Mulţumesc mult.

Se aşeză pe pat. Faţa îi era palidă şi lipsită de orice expresie.

— Ar trebui să te culci. Crezi că vei fi în stare să dormi?

— Am să încerc.

Scoase un tub de aluminiu din buzunar şi scutură câteva tablete din el.

— Uite ceva care te va face să dormi. Vrei să iei una acum?

— Nu, mai târziu.

— Bine. Eu am să plec. O să te caut într-una din zilele astea. Încearcă să dormi cât mai curând cu putinţă. Uite, ai aici o adresă. În caz că se întâmplă ceva. Dar nu te duce acolo. Gândeşte-te la dumneata. Am să mai trec pe-aici. Ravic ezită o clipă. Cum te cheamă? întrebă el.

— Madou. Joan Madou.

— Joan Madou. Foarte bine. Am să ţin minte. El ştia că nu-şi va mai aduce aminte şi că nici nu va mai veni. Dar tocmai fiindcă ştia asta ţinea să păstreze aparenţele. E mai bine să-mi însemn numele spuse el şi rupse o foaie din carnetul pe care-l ţinea în buzunarul de la vestă. Aici — scrie chiar dumneata. E mai simplu.

Ea luă foaia şi-şi scrise numele. El o privi, o îndoi şi-o băgă în buzunarul hainei.

— Mâine totul ţi se va părea altfel. Poate că ţi se pare stupid şi banal, dar aşa este: n-ai nevoie decât să dormi puţin. Să laşi să treacă câtva timp. Ştii asta?

— Da, ştiu.

— Ia tabletele şi dormi.

— Da, mulţumesc. Mulţumesc pentru toate. Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără dumneata. Într-adevăr, nu ştiu.

Ea îi întinse mâna. Era rece. Îi strânse mâna cu aceeaşi energie. Bun, se gândi el. Arată încă de pe acum mai hotărâtă.

Ravic ieşi în stradă. Respiră aerul umed şi plăcut. Automobile, lume, câteva femei de stradă pe la colţuri, cofetării, bodegi, miros de tutun, aperitiv şi gazolină — viaţă trepidantă şi variată. Ce plăcut e să fii trecător! Privi în sus spre faţada hotelului. Câteva ferestre luminate. Înapoia uneia stătea ea şi privea drept înainte. Luă foaia pe care-i era scris numele, o rupse, şi-o aruncă. Să uite. Straniu cuvânt, se gândi el. Populat cu fantome, plin de groază şi comod ca o pernă! Cine-ar putea trăi fără să uite? Dar cine oare poate să uite îndeajuns? Cenuşa amintirii zace în adâncul inimii fiecăruia. Numai atunci când nu mai ai pentru ce trăi, poţi fi liber.

Se îndreptă spre Place de l'Etoile. Piaţa era plină de lume. În spatele Arcului de Triumf fuseseră aşezate torţe. Ele luminau mormântul Soldatului Necunoscut Un steag imens flutura în vânt în faţa mormântului. Se sărbătorea cea de-a douăzecea aniversare a Armistiţiului din 1918. Cerul era întunecat, şi lumina torţelor proiecta drapelul peste norii mişcători, iar umbra lui era tristă, veştejită, şi sfâşiată. Arăta ca un drapel zdrenţuit ce dispărea uşor în întunecimile cerului. Undeva cânta o orchestră militară. Se auzea încet, ca un vaiet. Mulţimea stătea tăcută. — Armistiţiul, spuse o femeie bătrână de lângă Ravic. Mi-am pierdut bărbatul în războiul trecut. Acum e rândul fiului meu. Armistiţiul... Cine ştie ce ne va aduce anul viitor...

4

Fişa de temperatură de deasupra patului era nouă şi curată. Nu avea decât numele scris pe ea. Lucienne Martinet. Buttes-Chaumont, strada Cavel.

Pe pernă, faţa fetei era cenuşie. Fusese operată cu o noapte înainte. Ravic îi ascultă inima cu multă grijă. Apoi se ridică.

— Mai bine, zise. Transfuzia de sânge a înfăptuit o mică minune. Dacă mai rezistă încă o zi, are şanse.

— Perfect, spuse Veber. Felicitări. Nu părea să le aibă. Cu un plus de o sută patruzeci şi o tensiune ridicată; cofeină, coramină — era al dracului de greu.

Ravic dădu din umeri.

— N-ai de ce să mă feliciţi. A venit mai devreme decât cealaltă fată. Cea cu lănţişorul de aur din jurul gleznei. Asta a fost. Îi acoperi faţa. E al doilea caz în răstimpul unei săptămâni. Dacă are să mai meargă tot aşa, o să ai un spital special pentru avorturile nereuşite din Buttes-Chaumont. Nu era şi fata cealaltă tot de acolo?

Veber aprobă.

— Da şi tot din strada Cavel. Probabil că se cunoşteau şi-au mers la aceeaşi moaşă. A venit pe seară, aproape la aceeaşi oră ca şi cealaltă. Noroc c-am putut da de dumneata la hotel. Mi-era teamă că nu te voi găsi.

Ravic îl privi.

— Când cineva trăieşte într-un hotel, de obicei nu stă noaptea acasă, Veber. În noiembrie, camerele de hotel nu sunt deosebit de vesele.

— Cred şi eu. Dar atunci de ce continui să locuieşti într-un hotel?

— E un fel comod şi impersonal de a trăi. Eşti singur şi întotdeauna ai lume împrejurul tău.

— Asta doreşti?

— Da.

— Poţi să ai toate astea şi altfel. Dacă ai închiria un apartament, ar

fi acelaşi lucru.

— Poate. Ravic se aplecă din nou asupra fetei.

— Dumneata nu crezi acelaşi lucru, Eugénie? întrebă Veber.

— Domnul Ravic n-are să facă niciodată asta, zise ea cu răceală.

— Doctor Ravic, Eugénie, corectă Veber. Ţi-am spus de o sută de ori. A fost şef-chirurg într-un mare spital din Germania. Ceva mult mai de seamă decât sunt eu.

— Aici..., începu infirmiera şi-şi îndreptă ochelarii.

Veber o opri repede.

— Foarte bine! Foarte bine! Ştiu toate astea. Ţara noastră nu recunoaşte diplomele străine. Idiot lucru! Dar ce te face să fii aşa de sigură că n-are să-şi ia un apartament?

— Domnul Ravic este un om pierdut. Nu-şi va mai face niciodată un rost!

— Bravo, zise Ravic, de lângă patul fetei.

— Cum? întrebă Veber mirat. Ce tot spui tu acolo?

— Domnul Ravic nu mai are nimic sfânt. Iată cauza.

— N-am mai auzit niciodată aşa ceva! Veber o privi pe Eugénie.

— De ce nu-l întrebaţi chiar dumneavoastră, doctore Veber?

Ravic zâmbi.

— Ai nimerit-o bine, Eugénie. Dar când cineva nu mai are nimic sfânt, orice lucru îi devine pe de altă parte sfânt, într-un fel mult mai uman. Descoperă viaţa care pulsează chiar într-un vierme şi care îl sileşte să iasă, din când în când, la lumina zilei. Nu fac nici un fel de comparaţie.

— Nu mă poţi insulta. Dumneata n-ai credinţă. Eugénie îşi netezi cu energie bluza albă pe piept. Mulţumesc lui Dumnezeu, eu îmi am credinţa mea!

Ravic se ridică.

— Credinţa poate face cu uşurinţă pe cineva fanatic. Din cauza asta toate religiile au costat atâta sânge. Zâmbi amar. Toleranţa era frica îndoielii, Eugénie. Asta explică de ce dumneata, cu toată credinţa dumitale, eşti în atât de mare măsură mult mai agresivă faţă de mine, decât sunt eu, un biet necredincios, faţă de dumneata.

Veber izbucni în râs.

— Aşa-i, Eugénie. Nu mai răspunde! Ai s-o păţeşti şi mai rău!

— Bine, întrerupse Veber. Opreşte-te aici. E întotdeauna mai bine aşa. Acum trebuie să plec. Mai am câteva lucruri de făcut la birou. Vino, Ravic. Cu bine Eugénie.

— Cu bine, doctore Veber.

— Cu bine, soră Eugénie, zise Ravic.

— Cu bine, răspuse Eugénie, făcând o sforţare grozavă, şi numai după ce Veber se întoarse sa se uite la ea.

Biroul lui Veber era încărcat cu mobilă empire, albă-aurie şi uşoară. Fotografiile casei şi grădinii sale, îi împodobeau pereţii deasupra biroului. Un şezlong lat, modern, era sprijinit de perete. Veber dormea pe ei când rămânea peste noapte. Sanatoriul îi aparţinea.

— Ce-ai vrea să bei, Ravic? Coniac sau Dubonnet?

— Cafea, dacă a mai rămas.

— Desigur. Veber aşează cana de cafea pe birou şi puse reşoul în priză. Apoi se întoarse către Ravic. Poţi să mă înlocuieşti azi după-masă la Osiris?

— Bineînţeles.

— Nu te deranjează?

— Câtuşi de puţin. Nu aveam alte planuri.

— Perfect. Atunci n-o să mai trebuiască să ies iarăşi, ca să merg acolo. Pot să lucrez în grădină la mine. L-am căutat pe Fauchon, dar e în concediu.

— Prostii, zise Ravic. Am făcut-o doar de atâtea ori.

— E drept. Totuşi...

— "Totuşi" nu mai există astăzi. Cel puţin nu pentru mine.

— Da. E o situaţie destul de idioată. Nu ţi se îngăduie să lucrezi aici în mod oficial şi trebuie să te ascunzi ca un chirurg-fantomă.

— Da, Veber! Povestea e de-acum veche. Asta li se întâmplă tuturor medicilor care au fugit din Germania.

— E ridicol! Execuţi operaţiile cele mai grele în locul lui Durant şi el îşi crează un renume.

— Mai bine aşa, decât să opereze el.

Veber râse.

— Tocmai eu vorbesc. Mi le faci doar şi pe ale mele. Numai că eu sunt ginecolog, nu specialist în chirurgie.

Infirmiera ridică ochii.

Cana cu cafea începu să clocotească. El scoase nişte ceşti dintr-un dulăpior şi turnă cafeaua.

— Un singur lucru nu-l înţeleg, Ravic, zise el. De ce continui să trăieşti în acel hotel deprimant, Internaţional? De ce nu închiriezi unul din acele apartamente noi de lângă Bois? Ţi-ai putea cumpăra o mobilă destul de ieftină. Şi cel puţin ai şti că e a dumitale!

— Da, zise Ravic. Aş şti că e a mea.

— Ascultă, de ce n-o faci?

Ravic sorbi din cafea. Era amară şi foarte tare.

— Veber, zise el, eşti un minunat exemplu de gândire convenţională, în timpurile noastre. Pe de-o parte ştii că lucrez ilegal — aici — şi în acelaşi timp mă întrebi de ce nu închiriez un apartament drăguţ.

— Ce are a face una cu alta?

Ravic zâmbi răbdător.

— Dacă iau un apartament trebuie să fiu înscris la poliţie. Iar pentru asta îmi trebuie un paşaport şi o viză specială.

— Adevărat. Nu m-am gândit la asta. Şi la hotel nu-ţi trebuie?

— Şi-acolo, de obicei. Dar, slavă Domnului, sunt câteva hoteluri în Paris care nu iau în serios înregistrările. Ravic turnă câteva picături de coniac în cafea. Unul din ele este şi Internaţionalul. De aceea stau acolo. Nu ştiu cum se descurcă proprietăreasa. Dar trebuie să aibă relaţii. Sau poliţia nu ştie lucrul ăsta, sau e cumpărată. În orice caz stau acolo de destul de multă vreme, nestingherit.

Veber se lăsă pe spate.

— Ravic, zise el, n-am ştiut asta. Am crezut numai că nu ţi-e îngăduit să profesezi aici. Ce situaţie infernală!

— E paradisul. În comparaţie cu un lagăr de concentrare.

— Şi poliţia? Dacă vine într-o zi?

— Dacă ne prind, căpătăm câteva săptămâni de închisoare şi suntem deportaţi peste graniţă.

— Cum?

— Şase luni!

Veber îl privi mirat.

— Bine, dar e imposibil! E inuman!

— Şi eu am crezut la fel. Până am experimentat pe pielea mea.

— Ce vrei să spui? Ţi s-a întâmplat şi dumitale?

— Nu o dată. De trei ori. Tot aşa de bine ca şi altora. La început, când nu ştiam rostul şi mă bizuiam pe sentimentul de omenie, a fost mai

greu. După aceea m-am dus în Spania — unde nu-mi trebuia nici un paşaport — şi am căpătat o altă lecţie de omenie aplicată. De la aviatorii germani şi italieni. Apoi, mai târziu, când am revenit în Franţa, cunoşteam, bineînţeles, toate dedesubturile.

Veber se sculă în picioare.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, izbucni el, atunci ai fost închis aproape un an pe degeaba.

— Nu chiar atât. Numai două luni.

— Cum aşa? N-ai spus că în caz de recidivă, capeţi şase luni?

Ravic zâmbi.

— Nu există recidivă când are cineva experienţă. Cineva e deportat sub un nume şi se întoarce pur şi simplu sub alt nume. Dacă e posibil, printr-un alt punct al graniţei. Aşa se evită lucrul ăsta. Atâta timp cât nu avem acte, nu putem fi dovediţi decât dacă ne recunoaşte cineva personal. Asta se întâmplă foarte rar. Ravic este cel de-al treilea nume. Îl folosesc de aproape doi ani. Nu s-a întâmplat nimic în acest răstimp. Se pare că mi-a adus noroc. Începe să-mi placă din ce în ce mai mult, pe zi ce trece. Acum mi-am şi uitat numele adevărat.

Veber dădu din cap.

— Şi toate astea, pur şi simplu, pentru că nu eşti nazist.

— Bineînţeles. Naziştii au cele mai bune acte. Şi toate vizele pe care le vor.

— Sunt câteva milioane de oameni fără lucru, de care trebuie să aibă grijă. Acelaşi lucru se petrece peste tot.

Ravic se sculă.

— Cu bine, Veber. O să vin să văd fata din nou, peste vreo două ore. Şi încă o dată în timpul nopţii.

Veber îl conduse până la uşă.

— Ascultă, Ravic, zise el. De ce nu vii pe la noi pe-acasă, câteodată? La masă.

— Desigur. Ravic ştia că nu se va duce. Am să vin odată. Cu bine, Ve-ber.

— Cu bine, Ravic. Şi vino, zău.

Ravic intră în bistroul îngust. Se aşeză lângă fereastră, aşa ca să poată privi în stradă. Îi plăcea să stea fără să se gândească şi să privească oamenii cum trec. Parisul e oraşul unde poţi să-ţi treci foarte bine timpul, fără să faci nimic.

Chelnerul şterse masa şi aşteptă.

— Un pernod, zise Ravic.

— Cu apă, domnule?

— Nu. Ravic stătu pe gânduri. Să nu-mi aduci un pernod. Simţea nevoia să uite complet unele lucruri, îi trebuia ceva mai tare. Anasonul dulce, era tocmai bun pentru asta. Adu-mi un calvados, zise el chelnerului. Un calvados dublu.

— Am înţeles, domnule.

Invitaţia lui Veber! Cu nuanţa aceea de milă în voce. Să acorzi cuiva o seară de familie. Francezii invită rar pe străini la ei acasă, preferă să-i ducă la restaurante. Nu fusese până atunci la Veber. Era bine intenţionat, însă greu de suportat. Te poţi apăra împotriva insultelor, însă nu împotriva milei.

Luă o înghiţitură de calvados. De ce a trebuit să-i explice lui Veber motivele care îl făceau să locuiască la Internaţional? Nu era necesar. Veber ştia tot ce avea nevoie să ştie. Ştia că lui Ravic nu-i era îngăduit să opereze. Era destul. Că totuşi lucra cu el, asta îl privea. În felul acesta făcea bani şi lua operaţii pe care el însuşi n-ar fi îndrăznit să le facă. Nimeni nu ştia lucrul acesta — în afară de el şi de infirmieră — şi ea

tăcea. Acelaşi lucru şi cu Durant. Ori de câte ori avea de făcut o intervenţie, acesta rămânea cu pacientul până ce-l anestezia. Apoi venea Ravic şi opera cazurile pentru care Durant era prea bătrân şi prea nepriceput. Când pacientul se trezea mai târziu, lângă el stătea Durant, vajnicul chirurg, deşi el nu cunoştea decât fâşia îngustă, unsă cu iod, a corpului pregătit pentru operaţie. Foarte ades el nici nu ştia pe cine opera. Durant îi dădea diagnosticul şi el începea să taie. Durant îi plătea lui Ravic o zecime din aceea ce primea el pentru operaţie. Lui Ravic nu-i păsa. Era mai bine decât să nu opereze deloc. Cu Veber lucra în condiţii mult mai prieteneşti. Veber îi plătea un sfert din ce câştiga el. Era un lucru frumos.

Ravic privi pe fereastră. Şi încă mai ce? Nu mai era mare lucru... Dar era în viaţă şi asta era de ajuns. Într-o vreme, când totul se clătina, n-avea dorinţa să clădească ceva care să se prăbuşească iarăşi, într-un timp foarte scurt. Era mai bine să acumuleze, decât să risipească energia, era singurul lucru de neînlocuit. A supravieţui, însemna totul, până când va pu-tea întrezări iară un scop. Cât mai puţin energie, ca s-o păstreze pe mai târziu. Tendinţa perseverentă de a reclădi iarăşi şi iarăşi o viaţă burgheză într-un secol ce se sfărâma în ţăndări — îi ruina pe mulţi. Era impresionant, ridicol şi eroic în acelaşi timp — şi umil. O avalanşă nu poate fi stăvilită odată ce s-a pus în mişcare; oricine ar încerca, se prăbuşeşte cu ea. E mai bine să aştepţi şi apoi să dezgropi victimele. La marşuri lungi tre-buie mers încet.

Ravic se uită la ceas. Era timpul s-o vadă pe Lucienne Martinet. Şi apoi să se ducă la Osiris.

Femeile de la Osiris aşteptau. Cu toate că erau examinate în mod regulat de către un medic oficial, madama nu se mulţumea cu atât. Nu putea să îngăduie să ia cineva o boală în localul ei; pentru acest motiv se înţelese cu Veber ca fetele să fie examinate neoficial, în fiecare joi. Câteodată Ravic îl înlocuia.

Madama mobilase şi pregătise o cameră la etajul întâi, destinată consultaţiilor. Era mândră de faptul că de mai bine de un an, nici unul dintre clienţii ei nu căpătaseră o boală, dar, în ciuda măsurilor de precauţie luate de fete, şaptesprezece cazuri de boli venerice fuseseră cauzate de clienţi.

Rolande, îi aduse lui Ravic o sticlă de brandy şi un pahar.

— Cred că Martha are ceva, zise ea.

— Bine. Am s-o examinez cu atenţie.

— De ieri n-am mai lăsat-o să lucreze. Bineînţeles că ea neagă.

— Bine, Rolande.

Fetele veniră dezbrăcate, pe rând, una după alta; Ravic le cunoştea aproape pe toate; numai două erau noi.

— N-ai nevoie să mă examinezi, doctore, zise Léonie, o gasconă cu părul roşu.

— De ce?

— N-am avut clienţi toată săptămâna.

— Ce spune madam de lucrul ăsta?

— Nimic. I-am pus să comande foarte multă şampanie. Şapte, opt sticle într-o noapte. Trei negustori din Toulouse. Însuraţi. La toţi trei le-ar fi plăcut, dar nici unul dintre ei nu îndrăznea din cauza celorlalţi. Fiecare se temea că, dacă are să vină cu mine, ceilalţi vor vorbi despre asta acasă. De aceea au băut; fiecare credea c-o să reziste mai mult decât

ceilalţi. Léonie râse şi se scărpină leneş. Acela care mai rezistase, nici nu era în stare să stea în picioare.

— Bine. În orice caz te voi examina.

— Îmi merge foarte bine. N-aveţi o ţigară, domnule doctor?

— Da, uite.

Ravic luă un tampon şi-l coloră. Apoi puse placa de sticlă sub microscop.

— Ştii ce nu înţeleg? zise Léonie, urmărindu-l cu privirea.

— Ce?

— Că totuşi îţi mai place să te culci cu o femeie, când faci toate lucrurile astea.

— Martha.

Martha era palidă, subţire şi blondă. Avea chipul unui înger de Botticelli, dar vorbea în argoul din strada Blondel.

— N-am nimic, domnule doctor.

— Foarte bine. Totuşi, să te examinăm.

— Zău că n-am nimic.

— Cu atât mai bine.

Deodată Rolande apăru în odaie. O privea pe Martha. Fata tăcu. Ea îl privi pe Ravic cu înţeles. El o examină cu grijă.

— Dar n-am nimic domnule doctor. Ştiţi cât mă păzesc.

Ravic nu răspunse. Fata continuă să vorbească — ezită şi începu iarăşi.

— Eşti bolnavă, Martha, zise el.

— Ce? Ea sări în sus. Nu se poate să fie adevărat.

— E adevărat.

Ea îl privi. Apoi izbucni deodată într-o serie de înjurături şi blesteme.

— Porcul! Blestematul acela de porc! Tot nu-l credeam, eu, canalia! Spunea că este student şi că se pricepe, student la medicină, ticălosul!

— De ce nu te-ai păzit?

— M-am ferit, dar a mers aşa de repede şi spunea că el, ca student...

Ravic dădu din cap. Vechea poveste — un student în medicină care s-a tratat singur. După două luni s-a considerat sănătos, fără să mai facă vreo analiză.

— Cât are să ţină, domnule doctor?

— Şase săptămâni. Ravic ştia că va dura mai mult.

— Şase săptămâni? Şase săptămâni fără să câştig nimic? Spitalul? Trebuie să mă duc la spital?

— Asta o să vedem. Poate că putem să te tratăm mai târziu acasă, dacă făgăduieşti...

— Făgăduiesc orice! Orice! Numai nu la spital!

— Trebuie să te duci întâi acolo. Nu există altă cale!

Fata se uită la Ravic. Toate se temeau de spital. Supravegherea era foarte severă acolo. Dar nu era nimic altceva de făcut. Lăsate acasă, după câteva zile ieşeau pe ascuns, cu toate făgăduielile şi umblau după bărbaţi.

— Madama va plăti cheltuielile, zise Ravic.

— Dar eu! Eu! Şase săptămâni fără nici un venit! Şi tocmai îmi cumpărasem o vulpe argintie în rate. Rata are să treacă şi pierd totul!

Plângea — Vino, Martha, zise Rolande.

— N-ai să mă mai primeşti înapoi! Nu faci niciodată astfel! O să rămân pe stradă. Şi toate astea din cauza câinelui ăluia...

— Te primim înapoi. Clienţii te plăceau.

— Adevărat? Martha ridică ochii.

— Sigur. Acum, hai, vino.

Martha plecă cu Rolande. Ravic se uită după ea. Martha n-are să se mai întoarcă. Madama era mult prea grijulie. Următoarea ei etapă avea să fie, probabil, bordelurile ieftine din strada Blondei. Apoi strada, cocaina, spitalul, vânzătoare de flori sau ţigări. Sau, dacă e norocoasă, vreun fante care s-o bată, s-o exploateze şi apoi s-o gonească.

Sala de mâncare a hotelului Internaţional era la subsol. Locatarii îi spuneau Catacomba. În timpul zilei, o lumină tulbure pătrundea prin mai multe ferestre mari, înguste şi opace, care dădeau în curte. În timpul iernii trebuia ţinută lumina aprinsă toată ziua. Camera fusese pe rând birou, fumoar, auditorium, sală de întrunire şi de refugiu pentru acei refugiaţi care n-aveau acte — când venea vreo inspecţie poliţienească; fiindcă puteau fugi prin curte într-un garaj şi de acolo în altă stradă.

Ravic stătea cu portarul Şeherezadei, Boris Morosow, într-o parte a Catacombei, pe care proprietăreasa o numea Camera Palmierilor; pe o masă, cu un singur picior, un palmier veştejit şi singuratic lâncezea într-un vas de majolică. Morosow era un refugiat din primul război şi trăise la Paris în ultimii cincisprezece ani. Era unul din puţinii ruşi care nu pretindea să fi servit în garda ţarului şi nu vorbea de originea lui aristocratică.

Stăteau şi jucau şah. În Catacombă nu era nimeni, în afară de câţiva inşi care stăteau la o masă, bând şi vorbind cu voce tare şi ridicând câte un toast la fiecare cinci minute. Morosow privi împrejur, supărat.

— Poţi să-mi spui, Ravic, de ce e o gălăgie atât de mare astă-seară, aici? De ce nu se duc la culcare refugiaţii ăştia?

Ravic surâse.

— Cu refugiaţii din colţul acesta n-am nimic de-a face, Boris. E secţia fascistă a hotelului. Spania.

— Spania. N-ai fost şi pe-acolo?

— Da, dar de partea cealaltă. Mai mult în calitate de doctor. Aceştia sunt monarhişti spanioli, cu garnitură fascistă. Rămăşiţele lor. Ceilalţi au plecat de mult înapoi. Aceştia n-au fost în stare încă să se hotărască. Franco n-a fost destul de gentil cu ei. Maurii care i-au măcelărit pe spanioli, desigur că nu i-au tulburat.

Morosow mişcă pionul.

— Atunci probabil că sărbătoresc masacrul de la Guernica. Sau victoria tunurilor italiene şi germane asupra minerilor din Estramadura. Nu i-am mai văzut niciodată pe indivizii ăştia pe aici.

— Sunt aici de ani de zile. Nu i-ai văzut pentru că n-ai mâncat niciodată aici.

— Dumneata mănânci aici?

— Nu.

Morosow zâmbi amar.

— Foarte bine, zise el.

— Hai să omitem următoarea mea întrebare şi răspunsul dumitale, care, desigur, va fi insultător. După mine puteau să se fi născut aici, în văgăuna asta. Numai de-ar vorbi mai încet. A! Uite — multîncercatul gambit al damei…

Ravic mişcă pionul din faţă. Primele mişcări fură făcute repede. Apoi Morosow începu să cadă pe ginduri.

— Asta-i varianta lui Alekhine…

Ravic văzu pe unul din spanioli apropiindu-se. Era cu ochii pe jumătate închişi şi se opri la masa lor. Morosow îl privi prost dispus. Spaniolul

nu se ţinea prea bine pe picioare.

— Domnilor, spuse el politicos, colonelul Gomez vă pofteşte la un pahar cu vin.

— Domnule, spuse Morosow, la fel de politicos, tocmai jucăm o partidă de şah pentru un campionat. Exprimăm toate mulţumirile noastre, dar nu putem veni.

Spaniolul nici nu clipi. Se întoarse spre Ravic în mod ceremonios, ca şi cum ar fi fost la Curtea lui Filip al II-lea.

— I-aţi făcut colonelului Gomez un serviciu prietenesc acum câtva timp. I-ar face plăcere să bea un pahar cu dumneavoastră, în semn de prietenie, înainte de plecare.

— Partenerul meu, răspunse Ravic cu acelaş ton ceremonios, v-a explicat chiar acum că trebuie să terminăm această partidă chiar astăzi. Transmite-ţi mulţumirile mele colonelului Gomez. Îmi pare foarte rău.

Spaniolul salută şi plecă. Morosow râse încet.

— Exact ca ruşii în primul război. Ţineau la titlurile şi manierele lor, ca şi cum le-ar fi asigurat viaţa. Ce fel de serviciu prietenesc i-ai adus acestui hotentot?

— I-am prescris odată un laxativ. Rasa latină ţine foarte mult să aibă o digestie bună.

Morosow făcu din ochi către Ravic.

— Vechea slăbiciune a democraţiei. Un fascist în aceeaşi situaţie ar fi prescris un arsenic pentru un democrat.

Spaniolul se întoarse.

— Numele meu e Navarro. Prim-locotenent, declară el cu ardoarea unui om care a băut prea mult şi nu-şi dă seama de lucrul ăsta. Sunt aghiotantul colonelului Gomez. Colonelul părăseşte Parisul la noapte. Pleacă în Spania pentru a se alătura glorioasei armate a generali-ssimului Franco. Din această cauză ar dori să bea cu dumneavoastră. Pentru libertatea Spaniei şi armata spaniolă.

— Locotenente Navarro, zise Ravic scurt. Nu sunt spaniol.

— Ştiu acset lucru. Sunteţi german. Navarro zâmbi cu înţeles. Aceasta e tocmai cauza dorinţei colonelului Gomez. Germania şi Spania sunt ţări prietene.

Ravic îl privi pe Morosow. Ironia situaţiei era evidentă. Morosow se abţinu să nu zâmbească.

— Locotenente Navarro, zise el, regret că trebuia să insist spunând că vreau să terminăm partida astăzi. Rezultatele trebuie comunicate astă- noapte la New York şi Calcutta.

— Domnule, răspunse Navarro cu răceală, ne-am aşteptat să ne refuzaţi. Rusia este inamica Spaniei. Invitaţia era adresată numai doctorului Ravic. Trebuia să vă invităm şi pe dumneavoastră, pentru că eraţi cu dânsul.

Morosow aşeză în palma lui mare un pion pe care-l câştigase şi privi spre Ravic.

— Nu crezi că trebuie să termini cu bufoneria asta?

— Da. Ravic se întoarse. Cred că lucrul cel mai simplu ar fi să te duci înapoi, tinere. L-ai insultat în mod inutil pe colonelul Morosow.

Se aplecă peste tabla de joc, fără să mai aştepte vreun răspuns. Navarro se opri nehotărât, timp de-o clipă. Apoi plecă.

— Nu ştiu dacă ai observat că te-am ridicat la gradul de colonel, Boris. După câte ştiu erai doar un biet locotenent-colonel. Dar mi se părea imposibil să nu-ţi atribui acelaşi grad militar cu Gomez ăsta.

— Nu mai vorbi aşa de mult, Ravic. Uite, tocmai m-am încurcat în varianta lui Alekhine din cauza acestor întreruperi. Nebunul pare pierdut.

Morosow ridică ochii.

— Dumnezeule, uite că vine altul. Alt aghiotant. Ce popor.

— E colonelul Gomez în persoană. Ravic se lăsă comod pe spate.

— Va avea loc o discuţie între doi colonei.

— Una foarte scurtă, amice.

Colonelul era chiar mai ceremonios, decât Navarro. Îi ceru scuze lui Morosow pentru greşeala aghiotantului. Scuzele fură acceptate. Acum Gomez îi pofti să bea împreună în cinstea lui Franco, ca semn că toate neînţelegerile au fost înlăturate. De data aceasta refuză Ravic.

— Dar domnule, vă invit în calitate de german şi de aliat. Colonelul părea vădit încurcat.

— Colonele Gomez, zise Ravic, care începu să-şi piardă din ce în ce mai mult răbdarea, lăsaţi lucrurile aşa cum sunt. Beţi în cinstea oricui doriţi, iar eu voi juca şah.

Colonelul încercă să se lămurească.

— Atunci sunteţi un...

— Mai bine n-aţi mai face aprecieri, îl întrerupse Mosorow brusc. N-ar duce decât la neînţelegeri.

Gomez era din ce în ce mai încurcat.

— Dar dumneata în calitate de rus, trebuie să fii...

— Nu trebuie să fim nimic. Suntem fiinţe demodate. Avem opinii politice diferite şi cu toate astea nu ne spargem capetele unul altuia...

În sfârşit, Gomez păru că se dumireşte. Rămase totuşi ţeapăn.

— Înţeleg, declară el înţepat, "democraţii"...

— Amice, zise deodată Morosow, devenind periculos, şterge-o! Ar fi trebuit s-o ştergi de ani de zile! În Spania. Să lupţi; germanii şi italienii luptă acolo în locul dumitale. Adio!

Se sculă. Gomez făcu un pas înapoi. Îl privi pe Morosow, tulburat. Apoi se întoarse brusc şi se duse înapoi la masa lui. Morosow se aşeză iarăşi jos. Oftă şi sună chelneriţa.

— Adu-ne două calvadosuri, duble, Clarisse.

Clarisse se înclină şi dispăru.

— Suflete vitejeşti de ostaşi! Ravic râse. O minte simplă şi o concepţie complicată despre onoare, face viaţa foarte grea când cineva e beat.

— Aşa! Uite că vine acum un altul. Cine e de data asta? Franco în persoană?

Era Navarro. Se opri la doi paşi de masă şi se adresă lui Morosow.

— Colonelul Gomez regretă că nu-şi poate prezenta provocarea. Pleacă din Paris astă-noapte. Dealtfel, misiunea sa e mult prea importantă ca să rişte dificultăţi cu poliţia.

Se întoarse spre Ravic.

— Colonelul Gomez vă mai datorează onorariul pentru o consultaţie. Aruncă o bancnotă împăturită de cinci franci pe masă şi se pregăti să plece.

— Un moment, zise Morosow. Clarisse tocmai venise cu o tavă în mână. Luă un pahar de calvados, îl examină repede, dădu din cap, şi-l puse la loc. Apoi ridică unul din paharele cu apă de pe masă şi-l azvârli calm în obrazul lui Navarro.

— Pe viitor să-ţi aduci aminte că nu se aruncă astfel banii. Şi acum, cară-te de aici, idiot medieval.

Navarro stătea încă pe loc, încremenit. Îşi şterse faţa. Ceilalţi spanioli se apropiară. Erau patru. Morosow se sculă încet. Era cu un cap mai înalt decât spaniolii. Ravic rămase pe scaun. Îl privi pe Gomez.

— Nu vă mai faceţi de râs, eroi de operetă ce sunteţi. Nici unul dintre voi nu e treaz. În câteva clipe o să zăceţi aici, cu oasele rupte. Chiar dacă n-aţi fi beţi, n-aţi avea nici o şansă. Se ridică, îl apucă pe

Navarro de coate, îl scutură şi-l trânti jos, atât de aproape de Gomez încât acesta fu nevoit să se dea la o parte. Şi-acum lăsaţi-ne în pace. Nu v-am rugat să ne plictisiţi. Luă bancnota de cinci franci şi o puse pe tavă.

— E pentru dumneata, Clarisse. De la domnii aceştia.

— E prima dată că primesc ceva de la dânşii, declară Clarisse. Mulţumesc.

Gomez spuse ceva în limba spaniolă. Cei patru se întoarseră şi plecară la masa lor.

— Păcat, spuse Morosow. Mi-ar fi plăcut să-i bat pe indivizii ăştia. Din păcate nu se poate face aşa ceva din cauza dumitale, copil nelegiuit ce eşti. Nu-ţi pare câteodată rău că n-o poţi face?

— Nu pe ei. Sunt alţii pe care aş vrea să-i bat.

Se auziră câteva cuvinte în spaniolă la masa din colţ. Grupul se ridică. Un puternic *vive!* a răsunat în aer. Paharele fură puse la loc cu zgomot. Unul se auzi spărgându-se. Apoi, grupul marţial dispăru din odaie.

— Era cât pe-aci să-i arunc acest delicios calvados în faţă. Morosow luă paharul şi-l goli.

— Acesta e spiritul care guvernează acum Europa! Oare am fost şi noi vreodată atât de nebuni?

— Da, zise Ravic.

Jucară şah timp de o oră. Apoi Morosow ridică ochii.

— Iată-l pe Charles, zise el. Pare să te caute.

Băiatul de la poartă se îndrepta spre ei. Ţinea un pachet mic în mână. Era împachetat în hârtie albă şi legat cu o panglică. N-avea nici o adresă.

— Nu aştept nici un pachet. Trebuie să fie o greşeală. Cine l-a adus?

— O femeie — o doamnă — se bâlbâi băiatul.

— O femeie sau o doamnă? întrebă Morosow.

— Cam-cam, între astea două...

Morosow râse.

— Cam nostim.

— N-are nici un nume pe el. A spus că e pentru mine?

— Nu tocmai. Nu numeie dumneavoastră. A spus că e pentru doctorul care locuieşte aici. Şi... că o cunoaşteţi pe doamna...

— A spus ea asta?

— Nu, spuse băiatul fără să se mai gândească. Dar noaptea trecută era cu dumneavoastră.

— Din când în când vin doamne la mine, zise Ravic. Dar ar trebui să ştii că prima virtute pentru un funcţionar al unui hotel, e discreţia. Indiscreţia e numai pentru cavalerii din lumea mare.

— Hai, deschide pachetul, Ravic, spuse Morosow. Chiar dacă nu e pentru dumneata. Am făcut lucruri mai rele în deplorabila noastră viaţă.

Ravic râse şi-l deschise. Dezveli un obiect mic. Era Madona de lemn pe care o văzuse în odaia ei — încercă să-şi reamintească numele — cum o chema? — Madelaine — Mad — îl uitase. Un nume cam ca acesta. Cercetă hârtia subţire. N-avea nimic pe ea.

— Bine, zise el. E pentru mine.

Puse Madona pe masă. Părea stranie printre pioni.

— Rusoaică? întrebă Morosow.

— Nu. Am crezut şi eu la fel la început.

Ravic băgă de seamă că roşul de buze fusese şters.

— Ce Dumnezeu să fac cu asta?

— S-o pui undeva. Multe lucruri pot fi puse aşa, pe undeva. E foarte mult loc pe aici, pentru orice. Numai pentru fiinţe omeneşti, nu.

— Pe el trebuie să-l fi îngropat...

— Ea este?

— Da.

— Ai încercat s-o mai vezi?

— Nu.

— Curios, zise Morosow, totdeauna credem că-i ajutăm pe ceilalţi şi totuşi ne oprim tocmai când e mai multă nevoie.

— Nu sunt o instituţie de binefaceri, Boris. Şi am văzut cazuri mai grele decât astea, dar n-am făcut nimic. De ce să-i fie mai greu acum?

— Pentru că acum e singură. Până acum bărbatul era acolo, chiar dacă era mort. Era pe pământ. Acum e în pământ, s-a dus, nu mai e aici. Asta — Morosow arătă Madona — să nu crezi că exprimă mulţumiri. E un strigăt după ajutor.

— M-am culcat cu ea. Fără să ştiu ce i se întâmplase. Vreau să uit asta.

— Prostii! E lucrul cel mai puţin important din lume, atâta vreme cât nu e din dragoste. Cunoşteam o femeie care spunea că-i era mai uşor să se culce cu un bărbat, decât să-i spună pe numele cel mic. Morosow se aplecă. Capul lui mare şi chel reflecta lumina. Am să-ţi spun ceva, Ravic — trebuie să fim prietenoşi cu oameni dacă putem şi atât timp cât putem, fiindcă o să mai comitem câteva aşa-numite crime în viaţa noastră. Eu cel puţin ştiu că da. Şi probabil că şi dumneata.

— Da.

Morosow îşi petrecu braţul în jurul vasului în care se afla palmierul. Tremura uşor.

— Fiecare ne sprijinim unul pe celălalt. Mici scântei întâmplătoare de bunătate — sunt lucruri pe care nu e îngăduit să le iei nimănui. Întăreşte omul pentru viaţa asta grea.

— Foarte bine, mă duc mâine s-o văd.

— Perfect, zise Morosow. Asta voiam. Şi acum să, nu mai vorbim aşa de mult. Cine trebuia să mute?

5

Patronul îl recunoscu numaidecât pe Ravic.

— Doamna e în camera ei, spuse el.

— Poţi s-o chemi şi să-i spui că sunt jos?

— Camera doamnei n-ar telefon încă. Sunt sigur că puteţi merge sus.

— Ce număr are?

— Douăzeci şi şapte.

— Nu-i mai ştiu numele. Care-i?

Patronul un se dădu bătut.

— Madou. Joan Madou, adăugă el. Nu cred că-i numele ei adevărat. Probabil că e numele ei de teatru.

— De ce teatru?

— S-a trecut în registru ca actriţă. Chiar şi sună astfel, nu?

— Nu ştiu. Cunosc un actor care-şi spunea Gustav Schmidt. În realitate numele lui era Alexandru Maria conte de Zambona. Gustav Schmidt era numele lui de scenă. Nu sună deloc astfel, nu?

— Astăzi se-ntâmplă atâtea, declară patronul filozofic.

— Prea multe nu se mai întâmplă astăzi. Dacă ai studia istoria, ai vedea că trăim într-o epocă relativ liniştită.

— Mulţumesc, mi-e de ajuns câte se-ntâmplă.

— Şi mie. Dar fiecare se consolează cum poate. Numărul douăzeci şi şapte, spui?

— Da, domnule.

Ravic bătu la uşă. Nici un răspuns. Bătu încă o dată şi auzi o voce nedesluşită. Când deschise uşa, o văzu. Stătea pe patul de lângă peretele ce-o despărţea de cealaltă odaie. Era îmbrăcată şi purta taiorul albastru de mătase, cu care Ravic o văzuse îmbrăcată prima oară. Ar fi arătat mai puţin nenorocită, dacă ar fi stat întinsă undeva, îmbrăcată într-o rochie de casă. Dar aşa, îmbrăcată fără nici un rost şi pentru nimeni, mai mult dintr-o obişnuinţă ce nu mai avea acum nici un sens, avea ceva care-l mişcă pe Ravic până-n adâncul inimii. Era obişnuit cu asta — văzuse sute de oameni stând astfel — refugiaţi călătorind pierduţi prin ţări străine. O mică insulă a unei existenţe plină de nesiguranţă, aşa stăteau ei, neştiind unde să se mai ducă — şi numai obişnuinţa părea că-i mai ţine în viaţă.

Închise uşa în urma lui.

— Sper că nu te-am deranjat, spuse el şi o dată mai mult simţi cât de goale îi erau cuvintele. Ce-ar mai fi putut s-o tulbure pe femeia aceasta? Nimic n-ar fi putut s-o trezească din amorţeala ei.

Îşi puse pălăria pe un scaun.

— Ai putut să le aranjezi pe toate?

— Da. Nici n-am avut multe.

— Nici o încurcătură?

— Nu.

Ravic se aşeză pe singurul scaun cu spetează din odaie. Scaunul scârţâi şi el îşi dete seama că nu era într-o stare prea bună.

— Voiai să ieşi? întrebă el.

— Da. Ceva mai târziu. Nu într-un loc — doar aşa, ca să ies. Ce altceva aş putea face?

— Nimic. E tocmai ce-ţi trebuie, timp de câteva zile. Nu cunoşti pe nimeni la Paris?

— Nu.

— Chiar pe nimeni?

Ea ridică obosită capul. — Pe nimeni, în afară de dumneata, de patron, chelner şi cameristă.

Zâmbi cu tristeţe.

— Nu-s prea mulţi, nu-i aşa?

— Nu. Domnul... Ravic încercă să-şi amintească numele mortului. Îl uitase.

— Nu, spuse femeia. Raszinski avea prieteni aici, dar n-am văzut niciodată pe vreunul din ei. S-a îmbolnăvit îndată ce-am ajuns.

Ravic nu avusese de gând să rămână mult. Acum, văzând-o stând astfel, se răzgândi.

— Ai mâncat? întrebă el.

— Nu. Nu mi-e foame.

— N-ai mâncat nimic toată ziua?

— Ba da. Azi la prânz. Ziua e mai uşor. Seara...

Ravic privi împrejur. Odaia mică şi pătrată mirosea a pustiu, şi-a noiembrie.

— E timpul să mai ieşi, spuse el. Vino. Vom merge să mâncăm ceva.

Se aştepta ca ea să se împotrivească. Părea atât de abătută, încât nimic nu i-ar mai fi putut stârni interesul. Dar ea se ridică numaidecât, şi-şi luă pardesiul.

— Aşa nu, spuse el. Pardesiul e prea subţire. N-ai ceva mai călduros? E frig afară.

— Ploua parcă...

— Plouă şi acum. Dar e frig. Nu poţi să-ţi pui ceva pe dedesubt? O jachetă sau cel puţin un pulover?

— Am un pulover.

Se îndreptă spre valiza mai mare. Ravic observă ca nu despachetase nimic. Luă un pulover negru din valiză, îşi scoase jacheta şi îmbrăcă puloverul. Avea umeri frumoşi. Apoi îşi puse basca, jacheta şi haina de ploaie.

— E mai bine aşa?

— Mult mai bine.

Coborâră scările. Patronul nu mai era acolo. În locul lui, portarul şedea lângă raftul cu chei. Aranja scrisorile şi mirosea a usturoi. O pisică pestriţă stătea nemişcata lângă el, urmărindu-l.

— Tot mai crezi că n-ai să poţi mânca nimic? întrebă Ravic afară.

— Nu ştiu. Nu prea mult, cred.

Ravic chemă un taxi.

— Bine, atunci să mergem la Belle Aurore. Acolo nu se iau mese copioase.

La Belle Aurore nu era multă lume. Era prea târziu ca să mai fie multă lume. Găsiră o masă într-o cameră de sus, cu tavanul scund. Afară de ei mai era o singură pereche, care stătea lângă fereastră şi mânca brânză şi un bărbat singur, înalt, cu un munte de stridii în faţă. Chelnerul veni şi privi cercetător faţa de masă. Apoi se hotărî s-o schimbe.

— Două ţuici, comandă Ravic. Reci.

— Bem ceva şi mâncăm nişte *hors d'oeuvres,* îi spuse el. Cred că e tocmai ce-ţi trebuie. Restaurantul ăsta e vestit pentru *hors d'oeuvres.* Altceva nici nu prea găseşti aici. În schimb aperitive au cu zecile, calde şi reci, şi toate foarte bune. Le vom încerca.

Chelnerul aduse ţuica şi-şi pregăti carnetul.

— O carafă de vin, *rosé.* Ai Anjou?

— Anjou, vărsat, *rosé.* Perfect, domnule.

— Straşnic. O carafă mare, la gheaţă. Şi *hors d'oeuvres.* Chelnerul plecă.

La uşă aproape că se ciocni de o femeie cu pălărie cu pene roşii, care năvălise înăuntru.

Îl împinse într-o parte şi se apropie de omul cel subţire, cu stridiile.

— Albert, spuse ea. Porcule...

— S-s-s-t, gesticulă el şi privi împrejur.

— Te rog să nu mai sâsâi. Femeia îşi puse umbrela udă deasupra mesei şi se aşeză cu hotărâre pe scaun. Albert nu părea surprins. — *Chérie,* spuse el şi începu să şuşotească.

Ravic zâmbi şi ridică paharul.

— Să bem numaidecât. *Salute.*

— *Salute,* spuse Joan Madou şi bău.

Hors d'oeuvres fură aduse pe o masă mică, rulantă.

— Ce ţi-ar place? o întrebă Ravic. — Cred că are să fie mai simplu dacă am să-ţi umplu eu farfuria. Umplu cu vârf farfuria şi i-o întinse.

— N-are să fie nimic dacă n-o să-ţi placă nici una din astea, au să mai vină câteva rânduri. Nu-i decât începutul.

Îşi umplu o farfurie pentru el şi începu să manânce, fără să se mai îngrijească de ea. Pe neaşteptate se simţi grozav de înfometat. Când, după un timp, se uită la ea, văzu că începuse şi ea să mănânce. Desfăcu o langustă mică şi i-o servi.

— Încearc-o. Sunt mai bune decât cele mari. Şi acum pateul casei. Cu o coajă de pâine albă. Aşa, nu-i rău deloc. Şi puţin vin. Limpede, sec şi rece.

— Te-ai ostenit mult cu mine, spuse Joan Madou.

— Da — ca un *maître d'hôtel*, râse Ravic.

— Nu. Dar te-ai ostenit foarte mult pentru mine.

— Nu-mi place să mănânc singur. Asta-i tot. Ca şi dumitale.

— Nu sunt deloc o tovarăşă bună.

— Ba da, răspunse Ravic. Pentru masă, da. Pentru masă eşti un tovarăş de mâna întâia. Nu-i pot suferi pe cei vorbăreţi. Sau pe cei care vorbesc cu voce tare.

Privi prin odaie spre Albert. Pălăria cu pene roşii tocmai îi explica, aşa ca s-audă toţi, de ce era un porc, şi bătea ritmic, în acelaşi timp, cu umbrela în masă. Albert asculta şi nu părea deloc impresionat.

Joan Madou zâmbi uşor.

— Nici mie nu-mi place.

— Acum soseşte cel de-al doilea rând de gustări. Vrei să iei ceva îndată sau ai vrea mai întâi o ţigară?

— Întâi o ţigară.

— Perfect. Astăzi am alt fei de ţigări, nu pe cele cu tutun negru.

Îi dădu s-aprindă. Ea se rezemă de speteaza scaunului şi trase fumul adânc în piept. Apoi se uită drept la el.

— E plăcut să stai astfel, spuse ea şi pentru o clipă lui i se păru că are să înceapă să plângă.

Şi-au luat cafeaua la Coliséе. Odaia mare, cu faţa spre Champs Elysée era foarte aglomerată, dar izbutiră să ocupe o masă jos, lângă bar. Partea de sus a pereţilor era de sticlă, iar în dosul lor zburau papagali şi alte păsări tropicale multicolore, zbenguindu-se încoace şi-ncolo.

— Te-ai gândit la ce-ai să faci? întrebă Ravic.

— Nu, nu încă.

— Aveai de gând să faci ceva precis când ai venit aici?

Femeia ezită. — Nu, nimic special.

— Nu te întreb dis simplă curiozitate.

— Ştiu asta. Crezi c-ar trebui să fac ceva? Asta doresc şi eu, dealtfel. Mi-am spus-o în fiecare zi. Dar...

— Proprietarul hotelului mi-a spus c-ai fi actriţă. Nu l-am întrebat. Mi-a spus când l-am întrebat care ţi-e numele.

— Îl uitaseşi?

Ravic îşi ridică privirea. Ea se uită la el, liniştită. — Da, spuse el. Am pierdut foaia la hotel, la mine, şi n-am putut să mi-l amintesc pe moment.

— Acum ţi-l aduci aminte?

— Da. Joan Madou.

— Nu sunt o actriţă bună, spuse ea. N-am jucat decât roluri mici. Nimic în ultimii ani. Dealtfel nu vorbesc destul de bine franţuzeşte.

— Ce limbă vorbeşti atunci?

— Italiana. Am fost crescută în Italia. Vorbesc, de asemenea, puţin engleza şi româna. Tatăl meu era român. A murit. Mama era englezoaică; trăieşte încă în Italia; nu ştiu unde.

Ravic abia mai asculta. Era plictisit şi nu ştia ce să mai spună.

— Ai mai făcut şi altceva? întrebă el, numai aşa, ca să întrebe ceva. În afara acestor roluri mici?

— Numai unele lucruri de acelaşi gen. Puţin dans şi muzică.

Ravic o privi cu neîncredere. Nu părea făcută pentru asta. Avea în ea ceva şters şi vag şi nu era atrăgătoare.

— Asta ai putea încerca uşor aici, spuse el. Pentru aşa ceva n-ai nevoie să vorbeşti perfect limba franceză.

— Nu. Dar mai întâi trebuie să găsesc ceva. E greu dacă nu cunoşti pe nimeni.

Morosow, se gândi deodată Ravic. La Şeherezada. Sigur! Morosow

trebuia să se priceapă la aşa ceva. Ideea asta îl învioră. Morosow era răspunzător de seara asta plicticoasă — acum i-o putea trece lui şi Boris ar fi avut o şansă să arate ce poate.

— Ştii ruseşte? întrebă el.

— Puţin. Câteva cântece. Unele se aseamănă cu cele româneşti. De ce?

— Ştiu pe cineva care se pricepe la astfel de lucruri. Poate să-ţi fie de folos. Îţi voi da adresa lui.

— Nu cred că mă pot baza mult pe asta. Agenţi sunt peste tot. Şi recomandaţiile nu ajută prea mult.

Ravic îşi dădu seama că femeia credea că vrea să scape de dânsa în chipul cel mai simplu. Din cauza asta protestă.

— Omul de care vorbesc nu e un agent. E portar la Şeherezada. E un club de noapte în Montmartre.

— Portar? Joan Madou ridică iute capul. Atunci e altceva, spuse ea. Portarii sunt mult mai bine informaţi decât agenţii. Poate să ne fie de folos. Îl cunoşti bine?

Ravic o privi mirat. Pe neaşteptate începuse să vorbească ca o profesionistă.

— Mi-e prieten. Îl cheamă Boris Morosow şi lucrează la Şeherezada de zece ani. E un local care arată destul de bine. Schimbă adeseori programul. Morosow e în relaţii foarte bune cu impresarul. Dacă nu-ţi va face rost la Şeherezada, sigur că-ţi va găsi altceva, altundeva. Vrei să încerci?

— Da. Când?

— Cel mai potrivit ar fi seara pe la nouă. Atunci nu-i ocupat şi are să aibă timp pentru dumneata. Am să-i vorbesc eu. Ravic revăzu chipul lui Morosow. Pe neaşteptate, se simţi mai bine. Simţământul uşor de răspundere ce-l încercase dispăruse. Făcuse tot ce putea şi-acum scăpase de ea.

— Eşti obosită? întrebă el.

Joan Madou îl privi drept în ochi.

— Nu sunt obosită, spuse ea. Dar ştiu că nu-ţi face nici o plăcere să stai cu mine. Ai venit fiindcă ţi-a fost milă de mine şi-ţi mulţumesc. M-ai scos din camera mea şi mi-ai vorbit. E foarte mult, căci nu mai vorbisem cu nimeni de câteva zile. Acum am să mă duc. Ai făcut prea mult pentru mine. Ce m-aş fi făcut altfel?

Dumnezeule sfinte, se gândi Ravic, acum vrea să-n-ceapă cu asta. Privi stânjenit la peretele de sticlă din faţa lui. Un papagal îngâmfat încerca s-ademenească o porumbiţă. Porumbiţa era aşa de plictisită încât nici nu încerca să-l alunge. Ciugulea înainte şi-l ignora.

— N-a fost din milă.

— Ce altceva atunci?

Papagalul renunţă. Sări pe o cracă mai jos şi începu să-şi scuture penele. Porumbiţa îşi ridică cu indiferenţă coada şi-l murdări.

— Să bem un coniac, spuse Ravic. El cel mai bun răspuns. Dar crede-mă că nu sunt chiar aşa de filantrop. Sunt seri când n-am pe nimeni în jurul meu. Crezi că e deosebit de interesant?

— Nu, dar eu nu sunt o parteneră prea plăcută. Asta-i partea proastă.

— Am renunţat să-mi caut parteneri. Uite coniacul dumitale. *Salute!*

— *Salute!*

Ravic puse jos paharul.

— Aşa. Şi-acum să părăsim menajeria asta. Ai vrea să te întorci la hotel, nu?

Joan Madou făcu semn că nu.

— Perfect. Atunci să mergem în altă parte. La Şeherezada. Vom bea ceva — avem amândoi nevoie de asta — şi-n acelaşi timp poţi să afli cum merg lucrurile pe acolo.

Era aproape trei dimineaţa. Se opriseră în faţa hotelului Milano.

— Ai băut de-ajuns? întrebă Ravic.

Joan Madou ezită.

— Credeam că are să fie de ajuns când încă mai eram acolo, la Şeherezada. Dar acum, uitându-mă la uşa asta — simt că nu.

— Se mai poate aranja ceva. Putem lua ceva aici, la hotel. Altfel vom merge la acelaşi bar să mai luăm o sticlă. Vino.

Ea îl privi. Apoi privi uşa.

— Foarte bine, spuse hotârâtă. Totuşi continua să stea acolo.

— Să mă urc acolo, spuse ea, în camera aceea goală...

— Voi merge cu dumneata. Şi vom lua o sticlă cu noi.

Portarul se trezi.

— Ai ceva de băut? întrebă Ravic.

— Şampanie, coktail? întrebă numaidecât portarul cu un aer profesional, dar căscând încă.

— Mulţumesc. Ceva mai tare. O sticlă de coniac.

— Courvoisier, Martelle, Hennessy, Bisquit Dubouchée?

— Courvoisier.

— Foarte bine, domnule. Scot dopul şi aduc sticla sus.

Urcară scările.

— Ai cheia? o întrebă Ravic.

— Odaia nu e încuiată.

— Ţi se pot fura banii şi hârtiile dacă nu încui.

— Asta se poate întâmpla chiar dacă încui.

— E foarte adevărat, cu astfel de chei. Totuşi, nu chiar aşa de uşor.

— Poate. Dar nu-mi place să vin singură din oraş, să iau cheia şi să descui uşa unei camere goale — e ca şi cum aş descuia un mormânt — în care nu se află nimic afară de câteva valize.

— Nimic nu ne aşteaptă, nicăieri, spuse Ravic. Tot deauna trebuie s-aducem ceva cu noi.

— Poate că ai dreptate. Dar câteodată ai cel puţin o iluzie binefăcătoare. Aici nu-i nimic...

Joan Madou îşi aruncă basca şi haina pe pat şi privi spre Ravic. Ochii ei luminoşi şi mari erau parcă fixaţi într-o furie disperată. Stătu astfel o clipă. Apoi începu să se plimbe încoace şi încolo prin camera îngustă, cu paşii mari, cu mâinile în buzunarele jachetei, răsucindu-şi brusc trupul la fiecare întoarcere. Ravic o urmări cu atenţie. Căpătase pe neaşteptate forţa şi graţia unei pisici, şi camera părea mult prea strâmtă pentru ea.

Se auzi un ciocănit. Portarul aduse coniacul.

— Doamna şi domnul vor putea să mănânce ceva? întrebă el.

— Pui rece, un sandviş...

Ravic plăti şi-l expedie din odaie. Apoi umplu două pahare.

— Iată. E simplu şi barbar, dar în situaţiile grele, cu cât e mai primitiv, cu atât e mai bine. Rafinamentul e pentru timpuri mai liniştite. Bea.

— Şi apoi?

— Vom bea încă anul.

— Am încercat şi aşa. N-ajută la nimic. Nu-i bine să bei când eşti singur. E chiar mai rău.

— Trebuie să bei de ajuns. Atunci îţi face bine.

Ravic se aşeză într-un şezlong de lângă peretele din faţă. Nu-l văzuse până atunci.

— Era aici când te-ai mutat? întrebă el.

Ea făcu semn că nu.

— L-am adus eu. Nu-mi place să dorm în pat. Mi se pare plictisitor. Patul, dezbrăcatul şi toate acestea. De ce? Dimineţile şi ziua încă mai merge. Dar noaptea...

— Trebuie să faci ceva. Ravic aprinse o ţigară. E rău că nu l-am întâlnit pe Morosow la Şeherezada. Nu ştiam că azi e ziua lui liberă. Du-te acolo mâine seară. Pe la nouă. Sunt sigur că-ţi va găsi ceva. Chiar ceva la bucătărie. Atunci, cel puţin nopţile vei avea de lucru. Asta-i tot ce vrei, nu?

— Da. Joan Madou se opri din mers. Îşi bău paharul cu coniac, şi se aşează pe pat. M-am plimbat pe stradă în fiecare noapte. Când te plimbi, e parcă mai uşor. Numai când stai şi când îţi cade tavanul în cap...

— Nu ţi s-a întâmplat niciodată nimic pe străzi? Să-ţi fure cineva geanta?

— Nu. Probabil că nu arăt ca o persoană căreia i se poate fura ceva.

Îi întinse paharul gol lui Ravic.

— Cât despre altele — am aşteptat asta adesea. Cel puţin să am pe cineva care să-mi vorbească! Să fie măcar nişte ochi care să se uite la mine, ochi şi nu pietre! Cineva care să nu umble împrejurul meu ca un exilat! Ca şi cum ar fi de pe o altă planetă! îşi aruncă părul pe spate şi luă paharul pe care i-l întinsese Ravic.

— Nu ştiu de ce spun toate astea, zise ea. Nu voiam. Poate fiindcă zilele acestea am tăcut tot timpul. Poate fiindcă astăzi, pentru prima oară...

Se opri.

— Nu asculta ce-ţi spun.

— Beau, spuse Ravic. Spune orice vrei. E noapte. N-o să te audă nimeni. M-ascult pe mine însumi. Totul va fi uitat până mâine.

El se lăsă pe spate. Undeva, în casă, se auzea apa curgând. Radiatorul sfârâia, şi ploaia bătea blând în fereastră .

— Când te întorci şi când stingi lumina — şi întunericul te cuprinde ca şi cloroformul, — aprinzi din nou lumina şi priveşti, priveşti...

"Trebuie să fiu beat, se gândi Ravic. Mai devreme decât de obicei. Sau poate că lumina asta e de vină. Sau amândouă. Nu mai este deloc aceeaşi femeie, oarecare şi ştearsă. Este altcineva. Iată că, pe neaşteptate, îi văd ochii. Apoi faţa. Ceva care mă priveşte. Trebuie să fie fantome. Focul care a-nceput să pâlpâie sub frunte o iluminează. Primul semn al beţiei.

Nu asculta ce spunea Joan Madou. Cunoştea toate lucrurile astea şi nu voia să mai ştie nimic. Să fii singur — eternul refren al vieţii. Nu era mai bine sau mai rău decât altceva. Se vorbeşte prea mult de singurătate. Nu poţi fi niciodată singur. O vioară — undeva în amurg — într-o grădină de pe dealurile din jurul Budapestei. Parfumul greu al castanilor. Vântul. Visurile ghemuite pe umerii cuiva, asemenea unei cucuvele, cu ochii strălucitori în întuneric. O noapte care nu e niciodată noapte. Ora când toate femeile sunt frumoase. Deschise ochii.

— Mulţumesc, spuse Joan Madou.

— De ce?

— Fiindcă m-ai lăsat să vorbesc fără s-asculţi. Mi-a făcut bine. Am nevoie de asta.

Ravic dădu din cap. Observă că paharul ei era gol.

— Perfect, spuse el. O să-ţi las dumitale sticla.

Se ridică. O cameră. O femeie. Nimic altceva. O faţă palidă, pe care nu mai străluea nimic.

— Vrei într-adevăr să pleci? întrebă Joan Madou. Privi împrejur ca şi

cum cineva ar fi fost ascuns prin odaie.

— Uite adresa lui Morosow. Şi numele lui, ca să nu-l uiţi. Mâine la nouă. Ravic scrise totul pe o foaie. Apoi o puse deasupra unei valize.

Joan Madou se ridică. Îşi luă haina de ploaie şi basca. Ravic o privi.

— Nu-i nevoie să mă conduci.

— N-aveam de gând să te conduc. Numai că nu vreau să rămân aici. Nu acum. Vreau să mă plimb pe undeva.

— Dar, oricum, tot are să trebuiască să te întorci. Va fi acelaşi lucru. De ce nu rămâi aici? De-abia te-ai obişnuit.

— În curând se va face ziuă. Mă voi întoarce în zori. Atunci e mai uşor.

Ravic se duse la fereastră. Ploua încă. Şiroaie umede şi cenuşii se amestecau cu vântul prin lumina gălbuie a felinarelor.

— Vino, spuse el, o să mai bei ceva şi apoi te vei culca. Nu-i vremea de plimbare.

El luă sticla. Pe neaşteptate Joan Madou fu lângă el.

— Nu mă părăsi aici, spuse ea repede şi rugător, iar el îi simţi răsuflarea. Nu mă lăsa singură, noaptea. Nu ştiu de ce, dar nu noaptea! Mâine voi avea curaj, dar în noaptea asta nu pot să fiu singură, sunt abătută, slăbită, secătuită, nu mai am putere, nu trebuia să ieşi cu mine — nu în noaptea asta — nu pot rămâne singură acum.

Ravic puse cu atenţie sticla pe masă şi-i luă încet mâinile de pe braţul său.

— Eşti un copil, spuse el. Uneori trebuie să ne obişnuim cu orice. Privi înspre şezlong. Pot să dorm acolo. N-am să mai plec. Am şi eu nevoie de câteva ore de somn. Am o operaţie mâine, la nouă. Pot să dorm aici, tot aşa de bine ca şi la mine. Nu va fi prima noapte de veghe. Se poate?

Ea făcu semn că da. Stătea încă aproape de el.

— Trebuie să mă scol la şapte şi jumătate. Afurisit de devreme. Am să te trezesc.

— Nu-i nimic. Mă voi scula şi-ţi voi pregăti gustarea, orice...

— Nici vorbă de aşa ceva, spuse Ravic. Îmi voi lua gustarea într-o cafenea, ca un om care are de lucru; cafea cu rom şi cornuri. Restul pot să-l fac la spital. Are să-mi facă o deosebită plăcere s-o rog pe Eugénie să-mi pregătească o baie. Perfect, vom sta aici. Două suflete pierdute în noiembrie. Te vei culca pe pat. Dacă vrei, pot să mă duc şi să stau cu portarul până ce vei fi gata.

— Nu, spuse Joan Madou.

— N-o să plec. Afară de asta avem nevoie de unele lucruri. Perne, cearşafuri şi toate astea.

— Pot să-l sun.

— Pot să fac eu însumi lucrul acesta. Ravic privi soneria. E mai bine s-o facă un bărbat.

Portarul veni repede. Avea încă o sticlă de coniac în mână.

— Ne crezi mai grozavi decât suntem, spuse Ravic. Mulţumesc. Aparţinem generaţiei de după război. Un cearşaf, o pernă şi o cuvertură. Am să dorm aici. E prea frig şi plouă prea tare afară. Am avut o pneumonie serioasă şi n-am părăsit patul decât de două zile. Poţi să aranjezi lucrul ăsta?

— Desigur, domnule. Mă şi gândisem la asta.

— Straşnic. Ravic aprinse o ţigară. O să ies pe culoar. O să cercetez pantofii din faţa uşilor. E o veche manie de-a mea. N-o să plec, spuse el observând expresia ei. Nu sunt sosit din Egipt. N-o să-mi las haina aici.

Portarul se întoarse cu lucrurile cerute. Se opri brusc când îl văzu pe

Ravic pe culoar. Apoi faţa i se lumină.

— Nu prea se-ntâmplă adesea aşa ceva, spuse el

— Nici eu n-o fac prea des. Numai de ziua naşterii şi la Crăciun. Dă-mi mie lucrurile astea. Le voi duce înăuntru. Ce-i asta?

— O sticlă cu apă caldă. Pneumonia dumneavoastră...

— Straşnic! Numai că eu mă încălzesc cu coniac. Ravic scoase câteva hârtii din buzunar.

— Sunt sigur că n-aveţi pijama, domnule. Pot să vă dau una.

— Mulţumesc. Ravic se uită la bătrân. Sigur că are să fie prea mică pentru mine.

— Dimpotrivă, vă vine foarte bine. E absolut nouă. Confidenţial vă spun că mi-a dăruit-o un american. O primise de la o doamnă. Nu port asemenea lucruri. Port cămăşi de noapte. E absolut nouă, domnule.

— Bine. Adu-o să mă uit la ea.

Ravic aşteptă pe culoar. Trei perechi de încălţăminte stăteau în faţa uşilor. O pereche de cizme înalte cu elastic. Sforăituri zgomotoase se auzeau din odaia din spatele lor. Celelalte erau o pereche de pantofi maro şi o alta de pantofi uşori, montaţi. Erau amândouă în faţa aceleiaşi uşi şi păreau grozav de pierdute, cu toate că stăteau alături.

Portarul aduse pijamaua. Era o pijama minunată. Mătase artificială albastră, cu stele galbene ca desen. Ravic o contemplă un timp, fără să scoată o vorbă. Îl înţelese pe american.

— Grozavă, nu? întrebă mândru portarul.

Pijamaua era nouă. Era încă în cutia ei de la marele magazin Louvre, de unde fusese adusă.

— E păcat, spuse Ravic. Aş fi vrut s-o văd pe doamna care i-a ales-o.

— Vă împrumut pijamaua pentru o noapte. N-o vând, domnule.

— Cât îţi datorez?

— Cât credeţi.

Ravic scoase mâna din buzunar.

— E prea mult, domnule, spuse portarul.

— Nu eşti francez?

— Sunt. Din Saint-Nazaire.

— Atunci te-au răsfăţat americanii. Afară de asta — nimic nu-i prea mult pentru o astfel de pijama.

— Îmi pare bine că vă place. Noapte bună, domnule. O voi cere doamnei mâine.

— O să ţi-o înapoiez chiar eu, mâine. Să mă scoli la şapte şi jumătate. Dar să baţi încet. Am să te aud. Noapte bună.

— Priveşte, spuse Ravic către Joan Madou, arătându-i pijamaua. Un costum pentru Moş Crăciun. Portarul ăsta e un vrăjitor. Chiar o s-o îmbrac. Îţi dă curaj şi-ţi ia frica de-a fi ridicol.

Aranjă cearşaful pe şezlong. Pentru el era acelaşi lucru dacă dormea în hotelul lui sau aici. Pe culoar văzuse o baie destul de comodă şi luase o perie de dinţi nouă de la portar. Celelalte n-aveau importanţă. Ea era ca şi un bolnav. Umplu un pahar cu coniac şi-l aşeză lângă celelalte, pe care le adusese portarul.

— Cred că are să-ţi ajungă, spuse el. Aşa e mai simplu. N-o să fie nevoie să mă scol şi să-l umplu iarăşi. O să iau lângă mine sticla şi celălalt pahar.

— N-am nevoie de un pahar mic. Pot să beau din celalalt.

— E chiar mai bine. Ravic se aranjă în şezlong. Îi era recunoscător că nu se îngrijea dacă stătea comod. Avea tot ce-i trebuie — slavă Domnului — şi n-avea de gând să suporte atenţiile superficiale ale unei gazde.

Îşi umplu paharul şi puse sticla pe podea:

— *Salute!*

— *Salute,* spuse Joan Madou. Şi mulţumesc.

— Aşa e mai bine. Nu e vremea să te plimbi prin ploaie.

— Mai plouă încă?

— Da.

Zgomotul ploii pătrundea liniştit, asemenea cuiva care ar fi vrut să intre, cenuşiu, rece şi vag, ceva mai trist decât tristeţea — o mişcare nelămurită a amintirilor, un val infinit ce se-ndrepta spre ei şi care încerca să-i tragă înapoi şi să înmormânteze ceva lăsat în voia apelor pe-o insulă şi uitat — o tresărire de omenie, de lumină şi gânduri.

— O noapte potrivită pentru beţie.

— Da, şi tristă dacă eşti singur.

Ravic rămase tăcut un timp.

— Trebuie să ne obişnuim cu asta, spuse el. Tot ceea ce ne unea, acum a fost distrus. Ne-am făcut ţăndări, asemenea unei oglinzi ce se prăbuşeşte. Nu mai avem nici un punct de sprijin. Îşi umplu din nou paharul. Când eram copil, am dormit într-o livadă. Era vară şi cerul era senin. Înainte de a aţipi am văzut Orionul la orizont, deasupra pădurilor. N-am uitat niciodată priveliştea. Învăţasem că Pământul e o planetă şi că se învârteşte, aşa cum înveţi din cărţi, fără să înţelegi. Dar atunci, pentru prima dată mi-am dat seama că, într-adevăr, aşa era. Vedeam cum Pământul străbătea în tăcere imensităţile spaţiului. Am simţit atunci, cu multă putere, că eram cufundat în ceva din care nu mai puteam ieşi. Asta s-a întâmplat poate, fiindcă mă trezisem dintr-un somn adânc şi-mi pierdusem memoria şi obişnuinţele, şi-am privit cerul imens, mutat din loc. Deodată cerul nu mi s-a mai părut nemişcat şi odihnitor, şi de atunci nu mi s-a mai părut niciodată astfel.

Goli paharul.

— În acest fel unele lucruri ţi se par mai uşor, altele mai greu de suportat. Privi spre ea. Nu ştiu cât ai băut. Când vei fi destul de obosită, nu-mi mai răspunde.

— Nu încă. E ceva în mine care mai e treaz. Treaz şi rece.

Ravic puse sticla jos, pe podea. O oboseală pătrundea încet spre el, din odaia caldă. Veneau şi umbrele. Răbufniturile vântului. O odaie ciudată, noaptea, şi din afară ritmul monoton al ploii — o colibă slab luminată la marginea haosului, un foc mic într-o sălbăticie absurdă — un chip ne-cunoscut căruia îi vorbea...

— Ai simţit vreodată asta? întrebă el.

Ea rămase tăcută o vreme.

— Da. Nu chiar aşa. Într-altfel. Când nu mai vorbisem nimănui zile întregi şi mă plimbam noaptea — şi erau oameni ce-şi aparţineau unul altuia — care mergeau undeva — care şedeau acasă altundeva. Totul devenea atunci ireal — ca şi cum m-aş fi cufundat şi-aş fi mers printr-un oraş straniu şi apa...

Afară cineva urca scările. Se auzi un scârţâit de cheie şi o uşă se închise cu zgomot. Imediat după aceea apa ţâşni dintr-un robinet.

— De ce stai la Paris, dacă nu cunoşti pe nimeni?

— Nu ştiu. Ce altceva aş putea face?

— N-ai unde să te întorci?

— Nu. Sunt unii care nu se mai pot întoarce.

Vântul repezi picăturile de ploaie în fereastră.

— De ce-ai venit la Paris?

Joan Madou nu răspunse. Ravic se gândi că adormise.

— Raszinski şi cu mine am venit la Paris fiindcă voiam să ne despărţim, spuse ea după aceea.

Ravic nu fu deloc surprins. Sunt momente când nimic nu te poate surprinde. În cealaltă odaie, omul tocmai începuse să vomite. Auzeau

gâfâielile lui înăbuşite prin uşă.

— Atunci de ce erai aşa de disperată? întrebă Ravic.

— Fiindcă a murit! Mort! Să dispară aşa, deodată! Fără să se mai întoarcă niciodată! Mort! Fără să se mai poată îndrepta nimic. Înţelegi?

Joan Madou se ridică în pat şi privi spre Ravic.

— Da, spuse el şi gândi: Nu-i adevărat. Nu fiindcă murise, ci fiindcă te-a părăsit el, înainte să-l părăseşti tu. Fiindcă te-a lăsat singură înainte de-a te fi pregătit...

— Cred — pentru el ar fi fost altceva — era...

— Uită. Regretele sunt lucrurile cele mai inutile din lume. Nimeni nu mai poate reînvia nimic. Şi nici să-n-drepte ceva. Altfel am fi cu toţii sfinţi. Viaţa nu ne poate face perfecţi. Tot ce e perfect aparţine unui muzeu.

Joan Madou nu răspunse. Ravic o urmări blând cum se lasă pe pernă. Mai rămăsese ceva — dar era prea obosit ca să mai gândească. Afară de asta, îi era indiferent. Voia să doarmă. Mâine trebuia să opereze. Toate astea nu-l priveau pe el. Puse paharul pe podea lângă sticlă. Ciudate lu-cruri săvârşim uneori, se gândi el.

6

Când Ravic intră, Lucienne Martinet stătea la fereastră.

— Cum ţi se pare, acum când te-ai sculat din pat pentru prima dată? întrebă el.

Fata se uită la el; privi afară după-amiaza cenuşie şi apoi întoarse din nou ochii spre Ravic.

— Nu e o vreme prea frumoasă astăzi, zise el.

— Ba da, răspunse ea. Pentru mine este.

— De ce?

— Pentru că nu trebuie să ies.

Stătea ghemuită pe scaun, într-un chimono ieftin cu buline, strâns în jurul umerilor, o fiinţă mică, neînsemnată, cu dinţi urâţi — dar pentru Ravic era mai frumoasă în clipa aceea chiar decât Elena a Troiei. Era un izvor al vieţii, salvată cu propriile lui mâini. Nu era nimic de care să fie deosebit de mândru; pe una o pierduse cu puţin înainte; pe cealaltă putea s-o piardă la fel; şi până în cele din urmă omul îi pierde pe toţi ceilalţi şi pe el însuşi. Dar fata aceasta, pentru moment, era salvată.

— Nu e plăcut să distribui pălării pe-o vreme ca asta, zise Lucienne.

— Distribui pălării?

— Da. Pentru doamna Lanvert. Magazinul acela din aleea Martignon. Trebuie să lucrăm până la cinci. Apoi duc cutiile cu pălării la clienţi. Acum e cinci şi jumătate. Pe vremea asta aş fi fost pe drum. Ea privi afară, pe fereastră. Păcat că nu plouă mai tare. Era mai bine ieri. Ploua cu găleata. Acum, altcineva trebuia să meargă prin ploaie.

Ravic se aşeză pe un scaun, în faţa ei, lângă geam. Curios, se gândi el. Întotdeauna credem că oamenii trebuie să fie extrem de fericiţi, după ce scapă de moarte. Se întâmplase o minune cu ea şi singurul lucru care o interesa era că nu trebuia să umble prin ploaie.

— Cum de s-a întâmplat să vii tocmai la spitalul ăsta, Lucienne? întrebă el.

Ea îl privi cu prudenţă.

— Mi-a spus cineva.

— Cine?

— O cunoştinţă.

— Ce cunoştinţă?

Fata ezită.

— O cunoştinţă care a fost şi ea aici. Eu am adus-o. Până la uşă. De aceea s-a întâmplat să cunosc spitalul.

— Când s-a petrecut asta?

— Cu o săptămână înainte să vin eu.

— Era fata care a murit în timpul operaţiei?

— Da.

— Şi totuşi ai venit aici?

— Da, zise Lucienne cu indiferenţă. De ce nu?

Ravic nu spuse ceea ce voia să spună. Privi faţa mică şi rece, care odată fusese blândă şi pe care viaţa o înăsprise atât de timpuriu.

— Ai fost la aceeaşi moaşă? întrebă el.

Lucienne nu răspunse.

— Sau la acelaşi doctor? Nu trebuie să-ţi fie teamă să-mi spui. Doar nu ştiu despre cine e vorba.

— Întâi s-a dus Mary acolo. Cu zece zile înainte.

— Şi te-ai dus şi dumneata, cu toate că ştiai ce i se întâmplase.

Lucienne ridică din umeri.

— Ce puteam să fac? Trebuia să risc. Nu cunoşteam pe altcineva. Un copil — ce-aş fi făcut cu un copil? Ea privi iar afară pe fereastră. Pe balconul din faţă stătea un bărbat cu bretele şi cu o umbrelă deschisă.

— Cât o să trebuiască să mai rămân aici, domnule doctor?

— Cam o săptămână.

— Încă o săptămână?

— Nu e mult. De ce?

— Costă şi costă...

— Poate putem reduce o zi sau două.

— Crezi că pot plăti atâta, din leafă? N-am atâţia bani. E scump, treizeci de franci pe zi...

— Cine ţi-a spus asta?

— Infirmiera.

— Care? Eugénie, desigur.

— Da. A spus că operaţia şi pansamentele vor fi socotite în plus. Costă mult!

— Ai plătit operaţia.

— Infirmiera mi-a spus că n-am dat destul.

— Infirmiera nu se pricepe la lucrurile astea, Lucienne. Mai bine l-ai întreba pe doctorul Veber, mai târziu. — Aş vrea să ştiu mai curând.

— De ce?

— Aş vrea să ştiu cât am de lucrat ca să le plătesc.

Lucienne îşi privi mâinile. Degetele îi erau subţiri şi înţepate.

— Mai am de plătit chiria pe-o lună, zise ea. Când am venit aici, era în treisprezece. Trebuia să fac anunţ că mă mut pe cincisprezece. Acum o să trebuiască să plătesc încă o lună, aşa, degeaba.

— N-ai pe nimeni care să te ajute?

Lucienne ridică ochii în sus. Dintr-o dată faţa ei păru cu zece ani mai bătrână.

— Ştiţi şi dumneavoastră, domnule doctor... El a fost atât de supărat... Nu bănuia că sunt aşa de neştiutoare. Altfel n-ar fi vrut să aibă de-a face cu mine.

Ravic dădu din cap. Lucrurile astea nu erau noi pentru el.

— Lucienne, zise el, am putea încerca să căpătăm ceva de la femeia care a provocat avortul. A fost greşeala ei. Tot ce trebuie să faci, e să ne spui numele ei.

Fata se ridică brusc. Fiinţa ei toată nu arăta decât împotrivire.

— Poliţie? Nu. O să fiu atunci şi eu amestecată.

— Fără poliţie. N-o să facem altceva decât s-o ameninţăm.

Ea râse cu amărăciune.

— N-ai să obţii în felul acesta nimic de la ea. E de oţel. A trebuit să-i plătesc trei sute de franci... Unii oameni n-au într-adevăr noroc, spuse ea ca şi cum ar fi vorbit despre altcineva şi nu despre ea însăşi.

— Dimpotrivă, răspunse Ravic. Ai mult noroc.

O văzu pe Eugénie în sala de operaţii. Lustruia instrumentele de nichel. Era una din maniile ei. Era atât de absorbită de lucrul ei, încât nu-l auzi când intră.

— Eugénie, o strigă el.

Ea tresări speriată.

— Aaa, dumneata! Întotdeauna trebuie să sperii lumea?

— Nu cred că-i genul meu. Dar dumneata n-ar trebui să sperii pacienţii cu poveştile dumitale despre taxe şi onorarii.

Eugénie înălţă din umeri, cu cârpele de lustruit în mână.

— Bineînţeles, stricata aia trebuia să se plângă.

— Eugénie, zise Ravic, sunt mult mai numeroase stricatele printre femeile care nu s-au culcat niciodată cu un bărbat, decât printre cele care duc o viaţă atât de grea ca a ei. Ca să nu mai vorbim despre cele măritate. Dealtfel, fata nu s-a plâns. Numai c-ai reuşit să-i strici toată ziua. Asta-i tot.

— Şi ce-i cu asta? Duce o asemenea viaţă şi mai e şî sensibilă!

"Eşti un catehism moral ambulant, se gândi Ravic. Un exemplu dezgustător de virtute conştiincioasă — ce ştii tu despre deznădejdea micii modiste care a avut curajul să meargă la aceeaşi moaşă ce i-a nenorocit prietena — şi la acelaşi spital unde cealaltă murise — şi care n-a spus decât: «Ce altceva aş fi putut să fac?» Şi: «Cum pot să plătesc atât?»"

— Ar trebui să te măriţi, Eugénie, spuse el. Cu un văduv cu copii. Sau cu proprietarul unei întreprinderi de pompe funebre.

— Domnule Ravic, replică infirmiera cu demnitate, ai să binevoieşti să nu te mai amesteci în treburile mele personale? Altfel o să fiu nevoită să mă plâng doctorului Veber.

— Oricum, tot o faci toată ziua. Ravic fu mulţumit să vadă două pete roşii apărând pe obrajii femeii. De ce printre oamenii credincioşi se găsesc atât de puţini cumsecade, Eugénie? Cinicii au cel mai bun caracter. Idealiştii sunt cei mai insuportabili. Asta nu te pune pe gânduri?

— Nu, mulţumesc lui Dumnezeu.

— Mi-am închipuit. Mă duc acum la fiicele păcatului. La Osiris. În caz că doctorul Veber are nevoie de mine...

— Nu cred că doctorul Veber să aibă nevoie de dumneata.

— Virginitatea nu presupune întotdeauna clarviziune. Poate să aibă nevoie de mine. O să rămân acolo, cam până la cinci. Apoi mă duc la mine, la hotel.

— Frumos hotel! Cuibul acela de ovrei!

Ravic se întoarse.

— Eugénie, nu toţi refugiaţii sunt evrei. Şi nu toţi evreii sunt evrei. Am cunoscut chiar, odată, un evreu negru. Era un om foarte singur, înspăimântător de singur. Singurul lucru care-i plăcea, era mâncarea chinezească. Asta e viaţa.

Infirmiera nu răspunse. Freca un platou de nichel care n-avea nici o pată.

Ravic se afla într-un bistro de pe strada Boissière, privind prin geamurile ude de ploaie, când zări un om. A fost ca o lovitură în plexul solar. În prima clipă nu simţi decât şocul, fără să-şi dea seama ce era — dar în

clipa următoare dădu masa la o parte, sări de pe scaun şi se repezi spre uşă prin mulţimea din local...

Cineva îl prinse de braţ şi-l ţinu strâns. El se întoarse.

— Ce este? întrebă mirat. Ce-i?

Era chelnerul.

— N-aţi plătit, domnule.

— Ce? — A, da — mă întorc... Îşi trase braţul. Chelnerul se înroşi.

— La noi nu se admite aş ceva. Trebuie să...

— Uite...

Ravic scoase o bancnotă din buzunar, o aruncă chelnerului şi se repezi pe uşa deschisă. Împinse pe câţiva, fugi după colţ spre dreapta, pe stradă.

Cineva îl strigă din urmă. Se reculese, se opri din fugă şi merse cât putu de repede, căutând să nu pară suspect. "E de necrezut, gândea el, e de necrezut, trebuie să fiu nebun, e imposibil! Faţa aceea, trebuie să fie doar o simplă asemănare, o blestemată şi diabolică asemănare, o farsă idioată pe care mi-o joacă nervii mei — nu poate fi la Paris chipul acela, el e în Germania, la Berlin — fereastra era udă de ploaie, nu se putea vedea clar prin ea, sigur că m-am înşelat..."

Îşi făcu loc prin mulţimea care ieşea dintr-un cinema, cercetând fiecare chip pe lângă care trecea; le fixa pe sub pălărie, întâlnea privirile lor mirate şi iritate, mergea înainte, tot înainte, alte chipuri, alte pălării, gri, negre, albastre, trecea pe lângă ele, se întorcea iar, le privea fix...

Se opri la întretăierea din bulevardul Kléber. Îşi reaminti deodată, o femeie, o femeie cu un căţel — şi chiar în spatele ei pe omul acela.

Ardea de nerăbdare de când trecuse femeia cu câinele. Se întoarse repede înapoi. Zărind de la distanţă femeia cu câinele, el se opri la cotitură. Îşi încleştă pumnii în buzunare şi cercetă cu cea mai mare atenţie pe fiecare trecător. Câinele se opri la un felinar, mârâi şi-şi ridică piciorul din spate cu foarte multă băgare de seamă. Apoi râcâi trotuarul foarte ceremonios şi o luă la fugă. Ravic îşi simţi deodată ceafa umedă de sudoare. Mai aşteptă câteva minute — chipul nu se arătă. Privi maşinile oprite acolo. Erau goale. Se întoarse iarăşi şi se îndreptă repede spre intrarea metroului din bulevardul Kléber. Coborî, luă un bilet şi merse de-a lungul platformei. Era destul de multă lume acolo. Înainte să înceapă să-i examineze, veni un metro, veni şi dispăru în tunel. Platforma rămase goala.

Porni încet, înapoi, spre bistro. Se aşeză la masa unde stătuse înainte. Paharul cu calvados, pe jumătate plin, era încă acolo. Părea ciudat că mai rămăsese acolo.

Chelnerul veni încurcat spre Ravic.

— Iertaţi-mă, domnule, n-am ştiut...

— Nu face nimic! spuse Ravic. Adu-mi un calvados.

— Încă unul?

Chelnerul se uită la paharul pe jumătate plin, de pe masă.

— Nu vreţi să-l beţi mai întâi pe acesta?

— Nu. Adu-mi altul.

Chelnerul ridică paharul şi-l mirosi.

— Nu e bun?

— E foarte bun, numai că vreau altul.

— Bine domnule.

"M-am înşelat, gândi Ravic. Geamul era ud de ploaie, stropit în parte — cum s-ar putea să recunoşti pe cineva prin el? Se uita prin geam. Privi atent, ca un vânător, pândind fiecare trecător dar, în acelaşi timp, un tablou viu, cenuşiu şi apăsător trecu ca o umbră prin faţa ochilor săi, un crâmpei de amintire...

Berlin. O seară de vară în 1933. Clădirea Gestapoului; sânge; o cameră goală fără geamuri; lumina tăioasă a globurilor electrice; o masă roşie de metal cu margini de piele; luciditatea nemiloasă a nopţii de tortură, conştiinţa care îi tresărise de nenumărate ori din amorţeala epuizării atunci când era mereu cufundat într-un vas cu apă pentru a-şi reveni; rărunchii loviţi aşa de tare încât nu-l mai dureau; chipul disperat şi desfigurat al lui Sybil, despre care i s-a raportat cu trei zile mai târziu c-a fost găsită spânzurată..."

Chelnerul apăru şi puse paharul pe masă.

— Iată o altă marcă, domnule. Didier din Caen, mai vechi.

— Bine, mulţumesc.

Ravic îşi goli paharul. Scoase un pachet de ţigări din buzunar, luă una şi-o aprinse. Mâinile însă nu-i erau încă complet sigure. Aruncă chibritul jos şi comandă un alt calvados. Chipul acela, chipul acela zâmbitor, pe care a crezut că-l vede din nou — trebuie să se fi înşelat. Era imposibil ca Haake să fie la Paris. Imposibil! Alungă amintirile. N-avea sens să se mai frământe, atâta vreme cât nu mai era nimic de făcut. Va veni vremea când totul se va prăbuşi acolo şi se va putea întoarce. Până atunci...

Chemă chelnerul şi plăti. Dar nu se putu opri să nu cerceteze fiecare chip de pe stradă.

Şedea cu Morosow în Catacombă.

— Crezi că era el? întrebă Morosow.

— Nu. Dar părea să fie el. Blestemată asemănare. Sau nu mai pot să mă încred în memoria mea.

— Ce ghinion că erai într-un bistro.

— Da.

Morosow rămase un timp tăcut.

— Te scoate din sărite, nu-i aşa? zise el apoi.

— Nu. De ce?

— Fiindcă nu ştii.

— Ba eu ştiu.

Morosow nu răspunse.

— Stafii, zise Ravic. Crezusem că voi scăpa de ele acum.

— Nimeni nu scapă niciodată de asta.

Tăcură câtva timp.

— Jucăm o partidă? întrebă Morosow.

— Da. Dar nu văd nici o tablă liberă.

— Acolo unde joacă profesorul. A jucat cu Levy. Ca de obicei, a câştigat.

Ravic se apropie de cei ce jucau şah.

— Aţi jucat mult, domnule profesor, spuse el.

— Toată după-amiaza.

Bătrânul dădu din cap.

— Mă distrează. Şahul nu se poate compara cu nici un joc de cărţi. La cărţi ai noroc sau ghinion. Nu e destul de distractiv. Şahul e o lume aparte. Când joci, te scuteşte de lumea dinafară... Se sculă cu ochi strălucitori.

— Care nu este chiar aşa de desăvârşită...

Levy, partenerul său, începu deodată să râdă. Apoi tăcu, se întoarse speriat şi-l urmă pe profesor.

Jucară două partide. Apoi Morosow se sculă.

— Trebuie să plec. Să deschid uşile celor mai alese exemplare ale umanităţii. De ce nu mai vii deloc pe la Şeherezada?

— Nu ştiu. Din întâmplare.

— Ce-ai zice, dac-ai veni mâine noapte?

— Nu pot mâine noapte. Iau masa la Maxim.

Morosow râse.

— Pentru un refugiat ilegal, ai foarte mult curaj, dacă te arăţi în cele mai elegante localuri din Paris.

— Sunt singurele unde eşti în toată siguranţa, tu, fericit posesor al paşaportului Nansen. Acel ce se poartă ca un refugiat e prins foarte curând. Trebuie să iei aminte de lucrul ăsta.

— Foarte bine. Atunci cu cine mergi? Cu ambasadorul Germaniei, din motive de securitate?

— Cu Kate Hegstroem.

Morosow şuieră.

— Kate Hegstroem, spuse el. S-a întors?

— Soseşte mâine dimineaţă de la Viena.

— Perfect. Atunci o să te văd mai târziu şi la Şeherezada.

— Poate că nu.

— Imposibil! Şeherezada e cartierul general al lui Kate Hegstroem, când vine la Paris. Ştii asta tot atât de bine ca şi mine.

Morosow nu admise o asemenea posibilitate.

— De data asta e altceva. Intră în spital. Trebuie să fie operată într-una din zilele următoare.

— Tocmai de aceea are să vină. Tu nu înţelegi femeile. Morosow îşi micşoră ochii. Sau nu vrei ca ea să vină acolo?

— De ce nu?

— Tocmai mă gândeam că n-ai mai venit pe la noi de când mi-ai trimis-o pe femeia aceea, Joan Madou. Nu pare să fie o simplă întâmplare.

— Prostii. Nici n-am ştiut măcar că mai este la voi. V-a folosit la ceva?

— Da. Mai întâi a fost în cor. Acum a căpătat un mic solo. Două sau trei cântece...

— S-a obişnuit între timp?

— Sigur. De ce nu?

— Era grozav de disperată. O biată nenorocită.

— Ce? întrebă Morosow.

— O biată nenorocită.

Morosow zâmbi. — Ravic, răspunse el pe un ton patern, cu o expresie în care dintr-o dată apărură stepele întinse, spaţiul, înţelegerea şi toată experienţa din lume, nu vorbi prostii. Femeia asta e o pramatie.

— Ce? întrebă Ravic.

— O pramatie. Nu o prostituată. Dacă ai fi rus, ai înţelege.

Ravic dădu din cap.

— Atunci probabil că s-a schimbat foarte mult. Pe curând, Boris. Dumnezeu să-ţi aibă ochii în paza lui.

7

— Când va trebui să mă internez la spital, Ravic? întrebă Kate Hegstroem.

— Mâine seară. Te vom opera poimâine.

Stătea în faţa lui, slăbuţă, copilăroasă, sigură de ea, drăguţă, dar nu aşa de tânără ca înainte.

— De data asta mi-e teamă, spuse ea. Nu ştiu de ce. Dar mi-e teamă.

— N-are de ce... E o chestie de obişnuinţă.

Ravic o operase de apendicită cu doi ani înainte. S-au plăcut şi de atunci fuseseră prieteni. Uneori dispărea luni întregi şi apoi se întorcea pe neaşteptate. Era un fel de mascotă pentru el. Apendicita ei fusese prima operaţie pe care o făcuse la Paris. Îi adusese noroc. De atunci avea mereu de lucru şi nu mai avusese nici încurcături cu poliţia.

Ravic se îndreptă spre fereastră şi privi afară, în curtea hotelului Lancaster. Un castan bătrân şi imens îşi întindea braţele goale spre cerul umed.

— Ploaia asta, spuse ea. Când am plecat din Viena, ploua. M-am trezit la Zürich, ploua. Şi acum, aici... Dădu în lături perdelele. Nu ştiu ce-i cu mine. Cred că îmbătrânesc.

— Totdeauna când cineva se gândeşte la asta, e semn că încă n-a îmbătrânit.

— Eu sunt altfel. Am divorţat de două săptămâni. Ar trebui să fiu veselă. Dar sunt obosită. Totul se repetă, Ravic. De ce?

— Nimic nu se repetă. Numai noi înşine ne repetăm, asta-i tot.

Zâmbi şi se aşeză pe o sofa, lângă un cămin artificial.

— Viena devenise un lagăr militar. Tristă. Nemţii s-au îngrămădit acolo şi cu ei şi austriecii. Şi austriecii, Ravic. Credeam că un austriac nazist e o contradicţie. Dar am văzut şi din aceştia.

— Nu-i deloc surprinzător, Kate. Puterea este molima cea mai contagioasă.

— Da. Şi cea mai deformantă. De asta am şi cerut divorţul. Acest pierde-vară încântător cu care m-am măritat acum doi ani, devenit pe neaşteptate un şef brutal şi zgomotos, îl pune pe bătrânul profesor Bernstein să mătură străzile, în timp ce el stă şi râde. Bernstein care, cu un an înainte, îl îngrijise şi-l vindecase de o inflamaţie a rinichilor. Pretindea că onorariul fusese prea mare. Kate Hegstroem strânse buzele: onorariul l-am plătit eu, nu el.

— Bucură-te c-ai scăpat de el.

— A cerut două sute cincizeci de mii de şilingi pentru divorţ.

— Ieftin, spuse Ravic. Tot ce poţi aranja cu bani e ieftin.

— N-a căpătat nimic. Kate Hegstroem îşi ridică faţa ei ovală, tăiată fin şi fără nici un cusur, ca o bijuterie. I-am spus ce cred despre el, despre partidul său, despre şeful lui — şi că de acum am s-o spun la toată lumea. M-a ameninţat cu Gestapoul şi cu lagărul. I-am râs în faţă. Sunt încă americană şi sub protecţia ambasadei. Nimic nu mi se va întâmpla mie — lui însă da, deoarece e căsătorit cu mine. Ea râse.

— Nu se gândise la asta. De atunci nu mi-a mai pus nici o piedică.

Ambasadă, apărare, protecţie, se gândi Ravic. Era ceva ca dintr-o altă viaţă.

— Mă mir că Bernstein mai este încă în stare să profeseze, spuse el.

— Nu va mai fi mult. M-a examinat în secret când am avut prima hemoragie. Slavă Domnului că n-o să mai pot avea copii. Un copil cu un nazist... Se înfioră.

Ravic se ridică.

— Acum trebuie să plec. O să te mai examineze Veber încă o dată după-amiază. Aşa, de formă.

— Ştiu. Oricum — de data asta mi-e teamă.

— Dar, Kate — nu e prima dată. E mai simplu decât apendicita. Ravic o prinse uşor de umeri. Dumneata ai fost primul meu caz de operaţie aici. E ca şi întâia dragoste. O să am grijă de dumneata.

— Da, spuse ea şi se uită la el.

— Atunci e bine. Cu bine Kate. Te voi chema la opt, deseară.

— Cu bine, Ravic. Mă duc să-mi cumpăr o rochie de seară la Montbocher. Trebuie să scap de obsesia asta. Şi de simţământul de a fi

prinsă într-o pânză de păianjen. Viena asta... spuse ea cu un zâmbet amar.

— Oraşul visurilor...

Ravic coborî cu ascensorul şi străbătu holul, trecând pe lângă barul unde se aflau câţiva americani. În centru, un buchet enorm de gladiole era aşezat pe o masă. În lumina cenuşie şi difuză, florile căpătară deodată culoarea palidă a sângelui îmbătrânit şi numai când veni mai aproape, observă că erau foarte proaspete. Mai curând lumina dinafară le făcea să pară astfel. Le privi câtva timp.

La etajul al doilea al Internaţionalului era multă fierbere. O serie de uşi stăteau deschise, cameristele şi valeţii alergau încoace şi încolo, şi proprietăreasa supraveghea acest du-te-vino din coridor.

Ravic coborî scările.

— Ce se-ntâmplă aici? întrebă el. Proprietăreasa era o femeie veselă, cu un spate imens şi un cap prea mic, cu bucle mărunte, negre.

— Pleacă spaniolii, spuse ea.

— Ştiu, dar de ce cureţi odăile noaptea, târziu?

— Avem nevoie de ele mâine dimineaţă.

— Noi refugiaţi nemţi?

— Nu, spanioli.

— Spanioli? întrebă Ravic, neînţelegând pentru un moment ce voia ea să spună. Cum asta? De abia au plecat.

Proprietăreasa îl privi cu ochii ei negri şi strălucitori şi zâmbi. Era un zâmbet de înţelegere şi de ironie.

— Vin ceilalţi înapoi, spuse ea.

— Care ceilalţi?

— Opoziţia. Totdeauna se întâmplă aşa. Spuse câteva cuvinte unei fete care făcea curăţenie. Suntem un hotel vechi, zise ea cu oarecare mândrie. Oaspeţii noştri se întorc totdeauna la noi. Cer totdeauna vechile lor odăi. Sigur că parte din ei sunt ucişi între timp. Dar ceilalţi aşteaptă la Bi-arritz şi la Saint-Jean-de-Luz până ce camerele sunt libere.

Ravic o privi mirat pe proprietăreasă.

— Când au mai fost înainte? întrebă el.

— Dar bine, domnule Ravic! Era surprinsă că nu înţelegea. Când altă dată decât pe vremea când Primo de Riviera era dictator în Spania? Trebuia să scape şi au stat aici. Când Spania a devenit republicană s-au întors, şi monarhiştii şi fasciştii s-au refugiat aici. Acum aceştia din urmă s-au dus şi s-au întors aici republicanii. Aceia care de abia au plecat. Un fel de morişcă.

Proprietăreasa privi într-una din odăi. O fotografie colorată a fostului rege Alfonso atârna deasupra unui pat.

— Dă-o jos, Jeanne, spuse ea. Fata aduse fotografia. Pune-o aici. Proprietăreasa rezemă fotografia de perete şi merse mai departe. În odaia cealaltă atârna o fotografie a generalissimului Franco.

— Dă-o şi pe asta. Pune-o lângă celelalte.

— De ce oamenii lui Gomez nu şi-au luat fotografiile cu ei? întrebă Ravic.

— Refugiaţii îşi iau rareori fotografiile cu ei când pleacă, declară proprietăreasa. Fotografiile sunt comode într-o ţară străină. Când cineva se întoarce nu mai are nevoie de ele. Apoi e greu să călătoreşti cu ramele şi cu sticla, se pot sparge uşor. Fotografiile rămân mai totdeauna în hotel.

Puse jos două fotografii ale îngâmfatului generalissim; una a lui Alfonso şi una mai mică, a lui Qucipo de Llano, le puse în coridor.

— Icoanele pot fi lăsate înăuntru, hotărî ea când descoperi o madonă în culori aprinse. Sfinţii sunt neutri.

— Nu totdeauna, spuse Ravic.

— În epocile mai grele, Dumnezeu are totdeauna şanse. Am văzut chiar atei rugându-se aici.

Cu o mişcare energică, proprietăreasa îşi aranjă bluza.

— Nu te-ai rugat niciodată când ţi-a ajuns apa până la gât?

— Sigur. Nu sunt ateu. Sunt doar un credincios răzvrătit.

Valetul urcă scările. Căra o mulţime de fotografii de-a lungul coridorului.

— Vrei să-ţi împodobeşti din nou odăile? întrebă Ravic.

— Sigur. Trebuie să ai mult tact în treburile astea ale hotelului. Lucrul ăsta dă într-adevăr unei case o bună reputaţie. Mai ales la genul nostru de clienţi, care, pot s-o spun acum, sunt foarte sensibili în astfel de lucruri. Cu greu te poţi aştepta ca să-i placă cuiva o odaie în care fostul său duşman se uită la el dintr-un tablou în culori strălucitoare şi uneori chiar cu o ramă aurită. N-am dreptate?

— Sută la sută.

Proprietăreasa se întoarse către valet.

— Lasă fotografiile aci, Adolphe. Nu, mai bine pune-le la lumină rezemate de perete, una lângă alta, aşa ca să pot să le văd.

Omul mormăi şi se aplecă pentru a îndeplini porunca.

— Ce-ai să le atârni acum? o întrebă Ravic, cu interes. Cerbi, castele, erupţia Vezuviului şi toate celelalte?

— Numai dacă nu ajung. Altfel am să le pun la loc pe cele vechi.

— Care?

— Cele dinainte. Cele pe care le-au lăsat domnii când au preluat puterea. Iată-le.

Arătă spre peretele din stânga al coridorului. Valetul aşezase noile fotografii în faţa celor care fuseseră scoase. Erau câteva fotografii ale şefilor republicanilor spanioli, în rame mai mici. Erau mai puţin arătoase şi nici una dintre ele nu era zugrăvită în culori atât de strălucitoare, cu embleme şi decoraţii ca acelea ale lui Alfonso, Franco şi Primo care stăteau în faţa lor, rezemate de zidul din dreapta. Era o privelişte stranie: cele două şiruri cu filozofiile lor opuse, privindu-se în tăcere în coridorul abia luminat şi, între ele, proprietăreasa franceză cu tactul, experienţa şi înţelepciunea ironică a rasei sale.

— Am salvat lucrurile astea atunci, spuse ea. Când au plecat domnii aceia. În vremurile noastre guvernele nu durează prea mult. Vezi c-am avut dreptate — acum se-ntorc iarăşi. În treburile hotelului trebuie să fii prevăzător.

— Ce vei face cu celelalte? întrebă Ravic. Cu Alfonşii şi cu Francii?

— Îi duc la pivniţă. Nu poţi să ştii dacă nu vom mai avea nevoie de ei într-o zi.

— Pivniţa dumitale trebuie să fie un loc minunat. Un mausoleu contemporan. Mai ai şi alte fotografii acolo?

— O, fireşte; avem unele ruseşti, acelea ale ultimului ţar. De la ruşii care-au murit aici. Un original minunat în ulei, cu ramă grea, de aur, de la unul care s-a sinucis. Sunt apoi fotografii italiene. Două cu Garibaldi, trei regi şi o tăietură din ziar cu fotografia lui Mussolini, din vremea când era socialist la Zürich. Sigur că toate acestea nu mai au nici o valoare — simple curiozităţi. Nimeni nu le-ar mai atârna pe perete.

— Ai şi fotografii nemţeşti?

— Câteva de-ale lui Marx, sunt cele mai des întâlnite; un Lassalle, un Bebel, — apoi un grup cu Ebert, Scheidemann, Noske şi mulţi alţii. În fotografia asta Noske fusese şters cu cerneală. Domnii mi-au spus că devenise nazist.

— E adevărat. Poţi să-l pui la un loc cu Mussolini. Ai şi din cei din tabăra opusă în Germania, nu?

— Avem! Un Hindenburg, un Kaiser Wilhelm, un Bismarck, şi proprietăreasa zâmbi — chiar un Hitler în haină de ploaie. E o colecţie completă.

— Ce? spuse Ravic. Hitler? Când l-ai căpătat?

— De la un homosexual. Venise în 1934 când Roehm şi ceilalţi fuseseră ucişi. Era înspăimântat şi se ruga mereu. Mai târziu un argentinian bogat l-a luat cu ei. Numele lui mic era Putzi. Vrei să vezi fotografia? E în pivniţă.

— Nu acum. Nu în pivniţă. Mai degrabă aş vrea să-l văd când, toate odăile din hotel vor fi pline cu fotografii de-acelaşi fel.

Proprietăreasa îl privi o clipă pătrunzător.

— Aha, spuse ea apoi. Crezi c-au să vină ca refugiaţi...

Boris Morosow, în faţă la Şeherezada, în uniforma lui cu fireturi aurite, deschise uşa unui taxi. Ravic păşi pe trotuar. Morosow zâmbi.

— M-am gândit c-ai să vii.

— N-aveam de gând.

— L-am luat cu sila, Boris. Kate Hegstroem îl îmbrăţişă pe Morosow. Slavă Domnului, că sunt iarăşi cu dumneata.

— Ai un suflet de rus, Katia. Numai cerul ştie cum de te-ai născut la Boston. Vino, Ravic.

Morosow arătă uşa deschisă de la intrare.

— Omul e mare când e vorba de intenţii, şi mic atunci când trebuie să le îndeplinească. În asta constă toată nenorocirea şi farmecul nostru.

Şeherazada era decorată ca un cort caucazian. Chelnerii erau ruşi în uniforme roşii, circasiene. Orchestra era formată din lăutari ruşi şi români. Lumea stătea la mese mici, înşirate de-a lungul unei bănci lungi aşezată lângă perete. Mesele aveau plăci de sticlă luminate de dedesubt. Localul era în întuneric şi aproape plin.

— Ce-ai vrea să bei, Kate? întrebă Ravic.

— Vodcă. Şi să aud cântece lăutăreşti. M-am săturat de *Pădurile vieneze* cântate în tempo de marş. Îşi scoase pantofii şi-şi puse picioarele pe bancă. Acum nu mă mai simt obosită deloc, Ravic, spuse ea. Câteva ore la Paris şi mă simt alta. Încă mi se pare că de abia am scăpat dintr-un lagăr de concentrare. Poţi să-ţi închipui asta?

El o privi.

— Aproximativ, răspunse.

Circazianul aduse o sticlă mică de vodcă şi pahare. Ravic le umplu şi-i întinse unul lui Kate Hegstroem. Ea goli paharul repede şi cu sete şi-l puse jos. Apoi privi împrejur.

— O sală roasă de molii, spuse ea. Dar noaptea devine o peşteră a refugiului şi-a vinurilor.

Se rezemă de perete. Lumina blândă de sub placa din faţa ei îi însenina chipul.

— De ce, Ravic? Orice devine mai strălucitor noaptea. Nimic nu-ţi mai pare greu atunci, crezi că eşti în stare să săvârşeşti orice, şi ceea ce nu se poate împlini este înlocuit de visuri. De ce?

El zâmbi.

— Avem visurile fiindcă altfel n-am putea răbda adevărul.

Orchestra începu să-şi acordeze instrumentele. Câteva cuvinte şi fugui izolate ale unei violine se răspândiră tremurând prin sală.

— Nu arăţi ca un om care să se fi amăgit cu visuri, spuse Kate Hegstroem.

Orchestra începu să cânte. La început numai cimbalurile. Loviturile încete şi blânde făceau să răsară din întuneric o melodie suspinată,

aproape imperceptibilă.

Ţiganul se apropie încet de masa lor, trecând peste platforma de dans. Stătea acolo, zâmbind, cu vioara pe umăr, cu ochi îndrăzneţi şi-o faţă negricioasă şi arzătoare. Fără vioară ar fi putut fi un negustor de vite, aşa era un trimis al serilor spaţioase, al orizonturilor largi, şi al tuturor acelor închipuiri ce nu se realizează niciodată.

Kate Hegstroem simţi melodia răcorind-o ca un izvor în aprilie. Pe neaşteptate, se simţi cuprinsă de amintiri, dar chipul nimănui n-o chema dintre ele. Erau numai voci abia murmurate, frânturi vagi de amintiri, uneori ceva ca un şal strălucitor, dar toate dispăreau repede şi chipul nimănui nu-i chema aducerea aminte.

Ţiganul se înclină. Pe sub masă, Ravic îi strecură o hârtie în mână. Kate Hegstroem se mişcă în colţul ei.

— Ai fost vreodată fericit, Ravic?

— Adesea.

— Nu vreau să spun asta. Vreau să spun cu adevărat fericit, respirând fericirea prin toate fibrele fiinţei dumitale.

Ravic privi chipul agitat din faţa lui, care nu cunoştea decât o singură interpretare a fericirii, cea mai schimbătoare dintre toate, dragostea, şi nici una dintre celelalte.

— Adesea, Kate, spusese el, înţelegând cu totul altceva.

— Nu mă înţelegi. Sau nu vrei să vorbeşti despre asta. Cine cântă cu orchestra?

— Nu ştiu. N-am mai fost de mult pe aici.

— Nu poţi s-o vezi de aici. Nu e la un loc cu ţiganii. Trebuie să stea la o masă.

— Atunci e foarte probabil să fie o clientă. Se întâmplă deseori aici.

— O voce stranie, spuse Kate Hegstroem.

— Tristă şi răzvrătită în acelaşi timp.

— Aşa-i cântecul.

— Sau eu. Aşa, deodată. Înţelegi ce cântă?

— *Ia vas liubil* — te iubesc. Un cântec de Puşkin.

— Ştii ruseşte?

— Numai atât cât am învăţat de la Morosow. Mai mult înjurături. E o limbă straşnică în privinţa asta.

— Nu-ţi place să vorbeşti despre dumneata, aşa-i?

— Nici măcar nu gândesc despre mine.

Tăcu câtva timp.

— Uneori cred că viaţa de altădată s-a dus, spuse ea apoi. Lipsa de griji, aşteptarea — tot ceea ce era înainte.

Ravic zâmbi.

— Nu se duce niciodată, Kate. Viaţa e ceva prea mare, ca să treacă până nu ne stingem noi.

Ea n-asculta ce spunea.

— Simt adesea o teamă, zise ea. O teamă inexplicabilă. Ca şi cum lumea dinafară s-ar prăbuşi, odată cu noi. Ai simţit şi dumneata asta?

— Da, Kate. Fiecare din noi a simţit asta. E o boală europeană. În ultimii douăzeci de ani...

Ea tăcu.

— Dar ăsta nu mai e un cântec rusesc, spuse ea şi ascultă muzica.

— Nu. E italian. *Santa Lucia Luntana.*

Reflectorul se deplasă dinspre violonist spre o masă de lângă orchestră. Acum Ravic putu s-o vadă pe cea care cânta. Era Joan Madou. Stătea singură, cu un cot sprijinit de masă, şi privea drept înainte, ca şi cum ar fi fost pe gânduri şi nimeni nu era lângă ea. Faţa îi era foarte palidă în lumina albă. Nu mai avea acea privire goală, cenuşie, pe care

i-o cunoştea. Pe neaşteptate devenise o frumuseţe ispititoare şi el îşi amintea că o mai văzuse odată aşa — noaptea, în camera ei — dar atunci crezuse că era o amăgire a întunericului, şi că avea să se şteargă numaidecât şi să dispară. Acum era acolo, reală, şi chiar mai mult decât reală.

— Ce-i, Ravic? întrebă Kate Hegstroem.

El se întoarse.

— Nimic. Ştiu cântecul ăsta napolitan.

— Amintiri?

— Nu. N-am amintiri.

Spusese asta mult mai accentuat decât intenţionase. Kate Hegstroem îl privi.

— Uneori aş vrea într-adevăr să ştiu ce-i cu dumneata, Ravic.

El făcu o mişcare ca şi cum ar fi vrut să se apere.

— Nimic mai mult decât cu oricare altul. Astăzi lumea e plină de aventurieri involuntari. Fiecare hotel de refugiaţi e plin de ei. Şi povestea fiecăruia ar fi o adevărată senzaţie pentru Alexandre Dumas sau Victor Hugo; acum, începem să ne plictisim chiar înainte de-a o începe. Iată încă un pahar de vodcă pentru dumneata, Kate. În ziua de astăzi, cea mai mare aventură e viaţa adevărată.

Orchestra începu să cânte tangouri. Muzica de dans era cântată destul de prost. Câţiva începură să danseze. Joan Madou se ridică şi se îndreptă spre ieşire. Se mişca ca şi cum sala ar fi fost goală. Ravic îşi aminti ce spusese Morosow despre dânsa. Ea trecu aproape de masa lui Ravic. Lui i s-a părut că l-a văzut, dar privirea ei trecu cu indiferenţă peste el, şi ea ieşi.

— O cunoşti pe femeia asta? întrebă Kate Hegstroem, care-l privea.

— Nu.

8

— Vezi asta, Veber? întrebă Ravic. Aici — aici — şi-aici...

Veber se aplecă deasupra inciziei.

— Nodulele astea mici de aici — şi aici — astea nu sunt nici umflături şi nici aderenţe.

— Nu.

Ravic se îndreptă.

— Cancer, spuse el. Un caz de cancer, limpede; e imposibil să mă înşel! Cea mai afurisită operaţie pe care am săvârşit-o în ultimii ani. Speculul n-a arătat nimic, examinarea pelviană doar o iritare neînsemnată într-o parte, o uşoară umflătură, posibilitatea unui chist sau a unei fibroze, nimic important, dar va trebui să facem o incursie abdominală, aşa că tăiem şi găsim o cancinomă.

Veber îl privi.

— Ce vrei să faci?

— Putem face o tăietură. Ca să obţinem un raport microscopic. Boisson e încă în laborator?

— Desigur.

Veber dădu ordin infirmierei să cheme laboratorul.

Ea plecă repede, fără zgomot, în pantofii cu tocuri de cauciuc.

— Va trebui să tăiem mai departe, spuse Ravic. Să facem o hysterectomie. N-avem altceva de făcut. Partea afurisită e că ea nu ştie. Ce puls are? întrebă el pe anestezist.

— Normal. Nouăzeci.

— Presiunea sângelui?

— O sută douăzeci.

— Bine. Ravic o privi pe Kate Hegstroem, care, cu capul în jos, zăcea pe masă în poziţia lui Trendelengurb. Cel puţin dacă ar fi ştiut dinainte. Şi-ar fi dat consimţământul. Nu putem continua astfel. Sau putem?

— Nu, după lege. Pe de altă parte — am şi-nceput.

— Trebuie să continuăm. Nu putem face un avort, fără o incizie abdominală.

— Cred că are încredere în dumneata, Ravic.

— Nu ştiu. Poate. Dar dacă ar fi acceptat... Oricum, pot să încerc să merg mai departe. Apoi vom hotărî dacă sa facem sau nu hysterectomie. Cuţitul, Eugénie.

Prelungi incizia până la ombilic şi prinse micile vase de sânge. Apoi închise unul mai mare cu un nod dublu, luă un cuţit şi tăie fascia galbenă. Fixă muşchii de dedesubt cu dosul cuţitului, apoi trase peritoneul, deschise şi în copcă.

— Depărtătorul.

Infirmiera îl ţinea pregătit. Ea aruncă lanţul greu între picioarele lui Kate Hegstroem şi-l prinse de partea ascuţită.

— Pansamente.

Apăsă pansamentul umed şi cald, îl aşează pe cavitatea abdomenului deschis şi aplecă cu multă atenţie cleştele. Apoi privi.

— Uită-te, Veber — şi aici — întreg ligamentul. Masa asta tare. Cu neputinţă de aplicat cleştele lui Kocher. A progresat prea mult.

Veber privi locul pe care i-l arăta Ravic.

— Uită-te, spuse Ravic. Nu putem îmbuca arterele. Fragil. S-a întins şi-aici... Nici o speranţă. Tăie cu atenţie o bucăţică. Boisson e în laborator?

— Da, spuse infirmiera. A telefonat. Aşteaptă.

— Bine. Trimite-i asta. Putem aştepta raportul. N-o să ia mai mult de zece minute.

— Spune-i să telefoneze, zise Veber.

— Imediat. Suspendăm operaţia.

Ravic se îndreptă.

— Cum e pulsul?

— Nouăzeci şi cinci.

— Presiunea sângelui?

— O sută cincisprezece.

— Bine. Veber, nu mai avem nevoie să hotărăşti dacă să operăm cu sau fără consimţământ. Nu mai e nimic de făcut.

Veber aprobă.

— O s-o coasem, spuse Ravic. Scoatem fetusul, asta-i tot, o coasem şi nu-i spunem nimic.

Stătu acolo o clipă şi privi corpul deschis sub cearşafurile albe. Lumina pătrunzătoare făcea cearşafurile să pară şi mai albe, asemenea unei zăpezi proaspăt căzute, sub care se căsca craterul rănii deschise. Kate Hegstroem, în vârstă de treizeci şi patru de ani, capricioasă, subţire, brună, plină de voinţa de a trăi, — condamnată la moarte de o prezenţă invizibilă ce-i distrugea ţesuturile.

Se aplecă din nou deasupra corpului.

— Mai avem să...

Copilul. Viaţa care dibuia, oarbă, ce creştea încă în mijlocul acestei dezintegrări a corpului. Condamnat odată cu el. Hrănindu-se încă, sugând, lacom, doar o tendinţă spre creştere, ceva care într-o zi ar fi vrut să se joace prin grădini, ar fi vrut să devină cineva, un inginer, un preot, un soldat, un criminal, o fiinţă omenească, ceva care ar fi vrut să trăiască, să sufere, să fie fericit şi să se... Instrumentul alunecă cu grijă

de-a lungul peretelui invizibil, întâlni rezistenţă, o înlătură cu atenţie, reveni — şi termină. Puse capăt frământării inconştiente, răsuflării nedesluşite, veseliei fără de viaţă, lamentărilor, creşterii. Nu mai era acum nimic altceva decât o bucată palidă de carne moartă şi picături de sânge.

— Nici un raport de la Boisson până acum?

— Nu încă. Trebuie să fie aici în câteva minute.

— Mai putem aştepta câteva minute.

Ravic se opri.

— Pulsul?

Privi pe deasupra măştii în ochii lui Kate Hegstroem. Erau deschişi şi-l priveau — nu cu o privire mirată, dar ca şi când l-ar fi văzut şi-ar fi ştiut totul. O clipă el crezu că era conştientă. Făcu un pas înainte şi se opri. Cu neputinţă. Ce-i trecuse prin cap? Era un accident: lumina. Pupilele reacţionează la lumină în timpul narcotizării.

— Cât e pulsul?

— O sută. Presiunea sângelui, o sută douăzeci. Coboară!

— Nu mai avem timp prea mult, spuse Ravic.

— Boisson ar trebui să fie gata acum.

Jos se auzi sunetul telefonului. Veber se întoarse spre uşă. Ravic nu-şi ridică privirea. Aştepta. Auzi uşa deschizându-se. Infirmiera intră.

— Da, spuse Veber. Carcinoma.

Ravic dădu din cap şi-ncepu iarăşi să lucreze. Scoase percepturile şi copcile. Luă apoi retractorul; pansamentele. Eugénie, lângă el, număra mecanic instrumentele.

Începu să coasă. Uşor, metodic, cu grijă, cufundat în întregime şi fără nici un alt gând. Deschizătura se închise, fâşiile de carne erau împreunate: aşează copcile pentru piele şi se îndreptă.

— Gata.

Eugénie manevră elevatorul, aduse masa de operaţie în poziţie orizontală şi o acoperi pe Kate Hegstroem. Şeherezada, se gândi Ravic, ziua de alaltăieri, o rochie de la Mambocher, ai fost vreodată fericit, adesea, mi-e teamă, chestie de obişnuinţă, cântecul ţiganilor. Privi la ceasul de deasupra uşii. Douăsprezece. Prânzul. Afară, birourile şi fabricile îşi deschideau acum uşile şi lumea sănătoasă ieşea. Vremea mesei. Cele două infirmiere scoaseră masa din camera de operaţii. Ravic îşi scoase mănuşile de cauciuc, se duse la spălător şi începu să se spele.

— Ţigara, spuse Veber, spălându-se şi el la o altă chiuvetă. O să-ţi arzi buzele.

— Da, mulţumesc. Cine-o să-i spună, Veber?

— Dumneata, declară Veber fără şovăire.

— Va trebui să-i explicăm de ce a trebuit s-o operăm. Se aştepta să nu fie nevoie. Nu putem să-i spunem adevărul.

— Ai să găseşti ceva, spuse Veber cu încredere.

— Crezi?

— Sigur. De altfel, mai ai până mâine seară.

— Şi dumneata?

— Nu va crede ce am să-i spun. Ştie că dumneata ai operat-o şi-o să vrea să audă totul de la dumneata. Va fi mai bănuitoare dacă-i spun eu.

— Adevărat.

— Încă nu înţeleg, zise Veber. Cum s-a putut dezvolta într-un timp aşa de scurt?

— Se-ntâmplă. Aş vrea să ştiu ce să-i spun.

— Te vei gândi la ceva, Ravic. Un chist sau o fibroză.

— Da, spuse Ravic. Ceva în genul ăsta. Un chist sau o fibroză.

Noaptea veni din nou la spital. Kate Hegstroem dormea. Se deşteptase dimineaţa, vomitase, petrecuse o oră agitată şi după aceea adormise din nou.

— A întrebat ceva?

— Nu, spuse infirmiera cu obrajii roşii. Era încă ameţită şi n-a întrebat nimic.

— Cred că va dormi până mâine dimineaţă. În caz că se trezeşte şi întreabă ceva, spune-i că totul a mers foarte bine. Că trebuie să doarmă. Dă-i cele necesare. Dacă rămâne trează, cheamă-l pe doctorul Veber sau pe mine. Voi lăsa vorbă la hotel unde să mă găsească.

Stătu în stradă asemenea cuiva care-a scăpat pentru câtva timp. Câteva ceasuri de graţie, înainte de a trebui să mintă pe cineva care avea încredere în el. Râia cenuşie a vieţii era încă o dată acoperită cu recunoştinţă pentru câteva ore ce zburau ca păsările. Chiar şi ceasurile astea erau minciuni — erau numai o amânare, dar ce are a face? Nu este orice amânare, o amânare binefăcătoare, asemenea unui drapel strălucitor care acoperă termenul negru, inexorabil, ce se apropie ameninţător?

Intră într-un bistro şi se aşeză la una din mesele de marmoră de lângă fereastră. Odaia era plină de fum şi de zgomot. Chelnerul veni.

— Un Dubonnet şi un pachet Coloniale.

Deschise pachetul şi aprinse o ţigară cu tutun negru. La masa de lângă el, câţiva francezi discutau concepţia guvernului şi pactul de la München. Ravic asculta pe jumătate. Oricine îşi dădea seama că lumea aluneca apatic într-un nou război. Nimeni nu făcea nimic ca s-o oprească — amânare, un alt an de amânare — iată pentru ce se luptau toţi. Amânare, iarăşi şi iarăşi.

Goli paharul de Dubonnet. Aroma aperitivului îl dezgustă nespus. De ce îl comandase? Chemă chelnerul.

— Ceva tare.

Privi spre fereastră şi-şi alungă gândurile. Dacă nu mai era nimic de făcut, era o adevărată nebunie să se mai gândească. Îşi aminti de vremea când învăţase lecţia aceasta. Una din cele mai mari lecţii ale vieţii lui.

Era în august 1916, lângă Ypres. Compania lui se întorsese de pe front cu o zi înainte. Era un sector liniştit, în care fuseseră folosiţi pentru prima dată de când intraseră în luptă. Nu se întâmplase nimic. Acum stăteau în căldura lui august împrejurul unui foc mic, ca să coacă nişte cartofi pe care îi găsiseră pe câmp. După un minut n-a mai rămas nimic. Un atac neaşteptat de artilerie — o lovitură groaznică în mijlocul focului — când îşi revenise, întreg, fără nici o zgârietură, găsise doi dintre camarazii săi morţi — şi ceva mai departe pe prietenul său Messmann, pe care îl ştia de când începuseră împreună să se ţină pe picioare, cu care se jucase, mersese la şcoală, de care nu se despărţise niciodată — zăcând acolo cu pântecul deschis şi cu intestinele împrăştiate.

L-au transportat pe o brancardă din pânză de cort până la spitalul de campanie, pe cea mai apropiată potecă ce cobora de-a curmezişul unui lan de grâu. Patru oameni l-au transportat, câte unul la fiecare colţ, şi el zăcea pe targa de pânză cărămizie, apăsându-şi cu mâinile intestinele înălbite, rupte şi însângerate, cu gura deschisă, cu ochii fixaţi în neştire, undeva...

A murit peste două ceasuri. Un ceas se zbătuse ţipând.

Ravic îşi amintea cum se întorseseră. Stătea în baracă, abătut şi sălbăticit. Pentru prima dată fusese martorul unei astfel de scene. Katezinski, şeful grupului, cizmar în viaţa civilă, îl găsise acolo.

— Vino, spuse el. Astăzi au bere şi whisky la cantina bavareză. Şi crenvuşti. Ravic holbase ochii la el. Nu înţelegea o asemenea nesimţire.

Katezinsky îl privise un timp. Apoi îi spusese:

— Ai să vii cu mine. Chiar dac-ar trebui să te iau pe sus. Astăzi ai să mănânci, ai să bei şi-ai să mergi la un bordel. Nu primise nici un răspuns. Katezinsky se aşezase jos, lângă el.

— Ştiu ce se petrece cu dumneata. Ştiu şi ceea ce crezi despre mine. Dar sunt aici de doi ani şi două săptămâni. Ascultă... Mai poţi face ceva pentru Messmann?

— Nu.

— Nu ştii oare că ara fi riscat orice dacă ar fi fost vreo posibilitate să-l salvăm? El ridicase ochii. Da. Ştia asta. Ştia asta în privinţa lui Katezinsky.

— A murit. Nu mai e nimic de făcut. Dar, încă două zile şi vom pleca pe front. De data asta nu va fi aşa de liniştit. Stând aici şi gândindu-te la Messmann, îţi epuizezi rezitenţa. Îţi ruinezi nervii. Te face să eziţi. Poate că tocmai atât cât trebuie să devii mai greoi în timpul viitorului atac. E de ajuns o jumătate de secundă. După asta te vom căra ca şi pe Messmann... Cui îi va folosi lucrul ăsta? Lui Messmann? Nu. Altcuiva? Nu. Te vor ucide şi asta-i tot. Acum înţelegi?

— Da, dar nu pot.

— Taci, trebuie să poţi! Şi alţii au putut. Nu eşti primul.

Se simţise mai bine după noaptea aceea. Se dusese cu el; îşi învăţase prima lecţie. Ajută pe cineva cât poţi şi cât timp poţi; fă orice atunci — dar când nu mai e nimic de făcut, uită! întoarce capul! Mergi mai departe. Compătimirea îşi are rost în vremuri liniştite. Nu când ţi-e în joc viaţa. Îngroapă-l pe mort şi trăieşte-ţi viaţa! Ai încă nevoie de ea. Tristeţea e una, faptele sunt altceva. Nu eşti mai puţin trist când înţelegi faptele şi le accepţi. Aşa se supravieţuieşte.

Ravic îşi bău coniacul. Francezii de la masa alăturată vorbeau încă despre guvernul lor. Despre eşecul Franţei. Despre Anglia. Despre Italia. Despre Chamberlain. Vorbe, vorbe. Singurii care făceau ceva erau ceilalţi. Nu erau mai puternici, dar mai hotărâţi. Nici nu erau mai curajoşi, dar ştiau că ceilalţi nu vor lupta. Amânare — dar ce făceau ei în acest timp? Se înarmau, câştigau timpul pierdut, căutau să se unească? Priveau pe ceilalţi cum se înarmează mereu — şi aşteptau, sperând cu indolenţă într-o nouă amânare. Povestea turmei de foci. Stau cu sutele pe plajă; între ele, vânătorul le ucide una câte una cu o bâtă. Împreună, ar fi putut uşor să-l strivească — dar ele stau acolo, privindu-l cum le omoară şi nu mişcă; nu făcea decât să-l ucidă pe vecin — un vecin după altul. Povestea focilor Europei. Apusul civilizaţiei. Oboseala confuză din *Götterdamerung.* Violarea pe faţă a drepturilor omeneşti. Îngenuncherea unui continent. Dezastrul fără de sfârşit.

Ultimele încercări. Străvechiul dans al disperării pe marginea vulcanului. Lumea care era iar îndreptată spre măcel. Păduchi i care se vor salva atunci când rufăria va fi sacrificată. Ca totdeauna.

Ravic aruncă ţigara. Privi împrejur. Ce înseamnă toate astea? Îngroapă mortul şi trăieşte-ţi viaţa. Timpul e scurt. Totul este să supravieţuieşti. Va veni o vreme când va fi nevoie de tine. Trebuie să te păstrezi întreg şi gata pentru acea clipă. Chemă chelnerul şi plăti.

Luminile erau aproape stinse la Şeherezada, când intră. Ţiganii cântau şi fâşia de lumină învăluia masa de lângă orchestră la care stătea Joan Madou. Ravic se opri în uşă. Unul din chelneri se apropie şi aranja o masă. Dar Ravic stătea şi-o privea pe Joan Madou.

— Vodcă? întrebă chelnerul.

— Da. O carafă.

Ravic se aşeză. Turnă vodca în pahar şi-o bău repede. Dorea să scape de gândurile cu care venise de afară. Rânjetul trecutului şi al morţii — un pântec deschis de schije şi altul ros de cancer. Observă că stătea la aceeşi masă la care se aşezase cu Kate Hegstroem, acum două zile. Alături mai era o altă masă liberă. Dar nu se mişcă de acolo. N-avea nici o importanţă. Fie că ar fi stat la masa asta sau la cealaltă, tot nu i-ar fi ajutat cu nimic lui Kate Hegstroem. Ce-i spusese Veber odată? "De ce nu-ţi păstrezi firea când o operaţie n-are nici o şansă? Faci ce poţi şi te duci acasă, altfel unde am ajunge? Da, unde am ajunge?" Auzi vocea lui Joan Madou lângă orchestră. Kate Hegstroem avea dreptate — era o voce neliniştită. Luă carafa. Era una din acele clipe când culorile se vestejesc şi viaţa devine cenuşie în mâinile fără putere. Declinul mistic. Suflul viu care se stinge în tăcere. Timpul care devorează încet inima cuiva. Vocea de lângă orchestră cânta *Santa Lucia Luntana.* Ajungea la el ca şi cum ar fi fost dincolo de ocean — dintr-un ţărm îndepărtat unde înflorea ceva.

— Cum vă place?

— Cine? Ravic privi în sus. Impresarul stătea lângă el. Ravic i-o arătă pe Joan Madou.

— Mult. Foarte mult. Nu e tocmai o senzaţie. Dar foarte bine faţă de celelalte numere.

Impresarul trecu înainte. Pentru un moment barba lui ascuţită se proiectă neagră în lumina albă. Apoi dispăru în întuneric.

Fâşia de lumină se stinse. Orchestra începu să cânte un tango. Plăcile iluminate ale meselor străluciră din nou şi odată cu ele feţele pătate. Joan Madou se ridică şi-şi făcu drum printre mese. Trebui să se oprească de câteva ori din cauza perechilor ce se îndreptau spre platforma de dans. Ravic o privi şi ea îl privi. Chipul ei nu exprimă nici cea mai mică surpriză. Ea veni drept spre el. El se sculă şi împinse masa într-o parte. Un chelner îi veni în ajutor.

— Mulţumesc, spuse el. Pot s-o fac şi eu singur. Avem nevoie de încă un pahar.

Dădu masa la loc şi umplu paharul pe care îl adusese chelnerul.

— E vodcă, spuse el. Nu ştiu dacă obişnuieşti să bei aşa ceva?

— Da. Am mai băut. La Belle Aurore.

— Aşa-i.

Am fost aici şi mai înainte, se gândi el. De mult. Acum trei săptămâni. Atunci stăteai aici, ghemuită în haina de ploaie, în întuneric, un mic simbol al mizeriei şi al celor înfrânţi.

— Acum *Salute,* spuse el.

O rază îi lumină faţa. Nu zâmbea; numai faţa îi deveni mai strălucitoare.

— N-am mai auzit asta de mult, spuse ea, *Salute.*

Goli paharul şi-o privi. Sprâncenele înalte, ochii întredeschişi, gura — tot ceea ce înainte fusese întunecat şi separat, fără contur, acum se contopea alcătuind o faţă misterioasă — o faţă a cărei dezvăluire era o taină. Nici nu ascundea şi nici nu revela ceva. Promitea totul şi nimic în acelaşi timp. Ciudat, n-am observat asta înainte, se gândi el. Dar poate că atunci nu exista. Poate că era depăşită de confuzie şi de teamă.

— Ai o ţigară? întrebă Joan Madou.

— Numai algeriene. Acelea cu tutun negru şi tare.

Ravic era gata să cheme chelnerul.

— Nu sunt prea tari, spuse Joan Madou. Odată mi-ai dat una. Pe Pont de l'Alma.

— E adevărat.

"E adevărat şi nu e adevărat, gândi Ravic. Era o creatură palidă,

hărţuită, nu tu. Erau multe alte lucruri între noi şi deodată nici unul dintre ele nu mai fu adevărat."

— Am mai fost pe aici, spuse el. Alaltăieri.

— Ştiu. Te-am văzut.

N-a întrebat despre Kate Hegstroem. S-a aşezat în colţ, calmă şi distinsă, şi fuma, în întregime absorbită de lucrul acesta. Apoi bău, calm şi încet, şi băutura o absorbea complet. "Pare că orice lucru îl face pe deplin, oricât de puţin important ar fi fost. Pe vremea aceea era disperată, se gândi Ravic — şi acum nu mai e deloc." Avea o căldură şi o siguranţă de sine, plină de calm. Nu ştia dacă era datorită faptului că nimic n-o mai impresiona pe moment — simţea numai că el provocase acea strălucire, fără să vrea.

Carafa cu vodcă era goală.

— Să bem oare tot dintr-asta?

— Ce mi-ai dat să beau atunci?

— Când? Aici? Cred că le-am amestecat pe toate.

— Nu, nu aici. În prima seară.

Ravic reflectă.

— Nu pot să-mi mai aduc aminte. Era coniac?

— Nu. Arăta ca şi coniacul, dar era altceva. Am căutat să descopăr. Dar n-am izbutit.

— De ce vrei băutura aceea? Era bună?

— Nu de asta. Era o băutură ce te-ncălzeşte, aşa cum nu m-a mai încălzit nici una.

— Unde am băut-o?

— Într-un mic bistro, aproape de Arcul de Triumf. Trebuia să mergem puţin pe jos. Erau acolo nişte şoferi şi câteva femei. Chelnerul avea o femeie tatuată pe braţ.

— Acum ştiu. Trebuie să fi fost calvados. Brandy de Normandia, făcut din mere. Ai încercat asta?

— Nu cred.

Ravic chemă chelnerul.

— Ai vreun calvados?

— Nu. Regret. Nimeni nu cere.

— Localul e. prea elegant pentru aşa ceva. Trebuie să fi fost calvados. E o ruşine că n-am putut găsi. Cel mai simplu lucru ar fi sa mergem iarăşi acolo. Dar acum nu-i cu putinţă.

— De ce?

— Nu trebuie să rămâi aici?

— Nu. Am terminat.

— Straşnic. Vrei să mergi acolo?

— Da.

Ravic găsi bistroul fără prea multă bătaie de cap. Era aproape gol. Chelnerul cu femeia tatuată pe braţ îi privi pe fiecare pe rând; apoi ieşi din spatele comptuarului său şi şterse o masă.

— E un progres, spuse Ravic. Atunci n-a făcut-o.

— Nu la masa aceasta, spuse Joan Madou. Aceea de-acolo.

Ravic zâmbi.

— Eşti superstiţioasă?

— Uneori.

Chelnerul stătea lângă ei.

— Asta e, spuse el, mişcând braţul tatuat. Acolo aţi stat ultima oară.

— Îţi mai aminteşti?

— Perfect.

— Ar trebui să fii general, spuse Ravic. Cu o astfel de memorie.

— Nu uit niciodată nimic.

— Atunci mă mir că mai poţi trăi. Dar ţi-aduci aminte şi ce-am băut ultima dată?

— Calvados, spuse chelnerul fără să ezite.

— Aşa-i. Am vrea să bem iarăşi. Ravic se întoarse către Joan Madou.

— Ce simple sunt unele probleme câteodată. Acum, să vedem dacă are să aibă acelaşi gust.

Chelnerul aduse paharele.

— Duble. Aţi cerut calvados dublu atunci.

— Mă uimeşti din ce în ce mai mult, omule. Ţi-aduci aminte şi cum eram îmbrăcaţi?

— Haină de ploaie. Doamna purta o bască.

— E păcat să fii aici. Aparţii vodevilului.

— Făceam şi asta, răspunse chelnerul. La circ. V-am spus-o. Nu vă aduceţi aminte?

— Nu. Nu e politicos, dar am uitat.

— Domnul acesta are o memorie slabă, spuse Joan Madou chelnerului. E un expert în arta de a uita, tot aşa după cum dumneata eşti un expert în aceea de a nu uita.

Ravic ridică ochi. Ea îl privea. El zâmbi.

— Poate că nu, în cele din urmă, spuse el.

— Şi-acum să gustăm calvadosul. *Salute!*

— *Salute!*

Chelnerul rămase lângă masa lor.

— Când uiţi ceva, ai să regreţi mai târziu în viaţă, domnule, declară el. Proverbul nu era complet în ceea oe-l privea pe el.

— Just. Şi cine nu uită, îşi face din viaţă un infern.

— Nu-i cazul meu. Mi-am trăit viaţa. Dar cum poate asta să facă din viaţă un infern?

Ravic ridică ochii spre el.

— Tocmai din cauza asta, amice. Dar eşti un om fericit, nu numai un artist. E acelaşi calvados? o întrebă el pe Joan Madou.

— E mai bun.

O privi. Simţi o căldură învăluindu-l. Înţelese ce vroia să spună; dar faptul că o spunea era dezarmant. Nu părea să fie vreo legătură între ea şi ceea ce spunea. Şedea acolo, în plină lumină, şi era toată numai ea însăşi. Lumina becurilor electrice era necruţătoare. Sub ele, două femei de stradă, arătau mai bătrâne chiar decât străbunicele lor. Dar asupra ei, lumina n-avea nici un efect. Ceea ce strălucea în ea, în lumina palidă a localului de noapte, se arăta şi aici. Strălucirea rece a chipului care nu depindea de nimic, care exista prin el însuşi — aştepta — era un chip gol de orice expresie, gândi el; un chip ce putea împrumuta orice expresie. Puteai să-ţi închipui în el, orice. Era ca o încăpere goală şi frumoasă, ce aştepta să fie moboilată şi împodobită cu tablouri. Conţinea toate posibilităţile — putea fi un palat sau un bordel. Totul depindea de cel care era în ea. Ce limitat părea, în comparaţie cu el, tot ceea ce era desăvârşit şi determinant...

Observă că ea golise paharul.

— Respectele mele, spuse el. Era un calvados dublu. Mai vrei unul?

— Da. Dacă ai timp.

De ce n-ar fi avut timp? se gândi el. Atunci, îşi aduse aminte că îl văzuse cu Kate Hegstroem, ultima oară. O privi. Chipul ei nu trăda nimic.

— Am timp, spuse el. Trebuie să operez mâine la nouă. Asta-i tot.

— Poţi s-o faci, dacă întârzii atât de mult?

— Da. N-are nici o legătură Sunt obişnuit. Şi nici nu operez în fiecare

zi.

Chelnerul le umplu din nou paharele. Aduse, o dată cu sticla, un pachet de ţigări şi le puse pe masă. Era un pachet de Laurens verzi.

— Cele pe care le-aţi fumat rândul trecut. Nu-i aşa? îl întrebă el pe Ravic, triumfător.

— Habar n-am. Ştii mai bine decât mine. Te cred.

— Aşa-i, spuse Joan Madou. Erau Laurens verzi.

— Vedeţi! Doamna are o memorie mai bună decât dumneavoastră, domnule.

— Asta rămâne de văzut. Oricum, să folosim ţigările.

Ravic deschise pachetul şi i-l întinse.

— Stai la acelaşi hotel? o întrebă el.

— Da. Am luat doar o cameră mai mare.

Câţiva şoferi intrară. Se aşezară la o masă din apropiere şi începură să vorbească tare.

— Vrei să pleci? întrebă Ravic.

Ea făcu semn că da.

Chemă chelnerul şi plăti.

— Eşti sigură că nu trebuie să te-ntorci la Şeherezada?

— Nu.

El îi luă haina. Ea n-o îmbrăcă. Şi-o puse doar pe umeri. Era un jder nu prea scump, poate chiar o imitaţie — dar pe ea nu părea ieftină. Numai ceea ce nu e purtat cu siguranţă, este ieftin, gândi Ravic. Văzuse zibeline imperiale, ieftine.

— Acum te voi duce la hotelul dumitale, spuse el stând în faţa intrării, în ploaia de lumină.

Ea se întoarse încet spre el.

— Nu mergem la dumneata?

Era cu faţa întoarsă spre el. Lumina lămpii de la uşă o umplea de strălucire. Picăturile fine de ploaie îi luceau în păr.

— Da, spuse el.

Un taxi se apropie şi opri. Şoferul aşteaptă un timp. Apoi plescăi din limbă, motorul se urni, şi porni înainte.

— Te-am aşteptat. Ştiai? întrebă ea.

— Nu.

Ochii ei scânteiau în lumina felinarelor din stradă; te puteai uita, pierzându-te în ei.

— Te-am văzut astăzi pentru prima oară, spuse el. Nu mai eşti cea de până acum.

— Nu!

— Şi tot ceea ce a fost înainte e ca şi cum nu s-ar fi întâmplat.

— Nu. Le-am uitat.

Îi simţi răsuflarea. Vibra spre el, cu o dragoste nevăzută, uşoară, pregătită şi plină de încredere — o viaţă stranie, într-o noapte la fel de stranie. Pe neaşteptate îi simţi sângele. Urca şi urca, dar era mai mult decât atât; viaţă, de o mie de ori blestemată şi binecuvântată, de atâ-tea ori pierdută şi tot de atâtea ori redobândită — cu o oră înainte asemenea unui ţinut limitat, arid, stâncos, fără nimic mângâietor — şi acum ţâşnind, ţâşnind parcă din nenumărate fântâni, răsunând şi apropiindu-se de clipa tainică în care cineva, care nu mai credea deloc în puterea ei — era iarăşi omul de mai înainte, ieşind din mijlocul valurilor pe ţărmul oceanului, alb şi strălucitor, întrebare şi răspuns în acelaşi timp, toate acestea urcau mereu şi furtuna se aduna în ochii ei.

— Ţine-mă, spuse el.

O privi în faţă şi-o cuprinse cu braţul. Umerii ei se apropiară de el, asemenea unei corăbii gata să ancoreze în port.

— Trebuie să te tină cineva? întrebă el.

— Da.

Mâinile ei stăteau strânse la pieptul lui.

— Te voi ţine, spuse el.

Ea făcu semn că da.

Un alt taxi veni spre stopul de lângă o curbă. Şoferul, neclintit, îi privi. Lângă umărul lui stătea un căţeluş într-o vestă tricotată. — Taxi? mormăi el din dosul unei mustăţi ca de in.

— Priveşte, spuse Ravic. Omul ăsta nu ştie nimic. Nu ştie ce aripi ne-au atins pe noi. Se uită la noi şi nu vede că ne-am schimbat. Lucrul ăsta e foarte bizar în lume: poţi să devii un arhanghel, un nebun sau un criminal — nimeni nu observă nimic. Dar când îţi lipseşte un nasture — fiecare observă lucrul acesta.

— Nu e bizar. E bine aşa. Putem fi singuri cu noi înşine.

Ravic o privi. Noi — gândi el — ce cuvânt! Cel mai misterios din lume.

— Taxi? mormăi şoferul foarte răbdător, dar mai tare, şi aprinse o ţigară.

— Hai, spuse Ravic. N-o să ne lase. Se pricepe în meseria lui.

— Nu vreau să merg cu maşina. Mai bine să ne plimbăm.

— Începe să plouă.

— Nu-i ploaie. E ceaţă. Nu vreau un taxi. Vreau să mă plimb cu tine.

— Bine. Dar mi-ar place să-l fac pe omul acesta să-nţeleagă că s-a întâmplat ceva cu noi.

Ravic merse şi-i vorbi şoferului. Omul zâmbi frumos, şi-i mulţumi lui Joan cu un gest pe care numai francezii ştiu să-l facă în astfel de momente şi o porni mai departe.

— Cum de i-ai explicat? întrebă ea când el Se-ntoarse.

— Cu bani. E lucrul cel mai simplu. Ca toată lumea care lucrează noaptea, e un cinic. Înţelege imediat. Bra binevoitor, cu o nuanţă de dispreţ amabil.

Ea zâmbi. El îi cuprinse umerii cu braţul. Ea se rezemă de dânsul. Simţea că ceva s-a deschis în el şi se răspândea, cald, blând, mângâietor, ceva care îl trăgea în jos cu nenumărate mâini, şi-l făcea să nu poată sta în picioarele ce se clătinau, în loc să uite şi să meargă pe jos, cedând chemării sângelui, chemarea de dincolo de milenii, când nu existau creier şi gânduri, suferinţă şi îndoială, ci numai fericire oarbă şi sânge.

— Vino, spuse el.

Merseră de-a lungul străzilor cenuşii şi goale prin ploaia uşoară şi, când au ajuns la capăt, piaţa era iarăşi înaintea lor, şi tot înaintea lor, imensă şi infinită, ca din argint lucitor, ca şi cum ar fi fost suspendată, se ridica forţa masivă şi cenuşie a Arcului de Triumf.

9

Ravic se întoarse la hotel. Joan Madou dormea, când el plecase în dimineaţa aceea. Crezuse că se va întoarce peste o oră. Dar venise peste trei.

— Helo, doctore, îl strigă cineva pe scări.

Ravic îl privi. O faţă palidă, un smoc de păr negru şi sălbatic, ochelari. Nu-l cunoştea.

— Alvarez, zise necunoscutul. Jaime Alvarez. Nu vă reamintiţi?

Ravic dădu din cap.

Omul se aplecă şi-şi trase pantalonul în sus de-a lungul piciorului. O cicatrice lungă se întindea de la fluier până la genunchi.

— Acum vă reamintiţi?

— Am operat eu asta? Omul făcu semn că da.

— Pe o masă de bucătărie în spatele frontului. Într-un spital de campanie improvizat, în faţa Aranjuezului. O cabană mică, albă, într-o dumbravă de migdali... Acum vă aduceţi aminte?

Deodată Ravic simţi parfumul greu al florilor de migdali. Îl mirosi ca şi cum s-ar fi urcat încet, pe scara întunecoasă, dulce şi putred, amestecat cu mirosul şi mai dulce, şi mai putred al sângelui.

— Da, spuse el. Mi-aduc aminte.

... Răniţii erau culcaţi pe terasa luminată de lună, în şir, unul lângă altul. Opera avioanelor germane şi italiene. Copii, femei, ţărani, sfâşiaţi de schijele de la bombe. Un copil desfigurat, o femeie însărcinată, cu pieptul sfâşiat, un bătrân care-şi ţinea cu grijă într-o mână degetele smulse de la cealaltă, fiindcă credea c-ar fi putut fi cusute la loc. Peste toate acestea, parfumul greu al nopţii şi rana proaspătă.

— Piciorul dumitale s-a vindecat de tot? întrebă Ravic.

— Destul de bine. Numai că nu pot să-l îndoi complet. Omul zâmbi. Dar a fost destul de zdravăn ca să mă treacă Pirineii. Gonzales a murit.

Ravic nu mai ştia cine era Gonzales. Dar acum îşi reaminti de un tânăr student care-l asistase.

— Ştii ce s-a întâmplat cu Manolo?

— Închis şi împuşcat.

— Şi Serno? Comandantul brigadei?

— Mort. În faţa Madridului. Omul zâmbi din nou. Era un zâmbet rigid şi automat ce apărea pe neaşteptate şi era lipsit de emoţie. Mura şi La Pena au fost luaţi prizonieri. Împuşcaţi.

Ravic nu mai ştia cine erau Mura şi La Pena. Părăsise Spania după şase luni, când frontul fusese spart şi spitalul de campanie împrăştiat.

— Camero, Orta şi Goldstein sunt într-un lagăr de concentrare, zise Alvarez. În Franţa. Şi Blatzky a scăpat. Ascuns undeva, peste graniţă.

Ravic îşi reamintea numai de Goldstein. Erau prea multe chipuri pe care le văzuse atunci.

— Locuieşti acum aici, la hotel? întrebă el.

— Da. Ne-am mutat ieri aici. Acolo sus. Omul arătă spre camerele de la etajul doi. Am fost ţinuţi în lagăr, la graniţă, foarte multă vreme. În cele din urmă am fost eliberaţi. Mai avem încă ceva bani. El zâmbi din nou. Paturi, paturi adevărate. Un hotel bun. Sunt chiar şi portretele şefilor noştri pe pereţi.

— Da, zise Ravic fără ironie. Trebuie să fie plăcut acolo sus, după toate câte vi s-au întâmplat.

Îşi luă rămas bun de la Alvarez şi intră în odaia lui.

Camera fusese curăţită şi era goală. Joan plecase. El se uită împrejur. Nu lăsase nici o urmă. Nici nu se aşteptase la asta.

Sună. După puţin timp, veni camerista.

— Doamna a plecat, zise ea înainte ca el să aibă timp s-o întrebe.

— Văd şi eu asta. De unde ştii că a fost cineva aici?

— Dar, domnule Ravic... zise fata fără să mai întrebe nimic şi părând ofensată.

— A luat micul dejun?

— Nu. N-am văzut-o. Altfel m-aş fi gândit la asta. Aş fi făcut ca şi în alte daţi.

Ravic o privi. Nu-i plăcu concluzia. Scoase câţiva franci şi-i puse în buzunarul de la şorţul fetii.

— Foarte bine, spuse el. Să faci la fel şi data viitoare. Să nu aduci

micul dejun decât când am să-ţi spun eu. Şi nu veni sus, pentru curăţenie, înainte de a te asigura că nu e nimeni înăuntru.

Fata zâmbi cu înţeles.

— Foarte bine, domnule Ravic.

El se uită după ea stânjenit. Ştia ce gândea. Credea că Joan era măritată şi nu voia să fie văzută. Înainte ar fi râs de aşa ceva. Acum nu-i plăcea. Dar de ce nu? se gândi el. Dădu din umeri şi se duse la fereastră. Hotelul e hotel. Asta nu se poate schimba.

Deschise fereastra. O zi înnourată învăluia casele. Vrăbiile ciripeau pe acoperişuri. La etajul de jos, două voci care se certau. Era probabil familia Goldberg. Bărbatul era cu douăzeci de ani mai în vârstă decât nevasta. Un angrosist de cereale din Breslau. Nevasta lui avea legături cu refugiatul Wiesenhoff. Credea că nu ştie nimeni. Singurul care nu ştia lucrul ăsta era Goldberg.

Ravic închise fereastra. Avusese o operaţie de ficat în dimineaţa aceea, pentru Durant. Deschisese, în locul lui Durant, o parte din abdomenul unui bărbat necunoscut. Un onorariu de două sute de franci. După aceea s-a dus s-o vadă pe Kate Hegstroem. Ea avusese febră. Febră prea mare. Stătuse cu ea timp de o oră. Dormise neliniştită. Nu era nimic îngrijorător. Dar ar fi fost mai bine să nu fi avut febră.

Privi pe fereastră. Strania senzaţie de gol, ce rămânea în urmă. Patul ce nu mai are nici o însemnătate. Ziua, care, fără milă, o rupe pe cea de ieri în bucăţi. Ca un şacal care sfâşie o piele de căprioară. Pădurile nopţii, miraculos răsărite din întuneric, se îndepărtează din nou, o fata morgana în scurgerea orelor...

Se întoarse. Pe masă, găsi adresa lui Lucienne Martinet. Ieşi de câtva timp din spital. Nu i-a lăsat până nu i-au dat drumul. O văzuse cu două zile înainte. Nu mai era necesar să fie examinată din nou; dar nu avea altceva nimic de făcut, aşa încât se hotărî să meargă la ea.

Casa era în strada Clavel. Jos era o măcelărie în care o femeie voinică învârtea în mână un satâr şi vindea carne. Era în doliu. Soţul ei murise cu două săptămâni înainte. Acum ea era stăpână în prăvălie, cu un ajutor. Ravic o văzu trecând pe acolo. Părea îmbrăcată ca de vizită. Purta o pălărie cu un voal lung, negru, de doliu şi reteza grăbită un picior de porc, ca să servească o cunoştinţă. Voalul flutură pe deasupra carcasei deschise, satârul străluci în lumină şi căzu jos cu zgomot.

— Dintr-o lovitură, zise văduva cu un ton satisfăcut şi aruncă piciorul pe cântar.

Lucienne locuia într-o odăiţă la mansardă. Nu era singură. Un tânăr de vreo douăzeci şi cinci de ani se bălăbănea pe un scaun. Purta o şapcă de biciclist, şi fuma o ţigară făcută de el, ce-i atârna de buza de sus, când vorbea. Rămase jos pe scaun când intră Ravic.

Lucienne era culcată în pat. Era ruşinată şi se înroşi.

— Domnule doctor — nu ştiam că veniţi astăzi. Ea se uită la tânăr. E...

— Cineva, o întrerupse el morocănos. Nu e nevoie să pronunţăm nume. El se lăsă pe spate. Aşadar dumneata eşti doctorul!

— Cum te simţi, Lucienne? întrebă Ravic fără să-l bage în seamă. Eşti cuminte că stai în pat.

— Ar fi putut să se scoale de mult, declară tânărul. Nu mai are nimic. Când nu lucrează, are doar cheltuieli.

Ravic se întoarse şi-l privi.

— Lasă-ne singuri, zise el.

— Ce?

— Ieşi afară. Afară din odaie. Trebuie s-o examinez pe Lucienne.

Tânărul izbucni în râs.

— Poţi s-o faci tot aşa de bine, şi cu mine aici. Nu suntem aşa de delicaţi. Şi de ce s-o examinezi? Ai fost aici abia alaltăieri. Ca să ne mai coste o vizită în plus, nu?

— Ascultă, zise Ravic calm, nu ai aerul c-o plăteşti dumneata. De-altfel, dacă va costa sau nu ceva, asta-i altă chestiune. Şi acum ieşi afară.

Tânărul rânji şi îşi încrucişă confortabil picioarele Purta pantofi de piele cu vârfurile ascuţite şi ciorapi violeţi.

— Te rog, Bobo, zise Lucienne. Sunt sigură că nu durează decât o clipă.

Bobo nu-i dădu nici o atenţie. Se uita la Ravic.

— Îmi prinde foarte bine că eşti aici, spuse el. Acum pot să te dau eu afară. Dacă dumneata crezi, dragă, domnule, că vei putea să ne storci bani pentru taxe de spital, operaţii şi toate astea — apoi, nu-i nimic de făcut, să ştii! N-am cerut să fie trimisă la spital — aşa că nici vorbă de bani. Trebuie să fii mulţumit că nu-ţi cerem despăgubiri! Pentru o operaţie ilegală? El arătă un şir de dinţi metalici. E oarecum o surpriză pentru dumneata, nu-i aşa? Da, domnule, Bobo ştie să se descurce, nu poate fi uşor tras pe sfoară.

Băiatul părea foarte mulţumit. Simţea că ieşise cu succes din afacerea asta. Lucienne se îngălbeni. Privea neliniştită când la Bobo, când la Ravic.

— Înţelegi? întrebă Bobo triumfător.

— El a fost acela? o întrebă Ravic pe Lucienne. Ea nu răspunse. Aşa-i că e el? spuse, examinându-l pe Bobo.

Un băieţandru, înalt şi slab, cu un fular de mătase încolăcit în jurul gâtului pe care se mişca mereu în sus şi-n jos mărul lui Adam. Umerii căzuţi, un nas prea lung, bărbie de degenerat — tipul unui pezevenghi de mahala.

— Şi ce-i cu asta? întrebă Bobo, provocator.

— Cred că ţi-am mai spus să pleci de aici, pentru că vreau s-o examinez.

— Spanac, răspunse Bobo.

Încet, Ravic se îndreptă spre el. Se săturase de Bobo. Băiatul sări în sus, făcu un pas înapoi şi deodată o frânghie subţire, de vreo doi metri lungime apăru în mâinile lui. Ravic ştia ce avea de gând să facă cu ea. Dacă s-ar fi apropiat de Bobo, acesta ar fi făcut o săritură într-o parte, apoi s-ar fi strecurat repede în spatele lui şi i-ar fi aruncat frânghia peste cap, aşa ca să-l poată sugruma pe la spate. Ar fi mers, în cazul când celălalt nu cunoştea mişcarea sau ar fi vrut să boxeze.

— Bobo, strigă Lucienne. Nu, Bobo.

— Javră netrebnică! zise Ravic. Trucul ăsta vechi şi nenorocit cu frânghia — nu ştii ceva mai bun? continuă Ravic râzând.

Bobo se zăpăci pentru moment. Ochii îi deveniră nesiguri. Într-o clipă Ravic îi trase haina jos de pe umeri cu amândouă mâinile, în aşa fel încât el să nu poată ridica mâinile.

— Asta n-o ştii, nu? zise el deschizând repede uşa, şi azvârlindu-l cu putere afară din cameră pe Bobo, speriat şi abătut.

— Dacă-ţi plac lucrurile astea, fă-te soldat, apaşule! Dar nu te purta aşa cu oamenii mai în vârstă.

Încuie uşa pe dinăuntru.

— Linişteşte-te, linişteşte-te. S-a isprăvit. El luă cuvertura uzată de pe pat şi-o puse pe scaun. Apoi dădu la o parte plapuma verde. În pijama, de ce? Nu e comodă. Nu trebuie să te mişti încă prea mult, Lucienne. O clipă, ea rămase tăcută.

— N-am pus-o decât astăzi, spuse ea.

— Nu ai cămăşi de noapte? Pot să aranjez să ţi se trimeată două de la spital.

— Nu. Nu din cauza asta. Am pus pijamaua pentru că ştiam — ea privi spre uşă şi ezită — că o să vină. Spunea că nu mai sunt bolnavă. N-ar mai fi vrut să aştepte.

— Cum? Păcat că n-am ştiut asta mai înante. Ravic privi uşor spre uşă supărat. O să aştepte.

Lucienne, ca toate femeile anemice, avea pielea foarte albă. Vine albastre se resfirau sub epiderma subţire. Era bine făcută, cu oase delicate, subţiri, dar prea slabă.

"Una din nenumăratele fete, se gândi Ravic, care te fac să te miri de ce natura le dă atâta graţie, fiindcă se ştie ce se întâmplă cu cele mai multe din ele."

— Trebuie să mai rămâi în pat o săptămână, Lucienne. Poţi totuşi să te scoli şi să umbli puţin pe aici. Dar fi cu băgare de seamă, nu ridica nimic greu. Şi să nu urci scările astea câteva zile. Ai pe cineva care să-ţi poarte de grijă, afară de acest Bobo?

— Proprietăreasa. Dar şi ea a început să bombănească.

— Altcineva?

— Nu. Înainte era Marie. A murit.

Ravic cercetă odaia. Era curată, dar mobilată sărăcăcios.

— Şi Bobo? spuse el. A apărut din nou după ce totul s-a terminat?

Lucienne nu răspunse.

— De ce nu-l dai afară?

— Nu e aşa de rău, domnule doctor, numai cam sălbatic...

Ravic se uită la ea. Dragostea, se gândi el. Şi asta e tot dragoste. Eternul miracol. Nu numai că aruncă un curcubeu de vise peste cerul cenuşiu al realităţii — dar învăluieşte într-o lumină romantică o grămadă de gunoi — un miracol şi o înşelătorie nebunească. Deodată avu senzaţia ciudată de a-i fi devenit, oarecum, complice.

— Foarte bine, Lucienne, zise el. Nu-l băga în seamă. Mai întâi fă-te sănătoasă.

Ea dădu din cap, uşurată.

— Şi în ce priveşte banii, zise ea stânjenită, nu este adevărat. El spune numai aşa. O să plătesc tot. Tot. Din leafă. Când am să pot iarăşi să lucrez?

— Peste vreo două săptămâni, dacă eşti cuminte. Şi cu Bobo, nimic! Absolut nimic, Lucienne! Altfel poţi să mori, înţelegi?

— Da, răspunse ea fără convingere.

Ravic îi acoperi cu plapuma trupul subţire. Când ridică capul o văzu plângând.

— Nu se poate mai curând? spuse ea. Pot să stau jos când lucrez. Trebuie...

— Poate. Vom vedea. Depinde de cât de bine ai să *te* îngrijeşti. Ar trebui să-mi spui numele moaşei care ţi-a făcut avortul, Lucienne.

Văzu împotrivire în ochii ei.

— N-ai să mergi la poliţie, spuse el. Sigur că nu. Voi încerca numai să obţin banii pe care i-ai plătit. Atunci ai putea fi mai liniştită. Cât i-ai dat?

— Trei sute de franci. N-o să-i luaţi niciodată înapoi.

— Se poate încerca. Cum o cheamă şi unde stă? N-ai să mai ai niciodată nevoie de ea, Lucienne. Nu mai poţi avea copii. Aşa că n-are la ce-ţi mai folosi.

Fata ezită.

— Acolo, în sertar, spuse ea în cele din urmă. La dreapta, în sertar.

— Notiţa asta de aici?

— Da.

— Foarte bine. Am să mă duc la ea zilele astea. Ce s-a întâmplat? De ce vrei să te scoli? întrebă el.

— Bobo. Nu-l cunoaşteţi.

El zâmbi.

— Cred că-mi dau seama foarte bine. Stai liniştită în pat. Judecând după ce am văzut, n-avem nevoie să fim îngrijoraţi. Cu bine, Lucienne. Am să mai trec pe aici din nou, cât de curând. Ravic întoarse cheia şi clanţa în acelaşi timp şi deschise brusc uşa. Pe coridor nu era nimeni; nici nu se aşteptase la asta; cunoştea genul lui Bobo.

Jos, ajutorul stătea în măcelărie, un bărbat cu o faţă palidă şi lipsit de ardoarea patroanei. Tăia nepăsător carnea. De la moartea patronului, se vedea bine că e obosit. Şansele lui de a se însura cu văduva patronului erau mici. Un negustor de perii din bistroul de peste drum anunţa lucrul ăsta cu voce tare, spunând c-o să-l vâre în mormânt înainte să-şi poată împlini gândul. Ajutorul slăbise foarte mult tot grăbind căsătoria. Dar văduva începuse să arate grozav de bine. Ravic bău un lichior şi plăti. Se aşteptă să-l găsească pe Bobo în bistro; dar Bobo nu era acolo.

Joan Madou plecă repede de la Şeherezada. Deschise uşa taxiului în care o aştepta Ravic.

— Hai, zise ea. Să plecăm de aici. Să mergem la tine.

— S-a întâmplat ceva?

— Nu, nimic. Numai că m-am săturat de viaţa din localurile de noapte.

— O clipă. Ravic chemă bătrâna care vindea flori în faţa intrării.

— Bunico, zise el. Dă-mi toţi trandafirii. Cât costă? Dar nu cere prea scump.

— Şaizeci de franci. Pentru dumneata. Pentru că mi-ai dat reţeta aceea pentru reumatism.

— Te-a ajutat?

— Nu. Cum să-mi ajute, când trebuie să stau aici noaptea, în umezeală şi frig?

— Eşti cel mai înţelegător pacient pe care l-am întâlnit vreodată.

Luă trandafirii.

— Ţi i-am luat pentru că te-am lăsat singură azi-dimineaţă, spuse el lui Joan şi lăsă florile pe podeaua maşinii. Vrei să bei ceva?

— Nu. Aş vrea să mergem la tine. Pune florile aici, lângă mine, nu pe jos.

— Stau foarte bine acolo jos. Trebuie să iubeşti florile, dar să nu faci prea mult caz de ele.

Întoarse capul repede.

— Vrei să spui că nu trebuie să strici ceea ce iubeşti?

— Nu. Am vrut numai să spun că lucrurile frumoase nu trebuie dramatizate. De altfel, în clipa de faţă, e mai bine să nu existe flori între noi.

Joan îl privi o clipă cu îndoială. Apoi faţa i se lumină.

— Ştii ce-am făcut astăzi? Am trăit din nou. Am respirat. Am respirat din nou. Exist. Exist din nou. Pentru prima oară. Am iarăşi mâini, ochi şi gură.

Şoferul scoase taxiul dintre celelalte maşini, într-o stradelă. Apoi porni brusc înainte. Zguduitura o aruncă pe Joan spre Ravic. O clipă o prinse în braţe şi îi simţi apropierea. Era ca un vânt cald ce topea amorţeala zilei, răceala ciudată dinlăuntrul lui, stând acolo lângă el şi vorbind, dusă de sentimente şi pierdută în ea însăşi.

— Toată ziua — mi s-a prins de gât şi de piept, ca şi cum ar fi vrut să mă facă să înmuguresc şi să-mi crească frunze şi flori — m-a cuprins, m-a cuprins şi nu m-a lăsat — şi iată-mă acum aici, cu tine...

Ravic o privi. Ea stătea aplecată spre el, pe canapeaua de piele murdară şi prin rochia neagră de seară i se vedeau umerii. Era sinceră, deschisă şi fără rezerve, spunea ce simţise şi el se vedea sărac şi uscat în faţa ei. "Eu am operat, se gândi el. Te-am uitat. Am fost cu Lucienne. Am fost undeva, în trecut. Fără tine. Apoi când s-a lăsat seara, o oarecare căldură m-a învăluit. N-am fost cu tine. M-am gândit la Kate Hegstroem."

— Joan, spuse el şi-i luă mâinile, pe care le ţinea pe canapea. Nu putem merge acum la mine, trebuie să merg întâi la spital. Numai pentru câteva minute.

— Trebuie să vezi femeia pe care ai operat-o?

— Nu pe aceea de azi-dimineaţă. Pe altcineva. N-ai vrea să mă aştepţi undeva?

— Trebuie să te duci direct?

— Ar fi mai bine. Nu vreau să fiu chemat mai târziu.

— O să te aştept. Avem destul timp să mergem până la hotel, la tine?

— Da.

— Să mergem întâi acolo. Apoi, vei veni mai târziu. Eu te aştept.

— Bine. Ravic dădu şoferului adresa. Se lăsă pe spate şi simţi marginea canapelei sub cap. Mâinile lui le ţineau încă pe ale ei. Simţea că ea aştepta să spună ceva. Ceva despre el. Nu era aşa de mult, se gândi el.

Maşina se opri.

— Tu pleacă, zise Joan. Am să mă descurc eu foarte bine pe aici. Nu mi-e teamă. Dă-mi numai cheia.

— Cheia e la hotel.

— Am să le-o cer. Trebuie să mă obişnuiesc cu lucrul ăsta. Ridică florile de pe jos. Cu un bărbat care mă părăseşte pe când dorm şi se întoarce iarăşi când nu mă aştept — am de învăţat multe lucruri. Lasă-mă acum să plec.

— Vin sus cu tine. Nu trebuie să exagerăm nimic. E destul de rău că trebuie să te las singură. Ea râse. Părea foarte tânără. Te rog aşteaptă puţin, spuse Ravic şoferului.

Omul clipi încet dintr-un ochi.

— Chiar şi mai mult.

— Dă-mi cheia, zise Joan, pe când urcau scările.

— De ce?

— Dă-mi-o.

Ea deschise uşa. Apoi se opri.

— Frumos, spuse ea înspre camera întunecată, în care se vedea pe geam, afară, o rază de lună strălucind printre nori.

— Frumoasă? Vizuina asta?

— Da, e frumoasă. Totul e frumos.

— Poate acum. Când e întuneric. Dar... Ravic căută butonul.

— Nu. Lasă-mă pe mine. Şi nu aştepta până mâine la amiază să te întorci.

Stătea în pragul uşii în întuneric. Lumina argintie de la geam era în spatele capului şi a umerilor ei. Chipul nu i se putea zări desluşit, era atrăgătoare şi misterioasă. Haina îi alunecase jos; era întinsă la picioarele lui, ca o învolburare de spumă. Se sprijini de uşă şi unul din braţele ei prinse o dungă subţire de lumină dinspre coridor.

— Du-te şi întoarce-te, spuse ea şi închise uşa.

Lui Kate Hegstroem îi scăzuse temperatura.

— S-a mai trezit? o întrebă Ravic pe infirmiera pa jumătate adormită.

— Da. La unsprezece. A întrebat de dumneavoastră. I-am vorbit aşa cum mi-aţi spus.

— A întrebat ceva de pansamente?

— Da. A spus că totul e bine, dacă dumneavoastră găsiţi că e bine. Mi-a spus să vă transmit salutări dacă mai veniţi astă-noapte şi să vă spun că are încredere în dumneavoastră.

— Asta a fost tot?

— Da. I-am spus că aţi fost nevoit să-i faceţi o incizie. O operaţie uşoară. Că o să-i explicaţi mâine.

— Aşa că...

Ravic rămase câtva timp tăcut şi privi părul negru al infirmierei.

— Câţi ani ai?

Ea ridică mirată capul.

— Douăzeci şi trei.

— Douăzeci şi trei. Şi de când eşti infirmieră?

— De doi ani şi jumătate. S-au împlinit doi ani şi jumătate în ianuarie.

— Îţi place profesiunea dumitale?

Infirmiera zâmbi cu toată faţa ei rotundă.

— Îmi place foarte mult, declară ea pornită pe vorbă. Bineînţeles că unele paciente sunt obositoare, dar cele mai multe sunt drăguţe. Doamna Brisset mi-a dat ieri, cadou, o rochie aproape nouă, de mătase. Şi săptămâna trecută am primit o pereche de pantofi de piele fină, de la doamna Serner. Aceea care, pe urmă a murit acasă. Zâmbi din nou. N-am nevoie să-mi cumpăr îmbrăcăminte. Aproape întotdeauna primesc câte ceva. Dacă nu le pot folosi, le schimb cu o prietenă care are un magazin. Doamna Hegstroem, la fel, e întotdeauna foarte generoasă. Îmi dă bani. O sută de franci. Numai pentru douăsprezece zile. Cât o să stea aici, domnule doctor?

— Mult. Câteva săptămâni.

Infirmiera părea fericită. Înapoia frunţii ei netede şi limpezi, calcula cât o să primească. Ravic se mai aplecă o dată peste Kate Hegstroem. Ea respira liniştit. Mirosul uşor de la rană se amesteca cu parfumul uscat al părului ei. Deodată el nu mai putu să-l suporte. Ea avea încredere în el. Încredere. Abdomenul tăiat în care bestia se hrănea. Cusut la loc fără să se poată face nimic. Încredere.

— Noapte bună, soră, spuse el.

— Noapte bună, domnule doctor.

Infirmiera grăsună se instală din nou pe scaun, într-un colţ al odăii. Stinse lumina în partea dinspre pat, îşi înveli picioarele într-o cuvertură şi luă o revistă-magazin. Era una din acele reviste ieftine, conţinând povestiri poliţiste şi informaţii cinematografice. Se aranjă comod şi începu să citească. Lângă ea, pe o măsuţă, aşeză o cutie deschisă de bomboane cu ciocolată. Ravic o văzu luând una fără să se întoarcă. Câteodată unii nu înţeleg lucruri elementare — se gândi el — în aceeaşi cameră să zacă un bolnav condamnat şi celuilalt să nu-i pese de asta. Închise uşa. Dar nu e la fel şi cu mine? Nu plec din camera asta într-o alta în care...

Odaia era cufundată în întuneric. Uşa de la camera de baie era întredeschisă. Se vedea lumină. Ravic ezită.

Nu ştia dacă Joan mai era încă în camera de baie. Apoi îi auzi răsuflarea. Trecu prin cameră, la baie. Nu spuse nimic. Ştia că ea era acolo şi

că nu dormea; ea, de asemenea, nu zise nimic. Deodată încăperea se umplu de tăcere, aşteptare şi încordare — ca un vârtej ce strigă în tăcere — o prăpastie necunoscută, dincolo de orice gân-duri, acolo unde răsar norii roşietici şi ameţeala unui tumult roşu.

Închise uşa de la camera de baie. În lumina clară a becurilor albe, fiecare lucru îi părea cunoscut şi familiar. Deschise robinetele duşului. Era singurul duş din hotel. Ravic a plătit chiar el instalaţia. Ştia că, în lipsa lui, patroana îl mai arăta încă prietenilor ei ca pe un lucru deosebit.

Apa caldă îi curse în jos pe piele. În camera de alături stătea culcată Joan Madou, aşteptându-l. Pielea ei era netedă, părul îi era resfirat pe pernă ca un val impetuos, ochii îi străluceau plini de lumină, chiar pe întuneric, ca şi cum s-ar fi oglindit în ei lumina palidă a stelelor de iarnă. Stătea acolo delicată şi cu totul alta, atrăgătoare tocmai fiindcă nimic din fiinţa pe care o cunoscuse acum o oră nu mai rămăsese din ea; era tot ceea ce farmecul şi ispita pot da fără dragoste — şi, totuşi, deodată, timp de o clipă, simţi o anumită aversiune faţă de ea — o stranie împotrivire amestecată cu o dorinţă puternică şi neaşteptată. El se uită fără să vrea împrejur, să vadă dacă baia mai avea o ieşire, gândindu-se că s-ar putea îmbrăca — să plece şi să bea.

Se şterse şi rămase câtva timp pe gânduri. Ciudat, ceva ca o fluturare, aşa, de nicăieri! O umbră, nimic. Poate că pentru că o văzuse pe Kate Hegstroem. Sau din cauza celor spuse mai înainte de Joan în taxi. Mult prea mult şi mult prea uşor. Sau pur şi simplu pentru că cineva aştepta — în loc ca el să aştepte. Îşi strânse buzele şi deschise uşa.

— Ravic, zise Joan din întuneric. Calvadosul e pe masa de lângă fereastră.

El rămase tăcut. Îşi dădu seama că fusese cu nervii încordaţi. N-ar fi putut suporta multe din câte ar fi putut să-i spună Joan. Spusese tocmai ce trebuia. Încordarea nervilor se risipi într-o uşoară siguranţă.

— Ai găsit sticla? întrebă ea.

El umplu două pahare şi-i aduse ei unul.

— Iată. E plăcut să bei. Era plăcut că ea găsise exact ceea ce trebuia să spună.

Ea dădu capul pe spate şi bău. Părul îi cădea pe umeri şi în acel moment nu părea să facă altceva decât să bea. Ravic observase şi înainte lucrul acesta. Se dăruia complet lucrului pe care-l făcea. Lui Ravic îi trecu prin gând că în asta nu era numai farmec ci şi primejdie. Astfel de femei nu fac altceva decât să bea, când beau; să iubească, când iubesc; sunt numai disperare când sunt disperate; şi nimic altceva decât uitare, când uită.

Joan puse paharul jos şi deodată râse.

— Ravic, zise ea. Ştiu la ce te gândeşti.

— Adevărat?

— Da. Te-ai simţit acum ca şi pe jumătate însurat. Ca şi mine. Să fii lăsată la uşă nu e o experienţă demnă de invidiat. Lăsată singură, cu trandafirii în braţe. Mulţumesc lui Dumnezeu. Calvadosul era aici. Nu fi aşa grijuliu cu sticla.

Ravic îi umplu paharul.

— Eşti o fiinţă minunată, spuse el. E adevărat. Acolo la baie, aproape că nu puteam să te mai suport. Acum te găsesc minunată. *Salute.*

— *Salute.*

Îşi bău calvadosul.

— Ea doua noapte, spuse el. Noaptea primejdioasă. Farmecul necunoscutului s-a dus şi farmecul intimităţii n-a venit încă. Dar o să-i supravieţuim.

Joan îşi puse paharul jos.

— Pari să ştii o mulţime de lucruri în privinţa asta.

— Nu ştiu absolut nimic. Nu fac decât să vorbesc. Nimeni nu ştie nimic. Orice e totdeauna altfel. Nu e niciodată a doua noapte. E totdeauna ca şi acum, prima. A doua ar fi sfârşitul!

— Slavă Domnului! Altfel unde am ajunge? La ceva asemănător cu aritmetica. Acum vino. Nu vreau să mă culc încă. Vreau să beau cu tine. Sticlele stau acolo sus, descoperite în frig. Ce uşor poate să îngheţe cineva când este singur! Chiar când este cald. Niciodată însă când sunt doi.

— Doi, chiar împreună, pot îngheţa acum de moarte.

— Nu noi.

— Sigur că nu, zise Ravic şi, în întuneric, ea nu-i văzu expresia ce-i acoperi faţa.

— Noi, nu.

10

— Ce-a fost cu mine, Ravic? întrebă Kate Hegstroem.

Era culcată în pat, uşor ridicată, cu două perne sub cap. În odaie mirosea a *Eau de Santé* şi a parfum. Fereastra era puţin întredeschisă în partea de sus. De afară, venea aer limpede şi răcoros, care se amesteca cu căldura odăii, ca şi cum nu era luna ianuarie, ci aprilie.

— Ai avut câteva zile temperatură, Kate. Apoi ai dormit. Aproape douăzeci şi patru de ore. Acum temperatura a scăzut şi totul merge bine. Cum te simţi?

— Obosită. Mereu obosită. Dar nu aşa ca înainte. Nu atât de încordată ca înainte. Aproape că nu mai am dureri.

— O să mai ai mai târziu. Nu prea multe şi vom avea grijă să le poţi suporta. Dar n-o să fie ca acum, ştii şi dumneata.

Ea dădu din cap.

— M-ai tăiat, Ravic.

— Da, Kate.

— A fost necesar?

— Da.

El aştepta. Era mai bine s-o lase să-l întrebe.

— Cât timp o să trebuiască să stau la pat?

— Câteva săptămâni.

Rămase câtva timp tăcută.

— Cred că are să-mi facă bine, am nevoie de linişte. Au fost prea multe. Acum îmi dau seama. Eram obosită. Nu voiam să recunosc. Toate lucrurile astea au vreo legătură cu starea mea?

— Desigur. Bineînţeles că au.

— Şi faptul că am avut hemoragii din când în când?

— Şi asta, Kate.

— Atunci e foarte bine că am timp. Poate era necesar. Dacă ar fi trebuit să mă scol acum şi să încep totul de la capăt... Nu cred că aş mai putea-o face.

— N-ai nevoie s-o faci. Uită toate astea. Gândeşte-te numai la lucrul cel mai apropiat. De exemplu, la dejunul dumitale.

— Foarte bine. Ea zâmbi trist. — Dă-mi oglinda.

Ii dădu oglinda de mână de pe măsuţă. Ea se privi cu multă băgare de seamă.

— Florile sunt de la dumneata, Ravic?

— Nu. Din partea spitalului.

Ea puse oglinda pe pat.

— Spitalele nu trimit liliac în ianuarie. Spitalele trimit crizanteme sau ceva în genul ăsta. Şi nici nu se putea şti că liliacul e floarea mea preferată.

— Aici se ştie. Aici eşti veterană, Kate. Ravic se sculă în picioare. Acum trebuie să plec. Am să mă întorc pe la şase să te văd.

— Ravic.

— Da.

El se întoarse. Acum are să se întâmple, se gândi el. Acum are să întrebe. Ea întinse mâna.

— Îţi mulţumesc. Îţi mulţumesc pentru flori. Şi mulţumesc că ai grijă de mine. Cu dumneata mă simt întotdeauna în siguranţă.

— Foarte bine, Kate. Foarte bine. De fapt, n-am de ce să te îngrijesc. Şi acum încearcă s-adormi din nou dacă poţi. În caz că ai dureri cheamă infirmiera. O să mă ocup de medicamentele dumitale. După masă mă întorc.

— Veber, unde e sticla de brandy?

— A fost aşa de greu? Uite sticla. Eugénie, adu-ne un pahar.

Eugénie se duse în silă să caute un pahar.

— Ăsta-i degetar, protestă Veber. Dă-ne un pahar cumsecade. Sau poate să-ţi rupă mâna, lasă că-l iau eu singur.

— Nu ştiu din ce cauză, domnule doctor Veber, declară Eugénie înţepată, de câte ori vine domnul Ravic, dumneavoastră...

— Bine, bine, o întrerupse Veber. Turnă un pahar de coniac.

— Uite, Ravic. Ce crede ea?

— N-a întrebat nimic, zise Ravic. Are încredere în mine fără să-mi pună întrebări.

Veber ridică iute capul.

— Vezi? replică el triumfător. Ţi-am spus că aşa are să fie.

Ravic goli paharul.

— Ţi-a mulţumit vreodată un pacient când nu mai puteai face nimic pentru el?

— Foarte des.

— Şi a crezut orice?

— Desigur.

— Şi cum te-ai simţit?

— Uşurat, zise Veber surprins. Extrem de uşurat.

— Mă simt ca şi când aş vomita. Ca un escroc.

Veber râse. Puse din nou sticla lângă el.

— Ca şi când aş vomita, repetă Ravic.

— E întâiul sentiment omenesc pe care îl descopăr la dumneata, zise Eugénie. Fără a ţine seamă, bineînţeles, de felul în oare te exprimi.

— Nu eşti un descoperitor, eşti o infirmieră, Eugénie, adeseori uiţi asta, zise Ravic.

— Chestiunea s-a rezolvat, Ravic, nu-i aşa?

— Deocamdată, da.

— Perfect. I-a spus infirmierii azi-dimineaţă că vrea să meargă la Florenţa, îndată ce iese din spital. Aşa că suntem asiguraţi. Veber îşi frecă mâinile. Doctorii de acolo n-au decât, pe urmă, s-o îngrijească. Nu-mi place când cineva moare aici. Aşa ceva strică întotdeauna reputaţia sanatoriului.

Ravic sună la uşa apartamentului femeii care-i făcu avortul lui Luci-

enne. După câtva timp un om cu o înfăţişare sinistră deschise uşa. Se opri cu mâna pe clanţă când îl văzu pe Ravic.

— Ce vrei? mormăi el.

— Vreau să vorbesc cu madame Boucher.

— N-are timp.

— N-are importanţă. O să aştept. Omul era gata să închidă uşa. Dacă nu pot aştepta mă întorc peste un sfert de oră, spuse Ravic. Dar nu singur. Cu cineva care cu siguranţă că va putea s-o vadă.

Omul îl privi.

— Ce înseamnă asta? Ce doreşti?

— Ţi-am spus. Vreau să vorbesc cu madame Boucher.

Omul stătu puţin pe gânduri. Aşteaptă, zise el şi apoi închise uşa.

Ravic studie vopseaua cafenie şi cojită a uşii, cutia de scrisori şi placa rotundă de email cu numele pe ea. Multă suferinţă şi teamă a trecut pe aici. Câteva legi fără sens care pun vieţile atâtora în mâinile unor şarlatani, în loc să fie încredinţate doctorilor. Câţi copii nu se pierd din vina acestora? Oricine nu voia să aibă un copil, găsea un mijloc, legal sau nelegal. Cu singura deosebire că erau distruse, pe an, vieţile a câtorva mii de mame.

Uşa fu din nou deschisă.

— Eşti de la poliţie? întrebă omul nebărbierit.

— Dacă aş fi de la poliţie, n-aş sta aici să aştept.

— Intră.

Omul îl conduse pe Ravic printr-un coridor întunecos într-o cameră încărcată cu tot felul de mobilă. O sofa de pluş şi câteva fotolii aurii, un covor, imitaţie de Aubusson, fel de fel de nimicuri şi tablouri pastorale pe pereţi.

În faţa geamului, pe un suport metalic, o colivie cu un canar în ea. Pe unde mai rămăsese câte un loc, erau bibelouri şi figurine.

Madame Boucher intră în odaie. Era îngrozitor de grasă şi purta un fel de chimono larg, care nu era tocmai curat. Era ca un monstru, dar faţa-i era netedă şi drăguţă, cu excepţia ochilor, care i se mişcau încontinuu

— Domnul? întrebă ea cu un aer aferat şi rămase în picioare. Ravic se sculă.

— Am venit în numele lui Lucienne Martinet. I-ai făcut un avort.

— Prostii! răspunse îndată femeia, cu desăvârşire calmă. Nu cunosc pe nici o Lucienne Martinet şi nu fac avorturi. Probabil că ai greşit sau ţi-a spus cineva o "minciună.

Ea se purtă ca şi cum chestiunea fusese lămurită şi era gata să plece. Dar nu pleca. Ravic aştepta. Ea se întoarse.

— Altceva?

— Avortul n-a reuşit. Fata a avut hemoragii grave şi putea să moară. A trebuit să se opereze. Am operat-o eu.

— E o minciună! izbucni deodată madame Boucher. E o minciună! Şoricioaicele astea! Înnebunesc căutând să găsească pe cineva să le scoată din încurcătură şi pe urmă bagă pe alţii în belea. Dar, lasă, că-i arăt eu! Şoricioaicele astea! Avocatul meu va aranja totul. Sunt cunoscută şi-mi plătesc taxele şi am să văd eu dacă o astfel de târfă neobrăzată, care umbla pe aici...

Ravic o privea fascinat. Expresia nu i se schimbase în timpul izbucnirii. Faţa îi rămăsese netedă şi plăcută — numai gura îi era adâncită şi frământată.

— Fata vrea foarte puţin, o întrerupse el pe femeie. Nu vrea decât banii pe care ţi i-a plătit.

Madame Boucher râse.

— Banii? Când am primit eu bani de la ea? Are vreo chitanţă?

— Sigur că nu. Dumneata n-ai să dai chitanţe.

— Fiindcă n-am văzut-o niciodată! Şi cine are s-o creadă?

— Are martori. A fost operată la sanatoriul doctorului Veber. Diagnosticul a fost clar. Există un raport în această privinţă.

— Puteţi să aveţi o mie de rapoarte! Unde spune că eu m-am atins de ea? Sanatoriu! Doctorul Veber! E fantastic. O asemenea nenorocită să meargă într-un spital elegant! N-ai altceva mai bun de făcut?

— Ba da. Ascultă. Fata ţi-a plătit trei sute de franci. Poate să te urmărească pentru despăgubiri.

Uşa se deschise. Omul sinistru intră.

— Ce nu merge, Adela?

— Nimic. Urmărire pentru despăgubiri? Dacă merge la tribunal are să fie şi ea condamnată. În primul rând ea, fiindcă a cerut să i se facă un avort. Că eu sunt aceea care i l-am făcut, trebuie dovedit. Asta n-are cum.

Omul sinistru rânji.

— Calmează-te, Roger, spuse madme Boucher. Poţi să pleci.

— Brunier e afară.

— Foarte bine. Spune-i să aştepte... Ştii...

Omul se înclină şi plecă. În urma lui rămase un miros puternic de coniac. Ravic adulmecă.

— E un coniac vechi, zise el. Cel puţin de vreo treizeci, patruzeci de ani. Norocos om acela care bea aşa ceva, atât de devreme după masă.

Madame Boucher îl privi o clipă, cu gura căscată. Apoi îşi strânse buzele.

— Aşa-i. Bei un păhărel?

— De ce nu?

În ciuda grăsimii ei ajunse la uşă foarte repede şi în linişte.

— Roger.

Omul sinistru intră.

— Ai băut iarăşi din coniacul ăla bun! Nu minţi.

— I-am dat lui Brunier. M-a silit să beau cu el.

Madame Boucher nu răspunse. Ea închise uşa şi luă un pahar oval din bufet. Ravic îl privi cu dezgust.

Avea gravat pe el un cap de femeie. Madame Boucher turnă şi puse paharul în faţa lui, pe faţa de masă împodobită cu păuni.

— Pari un om de înţeles, domnule zise ea.

Ravic nu-i putea refuza un anumit respect. Nu era de fier, cum îi spusese Lucienne; era mai rău — de cauciuc. Fierul se poate sparge. Dar cauciucul nu. Argumentul ei împotriva daunelor era clar.

— Operaţia dumitale n-a reuşit, spuse el. A avut consecinţe serioase. Aceasta ar trebui să fie pentru dumneata un motiv suficient ca să restitui banii.

— Dumneata dai banii înapoi dacă un pacient moare în urma operaţiei?

— Nu. Dar câteodată nu luăm deloc bani de operaţie. De exemplu, de la Lucienne.

Madame Boucher îl privi.

— Vezi, atunci de ce atâta caz? Ar trebui să fie bucuroasă.

Ravic îşi ridică paharul.

— Madame, zise el, respectele mele. Nu se poate obţine nimic de la dumneata.

Femeia puse încet sticla pe masă.

— Domnule, mulţi au încercat până acum. Dar dumneata pari om de înţeles. Crezi că treaba asta e plăcută? Sau că toţi banii sunt ai mei? Poli-

ţia primeşte aproape o sută de franci din aceşti trei sute de franci. Crezi că aş putea să lucrez altfel? Unul din ei stă acuma afară, ca să capete bani. Trebuie să-i momesc, să-i momesc mereu; altfel nu merge. Îţi spun aici, singură, între noi doi, şi dacă ai vrea să te foloseşti cumva de asta, aş nega şi poliţia nu te-ar lua în seamă. Crede-mă.

— Te cred.

Madame Boucher îi aruncă repede o privire. Când văzu că nu vorbise cu ironie, ea apropie un scaun şi se aşeză lângă el. Mişcase scaunul ca pe o pană, pe lângă grăsime părea să aibă şi o mare putere. Ea umplu paharul cu coniacul rezervat poliţiştilor.

— Trei sute de franci pare o grămadă de bani — dar mai sunt şi alte cheltuieli afară de poliţie. Chiria — bineînţeles mai mare pentru mine, decât pentru altcineva — rufe, instrumente — pentru mine de două ori mai scumpe ca pentru alţii — comisioane, mită — trebuie să fiu în relaţii bune cu orişicine — apoi băuturi, cadouri de Anul Nou şi de onomastici pentru funcţionari şi nevestele lor — e ceva domnule! Câteodată aproape că nu-mi mai rămâne nimic.

— Nu te-am întrebat despre asta.

— Atunci ce?

— Că pot să se întâmple cazuri cum a fost cu Lucienne.

— Nu li se întâmplă niciodată aşa ceva doctorilor? întrebă madame Boucher.

— În orice caz, nu aşa de des.

— Domnule... Ea se ridică. Eu sunt cinstită. Spun fiecăreia din fetele care vin pe aici ceea ce i se poate întâmplă. Şi niciuna din ele nu pleacă. Mă imploră să le ajut. Plâng şi sunt deznădăjduite. S-ar sinucide dacă nu le-aş ajuta. Ce scene îngrozitoare au avut loc aici! Se tăvălesc pe covor şi mă imploră! Vezi colţul bufetului unde placajul este sfârâmat? O doamnă foarte bine a făcut-o în disperare. Am ajutat-o. Vrei să vezi ceva? Uite, kilograme de marmeladă de prune pe care mi le-a trimis ieri... Din pură recunoştinţă, deşi a plătit. Am să-ţi mai spun ceva, domnule. Vocea madamei Boucher se ridică şi deveni mai plină — poţi să mă numeşti avorţionistă — alţii mă numesc binefăcătoarea şi îngerul lor.

Ea se sculase. Chimonoul cădea majestuos în juru-i. Canarul din colivie începu să cânte, ca la comandă. Ravic se ridică în picioare. Avea senzaţia unei melodrame. Dar ştia, de asemenea, că madame Boucher nu exagerase.

— Foarte bine, zise el. Acum plec. Pentru Lucienne n-ai fost chiar o binefăcătoare.

— Ar fi trebuit s-o fi văzut înainte! Ce mai vrea? E sănătoasă — copilul s-a dus — e tot ce-a vrut. Şi n-a fost nevoită să plătească spitalul.

— N-are să mai poată avea niciodată un copil.

Madame Boucher nu ezită decât o clipă.

— Cu atât mai bine, declară ea, fără să tresară. Atunci va fi foarte căutată, stricata asta mică.

Ravic înţelese că nu mai era nimic de făcut.

— *Au revoir*, madame, zise el. Discuţia cu dumneata a fost interesantă.

Ea se apropie de el. Ravic ar fi vrut să evite să-i întindă mâna. Dar ea nu intenţiona lucrul acesta. Îşi micşorase vocea şi vorbea pe ton confidenţial.

— Eşti înţelegător, domnule, mult mai înţelegător decât alţi doctori. E păcat că dumneata nu...

Ea ezită şi-l privi încurajatoare.

— Câteodată e nevoie, în anumite cazuri, de un chirurg priceput şi înţelegător. Ar putea fi atunci de mare folos.

Ravic nu se împotrivi. Voia să audă mai mult.

— N-are să te supere cu nimic, adăugă madame Boucher. Numai în cazuri speciale. Ea îl studia ca o pisică care pretinde că iubeşte păsărelele. Printre ele sunt câteodată şi cliente foarte bine — bineînţeles plata e totdeauna înainte şi — suntem asiguraţi, complet asiguraţi în ce priveşte poliţia. Ai putea pune deoparte câteva sute de franci. Îl bătu pe umăr. Un om arătos ca dumneata... Luă în mână sticla, cu un zâmbet larg. Ei, ce zici?

— Mulţumesc, zise Ravic şi o opri să mai toarne. Nu mai vreau. Nu mai pot să rămân. Refuzase în silă, căci coniacul era excelent. Sticla n-avea etichetă şi, desigur, provenea dintr-o pivniţă particulară de primul ordin. Am să mă gândesc la chestiunea cealaltă. Am să mai vin o dată pe aici. Aş vrea să-ţi văd instrumentele. Poate să-ţi dau vreun sfat în privinţa asta.

— Am să-ţi arăt instrumentele când mai vii. Apoi ai să-mi arăţi actele dumitalae. Încredere pe încredere.

— Mi-ai şi arătat o oarecare încredere.

— Nicidecum. Madame Boucher zâmbi. Nu ţi-am făcut decât o propunere, pe care o pot nega oricând. Nu eşti francez, asta se cunoaşte, deşi vorbeşti bine franţuzeşte. Nici nu arăţi a francez. Eşti probabil un refugiat. Ea surâse mai larg şi-l privi cu răceală. Lumea n-are să aibă încredere în dumneata, are să-ţi ceară diploma franceză pe care n-o ai. Afară în hol aşteaptă un reprezentant al poliţiei. Dacă vrei, n-ai decât să mă denunţi chiar acum. N-ai s-o faci. Insă, poţi să te mai gândeşti la propunerea mea. N-ai să-mi dai numele şi adresa dumitale, nu-i aşa?

— Nu, zise Ravic, simţindu-se bătut.

— Mi-am închipuit că nu. Madame Boucher arăta acum întocmai ca o pisică enormă şi bine hrănită. *Au revoir, monsieur.* Să-ţi aduci aminte de propunerea mea. M-am gândit adesea şi înainte, să lucrez cu ajutorul unui doctor refugiat.

Ravic surâse. Ştia cauza. Un doctor refugiat va fi complet la discreţia ei. Dacă se întâmplă ceva, el va fi vinovatul.

— Am să mă gândesc, spuse el. *Au revoir, madame.*

Merse pe întuneric de-a lungul coridorului. În dosul unei uşi auzi pe cineva gemând. Îşi închipui că odăile erau aranjate ca nişte cabine cu paturi. Femeile stăteau acolo înainte să plece acasă.

Un om slab, cu mustaţă scurtă şi cu piele măslinie şedea în hol. Îl studie pe Ravic cu multă atenţie. Roger stătea lângă el. Pe masă era o sticlă din coniacul cel vechi. Încercă instinctiv s-o ascundă când îl văzu pe Ravic. Apoi rânji şi lăsă mâna în jos.

— *Bonsoir, docteur,* zise el şi-şi arătă dinţii pătaţi. Părea să fi ascultat la uşă.

— *Bonsoir, Roger.* Lui Ravic i se păru potrivit să fie familiar. Acea femeie indestructibilă l-a transformat în răstimp de jumătate de oră, dintr-un duşman, într-un complice. Şi acum simţea o uşurare să nu fie prea ceremonios cu Roger, care, totuşi, avea în el ceva surprinzător de omenesc.

La capătul scării întâlni două fete. Căutau de la o uşă la alta.

— Domnule, întrebă una din ele cu hotărâre. Madame Boucher locuieşte aici?

Ravic ezită. Ce rost ar avea să le spună ceva? N-avea să ajute la nimic. Tot aveau s-o găsească. Dealtfel nu putea să le dea nici o altă indicaţie.

— La etajul trei, este o placă pe uşă.

Cadranul luminos al ceasului strălucea în întuneric ca un soare mic, de metal. Era cinci dimineaţa. Joan trebuia să vină la trei. Mai era posibil

să vină. Poate că fusese prea obosită şi se dusese direct la hotelul ei.

Ravic se strădui să adoarmă din nou. Dar nu putea. Mult timp rămase treaz, privind tavanul pe care, la intervale regulate, alergau fâşiile roşii ale reclamelor electrice de pe acoperişul din faţă. Se simţea gol şi nu ştia de ce. Ca şi cum căldura trupului i s-ar fi scurs încet, prin piele, ca şi cum sângele lui ar fi vrut să se sprijine de ceva ce nu era acolo şi se prăbuşea mereu, mereu, într-un gol. Îşi încrucişă mâinile sub cap şi rămase liniştit. Acum ştia că aşteaptă. Şi ştia că nu numai conştiinţa lui o aşteaptă pe Joan Madou — dar şi mâinile lui, vinele lui, şi o dragoste ciudat de străină de el. Se sculă, îşi puse haina de casă şi se aşeză lângă geam. Simţi pe piele căldura stofei de lână. Haina era veche, o avea de mai mulţi ani. Dormise cu ea în timpul refugiului, se încălzise cu ea în timpul nopţilor reci din Spania, când, mort de oboseală, se întorcea de la spitalul de campanie la bараci. Joana, fetiţa de doisprezece ani, cu ochi îmbătrâniţi ca de optzeci de ani, murise învelită în ea, într-un hotel distrus din Madrid — cu singurele dorinţi de a purta o rochie dintr-o asemenea lână moale şi de a uita cum fusese răpită mama ei şi strivit în picioare tatăl ei.

Privi împrejur. O cameră, câteva valize, câteva lucruri, o mână de cărţi citite şi răscitite — un om are nevoie de foarte puţine lucruri ca să trăiască. Şi e bine să nu se obişnuiască cu multe lucruri, când viaţa nu e sigură. Trebuie să fie pregătit de plecare în orice zi. De aceea trăia singur — când eşti pe drumuri nu trebuie să ai nimic care să te lege. Lucrurile ţi se pot lua oricând, sau vei fi nevoit să le părăseşti. Nu trebuie să ai nimic care să te lege. Nimic care să-ţi strângă inima. Aventura — şi nimic mai mult. Privi patul. Rufăria şifonată şi decolorată. N-avea importanţă că aştepta. Aşteptase de multe ori câte o femeie. Dar simţea că aşteptase în alt fel, simplu, limpede şi brutal. Câteodată chiar şi cu o dragoste nelămurită, ce învăluieşte dorinţa în argint, dar nu în felul în care aştepta acum. Ceva se strecurase în el, fără să bage de seamă. Îi cuprinde inima? Îl emoţionează? De când s-a întâmplat asta? Oare răsare din nou ceva din uitare, din adâncimile albastre, oare din nou suflă peste el, ca o adiere de livadă, plină de mentă, cu un şir de plopi la orizont şi cu miros de pădure în aprilie? Nu voia să posede nimic. Nu voia să fie posedat. Era mereu gata de ducă.

Se sculă şi începu să se îmbrace. Trebuie să rămână independent. Totul începe cu mici dependenţe. La inceput nu le iei în seamă. Şi, apoi, deodată, eşti prins în lanţul obişnuinţei. Obişnuinţa pentru care există o mulţime de nume — dragostea este unul din ele. Nu trebuie să te obişnuieşti cu nimic. Nici măcar cu un trup.

Nu încuie uşa. Dacă Joan va veni nu-l va găsi. Va putea rămâne, dacă va vrea. O clipă se gândi să lase un bilet. Dar nu voia să mintă, nici nu voia să spună unde se dusese.

Se întoarse pe la ora opt dimineaţa. Umblase prin frig, pe stradă, în lumina zorilor şi se simţea calm şi destins. Dar cum se opri în faţa hotelului simţi din nou tensiunea.

Joan nu era acolo. Ravic se asigură că nu aşteptase nimeni. Dar odaia i se păru mai goală ca de obicei. Privi împrejur, căutând un semn al trecerii ei pe acolo. Nu găsi nimic. Sună camerista.

— Aş vrea micul dejun, zise el.

Ea privi. Nu spuse nimic. Nu voia să-i pună întrebări.

— Cafea şi cornuri, Eva.

— Foarte bine, domnule Ravic.

Privi patul. Dacă Joan ar fi venit, nu s-ar fi culcat într-un pat mototolit şi gol. Curios, ce mort devine tot ce este în legătură cu trupul, când orice entuziasm dispare — un pat, rufăria, chiar şi o baie. E respingător

când nimic nu mai are viaţă. Aprinse o ţigară. Şi-a închipuit, probabil, că fusese chemat să vadă un pacient. Dar atunci ar fi putut să lase un bilet. Deodată se crezu un idiot. Dorea să fie independent, dar nu reuşea să fie decât nesocotit.

Nesocotit şi nebun, ca un tânăr de optsprezece ani, care vrea să-şi dovedească lui însuşi ceva. Era mai multă dependenţă în asta, decât în faptul de a fi aşteptat.

Fata îi aduse micul dejun.

— Acum pot să fac patul? întrebă ea.

— De ce acum?

— În caz c-aţi vrea să mai vă culcaţi. Se doarme mai bine într-un pat proaspăt făcut.

Ea îl privi fără să exprime nimic.

— A fost cineva aici? întrebă el.

— Nu ştiu. Am venit abia la şapte.

— Eva, zise el. Ce senzaţie ai când ai de făcut o duzină de paturi străine, în fiecare dimineaţă?

— E foarte bine, domnule Ravic. Atâta timp cât lumea nu vrea nimic altceva... Dar sunt totdeauna unii care vor mai mult. Deşi bordelurile sunt atât de ieftine la Paris...

— De dimineaţă nu se poate merge la bordel, Eva. Şi unii locatari se simt deosebit de robuşti dimineaţa.

— Da, mai ales bătrânii. Ea dădu din umeri. Pierzi bacşişul dacă n-o faci, asta-i tot. Apoi, unii se plâng mereu după — că odaia nu-i curată, sau că eşti nepoliticoasă. Sigur că de ciudă. N-ai ce face. Aşa e viaţa.

Ravic scoase o bancnotă din buzunar.

— Să-ţi facem, astăzi, viaţa puţin mai uşoară, Eva. Cumpără-ti cu asta o pălărie. Sau o jachetă de lână.

— Da.

Ea îl privi.

— Doamna este o doamnă foarte bine, spuse ea. Doamna care vine acum pe aici.

— Încă o vorbă şi-ţi iau banii înapoi. Ravic o împinse pe Eva afară pe uşă. Bătrânii libidinoşi te aşteaptă. Nu-i dezamăgi. El se aşeză la masă şi începu să mânânce. Dejunul nu avea un gust prea bun. Se sculă şi continuă să mănânce în picioare. Aşa părea mai gustos.

Soarele atârna roşu, deasupra acoperişurilor. Hotelul se deştepta. Bătrânul Goldberg de la etajul de jos îşi începu concertul de dimineaţă. Tuşea şi ofta ca şi cum ar fi avut cel puţin şase plămâni. Refugiatul Weisenhoff deschise geamul şi fredona un marş. La etajul de sus se dăduse drumul la apă. Uşile erau trântite. Ravic se întinse. Noaptea trecuse. Se isprăvise cu corupţia întunericului. Se hotărî să rămână singur câteva zile.

Afară, vânzătorii de ziare strigau noutăţile zilei. Incidente la frontiera cehoslovacă. Trupe germane la graniţa sudetă. Pactul de la München primejduit.

11

Băiatul nu ţipa. Privea doctorii. Era prea ameţit ca să mai simtă vreo durere. Ravic se uită la piciorul zdrobit.

— Câţi ani are? o întrebă el pe mamă.

— Ce? zise femeia fără să înţeleagă.

— Câţi ani are?

Femeia, cu broboadă pe cap, îşi mişcă buzele. Piciorul! spuse ea.

— Piciorul! L-a călcat un autocamion.

Ravic îi ascultă inima.

— A fost bolnav?

— Piciorul! spuse femeia. Piciorul!

Ravic se ridică. Inima băiatului bătea repede, ca o pasăre, dar nu se auzea nici un zgomot îngrijorător. În timpul anesteziei îl supraveghe pe băiatul care arăta gălbejit şi rahitic. Trebuia să înceapă imediat. Piciorul rupt era plin de noroiul de pe stradă.

— Îmi veţi tăia piciorul? întrebă băiatul.

— Nu, spuse Ravic fără să creadă.

— Mai bine să-l tăiaţi, decât să rămână ţeapăn.

Ravic privi cu atenţie chipul precoce. Nu văzu totuşi nici un semn de durere.

— Vom vedea, spuse el. Acum trebuie să te adormim. E foarte simplu. Nu trebuie să-ţi fie teamă. Să stai liniştit.

— Un minut, domnule. Numărul este FO 2019. Vreţi să-l notaţi pentru mama?

— Ce? Ce, Jeannot? întrebă mama, tresărind.

— Am observat numărul. Numărul maşinii. FO 2019. L-am văzut aproape de mine. Avea o lumină roşie. A fost vina şoferului.

Copilul începu să respire cu greutate.

— Societatea de asigurări trebuie să plătească... Numărul...

— L-am notat, spuse Ravic. Fii calm. Am scris tot. Îi făcu semn lui Eugénie să-i dea anestezicul.

— Mama trebuie să se ducă la poliţie. Societatea de asigurări trebuie să plătească. Picături mari de sudoare îi apărură deodată pe faţă, de parcă l-ar fi plouat.

— Dacă-mi tăiaţi piciorul trebuie să plătească mai mult decât dacă rămân ţeapăn.

Ochii îi erau cufundaţi în nişte cearcăne învineţite ce-i ieşeau de sub piele. Copilul scânci şi încercă, repede, să mai spună ceva.

— Mama nu se pricepe, ajutaţi-o. Nu putu să continue. Începu să geamă, trist, cu gemete înăbuşite, ca şi cum un animal torturat ar fi fost doborât în el.

— Cum e lumea afară, Ravic? întrebă Kate Hegstroem.

— Ce doreşti să ştii, Kate? Mai degrabă gândeşte-te la ceva mai plăcut.

— Mă simt ca şi cum aş fi aici de săptămâni întregi. Orice altceva e atât de îndepărtat... Ca şi eum s-ar fi scufundat.

— Lasă să rămână scufundat pentru câtva timp.

— Nu. Altfel mi-e teamă că odaia asta e cea din urmă şi că potopul se apropie de fereastră. Ce se petrece afară, Ravic?

— Nimic nou, Kate. Lumea continuă să se pregătească pentru sinucidere şi, în acelaşi timp, se amăgeşte singură despre ce e de făcut.

— Va fi război?

— Oricine ştie că va fi război. Ceea ce nu ştie e când. Fiecare aşteaptă o minune. Ravic zâmbi.

— N-am văzut niciodată până acum atât de mulţi politicieni ca în prezent, care să creadă atâta în minuni, în Franţa şi în Anglia. Şi niciodată atât de puţin, ca în Germania.

Un timp ea rămase tăcută.

— Când te gândeşti că ar fi cu putinţă, spuse ea după aceea.

— Da, pare atât de imposibil să se întâmple vreodată... Tocmai fiindcă unii îl consideră atât de imposibil, nu se apără împotriva lui. Te

doare ceva, Kate?

— Nu aşa de tare, ca să nu pot să suport. Îşi potrivi perna sub cap. Mi-ar place să scap de toate astea, Ravic?

— Da, răspunse el fără convingere. Cui nu i-ar place?

— Când am să ies de aici am să mă duc în Italia. La Fiesole. Am acolo o casă veche şi liniştită cu o grădină. Vreau să rămân un timp acolo. Va fi încă rece. Un soare mai voalat şi senin. La amiază, primele şopârie pe pereţii dinspre sud. Seara, clopotele Florenţei. Şi noaptea, luna şi stelele pe după chiparoşi. În casă sunt cărţi şi un cămin mare, de piatră, cu bănci împrejur. Grătarele pentru lemne sunt aşezate în aşa chip, încât poţi pune pe ele un pahar. Aşa se încălzeşte vinul roşu... Fără lume. Numai o pereche de servitori bătrâni, care să ţină lucrurile în ordine.

Privi spre Ravic.

— Frumos, spuse el. Linişte, cămin, cărţi şi pace. În zilele dinainte, lucrurile astea erau considerate drept burgheze. Astăzi e visul paradisului pierdut.

Ea încuviinţă.

— Vreau să stau acolo un timp. Câteva săptămâni Poate chiar câteva luni. Nu ştiu încă. Vreau să mai liniştesc. Apoi mă voi întoarce, voi împacheta şi voi pleca în America.

Ravic auzi cum se distribuie cina pe coridor. Zgomotul câtorva farfurii.

— Ai dreptate, Kate, spuse el.

Ea ezită.

— Pot să mai am copii, Ravic?

— Nu chiar acum. Trebuie întâi să te mai întăreşti.

— Nu vreau să spun asta. Am să mai pot avea cândva? După operaţia asta? Nu.

— Nu, spuse Ravic. N-am scos nimic. *Nimic!*

Ea respiră adânc.

— Asta era ceea ce doream să ştiu.

— Dar îţi va trebui mut timp până atunci, Kate. Mai întâi, trebuie să ţi se schimbe întreg organismul.

— Nu mă interesează cât de mult. Ea îşi netezi părul. Piatra de la mână îi strălucea în întuneric. E ridicol că te-am întrebat asta, nu? Tocmai acum.

— Nu. Se întâmplă adesea. Mai adesea decât ne-am închipui.

— M-am săturat pe neaşteptate de toate astea. Vreau să mă întorc şi să mă căsătoresc, după moda veche, dar sănătoasă, să am copii, să fiu liniştită, să mă rog lui Dumnezeu şi să iubesc.

Ravic privea pe fereastră. Se uita la roşul sălbatic al soarelui ce atârna deasupra acoperişurilor. Semnalele electrice se pierdeau în el ca nişte umbre decolorate şi fără sânge.

— Poate să ţi se pară absurd, după toate câte ştii despre mine, spuse Kate Hegstroem în spatele lui.

— Nu, deloc.

— M-am gândit la toate astea în ultimele două zile. Şi m-am simţit mai tânără şi mai uşoară, aşa cum de multă vreme nu mă mai simţeam. Când am să fiu acolo, am să uit anii petrecuţi aici, aşa cum uiţi visele absurde.

Joan Madou veni la patru dimineaţa. Ravic se trezi când auzi pe cineva la uşă. Adormise, fără să o aştepte. O văzu stând în uşa deschisă. Încercă să-şi facă drum cu braţele pline de crizanteme enorme. Nu-i văzu

faţa. Îi văzu numai silueta şi imensa strălucire a florilor.

— Ce-i asta? spuse el? Pentru numele Domnului, ce-nseamnă asta? Joan aruncă florile pe pat. Florile erau umede şi reci şi lăsau în urmă un miros de toamnă, şi de pământ.

— Cadouri, spuse ea. De când te cunosc am început să capăt cadouri.

— Ia-le de aici. N-am murit încă. Să zaci între flori — şi, ceea ce-i şi mai rău, între crizanteme — patul vechi şi bun de la Internaţional arată, într-adevăr, ca un coşciug.

— Nu! Joan luă florile de pe pat, cu un gest violent şi le aruncă pe podea. N-ar fi trebuit... Se ridică. Să nu mai vorbeşti aşa! Niciodată!

Ravic se uită la ea. Uitase cum s-au întâlnit.

— Uită, spuse el. N-am vrut să spun nimic.

— Să nu mai vorbeşti aşa niciodată. Nici chiar în glumă. Făgăduieşte!

Îi văzu buzele tremurând.

— Dar... spuse el. Te-ai speriat într-adevăr?

— Da. Chiar mai rău decât atât. Nu ştiu de ce.

Ravic se sculă.

— N-o să mai glumesc niciodată cu lucrurile astea. Eşti mulţumită acum?

Ea făcu semn că da, sprijinindu-se de umărul lui.

— Nu ştiu ce-i asta. Pur şi simplu nu m-am putut stăpâni. E ca o mână ce se desprinde din întuneric. E teama — teama oarbă de cineva oare zace întins şi mă aşteaptă. Se strânse mai aproape de el. Să nu laşi să se întâmple astfel.

Ravic o ţinu strâns în braţe.

— Nu, n-am să las să se-ntâmple.

Ea dădu iar din cap.

— Poţi s-o faci?

— Da, spuse el cu o voce plină de răutate şi ironie, gândindu-se la Kate Hegstroem. Pot. Sigur că pot.

Ea se mişcă în braţele lui.

— Am fost ieri aici.

Ravic nu se mişcă.

— Ai fost?

— Da.

El tăcu. Deodată ceva pieri. Ce copilăros fusese! Aştepta sau n-aştepta — dar cu ce scop? Un joc copilăros cu cineva care nu se juca.

— Nu erai aici.

— Nu.

— Nu te-ntreb unde ai fost.

— Nu.

Ea se desfăcu din îmbrăţişarea lui.

— Aş vrea să fac o baie, spuse ea cu vocea schimbată. Afară ninge. Mi-e frig. Pot să fac o baie sau trezesc tot hotelul?

Ravic zâmbi.

— Când vrei să faci ceva, nu te gândi la urmări. Altfel n-ai să mai faci niciodată nimic.

Ea îl privi.

— Întrebi când e vorba de lucruri mărunte. Niciodată când e vorba de cele importante.

— E just.

Se duse în baie şi lăsă apa să curgă. Ravic stătea jos, lângă fereastră; luă o cutie de ţigări. Afară, pe deasupra acoperişurilor, se întindea lumina roşie reflectată de oraş şi zăpada cădea în tăcere. Un

taxi colinda străzile. Crizantemele străluceau palid pe podea. Un ziar zăcea pe jos, lângă sofa. Lupte la frontiera cehoslovacă. Lupte în China. Un ultimatum. Un cabinet răsturnat. Luă ziarul şi-l vârî sub crizanteme.

Joan ieşi din baie. Era caldă şi se întinse lângă el pe podea, printre flori.

— Unde-ai fost noaptea trecută? întrebă ea.

El îi întinse o ţigară.

— Vrei într-adevăr să ştii?

— Da.

El ezită.

— Am fost aici, spuse el apoi, şi te-am aşteptat. M-am gândit că n-ai să vii şi atunci am plecat.

Joan aşteptă. Ţigara ei străluci în întuneric şi se stinse iarăşi.

— Asta-i tot, spuse Ravic.

— Te-ai dus să bei ceva?

— Da.

Joan se întoarse şi-l privi.

— Ravic, spuse ea, ai plecat într-adevăr din pricina asta?

— Da.

Ea îi cuprinse genunchii cu braţele. Îi simţi căldura prin rochia de casă, cu care părea că se obişnuise de ani întregi, şi, deodată, i se păru că îşi aparţineau unul altuia de foarte multă vreme şi că Joan se întorsese la el de undeva, din viaţa lui trecută.

— Ravic, am să vin în fiecare noapte. Trebuia să fi ştiut că aveam să viu ieri. N-ai plecat fiindcă nu voiai să mă vezi?

— Nu.

— Poţi să-mi spui când nu vrei să mă vezi.

— Am să-ţi spun.

— N-a fost asta cauza?

— Nu, n-a fost asta.

— Atunci sunt fericită.

Ravic o privi.

— Ce spui?

— Sunt fericită, repetă ea.

El tăcu câtva timp.

— Ştii într-adevăr ce spui? întrebă el.

— Da.

Strălucirea palidă de afară i se oglindea în ochi.

— Astfel de lucruri n-ar trebui spuse aşa de uşor, Joan.

— N-am spus-o cu uşurinţă.

— Fericire, spuse Ravic. Unde începe şi unde sfârşeşte?

Piciorul lui atinse crizantemele. Fericire, se gândi el. Orizontul albastru de tinereţe. Legănarea plină de strălucire aurie a vieţii. Fericire! Dumnezule, unde era acum?

— Începe cu tine şi se termină cu tine, spuse Joan Madou. Ei simplu. Ravic nu răspunse. Ce spunea ea? se gândi el.

— În curând ai să-mi spui că mă iubeşti, zise el.

— Te iubesc.

El făcu un gest.

— De-abia mă cunoşti, Joan.

— Şi ce are a face?

— Mult. Dragostea înseamnă că vrei să îmbătrâneşti cu cineva.

— Nu ştiu nimic în privinţa asta. Dragoste e când nu poţi trăi fără cineva. Asta ştiu.

— Unde-i calvadosul? întrebă Ravic.

— Pe masă. Ţi-l dau eu. Rămâi unde eşti.

Aduse sticla şi un pahar şi le aşează pe podeaua cu flori.

— Ştiu că nu mă iubeşti, spuse ea.

— Atunci ştii mai mult decât mine.

Ea îl privi repede.

— Mă vei iubi, spuse ea.

— Straşnic. Să bei în cinstea dragostei noastre.

— Aşteaptă. Ea umplu paharul şi-l bău. Apoi îl umplu din nou şi i-l întinse. El îl luă şi-l ţinu o clipă. "Toate astea nu sunt adevărate, se gândi el. Închipuiri într-o noapte ce stă să treacă. Cuvinte spuse în întuneric — cum ar putea să fie adevărate? Cuvintele sincere au nevoie de lumină multă."

— Cum de ştii aşa de precis? întrebă el.

— Fiindcă te iubesc.

Cum mânuia ea cuvântul ăsta, gândi el. Fără să gândească, ca pe un pahar gol. Îl umplea cu ceva, căreia îi dădea numele de dragoste. Cu câte alte lucruri frumoase fusese umplut înainte! Cu teama de a fi singură — cu o tendinţă spre un alt eu — cu reflecţia plină de strălucire a unei fantezii — *dar ce ştia ea cu adevărat?* Nu era o prostie ceea ce spusese el, cu îmbătrânitul împreună? Nu era ea mult mai justă în spontaneitatea ei? Şi de ce stau eu aici, într-o noapte de iarnă, între războaie, şi debitez cuvinte ca un profesor? De ce rezist în loc să mă confund cu însăşi neîncrederea?

— De ce te împotriveşti? întrebă Joan.

— Ce?

— De ce te împotriveşti?

— Nu mă împotrivesc — la ce m-aş împotrivi?

— Nu ştiu. Ceva s-a închis în tine şi nu lasă nimic şi pe nimeni să pătrundă înăuntru.

— Hai, spuse Ravic. Să mai beau un pahar.

— Sunt fericită şi vreau ca şi tu să fii fericit. Sunt pe deplin fericită. Mă trezesc cu tine şi adorm cu tine. Nu ştiu nimic altceva. Capul mi-e parcă de argint când mă gândesc la noi şi, uneori, e ca o vioară. Străzile sunt pline de noi, ca şi cum ar fi cântec, şi, din când în când, lumina pătrunde şi vorbeşte, asemenea unor tablouri searbede, dar cântecul rămâne. Rămâne mereu.

— Cu câteva săptămâni înainte, erai încă fericită, şi nu mă cunoşteai. O fericire uşuratică. Goli paharul de calvados. Ai fost deseori fericită? întrebă el.

— Nu de multe ori.

— Dar câteodată... Când ţi-a fost ultima dată capul ca de argint?

— De ce mă întrebi?

— Ca să întreb şi eu ceva. Fără nici un motiv.

— Am uitat. Şi nici nu vreau să ştiu. Era altceva.

— Totdeauna e altceva!

Ea îi zâmbi. Faţa îi era strălucitoare şi deschisă, asemenea unei flori cu câteva petale ce nu ascundea nimic.

— Acum doi ani, spuse ea. Nu e mult. La Milano.

— Erai singură atunci?

— Nu. Eram cu cineva. Era foarte nenorocit, gelos şi nu înţelegea.

— Sigur că nu.

— Tu ai înţelege. Făcea scene teribile. Se aranjă mai comod, luă o pernă de pe sofa şi şi-o puse sub ea. Mă numea femeie de stradă, fără credinţă şi nerecunoscătoare. Nu era adevărat. Am fost credincioasă cât l-am iubit. N-a înţeles că nu-l mai iubeam.

— Nimeni nu înţelege asta.

— Ba da, tu ai înţelege. Dar eu te voi iubi întotdeauna. Eşti altfel şi

orice lucru e altfel la noi. El voia să mă ucidă. Ea râse. Totdeauna vor să ucidă. Câteva luni mai târziu un altul voia şi el să mă ucidă. Dar n-a făcut-o niciodată. Tu n-ai să vrei nicicând să mă ucizi.

— Numai cu calvados, spuse Ravic. Dă-mi sticla. Conversaţia, slavă Domnului, a devenit ceva mai umană, Acum câteva minute eram de-a dreptul înspăimântat.

— Fiindcă te iubesc.

— Să nu începem iarăşi. Asta-i ca şi cum ne-am înveşmânta cu redingotă şi peruci pudrate. Suntem împreună — mult sau puţin, cine poate şti? Suntem împreună şi e destul. De ce trebuie să etichetăm totul?

— Nu-mi place acel "mult sau puţin". Dar astea sunt simple cuvinte. N-ai să mă părăseşti. Astea sunt numai vorbe, şi tu o ştii!

— Fireşte. Te-a părăsit vreodată cineva pe care l-ai iubit?

— Da. Ea se uită la el. Totdeauna unul e părăsit de celălalt. Uneori celălalt ţi-o ia înainte.

— Şi ce-ai făcut?

— Orice! Îi luă paharul din mână şi bău restul. Orice! Dar n-ajută la nimic. Am fost grozav de nenorocită.

— Mult?

— O săptămână. Aproape o săptămână.

— Nu e mult.

— E o eternitate dacă eşti cu adevărat nefericit. Eram aşa de nenorocită că mă simţeam sfârşită după o săptămână. Părul mi-era nenorocit, pielea, patul şi chiar şi hainele. Eram aşa de plină de nenorocirea mea că nimic nu mai exista. Şi când nu mai există nimic, atunci nefericirea încetează de a mai fi nefericire — fiindcă nu mai rămâne nimic cu care să o compari. Nu mai rămâne decât o totală istovire. Şi atunci trece. Încet, începi să trăieşti iarăşi.

Ea îi sărută mâna.

— Ce crezi tu despre asta? întrebă ea.

— Nimic. Nimic, afară doar că eşti de o sălbatică nevinovăţie. Complet coruptă şi totuşi deloc coruptă. Cel mai primejdios lucru din lume. Dă-mi înapoi paharul. Voi bea pentru prietenul meu Morosow, cunoscătorul inimii omeneşti.

— Nu-mi place Morosow. Nu putem să bem pentru altcineva?

— Fireşte că nu-ţi place. Are ochi ageri. Să bem.

— Pentru mine?

— Pentru tine.

— Nu sunt primejdioasă, spuse Joan. Sunt în primejdie, dar nu primejdioasă.

— Faptul că crezi asta arată, de asemenea, că eşti. Nu ţi se va întâmpla nimic, niciodată. *Salute.*

— *Salute.* Dar nu mă înţelegi.

— Cine vrea să-nţeleagă? Asta-i cauza tuturor neînţelegerilor din lume. Dă-mi sticla.

— Bei prea mult. De ce bei aşa de mult?

— Joan, spuse Ravic, va veni ziua când vei spune: prea mult! Bei prea mult, vei spune şi vei crede că-mi vrei binele. În realitate o vei face numai ca să mă împiedici să intru în sfere pe care nu le poţi controla. *Salute!* Astăzi sărbătorim... Am ieşit în chip glorios din vârtejul pateticului ce stătea ca un nor încrezut la fereastră. Am ucis patosul. *Salute!*

Ea se îndreptă. Se sprijini cu mâinile de podea şi-l privi. Ochii îi erau larg deschişi, capotul de baie îi alunecase de pe umeri, părui îi căzuse pe ceafă şi avea ceva din strălucirea unei tinere leoaice în întuneric.

— Ştiu, spuse ea calm, râzi de mine, ştiu şi nu-mi pasă. Simt viaţa în

mine: o simt în toată fiinţa mea, respir altfel şi somnul nu mai mi-e ca o moarte, mâinile nu-mai mai sunt goale şi nu-mi pasă de ce crezi şi de ce-ai să spui, mă las să zbor în voie, să alerg şi să mă cufund în simţământul acesta, fără nici un gând, şi sunt fericită şi nimic nu mă face să-mi fie teamă s-o spun, chiar dacă ai să râzi şi ai să glumeşti...

Ravic tăcu câtva timp.

— Nu râd de tine, Joan, spuse el apoi. De mine însumi râd, Joan.

Ea se strânse lângă el.

— De ce? E ceva înăuntrul frunţii tale care se împotriveşte. De ce?

— Nimic nu se împotriveşte. Sunt însă mai încet decât tine.

Ea făcu semn că nu.

— Nu-i numai asta, zise ea. E ceva care ţine la singurătate. Simt asta. E oa o barieră.

— Nu-i nici o barieră. Sunt poate cei cincisprezece ani mai mulţi decât ai tăi. Nu orice viaţă e ca o casă care îţi aparţine şi pe care poţi s-o împodobeşti totdeauna cu amintiri mai bogate. Unii oameni trăiesc în hoteluri, în prea multe hoteluri. Anii se închid în urma lor ca şi uşile unui hotel — şi ceea ce rămâne e doar puţin curaj şi nici un regret.

Ea nu răspunse câtva timp. Nu ştia dacă îl asculta sau nu. Privi afară, prin fereastră, şi simţi calm căldura caloadosului în sânge. Inima îi bătea încet şi liniştea i se răspândea în tot trupul. Luna se ridica, un disc roşu şi melancolic pe deasupra norilor ca o cupolă a unei moschei, pe jumătate ascunsă printre ei, străbătând încet spaţiile, în timp ce pământul cădea odată cu ninsoarea.

— Ştiu, spuse Joan, că e o nebunie să-ţi spun toate lucrurile astea despre mine. Puteam să tac sau să mint, dar nu vreau. De ce să nu-ţi spun tot despre viaţa mea şi de ce să spun mai mult? Nu-ţi pot spune poate totul fiindcă totul mi se pare ridicol acum şi fiindcă nu mai înţeleg, iar tu poţi să râzi...

Ravic o privi. Unul din genunchii ei strivise câteva flori pe ziarul pe care-l adusese. "Stranie noapte, se gândi el. Undeva se trage cu puşca, oamenii sunt urmăriţi şi închişi, torturaţi şi omorâţi, un ţinut paşnic este călcat în picioare undeva, un altul o ştie, fără să poată face nimic, şi viaţa clocoteşte în bistrourile luminate, oamenii se duc liniştiţi să se culce, iar eu stau aici cu o femeie între palidele crizanteme, cu o sticlă de calvados, şi umbra dragostei se ridică, tremurătoare, singuratică, stranie şi tristă, ca un exilat din grădinile pline de siguranţă ale trecutului, timidă, sălbatică şi grăbită, ca şi cum n-ar avea nici un drept".

— Joan, spuse el încet şi voi să spună cu totul altceva, e atât de bine că eşti aici...

Ea îl privi.

Îi luă mâinile.

— Înţelegi ce vreau să spun? Mai mult decât ar spune mii de cuvinte?

Ea făcu semn că da. Deodată ochii i se umplură de lacrimi.

— Asta nu înseamnă nimic, spuse ea. Ştiu.

— Nu-i adevărat, răspunse Ravic, dar ştia că ea avea dreptate.

— Nu, nimic. Trebuie să mă iubeşti. Asta e totul.

El nu răspunse.

— Trebuie să mă iubeşti, repetă ea. Altfel sunt pierdută.

Pierdută — se gândi el. Ce cuvânt! Cu câtă uşurinţă îl folosea ea. Cine e, într-adevăr, pierdut, nu vorbeşte...

— Mi-aţi tăiat piciorul? întrebă Jeannot.

Faţa lui subţire era fără pic de sânge, albă ca pereţii unei case bătrâneşti. Pistruii, mari şi învineţiţi, îi erau ieşiţi în afară, de parcă n-ar fi aparţinut obrajilor, ci ar fi fost nişte picături de vopsea răspândită pe faţă. Bucata de picior zăcea sub o reţea de sârmă peste care fusese aruncat un cearceaf.

— Ai vreo durere? întrebă Ravic.

— Da. În picior. Piciorul mă doare rău. Am întrebat infirmiera. Bătrânul soldăţoi n-a vrut să-mi spună.

— Piciorul ţi-a fost amputat, spuse Ravic.

— Deasupra genunchiului sau sub genunchi?

— Zece centimetri deasupra. Genunchiul ţi-era sfărâmat şi n-a putut fi salvat.

— Bun, spuse Jeannot. Asta înseamnă că cincisprezece la sută mai mult de la Societatea de asigurare. Foarte bine. Un picior artificial, fie că e deasupra sau sub genunchi. Dar cincisprezece la sută e o sumă pe oare poţi s-o încasezi în fiecare lună.

El ezită un moment. — Ar fi poate mai bine ca deocamdată să nu-i spuneţi nimic mamei. Tot nu poate să vadă nimic cât timp piciorul e aşa îmbrobodit.

— N-o să-i spunem nimic, Jeannot.

— Societatea de asigurare trebuie să plătească o sumă pe viaţă. Aşa e corect, nu?

— Cred că da.

Chipul lui se-ncruntă.

— N-o să le placă. Am treisprezece ani. O să trebuiască să plătească prea multă vreme. Nu ştiţi încă ce-i cu Societatea de asigurare?

— Nu încă. Dar avem numărul camionului. O să avem grijă de asta. Poliţia a fost pe aici. Voiau să-ţi ia un interogatoriu. Dormeai însă. Vor veni iarăşi la noapte.

Jeannot deliberă.

— Martori, spuse el. E foarte important pentru noi să avem martori. Avem pe cineva?

— Cred că mama ta are două adrese. Avea foile de hârtii în mână.

Copilul se nelinişti.

— O să le piardă. Dacă nu le-a şi pierdut. Ştiţi cum sunt oamenii în vârstă. Unde-i ea acum?

— Mama ta a stat toată noaptea lângă tine, şi astăzi până la nouă. Abia atunci am putut s-o scoatem de aici. Dar o să se întoarcă în curând.

— Să sperăm c-o să mai aibă adresele. Poliţia. Făcu un gest uşor cu mâna lui îngălbenită. Escroci, murmură el. Toţi sunt escroci. S-au înţeles cu Societatea de asigurare. Dar dacă ai martori buni... Când se întoarce mama?

— Curând. Nu te-ngriji de asta. Au să fie toate cum trebuie.

Jeannot mişca buzele ca şi cum ar fi mestecat ceva.

— Uneori plătesc toate despăgubirile dintr-o dată Un aranjament în locul anuităţii. Mama şi cu mine am putea pune la cale o afacere cu suma asta.

— Acum odihneşte-te, spuse Ravic. Ai timp să te gândeşti la asta mai târziu. Copilul dădu din cap. Vei avea, repetă Ravic. Trebuie să fii odihnit când are să vină poliţia.

— Aşa este, aveţi dreptate. Ce să fac?

— Să dormi.

— Dar atunci...

— Au să te trezească.

— Lumină roşie. Sunt sigur că era o lumină roşie.

— Desigur. Acum încearcă s-adormi. Ai un clopoţei la îndemână în caz că ai neovie de ceva.

— Domnule doctor...

— Da? Ravic se întoarse.

— Dacă totul merge bine... Jeannot stătea pe pernă şi un zâmbet îi lumina faţa lui încruntată de copil precoce. Uneori ai noroc, nu?

Seara era umedă şi călduroasă. Norii zdrenţuiţi pluteau deasupra oraşului. În faţa restaurantului Fouquet fuseseră aşezate cuptoare. În jurul lor, se instalaseră câteva mese şi scaune. Morosow stătea la una din ele. Îi făcu semn lui Ravic.

— Vino, să bem ceva împreună.

Ravic se aşeză lângă el.

— Stăm prea mult în cameră, declară Morosow. Aşa făceai totdeauna?

— Dar dumneata în orice caz nu. Stai mereu în faţa uşii, la Şeherezada.

— Băiete dragă, scuteşte-mă de logica ta mizerabilă. Seara la Şeherezada sunt un fel de-al doilea stâlp la uşă, nu un om. Am spus, trăim prea mult închişi între patru pereţi. Facem dragoste prea mult în odaie. Disperăm prea mult în odaie. Poţi să fii disperat afară?

— Şi încă cum! spuse Ravic.

— Numai fiindcă trăim prea mult în odăi. Nu se-ntâmplă asta celui ce e obişnuit c-un orizont mai larg. Disperarea e mult mai decentă într-un spaţiu mai liber decât într-un apartament cu două camere şi-o chicinetă. Mult mai comodă, chiar. Nu mă contrazice! Deprinderea de a contrazice e semn de îngustime spirituală occidentală. Cine nu vrea să aibă dreptate? Azi e ziua mea liberă şi vreau să respir viaţa. Dealtfel, şi bem prea mult în odăi.

— Şi urinăm, prea mult, în odăi.

— Lasă ironiile. Faptele vieţii sunt simple şi triviale. Numai imaginaţia noastră le însufleţeşte. Asta face din busola simplă a faptelor, un stindard al visurilor. Am dreptate?

— Nu.

— Sigur că nu. Şi nici nu voiam să am.

— Atunci fireşte că ai.

— Bine, prietene. Dormim, de asemenea, prea mult în odăi. Suntem aidoma unor mobile. Clădirile de piatră ne-au rupt şira spinării. Ne transformăm în canapele, mese, dulapuri, chirii, lefuri, oale de bucătărie şi toalete.

— Just. Plimbări în grup, fabrici de muniţii, institute pentru orbi şi aziluri de nebuni.

— Nu mă întrerupe. Bea, stai liniştit şi trăieşte, ucigaş cu scalpelul ce eşti! Vezi unde-am ajuns? După câte ştiu eu, numai vechii greci aveau zei ai beţiei şi ai plăcerilor: Bacchus şi Dionysos. Noi îl avem în schimb pe Freud, cu complexe de inferioritate, dorinţi refulate şi psihanaliză. Ne speriem de cuvintele mari în dragoste şi nu ne-nspăimântăm deloc de ele în politică. Nenorocită generaţie! spuse Morosow — clipind şiret.

— Cinism bătrânesc şi visător, zise Ravic cu aceiaşi gest. Ţi-ai pus în gând să schimbi iarăşi lumea?

Morosow zâmbi amar.

— Mi-am pus în gând s-o simt, romantic, fără de iluzii, de câtva timp pe pământ şi numit Ravic.

Ravic râse.

— De foarte puţin timp. Asta-i cea de-a treia viaţă, dacă le socotim

după nume. E vodcă poloneză?

— Estoniană. De la Riga. Cea mai bună. Toarnă — şi apoi să stăm liniştiţi aici, să admirăm cea mai frumoasă stradă din lume, să lăudăm seara blajină şi să scuipăm în obrazul deznădejdii.

Focul din cuptoare troznea. Un om cu o vioară se aşează lângă colţ şi începu să cânte *Auprès de ma blonde.* Trecătorii îi împingeau, arcuşul scârţâia, dar continua să cânte de parcă ar fi fost singur. Cântecul răsuna subţire şi a gol. Vioara parc-ar fi fost îngheţată. Doi marocani mergeau de la masă la masă, vânzând covoare colorate şi mătase artificială.

Băiatul cu ziarele trecu cu ultimele ediţii. Morosow cumpără *Paris Soir* şi *l'Intransigent.* Citi titlurile şi le aruncă la o parte.

— Sunt nişte mistificatori îndrăciţi, mormăi el. Ai observat cumva că trăim în epoca mistificărilor?

— Nu. Mă gândeam că trăim în epoca bidoanelor.

— Bidoane? Cum aşa?

Ravic arătă ziarele.

— Bidoane. Nu mai avem nevoie să mai gândim deloc. Orice lucru este premeditat, preconceput, presimţit. Nu mai ai altceva nimic de făcut decât să-l deschizi. Distribuit acasă de trei ori pe zi. Nici vorbă de o cultivare proprie, de dezvoltare, de fierberea lăuntrică la focul întrebărilor, al îndoielii şi al dorinţei. Bidoane. Zâmbi amar. Nu trăim uşor, Boris. Dar ieftin.

— Bidoane cu etichete false. Morosow lăsă ziarele. Mistificare! Uită-te la asta! Îşi construiesc uzine de armament pentru că vor pace, lagăre de concentrare pentru că îndrăgesc adevărul; dreptatea este anihilată de orice interes de partid; gangsterii politici au devenit salvatori; şi libertatea a devenit cuvântul-firmă, în spatele căruia s-ascunde orice lăcomie şi poftă de putere. Monedă falsificată! Monedă spirituală falsificată! Machiavelismul măcelarilor. Idealismul încăput pe mâinile unor brute. Dacă cel puţin ar fi cinstiţi. Strânse ziarele ghemotoc şi le aruncă jos.

— E foarte probabil că citim prea multe ziare în odăi, spuse Ravic şi râse.

— Fireşte. Afară n-ai nevoie de ele decât ca să aprinzi un foc.

Morosow se opri brusc. Ravic nu mai şedea lângă el. Sărise de la masă şi-şi făcea drum prin mulţimea din faţa cafenelei în direcţia bulevardului George al V-lea.

Morosow rămase o clipă, locului, mirat. Apoi scoase nişte bani din buzunar, îi aruncă în farfuria de lângă pahare şi-l urmă pe Ravic. Nu ştia ce se întâmplase, dar îl urma, oricum, ca să-i fie la îndemână dac-ar fi avut nevoie de el. Nu văzu nici un poliţist. Nici vreun detectiv în civil urmărindu-l pe Ravic. Trotuarele gemeau de lume. Cu atât mai bine pentru el, se gândi Morosow. Dacă l-ar fi recunoscut vreun poliţist, putea să scape uşor. Îl văzu pe Ravic din nou, numai când ajunse în bulevardul George al V-lea. Luminile stopului tocmai se schimbaseră şi maşinile porniseră toate deodată. Totuşi, Ravic încercă să traverseze. Un taxi era cât pe-aci să-l trântească. Şoferul era furios. Morosow îl apucă de braţ şi-l trase pe Ravic înapoi.

— Eşti nebun? strigă el. Vrei să te sinucizi? Ce este?

Ravic nu răspunse. Privi în partea cealaltă a străzii. Circulaţia era prea mare. Automobil după automobil, patru şiruri lungi. Era imposibil de trecut.

Morosow îl zgâlţâi.

— Ce s-a întâmplat, Ravic? Poliţia?

— Nu, spuse Ravic fără să-şi ia ochii de la maşinile care treceau.

— Ce este, ce e Ravic?

— Haake.

— Ce? Ochii lui Morosow se îngustară. Cum arată? Repede, repede, Ravic.

— O haină gri...

Fluieratul poliţistului de la circulaţie veni dinspre Champs Elysées. Ravic trecea strada printre ultimele maşini. O haină gri-închis — asta era tot ce ştia. Traversă bulevardul George al V-lea şi strada Bassano. Deodată apărură o duzină de haine gri. Înjură şi merse cât putu mai repede. Circulaţia fusese oprită în dreptul străzii Galilée. Traversă repede şi-şi făcu loc prin mulţime, de-a lungul lui Champs Elysées. Intră în strada Presbourg, o traversă şi deodată se opri locului. În faţa lui era Place de l'Etoile, imensă, plină de maşini, cu străzi care se îndreptau în toate direcţiile. S-a dus. Nimeni nu mai poate fi găsit aici.

Se întoarse încet — cercetând încă chipurile trecătorilor — dar agitaţia îi trecuse. Deodată avu simţământul unui gol teribil. Probabil că se înşelase din nou — sau Haake i-a scăpat pentru a doua oară. Dar se poate înşela cineva de două ori? Poate cineva să dispară de pe suprafaţa pământului de două ori? Mai rămâneau străzile laterale. Haake putea să fi apucat pe una dintre ele. Privi de-a lungul străzii Presbourg. Maşini şi iarăşi maşini, lume şi iarăşi lume. Cea mai aglomerată oră a serii. N-avea nici un sens să mai caute. Din nou, prea târziu.

— Nimic? îl întrebă Morosow când îl ajunse din urmă.

Ravic dădu din cap.

— Am văzut probabil iarăşi fantome.

— L-ai recunoscut?

— Aşa credeam cu un minut înainte. Acum — acum nu mai ştiu nimic.

Morosow îl privi.

— Multe chipuri seamănă între ele, Ravic.

— Da, dar sunt unele pe care nu le uiţi nioiodată!

Ravic stătea încă în loc.

— Ce vrei să faci, întrebă Morosow.

— Nu ştiu. Ce pot să fac acum?

Morosow privi prin mulţime.

— Afurisit ghinion! Tocmai acum. Peste tot e înghesuială.

— Da.

— Şi mai ales, lumina! Aproape întuneric. Ai putut să-l vezi bine?

Ravic nu răspunse.

Morosow îl luă de braţ.

— Ascultă, spuse el. N-are sens s-alergi aşa, pe străzi. În timp ce vei căuta pe-o stradă, te vei gândi că poate să fie în cealaltă. Nu-i nici o şansă, să ne întor-cem la Fouquet. E cel mai bun loc. Poţi să cercetezi mai bine de acolo, decât dacă alergi pe aici. În caz că se întoarce, poţi să-l vezi de acolo.

Se aşezară la o masă, cu faţa spre stradă.

— Ce aveai de gând să faci dacă îl întâlneai? îl întrebă Morosow, în cele din urmă. Mai ştii încă?

Ravic dădu din cap.

— Gândeşte-te la asta. E mai bine pentru tine să ştii lucrul ăsta dinainte. N-are nici un sens să te laşi surprins şi să faci vreo nebunie. Mai ales în situaţia ta. Vrei să capeţi câţiva ani de închisoare?

Ravic se uită la el. Nu răspunse. Se uită numai la Morosow.

— Pentru mine n-ar avea importanţă, spuse Morosow. Dacă aş fi eu. Dar mi-ar păsa grozav dacă aş fi în locul tău. Ce-ai fi făcut dacă ar fi fost

el, şi dacă l-ai fi prins la un colţ de stradă?

— Nu ştiu, Boris. Într-adevăr, nu ştiu.

— N-ai nimic la tine?

— Nu.

— Dacă l-ai fi atacat fără să te gândeşti, aţi fi fost despărţiţi într-o clipă. Acum ai fi la poliţie şi probabil că el ar fi scăpat cu câteva vânătăi. Aşa-i?

— Da. Ravic privea în stradă.

Morosow delibera.

— Cel mai bun lucru ar fi fost să încerci să-l vâri sub un automobil la întretăiere. Dar nici asta n-ar fi fost sigur. Putea să scape cu câteva zgârieturi.

— Nu l-aş fi împins subun automobil, răspunse Ravic fără să-şi ia ochii de la stradă.

— Ştiu asta. Nici eu n-aş fi făcut-o.

Morosow tăcu un timp.

— Ravic, spuse el apoi. Dacă era, într-adevăr, el şi dacă l-ai fi întâlnit, ar fi trebuit să ştii precis ce vei face...

— Da, ştiu. Ravic continuă să privească spre stradă.

— Dacă îl vezi, urmăreşte-l. Dar nu face altceva. Numai să-l urmăreşti. Află unde stă. Nimic altceva. Restul poate fi făcut mai târziu. Nu face vreo nebunie. Auzi?

— Da, spuse Ravic cu gândul în altă parte şi privind mereu în stradă.

Un om ce vindea fistic şi nuci veni la masa lor. Era urmat de un băiat cu jucării. Le făcea să danseze pe marmora mesei şi-şi ridică mâneca. Cel cu vioara apăru pentru a doua oară. Acum purta o pălărie şi cânta *Parlez moi d'amour.* O doamnă bătrână, cu un nas sifilitic, mirosea nişte violete.

Morosow îşi privi ceasul.

— Opt, spuse el. N-are sens să mai aştepţi, Ravic. Stăm aici de aproape două ore. Omul nu se va întoarce acum. Oricine, în Franţa, la ora asta cinează undeva.

— De ce nu pleci Boris? De ce stai cu mine pe aici?

— N-are nimic de-a face cu asta. Pot să stau aici cu tine cât îţi place. Dar nu vreau să te comporţi ca un nebun. E absurd din partea ta să aştepţi ore întregi Şansele de a-l întâlni sunt acum egale, oriunde. Nu, sunt chiar mai mari în orice restaurant. În orice club de noapte, în orice bordel.

— Ştiu, Boris. Ravic privea în stradă. Traficul era mai puţin aglomerat.

Morosow îşi puse mâna lui mare şi păroasă pe braţul lui Ravic.

— Ravic, spuse el, ascultă. Dacă ţi-e scris să-l întâlneşti pe omul ăsta, îl vei întâlni — şi dacă nu, poţi să aştepţi ani întregi. Ştii ce vreau să spun. Ţine-ţi ochii deschişi oriunde. Să fii pregătit pentru orice. Dar altfel, continuă să trăieşti ca şi cum te-ai fi înşelat. Ăsta-i singurul lucru pe care-l poţi face. Altfel te vei distruge singur. Halucinaţii. Îşi goli paharul. Blestemate halucinaţii. Şi acum vino cu mine. Vom merge undeva să mâncăm.

— Du-te să mănânci, Boris. Voi veni mai târziu.

— Ai de gând să rămâi aici?

— O clipă numai. Apoi mă duc la hotel. Am ceva de făcut acolo.

Morosow îl privi. Ştia ce voia să facă Ravic la hotel, Dar el ştia, de asemenea, că altceva nu mai putea face, Asta îl privea numai pe Ravic...

— Bine, zise el. Mă găseşti la Mère Marie. Mai târziu la Butlieski. Telefonează-mi sau vino acolo. Îşi ridică sprâncenele stufoase. Şi nu risca

nimic. Nu fi un erou inutil! Nu trage decât dacă eşti sigur că poţi să scapi. Ăsta nu e joc de copii şi nici un film cu gangsteri.

— Ştiu asta, Boris. N-avea grijă.

Ravic se duse la hotelul Internaţional şi se întoarse numaidecât. În drum, el trecu pe la hotel Milano. Se uită la ceas. Era opt şi jumătate. Putea încă s-o găsească pe Joan acasă.

Ea veni spre el.

— Ravic, spuse ea surprinsă. Ai venit aici?

— Da.

— N-ai mai fost niciodată aici, ştii asta? De-atunci, de când m-ai adus...

El zâmbi cu gândul aiurea.

— E-adevărat, Joan. Ducem o viaţă stranie.

— Da. Ca şi cârtiţele. Sau ca liliecii. Sau ca bufniţele. Nu ne vedem decât când se lasă întunericul.

Se plimba prin cameră cu paşi lungi şi mlădioşi. Purta o rochie de casă de un bleu-închis, prinsă-n şolduri c-o cingătoare. Rochia neagră de seară pe care o purta la Şeherezada era întinsă pe pat. Joan era foarte frumoasă şi arăta cu mult mai bine.

— Nu trebuie să pleci, Joan?

— Până într-o jumătate de oră nu. E vremea cea mai plăcută pentru mine. O oră înainte să plec. Vezi ce am? Cafea şi timp cât vreau. Şi acum eşti şi tu. Am şi calvados.

Ea aduse o sticlă. El o luă şi-o puse, fără s-o deschidă, pe masă. Apoi îi luă mâinile.

— Joan, spuse el.

Lumina se întuneca în privirile lui. Ea se apropie de el.

— Spune-mi dintr-o dată tot ce este.

— De ce? Ce-ar putea să fie?

— Ceva. Totdeauna e ceva când eşti astfel. De asta ai venit?

El simţi mâinile ei încercând să-l îndepărteze. Ea nu mişcă. Nici mâinile nu i se mişcară. Era numai ca şi cum ceva în ele ar fi vrut să-l îndepărteze.

— N-am să pot veni la noapte, Joan. Nici la noapte şi poate că nici mâine sau chiar câteva zile.

— Trebuie să rămâi la spital?

— Nu. E altceva. Nu pot să-ţi spun. Dar e ceva care n-are nimic de-a face cu mine şi cu tine.

Ea rămase nemişcată câtva timp.

— Bine, spuse ea apoi.

— Înţelegi?

— Nu. Dar dacă spui tu, aşa este.

— Nu eşti supărată?

Ea îl privi.

— Dumnezeule, Ravic, spuse ea. Cum m-ai putea tu mâhni vreodată cu ceva?

El îşi ridică privirile. Parcă o mână i-ar fi apăsat tare inima. Joan vorbise fără nici o intenţie, dar nimic nu putea să-l mişte mai mult. Punea puţin preţ pe ceea ce murmura şi şoptea ea noaptea; uita imediat ce zorii cenuşii se iveau la fereastră. Ştia că entuziasmul acelor ore în care se strângea lângă el sau stătea alături de el, era un simţământ personal, şi el îl considera ca o nevoie de mărturisiri de moment, dar nimic mai mult. Acum, pentru prima dată, înţelegea mai mult, asemenea unui aviator care, printr-o spărtură a norilor strălucitori în care lumina se joacă de-a v-aţi ascunselea, zăreşte pe neaşteptate pământul sub el, verde, cărămiziu şi solid. Înţelegea că entuziasmul ascundea

devotament, dragoste, simţăminte adevărate, iar cuvintele încredere sinceră. Se aşteptase să fie bănuit, întrebat — se aşteptase la lipsă de înţelegere — dar nimic din toate acestea nu se întâmplaseră — niciodată cele mari. Cele mari sunt prea legate de gesturile dramatice şi ispita minciunilor.

O odaie. O odaie de hotel. Câteva valize, un pat, lumină, singurătatea neagră a nopţii şi-a trecutului străjuind dincolo de fereastră — şi, înăuntru, un chip strălucitor, cu ochi cenuşii şi sprâncene arcuite şi ondulaţiile îndrăzneţe ale părului — viaţă, viaţă ce se pleacă, îndreptându-se sincer spre el, ca un oleandru spre lumină — era aici, stătea aici, plină de aşteptare tăcută, strigându-i: "Ia-mă! cuprinde-mă!"

Se ridică.

Noapte bună, Joan.

— Noapte bună, Ravic.

Stătea în faţă, la Café Fouquet. La aceeaşi masă de mai înainte. Stătea acolo de ceasuri întregi, îngropat în negura trecutului, în care nu pâlpâia decât o singură lumină: speranţa răzbunării.

Îl arestaseră în august 1933. Ţinuse, ascunşi la el, pe doi prieteni căutaţi de Gestapo şi îi ajutase să fugă. Unul dintre ei îi salvase viaţa în 1917, la Birschoote, în Flandra şi-l adusese cu el tot drumul, la retragere, după ce-l găsise aproape mort, în ţara nimănui. Celălalt era un scriitor evreu, pe care-l cunoştea de ani de zile. Fusese chemat la interogatoriu; voiau să afle în ce direcţie fugiseră cei doi, ce hârtii aveau asupra lor şi ce le-ar putea fi de folos pe drum. Haake îl interogase. După ce leşinase prima dată, încercase să-l împuşte sau să-l lovească pe Haake cu propriul său revolver. Provocase, înnebunit şi cu mintea întunecoasă, o catastrofă; era o încercare inutilă împotriva a patru oameni puternici şi înarmaţi. Trei zile s-a zbătut între inconştienţă şi slabe înzestrări lucide, în care, din chinurile pline de furie, apărea zâmbetul rece al lui Haake. Timp de trei zile aceleaşi întrebări — timp de trei zile acelaşi trup torturat până la istovire, aproape incapabil de a îndura suferinţa. Şi apoi, în după-amiaza celei de-a treia zile, a fost şi Sybil. Nu ştia nimic. El i-a fost arătat, pentru a fi forţată să mărturisească. Era o fiinţă plină de dragoste şi frumuseţe, care dusese o viaţă lipsită de griji şi superficială. Se aşteptase să ţipe şi să cedeze. N-a cedat. A fost supusă torturilor. A pronunţat cuvinte ucigătoare. Ucigătoare pentru ea şi şi-a dat seama de asta. Haake încetase de a mai zâmbi. A întrerupt repede interogatoriul. Ziua următoare i s-a explicat lui Ravic ce o aştepta pe ea în lagărul de concentrare pentru femei, dacă nu mărturisea. Ravic nu răspunsese. Încercase să-l convingă pe Haake că femeia aceasta nu ştia nimic. Îi spusese că n-o cunoştea decât superficial. Că însemnase mai puţin decât o fotografie frumoasă în viaţa lui. Că nu i-ar fi încredinţat nici un secret. Toate acestea erau adevărate. Haake nu făcuse decât să zâmbească. Trei zile mai târziu Sybil era moartă. Se spânzurase ea singură în lagărul de concentrare pentru femei. O zi mai târziu, unul dintre fugari fusese adus înapoi. Era scriitorul evreu. Când l-a văzut, Ravic n-a mai putut să-l recunoască, nici măcar după voce. A trecut încă o săptămână până ce-a murit în chinurile interogatoriului lui Haake. Apoi a urmai lagărul de concentrare pentru Ravic. Spitalul Fuga de la spital.

Luna era ca un disc de argint deasupra Arcului de Triumf. Felinarele ce se înşirau în Champs Elysées pâlpâiau în bătaia vântului. Luminile nopţii se reflectau în paharele de pe masă. "Ireale, se gândi Ravic, ireale

— şi una şi celalaltă. Ireale aceste pahare, luna, strada, noaptea, şi ceasul ăsta ce mă atinge cu răsuflarea lui, stranii şi familiare ca şi cum s-ar fi aflat aici într-o altă viaţă, pe o altă planetă — ireale aceste amintiri ale anilor trecuţi, ţâşnind, pline de viaţă şi moarte în acelaşi timp, strălucind numai în mintea mea şi pietrificate în aşteptarea lor — ireal acest fluid ce se rostogolea în adâncul întunecat al vinelor mele neliniştite, patru litri de secreţie şi forţă, sânge, şi reflectarea lor în ganglioni, invizibilul depozit de nimicuri, numit memorie. Stea după stea, ridicându-se an după an, una strălucitoare, cealaltă sângeroasă, ca Marte deasupra străzii Berri, şi multe strălucind întunecate şi pline de pete — cerul amintirilor sub care neliniştea prezentului îşi târăşte viaţa ei întunecoasă.

Lumina verde a răzbunării... Oraşul plutind liniştit în lumina lunii şi în huruitul motoarelor de automobile. Şiruri lungi de case, întinzându-se fără de sfârşit, şiruri de ferestre şi înapoia lor legăturile destinului, adunate la un loc. Bătăile de inimi ale milioanelor de oameni, bătăile nesfâşite ale unui motor de un milion de cai putere, mişcându-se încet, de-a lungul străzilor vieţii, la fiecare bătaie cu un milimetru mai aproape de moarte."

Se sculă. Champs Elysées era aproape pustiu. Numai câteva femei de stradă pândeau pe la colţuri. Merse în josul străzii, trecu de străzile Pierre Charron, Marbeuf Marignan spre Rond Point şi ajunse la Arcul de Triumf. Păşi peste lanţuri şi se opri în faţa mormântului Soldatului Necunoscut. Mica flacără albastră pâlpâia în umbră. O coroană era aşezată în faţă. Traversă Place de l'Etoile şi se duse la bistroul de unde îl văzuse prima dată pe Haake. Câţiva şoferi mai erau încă acolo. Se aşeză lângă fereastra unde stătuse înainte şi-şi bău cafeaua. Afară, strada era pustie. Şoferii vorbeau despre Hitler. Îl găseau ridicol şi profetizau căderea lui imediată, dacă ar îndrăzni să se apropie de Linia Maginot.

"De ce stau aici? se gândi el. Puteam sta oriunde în Paris; şansele sunt acelaşi." Se uită la ceas. Era aproape trei. Prea târziu. Haake — dacă fusese el — n-ar fi rătăcit pe străzi la ora asta.

Afară văzu o femeie de stradă dând târcoale. Privi înăuntru, prin fereastră, şi merse mai departe. — Dacă se întoarce, am să plec, îşi zise el. Femeia se întoarse. El nu plecă. Dacă se mai întoarce o dată plec sigur, hotărî el. Atunci înseamnă că Haake nu e în Paris. Femeia se întoarse. Ea făcu semn şi trecu. El rămase acolo. Ea se mai întoarse o dată. El nu.

Chelnerul puse scaunele pe masă. Şoferii plătiră şi părăsiră bistroul. Chelnerul stinse luminile deasupra tejghelei. Odaia se cufundase în semiîntuneric. Ravic se uită împrejur.

— Plata, spuse el.

Afară, vântul bătea mai tare şi mai rece. Norii pluteau înalţi şi repezi. Ravic se duse la hotelul lui Joan şi se opri. Totul era cufundat în întuneric, în afară de o fereastră la care o lampă strălucea după perdele. Ştia că ea nu poate suferi să intre singură într-o odaie întunecată. Lăsase lumina, fiindcă n-avea să vină azi la el. Se uită în sus şi, deodată, nu se mai înţelese. De ce nu voia s-o vadă? Amintirea celeilalte femei murise de mult; nu mai rămăsese decât amintirea morţii ei.

Şi celălalt lucru? Ce legătură avea cu ea? Şi ce legătură avea chiar cu el? Nu era oare un nebun, să urmărească o iluzie, reflexul unor memorii încâlcite şi întunecate, o reacţie întunecoasă — să înceapă a răscoli din nou pojghiţa anilor morţi, răvăşiţi mai mult de-o întâmplare, de o asemănare întâmplătoare — să lase rădăcinile trecutului să iasă din nou la suprafaţă, abcesul unei nevroze aproape vindecate — şi prin asta să dărâme ceea ce clădise în el însuşi, propriul lui eu, acea fărâmă de viaţă limpede, despărţită de ceea ce fusese el înainte, viaţa pe care o

făurise numai pentru el şi numai pentru fiinţa apropiată de el? Ce legătură aveau una cu alta? Nu se legase singur, iarăşi? Cum altfel ar fi putut să scape? Şi unde ar ajunge fără asta?

Simţi cum greutatea ca de plumb din creier i se topeşte. Respiră adânc. Vântul porni cu răbufniri uşoare, de-a lungul străzii. Privi iar în sus, spre fereastra luminată. Acolo era cineva pentru care el însemna ceva, cineva pentru care viaţa lui avea importanţă, cineva al cărui chip se schimba când îl privea el — şi el fusese pe punctul de a-l sacrifica pentru o iluzie chinuitoare, pentru o speranţă de răzbunare, nerăbdătoare şi brutală...

Ce voia el cu adevărat? De ce se împotrivea? Ce voia el să cruţe? Viaţa i se oferea de la sine şi el ridica obiecţii. Nu fiindcă era prea puţin — ci fiindcă era prea mult. Furtuna sângeroasă a trecutului său trecuse peste el, de putea s-o recunoască? Dădu din umeri — Inimă, se gândi el, inimă! Cum s-a deschis de la sine! Cum bate! Fereastra, îşi zise, fereastra singuratică, aprinsă în noapte, reflecta viaţa unei alte fiinţe care i se dăduse lui plină de pasiune, aşteptând, deschisă, până se va deschide şi-a lui. Flacăra dragostei — focul iubirii de la Saint Elmo — strălucirea, sprintena lumină a sângelui — cineva ştia lucrul acesta, cineva îl ştia, chiar orice în legătură cu el, cineva ştia atât de multe despre toate acestea — şi atunci, pe neaşteptate, într-o noapte, cineva stătea în faţa unui hotel de clasa a treia şi parcă se ridica ceva, ca o negură, din asfalt, şi acel cineva simţi lucrul ăsta, cu toate că venea dinspre celelalte meleaguri ale pământului, dinspre insulele albastre ale nucilor de cocos, dinspre căldura verii tropicale, ca şi cum ar fi trecut oceane, stânci de corali, lavă, şi neguri şi s-ar fi îndreptat impetuos, spre Paris, în meschina stradă Poncelet, cu parfum de mimoze, într-o noapte plină de trecutul răzbunător, irezistibila, neînfrânta şi enigmatica reînviere a emoţiei.

Şeherezada era plină de lume. Joan stătea la o masă cu câţiva inşi. Ea îl văzu pe Ravic de îndată. El rămase în uşă. Localul era plin de fum de tutun şi de muzică. Spuse ceva celor de la masa ei şi veni repede spre el.

— Ravic!

— Mai e încă nevoie de tine aici?

— De ce?

— Vreau să te iau cu mine.

— Dar n-ai spus...

— S-a terminat. Mai e nevoie de tine aici?

— Nu. Numai să le spun că plec.

— Repede — am să te-aştept într-un taxi afară.

— Da. Ea rămase locului. Ravic...

El o privi.

— Ai venit pentru mine? întrebă ea.

El ezită o secundă.

— Da, spuse el încet în timp ce obrazul ei se apropia de al lui. Da, Joan. Pentru tine! Numai pentru tine!

Taxiul mergea de-a lungul străzii Liège.

— Ce s-a întâmplat, Ravic?

— Nimic.

— Mi-a fost teamă.

— Uită. N-a fost nimic.

Ea îl privi.

— Am crezut că n-ai să mai vii niciodată.

El se aplecă spre ea. O simţi tremurând.

— Joan, spuse el, nu te mai gândi la nimic şi nu te mai întreba nimic. Vezi lumina felinarelor şi miile de semnale colorate acolo? Trăim într-o epocă de agonie şi oraşul acesta freamătă de viaţă. Să nu ne mai gândim la nimic altceva şi s-ascultăm pornirea inimilor noastre. Am fost în împărăţia de gheaţă a lunii şi m-am întors, şi aici eşti tu, şi tu eşti însăşi viaţa. Nu întreba nimic mai mult. Sânt mai multe taine în părul tău, decât se pot ascunde într-o mie de întrebări. În faţa noastră e noaptea, câteva ore şi totuşi o eternitate, până ce zorile vor începe a murmura pe la ferestre. Când oamenii iubesc, fiece lucru are un sens; o minune şi lucrul cel mai evident din lume, iată ceea ce simt eu astăzi, când noaptea se topeşte într-un crâng înflorit şi când vântul poartă parfumul fragilor, iar fără dragoste un om nu poate fi decât morţi sau în convalescenţă, nimic altceva decât o bucată de hârtie cu câteva date şi un nume scris pe ea, şi el poate foarte bine să moară.

Lumina felinarelor trecu prin fereastra, taxiului ca raza circulară a unui far prin întunericul unei cabine de pe un vapor. Ochii lui Joan erau când străvezii, când foarte întunecaţi pe chipul ei palid.

— Nu vom muri, şopti ea în braţele lui Ravic.

— Nu. Nu noi. Numai timpul. Blestematul de timp. Totdeauna moare. Noi trăim. Când te scoli, e primăvară, iarnă şi vară, şi când ne iubim unul pe celălalt suntem nemuritori şi indestructibili, ca şi bătaia inimii, ca ploaia şi ca vântul, şi aşa de mult. Zi de zi suntem cuceritori, iubiţi, şi an de an suntem înfrânţi, dar cine vrea să-şi dea seama de aceasta şi cui îi pasă? Ora este viaţă, clipa este cea mai apropiată de eternitate, ochii îţi strălucesc, steaua se pierde pulverizându-se în infinit, zeii pot îmbătrâni, dar gura ta e plină de tinereţe, enigma tremură înaintea noastră, Tu şi Eu, Chemare şi Răspuns, dincolo de seri, dincolo de întuneric, dincolo de extazurile tuturor îndrăgostiţilor, alungaţi de strigătele" brutale ale poftelor în furtunile aurii, calea nesfârşită de la ameobă până la Ruth şi Esther şi Helen şi Aspasia, până la Madonele albastre din capelele de la marginea drumurilor, de la junglă şi animal spre tine, spre tine...

Ea stătea în braţele lui, nemişcată, cu faţa palidă, atât de tristă încât părea pierdută — şi el se apleca asupra ei şi vorbea şi vorbea — şi la început simţi ca şi cum cineva îl privea peste umăr, o umbră care vorbea şi ea în tăcere, o umbră cu un zâmbet slab, şi el se aplecă mai mult şi mai mult spre ea, şi umbra încă mai era acolo, dar apoi se duse...

13

— E scandalos, spuse femeia cu smaraldele, şezând în faţa lui Kate Hegstroem. Ochii îi străluciră. Un scandal extraordinar. Tot Parisul râde de asta. Te gândeai că Louis este homosexual? Cred că nu! Nimeni dintre noi n-o ştia; masca lucrurile foarte bine. Lina de Newburg era considerată metresa lui oficială — şi închipuie-ţi, acum o săptămână, întorcându-se de la Roma cu trei zile mai devreme decât anunţase, Louis s-a dus în apartamentul lui Nicky, în aceaşi seară — cu intenţia să-i facă o surpriză — şi pe cine crezi că a găsit acolo?

— Pe soţia lui, zise Ravic.

Femeia cu smaralde se uită în sus. Deodată arătă ca şi cum i s-ar fi anunţat ruina bărbatului său.

— Cunoşteai povestea? întrebă ea.

— Nu. Dar trebuia să fie aşa.

— Nu înţeleg. Îl privi pe Ravic iritată. În definitiv, era foarte improbabil.

— Tocmai de aceea.

Kate Hegstroem zâmbi.

— Doctorul Ravic are o teorie, Daisy. Îi spune sistematica probabilităţii. Conform acestei teorii originale, lucrul cel mai imposibil este în fapt totdeauna cel mai logic.

— Asta-i interesant. Daisy zâmbi politicos şi fără nici cel mai mic interes. N-ar fi dus la nimic, continuă ea calmă, dacă Louis n-ar fi făcut o scenă îngrozitoare. Îşi ieşise complet din fire. Acum locuieşte la Crillon. Nicky vrea să divorţeze. Amândoi aşteptă probe. Ea se lăsă pe scaun, plină de aşteptare. Ce spuneţi?

Kate Hegstroem îl privi repede pe Ravic. El examina un fir de orhidee, aflat pe masă, printre cutiile de pălării şi un coş cu struguri şi piersici — floare albă, ca un fluture cu inimă desfrânată, pătat cu roşu.

— E de necrezut, Daisy, zise ea. Într-adevăr, de necrezut!

Daisy îşi savură triumful.

— Sunt sigură că asta n-ai fi putut-o ştii dinainte, nu-i aşa? îl întrebă ea pe Ravic.

El puse cu grijă floarea înapoi în vasul îngust de cristal.

— Nu, sigur că nu.

Daisy dădu din cap, satisfăcută, luându-şi geanta şi mănuşile.

— Trebuie să plec. Am întârziat. Louise are un *cocktail party*. Vine ministrul ei. Sunt fel de fel de şoapte în privinţa asta. Ea se sculă. Apropo, Ferdy şi Marthe s-au despărţit din nou. Ea i-a trimis înapoi toate bijuteriile. De data asta pentru a treia oară. Şi-l mai impresionează încă. Sărmanul nebun. Crede că este iubit pentru ochii lui. Îi va da totul înapoi şi încă o bijuterie pe deasupra. Ca de obicei. El nu ştie — dar ea şi-a ales numai ceea ce ar vrea să aibă de la Ostertag. El totdeauna cumpără de acolo. O broşă cu rubine; cu pietre mari, pătrate, cele mai bune *sang de pigeon*. E deşteaptă.

O sărută pe Kate Hegstroem.

— La revedere, puişorule. Acum eşti oarecum la curent. Nu poţi să ieşi mai curând de aici? Ea se uita la Ravic.

El prinse privirea lui Kate Hegstroem.

— Nu chiar acum, zise el, din păcate.

O ajută pe Daisy să-şi pună haina. Era un vizon negru fără guler. O haină pentru Joan, se gândi el. Daisy era foarte bine, subţire, delicioasă, cu un nas mic şi încheieturi fragile, dar fără *sex-appeal*.

— De ce nu vii să iei ceaiul cu Kate? zise ea. Nu sunt decât câteva persoane miercurea; aşa că putem flecări nestingheriţi. Operaţiile mă interesează foarte mult.

— Cu plăcere.

Ravic închise uşa în urma ei şi se întorse.

— Frumoase smaralde, zise el.

Kate Hegstroem râse.

— Da, aşa era viaţa mea, înainte, Ravic. Poţi înţelege aşa ceva?

— Da. De ce nu? E minunat, cu condiţia s-o poţi face. Te apără împotriva multor lucruri.

— Nu pot s-o mai înţeleg. Ea se sculă şi se îndreptă, cu grijă, spre patul ei.

Ravic zâmbi.

— N-are nici o importanţă unde trăieşti, Kate. Unele locuri sunt mai plăcute decât altele, dar nu e niciodată important. Singurul lucru important e ce faci acolo.

Ea îşi întinse picioarele ei lungi şi frumoase peste pat.

— Totul este atât de nelogic, zise ea, când ai stat în pat câteva săptămâni şi poţi din nou, să umbli...

Ravic luă o ţigară.

— Nu trebuie să mai stai aici, dacă nu vrei. Poţi să stai la Lancosta, dacă îţi iei o infirmieră.

Kate Hegstroem clătină din cap.

— Voi sta aici până când voi putea călători. Aici sunt mai protejată împotriva nenumăratelor Daisy.

— Dă-le afară când mai vin, zise Ravic. Nimic mai obositor decât s-asculţi flecăreli.

Ea se întinse cu grijă în pat.

— Ai să crezi, e o mamă minunată, în ciuda flecărelilor ei. Îşi creşte minunat cei doi copii.

— Se poate întâmpla, spuse Ravic, fără să fie impresionat.

Kate Hegstroem zâmbi. Trase cearşaful peste ea.

— Un spital este aidoma unei mănăstiri, spuse ea. Înveţi să preţuieşti iarăşi lucrurile simple. Plimbarea. Respiraţia. Priveliştea.

— Da. Fericirea ne înconjoară. N-avem decât s-o luăm.

Ea se uită la el. — Cred, într-adevăr, lucrul ăsta.

— Şi eu, Kate. Numai lucrurile simple nu ne dezamăgesc niciodată. Şi în ceea ce priveşte fericirea, nu există o astfel de limită.

Jeannot stătea întins în pat, cu un vraf de prospecte răspândite pe cearşaful lui.

— De ce nu aprinzi lumina? întrebă Ravic.

— Pot să văd încă destul de bine. Am ochi buni.

Prospectele conţineau descrieri de picioare artificiale. Jeannot le obţinuse cum putuse. El îi arătă lui Ravic un picior de lemn splendid colorat. Ravic aprinse lumina.

— E cel mai scump, spuse Jeannot.

— Nu, e cel mai bun, răspunse Ravic.

— Dar e cel mai scump. Voi explica societăţii de asigurare că trebuie să-l capăt. Societatea de asigurare îl va plăti. Vreau şi un picior de lemn şi bani.

— Societatea de asigurări are şi ea medici care te pot înşela, Jeannot.

Băiatul se îndreptă în pat.

— Crezi că n-au să-mi ia un picior?

— Ba da. Poate că nu pe cel mai scump. Dar bani nu-ţi vor da.

— Atunci îl iau şi-l vând numaidecât. Desigur că nu cu preţul lui întreg. Crezi că douăzeci la sută ar fi de ajuns? Poate că pot vorbi cu proprietarul magazinului înainte. Ce-i pasă societăţii de asigurare dacă iau sau nu piciorul? Ei sunt datori să plătească; altceva nu-i interesează, nu?

— Sigur că nu. Poţi să încerci.

— S-ar ridica la o sumă destul de bună. Am putea cumpăra comptoarul şi mobilierul pentru o mică patiserie, cu banii ăştia.

Jeannot zâmbi şiret.

— Un picior ca ăsta, cu încheietură, este un obiect scump. Lucru de precizie. E straşnic.

— A venit cineva de la societatea de asigurări pe aici?

— Nu, nu încă în privinţa piciorului şi-a daunelor. Numai în privinţa operaţiei şi a spitalului.

Infirmiera veni cu cina. O puse pe masă lângă Jeannot. Băiatul nu spuse nimic până plecă ea.

— Îţi dă mult de mâncat aici, declară el apoi. N-am mâncat niciodată aşa de mult. Nici nu pot să termin toate astea. Mama vine

totdeauna şi mănâncă restul. E de ajuns pentru noi amândoi. În felul ăsta face economic. Camera, oricum, costă foarte mult aici.

— Asta plăteşte societatea de asigurare. N-are importanţă unde eşti.

Un zâmbet lumină chipul băiatului.

— Am să-i vorbesc doctorului Veber. Îmi va da zece la sută. Va trimite nota de plată societăţii de asigurare. Ei plătesc; dar el îmi va da zece la sută.

— Eşti practic, Jeannot.

— Trebuie să fii practic când eşti sărac.

— Aşa-i. Ai dureri?

— La piciorul pe care nu-l mai am.

— Nervii mai există totuşi.

— Ştiu. E nostim. Să ai dureri în ceva ce nu mai există. Poate că sufletul piciorului meu e încă acolo. Jeannot zâmbi sarcastic. Făcuse o glumă. Luă capacul de pe farfuriile cu mâncare. Supă, pui, legume, budincă. Asta-i ceva pentru mama. Îi place puiul. N-avem prea des acasă. Se lăsă comod pe spate. — Uneori mă trezesc noaptea şi mi se pare că trebuie să plătim chiar noi toate astea. Asta numai noaptea; în primul moment. Apoi mi-amintesc că stau întins aici oa şi fiul unui om bogat şi am dreptul să cer orice, că pot să sun infirmierele şi ele trebuie să vină şi alţii plătesc pentru toate astea. E minunat, nu?

— Da, răspunse Ravic. Minunat.

Stătea în sala de examinare de la Osiris.

— Mai e cineva acolo? întrebă el.

— Da, spuse Léonie. Yvonne. E ultima.

— Trimite-o. Eşti în regulă, Léonie.

Yvonne avea douăzeci şi trei de ani, trupeşă, blondă, cu un nas mare, mâini scurte şi picioare lungi. Se mişca leneş în odaie şi-şi scoase rochia de mătase pe care-o purta.

— Acolo, spuse Ravic. Acolo sus.

— Nu se poate aici? întrebă ea.

— Nu. De ce?

În loc să răspundă, Yvonne se întoarse în tăcere şi-şi arătă spatele. Era acoperit de vânătăi. Primise o bătaie straşnică de la cineva.

— Sper că ţi-a plătit bine clientul pentru asta, spuse Ravic. Nu-i glumă.

Yvonne clătină din cap.

— Nici o centimă, doctore. N-a fost un client.

— Atunci e nostim. Nu ştiam că te amuză.

Yvonne clătină din cap iarăşi, cu un zâmbet satisfăcut şi misterios. Ravic observă că o distra situaţia. Se simţea importantă.

— Nu sunt o masochistă, spuse ea. Era mândră că ştia cuvântul.

— Atunci ce e? O ceartă?

Yvonne aşteptă o secundă.

— Dragoste, spuse ea şi-şi întinse umerii cu voluptate.

— Era gelos?

— Da. Yvonne strălucea.

— Te-a durut rău?

— Aşa ceva nu doare. Se aşează încet, cu atenţie. Ştii, doctore, că madame Rolande la început nu voia să mă lase să lucrez? Numai o oră, i-am spus eu; încercă numai o oră! Ai să vezi! Şi iată că acum, am mult mai mult succes cu vânătăile astea pe spate.

— De ce?

— Nu ştiu. Sunt tipi foarte curajoşi în chestia asta. Îi excită. În ultimele trei zile am câştigat cu două sute de franci mai mult. Cât crezi c-au să ţină?

— Cel puţin două săptămâni.

Yvonne plescăi din limbă.

— Dacă va continua aşa să pot să-mi cumpăr o blană.

— Dacă nu durează destul, prietenul tău poate să-ţi vină uşor în ajutor cu o altă bătaie straşnică.

— N-are s-o facă, spuse Yvonne repede. Nu-i genul ăsta. Nu e un tip calculat! N-o face decât din pasiune. Când are el chef. Altfel, pot să-l rog în genunchi şi n-ar face-o.

— Caracter. Ravic se uită în sus. Eşti gata, Yvonne. Se ridică singură.

— Atunci lucrul poate să înceapă. Un bătrânel mă aşteaptă de pe-acum pe scări. Un om cu o barbă cenuşie şi ascuţită. Totdeauna vine după vizitele astea. Să fie primul, fiindcă vrea să fie asigurat. I-am arătat loviturile. E nebun după ele. Visează la ce-ar putea păţi bătrâna lui nevastă. Izbucni într-un râs limpede ca un clopoţel. Doctore, lumea e nostimă, nu-i aşa?

Ieşi leneş, afară din odaie.

Ravic puse deoparte lucrurile pe care le folosise şi trecu la fereastră. Întunericul atârna cenuşiu şi argintat deasupra clădirilor. Copacii goi se ridicau, prin asfalt, spre cer, ca nişte mâini negre ale morţii. Avusese şi el odată astfel de mâini în tranşeele săpate în pământ. Deschise fereastra şi privi afară. Ceasul ireal, şovăind între ziuă şi noapte. Ceasul iubirii în hotelurile mici — pentru acei ce erau căsătoriţi şi-şi prezidaseră cu demnitate familiile lor. Ora aperitivelor. Ora în care pământul îşi prinde propria-i răsuflare. Ora în care italiencele, în partea de jos a Lombardiei, şi începuseră să spună *felicissima notte.* Ora disperării şi-a făuririi visurilor.

Închise fereastra. Deodată odaia păru prea întunecoasă. Umbrele fluturau şi se culcau prin colţuri tăcute. Sticla de coniac pe care o adusese Rolande strălucea- pe masă ca un topaz lustruit. O clipă Ravic rămase nemişcat, apoi coborî.

Patefonul cânta şi odaia mare era puternic luminată încă de pe acum. Fetele stăteau pe scăunelele lor pluşajte, în două şiruri, în cămăşile lor scurte de mătase roz. Aveau toate sânii goi. Clienţii doreau să vadă ce cumpărau. Vreo şase sosiseră, cei mai mulţi negustori de vârstă mijlocie. Erau experţi prudenţi; ei ştiau când avea loc examinarea şi veneau la ora asta ca să fie siguri că nu se aleg cu vreo boală. Yvonne era cu bătrânelul ei. Omul stătea la o masă cu un Dubonnet în faţă. Ea stătea lângă el, cu un picior pe scaun, şi bea şampanie. Primea zece la sută de fiecare sticlă. Omul trebuia să fie nebun ca să cheltuiască atâta. Numai străinii făceau astfel. Yvonne ştia lucrul ăsta.

— Mai vrei un calvados? întrebă Ravic.

Joan făcu semn că da.

— Da, mai dă-mi unul.

Chemă pe chelner.

— Ai un calvados mai vechi?

— Nu e bun?

— Ba da. Dar poate mai ai încă unul în pivniţă.

— Voi vedea.

Chelnerul merse la biroul de casă, unde proprietăreasa adormise cu pisica ei. După aceea dispăru printr-o uşă de sticlă în odaia unde se afla, printre cunoştinţele sale, proprietarul. După un timp chelnerul se

întoarse cu un aer important şi studiat şi coborî în pivniţă, fără să-l privească pe Ravic.

— Se pare că merge.

Chelnerul se întoarse cu o sticlă, pe care o ţinea în braţe ca un copil. Era o sticlă murdară; nu una dintre sticlele pitoresc încrustate pentru turişti, ci una murdară, ce sta în pivniţă de ani de zile. O deschise prudent, scoase dopul şi apoi aduse două pahare mari.

— Domnule, spuse el către Ravic şi turnă câteva picături.

Ravic luă paharul şi mirosi parfumul, se lăsă pe spate, şi dădu din cap. Chelnerul imită solemn încuviinţarea şi umplu pe trei sferturi paharele.

— Îneearcă-l, spuse Ravic către Joan.

Ea sorbi o dată şi puse paharul jos. Chelnerul o urmărea. Privi spre Ravic, mirată.

— N-am mai băut niciodată aşa ceva, spuse ea şi bău a doua oară. Nu se bea — se soarbe numai parfumul.

— Exact, doamnă, spuse chelnerul satisfăcut. Aţi ghicit.

— Ravic, spuse Joan, e primejdios ceea ce faci. După un asemenea calvados n-am să mai beau altul.

— Ba da, vei mai bea şi altele.

— Dar mă voi gândi la acesta.

— Straşnic. Te face romantică. Un calvados romantic!

— Dar atunci n-au să-mi mai placă celelalte.

— Dimpotrivă. Ţi se va părea chiar mai bun. Va fi un calvados cu făgăduinţa altuia. Numai faptul acesta îl va face mai puţin obişnuit.

Joan râse.

— E absurd, ştii şi tu.

— Fireşte că e absurd. Dar trăim din absurdităţi. Nu din pâinea anostă a faptelor. Altfel, cum am mai iubi?

— Ce legătură are cu dragostea?

— Multă.Îli asigură continuarea. Altfel n-am iubi de-cât o dată şi am îndepărta pe oricare, altă dată. Dar aşa, regretul după cel pe care l-am iubit, sau pe care l-am părăsit, devine o chemare către un altul. Când pierzi pe cineva mai înainte de a-l avea pe deplin, eşti totdeauna îndemnat spre un altul. Ademenirea iluziei.

Joan îl privi.

— Găsesc că e groaznic să vorbeşti astfel.

— Şi eu.

— N-ar trebui. Nici chiar în glumă. Faci din miracol o farsă.

Ravic nu răspunse.

— E ca şi cum ai fi obosit şi te-ai gândi să mă părăseşti.

Ravic o privi cu o dragoste reînnoită.

— Nu e nevoie să te gândeşti la lucrul ăsta, Joan. Când o să ajungem acolo, tu vei fi cea care mă vei părăsi. Nu eu pe tine. E mult mai probabil.

Ea trânti paharul pe masă.

— Ce absurditate! N-am să te părăsesc niciodată. Ai de gând să-mi vorbeşti iarăşi astfel?

"Ochii aceştia, se gândi Ravic. Ca şi cum ar arde lumini în ei. O strălucire blondă, roşietică, întocmai ca o izbucnire furtunoasă."

— Joan, spuse el, nu vreau să vorbesc în nici un fel. Îţi voi spune povestea valului şi-a stâncii. E o poveste veche. Mai veche decât noi. Ascultă. A fost odată un val ce s-a îndrăgostit de-o stâncă înconjurată de mare, să spunem în golful Capri. Valul spumega şi se rotea împrejurul stâncii, o săruta zi şi noapte, o îmbrăţişa cu braţele lui albe, o privea, o uda şi-o implora să vină după el. O iubea şi se spărgea spumegând în

jurul ei şi astfel o surpa pe nesimţite, până când, într-o zi, ea a ţipat, complet sfărâmată şi i-a căzut în braţe.

El luă puţin calvados.

— Şi? întrebă Joan.

— Şi, deodată, n-a mai fost nici o stâncă cu care să se joace, pe care să o iubească, la care să viseze. Era doar o îngrămădire de pietre în fundul mării, cufundată în ea. Valul s-a simţit dezamăgit şi întristat şi-a plecat să caute altă stâncă.

— Şi? Joan îl privi bănuitoare. Ce-nseamnă asta? Ar fi trebuit să rămână o stâncă.

— Valul spune totdeauna astfel. Dar lucrurile care se mişcă sunt mult mai tari decât cele neschimbătoare. Apa e mai tare decât stânca.

Ea făcu un gest de nerăbdare.

— Ce legătură au toate astea cu noi? E numai o poveste fără sens. Îţi râzi iarăşi de mine. Când o să se-ntâmple asta, ai să mă părăseşti, sunt sigură.

— Ăsta, spuse Ravic râzând, îţi va fi ultimul cuvânt când vei pleca, îmi vei arăta că eu te-am părăsit. Ai să găseşti motive — şi eu le voi crede — şi vei câştiga procesul în faţa celui mai vechi tribunal din lume: natura.

Chemă chelnerul.

— Putem cumpăra sticla asta de calvados?

— Vreţi s-o luaţi cu dumneavoastră?

— Exact.

— Domnule, e împotriva regulilor noastre. Nu vindem sticle întregi.

— Întreabă patronul.

Chelnerul se întoarse cu un ziar. Era *Paris Soir.*

— Patronul va face o excepţie, explică el, pe când punea dopul la sticlă şi-o înfăşură în *Paris Soir,* din care rupsese prima pagină şi o vârâse în buzunar. Poftim, domnule. Trebuie s-o păstraţi la loc rece şi întunecat. E din pivniţa bunicului patronului.

— Bun. Ravic plăti. Luă sticla de pe masă şi se uită la ea. Soarele şi albastrul cerului ce-au copt un măr într-o grădină veche din Normandia, vin cu noi. Avem nevoie de ele! O furtună bântuie undeva, în lume.

Ieşiră în stradă. Începuse să plouă. Joan se opri.

— Ravic. Mă iubeşti?

— Da, Joan. Mai mult decât crezi.

Se strânse lângă el.

— Uneori nu s-ar părea.

— Dimpotrivă. Altfel nu ţi-aş fi spus astfel de lucruri.

— Mai bine mi-ai spune altele.

El privi ploaia şi zâmbi.

— Dragostea nu este un lac în care celălalt se poate oglindi totdeauna, Joan. Dragostea are fluxul şi refluxul ei. Naufragii, cetăţi scufundate, caracatiţe, furtuni, cufere cu aur şi cu perle. Dar perlele zac în adâncuri.

— Nu ştiu nimic din toate astea. Dragoste înseamnă să fii al altuia. Pentru totdeauna.

"Pentru totdeauna, se gândi el. Vechea poveste. Când uneori nu poate dăinui nici chiar o clipă..."

Tremurând ea îşi încheie haina.

— Aş vrea să fie vară, spuse ea. Niciodată n-am aşteptat-o atât de mult ca anul acesta.

Îşi luă rochia de seară din garderob şi o puse pe pat.

— Cât o urăsc uneori. Totdeauna aceeaşi rochie neagră! Totdeauna

acelaşi local! Totdeauna acelaşi lucru!

Ravic se uită spre ea. Nu spuse nimic.

— Nu înţelegi? întrebă ea.

— O, da.

— De ce nu mă duci departe de aici, iubitule?

— Unde?

— Oriunde.

Ravic despachetă sticla de calvados şi scoase dopul. Apoi aduse un pahar şi îl umplu.

— Haide, spuse el. Bea.

Ea clătină din cap.

— N-ajută la nimic. Uneori poţi să bei şi e-n zadar. Uneori nimic nu te poate ajuta. Nu vreau să mă duc acolo, la idioţii aceia, astă-noapte.

— Rămâi aici.

— Şi-atunci?

— Telefonezi că eşti bolnavă.

— Ce folos, dacă va trebui să mă duc mâine. Va fi chiar mai rău atunci.

— Poţi fi bolnavă câteva zile.

— E acelaşi lucru. Ea îl privi. Ce-i de făcut? Ce-i cu mine, Ravic? E ploaia? E întunericul umed? Uneori parc-ai fi închis într-un coşciug. După-amiezile cenuşii, care mă-năbuşă... Le uitasem câtva timp, eram fericită cu tine în restaurantul acela mic — de ce trebuie să vorbesc de lucruri care nu mai sunt şi n-au să mai fie? Nu vreau să ştiu şi s-aud nimic despre toate astea. Mă întristează şi-mi trezesc imagini pe care nu vreau să le văd, şi care mă neliniştesc. Ştiu că nu poţi pricepe asta, dar mă doare. Mă doare, şi atunci vine ploaia şi vine întunericul. Nu poţi înţelege toate astea. Tu eşti tare.

— Tare? repetă Ravic.

— Da.

— De unde ştii?

— Tu nu te temi.

— Nu mai am de ce să mă tem. Nu-i acelaşi lucru, Joan.

Ea n-asculta ce spune. Se plimba cu paşi mari prin odaia prea mică. Mergea totdeauna ca şi cum îi sufla un vânt nevăzut în faţă.

— Aş vrea să plec departe de toate astea, spuse ea. Departe de hotelul ăsta, de localul ăla de noapte, cu ochi lacomi, departe de toate. Se opri. Ravic! Trebuie să ducem viaţa asta? Nu putem trăi ca ceilalţi oameni care se iubesc? Nu putem fi împreună şi avea în jurul nostru lucruri care să ne aparţină, nu putem avea seri liniştite şi sigure, în locul acestor valize, acestor zile pustii şi acestei camere de hotel unde te simţi străin?

Faţa lui Ravic era de nedescifrat. Aşadar a sosit şi momentul acesta. Îl aşteptase câtva timp.

— Ne vezi tu, acum, pe noi astfel, Joan?

— De ce nu? Altă lume are toate astea! Căldură, lucruri comune, câteva odăi unde dacă închizi uşa neliniştea se duce şi nu se strecoară pe lângă pereţi, ca aici.

— Vezi într-adevăr lucrul ăsta? întrebă Ravic.

— Da.

— Un apartament mic şi curat, o curăţenie de burghezi cuminţi. O siguranţă meschină pe marginea unui abis. Vezi într-adevăr asta?

— Poţi să-i spui foarte bine şi altfel, spuse ea neîncrezătoare. Ceva care să nu arate atâta dispreţ. Când cineva e-ndrăgostit numeşte altfel lucrurile acestea.

— Tot acelaşi lucru rămâne. Vezi într-adevăr asta? Nici unul din noi

nu e făcut pentru asta.

Ea se opri.

— Eu sunt.

Ravic zâmbi. În zâmbetul lui era dragoste, ironie şi o umbră de tristeţe.

— Nici tu nu eşti, Joan, spuse el. Tu chiar mai puţin decât mine. Dar nu e singurul motiv. Mai e şi un altul.

— Da, răspunse ea cu amărăciune. Ştiu.

— Nu, Joan. Nu ştii. Dar am să-ţi spun. E mai bine aşa. N-ai să mai crezi ce-ai crezut acum.

Ea stătea în faţa lui.

— Să trecem repede peste asta, spuse el. Şi nu mai pune multe întrebări după aceea.

Ea nu răspunse. Chipul îi era gol de orice expresie. Avu deodată înfăţişarea de mai înainte. El îi luă mâinile.

— Stau ilegal în Franţa, spuse el. N-am acte. Âsta-i adevăratul motiv. Iată de ce nu voi putea niciodată să închiriez un apartament. Nici nu mă pot căsători cu cea pe care o iubesc. E nevoie de identitate şi de dovezi pentru asta. Nu le am. Nici nu mi-e îngăduit să lucrez. Trebuie s-o fac clandestin. N-am să pot trăi niciodată altfel.

Ea se uită la el.

— E-adevărat?

El dădu din umeri.

— Sunt mii de oameni care trăiesc la fel. Sunt sigur că şi tu ştii asta. Oricine ştie asta în zilele noastre. Eu sunt unul dintre ei. Zâmbi şi-i lăsă mâinile. Un om fără viitor, după cum spune Morosow.

— Da, dar…

— M-am descurcat chiar foarte bine. Lucrez, trăiesc, te am pe tine — ce înseamnă câteva mici neplăceri?

— Şi poliţia?

— Poliţia nu-şi bate prea mult capul cu lucrurile astea. Dacă se-ntâmplă să mă prindă, voi fi doar deportat, asta-i tot. Dar nu e probabil. Acum du-te şi telefonează la local că nu vii. Seara asta va fi numai a noastră. Toată. Spune-le că eşti bolnavă. Dacă vor cere certificat, pot să-l iau de la Veber.

Ea nu plecă.

— Deportat, spuse ea, ca şi cum ar fi înţeles cu mare greutate. Deportat? Din Franţa? Şi atunci ai să fii departe?

— Pentru câtva timp, doar.

Nu părea să-l audă.

— Departe! repetă ea. Departe! Şi ce-am să fac eu atunci?

Ravic zâmbi.

— Da, spuse el. Ce-ai să faci tu atunci?

Ea stătea acolo, sprijinindu-se în coate, ca paralizată.

— Joan, spuse Ravic. Sunt aici de doi ani şi nu s-a Sntâmplat nimic.

Faţa ei rămase aceeaşi.

— Şi dacă are să se întâmple, totuşi?

— Atunci am să mă întorc curând. O săptămână sau două. O călătorie, nimic mai mult. Şi acum cheamă localul.

Ea se ridică, ezitând.

— Ce-am să spun?

— Că ai bronşită. Vorbeşte ca şi cum ai fi răguşită. Se duse spre telefon. Apoi se-ntoarse repede.

— Ravic…

El se desfăcu uşor.

— Haide, spuse el. Uită. E o adevărată binecuvântare. Ne scuteşte

să devenim rentieri ai dragostei. Păstrează dragostea curată — rămâne doar flacăra — şi n-o transforma într-un cuptor pentru bucătăria familiei. Acum du-te şi telefonează.

Ea luă receptorul. El o privea în timp ce ea vorbea. La început nu punea suflet, se uita încă la el ca şi cum ar fi trebuit să fie arestat imediat. Apoi începu treptat să mintă, uşor şi cu nepăsare. Apoi minţi mai mult decât era nevoie. Faţa i se înviora şi oglindea durerea de gât pe oare o descria. Vocea îi deveni mai obosită, răguşită şi din când în când era întreruptă de tuse. Nu se mai uita la Ravic, privea drept înainte şi era în întregime absorbită de rolul ei. O urmărea în tăcere şi apoi bău cu sete din pahar. "Nici un complex, se gândi el. O oglindă ce poate reflecta minunat — dar nimic altceva."

Joan puse jos receptorul şi-şi netezi părul.

— Au crezut tot.

— Ai jucat straşnic.

— Mi-au spus să stau în pat. Şi că, dacă nu-mi trece nici mâine, să mai rămân.

— Vezi! Se-ngrijesc şi de ce are să fie mâine!

— Da, spuse ea, posomorâtă. Dacă o iei astfel... Veni spre el. M-ai înspăimântat, Ravic. Spune-mi că nu e adevărat. Spui deseori unele lucruri, numai aşa, ca să le spui. Spune-mi că nu e adevărat. Nu pot să trăiesc fără tine, Ravic.

Ravic se uită la ea.

— Joan, spuse el. Uneori parcă eşti fiica unui paracliser şi alteori Diana pădurilor. Şi, câteodată, amândouă.

Capul ei rămase nemişcat pe umeri.

— Ce sunt acum?

El zâmbi.

— Diana cu suflet de argint. Invulnerabilă şi ameninţătoare.

— Ar trebui să-mi spui asta mai adesea.

Ravic tăcu. Nu înţelesese ce-a vrut să spună. Nici nu era necesar. A înţeles ce i-a plăcut, şi cum i-a plăcut, şi nu se mai frământa cu altceva. Dar nu tocmai lucrul acesta îl atrăgea la ea? Cine se-ndrăgosteşte de cineva care îi seamănă? Şi cine pretinde morală în dragoste? E o invenţie a celor slabi. Şi un cântec de jale al celor înfrânţi.

— La ce te gândeşti? întrebă ea.

— La nimic.

— La nimic?

— La ceva, spuse el. O să plecăm de aici câteva zile, Joan. Undeva unde e soare. La Cannes sau la Antibes. La dracu cu înţelepciunea! Cu visurile despre, apartamente cu trei odăi! Cu întunericul, cu frigul şi cu ploaia! Nu eşti tu Budapesta şi parfumul castanilor în floare, noaptea, când întregul oraş, cald şi aşteptând vara, adoarme odată cu luna?

Ea se ridică repede.

— Vorbeşti serios?

— Da.

— Dar — poliţia...

— La dracu cu poliţia. E mai primejdios aici decât acolo. Localităţile pentru turişti nu sunt aşa de mult controlate. Mai ales, nu hotelurile scumpe. N-ai fost niciodată acolo?

— Nu, niciodată. Am fost numai în Italia, pe coasta Adriaticei. Când plecăm?

— Peste două sau trei săptămâni. E sezonul cel mai bun.

— Dar avem bani?

— Avem ceva. In două săptămâni vom avea destui.

— Putem trăi într-o pensiune modestă, spuse ea repede.

— Nu e genul tău. Tu eşti potrivită pentru o vizuină ca asta sau pentru un hotel de mâna întâia. O să stăm la Cap Hotel în Antibes. Acesta e cel mai bun lucru. Hotelurile sunt absolut sigure şi nimeni nu întreabă de acte acolo. În câteva zile trebuie să deschid stomacul unui personaj important, un guvernator sau un ministru; el ne va procura banii care ne trebuie.

Joan se ridică repede. Era schimbată la faţă.

— Vino, spuse ea. Mai toarnă-mi din calvadosul cel vechi, Ravic! Pare, într-adevăr, un calvados al visurilor. Se duse spre pat şi-şi luă rochia de seară. Dumnezeule! Şi n-am decât cârpele astea învechite!

14

André Durant era sincer afectat.

— Nu se mai poate lucra cu dumneata, declară el.

Ravic dădu din umeri. Aflase de la Veber că Durant trebuia să primească zece mii de franci pentru operaţie. Dacă nu ar fi aranjat înainte cât trebuia să primească, Durant i-ar fi trimis numai două sute de franci. Aşa făcuse ultima oară.

— O jumătate de oră înainte de operaţie. Nu m-aş fi gândit niciodată la aşa ceva, din partea dumitale, doctor Ravic.

— Nici eu, spuse Ravic.

— Ştii că totdeauna te poţi baza pe generozitatea mea. Nu înţeleg de ce eşti atât de comercial acum. Chiar în clipa în care pacientul ştie că viaţa lui e în mâinile noastre, mi-e penibil să-i vorbesc de bani.

— Pentru mine nu e, răspunse Ravic.

Durant îl privi un timp. Faţa lui zbârcită, cu barba de ţap, exprima demnitatea şi indignarea. Îşi aşeză ochelarii cu rame de aur.

— Cam la cât te-ai gândit dumneata? întrebă el nemulţumit.

— Două mii de franci.

— Ce? Durant arăta ca şi cum ar fi fost lovit şi nu-i venea să creadă. E ridicol, spuse el apoi scurt.

— Perfect, răspunse Ravic. Poţi găsi uşor pe altcineva. Ia-l pe Binot; e excelent.

Îşi luă haina şi-o îmbrăcă. Durant se uita mereu la el. Faţa lui demnă se străduia de zor.

— Aşteaptă un minut, spuse el, când Ravic îşi luă pălăria. Nu poţi să mă laşi aşa! De ce nu mi-ai spus, ieri?

— Ieri erai la ţară şi n-am putut să dau de dumneata.

— Două mii de franci! Ştii că nici chiar eu nu cer atât de mult? Pacientul este un prieten de-al meu, căruia nu-i pot socoti decât cheltuielile. Durant arăta ca un Părinte Ceresc dintr-o carte pentru copii. Era în vârstă de şaptezeci de ani, un destul de bun diagnostician, dar un prost chirurg. Excelenta lui carieră şi practică se bazase mai ales, pe lucrul fostului său asistent, Binot, care, de doi ani, reuşise, în sfârşit, să devină independent. De atunci, Durant îl angajase pe Ravic pentru operaţiile mai grele. Ravic era cunoscut ca unul care făcea operaţiile cele mai fine şi lucra în aşa fel, că abia dacă rămânea o cicatrice. Durant era un excelent cunoscător al vinurilor de Bordeaux, un oaspe favorit al întrunirilor elegante şi cei mai mulţi pacienţi îi avea din acest mediu.

— Dacă aş fi ştiut, murmură el.

El ştiuse totdeauna. Din cauza asta, în ajunul operaţiilor mai importante, el rămânea o zi sau două în casa lui de la ţară. Voia să evite discuţia retribuţiei, înainte de operaţie. După aceea era mai simplu — atunci putea să promită mai mult la viitoarea operaţie — şi, apoi, data

viitoare avea să fie acelaşi lucru. De data asta, spre mirarea lui Durant, în loc să vină în ultimul moment, Ravic sosise cu o jumătate de ceas înaintea orei fixate pentru operaţie, aşa ca să poată obţine ceea ce voia de la el, înainte ca pacientul să fie anesteziat. Nu era dar nici o posibilitate de a folosi motivul acesta pentru a întrerupe discuţia.

Infirmiera îşi vârî capul pe uşa deschisă.

— Începem anestezierea, domnule profesor?

Durant o privi. Apoi pe Ravic, implorând şi plin de suferinţă. Ravic răspunse privirii îndatoritor, dar ferm.

— Ce crezi, doctor Ravic?

— Hotărârea rămâne s-o iei dumneata, profesore.

— Numai un minut, soră. Nu ne-am lămurit încă asupra procedeului. Sora ieşi. Durant se întoarse către Ravic.

— Acum, spune cât? întrebă el pe un ton plin de reproş.

Ravic îşi puse mâinile în buzunar.

— Amână operaţia până mâine — sau pentru o oră şi ia-l pe Binot.

Binot săvârşise aproape toate operaţiile lui Durant, timp de douăzeci de ani şi nu-şi făcuse nici an rost, fiindcă Durant făcea sistematic să dea greş toate încercările lui de a deveni independent şi îl caracterizase totdeauna ca pe un subaltern foarte priceput. Îl ura pe Durant şi i-ar fi cerut cinci mii de franci; Ravic ştia toate astea prea bine. Durant o ştia şi el, de asemenea.

— Doctor Ravic, spuse el. Profesiunea noastră n-ar trebui să fie târâtă în astfel de discuţii comerciale.

— Sunt de acord cu dumneata.

— De ce nu mă laşi pe mine să aranjez eu chestiunea aceasta? N-ai fost mulţumit totdeauna până acum?

— Niciodată, spuse Ravic.

— Nu mi-ai spus-o niciodată.

— Fiindcă n-ar fi fost de nici un folos. Afară de asta, nu eram aşa de mult interesat. De data asta sunt. Am nevoie de bani.

Infirmiera veni din nou.

— Pacientul este neliniştit, domnule profesor.

Durant îl privi pe Ravic. Ravic îl privi şi el. Era greu să obţii bani de la un francez, ştia lucrul ăsta. Mult mai greu decât de la un evreu. Un evreu se uită la tranzacţie, francezul numai la banii pe care trebuie să-i scoată.

— Un minut soră, spuse Durant. Ia pulsul, presiunea sângelui şi temperatura.

— Le-am luat.

— Atunci începe anestezierea.

Infirmiera plecă.

— Bine, atunci, spuse Durant. Îţi voi da o mie.

— Două mii, îl corectă Ravic.

Durant nu consimţi. Îşi frecă barba.

— Ascultă, Ravic, spuse el cu căldură. Pentru un refugiat căruia nu-i este îngăduit să profeseze...

— N-ar fi trebuit să-ţi execut nici o operaţie, îl întrerupse Ravic, calm. Acum trebuia să asculte tradiţionalul comentariu asupra faptului că se cuvenea să fie recunoscător că e tolerat în ţară.

Dar Durant trecu peste asta.

— Două mii, spuse el amărât, ca şi cum fiecare cuvânt ar fi fost o bancnotă ce i-ar fi ieşit din gâtlej. Va trebui să plătesc suma asta de la mine. Cred că-ţi vei aminti de ceea ce fac pentru dumneata.

Aşteptă. Stranie predică, se gândi Ravic, din partea unui astfel de om. Acest bătrân escroc, cu rozeta Legiunii de onoare la butonieră, să-i

reproşeze că e exploatat, în loc să fie ruşinat. Şi era în stare chiar s-o creadă.

— Bine, două mii, spuse Durant. Două mii, repetă el. Ca şi cum ar fi spus cămin, dragoste, Dumnezeu, sparanghel, pui de potârniche. Ei bine, putem începe?

Omul avea abdomenul umflat, picioarele şi mâinile subţiri. Se întâmplase ca Ravic să ştie cine este. Se numea Leval şi era un înalt personaj oficial, al cărui departament rezolva chestiunea refugiaţilor. Veber îi spusese aceasta cu intenţie. Levai era un nume foarte cunoscut tuturor refugiaţilor de la Internaţional.

Ravic făcu repede prima tăietură. Pielea se deschidea ca o carte. Tăie cu dibăcie şi privi grăsimea galbenă ce atârna.

— Îi vom lua câteva kilograme. Pe urmă le pune la loc, îi spuse el lui Durant.

Durant nu răspunse. Ravic scoase straturile de grăsime pentru a se apropia de muşchi. Micul Dumnezeu al refugiaţilor zăcea acum aici, în nesimţire. Omul care ordonase deportarea bătrânului Meyer, cel care nu mai avusese tăria să mai îndure o dată chinurile calvarului şi care se spânzurase într-un closet al hotelului Internaţional, cu o zi înainte de deportare. În closet, fiindcă în altă parte nu mai era nici un cârlig. Putea s-o facă; era aşa de slăbit, că putea să-l ţină şi un cârlig pentru haine. Nimic mai mult decât o legătură de haine cu o fărâmă de viaţă sugrumată înăuntru — iată ceea ce găsise camerista dimineaţa. Dacă acest pântec ar fi avut milă, Meyer ar fi încă în viaţă.

— Copci, spuse el. Tampon.

Continuă să taie. Precizia cuţitului ascuţit. Senzaţia unei tăieri îngrijite. Cavitatea abdominală. Sulurile albe ale intestinelor. Omul care zăcea acolo cu abdomenul deschis, îşi avea şi el principiile sale morale. Simţise multă compătimire pentru Meyer, dar simţise de asemenea ceva pe care el o numea datoria sa faţă de patrie. Există totdeuna un paravan, înapoia căruia cineva se poate ascunde — un superior care la rândul lui are superiorul său — ordine, instrucţii, datorii, comandamente — şi în sfârşit monstrul cu multe capete, morală, necesitate, greaua realitate, responsabilitate, sau oricum s-ar numi — se găseşte totdeauna un paravan înapoia căruia să calci legea simplă a umanităţii.

Iată băşica fierii. Putrezită şi bolnavă. Asta se datora sutelor de *tournedos Rossini*, plus măruntaiele *à la mode de Caen*, fazani, pui de găină, sosuri grase, la care trebuie adăugat un temperament aprins şi mii de pahare din straşnicele vinuri de Bordeaux. Profesorul Meyer n-avusese astfel de griji. Dacă ar fi fost cineva acum, care să greşească şi să taie prea adânc, prea departe — atunci peste o săptămână un alt om, mai cu milă, ar fi stat în acea odaie capitonată ce mirosea a molii, în care refugiaţii tremurau aşteptând sentinţele ce-i destinau vieţii sau morţii. Unul mai bun — sau altul mai rău. Acest corp inconştient, de şaizeci şi trei de ani, ce zăcea aici, pe masă, sub lumina strălucitoare, se considera fără îndoială uman. Sigur că era un soţ amabil, un părinte bun — dar în clipa în care intra în birou se transforma într-un tiran ascuns înapoia frazelor: "Nu putem face lucrul acesta" şi "Unde am ajunge dacă" şi aşa mai departe. Franţa n-ar fi pierit, dacă Meyer ar fi continuat să-şi consume mesele lui sărăcăcioase; dacă văduvei Rosenthal i s-ar fi îngăduit să continue să-şi aştepte fiul mort, în odaia unei cameriste de la Internaţional — dacă negustorul tuberculos şi slab, Stallman, n-ar fi fost închis timp de şase luni pentru intrare ilegală, pentru a fi lăsat să moară înainte de a fi aruncat peste bord.

Straşnică, incizia era straşnică. Nu prea adâncă. Nici prea largă. Bine tăiat. Băşica fierei. I-o arătă lui Durant. Strălucea plină de grăsime în lumina albă. O aruncă la găleată. Ducă-se. De ce oare în Franţa se coase cu rever? Afară copcile! Abdomenul cald al unui funcţionar mijlociu, cu un salariu de treizeci sau patruzeci de mii de franci anual. Cum poate el să plătească zece mii de franci pentru operaţie? De unde obţine restul? Pântecul acesta costa şi el mult, desigur. O împunsătură foarte bună. O împunsătură după alta. Cele două mii de franci erau întipărite pe chipul lui Durant, deşi nu i se vedea barba ascuţită. Erau în ochii lui. Câte o mie de franci în fiecare ochi. Dragostea corupe caracterul oamenilor. "L-aş fi stors eu altfel pe acest rentier şi i-aş fi zdruncinat credinţa lui în ordinea restabilită şi divină a exploatării în lume? Mâine va sta curtenitor lângă acest pântec şi va primi discursuri recunoscătoare pentru opera sa. Atenţie, mai e o copcă. Abdomenul rotund înseamnă o săptămână la Antibes, pentru mine şi Joan. O săptămână luminoasă în ploaia de cenuşă a vremurilor noastre. Un fragment de cer albastru înainte de furtună. Acum, cusutul peritoneului. Prea bine făcut pentru cele două mii de franci. Aş fi cusut şi o pereche de foarfeci înăuntru, în amintirea lui Meyer. Murmurul alb al luminii... De ce oare gândim aşa de disperat? Probabil din cauza ziarelor. Radio. Nesfârşitele ţipete ale escrocilor şi ale mincinoşilor. O totală lipsă de concentrare sub avalanşa de cuvinte. Capete confuze. Expuse tuturor minciunilor demagogiei. Pierderea obişnuinţei de a mesteca pâinea aspră a cunoaşterii. Creiere fără dinţi. Nonsens. Aşa, acum s-a terminat. Mai e încă pielea moale. În câteva săptămâni va putea să deporteze din nou refugiaţi, tremurând de frică. Dacă nu moare. Dar nu va muri. Oameni ca el mor la optzeci de ani, onoraţi, respectaţi, şi cu copii mari şi mândri. S-a terminat acum. Poate să-l ia!"

Ravic îşi scoase mănuşile din mâini şi masca de pe faţă. Înaltul şi oficialul personaj fu scos afară din sala de operaţie, pe roţile de cauciuc. Ravic se uită lung după el. "Leval, se gândi el, dacă ai şti! Că legala dumitale băşică a fierii mi-a procurat mie, refugiat ilegal, câteva splendide zile ilegale pe Riviera!"

Începu să se spele. Lângă el, Durant îşi spăla mâinile, încet şi metodic. Mâinile unui om bătrân cu presiunea sângelui ridicată. În timp ce-şi freca cu îngrijire degetele, mesteca ritmic cu falca de jos, încet, ca şi cum ar fi măcinat grâu. Când se oprea din frecat, înceta şi mestecatul. Cum începea din nou să se frece, relua, de asemenea, şi mestecatul. De data aceasta, se spăla grozav de încet şi cu intenţie. Vrea să păstreze încă câteva minute cele două mii de franci, se gândi Ravic.

— Ce mai aştepţi, întrebă Durant după un timp.

— Cecul dumitale.

— Îţi voi trimite banii imediat ce plăteşte pacientul. La câteva săptămâni după ce iese din spital.

Durant începu să-şi şteargă mâinile. Apoi luă o sticlă de Eau de Cologne d'Orsay şi-şi frecă mâinile cu ea.

— Ai atâta încredere în mine, nu? întrebă el. "Minciună, se gândi Ravic. Vrea să-mi stoarcă o nouă umilinţă."

— Ai spus că e prietenul dumitale şi că va plăti numaidecât cheltuielile.

— Da, răspunse Durant fără bunăvoinţă.

— Ei bine — cheltuielile se ridică la câţiva franci pentru materiale şi pentru infirmieră. Eşti proprietarul spitalului. Dacă socoteşti o sută de franci în total, vei putea să scazi suma asta şi să mi-o dai mai târziu.

— Cheltuielile, doctor Ravic, declară Durant, îndreptându-se, sunt, şi regret că trebuie să-ţi spun, mult mai mari decât m-am aşteptat. Cele

două mii de franci fac parte din ele. În consecinţă, trebuie să le pun în contul pacientului. Mirosi apa de colonie de pe mâini. Vezi...

Zâmbi. Dinţii îngălbeniţi contrastau violent cu barba lui albă ca zăpada. Ca şi cum cineva ar fi urinat în zăpadă. Fără îndoială că-i va plăti. Veber îmi va da banii pe baza aceasta. N-am să-i fac ţapului acesta bătrân favoarea de a mă ruga pentru ei acum.

— Bine, spuse el. Dacă ţi-e aşa de greu, atunci trimite-mi-i mai târziu.

— Nu mi-e greu. Cu toate că cererea dumitale vine pe neaşteptate şi în chip de surpriză. Dar totul trebuie să decurgă în ordine.

— Bine, atunci fă astfel pentru ca totul să decurgă în ordine, e acelaşi lucru.

— Nu e absolut acelaşi.

— Efectul este acelaşi, spuse Ravic. Şi acum te rog să mă scuzi. Vreau să beau ceva. Adio.

— Adio, spuse Durant surprins.

Kate Hegstroem zâmbi.

— De ce nu vii cu mine, Ravic? Stătea în faţa lui, subţire, sigură de ea, pe picioarele-i lungi, cu mâinile în buzunarul hainei.

— Forsythia trebuie să fie în floare acum, la Fiesole, ca un foc galben, de-a lungul zidului grădinii. Un cămin. Cărţi. Linişte.

Afară, un camion zguduia pavajul. Geamurile tablourilor zăngăneau în mica odaie de primire a spitalului. Erau fotografiile catedralei din Chartres.

— Liniştea nopţilor. Departe de orice, spuse Kate Hegstroem. Nu ţi-ar place?

— Da. Dar n-aş putea să suport.

— De ce nu?

— Liniştea e bună numai atunci când tu însuţi eşti liniştit.

— Nici eu nu-s liniştită.

— Dar ştii ce vrei. E aproape acelaşi lucru.

— Nu vreau nimic.

Kaite Hegstroem îşi încheie încet haina.

— Ce e, Ravic? Fericire sau deznădejde?

El zâmbi nerăbdător.

— Probabil amândouă. Ca totdeauna, amândouă. N-ar trebui să ne gândim prea mult la asta.

— Ce altceva ar trebui să facem?

— Să fim fericiţi. Ea îl privi. N-ai nevoie de nimeni pentru asta, spuse el.

— Totdeauna ai nevoie de cineva pentru a fi fericit.

El tăcu. "Ce tot vorbesc? gândi el. Urări pentru călătorie, îmbrăţişări de adio, predici ipocrite."

— Nu pentru micile fericiri de care vorbeai odată, spuse el. Ele înfloresc oriunde, ca violetele împrejurul ruinelor. Cineva care nu se aşteaptă la nimic, nu va fi dezamăgit — iată un bun punct de plecare. Atunci orice altceva ce-ar putea să survină, e binevenit.

— Nu e nimic din toate astea, răspunse Kate Hegstroem. Ţi se pare astfel, doar când stai în pat şi vorbeşti înţelept. Când pleci, nu mai rămâne nimic din ceea ce ai gândit. Atunci te pierzi iarăşi. Vrei totdeauna mai mult.

O rază oblică de lumină trecu prin fereastră luminându-i faţa. Ochii ei însă, rămaseră în umbră; numai gura îi înflorea în lumină.

— Cunoşti vreun doctor în Florenţa? întrebă Ravic.

— Nu. O să am nevoie?

— Totdeauna e posibil să se iveaască unele complicaţii după. Orice. M-aş simţi mult mai bine să ştiu că ai un doctor acolo.

— Mă simt foarte bine. Şi mă voi întoarce dacă se întâmplă ceva.

— Desigur. E vorba doar să fim prudenţi. E un doctor bun în Florenţa. Profesorul Fiola. O să-ţi aminteşti? Fiola.

— Am să uit. Nu e deloc important, Ravic.

— Ii voi scrie. Are să aibă grijă de dumneata.

— Dar de ce? Îmi merge foarte bine.

— Prudenţă profesională, Kate. Nimic altceva. Îi voi scrie să-ţi telefoneze.

— Dacă ţii... Îşi luă geanta. Adio, Ravic. Te las. Poate că de la Florenţa plec direct la Cannes. Şi de acolo spre New York, pe *Conte di Savoia.* Dacă ţi se va întâmpla să vii în America, vei găsi o femeie, într-o casă de ţară, cu bărbat şi copii, cai şi câini. Mă despart de Kate Hegstroem pe care ai cunoscut-o până acum. Are un mic cavou la Şeherezada. Bea ceva în amintirea ei când te vei duce pe acolo.

— Bine. Vodcă.

— Da. Vodcă. Stătea nehotărâtă în întunericul camerei. Acum raza de lumină cădea, pe după ea, pe una din fotografiile catedralei din Chartres. Altarul înalt cu cruce. — Straniu, spuse ea. Ar. trebui să fiu fericită. Dar nu sunt.

— Aşa se-ntâmplă când îţi iei rămas bun. Chiar când spui rămas bun deznădejdii.

Stătea în faţa lui, ezitând, plină de-o viaţă senină, hotărâtă şi puţin melancolică.

— Cel mai bun lucru e, când ai spus adio, să pleci, zise Ravic. Vino, ies cu dumneata.

— Da.

Aerul era călduţ şi umed. Cerul atârna deasupra acoperişurilor ca o oglindă de metal.

— Să chem un taxi, Kate.

— Nu. Merg până la colţ. Voi găsi unul acolo. E prima dată când ies.

— Cum te simţi?

— Ca şi cum aş fi băut.

— Vrei să chem o trăsură?

— Nu. Merg pe jos.

Privi în jos la strada umedă. Apoi zâmbi.

— Undeva, simt o teamă nelămurită. Trece şi ea?

— Da. Va trece.

— Adio, Ravic. — Adio, Kate.

Stătu încă o clipă, ca şi cum ar fi vrut să spună ceva. Apoi coborî scările cu paşi atenţi, subţire, încă zveltă, şi o luă de-a lungul străzii, spre scara colorată în violet şi spre moarte.

Ravic se întoarse. Când trecu pe lângă odaia în care stătuse Kate Hegstroem, auzi muzică. Surprins, se opri. Ştia că nu fusese ocupată încă de vreun nou pacient. Deschise uşa încet şi-o văzu pe infirmieră, în genunchi, în faţa unui patefon. Era o placă veche: *La dernière valse.*

Fata îşi aranjă rochia.

— Miss Hegstroem mi-a făcut cadou patefonul, spuse ea. E o marcă americană. Nu poate fi cumpărat aici, la Paris. E singurul aici. L-am încercat numaidecât. Cântă automat cinci plăci. Face cel puţin trei mii de franci. Şi cu toate plăcile. Sunt douăzeci şi şase. Afară de asta are şi un radio. Straşnic noroc.

Noroc, se gândi Ravic. Fericire... Iarăşi... De data asta era vorba de un patefon. Se opri şi ascultă. Vioara se ridica din orchestră, ca un

porumbel, plângătoare şi sentimentală. Era una din acele arii languroase, care uneori ne mişcă inima mai mult decât toate nocturnele lui Chopin. Ravic privi împrejur. Patul era strâns şi salteaua fusese scoasă. Rufăria era înghesuită lângă perete. Ferestrele erau deschise. Seara privea ironic în odaie. O urmă uşoară de parfum şi ultimele tresăriri ale unui vals, asta era tot ce mai rămăsese din Kate Hegstroem.

— Nu pot să iau totul cu mine, deodată, spuse infirmiera. E prea greu. Voi lua întâi patefonul şi apoi am să mă-ntorc să iau plăcile. Poate voi veni chiar de trei ori. E minunat. Poţi să deschizi o cafenea cu aşa ceva.

— O idee bună, spuse Ravic. Fii atentă să nu spargi ceva.

15

Ravic se trezi foarte greu. Câtva timp, mai fu cufundat încă în amurgul bizar dintre vis şi realitate — visul era încă aproape, palid şi sfâşiat — şi în acelaşi timp el îşi dădea seama că visa. Era în Pădurea Neagră, aproape de frontiera germană, la o mică staţie. Prin apropiere se auzea zgomotul unei cascade. Parfumul pinilor venea dinspre munţi. Era vară şi valea era plină de mirosul răşinei şi al livezilor. Şinele căii ferate străluceau roşii în soarele ce apunea ca şi cum ar fi trecut un tren din care picura sânge.

— Ce fac eu aici, în Germania? Am fost în Franţa La Paris... Pluti pe deasupra unui val molcom ce-l făcu să adoarmă mai adânc. Parisul — acum dispărea, nu mai era decât o ceaţă, dispărea. Nu era la Paris. Era în Germania. Dar pentru ce se întorsese el aici?

Se plimba pe mica platformă. Conductorul stătea în faţa unui indicator. Citea: *Völkischer Beobachter;* un om de vârstă mijlocie, gras la faţă şi cu sprâncene blonde.

— Când pleacă trenul următor? întrebă Ravic.

Conductorul îl privi nepăsător.

— Unde mergeţi?

Deodată Ravic se simţi cuprins de un val de panică. Unde era? Care era numele acestui loc? Care era numele acestei staţii? Să spună Freiburg? Drace, pentru ce nu ştia unde se află? Privi de-a lungul platformei. Nici o firmă. Numele staţiei nu era nicăieri. Zâmbi.

— Sunt în concediu, spuse el.

— Unde doriţi să mergeţi? întrebă conductorul.

— Tocmai treceam pe aici. Am pierdut trenul printr-o întâmplare. Îmi place să privesc drumul de la fereastră. Acum nu-mi mai place. Nu pot să suport cascadele. Acum vreau să plec mai departe.

— Unde vreţi să mergeţi? Trebuie să ştiţi unde vreţi să mergeţi.

— Poimâine trebuie să fiu la Freiburg. Am timp până atunci. E plăcut să călătoreşti fără scop.

— Linia aceasta nu merge la Freiburg, spuse conductorul, privindu-l.

Ce înseamnă absurditatea asta? Ce mi-a venit să întreb? Cum de-am ajuns aici?

— Ştiu, spuse el. Am destul timp. Aveţi cumva Kirsch pe aici? Kirsch curat de Pădurea Neagră?

— Acolo, în restaurantul gării, spuse conductorul, privindu-l încă.

Ravic traversă încet platforma. Paşii lui răsunau pe ciment, sub acoperişul deschis al gării. Văzu doi bărbaţi stând în sala de aşteptare la clasa întâi. Simţi, în spate, privirile lor. Câteva rândunici zburară pe sub acoperişul staţiei. Ceva îl făcu să creadă că era observat de ei şi privi cu coada ochiului spre conductorul care-şi strângea ziarul. Apoi îl urmă pe

Ravic. Ravic se duse la restaurant. Localul mirosea a bere. Nu era nimeni acolo. Părăsi localul. Conductorul stătea afară. Îl văzu pe Ravic ieşind şi se duse în sala de aşteptare. Ravic începu să meargă mai repede. Îşi dădu seama, deodată, că dăduse de bănuit. La colţul clădirii se întoarse. Păşi în graba prin faţa camerii de expediţie şi a biroului de bagaje care erau goale. Se vârî pe sub platforma de bagaje pe care nu se afla decât câteva bidoane cu lapte şi se strecură pe după fereastra camerei de expediţie, până ajunse de cealaltă parte a clădirii. Se întoarse atent înapoi. Apoi traversă în grabă calea ferată şi alergă printr-o livadă înfloritä spre pădurea de pini. Vârfurile pudrate ale păpădiilor zburau în sus în timp ce alerga, traversând livada. Când ajunse în pădurea de pini, îi văzu pe conductor şi pe cei doi bărbaţi stând pe platformă. Conductorul arătă spre el şi cei doi începură să alerge. Se întoarse brusc şi-şi făcu drum printre pini. Ramurile coniferelor îi zgâriau faţa. Alergă, făcând un ocol mare şi apoi se opri puţin ca să afle unde-i sunt urmăritorii. Auzi pe cei doi rupând crăcile şi continuă să alerge. Asculta mereu. Uneori n-auzea nimic; atunci tot ce putea să facă era să aştepte. După câtva timp se auzea iarăşi un zgomot de crăci rupte şi atunci continua să se strecoare, de data asta de-a buşilea, ca să facă mai puţin zgomot îşi strângea pumnii ca să-şi ţină răsuflarea în timp ce asculta; simţea o dorinţă năvalnică să se ridice şi să se repeadă înainte — dar asta l-ar fi descoperit. Nu se putea mişca decât când se mişcau şi ceilalţi. Stătea într-un tufiş printre florile albastre. *Hepatica tribola,* se gândi el. *Hepatica tribola.* Pădurea aceasta i se părea nesfârşită. Acum, se auzeau zgomote din toate părţile. Simţi sudoarea curgându-i prin toţi porii, de parcă tot trupul îi era ud de ploaie. Şi deodată picioarele i se tăiară ca şi cum i s-ar fi moleşit toate încheieturile. Încercă să se ridice. Dar parcă era înghiţit de pământ. Era ca o mlaştină. Privi în jos. Pământul era solid. Picioarele lui erau de vină. Erau ca nişte cârpe. Acum îşi auzi urmăritorii mai aproape. Veneau drept spre el. Se târî iar, dar îşi simţi din nou genunchii ca de cârpă. Îşi târî picioarele, înaintă cu greu, chinuitor, şi auzi pârâiturile apropiindu-se din ce în ce, apoi, deodată, un petic de cer albastru apăru printre crăci, un luminiş şi el îşi dădu seama că e pierdut dacă nu reuşea să-l traverseze, se târî mereu, şi, întorcându-se, văzu în spatele lui figura cuiva, zâmbind viclean, faţa lui Haake; se cufunda mereu, în jos, fără apărare, fără scăpare, se-năbuşea, se apuca cu mâinile de piept; gemu...

Gemuse? Unde era? Îşi duse mâinile la gât. Mâinile îi erau umede. Gâtul îi era umed. Pieptul îi era umed, faţa... Deschise ochii. Nu-şi dădu încă bine seama unde era, în mlaştina dintre pini sau altundeva? Nu-şi dădea seama că e la Paris. O lună albă atârna deasupra unei lumi necunoscute. O lumină palidă atârna peste întuneric, aidoma chemării unui martir. O moarte albă ţipa fără glas pe cerul palid, de culoarea fierului. Luna plină, înapoia pădurilor, se zărea prin fereastra unei camere a hotelului Internaţional din Paris. Ravic se ridică. Ce fusese oare? O cale ferată plină de sânge, de sânge curgând, o goană nebună într-o seară de vară, de-a lungul şinelor însângerate — visul de sute de ori repetat, când se făcea că este iarăşi în Germania, că e înconjurat, persecutat, urmărit de călăii unui regim sângeros ce legalizase omorul; cât de adesea trecuse prin toate acestea! Privi luna, vampirul alb ce absorbea culorile lumii cu lumina ei împrumutată. Visurile acestea, pline de spaima lagărelor de concentrare, pline de figurile înţepenite ale prietenilor ucişi, pline de chipurile fără lacrimi, pietrificate de durere ale acelora care mai supravieţuiau, pline de despărţirile deznădăjduite şi de singurătatea mai presus de orice lamentare; în timpul zilei putea reuşi să treacă bariera, zidul mai înalt decât ochii — zidul pe care reuşise să-l clădească în

timpul unor ani plini de sforţări, dorinţi gâtuite de cinism, amintiri înmormântate, călcate în picioare, când ţi-ai rupt din tine totul, până şi numele, ciment zidit peste propriile-ţi sentimente — şi când, în ciuda tuturor acestora, din timp în timp, ţâşneşte faţa lividă a trecutului într-o clipă de delăsare, dulce, ademenitoare şi plină de chemări, când te cufunzi în băutură până la nesimţire. În timpul zilei — dar nopţile eşti la cheremul lor, frânele disciplinei îţi scapă şi căruţa începe să alunece, înapoia orizontului conştiinţei, se ridică iarăşi, sparg mormintele, piedicile se desfac, umbrele se-ntorc, sângele îţi fierbe, spaimele aleargă şi furtuna neagră trece peste toate întăriturile şi baricadele! Să uiţi — e uşor atâta vreme cât farurile voinţei iluminează lumea — dar când se sting şi zgomotul viermilor devine perceptibil, când o lume distrusă iese din valuri ca o Vineta scufundată şi trăieşte din nou — atunci e cu totul altceva. Poţi să bei, să te ameţeşti, să pleci noapte după noapte, ca să învingi toate astea — poţi să schimbi nopţile în zile şi zilele în nopţi — în timpul zilei visezi altfel decât noaptea, fără să pierzi, desprins de toate. Nu făcuse el toate astea? De câte ori nu se întorsese la hotel când culorile cenuşii ale dimineţii se strecurau de-a lungul străzilor? Sau n-aşteptase el în Catacombă, împreună cu cineva care primea să bea cu el până când venea de la Şeherezada, Morosow care continua să bea cu el sub palmierul artificial, în odaia aceea fără ferestre, unde numai ceasul arăta cât de mult crescuse lumina afară? Să te îmbeţi într-un submarin, asta era. E uşor să dai din cap şi să spui că trebuie să-ţi păstrezi sensibilitatea. Dar, drace, nu era chiar aşa de uşor! Viaţa era viaţă, bună de nimic şi mai presus de orice; poţi să te scapi de ea, e uşor şi lucrul ăsta. Dar nu-ţi arunci, odată cu ea şi speranţa de răzbunare şi nu arunci, odată cu ea şi acel lucru scuipat, batjocorit, ridiculizat zi de zi şi oră de oră, ce se cheamă, fără îndoială în chip grosolan, credinţa în omenie şi umanitate! O viaţă searbădă — n-o poţi arunca aşa, ca pe-o cartuşieră golită! Mai e încă destul de bună ca să lupţi cu ea, când va veni vremea şi când va fi nevoie. Nu din motive personale, nici chiar din răzbunare, nici din egoism, şi nici din motive altruiste, totuşi e atât de mult pentru tine să întorci roata, pentru a împinge lumea dincolo de sânge şi de sfărâmături — pentru nici un alt motiv în afară de luptă, lupta continuă, şi să aştepţi posibilitatea de a lupta până la ultima răsuflare. Dar aşteptarea te macină şi poate fi fără speranţă, şi la asta se adaugă teama nemărturisită că, atunci când va veni în sfârşit vremea, vei fi prea zdrobit, prea ros, prea inert de atâta aşteptare, prea obosit ca să poţi merge împreună cu ceilalţi. Nu e acesta motivul pentru care cufunzi în uitare orice lucru ce-ţi poate aţâţa nervii, desfiinţându-l, definitiv şi pe nesimţite, cu ironie, sarcasm şi chiar contra-sentimentalitate, cu evadarea într-o altă fiinţă omenească, într-un eu străin? Până când să ajungi în starea asta, neputinţa brutală are să revină în timp ce te laşi în voia somnului şi-a fantomelor.

Luna rotundă se strecură prin traversa de la fereastră. Nu mai era aidoma unei chemări crucificate, ci unui *voyageur*, gras şi obscen, privind indiscret în camere şi prin paturi. Ravic era acum pe deplin conştient. Acesta fusese un vis relativ nevinovat. Avusese şi altele.

Dar era mult timp de când nu mai visase deloc. Socoti — era o veşnicie de când încetase să mai doarmă singur. Căută dibuind pe lângă pat. Sticla nu era acolo. Nu mai stătea acolo de câtva timp. Era pe masa din colţul odăii. Şovăi un moment. Nu era necesar să bea. Ştia asta. Dar nici nu era necesar să se stăpânească. Se sculă şi se îndreptă, în picioarele goale, spre masă. Găsi un pahar, destupă sticla şi bău. Era rămăşiţa vechiului calvados. Ţinu paharul în sus, spre fereastră. Luna îl făcea să pară ca de opal. Brandy-ul nu trebuie ţinut la lumină, gândi el.

Nici la soare şi nici la lună. Soldaţii răniţi care zăcuseră afară, sub o lună plină, erau mai slăbiţi decât în nopţile fără. Clătină capul şi goli paharul. Apoi îşi umplu un altul. Ridicându-şi privirile văzu că Joan deschisese ochii şi se uita la el. Nu ştia dacă era trează şi dacă îl văzuse într-adevăr.

— Ravic, spuse ea.

— Da.

Tremura ca şi cum abia acum s-ar fi deşteptat.

— Ravic, spuse ea cu o voce schimbată. Ravic, ce faci acolo?

— Beau.

— Dar de ce? Ea se ridică. Ce s-a întâmplat? spuse ea mirată. Ce s-a întâmplat?

— Nimic.

Îşi netezi părul.

— Dumnezeule, spuse ea, cât m-am speriat!

— N-am vrut. Credeam c-o să continui să dormi.

— Te-am văzut aşa, deodată, stând acolo, în colţ, complet schimbat...

— Îmi pare rău, Joan. Nu m-am gândit c-ai să te trezeşti.

— Am simţit că plecaseşi. Era rece. Ca un vint. O adiere rece. Şi apoi te-am văzut, deodată, stând acolo. S-a întâmplat ceva?

— Nu, nimic. Absolut nimic, Joan. M-am trezit şi-am vrut să beau ceva.

— Lasă-mi şi mie puţin.

Ravic umplu paharul şi merse spre pat.

— Acum, arăţi ca un copil, spuse el.

Ea luă paharul cu amândouă mâinile şi bău. Sorbea încet şi privea peste marginea paharului, la el.

— Ce te-a trezit? întrebă ea.

— Nu ştiu. Cred că luna.

— Urăsc luna.

— N-ai S-o mai urăşti la Antibes.

Ea lăsă paharul jos.

— Mergem într-adevăr?

— Da, vom merge.

— Departe de ceaţă şi de ploaie?

— Da — departe de blestemata asta de ceaţă şi de ploaie.

— Mai dă-mi un pahar.

— Nu vrei să dormi?

— Nu. E păcat să dormi. Pierdem prea mult din viaţă dormind. Dă-mi un pahar. E din cel bun? Aş vrea să-l avem mereu.

— Nimic nu trebuie avut prea mult.

Ea îl privi.

— Niciodată?

— Niciodată.

Ravic se duse la fereastră şi lăsă perdelele. Acestea se închiseră numai pe jumătate. Lumina lunii intra prin deschizătură, ca un mănunchi de raze şi împărţea odaia în două jumătăţi de întuneric difuz.

— De ce nu vii în pat? întrebă Joan.

Ravic stătea pe sofa, de cealaltă parte a luminii. O vedea pe Joan, nedesluşit, stând în pat. Părul îi atârna întunecos şi totuşi strălucitor, peste gât. Era goală. Între ei şi ea înflorea lumina rece, ca între două ţărmuri întunecoase, strălucind numai în ea însăşi. În spaţiul odăii, plin de mirosul cald al somnului, se revărsa, ca de pe o cale nesfârşită, prin eterul întunecat şi fără aer, o lumină sfâşiată, venind de la o stea îndepărtată şi transformată magic, din strălucirea caldă a soarelui, în râuri ce curgeau reci — revărsându-se, revărsându-se mereu, stând încă

acolo şi fără să umple niciodată odaia.

— De ce nu vii? întrebă Joan.

Ravic străbătu odaia, trecând din întuneric în lumină şi iar în întuneric — erau numai câţiva paşi, dar Joan părea departe de el.

— Ai adus sticla cu tine?

— Da.

— Vrei paharul? Cât o fi ceasul?

Ravic privi cadranul fosforescent al ceasului său.

— Aproape cinci.

— Cinci. Putea tot atât de bine să fie şi trei. Sau şase. Noaptea, timpul stă pe loc. Numai ceasurile se mişcă.

— Da. Şi totuşi toate lucrurile se-ntâmplă noaptea. Sau tocmai de aceea.

— Ce?

— Ceea ce mai târziu devine vizibil, ziua.

— Nu mă speria. Crezi că se-ntâmplă asta în timp ce dormi?

— Da.

Ea-i luă paharul din mână şi bău. Era foarte frumoasă şi simţi că i-e dragă. Nu era frumoasă aşa cum e frumoasă o statuie sau un tablou; avea frumuseţea unei livezi prin care adie vântul. Era ca şi viaţa din ea şi care făcuse din ea ceea ce era, o formase prin întâlnirea misterioasă a două celule, din nimicnicia unui pântec. Era aceeaşi enigmă de neînţeles, ca şi la sămânţa care conţine un arbore întreg, pietrificat, microscopic, predestinat, încă de pe acum — coroana, fructele şi ploaia de flori din dimineţile de aprilie — şi asta într-o noapte de dragoste şi din întâlnirea unei bucăţi de lut din care răsare o faţă, umeri şi ochi, şi tocmai acei ochi şi acei umeri, după ce-au rătăcit aiurea, printre milioanele de oameni din lume, să stea într-o noapte de noiembrie pe Pont de l'Aima, la Paris, şi să vină spre tine...

— De ce noaptea? întrebă Joan.

— Fiindcă — vino aproape de mine, iubito, fă să nu mă mai întorc pe meleagurile prăpăstioase ale somnului, să mă întorc de prin livezile hazardului poleite de lună — fiindcă noaptea şi somnul sunt trădători. Îţi aminteşti cum am adormit azi-noapte, unul aproape de celălalt, cât de aproape pot fi oamenii. Frunţile noastre, pielea noastră, gândurile noastre, răsuflarea noastră ce ne atinge pe fiecare, cufundaţi unul într-altul — şi apoi somnul începe treptat să se strecoare între noi, cenuşiu, decolorat, la început numai câteva pete, apoi mai multe, se întinde peste gândurile noastre ca o râie, în sângele nostru, picură mereu întunericul orb al inconştientului în noi — şi apoi, deodată, fiecare dintre noi rămâne singur, plutim singuratici aiurea, de-a lungul unor canale întunecate, pradă forţelor necunoscte şi ameninţărilor neconturate. Când m-am deşteptat, te-am văzut. Dormeai. Erai încă departe. Alunecaseşi toată departe de mine. Nu mai ştiai nimic de mine. Erai undeva unde nu te puteam urma. Îi sărută părul. — Cum mai poate fi desăvârşită dragostea, când în fiecare noapte te pierd în somn?

— Stau aproape de tine. Lângă tine. În braţele tale.

— Erai într-o ţară necunoscută. Erai lângă mine, dar mai departe decât dacă ai fi fost pe Sirius. Când eşti departe de mine ziua, nu-nseamnă nimic — fiindcă ziua pot fi conştient de orice. Dar cine îşi dă seama de ceva în timpul nopţii?

— Eram cu tine.

— Nu erai cu mine. Stăteai doar alături de mine. Cine ştie cum te vei întoarce de pe acel tărâm unde nu ai nici un control? Te schimbi fără să-ţi dai seama.

— Tu, de asemenea.

— Da, şi eu, spuse Ravic. Şi acum dă-mi iar paharul. În timp ce eu debitez absurdităţi, tu să bei. Ea îi întinse paharul.

— E bine că te-ai trezit, Ravic. Binecuvântată fie luna. Fără de ea am fi dormit şi n-am fi ştiut nimic unul de celălalt. Intr-unul dintre noi, poate fi aruncată sămânţa despărţirii, în timp ce suntem fără apărare. Şi treptat, pe nesimţite, poate creşte, până când, într-o zi, iese la lumină.

Ea râse mângâietor. Ravic o privi.

— Nu iei asta prea în serios, nu?

— Nu. Dar tu?

— Nici eu. E însă ceva aici. De aceea noi n-o luăm în serios. Prin asta e mare omul.

Ea râse din nou.

— Nu mă tem. Am încredere în trupurile noastre. Ele ştiu mai bine ce vor, decât gândurile, care noaptea ne hărţuiesc mintea.

Ravic goli paharul.

— Bine, spuse el. Şi, de asemenea, foarte just.

— Să nu mai dormim deloc astă-noapte.

Ravic ţinu sticla în lumina argintie a lunii. Rămăsese doar o treime.

— Nu mai e mult, spuse el. Dar putem încerca.

O puse pe masa de lângă pat. Apoi se întoarse şi privi spre Joan.

— Întruchipezi toate dorinţele unui bărbat şi chiar pe cele de care nu-şi dă seama.

— Bine, spuse ea. Ne vom trezi în fiecare noapte, Ravic. Noaptea eşti altfel decât cel din timpul zilei.

— Mai bun?

— Altfel. In timpul nopţilor eşti nebănuit. Vii totdeauna de undeva, de undeva despre care nimeni nu ştie nimic.

— Şi în timpul zilei, nu?

— Nu totdeauna. Uneori.

— Mărturisirile dragostei, spuse Ravic. Nu mi-ai fi spus asta acum câteva săptămâni.

— Nu. Atunci te cunoşteam mai puţin.

El îşi ridică privirile. Pe faţa ei nu era nici umbră de ipocrizie. Credea astfel şi găsea că e firesc. Nici nu voia să-l impresioneze, să-i spună ceva important.

— Are să meargă straşnic atunci, spuse el.

— De ce?

— In câteva săptămâni mă vei cunoaşte mai bine şi îţi voi părea mult mai puţin plin de surprize.

— Întocmai ca şi mine, spuse Joan şi râse.

— Tu nu.

— De ce?

— Lucrul acesta îşi are temeiul în cei cinci mii de ani de evoluţie biologică. Dragostea ascute simţurile femeii şi-l zăpăceşte pe bărbat.

— Mă iubeşti?

— Da.

— N-ai spus-o prea adesea. Se întinse. Ca o pisică satisfăcută, gândi Ravic. Ca o pisică satisfăcută, sigură de victima ei.

— Uneori aş fi în stare să te arunc pe fereastră, spuse el.

— De ce n-o faci?

El o privi.

— Ai putea s-o faci? întrebă ea.

El nu răspunse. Ea stătea întinsă pe spate, pe pernă.

— Distrugi pe cineva pentru că îl iubeşti? Îl ucizi pentru că ţii prea mult la el?

Ravic luă sticla.

— Doamne, spuse el. Ce-am făcut ca să merit toate astea? Să mă trezesc noaptea şi să fiu nevoit să ascult aşa ceva?

— Nu-i adevărat?

— Da. Pentru poeţii de rangul al treilea şi pentru femeile cărora nu li se întâmplă asta.

— Pentru cei care-o fac, de asemenea.

— Fie.

— Ai putea s-o faci?

— Joan, spuse Ravic. Încetează cu flecăreala asta de fată în casă. Nu sunt eu omul cel mai nimerit pentru astfel de speculaţii. Am ucis până acum prea multă lume. Ca amator şi ca profesionist. Ca soldat şi ca chirurg. Toate astea mă fac să privesc viaţa cu dispreţ, nepăsare şi respect. Nu distrugi mult omorând. Cine a ucis adesea, n-ar mai ucide din dragoste. Ridiculizezi şi pângă-reşti moartea, astfel. Şi moartea nu e niciodată, nici fără importanţă, nici comică. Şi lucrurile astea nu privesc femeile; e treaba bărbaţilor. Rămase tăcut un timp. Despre ce vorbeam? spuse el apoi şi se aplecă deasupra-i. Nu eşti tu fericirea mea desprinsă de pământ? Fericirea pe care mi-o aflu printre nori; fericirea tinzând către lumină? Vino, lasă-mă să te sărut. Viaţa nu mi-a fost niciodată mai de preţ ca astăzi — când are atât de puţină importanţă.

Lumina. Totdeauna lumina. Venea zburând dinspre orizont aidoma unei dantele albe de spumă, între albastrul adânc al oceanului şi albastrul şi mai senin al cerului, venea zburând, fără să răsufle şi răsuflând adânc în acelaşi timp, contopind în răspândirea razelor şi în oglindirea lor, fericirea simplă, primordială, de a fi aşa de strălucitor, aşa de aprins, de a pluti imaterial...

"Cum îi înconjoară strălucirea capul, se gândi Ravic. Ca o cunună incoloră! Spaţiu fără perspectivă! Cum îi joacă pe umeri! Laptele Canaanului, mătase toarsă din raze! Nimeni nu poate fi gol în lumina asta. Pielea o ascunde şi-o radiază, ca şi stâncile şi marea de colo, cea mai transparentă confuzie, haina cea mai fină din pulberea cea mai luminoasă!"

— De cât timp suntem aici? întrebă Joan.

— Opt zile.

— Parc-ar fi opt ani. Nu crezi?

— Nu, spuse Ravic. Mai degrabă opt ore. Opt ore şi trei mii de ani. Aici unde stai, stătea la fel o tânără etruscă acum trei mii de ani — şi vântul venea la fel dinspre Africa şi alunga lumina de peste ocean.

Joan se ghemui lângă el.

— Când ne vom întoarce la Paris?

— Vom afla astă-noapte la Cazino.

— Ai câştigat?

— Nu destul.

— Joci ca şi cum ai fi obişnuit. Poate că eşti. Nu ştiu într-adevăr nimic despre tine. De ce te salută crupierul ca pe un bogat fabricant de muniţii?

— Mă confundă cu un bogat fabricant de muniţii.

— Nu-i adevărat. Te-a recunoscut.

— Era mai politicos să spună aşa.

— Când ai fost aici ultima oară?

— Nu ştiu. Odată, sunt mulţi ani de atunci. Ce neagră eşti! Ar trebui să fii totdeauna la fel de bronzată.

— Atunci ar trebui să trăiesc tot timpul aici.

— Ţi-ar place?

— Nu tot timpul. Dar aş vrea să trăim totdeauna, aşa cum trăim aici. Îşi aruncă părul peste umeri. Sunt sigură că găseşti lucrul ăsta foarte su-

perficial, nu?

— Nu, spuse Ravic.

Ea zâmbi şi se întoarse spre el.

— Ştiu că e superficial, dar, Dumnezeule, avem atit de puţina superficialitate în frământatele noastre vieţi. Am avut destule războaie, foamete, răsturnări şi revoluţii, inflaţii — dar niciodată puţină siguranţă, lumină, linişte şi timp. Şi acum. spui că vine un nou război, într-adevăr, părinţii noştri au dus-o mai uşor, Ravic.

— Da.

— N-avem decât viaţa asta scurtă — şi ea trece... Nu sunt cine ştie ce, Ravic. Nu ţin să trăiesc într-o epocă istorică. Vreau să fiu fericită şi doresc lucruri care să nu fie atât de apăsătoare şi de complicate. Asta-i tot.

— Cine n-ar vrea asta, Joan?

— Şi tu?

— Fireşte.

"Albastrul acela, se gândi Ravic Albastrul aproape incolor al orizontului, unde cerul se cufundă în mare, şi apoi această furtună din adânc, dintre mare şi zenit, oglindite în aceşti ochi mai albaştri decât au fost vreodată la Paris!"

— Aş vrea să putem trăi astfel, spuse Joan.

— Dar facem asta — pentru un moment.

— Da, pentru un moment, pentru câteva zile, dar apoi ne vom întoarce iar la Paris, la clubul acela de noapte, unde totul e mereu acelaşi; la viaţa aceea într-un hotel murdar.

— Exagerezi. Hotelul tău nu e murdar. Al meu e destul de murdar — cu excepţia odăii mele.

Îşi sprijini coatele de genunchi. Vântul îi sufla prin păr.

— Morosow spune că oşti un doctor minunat. E păcat că lucrurile stau astfel cu tine. Altfel ai putea să câştigi bani mulţi. Mai ales ca chirurg. Profesorul Durant...

— Cum de-ai dat de el?

— Uneori vine la Şeherezada. René, directorul spune că nu mişcă un deget pentru mai puţin de zece mii de franci.

— René e bine informat.

— Şi uneori face trei sau patru operaţii pe zi. Are o casă minunată, un Packard...

Straniu, se gândi Ravic. Faţa nu i s-a schimbat. Nimic mai captivant decât aşa cum era ea înainte de a frământă aceste nonsensuri milenare ale femeilor. Arată ca o amazoană cu ochii albaştri, în timp ce, cu instinctul matern, predică idealuri de bancher. Dar n-are oare dreptate? Nu are totdeauna dreptate o atât de mare frumuseţe? Şi n-are ea toate scuzele din lume?

Văzu o barcă cu motor ce se apropia într-un val de spumă. Nu se mişcă; ştia de ce venea.

— Iţi vin prietenii, spuse el.

— Unde? Joan văzuse însă barca. De ce prietenii mei? întrebă ea. Sunt, la drept vorbind, mai mult prietenii tăi. Te-au cunoscut înaintea mea.

— Cu zece minute mai înainte.

— Oricum, mai înainte.

Ravic râse.

— Fie, Joan.

— Nu mă duc. E foarte simplu. Nu merg.

— Sigur că nu.

Ravic se întinse pe stâncă şi închise ochii. Soarele deveni deodată

un cearceaf călduros de aur. Ştia ce avea să urmeze.

— Nu eşti prea politicos, spuse Joan după un timp.

— Îndrăgostiţii nu sunt niciodată politicoşi.

— Au venit amândoi aici pentru noi, ca să ne cheme. Dacă nu vrei să faci o plimbare, cel puţin să cobori şi să le spui.

— Bine. Ravic deschise ochii pe jumătate. Să simplificăm lucrurile. Du-te tu jos, spune-le că am de lucru, şi du-te cu ei, ca şi ieri.

— De lucru — asta sună bizar. Cine lucrează aici? De ce nu vii cu noi? Le eşti foarte simpatic. Au fost foarte dezamăgiţi ieri că n-ai venit.

— O, Dumnezeule! Ravic deschise ochii de tot. De ce dragostea femeilor nu constă decât, în astfel de conversaţii idioate? Ţie ţi-ar plăcea să te plimbi, eu n-am barcă, viaţa e scurtă, suntem aici numai de câteva zile, de ce trebuie să mă comport eu atât de mărinimos şi să te determin să faci ceea ce vei face oricum, tocmai ca să te simţi mai bine?

— N-ai de ce să mă determini. Pot s-o fac şi singură.

Ea îl privi. Ochii ei aveau aceeaşi imensitate iradiantă, numai gura i se lăsă în jos timp de o secundă — era o expresie care-i trecuse atât de repede pe faţă încât Ravic putea să creadă că se înşelase.

Oceanul se iovi cu zgomot de stâncile digului. Se sparse tare şi vântul aduse o bură de picături scânteie-toare. Ravic simţi pe piele ceva asemenea unui scurt fior.

— Era valul tău, spuse Joan. Valul din povestea pe care mi-ai spus-o la Paris.

— Înţeleg — o mai ţii minte?

— Da. Dar nu eşti o stâncă. Eşti un bloc de beton.

Cobora spre chei şi cerul întreg se sprijini pe umerii ei. Ga şi cum l-ar fi purtat ea. Avea scuză. "Are să stea în barca albă, cu părul fluturând în vânt — şi sunt un idiot că n-am mers cu ei, se gândi Ravic. Dar nu sunt încă pregătit pentru un astfel de rol. Ar fi o sfidare prea arogantă a zilelor uitate, dar ce altceva rămâne? Smochinii înfloriţi în nopţile cu lună, filozofia lui Seneca şi Socrate, concertul de vioară al lui Schumann, şi prevederea sfârşitului dobândită mai de timpuriu decât alţii."

Vocea lui Joan se auzi de jos. Apoi auzi bâzâitul uşor al motorului. Nu se ridică. Avea să ocupe locul de lângă pupă. Era o insulă cu o mânăstire undeva, în mare. Uneori se auzea de acolo cântecul cocoşilor. Ce roşu strălucea soarele printre pleoape! Livezile mătăsoase ale tinereţii, cu florile sângelui care aşteaptă. Eterna legănare a mării. Clopotele de la Vineta. Fericirea magică a neantului. Adormi repede.

După-amiază se duse să aducă maşina de la garaj. Era un Talbot pe care-l închiriase Morosow pentru el la Paris. Venise în el, cu Joan.

Merse cu automobilul de-a lungul coastei. Ziua era foarte limpede şi aproape prea strălucitoare. Traversă Cornişa de mijloc spre Nisa şi Monte Carlo, apoi spre Villefranche. Îi plăcea portul mic şi bătrân, şi stătu câtva timp în faţa unuia din birourile de pe chei. Se plimbă prin grădina din faţa Cazinoului de la Monte Carlo şi prin cimitirul sinucigaşilor, dinspre mare; cercetă un mormânt, stătu multă vreme în faţa lui şi zâmbi. Se plimbă pe vechile străzi strâmte ale Nisei şi traversă cartierul modern al oraşului, apoi prin pieţele cu monumente; pe urmă porni înapoi spre Cannes şi dincolo de Cannes, acolo unde stâncile erau cărămizi şi unde satele de pescari aveau nume biblice.

O uită pe Joan. Uită de el însuşi. Simţurile lui se revărsau spre ziua aceasta limpede, spre treimea soarelui, a mării şi-a pământului ce era alcătuit dintr-o coastă înflorită, în timp ce drumurile de munte, de deasupra mării, erau încă pline de zăpadă. Ploaia deasupra Franţei, furtuna se aduna deasupra Europei — dar coasta aceasta strimtă părea

să nu fi aflat nimic. Parc-ar fi fost uitată; viaţa era altfel aici; şi în timp ce-n ţara dinapoia ei ceaţa cenuşie a mizeriei creştea mereu, plină de ameninţări şi de primejdii, aici soarele strălucea senin, iar în strălucirea lui se adunau ultimele raze ale unei luni muribunde.

Un dans de-o clipă, al moliilor şi al ţânţarilor în văpaia ultimei lumini — absurd, ca orice dans al ţânţarilor; neghioabă ca şi muzica uşoară a cafenelelor — o lume care devenise de prisos ca şi fluturii în octombrie, cu micile lor inimi îngheţate încă de pe acum, astfel dansau, flecăreau, flirtau, iubeau, trădau, şi-şi amăgeau simţurile, înainte să vină secerişul şi marile vânturi.

Ravic coti cu maşina în St. Raphael. Mica întindere a portului era plină de vapoare şi bărci cu motor. Cafenelele de pe chei instalaseră umbrele strălucitoare. Femei bronzate stăteau la masă. — Cum se repetă totul, se gândi Ravic — mersul plăcut şi uşuratic al vieţii. Ispita veselă, destinderea, jocul — cum se repetă, nu se ştie de cât timp încoace. Pe vremuri încercase şi el existenţa aceasta de fluture şi se gândise că se săturase de aşa ceva. Maşina trecu de cotitură, de-a lungul străzii, în ploaia de lumină a apusului.

Se întoarse la hotel şi găsi o scrisoare de la Joan. Fusese chemată şi lăsase vorbă că nu se va întoarce la masă. Cobori la Eden Rose. Era foarte puţină lume la masă. Cei mai mulţi mergeau la Juan-les-Pins şi la Cannes. Se aşeză lângă paramalâcul unei terase clădită pe o stâncă. asemenea unei punţi de corabie. Jos, stânca ieşită din apă, spumega. Valuri ţâşneau din amurg, de un roşu întunecat şi de un albastru aproape verde, ca să se schimbe apoi în roşu-galben deschis şi portocaliu, apoi luau întunericul pe crestele lor subţiri şi-l împrăştiau în spuma apusului.

Ravic stătu multă vreme pe terasă. Simţea că i-e frig şi-l apăsa singurătatea. Vedea ce se întâmplă limpede şi fără nici un fel de tresărire de emoţie. Ştia că nu va putea împiedica prea mult lucrul ăsta; farse şi şiretlicuri se puteau inventa. Le cunoştea şi nu voia să le folosească. Mersese altă dată prea departe în privinţa asta. Farsele pot fi folosite în lucrurile fără însemnătate. Un singur lucru putea să facă: să lupte pe faţă împotriva lor. Să ie stea în faţă sincer, fără dezamăgiri şi fără ezitări.

Ravic ţinu paharul cu vinul uşor, limpede în lumină. "O noapte friguroasă, o terasă înconjurată de mare, cerul plin de surâsul soarelui ce apune şi de clinchetul stelelor îndepărtate, şi, rece ca şi mine, o făclie ce pătrunde tăcerea lunilor ce au să vină, trecând peste ele şi lăsându-le din nou în întuneric, dar îmi dau seama, de asemeni, că nu vor trece fără să-şi lase urmele durerii, şi iarăşi viaţa îmi stă aidoma unui pahar, în mână, transparent, umplut cu un alt vin ce nu poate fi păstrat fiindcă ar deveni searbăd, fiindcă n-ar mai fi decât rămăşiţa acră a unei pasiuni moarte."

N-avea să întârzie. Nu putea să mai întârzie. Cu nevinovăţie şi pe negândite, ca o plantă spre lumină, se îndrepta spre ispită şi spre varietatea miilor de aspecte ale unei vieţi uşuratice. I se cerea viitorul, iar el nu putea să-i ofere decât un prezent păcătos. Nimic nu se întâmplase, totuşi. Dar nici nu era nevoie să se întâmple. Lucrurile sunt întotdeauna hotărâte de mai înainte. De obicei nu se observă şi iei un sfârşit zgomotos drept rezultatul unei hotărâri neaşteptate care, cu luni înainte, se închegase în tăcere.

Ravic goli paharul. Vinul uşor părea să-şi fi schimbat gustul. Umplu din nou paharul şi bău iarăşi. Încă o dată, vinul avea gustul lui de mai înainte, se topea ca zăpada şi era rece.

Se sculă şi porni spre Cannes, la Cazino.

Juca liniştit şi pe sume mici. Simţea încă aceeaşi răceală în el şi ştia că poate să câştige cât avea să dureze. A jucat pe ultimul doisprezece,

douăzeci şi şapte pătrat, douăzeci şi şapte. După o oră câştigase trei mii de franci. Îşi dublă mizele şi jucă pe patru.

O văzu pe Joan intrând. Îşi schimbase rochia, aşa că trebuia să se fi întors imediat ce părăsise el hotelul. Era cu cei doi bărbaţi care o invitaseră în barca cu motor. Îi cunoştea pe unul sub numele de Le Clerq, un belgian, pe celălalt, Nugent, un american. Joan părea foarte frumoasă. Purta o rochie albă, de seară, cu flori mari, cenuşii. O cumpărase pentru ea cu o zi înainte de plecarea lor. O văzuse şi se repezise s-o ia.

— Cum de te pricepi aşa de bine la rochiile de seară? întrebă ea. E mult mai bună decât mi se cade. Şi foarte scumpă.

"Pasăre, se gândi el, încă pe ramurile mele, dar cu aripile pregătite pentru zbor."

Crupierul împinse banii spre el. Pătratul câştigase. Ravic îşi retrase câştigul şi lăsă mizele. Joan se duse spre mesele de bacara. Nu ştia dacă îl văzuse. Unii bărbaţi, care nu jucau, -întorceau capul după ea. Mergea întotdeauna ca şi cum ar fi avut în faţă un vânt uşor şi ca şi cum n-ar fi avut nici o ţintă. Întoarse capul şi-i spuse ceva lui Nugent — şi deodată Ravic simţi, plin de mânie, nevoia de a arunca banii, de a pleca de la masa verde; să se ridice, s-o ia repede pe Joan, pe sus, peste toată lumea asta şi peste uşi, s-o ducă departe, pe o insulă, poate pe acea insulă ce se zărea la orizont, spre Antibes, departe de toate, lucrurile astea, s-o despartă de lume şi s-o păstreze...

Mizâ din nou. Şapte. Insulele nu izolează. Şi neliniştea inimii nu poate fi stăvilită; pierzi totdeauna ceea ce ţii în mână — niciodată ceea ce laşi. Bila se opri încet. Doisprezece. Parie din nou.

Când îşi ridică privirea se trezi uitându-se în ochii lui Joan. Stătea de cealaltă parte a mesei şi îl privea. O salută şi zâmbi. Ea îl privea mereu. El arăta spre cercul ruletei şi dădu din umeri. Ieşi nouăsprezece.

Îşi aranjă mizele şi privi iarăşi în sus. Joan nu mai era acolo. Se strădui să stea pe loc. Luă o ţigară din pachetul de lângă el. Unul dintre cei ce priveau îi dădu un foc. Era un bărbat gras, chel şi în uniformă.

— Timpurile s-au schimbat, spuse el.

— Da, spuse Ravic. Nu-l cunoştea.

— Era altfel în douăzeci şi nouă.

— Da.

Ravic nu mai ştia dacă fusese la Cannes în 1929 sau dacă omul vorbea numai aşa. Văzuse că ieşise patru fără să fi observat şi încercă să se concentreze mai mult. Dar, deodată i se păru stupid să joace aici, pe câţiva franci, ca să mai poată sta câteva zile. Cu ce scop? Nu era decât slăbiciune, nimic altceva. Sunt anumite lucruri ce se trezesc în noi încet, în tăcere şi nu ne dăm seama de ele decât dacă avem dorinţa de a ne împinge pe noi înşine la extrem, de a izbucni. Morosow avea dreptate. Cel mai bun mijloc de a pierde o femeie e să-i arăţi un fel de viaţă pe care nu i-l poţi oferi decât câteva zile. Ea are să încerce să-l redobândească — dar cu cineva care este în stare să trăiască astfel tot timpul. "Am să-i spun că trebuie s-o rupem, se gândi el. Mă voi despărţi de ea la Paris, înainte de a fi prea târziu."

Se gândi să joace la o altă masă. Dar, pe neaşteptate dorinţa de a continua îl părăsi. Nu trebuie să joci pe o carte mică, când altul joacă în stil mare. Privi împrejur. Joan nu se vedea. Merse la bar şi bău un coniac. Apoi se duse să-şi ia maşina pentru a se plimba o oră prin împrejurimi.

Pe când pornea maşina, o văzu pe Joan venind. El ieşi. Ea veni repede spre el.

— Voiai să pleci acasă fără mine? întrebă ea.

— Voiam să mă plimb prin munţi cu maşina timp de o oră şi apoi să

mă întorc.

— Minţi! N-aveai de gând să te întorci! Voiai să mă laşi aici cu idioţii ăştia!

— Joan, spuse Ravic. Curând ai să pretinzi că e vina mea că eşti cu idioţii ăştia.

— E vina ta! M-am dus cu ei în barcă fiindcă eram mâhnită! De ce nu erai la hotel când m-am întors?

— Ai luat masa cu idioţii aceştia.

Rămase câtva timp nedumerită.

— Am făcut-o numai pentru că nu erai acolo când m-am întors.

— Bine, Joan, spuse Ravic. Să nu mai vorbim despre asta. Te amuză?

— Nu.

Ea sta în faţa lui, cu răsuflarea oprită, agitată, impetuoasă, în întunericul albastru al nopţii blânde, cu luna în păr; cu faţa palidă şi cu buzele aproape negre din cauza roşului închis; era în februarie 1939, şi la Paris inevitabilul avea să înceapă încet, strecurându-se ca un şarpe, cu toate micile minciuni, umiliri şi certuri; voia s-o părăsească înainte să înceapă toate astea şi totuşi ea era aici şi mai aveau să treacă încă multe zile până atunci.

— Unde vrei să mergi? întrebă ea.

— Nicăieri. Numai să merg.

— Am să vin ou tine.

— Dar ce vor spune idioţii?

— Nimic. Mi-am luat rămas bun, dealfel. Le-am spus că mă aştepţi.

— Nu-i rău, zise Ravic. Eşti copilăroasă cu intenţie, aşteaptă până trag capota.

— Las-o jos! Haina o să-mi ţină destul de cald. Mergi încet. Treci de toate cafenelele unde oamenii n-au altceva de făcut, decât să stea şi să fie fericiţi, fără să se certe.

Se strecură lângă el pe scaun şi-l sărută.

— E prima oară când am fost pe Riviera, Ravic, spuse ea. Nu fi aspru cu mine! E prima oară când am fost într-adevăr cu tine şi nopţile n-au mai fost friguroase şi sunt fericită.

Ieşi cu maşina din traficul aglomerat, şi se îndreptă spre şoseaua de dincolo de hotelul Carlton şi apoi spre Juan-les-Pins.

— Prima oară, repetă ea. Prima oară, Ravic, şi ştiu ce-ai putea să-mi răspunzi, dar nu-mi pasă. Se strânse lângă el şi-şi puse capul pe umerii lui. Uită ce s-a întâmplat astăzi! Nu te mai gândi. Şofezi minunat, Ravic, ştii asta? Tot ce faci tu e frumos. Idioţii spuneau acelaşi lucru. Ieri au văzut cum poţi conduce tu o maşină. Eşti fantastic. N-ai nici un fel de trecut. Nu se ştie nimic despre tine. Am aflat de o mie de ori mai multe lucruri despre idioţii ăia, decât despre tine. Pot să beau puţin calvados undeva? Simt nevoia după toată enervarea din seara asta. E greu să trăiască cineva cu tine.

Maşina fugea pe şosea ca o pasăre care zboară pe jos.

— Prea repede? întrebă Ravic.

— Nu! Mergi mai repede! Aşa de repede, încât să ne simţim ca arborii prin care suflă vântul. Cum alungă noaptea trecutul! Mă simt pătrunsă de dragoste. Poţi să priveşti prin mine datorită iubirii mele. Te iubesc aşa de mult, încât sufletul meu se revarsă asemenea unei femei dintr-un lan de grâu, în faţa bărbatului care o priveşte. Sufletul meu vrea să zacă întins pe pământ. Ar vrea să stea culcat şi să zboare. Într-o livadă. E trist. Se-ndrăgosteşte de tine când conduci. Să nu ne mai întoarcem la Paris. Să furăm o casetă cu bijuterii sau să spargem o bancă, să luăm maşina asta şi să nu ne mai întoarcem niciodată.

Ravic opri în faţa unui mic han. Zgomotul motorului se stinse şi din depărtare se auzi, deodată, răsuflarea adâncă a mării.

— Vino, spuse el. Putem lua un calvados aici. Cât ai băut până acum?

— Prea mult. Din cauza ta. Afară de asta, la un moment dat n-am mai putut asculta bâlbâiala idioţilor acelora.

— De ce n-ai venit atunci la mine?

— Am venit.

— Da. Când ai crezut c-am să plec. Ai mâncat ceva?

— Nu prea mult. Mi-e foame. Ai câştigat?

— Da.

— Atunci să mergem la cel mai luxos restaurant şi să mâncăm icre negre, să bem şampanie, să fim aşa cum erau părinţii noştri înainte de toate războaiele astea, fără griji, sentimentali şi fără temeri, fără refulări şi plini de prost-gust, ou lacrimi, lună, oleandri, viori, şi ocean şi dragoste. Şi aş vrea să-mi închipui că avem copii, o grădină, o casă, că vom avea un paşaport şi un viitor, că am renunţat la o carieră strălucită pentru tine, că ne vom iubi în linişte chiar şi după douăzeci de ani, că eşti gelos şi că încă mă mai crezi frumoasă, că nu pot s-adorm când nu vii o noapte acasă, şi...

El văzu cum i se prelingeau lacrimile pe obraji. Ea zâmbi.

— Şi ele se datoresc tot prostului gust — iubitule, tot prostului gust...

— Vino, spuse el, vom merge spre Château Madrid. E-n munţi, sunt muzicanţi ruşi acolo şi vei avea tot ce vrei...

16

Era dis-de-dimineaţă, devreme. Jos, marea era cenuşie şi fără valuri. Cerul n-avea nici nori, nici culoare. Numai la orizont, o dungă subţire de argint răsărea din apă. Era atâta linişte, încât se auzeau respirând. Fuseseră ultimii clienţi acolo. Muzicanţii trecuseră înaintea lor, într-un Ford vechi, mai jos de serpentina de pe şosea. Chelnerul, într-un Citröen. Bucătarul, ca să ia provizii, într-un Delahaye 1929, de şase persoane.

— Se crapă de ziuă, spuse Ravic. Acum noaptea e undeva de partea cealaltă a pământului. Cândva au să fie aeroplane cu care cineva să poată trece dincolo. Vor merge tot atât de repede ca şi rotaţiile pământului. Dacă şi atunci îmi vei spune la patru dimineaţa că mă iubeşti, putem lăsa să fie totdeauna patru dimineaţa, nu vom face decât să zburăm împrejurul pământului şi orele vor sta pe loc.

Joan se strânse lângă el.

— Nu pot face nimic pentru asta. E frumos! E înduioşător de frumos. Ai să râzi...

— E frumos, Joan.

Ea se uită la el.

— Unde-i avionul de care vorbeai? Vom fi bătrâni, iubitule, când avionul tău va fi inventat. Şi nu vreau să îmbătrânesc. Tu ai vrea?

— Da.

— Într-adevăr?

— Cât mai bătrân cu putinţă.

— De ce?

— Aş vrea să ştiu ce se întâmplă cu planeta asta.

— Nu vreau să îmbătrânesc.

— N-ai să îmbătrâneşti. Viaţa va trece lăsându-şi urmele pe chipul tău, asta va fi tot, şi te vei face mai frumoasă. Nu eşti bătrân decât când

nu mai simţi.

— Nu. Când nu mai iubeşti..

Ravic nu răspunse. "Să te părăsesc! Să te părăsesc! La ce mă gândeam eu acum câteva ore la Cannes?" Ea se ghemui în braţele lui.

— Acum mă-ntorc cu tine acasă, şi-o să ne culcăm împreună. Ce frumos e totul! Ce frumos e când trăieşti pe deplin şi nu numai cu o parte a fiinţei tale. Când eşti stăpân pe tine însuţi şi oalm, fiindcă nu mai încape nimic în tine. Vino, să mergem aoasă. Spre casa noastră împrumutată, spre acel hotel alb, ce arată ca o casă de ţară.

Maşina coborî serpentina aproape fără ajutorul motorului. Ziua devenea, pe nesimţite, mai aprinsă. Pământul mirosea a rouă. Ravic stinse farurile. Când au trecut de cornişă, au dat de plante şi de flori. Erau pe drumul spre Nisa. Mai târziu, au trecut de o companie de spahii. Auzeau tropotul cailor amestecat cu uruitul motorului. Răsuna limpede şi nefiresc pe şoseaua pavată. Chipurile călăreţilor erau întunecate sub burnuzele lor.

Se uită la Joan. Ea îi zâmbi. Chipul îi era palid şi obosit şi mai fragil decât înainte. In oboseala ei liniştită, i se părea chiar mai frumoasă decât în acele dimineţi magice, încă întunecate, care ieri păreau atât de îndepărtate şi care nu aveau nici o oră, ci pluteau dincolo de timp — pline de linişte, fără temeri sau întrebări.

Golful Antibes se desfăcea într-un cerc mare în faţa lor. Jos, se lumina treptat. Umbrele cenuşii a trei vase de război, două distrugătoare şi un crucişător, stăteau în faţa zilei strălucitoare. Probabil că veniseră în port noaptea. Mici, ameninţătoare şi tăcute, înfruntau cerul îndepărtat. Ravic privi spre Joan. Adormise pe umărul lui.

17

Ravic era în drum spre spital. Se-ntorsese de pe Riviera de-o săptămână. Deodată se opri. Ceea ce văzu era ca o jucărie pentru copii. Vara clădirea strălucea la soare, ca şi cum ar fi fost construită din sticlă, schelăria se ridica spre cerul strălucitor — ca un filigram — şi când o grindă cu o formă pe ea începu să se surpe, arăta ca şi cum s-ar fi rostogolit un băţ de chibrit cu o muscă pe el. Cădea, cădea mereu şi părea să cadă întruna — trupul se desprinsese, şi părea acum o păpuşe subţire ce-şi întindea braţele şi înota cu stângăcie prin aer. Ca şi cum lumea ar fi fost, pentru o clipă, îngheţată şi liniştită ca moartea. Nici o mişcare, nici o adiere, nici o răsuflare, nici un sunet — numai forma cea mică şi grinda solidă cădeau, cădeau mereu.

Apoi, deodată, totul deveni zarvă şi mişcare. Ravic îşi dădu seama că-şi ţinuse respiraţia. Alergă.

Victima zăcea pe pavaj. Cu o clipă înainte strada fusese aproape goală. Acum era plină de lume. Se adunară din toate părţile ca şi cum ar fi sunat o alarmă. Ravic îşi făcu drum prin mulţime. Observă doi lucrători care încercau să ridice victima.

— Nu-l ridicaţi. Lăsaţi-l acolo unde este, ţipă el.

Lumea dimprejurul lui şi din faţă îi făcu loc. Cei doi lucrători ţineau victima pe jumătate ridicată.

— Lăsaţi-o jos încet! Atenţie! Încet!

— Ce sunteţi dumneavoastră? întrebă unul dintre lucrători. Doctor?

— Da.

— Bine.

Lucrătorii lăsară victima pe pavaj. Ravic îngenunchie lângă el şi-l examină. Îi deschise cămaşa cu atenţie şi-i pipăi corpul. Apoi se ridică.

— Ce este? întrebă lucrătorul care îi vorbise mai înainte. E-n nesimţire?

Ravic clătină din cap.

— Ce? întrebă lucrătorul.

— Mort, spuse Ravic.

— Mort?

— Da.

— Dar, spuse omul neîncrezător, tocmai am mâncat împreună.

— E un doctor aici? întrebă cineva în spatele şirului de oameni înghesuiţi.

— Ce s-a întâmplat? spuse Ravic.

— E un doctor aici? Repede!

— Ce s-a întâmplat?

— Femeia aceea...

— Care femeie?

— A lovit-o grinda. Îi curge sângele.

Ravic îşi făcu drum prin mulţime. O femeie mică de statură, cu o vizieră largă, albastră, stătea întinsă pe-o grămadă de nisip. Faţa îi era contractată, palidă, iar ochii îi erau tot atât de nemişcaţi ca şi doi cocoloşi de cărbune. Sângele îi curgea din gât, ca dintr-o fântână. Ţâşnea în lături zvâcnind oblic şi producea o stranie impresie de dezordine. Sub capul ei se adună repede în nisip o băltoacă neagră.

Ravic apăsă artera cu degetele. Scoase un bandaj din buzunar şi trusa medicală de urgenţă pe care o avea totdeauna cu el.

— Ţine asta! spuse unui bărbat de lângă el.

Patru mâini se repeziră spre geantă în acelaşi timp. Căzu pe nisip şi se deschise. Scoase afară foarfeca şi desfăcu bandajul.

Femeia nu spunea nimic. Nici nu mişcase ochii. Era rigidă şi fiecare muşchi al corpului era întins.

— Totul va fi bine, măicuţă, spuse Ravic. Totul se va aranja.

Grinda o lovise la umăr şi la gât. Umărul era sfâşiat. Undreaua era ruptă şi încheietura sfărâmată. Avea să rămână ţeapănă.

— E braţul stâng, spuse Ravic şi examină gâtul cu atenţie. Doar pielea era sfâşiată. Piciorul era atins; pipăi pulpa şi fluierul. Ciorapii cenuşii, bine cârpiţi, dar întregi, legaţi sub genunchi cu o panglică neagră — cu ce lux de amănunte se puteau vedea toate, astea! Pantofi negri, cârpiţi, şireturile legate cu fundă dublă, cu vârfurile reparate.

— A telefonat cineva după ambulanţă?

Nu răspunse nimeni.

— Cred că a telefonat poliţistul, spuse cineva după o vreme.

Ravic ridică iute capul.

— Poliţistul? Unde-i?

— Acolo, cu ceilalţi...

Tocmai voia să plece. În acest moment poliţistul îşi făcu drum prin mulţime. Era un tânăr cu un carnet în mână. Îşi rumega nervos creionul scurt şi fără vârf.

— O clipă, spuse el şi începu să scrie.

— Totul e-n regulă aici, zise Ravic.

— Un moment, domnule!

— Mă grăbesc. Am un caz urgent.

— Un moment, domnule. Sunteţi medicul?

— I-am legat artera, asta-i tot. Nu mai rămâne decât să fie chemată ambulanţa.

— Un moment, doctore! Trebuie să vă înscriu numele. Sunteţi un martor.

— N-am văzut accidentul. Am venit după aceea.

— Totuşi trebuie să scriu tot. E un accident serios, domnule doctor!

— Am avut ocazia să constat, spuse Ravic.

Poliţistul încercă să afle numele femeii. Femeia nu putea răspunde. Se uita la el fără să-l vadă. Poliţistul se aplecă plin de zel asupra ei. Ravic privi împrejur. Mulţimea îl înconjura ca un zid. N-o putea străbate.

— Ascultă, spuse el poliţistului. Mă grăbesc grozav.

— Foarte bine, doctore. Nu-mi faceţi şi dumneavoastră dificultăţi. Trebuie să aranjez totul. Faptul că sunteţi martor e important. Femeia poate să moară.

— N-are să moară.

— Nimeni nu poate spune asta. Şi apoi, rămâne chestiunea daunelor.

— Ai chemat ambulanţa?

— Colegul meu s-a dus după ea. Nu mă mai încurcaţi, fiindcă va dura şi mai mult.

— Femeia e pe jumătate moartă şi dumneata vrei să dispari, spuse unul din lucrători, pe un ton de reproş.

— Ar fi moartă acum, dacă n-aş fi fost aici.

— Cu atât mai mult atunci, spuse lucrătorul fără prea multă logică. Trebuie să rămâi.

Se auzi pocnitura unui aparat de fotografiat. Un bărbat purtând o pălărie pe spate veni în faţă, zâmbind.

— Vreţi să vă aplecaţi din nou ca şi cum aţi pune iar bandajul? îl întrebă pe Ravic.

— Nu.

— E pentru presă, spuse omul. Fotografia dumneavoastră va fi pusă în ziare cu o menţiune în care se va arăta că aţi salvat viaţa femeii. Publicitate straşnică. Vă rog, aici, în felul acesta, lumina e mai bună aici.

— Du-te la dracu, spuse Ravic. Femeia are nevoie urgent de o ambulanţă. Bandajul nu poate rămâne aşa multă vreme. Vezi dacă a fost chemată ambulanţa.

— Toate la rândul lor, doctore, spuse poliţistul. Mai întâi trebuie să-mi termin raportul.

— Ţi-a spus mortul numele, totuşi? întrebă un băieţandru.

— Tacă-ţi gura! Poliţistul dădu o palmă copilului.

— Ia o altă fotografie de aici, spuse cineva ziaristului.

— De ce?

— Aşa ca să se vadă că femeia era de partea interzisă. Uită-te. Arăta la marginea trotuarului, un afiş cu în.scripţia: Atenţie! Pericol! Ia fotografia în aşa fel încât să se poată vedea. Avem nevoie de asta. Daunele n-au ce căuta aici.

— Sunt fotograf de presă, declară omul cu pălăria, înlăturând sugestia. Fotografiez numai ce mi se pare interesant.

— Dar e interesant! Ce poate fi mai interesant! Cu tabla de scândură în spate.

— Tabla nu e interesantă. Acţiunea numai.

— Atunci înseamnă-ţi asta în raport. Omul îl lovi pe poliţist pe umăr.

— Cine eşti? întrebă el supărat.

— Reprezentantul societăţii de construcţii.

— Bine, spuse poliţistul. Rămâi şi dumneata aici. Care-i numele dumitale? Trebuie să-l ştii doar! o întrebă el pe femeie.

Femeia îşi mişcă buzele. Pleoapele începură să-i bată. Ca aripile unui fluture, ca moliile cenuşii obosite şi muribunde, se gândi Ravic — şi în acelaşi moment: — Idiot ce sunt! Trebuie să-ncerc să scap!

— Drace, spuse poliţistul. Poate c-a-nnebunit. Asta încurcă şi mai mult lucrurile! Şi orele mele de serviciu se termină la trei!

— Marcel, spuse femeia.

— Ce? Numai o clipă! Ce? Poliţistul se aplecă din nou asupra ei. Femeia tăcea. Ce? Poliţistul aştepta. Încă o dată. Mai spune o dată!

Femeia rămânea mută.

— Dumneata eşti de vină, cu flecăreala dumitale, spuse poliţistul către reprezentantul societăţii de construcţii. Cum pot să-mi termin raportul în felul ăsta?

În clipa aceea aparatul pocni din nou.

— Mulţumesc! spuse fotograful. Plin de acţiune!

— Ai şi semnalul nostru pe ea? spuse reprezentantul societăţii de construcţii, fără să-l ia în seamă pe poliţist. Voi comanda şase imediat.

— Nu, declară fotograful. Sunt socialist. Trebuie să plăteşti despăgubirea, nenorocit câine de pază al milionarilor.

O sirenă se auzi ţipând. Ambulanţa. — E momentul potrivit, se gândi Ravic. Făcu prudent un pas.

— Trebuie să mergeţi cu mine la circumscripţie, doctore. Îmi pare rău, dar trebuie să reconstituiesc totul.

Celălalt poliţist veni lângă el. Nu mai era nimic de făcut. — Să sperăm că toate vor ieşi bine, se gândi Ravic, şi se duse cu ei.

Comisarul de serviciu de la circumscripţie ascultase liniştit pe jandarmul şi pe poliţistul care întocmiseră raportul. Acum se întoarse spre Ravic.

— Nu eşti francez, spuse el. Nu întreb, afirm acest lucru ca pe un fapt.

— Nu, spuse Ravic.

— Ce eşti?

— Ceh.

— Cum se face că eşti doctor aici? Ca străin nu ai dreptul să practici, dacă nu eşti naturalizat.

Ravic zâmbi.

— Nu practic aici. Sunt turist. De plăcere.

— Ai paşaportul cu dumneata?

— E necesar, Fernand? întrebă un alt comisar. Domnul a ajutat-o pe femeia aceea şi noi avem adresa lui. E suficient. Mai sunt şi alţi martori.

— Mă interesează. Ai paşaportul cu dumneata? Sau cartea dumitale de identitate?

— Fireşte că nu, spuse Ravic. Cine-şi ţine paşaportul cu el toată vremea, pe timpurile astea?

— Unde-i?

— La consulat. L-am depus de o săptămână. Trebuie să fie vizat.

Ravic ştia că dacă spune că paşaportul e la hotel, putea fi trimis acolo cu un poliţist şi trucul ar fi fost descoperit imediat. Afară de asta, ca să fie în siguranţă, dăduse o adresă falsă. Avea o şansă numai cu consulatul.

— La care consulat? întrebă Fernand.

— Ceh.

— Putem să telefonăm şi să întrebăm. Fernand privi spre Ravic.

— Fireşte.

Fernand aşteptă câtva timp.

— Bine, spuse el apoi. Vom întreba.

Se ridică şi se duse într-una din camerele alăturate. Celălalt comisar rămase încurcat.

— Scuzaţi, domnule doctor, spuse el către Ravic. Fireşte, nu era deloc necesar. Se va lămuri de îndată. Vă suntem foarte obligaţi pentru concursul pe care ni l-aţi dat.

"Se va lămuri", gândi Ravic. Se gândi calm, în timp ce luă o ţigaretă.

Jandarmul stătea la uşă. Mai erau încă şanse. Nimeni nu-l suspecta încă. Putea să-l dea în lături, dar mai erau încă acolo reprezentantul societăţii de construcţii şi cei doi lucrători. Renunţă. Ar fi prea greu să răzbată; câţiva poliţişti stăteau probabil la ieşire.

Fernand se întoarse.

— Nu e nici un paşaport cu numele dumneavoastră la consulat.

— Poate că este, spuse Ravic.

— Cum e cu putinţă?

— Un funcţionar la telefon nu e obligat să ştie totul. Sunt vreo şase care se ocupă cu chestiunile astea.

— Ăsta ştie.

Ravic nu răspunse.

— Nu eşti ceh, răspunse Fernand.

— Ascultă, Fernand — începu celălat comisar.

— N-ai accent ceh, spuse Fernand.

— Poate că nu.

— Eşti german, declară Fernand triumfător, şi nu ai paşaport.

— Nu, răspunse Ravic. Sunt marocan şi am toate paşapoartele franceze din lume.

— Domnule! ţipă Fernand. Cum îndrăzneşti! Insulţi Imperiul Colonial Francez!

— *Merde*, spuse unul dintre lucrători. Reprezentantul societăţii de construcţii avea aerul că salută.

— Fernand, nu...

— Minţi. Nu eşti ceh. Ai paşaport sau nu? Răspunde!

"Şoarecele din om, se gândi Ravic. Şoarecele pe care nu-l poţi îneca niciodată." Ce-i păsa idiotului acesta dacă are el paşaport sau nu? Dar şoarecii miros ceva şi ăsta ieşise din vizuina lui.

— Răspunde! lătră Fernand.

"O bucată de hârtie! O ai sau n-o ai. Creatura asta s-ar închina şi mi-ar cere scuze dacă aş avea peticul ăsta de hârtie. N-ar fi avut nici o importanţă dacă aş fi ucis o familie sau aş fi spart o bancă — omul ăsta m-ar fi salutat. Dar chiar şi Christ fără paşaport — ar pieri astăzi în închisoare. Oricum, ar fi fost închis înainte de a ajunge la cel de-al treizeci şi treilea an al său."

— Vei rămâne aici până se va lămuri totul, spuse Fernand. Am să mă dumiresc eu.

— Bine, spuse Ravic.

Fernand ieşi din odaie. Cel de-al doilea funcţionar răsfoia hârtiile.

— Domnule, spuse el apoi. Îmi pare rău. E nebun în chestiunea asta.

— Nu-i nimic.

— Am terminat? întrebă unul dintre lucrători.

— Da.

— Bine Se întoarse spre Ravic. Când revoluţia mondială se va înfăptui, nu vei mai avea nevoie de paşaport.

— Trebuie să înţelegi, domnule, spuse comisarul. Tatăl lui Fernand a fost ucis în războiul mondial. De asta urăşte pe germani şi toate lucrurile acestea. Se uită la Ravic, părând o clipă încurcat. Părea să înţeleagă ce era. Îmi pare îngrozitor de rău, domnule. Dacă ar depinde de mine...

— Nu face nimic. Ravic privi împrejur. Pot să telefonez înainte de a se întoarce Fernand?

— Fireşte. Acolo pe masă. Repede.

Ravic îi telefonă lui Morosow. Îi spuse în nemţeşte ce se întâmplase. Trebuia să-l anunţe pe Veber.

— Şi pe Joan.

Ravic ezită.

— Nu. Nu încă. Spune-i că am fost reţinut, dar că totul se va aranja în două, trei zile. Ai grijă de ea.

— Bine, răspunse Morosow, nu prea entuziasmat. Bine, Wozzek.

Când Fernand se întoarse, Ravic puse jos receptorul.

— Ce vorbeau acum? întrebă el cu un rânjet. Ceha?

— Esperanto.

Veber veni în dimineaţa următoare.

— Afurisită vizuină, spuse el şi privi împrejur.

— Închisorile franţuzeşti îşi merită numele, răspunse Ravic. Nu sunt vopsite cu spoiala umanitarismului. Stil secolul al optsprezecelea.

— Dezgustător, spuse Veber. E dezgustător că eşti aici.

— Nimeni n-ar trebui să facă fapte bune. Ai de suferit numaidecât de pe urma lor. Trebuia să las femeia aceea să moară. Trăim într-o epocă de fier, Veber.

— Într-una de tuci. Au aflat prietenii dumitale că eşti aici ilegal?

— Fireşte.

— Şi adresa?

— Sigur că nu. N-aş expune niciodată vechiul Internaţional. Hoteliera ar fi pedepsită fiindcă adăposteşte clienţi neînregistraţi. Şi ar urma o razie, în timpul căreia ar fi prinşi o duzină de refugiaţi. De data asta am dat hotelul Lancaster drept adresa mea. Am stat acolo, o dată, în viaţa mea de odinioară. Un hotel frumos şi elegant.

— Şi noul dumitale nume e Wozzek?

— Vladimir Wozzek. Ravic râse amar. Al patrulea.

— Drace, spuse Veber. Ce-i de făcut, Ravic?

— Mai nimic. Lucrul cel mai important este ca amicii mei să nu afle că am fost pe aici de câteva ori. Altfel, ar însemna să capăt şase luni de închisoare.

— Drace!

— Da, lumea devine pe zi ce trece mai umană. Să trăieşti în primejdie, a spus Nietzsche. Refugiaţii fac astfel — împotriva voinţei lor.

— Şi dacă nu află?

— Două săptămâni, cred. Şi obişnuita deportare.

— Şi-apoi?

— Apoi am să mă întorc.

— Până ce-ai să fii prins din nou?

— Exact. De astă dată a durat mult. Doi ani. O viaţă de om.

— Trebuie să facem ceva. Nu putem continua astfel.

— Aşa e. Dar ce poţi să faci?

Veber se gândi.

— Durant! spuse el deodată. Fireşte! Durant cunoaşte multă lume cu influenţă — se întrerupse singur. Doamne sfinte, chiar dumneata ai operat pe unul dintre cei mai importanţi! Omul cu piatră la ficat!

— Nu eu. Durant.

Veber râse.

— Fireşte că el nu-i poate spune bătrânului. Dar el poate să facă ceva. Îl voi înduioşa.

— Vei reuşi foarte puţin. L-am obligat să-mi plătească două mii de franci acum câtva timp. Oameni ca el nu uită uşor astfel de lucruri.

— Va uita, spuse Veber, mai degrabă amuzat. Mai ales că îi va fi teamă să nu sufli ceva despre operaţiile acestea fantomatice. Ai făcut zeci de operaţii pentru el. Afară de asta are nevoie de dumneata.

— Poate găsi uşor pe altcineva. Binot sau vreun chirurg refugiat. Sunt destui.

Veber îşi netezi mustaţa.

— Nu unul cu mâna dumitale. Am să încerc, oricum. Chiar astăzi. Ai nevoie să-ţi aduc ceva? Cum e mâncarea?

— Groaznică. Dar pot s-aranjez să mi se aducă.

— Ţigări?

— Destule. Tot ce-aş avea nevoie şi la ce nu-mi poţi ajuta — o baie.

Ravic trăia acolo de două săptămâni, alături de un tinichigiu evreu, un scriitor pe jumătate evreu, şi un polonez. Tinichigiului îi era dor de Berlin, scriitorul îl ura; pe polonez nu-l interesa nimic. Ravic procura ţigările. Scriitorul spunea anecdote evreieşti. Tinichigiul era de neînlocuit ca specialist în combaterea mirosurilor urâte.

După două săptămâni Ravic fu chemat la judecată. Mai întâi fu adus în faţa unui inspector care-l întrebă numai dacă are bani.

— Da.

— Bine. Atunci poţi să iei un taxi.

Un comisar merse cu el. Strada era plină de lumină şi de soare. Era plăcut să fii iarăşi afară. Un bătrân vindea baloane la intrare. Ravic nu putea să-şi închipuie de ce le vindea în faţa închisorii. Comisarul chemă un taxi.

— Unde mergem? întrebă Ravic.

— La şef.

Ravic nu ştia cine era şeful. Şi-i era indiferent atâta vreme cât nu era şeful unui lagăr de concentrare german. Nu era în lume decât o singură spaimă adevărată: să fii în întregime şi fără nici un ajutor la bunul plac al terorismului brutal. Incidentul de faţă era nevinovat.

Taxiul avea un radio. Ravic îl întoarse. Obţinu darea de seamă asupra pieţii legumelor; apoi veştile politice. Comunicatul oficial atât de plicticos. Ravic prinse un alt post. Muzică. O atingere. Comunicatul oficial se auzi şi el.

— Charles Trennet, spuse el. Clasă superioară!

Taxiul se opri. Ravic plăti. Fu condus într-o sală de aşteptare, cu mirosul ei specific, încălzită de transpiraţie şi prăfuită, ca toate sălile de aşteptare din lume.

Stătu timp de o jumătate de oră şi citi un număr vechi din *La Vie Parisienne*, părăsit de un vizitator. Era ca o literatură clasică după două săptămâni fără cărţi. Apoi fu adus înaintea şefului.

Îi trebui câtva timp să-l recunoască pe bărbatul acela gras şi scurt. De obicei nu dădea atenţie figurilor când opera. Nu-l interesau, erau pentru el aidoma unor numere. Nu-l interesa decât partea bolnavă a corpului. Dar chipul acesta îl privise plin de curiozitate. Stătea acolo, sănătos, cu pântecul iarăşi plin, minus băşica fierei — Leval. Ravic uitase că Veber intenţionase să ceară ajutorul lui Durant şi nu se aşteptase să fie prezentat chiar lui Levai.

Leval se uită la el de sus până jos. În felul acesta câştiga timp.

— Sigur că Wozzek nu e numele dumitale, mormăi el.

— Nu.

— Care-i dar?

— Neumann. Ravic se aranjase astfel cu Veber, care îi expilcase lui Durant. Wozzek era prea improbabil.

— Eşti german, nu?

— Da.

— Refugiat?

— Da.

— Nu se poate şti niciodată. Nu pari astfel.

— Nu toţi refugiaţii sunt evrei, explică Ravic.

— De ce minţi? În privinţa numelui.

Ravic dădu din umeri.

— Ce altceva aş putea să fac? Minţim cât mai puţin posibil. Trebuie să credeţi că ne amuză?

Levai se umflă.

— Crezi că ne amuză să avem încurcături cu dumneavoastră?

"Cenuşiu, se gândi Ravic, capul lui fusese albicios-cenuşiu, sacii lacrimali vineţi, gura pe jumătate deschisă. Pe vremea aceea nu vorbise; atunci fusese o masă de carne moale cu o băşică de fier roşie în ea."

— Unde trăiai? Adresa era falsă şi ea.

— Am trăit oriunde. Uneori aici, alteori dincolo...

— De cât timp?

— De trei săptămâni. Acum trei săptămâni m-am întors din Elveţia. Am fost aruncat peste graniţă. Ştiţi că din punct de vedere legal n-aveam dreptul să trăim nicăieri fără acte — şi că cei mai mulţi dintre noi n-au fost în stare să se sinucidă. De aceea vă provocăm încurcături.

— Ar fi trebuit să rămâi în Germania, mormăi Leval. Nu e deloc aşa de rău acolo. Lumea exagerează.

"O tăietură mai puţin precisă şi n-ai fi aici să debitezi prostii. Viermii ţi-ar fi traversat frontierele fără documente — sau ai fi o mână de cenuşă într-o urnă oarecare."

— Unde ai trăit până acum? întrebă Leval.

"Asta i-ar place să ştie, ca să-i prindă şi pe ceilalţi", se gândi Ravic.

— În hotelurile de clasa întâia, spuse el. Sub nume diferite. Totdeauna numai câteva zile.

— Nu-i adevărat.

— De ce mă întrebaţi dacă ştiţi mai bine? spuse Ravic, care pe nesimţite îşi pierdea răbdarea.

Leval lovi în masă, supărat, cu mâna lui grasă.

— Nu fi cinic! Imediat după aceea îşi examină mâna.

— Aţi lovit foarfeca, spuse Ravic.

Levai puse mâna în buzunar.

— Nu-ţi dai seama că eşti cam obraznic? întrebă el deodată, cu calmul cuiva care poate să se stăpânească, fiindcă celălalt depinde de el.

— Obraznic? Ravic îl privi mirat. Numiţi asta obrăznicie? Nu suntem nici la şcoală, nici la un institut pentru reeducarea criminalilor! Aţi vrea să mă simt ca un criminal care cere o sentinţă mai blândă? Numai fiindcă nu sunt nazist şi, deci, fiindcă nu am acte? Faptul că nu ne considerăm criminali noi înşine, deşi avem experienţa tuturor închisorilor, a poliţiilor, a umilirilor, numai fiindcă vreau să rămânem în viaţă — ăsta-i singurul lucru care ne mai ţine, înţelegeţi?

Dumnezeu ştie că e cu totul altceva decât obrăznicie.

Leval nu răspunse

— Ai practicat aici?

— Nu.

Cicatricea trebuie să fie mai mică acum, se gândi Ravic. Era mult mai largă atunci. Cu toată grăsimea aceea Oricum se-ndopase şi băuse.

— E cea mai mare primejdie, explică Leval. Fără cercetări, fără control, vă învârtiţi pe aici. Cine ştie de când! Nu cred în povestea cu cele trei săptămâni. Cine ştie în câte afaceri dubioase te-ai amestecat!

"În pântecul tău cu arterele sclerozate, cu ficatul umflat şi-n băşica fierii inflamată, se gândi Ravic. Şi dacă nu m-aş fi amestecat eu, prietenul tău Durant te-ar fi ucis, probabil, într-un mod uman şi idiot şi ar fi devenit un chirurg şi mai celebru şi şi-ar fi mărit onorariile."

— Aceasta e primejdia cea mai mare, repetă Leval.

Nu-ţi este îngăduit să practici. Aşa că, accepţi tot ce-ţi iese în cale, e evident. Am vorbit despre asta cu una din autorităţile noastrt. E absolut de aceeaşi părere. Dacă este cât de puţin obişnuit cu medicina, numele lui trebuie să-ţi fie cunoscut.

— Nu, se gândi Ravic, e imposibil. N-o să spună numele lui Durant acum. Viaţa nu-ţi joacă astfel de feste.

— Profesorul Durant, spuse Leval demn. Mi-a explicat. Servitorii, studenţii care nu şi-au terminat încă examenele, maseuri, asistenţi, toţi aceştia pretind c-au fost medici vestiţi în Germania. Cine poate să-i prindă? Operaţii ilegale, avorturi, colaborări cu moaşele, şarlatanii şi cine ştie câte altele.

"Durant, se gândi Ravic. Asta-i răzbunarea pentru cele două mii de franci. Dar cine-i face acum operaţiile? Binot, desigur. Foarte probabil că sunt iarăşi împreună."

El observă că nu mai ascultă. Nu deveni mai atent decât atunci când auzi pronunţându-se numele lui Veber. — Un oarecare doctor Veber a intervenit în favoarea dumitale. Îl cunoşti?

— Puţin.

— A fost aici. Leval privi o clipă drept înainte. Apoi strănută zgomotos, scoase batista şi-şi suflă nasul ceremonios, contemplând ceea ce suflase, împăturindu-şi batista şi punând-o din nou în buzunar. Nu pot să fac nimic pentru dumneata. Trebuie să fim severi. Vei fi deportat.

— Ştiam asta.

— Ai mai fost până acum în Franţa?

— Nu.

— Şase luni de închisoare dacă te-ntorci. Ştiai asta?

— Da.

— Voi avea grijă să fii deportat cât mai curând posibil. E tot ce pot face. Ai bani?

— Da.

— Bine. Atunci vei plăti călătoria până la graniţă pentru escortă şi pentru dumneata.

Ravic făcu semn că da.

— Poţi să pleci acum.

— Trebuie să fim înapoi la o oră anumită? întrebă el pe agentul care îl escorta.

— Nu tocmai. Depinde. De ce?

— Aş vrea să iau un aperitiv.

Agentul îl privi.

— N-o să fug, spuse Ravic. Luă o hârtie de douăzeci de franci şi-o flutură.

— Bine. Douăzeci de minute mai mult nu contează.

Luară un taxi şi se opriră la primul bistro. Câteva mese fuseseră aranjate afară. Era frig, dar soarele strălucea.

— Ce doreşti? întrebă Ravic.

— Picon amar. La ora asta nu iau nimic altceva.

— Mie un lichior. Fără apă.

Ravic stătea liniştit şi respira adânc. Aer — ce altceva putea să fie! Ramurile arborilor de pe trotuar aveau muguri în vârfuri. Mirosea a pâine proaspătă şi a vin nou. Chelnerul aduse paharele.

— Unde-i telefonul? întrebă Ravic.

— Înăuntru, la dreapta, lângă toaletă. — Dar — spuse agentul.

Ravic îi puse douăzeci de franci în mână.

— Poţi să-ţi închipui cui telefonez. N-o să dispar. Poţi să vii cu mine.

Haide.

Agentul nu stătu mult pe gânduri.

— Bine, spuse el şi se ridică. O fiinţă omenească e o fiinţă omenească, la urma urmei.

— Joan.

— Ravic! Dumnezeule! Unde eşti? Ţi-au dat drumul? Spune-mi unde eşti?

— Într-un bistro.

— Încetează! Spune-mi unde eşti, într-adevăr!

— Sunt cu adevărat într-un bistro.

— Unde? Nu mai eşti la închisoare? Unde ai fost tot timpul ăsta? Morosow ăsta...

— Ţi-a spus întocmai cum s-au petrecut lucrurile.

— Nu mi-a spus unde te-au dus. Aş fi alergat.

— De asta nu ţi-a spus, Joan. Mai bine aşa.

— De ce telefonezi dintr-un bistro? De ce nu vii aici?

— Nu pot să vin. Am doar câteva minute. A trebuit să conving agentul să se oprească o clipă aici. Joan, voi fi trimis în Elveţia peste câteva zile şi... Ravic privi spre fereastra. Agentul era rezemat de tejghea şi vorbea. Şi mă voi întoarce imediat. Aşteaptă... Joan...

— Voi veni. Voi veni imediat. Unde eşti?

— Nu poţi veni. Sunt la o distanţă de o jumătate de ceas de tine. N-am decât câteva minute.

— Ţine-l pe agent. Dă-i bani! Pot s-aduc şi eu bani!

— Joan, spuse Ravic. N-o să meargă. Trebuie să termin acum.

Îi auzi respiraţia.

— Nu vrei să mă vezi? spuse ea atunci.

Era greu. "Nu trebuia să-i telefonez, se gândi el. Cum poţi să-i explici ceva, cuiva, pe care nu-l poţi privi în ochi?"

— E lucrul pe care îl doresc cel mai mult, Joan.

— Atunci vino! Omul acela poate veni cu tine!

— E imposibil. Trebuie să termin. Spune-mi repede ce faci acum?

— Ce? Ce vrei să spui?

— Ce faci? Unde eşti?

— În camera mea. În pat. M-am culcat târziu azi-noapte. Pot să mă-mbrac repede şi să vin.

"M-am culcat târziu. Fireşte. Toate astea continuă şi când eşti la închisoare. Ca să uiţi. În pat, pe jumătate adormită, cu părul răsfirat pe pernă, ciorapii aruncaţi pe scaune, rufărie, cămaşa de noapte, uşor umezită de respiraţia ei." Capul infinit de îndepărtat al agentului care se cufunda ca-ntr-un acvarium; Ravic se reculese.

— Trebuie să termin, Joan.

Auzi vocea ei dezamăgită.

— Dar e imposibil! nu poţi să pleci aşa, fără să ştiu nimic, unde te duci sau... Împinse, pernele au sărit într-o parte, cu telefonul ca o armă şi ca un duşman în mină, umerii, ochii, adânci şi întunecoşi, frământaţi... Când te vei întoarce, va fi iarăşi acelaşi lucru. Nu putem trăi mereu cu teamă.

— Spune ultima frază încă o dată.

— E adevărat. Vocea ii deveni supărată. Sunt ultima căreia i se spune ceva. Veber poate să te viziteze şi eu nu! I-ai telefonat lui Morosow, nu mie! Şi acum pleci...

— Doamne Sfinte, spuse Ravic. N-o să ne certăm, Joan.

— Nu mă cert. Spun ce nu-mi place.

— Bine. Trebuie să plec. Adio, Joan.

— Ravic! chemă ea. Ravic!

— Da.

— Întoarce-te iarăşi! Întoarce-te iarăşi!

— Mă voi întoarce.

— Da, da.

— Adio, Joan. Mă voi întoarce curând.

Statu în cabina călduroasă încă o clipă. Apoi observă că nu-şi luase mâna de pe receptor. Deschise uşa. Agentul îl privea. El zâmbi binevoitor.

— Gata?

— Da.

Se întoarse afară la masă. Ravic goli paharul. "N-ar fi trebuit să telefonez, se gândi el. Eram liniştit înainte. Acum sunt tulburat. Trebuia să-mi fi dat seama că o convorbire la telefon nu putea avea alt rezultat. Nici pentru mine, nici pentru Joan." Se simţi ispitit să se întoarcă, să cheme din nou şi să-i spună ceea ce voia ea. Să-i explice de ce nu putea s-o vadă. Că nu voia să-l vadă aşa cum era, murdar, sub pază. Dar s-ar fi răzgândit şi-ar fi fost din nou acelaşi lucru.

— Cred că trebuie să mergem, spuse agentul.

— Da.

Ravic chemă chelnerul.

— Dă-mi două sticle mici de coniac, toate ziarele şi o duzină de pachete de ţigări Caporal. Şi plata. Privi spre agent.

— E voie, nu?

— Un om, e tot om, spuse agentul.

Chelnerul aduse sticlele şi ţigările.

— Deschide sticlele, spuse Ravic în timp ce-şi aranja atent ţigările în bzunar. Astupă din nou sticlele în aşa fel ca să poată fi deschise fără tirbuşon şi le puse în buzunarul de la piept.

— Te pricepi la asta, spuse agentul.

— Practică. Regret c-o spun. Când eram copil nu m-am gândit niciodată c-am să mă joc de-a indianul când voi fi bătrân.

Polonezul şi scriitorul se entuziasmară la culme din cauza coniacului. Tinichigiul nu bea lichior atât de tare. Îi plăcea berea şi explica amănunţit cât de bună fusese berea la Berlin. Ravic se întinse pe banca lui şi citi ziarele. Polonezul nu citea; nu înţelegea franţuzeşte. Fuma şi era fericit. În timpul nopţii tinichigiul începu să plângă, Ravic era treaz. Asculta suspinul înăbuşit şi privea mica fereastră în spatele căreia strălucea un cer palid. Nu putea să doarmă. Nici chiar mai târziu, când tinichigiul se linişti. "Trai prea bun, se gândea el. Prea multe lucruri de care te izbeşti, când nu le mai ai."

18

Ravic se întorcea de la gară. Era obosit şi murdar. Treisprezece ore într-un tren încins, cu oameni care mâncau usturoi, cu vânători şi câinii lor, cu femei care ţineau în poală cuşti cu porumbei. Şi înainte de asta, aproape trei luni la frontieră.

Ravic mergea pe Champ Elysées. În întuneric se zăreau sclipiri. Le privi mai cu atenţie. Sclipirile păreau să vină de la nişte piramide de oglinzi aşezate în jurul lui Rond Point şi reflectând ultima lumină cenuşie de mai.

Se opri şi privi mai atent. Erau, într-adevăr, piramide de oglinzi, aşezate peste tot, în spatele straturilor de lalele, într-o repetiţie fantomatică.

— Ce sunt astea? întrebă el pe un grădinar care netezea un strat acoperit cu pământ negru, proaspăt adus.

— Oglinzi, spuse grădinarul, fără să ridice ochii.

— Asta văd şi eu. Ultima oară când am fost aici, nu erau.

— N-aţi fost de mult timp în Paris?

— De trei luni.

— A, trei luni. Oglinzile au fost puse de două săptămâni. Pentru regele Angliei. Vine în vizită. O să poată: să-şi oglindească faţa.

— Teribil, spuse Ravic.

— Desigur, răspunse grădinarul, fără a se arăta surprins.

Ravic plecă mai departe. Trei luni, trei ani, trei zile; ce e timpul? Nimic şi totul. Faptul că ramurile castanilor erau iar în floare şi că înainte nu avuseseră nici frunze — că Germania îşi călcase din nou angajamentul şi ocupase toată Cehoslovacia — că la Geneva, refugiatul Josef Blumenthal se împuşcase, într-un acces de râs isteric, în faţa Palatului Ligii Naţiunilor — că în pieptul lui Ravic dăinuiau resturile dureroase ale pneumoniei căreia îi supravieţuise la Belfort sub numele de Gunther — şi că, acum, într-o seară moale ca un sân de femeie, se întorsese iarăşi — toate acestea aproape că nu constituiau nici o surpriză pentru el. Le lua aşa cum lua multe lucruri, cu un calm fatalist, care este singura armă a neputinţei. Cerul era acelaşi peste tot, totdeauna copacii înfloreau din nou, fără sfială, în fiecare an — amurgul, de culoarea albastrului de cicoare se schimba, venea şi se ducea, fără să-i pese de paşapoarte, de trădare, de deznădejde şi de speranţă. Ce bine era să te întorci la Paris! Ce bine era să te plimbi, să te plimbi încet, fără să te gândeşti, pe străzi, în lumina cenuşiu-argintie! Ce plăcută era ora aceasta, încă plină de tihnă, plină de o blândă întrepătrundere, la hotarul unde o durere îndepărtată şi fericirea duioasă şi simplă de a te şti în viaţă se topesc una într-alta cu orizonturile — această primă oră după sosire, înainte de a fi iarăşi străpuns de pumnale şi săgeţi — acest ciudat simţământ animalic, această respiraţie care străbătea până departe şi venea de departe, această briză, lipsită totuşi de emoţie, pe străzile inimii, plutind peste focurile mocnite ale faptelor, peste crucea bătută în cuie a zilelor trecute şi peste cârligele ascuţite ale viitorului, acest popas, tăcerea dintre două bătăi, clipa de pauză, cea mai sinceră şi cea mai tainică formă a fiinţei, tresărirea domoală a veşniciei în însăşi vremelnicia lumii.

Morosow stătea în sala palmierilor de la Internaţional şi bea o sticlă de Vouvray.

— Te salut, Boris, prietene, spuse Ravic. Mi se pare că m-am întors tocmai la momentul potrivit. Ce-i ăsta, Vouvray?

— Acelaşi, numai că de data asta este din treizeci şi patru. Puţin mai dulce şi mai tare. Bine că te-ai întors. Ai lipsit trei luni, nu?

— Da. Mai mult ca de obicei.

Morosow sună un clopoţel de modă veche de pe masă. Clincăia ca un clopoţel de paracliser din bisericile de ţară. Catacomba avea numai lumină electrică, dar nu şi sonerii electrice. Nu era nevoie, fiindcă refugiaţii rareori îndrăzneau să sune. — Cum îţi zice acum? întrebă Morosow.

— Tot Ravic. Nu mi-am dat numele ăsta la circumscripţia de poliţe. M-am numit pe rând Wozzek, Neumann şi Gunther. Un capriciu. N-am vrut să renunţ la Ravic, fiindcă îmi place.

— N-au descoperit că locuiai aici, nu?

— Sigur că nu.

— Evident. Altfel ar fi făcut o razie. Prin urmare, poţi să stai din nou în camera ta. Nu e ocupată.

— Bătrâna ştie ce s-a întâmplat?

— Nu. Nimeni. Le-am spus c-ai plecat la Rouen. Lucrurile tale sunt la mine acasă.

Fata veni cu o tavă. — Clarisse, adu un pahar pentru domnul Ravic, spuse Morosow.

— A, domnul Ravic! Fata îşi arătă dinţii galbeni. V-aţi întors? Aţi lipsit mai mult de şase luni, domnule.

— Trei luni, Clarisse.

— Imposibil. Credeam că sunt şase luni!

Fata se îndepărtă. Îndată după aceea chelnerul jerpelit de la Catacombă veni cu o sticlă de vin în mână. Nu avea tavă; servea de mult în localul acesta şi-şi putea îngădui să nu fie convenţional. Expresia feţei lui indica ce avea să urmeze şi Morosow i-o luă înainte. — Ascultă, Jean. Spune-mi cât timp a fost plecat domnul Ravic. Ştii exact?

— Se poate, domnule Morosow! Fireşte că ştiu chiar ziua! Sunt de-atunci exact... Se opri ca să facă efect, zâmbi şi spuse: — Exact patru săptămâni şi jumătate!

— Aşa e, spuse Ravic înainte ca Morosow să poată răspunde.

— Aşa e, replică şi Morosow.

— Natural. Eu nu mă înşel niciodată. Jean dispăru.

— N-am vrut să-l dezamăgesc, Boris.

— Nici eu. Am vrut numai să-ţi arăt cât de searbăd este timpul, de îndată ce devine trecut. E consolator, înspăimântător sau ceva fără importanţă. Nu-l mai văzusem pe locotenentul Bielski din regimentul de gardă "Neobrashenk" din 1916, la Moscova. Eram prieteni. El a plecat spre Nord, prin Finlanda. Eu am traversat Manciuria şi m-am dus în Japonia. Când ne-am întâlnit aici, după opt ani de zile, credeam că ultima oară l-am văzut la Harbin, în 1919; el credea că ne despărţisem în 1921, la Helsinki. Diferenţă de doi ani — şi de câteva mii de kilometri. Morosow luă sticla şi umplu paharele. Vezi că cel puţin te-au recunoscut. Faptul acesta în sine îţi dă oarecum impresia că eşti acasă, nu?

Ravic bău. Vinul era rece şi uşor. — În timpul acesta am stat aproape de frontieră, spuse el. Foarte aproape, ia sud de Basel. Şoseaua era jumătate elveţiană şi jumătate germană. Eu stăteam în partea Elveţiei şi mâncam cireşe. Puteam să scuip sâmburii în Germania.

— Nu aveai sentimentul că eşti acasă?

— Nu, niciodată nu m-am simţit mai departe.

Morosow râse amar. — Te înţeleg. Cum a fost pe drum?

— Ca de obcei. Devine din ce în ce mai greu, asta-i tot. Frontierele sunt păzite mai atent. O dată m-au prins în Elveţia şi o dată în Franţa.

— De ce nu ne-ai scris nici un rând?

— Nu ştiam până unde poate merge poliţia aici. Uneori are accese de energie. E mai bine să nu periclitezi situaţia nimănui. La urma urmei, alibiurile noastre nu sunt chiar aşa de bune. Vechea regulă din linia frontului: stai liniştit şi nu te arăta. Te aşteptai la altceva?

— Eu nu.

Ravic se uită la el. — Scrisori, spuse el apoi. Ce sunt scrisorile? Scrisorile nu ajută la nimic.

— La nimic.

Ravic scoase din buzunar un pachet de ţigări.

— Curios cum se schimbă toate când eşti plecat.

— Nu te amărî singur, replică Morosow.

— Nici nu mă gândesc.

— Când eşti plecat e bine. Când te întorci e altfel. Apoi este iar cum a fost.

— Poate că da, poate că nu.

— Eşti foarte enigmatic. E bine că o iei aşa. Vrei să jucăm o partidă de şah? Profesorul a murit. Eşti singurul meu adversar serios. Levy a plecat în Brazilia ca chelner. Viaţa merge al dracului de iute în zilele noastre. N-ar trebui să ne obişnuim cu nimic.

— N-ar trebui.

Morosow îl privi pe Ravic atent. — Nu asta am vrut să spun.

— Nici eu. Dar ce-ar fi dacă am pleca din mormântul ăsta mucegăit şi cu palmieri. N-am mai fost aici de trei luni de zile şi cu toate acestea miroase ca întotdeauna a bucătărie, a praf şi a frică. La ce oră trebuie să pleci?

— Astăzi nu mă duc deloc. E ziua mea liberă.

— Aşa e. Ravic zâmbi scurt. Seara eleganţei şi a paharelor mari.

— Vrei să vii cu mine?

— Nu. Astă-seară nu. Sunt obosit. În ultimele nopţi aproape că n-am dormit deloc. In orice caz, n-am dormit liniştit. Haide să colindăm străzile vreo oră şi apoi să ne aşezăm undeva. N-am mai făcut asta de multă vreme.

— Vouvray? întrebă Morosow. Stăteau la o masă în faţa cafenelei Colisée. E devreme, prietene. La ora asta se bea vodcă.

— Da. Cu toate acestea prefer Vouvray.

— Încep să mă enervez. Cel puţin un vin.

Ravic clătină din cap.

— Frate, când ajungi prima seară undeva trebuie să bei vârtos, declară Morosow. E un eroism inutil să priveşti treaz feţele întunecate ale umbrelor trecutului.

— Nu ppvesc, Boris. Mă bucur de viaţă cu prudenţă.

Ravic văzu că Morosow nu-l crede şi nu încercă să-l convingă. Stătea liniştit la una din mesele din faţă, de pe trotuar, îşi bea vinul şi urmărea cu privirea mulţimea care-şi făcea plimbarea de seară. Cât timp lipsise din Paris totul fusese viu şi limpede. Acum totul era ceţos şi palid, scurgându-se plăcut, aşa cum îi apar lucrurile cuiva care coboară prea repede un munte şi nu poate auzi zgomotul de jos, din vale, decât ca prin vată.

— Te-ai mai dus undeva înainte de a veni la hotel? întrebă Morosow.

— Nu.

— Veber a întrebat de tine în mai multe rânduri.

— Am să-i telefonez.

— Nu-mi place cum te comporţi. Spune-mi şi mie ce te doare.

— Nimic deosebit. Graniţa de la Geneva era prea bine păzită. Am încercat întâi acolo şi apoi la Basel. Nici la Basel n-a fost uşor. În cele din urmă am reuşit să trec. Am prins o răceală. Ploaia şi zăpada din timpul nopţii, în câmp deschis. N-am avut posibilitatea să mă îngrijesc şi am făcut pneumonie. Un doctor din Belfort m-a băgat într-un spital. M-a introdus şi m-a scos prin contrabandă. După aceea m-a ţinut zece zile în casa lui. Trebuie să-i trimit banii prin mandat.

— Acum eşti bine de tot?

— Binişor.

— Şi de aia nu bei băuturi tari?

Ravic zâmbi. — De ce să ne ascundem după deget? Sunt puţin obosit şi vreau să mă obişnuiesc iarăşi cu lucrurile. Ăsta-i adevărul. E curios ce mult gândeşti când eşti pe drum. Şi ce puţin când soseşti.

Morosow rupse firul discuţiei cu un gest al mâinii.

— Ravic, spuse el pe un ton părintesc, vorbeşti cu tata Boris, un cunoscător al sufletului omenesc. Nu mai ocoli atâta şi întreabă-mă repede ca să putem trece peste asta.

— Bine, unde e Joan?

— Nu ştiu. Nimeni n-a mai auzit nimic de ea de câteva săptămâni. Nici n-am mai văzut-o.

— Şi înainte de asta?

— La început s-a interesat câtva timp de tine şi apoi deloc.

— Nu mai este la Şeherezada?

— Nu. A plecat acum vreo şase săptămâni. A mai fost de două-trei ori pe acolo, până când a dispărut.

— Acum e în Paris?

— Nu cred. Cel puţin aşa se pare. Altfel ar mai fi dat din când în când pe la Şeherezada.

— Ştii cu ce se ocupă?

— Ceva în legătură cu cinematograful, cred. Cel puţin aşa i-a spus garderobierei. Ştii cum e! Unul din obişnuitele lor pretexte!

— Pretext?

— Da, pretext, spuse Morosow supărat. — Ce altceva, Ravic? Te aşteptai la ceva mai bun?

— Da.

Morosow rămase tăcut. — Să te aştepţi şi să ştii sunt două lucruri deosebite, spuse Ravic.

— Numai pentru blestemaţii de romantici. Acum bea ceva cumsecade — nu limonada asta. Nişte calvados ca lumea.

— Calvados în nici un caz. Coniac, dacă ţii neapărat. Sau chiar calvados, mi-e absolut indiferent.

— Cum vrei. spuse Morosow.

Fereastra. Silueta albastră a acoperişurilor. Canapeaua roşu pal. Patul. Ravic ştia că trebuie să-l suporte. Stătea pe canapea şi fuma. Morosow îi adusese lucrurile şi-i spusese unde poate să-l găsească în caz că vrea să se întâlnească cu el.

Aruncase la gunoi costumul cel vechi, şi făcuse o baie fierbinte, apoi rece, o baie lungă cu mult săpun. Spălase de pe el cele trei luni, şi le frecase de pe piele. Îşi pusese lenjerie curată şi alt costum; se bărbierise; s-ar fi dus la o baie turcească dacă n-ar fi fost aşa de târziu. Făcuse toate acestea şi se simţea bine. I-ar fi plăcut să facă şi mai mult, pentru că, deodată, aşa cum stătea lângă fereastră, golul începu să se târască de prin colţuri.

Îşi turnă un pahar de calvados. Găsise printre lucrurile lui o sticlă desfundată, în care mai rămase ceva. Îşi aminti de noaptea când o băuse împreună cu Joan. Gândul acesta nu-i trezi aproape nici un sentiment. Era mult de atunci. Observă doar că băutura era veche şi bună.

Luna se ridica încet, deasupra acoperişurilor. Curtea murdară de peste drum se prefăcu într-un loc de umbre şi de argint. Parfumul florilor pătrundea prin fereastră. Mirosul viu al garoafelor, noaptea. Ravic se rezemă de pervaz şi privi în jos. Pe pervazul ferestrei de sub el se găsea o ladă cu flori. Aparţineau refugiatului Wiesenhoff, dacă mai locuia încă acolo. Anul trecut, de Crăciun, Ravic îl operase la stomac.

Sticla se goli şi el o aruncă pe geam. Stătea trântită acolo, ca un embrion negru. Ravic se ridică. De ce se uita aşa, fix, la pat? Când n-ai femeie trebuie să te duci să cauţi. In Paris, lucrul acesta nu era o problemă.

Trecu pe străzi înguste şi ajunse la Étoile. Viaţa caldă a oraşului,

noaptea, vibra pe Champs Elysées. Se întoarse, mergând mai repede, apoi din ce în ce mai încet până la Hotel de Milan.

— Cum merge treaba? întrebă el pe portar.

— A, dumneavoastră! Portarul se ridică în picioare. Domnul n-a fost pe aici de mult.

— Da, dar nu chiar aşa de mult. Am lipsit din Paris.

Portarul îl măsură cu ochii lui mici şi vioi. — Doamna nu mai este aici.

— Ştiu.

Era un bun portar. Ştia ce se cere de la el, fără să fie întrebat. — A plecat de patru săptămâni, spuse el.

Ravic scoase o ţigară din pachet.

— Doamna nu mai e la Paris? întrebă portarul.

— E la Cannes.

— Cannes! Portarul îşi trecu mâna lui mare peste faţă. Nici n-o să mă credeţi că am fost portar la Hotel Ruhl, la Nisa, acum optsprezece ani.

— Ba te cred.

— Ce zile! Ce bacşişuri! Ce epocă minunată după război... Astăzi...

Ravic era un bun client. Îi înţelegea pe angajaţii de la hotel fără prea multe aluzii. Scoase din buzunar o hârtie de cinci franci şi o puse pe masă.

— Mulţumesc, domnule! Petrecere frumoasă! Păreţi tânăr, domnule!

— Chiar mă simt mai tânăr. Noapte bună.

Ravic se opri pe stradă. De ce se dusese la hotel? Tot ce-i mai lipsea acum era să se ducă la Şeherezada şi să se îmbete.

Se uită la cerul plin de stele. Trebuia să fie mulţumit că se întâmplase aşa. Fusese scutit de o mulţime de reproşuri inutile. O ştiuse şi el şi o ştiuse şi Joan. Adică ajunsese până la urmă să-şi dea seama şi ea. Joan făcuse singurul lucru pe care era nimerit să-l facă. Nici o explicaţie. Explicaţiile sunt lucruri de mâna a doua. Când e vorba de sentimente, nu există explicaţii. Numai fapte. Slavă Domnului că morala nu avea nici un rol în asta. Slavă Domnului că Joan nu ştia nimic de acest lucru. O făcuse şi se terminase. De ce mai zăbovea acum aici? Poate din cauza aerului, acest material moale, ţesut din mai, seară şi Paris. Şi din cauza nopţii, bineînţeles. Noaptea eşti, totdeauna, altfel decât ziua.

Se întoarse la hotel.

— Pot să dau un telefon?

— Desigur, domnule, dar nu avem cabină. Aparatul e aici.

— Nu-i nimic, e bine şi-aşa.

Ravic se uită la ceas. Veber trebuia să fie la spital. Era ora ultimei vizite de seară.

— Domnul doctor Veber e acolo? o întrebă el pe soră. Nu-i reounoscu vocea şi-şi închipui că e o angajată nouă.

— Nu puteţi vorbi acum cu domnul doctor.

— E acolo?

— Da, dar nu puteţi vorbi acum.

— Duceţi-vă şi spuneţi-i că e Ravic la telefon. Duceţi-vă imediat. E important. Aştept.

— Bine, spuse sora cu ezitare. Am să-l întreb, dar nu cred să vină.

— Vom vedea. Întrebaţi-l. Ravic.

Peste o clipă Veber veni la telefon.

— Ravic! Unde eşti?

— La Paris. Am sosit astăzi. Mai ai operaţii?

— Da, am una peste douăzeci de minute. O apendictomie urgentă.

Putem să ne întâlnim după aceea?

— Vin eu la tine.

— Minunat. Când?

— Chiar acum.

— Bine, atunci te aştept.

— Ai aici un lichior bun, spuse Veber. Uite şi ziarele şi nişte reviste medicale. Simte-te ca la tine acasă.

— Da, aş bea ceva. Şi să-mi dea un halat şi mănuşi.

— E un simplu caz de apendicită mai prejos de demnitatea ta. Pot s-o fac eu singur, repede, cu ajutorul lui Morel. I-am şi spus să vină. Tu trebuie să fii obosit.

— Veber, fă-mi favoarea şi lasă-mă să operez eu. Nu sunt obosit şi mă simt cât se poate de bine.

Veber râse.

— Văd că eşti tare grăbit să-ţi reiei lucrul! Bine, fie cum zici tu. Să-i telefonez lui Morel că s-a contramandat. De fapt, te înţeleg.

Ravic se spălă pe mâini şi-şi puse halatul şi mănuşile. Sala de operaţii. Respiră adânc mirosul de eter. Eugénie stătea la capul pacientului, administrând anestezicul. O a doua soră, tânără şi foarte frumoasă, punea instrumentele în ordine.

— Bună seara, Eugénie, spuse Ravic.

Eugénie era gata să scape din mână fiola cu eter.

— Bună seara, domnule doctor, răspunse ea.

Veber zâmbi. Era pentru prima dată că i se adresa lui Ravic în felul acesta. Ravic se aplecă deasupra pacientului. Lămpile puternice, de operaţie, luminau alb şi intens. Ele îndepărtau restul lumii, îndepărtau orice gând. Erau obiective, reci, neîndurătoare şi bune. Ravic luă bisturiul pe care i-l întinse sora cea frumoasă. Oţelul se simţea rece prin mănuşile subţiri. Era plăcut să-l pipăi. Era plăcut să treci de la nesiguranţa schimbătoare la precizia clară. Făcu incizia. Subţire şi roşie, linia de sânge urmă bisturiul. Deodată totul deveni simplu. Pentru prima dată de când se întorsese se simţea din nou el însuşi. Bâzâitul scurt al luminii. "Sunt acasă, gândi el. În sfârşit!"

19

— E aici, spuse Morosow.

— Cine?

Morosow îşi netezi uniforma.

— Nu te face că nu ştii despre cine e vorba. Nu-l plictisi pe tata Boris, aici în stradă. Crezi că nu-mi dau seama de ce ai venit la Şeherezada de trei ori în două săptămâni? O dată însoţit de o minune cu ochi albaştri şi păr negru, dar de două ori singur? Omul e slab — altfel ce farmec ar mai avea?

— Du-te dracului, spuse Ravic. Nu mă umili tocmai acum, când am nevoie de toată tăria mea, portar guraliv ce eşti!

— Ai fi preferat să nu-ţi fi spus?

— Sigur că da.

Morosow se dădu la o parte şi lăsă doi americani să intre.

— Atunci pleacă şi vino într-altă seară, spuse el.

— E singură?

— Nu primim prinţese domnitoare neînsoţite. Ar trebui să ştii asta. Lui Sigmund Freud i-ar fi plăcut întrebarea ta.

— Ce ştii tu de Sigmund Freud? Eşti beat şi am să mă plâng căpitanului Cegeneţe, patronul tău.

— Căpitanul Cegeneţe era locotenent în acelaşi regiment în care eram eu locotenent-colonel, băiete. El n-a uitat asta. Încearcă numai.

— Bine. Lasă-mă să intru.

— Ravic! Morosow îşi puse mâna grea pe umărul lui. Nu fi prost! Du-te, telefonează-i minunii cu ochii albaştri şi vino înapoi cu ea, dacă simţi neapărat nevoia. Acesta este sfatul simplu al unui bătrân cu experienţă. Extrem de ieftin, dar cu nimic mai puţin eficace.

— Nu, Boris. Ravic se uită la el. Trucurile n-au ce căuta aici. Nu vreau să mă folosesc de ele.

— Atunci pleacă acasă, spuse Morosow.

— În mucegaiul din salonul palmierilor? Sau în bârlogul meu?

Morosow îl lăsă pe Ravic şi păşi în faţa unei perechi care căuta un taxi. Ravic îl aşteptă până se întoarse.

— Eşti mai chibzuit decât credeam, spuse Morosow. Altfel ai fi intrat de mult.

Îşi dădu pe ceafă chipiul cu fierturi de aur. Înainte de a putea continua, în uşă apăru un tânăr beat, îmbrăcat într-un smoking alb.

— Domnule colonel! O maşină de curse!

Morosow chemă taxiul următor şi îl ajută pe tânărul care se clătina pe picioare să se suie.

— Ei, nu râzi? spuse beţivul. Totuşi, află că a fost bună gluma cu colonelul. Dumneata ce impresie ai?

— Foarte bună. Dar cu maşina de curse ai nimerit-o şi mai bine.

— M-am gândit bine, spuse Morosow când se întoarse. Intră tu că vin şi eu cu tine. Tot o să se întâm-ple odată, aşa că de ce nu acum? Termină într-un fel sau altul. Când nu mai suntem copilăroşi, îmbătrânim.

— Şi eu m-am gândit bine. Mă duc în altă parte.

Morosow se uită amuzat la Ravic.

— Bine, spuse el în cele din urmă. Atunci te văd peste o jumătate de oră.

— Poate că nu.

— Atunci peste o oră.

Două ore mai târziu Ravic era aşezat la o masă la Cloche d'Or. Localul era încă aproape gol. Prostituatele stăteau rezemate de bar, ca nişte papagali pe o vergea şi flecăreau. Lângă ele, câţiva vânzători de cocaină falsă aşteptau turiştii. În salonul de sus, pe o canapea, două femei şuşoteau şi beau sherry brandy. Una din ele era îmbrăcată într-un taior, cu cravată la gât şi purta monoclu, iar cealaltă, o femeie veselă, cu părul roşu, avea pe ea o rochie de seară scurtă, în culori ţipătoare.

"Ce prostie, se gândi Ravic. De ce nu m-am dus la Şeherezada? De ce mă tem? Şi pentru ce fug? Sentimentul a sporit, ştiu. Aceste trei luni nu l-au distrus, dimpotrivă — l-au făcut şi mai puternic. Nu are nici un rost să mă amăgesc. A fost aproape singurul lucru care m-a susţinut în târâşul meu peste frontiere, în aşteptările din odăile ascunse, în toată acea singurătate care picura din nopţile străine, fără stele. Depărtarea l-a întărit mai mult decât ar fi putut-o face ea însăşi, şi acum.."

Un ţipăt ascuţit îl trezi din visare. Între timp intraseră nişte femei. Una din ele, care arăta ca o negresă deschisă la culoare, cam beată, cu o pălărie garnisită cu flori, lăsată pe ceafă, asvârli cu un cuţit de masă şi se duse încet, pe scări strigând şi ameninţând înspre colţul unde stăteau cele două femei. Nimeni nu o opri. Un chelner venea pe scară. O altă femeie îi bară drumul.

— Nu s-a întâmplat nimic, spuse ea. Nu s-a întâmplat nimic...

Chelnerul dădu din umeri şi se întoarse. Ravic o văzu pe femeia cu părul roşu, din colţ, ridicându-se în picioare. În acelaşi timp, femeia care-l oprise pe chelner coborî repede în bar. Roşcata rămase nemişcată, cu mâna la piept. Desfăcu uşor două degete de la mână şi privi. Rochia îi era tăiată pe o lungime de câţiva centimetri şi dedesubt se vedea rana deschisă. Nu se zărea nici o bucăţică de piele; numai rana deschisă, în rochia de seară de un verde care parcă iradia. Femeia cu părul roşu privea fix rana, ca şi cum nu-i venea să creadă.

Ravic făcu o mişcare involuntară, apoi se lăsă din nou jos, pe scaun. O deportare era de ajuns. Văzu femeia în taior trăgând-o pe roşcată înapoi pe canapea. În acelaşi timp, a doua femeie se întoarse de jos, de la bar, cu un pahar de brandy. Femeia în taior îngenunchie pe banchetă, ou o mână îi ţinu gura, iar cu cealaltă îi trase mâna de pe rană. Cealaltă îi turnă coniacul pe rană. O formă primitivă de dezinfectant, se gândi Ravic. Roşcata gemea şi se zbătea convulsiv, dar cealaltă o ţinu într-o strânsoare de oţel. Alte două femei ascundeau masa de privirile clienţilor din local. Totul se petrecu cu extremă iuţeală şi îndemânare. Aproape că nimeni nu băgă de seamă întâmplarea. Un minut mai târziu, mai multe femei şi bărbaţi se înghesuiră în local ca printr-o minune. Înconjurară masa din colţ, doi din ei o ridicară pe roşcată şi o ţinură în picioare, iar ceilalţi, râzând şi vorbind, făcură scut în jurul ei. Plecară cu toţii din local ca şi când nimic nu s-ar îi întâmplat. Cei mai mulţi dintre clienţi nici n-au bănuit scandalul.

— V-a plăcut? îl întrebă cineva pe Ravic. Era chelnerul.

Ravic dădu din cap.

— Din ce s-au luat?

— Din gelozie. Perverşii ăştia sunt nişte indivizi foarte ţâfnoşi.

— De unde au venit ceilalţi aşa de repede? Asta-i telepatie curată.

— Ăştia miros imediat, domnule, spuse chelnerul.

— Probabil că a telefonat una din ele. Dar a mers repede.

— Ăştia simt când e ceva. Şi se ţin unii de alţii ca orbul de olog. Niciodată nu se denunţă. Fără poliţie — asta-i tot ce vor. Neînţelegerile şi le rezolvă între ei. Chelnerul luă paharul lui Ravic de pe masă. — Mai serviţi unul? Ce-aţi băut până acum?

— Calvados.

— S-a făcut. Încă un calvados.

Chelnerul se îndepărtă. Ravic ridică ochii şi o văzu pe Joan stând cu câteva mese mai încolo. Venise în timp ce el vorbea cu chelnerul şi n-o văzuse intrând. Stătea la masă cu doi bărbaţi; în clipa aceea îl observă şi ea. Păli, sub pielea bronzată a obrazului. Rămase nemişcată mai multe secunde, fără să-şi ia ochii de la el. Apoi, cu o mişcare bruscă, dădu masa la o parte, se ridică şi veni spre el. Pe măsură ce se apropia, faţa i se schimba. Se destinse şi căpătă nişte trăsături noi; ochii însă îi rămaseră ficşi şi străvezii ca nişte cristale. I se părură lui Ravic mai luminoşi ca oricând. Aveau o intensitate aproape furioasă.

— Te-ai întors? spuse ea încet, cu respiraţia tăiată.

Rămase în picioare lângă el. La un moment dat, făcu o mişcare ca şi cum era gata să se arunce de gâtul lui. Dar n-o făcu. Nici nu dădu mâna cu el.

— Te-ai întors? repetă ea.

Ravic nu răspunse.

— De când te-ai întors? întrebă ea, tot atât de încet ca mai înainte.

— De două săptămâni.

— De două — şi eu nu — tu nici n-ai...

— Nu ştia nimeni unde eşti. Nici la hotel, nici la Şeherezada.

— Şeherezada — dar am fost. Se întrerupse. De ce n-ai scris?

— N-am putut.

— Minţi.

— Bine. Atunci n-am vrut. Nu ştiam dacă am să mă mai întorc.

— Iar minţi. Ăsta nu e un motiv.

— Ba este. Puteam să mă întorc sau puteam să nu mă întorc. Nu înţelegi?

— Nu. Dar de ce să înţeleg că eşti aici de două săptămâni şi n-ai făcut cel mai mic lucru ca să...

— Joan, spuse Ravic calm, umerii nu ţi i-ai bronzat la Paris.

Chelnerul trecu pe acolo, voind să miroase cum stau lucrurile. Aruncă o privire spre Joan şi Ravic. Îi era proaspătă în minte scena care avusese loc ceva mai înainte. Luă ca din întâmplare două tacâmuri şi o farfurie de pe faţa de masă în carouri albe şi roşii. Ravic îl observă.

— N-ai nici o grijă, spuse el.

— De ce să n-aibă nici o grijă? întrebă Joan.

— De nimic. S-a întâmplat ceva aici cu puţin înainte.

Ea rămase cu ochii ficşi la el.

— Aştepţi o femeie?

— Da' de unde! A avut loc aici un scandal cu nişte femei. Una din ele a fost rănită. De data aceasta n-am intervenit.

— N-ai intervenit? Deodată îşi aduse aminte. Faţa i se schimbă. Ce cauţi aici? Au să te aresteze din nou. Acum ştiu cum merge treaba. O jumătate de an închisoare pentru recidivă. Trebuie să pleci! Nu ştiam că eşti la Paris. Credeam că n-ai să te mai întorci.

Ravic nu răspunse.

— Credeam că n-ai să te mai întorci, repetă ea.

Ravic o privi. — Joan...

— Nu! Nimic nu-i adevărat! Nimic nu-i adevărat! Nimic!

— Joan, spuse Ravic, întoarce-te la masa ta.

Deodată ochii ei se umeziră.

— Întoarce-te la masa ta, spuse el.

— E vina ta! izbucni ea. A ta! Numai a ta!

Se întoarse brusc şi plecă. Ravic dădu puţin masa la o parte şi se reaşeză. Se uită la paharul de calvados şi făcu un gest ca pentru a-l bea. Dar nu bău. Fusese calm cât vorbise cu Joan. Acum, dintr-o dată, simţi emoţia. "Ciudat, gândi el, muşchii pieptului vibrează sub piele. De ce tocmai ei?" Ridică paharul şi-şi observă mâna. Nu tremura. Goli jumătate din pahar. În timp ce bea, simţea privirea ei. Nu se mai uita spre ea. Chelnerul trecu pe lângă masă.

— Ţigări, spuse Ravic. Caporal.

Îşi aprinse o ţigară şi goli şi cealaltă jumătate din pahar. Simţi din nou privirea ei. "Ce-şi închipuie ea? se întrebă Ravic. Că am să mă îmbăt de amărăciune chiar aici, în faţa ei?" Chemă chelnerul şi plăti. În momentul când se ridică, Joan vorbea însufleţit cu unul din însoţitorii ei. Nu ridică privirea când Ravic trecu pe lângă ea. Faţa-i era aspră şi lipsită cu totul de expresie, iar zâmbetul forţat.

Ravic cutreieră străzile şi se trezi, deodată, în faţa Şeherezadei. Faţa lui Morosow se ilumină.

— Bună treabă, ostaş! Eram gata să te dau dispărut. Ne bucurăm totdeauna când profeţiile noastre se împlinesc.

— Nu te bucura prea devreme.

— Nici tu. Ai venit prea târziu.

— Ştiu. Am întâlnit-o.

— Ce?

— La Cloche d'Or.

— Cum dracu, spuse Morosow, rămânând perplex. Viaţa scorneşte mereu câte o şmecherie nouă.

— Când termini serviciul, Boris?

— Peste câteva minute. A plecat toată lumea. Trebuie să mă schimb. Până atunci intră înăuntru şi bea o vodcă.

— Nu. Te aştept aici.

Morosow se uită la el.

— Cum te simţi?

— Îmi vine să vărs.

— Te aşteptai la altceva?

— Da. Totdeauna te aştepţi la altceva. Du-te şi te schimbă. Ravic se rezemă de zid. Lângă el, bătrâna florăreasă îşi aduna trandafirii. Nu-i oferi lui Ravic nici un buchet. Era un gând prostesc, dar i-ar fi plăcut să-l întrebe dacă nu vrea să cumpere un buchet. Făcea impresia că bătrâna socotea că el n-are nevoie de aşa ceva. Ravic se uită la şirul de case. Câteva ferestre erau încă luminate. Taxiurile treceau fără grabă. Ce aştepta? Nu ştia nici el precis. Nu-şi închipuise că Joan avea să ia iniţiativa. Dar de ce nu? Câtă dreptate are omul în clipa când atacă!

Chelnerii plecau. În cursul serii fuseseră caucazieni şi circazieni în haine roşii şi cu cizme. Acum erau nişte civili obosiţi. Se trăgeau spre casele lor, în haine de toate zilele, care-i făceau să pară nişte fiinţe ciudate. Morosow ieşi ultimul.

— Încotro? întrebă el.

— Am fost astăzi peste tot.

— Atunci hai la hotel să jucăm şah!

— Ce?

— Şah. Un joc cu figuri de lemn care în acelaşi timp te distrează şi te face să te concentrezi.

— Bun, zise Ravic. De ce nu?

Se trezi şi simţi îndată că Joan era în cameră. Era încă întuneric şi n-o putea vedea, dar ştia că e acolo. Camera era alta, fereastra era alta, aerul era altul şi chiar şi el însuşi era altul.

— Termină cu prostiile! zise el. Aprinde lumina şi vino încoace.

Ea nu se mişcă. Nu-i auzea nici măcar respiraţia.

— Joan, spuse el, n-o să ne jucăm acum de-a v-aţi-ascunselea.

— Nu mă joc de-a v-aţi-ascunselea.

— Atunci vino încoace.

— Ştiai că am să vin?

— Nu.

— Uşa era deschisă.

— Uşa mea este aproape totdeauna deschisă.

Rămase tăcută o clipă.

— Credeam că n-ai venit încă, spuse ea apoi. Voiam numai... mă gândeam că eşti undeva şi bei.

— Aveam de gând să beau, dar am jucat şah.

— Ce?

— Şah. Cu Morosow. Jos, în gaura aceea, care seamănă cu un acvariu secat.

— Şah! Se desprinse din colţul unde stătea. Şah! Dar asta-i... Cineva care poate să joace şah când...

— La asta nu mă gândisem. Dar a mers. De fapt a mers bine. Am fost în stare să câştig un joc.

— Eşti cel mai rece şi mai lipsit de sentimente...

— Joan, spuse Ravic, fără scene, îmi plac scenele bune, dar nu astăzi!

— Nu fac nici o scenă. Sunt grozav de nefericită.

— Bine. Atunci să trecem peste asta. Scenele se pot justifica atunci când cineva este numai în parte nefericit. Am cunoscut un om care s-a încuiat în camera lui şi a rezolvat probleme de şah din clipa în care i-a murit nevasta şi până au îngropat-o. Lumea zice că e lipsit de sentimente, dar eu ştiu că-şi iubea soţia mai mult de-cât orice pe lume. Pur şi simplu n-a putut face altfel. Rezolva probleme de şah ziua şi noaptea, ca să nu se gândească la ea.

Joan stătea acum în mijlocul camerei.

— De asta ai jucat şi tu?

— Nu. Ţi-am spus că acela era alt om. Dormeam când ai venit.

— Da, dormeai! Tu poţi să dormi!

Ravic se ridică în capul oaselor.

— Am mai cunoscut un om, Joan, care şi-a pierdut soţia. S-a suit în pat şi a dormit două zile. Soacră-sa şi-a ieşit din fire din cauza asta. Nu ştia că omul poate să facă multe lucruri nelalocul lor şi să fie în acelaşi timp neconsolat. E ciudat ce etichetă s-a creat nefericirii! Dacă m-ai fi găsit beat mort, ar fi fost potrivit împrejurărilor. Faptul că am jucat şah şi m-am dus să mă culc, e o probă că sunt crud şi lipsit de simţire. Simplu, nu?

Se auzi un zgomot de lucru spart. Joan pusese mâna pe un vas şi-l trântise pe podea.

— Straşnic, spuse Ravic. Şi-aşa nu puteam suferi mizeria aia. Fii atentă să nu-ţi intre aşchiile în picior.

Joan dădu cioburile la o parte cu piciorul.

— Ravic, spuse ea, de ce faci asta?

— Da, răspunse el, de ce? Ca să-mi dau curaj, Joan. Tu singură nu vezi?

Ea îşi întoarse repede faţa spre el.

— Aşa se pare, dar cu tine nu poţi niciodată să ştii ce se întâmplă.

Ea păşi cu grijă peste cioburi şi se aşeză pe pat. Ravic putea acum să-i vadă desluşit faţa, în prima lumină a zorilor. Era surprins că nu era obosită. Arăta tânără, senină şi plină de viaţă. Joan purta o haină uşoară pe care nu o mai văzuse până atunci şi o altă rochie decât cea pe care o avusese pe ea la Cloche d'Or.

— Credeam că n-ai să te mai întorci, Ravic, zise ea.

— A durat mult timp. N-am putut să vin mai devreme.

— De ce nu mi-ai scris?

— Ar fi ajutat la ceva?

Ea privi în lături.

— Ar fi fost mai bine.

— Ar fi fost mai bine dacă nu mă întorceam. Dar pentru mine nu mai există altă ţară sau alt oraş. Elveţia e prea mică; restul, peste tot sunt fascişti.

— Dar aici — poliţia n-o să...

— Poliţia are tot atât de puţine şanse să mă prindă ca şi mai înainte. Atunci a fost un accident nenorocit. Să nu ne mai gândim la asta.

Ravic întinse mâna după pachetul de ţigări. Era pe masă, lângă pat. Masa era de proporţii mijlocii, cu cărţi, ţigări şi alte lucruri pe ea. Ravic nu putea să sufere noptierele şi consolele acoperite cu imitaţie de marmură şi care stau de obicei lângă paturi.

— Vrei să bei ceva? întrebă el.

— Da. Stai culcat că aduc eu.

Aduse sticla şi umplu două pahare. Îi dădu lui unul, îl luă pe celălalt şi-l goli. În timp ce bea, haina îi alunecă de pe umeri. În lumina mai vie a zorilor, Ravic recunoscu rochia. I-o făcuse el cadou la Antibes. De ce-o îmbrăcase? Era singura rochie pe care i-o dăruise el. Nu se gândea niciodată la asemenea lucruri şi nici nu voia să se gândească.

— Când te-am văzut, Ravic, aşa deodată — spuse ea — n-am putut să mă mai gândesc la mine. La nimic. Şi când ai plecat, am crezut că n-am să te mai văd. Nu m-am gândit imediat la asta. La început am aşteptat să te întorci la Cloche d'Or. Mă gândeam că trebuie să te întorci. De ce nu te-ai întors?

— De ce să mă fi întors?

— Aş fi mers cu tine.

Ravic ştia că nu e adevărat, dar nu voia să se gândească acum la asta. Deodată nu mai voi să se gândească la nimic. Joan stătea lângă el şi era destul pentru acel moment. Nu-şi închipuise că avea să fie destul. Nu ştia de ce venise şi ce voia de fapt — dar, deodată, într-un mod ciudat, adânc şi neliniştitor, era destul că o ştia acolo. "Ce este cu mine? se întrebă el. Am ajuns aşa de departe? Dincolo de orice putere de stăpânire? Până la punctul la care începe întunericul, mugetul sângelui, silnicia închipuirii şi ameninţarea?"

— Credeam că vrei să mă părăseşti, spuse Joan. Cu siguranţă că voiai. Spune drept!

Ravic rămase tăcut.

Joan se uită la el.

— Ştiam! Ştiam! repetă ea cu convingere adâncă.

— Mai dă-mi un pahar de calvados.

— Calvados e?

— Da. N-ai observat?

— Nu. Joan turnă. Îşi sprijini braţul de pieptul lui în timp ce ţinea sticla. Ravic simţea cum atingerea ei îi străbate prin coaste. Ea luă paharul şi bău. Da, e calvados. Apoi se uită din nou la el. — E bine că am venit. Ştiam. E bine că am venit.

Afară se lumina din ce în ce mai mult. Obloanele începură să scârţâie surd. Se ridica vântul de dimineaţă.

— Ei bine că am venit? întrebă ea.

— Nu ştiu, Joan.

Ea se aplecă peste el.

— Ştii. Trebuie să ştii.

Faţa ei era atât de aproape de a lui încât părul îi cădea pe umerii lui Ravic. El se uita la şuviţe. Era o privelişte pe care o cunoştea şi pe care nu o cunoştea, foarte străină şi foarte familiară, totdeauna aceeaşi şi niciodată aceeaşi. Văzu că pielea de pe fruntea ei se cojea, văzu că rujul de pe buzele ei era crăpat, văzu că nu era fardată cum trebuie — văzu toate acestea pe faţa care era acum atât de aproape de a lui încât în momentul acela absorbea tot restul lumii — o vedea şi ştia că numai fantezia lui o făcea să fie misterioasă, ştia că există chipuri mai frumoase, chipuri mai bune, mai curate — dar mai ştia că faţa aceasta, ca nici o alta, avea putere asupra lui. Şi chiar el îi dăduse această putere.

— Da, spuse el, e bine. Într-un fel sau altul.

— N-aş fi putut îndura, Ravic.

— Ce?

— Să fi stat departe. Pentru totdeauna.

— N-ai spus că nu credeai că am să mă mai întorc?

— Asta nu-i totuna. Ar fi fost altceva dacă ai fi trăit în altă ţară. Am fi fost numai despărţiţi. Aş fi putut să vin la tine din când în când, sau m-aş fi mângâiat măcar cu gândul acesta. Dar aici, în acelaşi oraş — nu

înţelegi?

— Ba da.

Joan se îndreptă şi-şi netezi părul.

— Nu poţi să mă laşi singură. Ai răspundere faţă de mine.

— Eşti sigură?

— Ai răspundere faţă de mine, zise ea şi zâmbi.

Ravic simţi pentru o clipă că o urăşte — pentru zâmbetul ei şi pentru felul cum o spusese.

— Nu vorbi prostii, Joan.

— Eu nu vorbesc, tu vorbeşti. De când ai plecat... Fără tine...

— Atunci sunt răspunzător şi pentru ocuparea Cehoslovaciei. Şi-acum termină. Se luminează. În curând va trebui să pleci.

— Ce? Joan rămase cu ochii mari, deschişi, uitându-se la el. Nu vrei să stau cu tine?

— Nu.

— Aşa — spuse ea cu vocea sugrumată, devenind deodată mânioasă. Nu mă mai iubeşti.

— Ah, Dumnezeule! spuse Ravic. Asta mai lipsea! Cu ce dobitoci ţi-ai petrecut timpul în ultimele luni?

— Nu erau dobitoci. Ce altceva puteam să fac? Să stau la Hotel de Milan, să mă uit la pereţi şi să înnebunesc?

Ravic se îndreptă.

— Fără spovedanii! spuse el. Nu vreau nici un fel de spovedanie! Simţeam numai nevoia să ridic nivelul convorbirii noastre.

Joan se uită la el. Gura şi ochii ei erau rigide.

— De ce te agăţi tot timpul de greşelile mele? Alţi oameni nu mă critică. La tine fiecare fleac devine imediat o problemă.

— Bun. Ravic sorbi dintr-o dată o înghiţitură zdravănă şi se trânti iarăşi pe spate.

— Aşa e cum spun eu! zise ea. Cu tine nu ştii cum s-o scoţi la capăt. Mă faci să spun lucruri pe care n-aş fi vrut niciodată să le spun. Şi după aceea loveşti în mine.

Ravic respiră adânc. La ce oare se gândea adineauri? Bezna iubirii, puterea de închipuire — ce repede se puteau schimba! Ei înşişi, se schimbau fără întrerupere. Ei erau cei mai avizi sfărâmători de visuri. Dar era oare vina lor? Era într-adevăr vina lor? Creaturi mânate în neştire — un magnet uriaş ascuns undeva adânc, în pământ, şi deasupra lui închipuiri felurite care cred că au voinţa lor şi soarta lor — era oare vina lor? Făcea şi el parte dintre ele? Nu era şi el, de atâtea ori, de o prudenţă obositoare şi nu făcea şi el caz de puţin sarcasm ieftin — ştiind însă în străfundul lui ce avea să se întâmple în mod inevitabil?

Joan stătea copleşită, la piciorul patului. Părea o spălătoreasă frumoasă şi supărată, dar, în acelaşi timp, arăta ca o fiinţă care căzuse din lună şi nu ştia ce-i cu ea.

Zorile se prefăcuseră în primul roşu al dimineţii şi străluceau deasupra lor. Ziua proaspătă sufla curat din depărtări, peste toate curţile murdare şi acoperişurile înnegrite de fum, prin ferestre, păstrând încă în ea răsuflarea pădurilor şi a câmpiilor.

— Joan, spuse Ravic, pentru ce ai venit?

— Pentru ce mă întrebi?

— Da, pentru ce te întreb?

— De ce pui tot timpul întrebări. Sunt aici. Nu-i destul?

— Da, Joan. Ai dreptate. E destul.

Joan înălţă capul.

— În sfârşit. Dar mai întâi a trebuit să-mi iei toată bucuria.

"Bucurie, se gândi Ravic. Ea-şi închipuie că în asta constă bucuria!

Să fii împins de la spate spre pofta posesiunii — asta se cheamă bucurie? Afară e un moment de bucurie, roua de la fereastră, cele zece minute de tăcere înainte ca ziua să-şi caşte fălcile. Dar ce dracu înseamnă toate acestea? N-avea ea dreptate? N-avea ea dreptate aşa cum au dreptate vrăbiile, vântul şi sângele? De ce o mai întrebase? De ce voia să ştie? Joan era aici, zburase încoace, fără să se gândească, întocmai ca un fluture de noapte, ca un fluture cap-de-mort, ca un fluture pestriţ, iute — şi acum el stătea în pat şi număra ochiurile şi dungile subţiri din aripile lui şi-i privea amestecul palid al culorilor. De ce atâta prefăcătorie? Şi de ce jocul acesta de-a v-aţi-ascunselea? Ea a venit, şi eu îmi închipui, prosteşte, că-i sunt superior fiindcă a venit. Dacă n-ar fi venit, aş fi stat tot în pat, cugetând şi încercând eroic să mă mint pe mine însumi şi în acelaşi timp dorind în taină să vină."

. Zvârli păturile la o parte, îşi săltă picioarele peste marginea patului şi-şi puse papucii.

— Ce vrei să faci? îl întrebă Joan surprinsă. Vrei să mă dai afară?

— Nu. Vreau să te sărut. Ar fi trebuit s-o fac mai demult! Sunt un imbecil, Joan. Am spus prostii. Ce bine că te-ai întors!

În ochii ei se aprinse o lumină.

— Nu era nevoie să te scoli ca să mă săruţi, spuse ea.

Roşeaţa dimineţii se ridicase sus, în spatele caselor. Deasupra, cerul era de un albastru stins. Câţiva nori pluteau ca nişte flamingi adormiţi.

— Ia priveşte, Joan! Ce zi! Ţi-aduci aminte cum ploua?

— Da. Tot timpul a plouat, iubitule. Gerul era cenuşiu şi ploua.

— Ploua şi când am plecat. Erai disperată de atâta ploaie. Şi-acum...

— Da, spuse ea. Şi-acum...

Stătea vârâtă strâns în el.

— Acum avem totul, spuse el. Totul. Până şi o grădină. Garoafele roşii de la fereastra refugiatului Wiesenhoff. Şi păsările de acolo, din castan.

O văzu că plânge.

— De ce nu-mi pui întrebări, Ravic? spuse ea.

— Am întrebat şi-aşa prea mult. Nu mi-ai spus-o chiar tu?

— Asta-i altceva.

— Nu am ce să întreb.

— Despre ce s-a întâmplat între timp.

— Nu s-a întâmplat nimic.

Ea clătină din cap.

— Dumnezeule, ce crezi că sunt eu, Joan? spuse el. Uită-te la ce-i afară. Roşul, auriul, albastrul. Întreabă dacă a plouat ieri. Dacă e război în China sau în Spania. Dar în clipa aceasta mor o mie de oameni sau se nasc o mie de oameni. Există, se ridică şi asta-i tot. Şi tu-mi ceri să-ţi pun întrebări? Ochii tăi, în lumina aceasta roşie, sânf ca marea grecilor, violetă şi de culoarea vinului, şi eu stau să întreb despre lucruri care au trecut? Tu te-ai întors şi eu să rumeg, ca un prost, frunzele veştede ale trecutului? Drept ce mă iei, Joan?

Joan nu mai plângea.

— De câtă vreme n-am mai auzit asta! spuse ea.

— Atunci ai trăit printre cretini. Femeile trebuiesc adorate sau părăsite. Nimic altceva.

Dormea agăţată de el ca şi cum n-ar mai fi vrut să-l lase să plece. Dormea adânc şi el simţea respiraţia ei uşoară şi regulată pe pieptul lui. Ravic rămase treaz câtva timp. In hotel începuseră zgomotele de dimineaţă. Robinetele hârâiau, uşile se trânteau şi dedesubt, bătrânul Aaron Goldberg îşi făcea tabietul de dimineaţă, tuşind în faţa ferestrei deschise. Joan stătea cu umărul pe braţul lui, şi îi simţea pielea caldă şi

adormită. Întorcându-şi capul îi văzu faţa complet destinsă adâncită în somn, o faţă curată ca însăşi nevinovăţia. "Să adori sau să părăseşti, gândi el. Cuvinte mari. Cine putea face asta! Dar cine ar fi vrut s-e facă?"

20

Se trezi. Joan nu mai era lângă el. Auzi curgând apa de la baie şi se ridică în capul oaselor. Îşi alungă numaidecât somnul. Învăţase să facă acest lucru în ultimele luni. Cine se trezeşte pe dată, mai poate încă să scape. Ravic se uită la ceas. Era ora zece dimineaţă. Rochia de seară şi haina Joanei erau aruncate pe jos. Pantofii ei de brocart stăteau lângă fereastră. Unul din ei era trântit pe-o parte.

— Joan, strigă el, de ce faci duş la miezul nopţii?

Joan deschise uşa.

— N-am vrut să te trezesc.

— N-are a face. Eu pot să dorm oricum. Dar ce te-ai sculat la ora asta?

Joan îşi pusese pe cap o bonetă de baie şi apa picura de pe ea. Picăturile de apă scânteiau pe umerii ei bronzaţi. Arăta ca o amazoană cu coif.

— Nu mai sunt o pasăre de noapte, Ravic. Am plecat de la Şeherezada.

— Ştiu.

— De unde ştii?

— De la Morosow.

Ea îl privi o clipă cu ochi iscoditori.

— Morosow, spuse ea, bârfitorul acela. Ce altceva ţi-a mai spus?

— Nimic. Mai era ceva de spus?

— Nimic din ce ar putea spune un portar de noapte. Portarii parcă ar fi garderobiere — bârfitoare de profesie.

— Lasă-l în pace pe Morosow. Portarii de noapte şi doctorii sunt pesimişti de profesie. Îşi câştigă existenţa din ce are viaţa noastră mai întunecat. Dar nu bârfesc. Sunt obligaţi să fie discreţi.

— Întunericul vieţii — spuse Joan. Cine doreşte aşa ceva?

— Nimeni. Dar majoritatea oamenilor trăiesc în el. Afară de asta, Morosow te-a ajutat să fii angajată la Şeherezada.

— Pentru asta nu pot să-i rămân toată viaţa îndatorată. N-am dezamăgit pe nimeni. Şi, în definitiv, a făcut-o pentru tine, nu pentru mine.

Ravic întinse mâna după o ţigară. — Dealtfel ce ai împotriva lui?

— Nimic. Nu-mi place. Are un fel aparte de a te privi. N-am încredere în el şi nici tu n-ar trebui să ai.

— Ce?

— N-ar trebui să ai încredere în el. Ştii, toţi portarii din Franţa sunt o clientelă grasă pentru poliţie.

— Altceva? întrebă Ravic calm.

— Ştiu că nu mă crezi. Toată lumea de la Şeherezada spune la fel. Cine ştie dacă...

— Joan! Ravic aruncă pătura într-o parte şi se sculă. Nu vorbi prostii. Ce te-a apucat?

— Nimic. Ce să mă apuce? Nu pot să-l sufăr, asta-i tot. Are o influenţă rea asupra oamenilor şi tu eşti tot timpul cu el.

— Aha, zise Ravic. Asta-i motivul.

Ea începu, deodată, să râdă.

— Da, ăsta-i motivul.

Ravic simţea că nu era singurul motiv. Mai era ceva în plus.

— Ce vrei să mănânci acum, de dimineaţă? întrebă el.

— Eşti supărat? întrebă ea la rândul ei.

— Nu.

Joan ieşi din baie şi se agăţă de gâtul lui. El îi simţea pielea udă prin pânza subţire a pijamalei. Îi simeţa trupul şi îi simţea sângele.

— Eşti supărat că sunt geloasă pe prietenii tăi? întrebă ea.

El clătină din cap. Un coif, o amazoană. O naiadă ieşită din valurile oceanului, păstrând încă pe pielea fină mirosul apei şi al tinereţii.

— Dă-mi drumul, spuse el.

Ea nu răspunse. Urmări linia de la pomeţii ieşiţi în afară până la bărbie. Gura. Pleoapele prea grele. Sânii apăsaţi pe pielea lui goală de sub pijamaua deschisă.

— Dă-mi drumul, că dacă nu...

— Dacă nu, ce?

O albină zumzăia afară. Ravic o urmări cu privirea. Fusese atrasă de bună seamă de garoafele roşii ale refugiatului Wiesenhoff şi acum plecase să caute alte flori. Albina intră în odaie şi se aşează pe un pahar nespălat, de calvados, ce stătea pe pervazul ferestrei.

— Ţi-a fost dor de mine? întrebă Joan.

— Da.

— Mult?

— Da.

Albina se ridică. Zbură de mai multe ori în jurul paharului, apoi ieşi zumzăind, pe fereastră, ca să se întoarcă la soare şi la garoafele refugiatului Wiesenhoff.

Ravic stătea, lungit lângă Joan. Vară, se gândi el. Vară, păşuni în aerul dimineţii, păr plin de mirosul finului şi piele ca frunza de trifoi — sânge recunoscător curgând tăcut ca un pârâiaş şi udând fără poftă locuri nisipoase, o suprafaţă lină în care se răsfrângea o pată zâmbitoare. Timp de un minut luminos, nimic nu mai era sec şi mort. Mesteceni şi plopi, murmure tăcute şi moi care veneau ca un ecou din depărtări, ceruri pierdute şi zvâcnirile din vine.

— Mi-ar plăcea să stau aici, spuse Joan rezemându-se de umărul lui.

— Stai aici. Hai să dormim. N-am dormit destul.

— Nu pot. Trebuie să plec.

— Nu poţi să te duci nicăieri la ora asta, în rochie de seară.

— Mi-am adus altă rochie.

— Unde?

— Sub haină. Şi pantofi. Trebuie să fie printre lucrurile mele.

Joan nu spuse unde trebuia să plece. Nici de ce. Şi Ravio n-o întrebă.

Albina reapăru. Nu mai zumzăi fără rost încoace şi încolo. Zbură drept la pahar şi se aşează pe gura lui. Îţi făcea impresia că se pricepe la calvados. Sau la zahărul din fructe.

— Eşti sigură că voiai să rămâi aici?

— Da, spuse Joan fără să se mişte.

Rolande aduse o tavă cu sticle şi pahare.

— Nimic de băut, spuse Ravic.

— Nu vrei nişte vodcă? E Zubrowkă.

— Astăzi nu. Poţi să-mi dai nişte cafea. Cafea tare.

— Numaidecât.

Ravic puse microscopul la o parte, apoi îşi aprinse o ţigare şi se duse la fereastră. Platanii se îmbrăcaseră în frunziş proaspăt. Când

plecase erau încă goi.

Rolande aduse cafeaua.

— Aveţi fete mai multe ca înainte, zise Ravic.

— Douăzeci în plus.

— Merge aşa de bine acum, în iunie?

Rolande se aşeză odată cu el.

— Nici noi nu înţelegem cum de merge aşa de bine. Oamenii parcă au înnebunit. Începe de după masă, iar seara...

— Poate din cauza vremii.

— Da de unde. Ştiu eu cum este în mai şi în iunie. Dar ce se petrece acum e curată nebunie. Îţi poţi închipui francezi comandând şampanie?

— Nu.

— Străinii da. Dar francezii! Şi încă parizieni! Şampanie! Pe care o plătesc din gros! În loc de Dubonnet, Pernod, bere sau vin. Îţi vine să crezi aşa ceva?

— Nu, până nu văd.

Rolande îi turnă cafeaua.

— Şi activitatea! spuse ea. Te asurzeşte. Te vei convinge singur când o să ne ducem jos. Chiar la ora asta! N-o să-i mai vezi numai pe experţii care aşteaptă ziua de vizită medicală. Salonul e plin de pe acum! Ce-a intrat în oamenii ăştia, Ravic?

Ravic ridică din umeri.

— Ştiu o poveste cu un transatlantic care se scufunda.

— Dar la noi nu se scufundă nimic! Afacerile merg straşnic.

Uşa se deschise şi Ninette, în vârstă de douăzeci şi unu de ani, cu silueta de băeţandru, într-un şorţ de mătase roz, intră în salon. Avea chip de sfântă şi era cea mai căutată prostituată din local. Ducea o tavă cu pâine, unt şi două borcane cu marmeladă.

— Doamna a auzit că domnul doctor bea oafea, declară ea cu o voce răguşită, de bas. Vă trimite nişte marmeladă s-o gustaţi. E făcută în casă.

Deodată Ninette rânji. Chipul angelic se prefăcu într-o strâmbătură copilărească. Aşeză tava pe masă şi ieşi din cameră, sărind într-un picior.

— Uită-te şi tu, oftă Rolande. Se obrăznicesc de cum îşi dau seama că avem nevoie de ele.

— Foarte bine, spuse Ravic. Când vrei să se obrăznicească şi ele? Marmelada asta ce vrea să însemne?

— Mândria doamnei. Ea singură a făcut-o, în casa ei de pe Riviera. E foarte bună. Nu vrei să guşti?

— Nu pot să sufăr marmelada, mai ales când e făcută de milionari.

Rolande deşurubă capacul de sticlă, scoase câteva linguri de marmeladă, o întinse pe o bucată de hârtie groasă, o înfăşură împreună cu o bucată de unt şi câteva felii de pâine prăjită şi întinse pachetul lui Ravic.

— Aruncă-l undeva mai târziu, spuse ea. Fă-i favoarea asta. Are să controleze dacă ai mâncat sau nu. Ultima mândrie a unei femei deziluzionate şi care îmbâtrâneşte. Fă-o din politeţe.

— Bine. Ravic se ridică şi deschise uşa. De jos auzeau voci, muzică, râsete şi strigăte.

— Ce iad, spuse el. Toţi sunt francezi?

— Da de unde. Majoritatea sunt străini.

— Americani?

— Nu, asta-i curios. Majoritatea sunt nemţi. Niciodată n-am avut atâţia nemţi ca acum.

— Nu-i deloc curios.

— Ce-i mai mulţi vorbesc foarte bine franţuzeşte. Nu aşa cum aveau

nemţii obiceiul să vorbească acum câţiva ani.

— Mi-am închipuit. N-aveţi şi o mulţime de bădărani? Recruţi şi soldaţi coloniali?

— Toată ziua sunt pe-aici.

Ravic dădu din cap.

— Şi nemţii cheltuiesc o mulţime de bani, nu?

Rolande râse.

— Da. Cinstesc pe toţi care vor să bea cu ei.

— Mai ales soldaţi, îmi închipui. Şi Germania a pus embargo pe monedă şi a închis frontierele. Nu poţi să ieşi decât cu permisiunea autorităţilor. Şi nu poţi să iei cu tine mai mult de zece mărci. Curioasă treabă cu nemţii ăştia care au o mulţime de bani şi vorbesc aşa de bine franţuzeşte, nu?

Rolande dădu din umeri.

— Puţin îmi pasă — atâta timp cât plătesc bani buni.

Ajunse acasă după opt.

— M-a căutat cineva? întrebă el pe portar.

— Nu.

— Nici după masă?

— Nu. N-a fost nimeni toată ziua.

— Nici n-a întrebat de mine?

Portarul clătină din cap.

Nimeni.

Ravic se sui sus. La etajul întâi îi auzi pe soţii Goldberg certându-se. La etajul al doilea plângea un copil. Era cetăţeanul francez Lucien Silbermann, în vârstă de un an şi două luni, obiectul veneraţiei şi speranţelor părinţilor lui, cafegiul Siegfried Silbermann şi soţia sa Nelly, născută Levi, de la Frankfurt pe Main. Copilul se născuse în Franţa şi ei sperau ca din acest motiv să obţină paşapoarte franceze cu doi ani mai devreme. În consecinţă, Lucien, cu inteligenţa lui de un an, devenise un tiran al familiei. La etajul trei cânta un fonograf. Aparţinea refugiatului Wohlmeyer, de curând scăpat din lagărul de concentrare de la Oranienburg. Se auzea melodia unui cântec popular german. Coridorul mirosea a varză şi a întuneric.

Ravic se duse la el în cameră să citească. Îşi cumpărase mai demult câteva volume de istorie universală şi le scoase acum din geamantan. Nu era prea vesel să le citeşti. Tot ce câştigai citindu-le era satisfacţia ciudat de deprimantă că ceea ce se întâmpla astăzi nu era nou. Fiecare lucru se petrecuse de zeci de ori înainte. Minciunile, călcările de jurăminte, crimele, masacrele din noaptea sfântului Bartolomeu, corupţia datorită poftei de putere, lanţul nesfârşit de războaie — istoria omenirii era scrisă cu sânge şi lacrimi şi printre miile de statui pătate de sânge ale trecutului, numai puţine purtau aureola argintie a bunătăţii. Demagogi, înşelători, paricizi, asasini, egoişti îmbătaţi de putere, profeţi fanatici care predicau iubirea cu spada, toate se repetau mereu — şi mereu popoarele răbdătoare se lăsau mânate unele împotriva altora, într-un măcel fără sens, pentru kaizeri, regi, religii şi maniaci. Şirul nu se mai termina niciodată.

Ravic puse din nou cărţile la o parte. De la fereastra de dedesubt venea zgomot de voci. Wiesenhoff şi doamna Goldberg discutau cu aprindere.

— Nu acum, spunea Ruth Goldberg. Aaron se întoarce într-o oră.

— O oră e o oră.

— Poate să vină şi mai devreme.

— Unde s-a dus?

— La Ambasada Americană. In fiecare seară se duce acolo, stă afară şi se uită la ea. Nimic altceva. Pe urmă vine înapoi la hotel.

Wiesenhoff spuse ceva ce Ravic nu înţelese. — Natural, replică Ruth Goldberg pe un ton certăreţ. Cine nu-i nebun? Ştiu că e şi bătrân.

— Astâmpără-te, spuse ea după un timp. Nu sunt dispusă.

Wiesenhoff îngăimă ceva.

— Ţie ţi-e uşor să vorbeşti, spunea ea. El e cu banii. Eu n-am nici o para chioară. Cât despre tine...

Ravic se ridică. Se uită la telefon şi şovăi. Era aproape zece. Nu mai auzise de Joan de când plecase în dimineaţa aceea. N-o întrebase dacă avea să se întoarcă seara. Fusese sigur că va veni. Acum nu mai era sigur.

— Pentru tine e foarte simplu! Vrei să-ţi faci pofta şi nimic altceva, spunea doamna Goldberg.

Ravic se duse să-l caute pe Morosow. Odaia acestuia era încuiată. Coborî scările şi intră în Catacombă.

— Dacă mă caută cineva, sunt jos, spuse el portarului.

Morosow era acolo. Juca şah cu un tip roşcat. Câteva femei stăteau prin colţuri. Împleteau sau citeau, cu chipuri îndurerate.

Ravic urmări câtva timp jocul. Roşcatul se pricepea bine la şah. Juca repede şi cu o totală indiferenţă. Morosow pierdea.

— Ia uite ce păţesc, zise el.

Ravic dădu din umeri. Roşcatul îşi ridică ochii spre el.

— Domnul Finkelstein, spuse Morosow. Vine din Germania. Ravic dă-du din cap.

— Ce mai e pe acolo? întrebă el fără interes, numai ca să spună ceva.

Roşcatul dădu din umeri şi nu răspunse. Dealtfel Ravic nici nu se aş-teptase să spună ceva. Numai în primii ani fusese aşa: întrebări grăbite, aşteptare, nădejdea înfrigurată că în curând Hitler se va prăbuşi. Toţi ştiau acum că numai un război putea aduce aşa ceva. Şi toţi oamenii cu cap mai ştiau că un guvern care rezolvă problema şomajului prin crearea unei industrii de armament are numai două posibilităţi: războiul sau catastrofa internă. Deci războiul.

— Şah şi mat, spuse Filkelstein, fără entuziasm şi se ridică. Se uită la Ravic. — Ce se poate face ca să reuşeşti să dormi puţin? Aici nu pot să dorm. Adorm şi mă trezesc imediat.

— Bea, zise Morosow. Burgund. Burgund sau bere multă.

— Nu sunt băutor. Am cutreierat străzile ore întregi până mi s-a pă-rut că sunt obosit mort. Nu mi-a ajutat la nimic. Pur şi simplu, nu pot să dorm.

— Am să-ţi dau nişte tablete, spuse Ravic. Hai cu mine sus.

— Vino înapoi, Ravic, strigă Morosow după el. Nu mă lăsa singur aici, frate!

Câteva femei îşi ridicară privirile, apoi îşi văzură mai departe de îm-pletit şi de citit, ca şi cum de aceasta depindea viaţa lor. Ravic se sui cu Finkelstein în camera lui. Când deschise uşa, aerul nopţii năvăli spre el prin fereastră, ca un val rece şi întunecat. Respiră adânc şi, aprinzând lumina, privi iute în cameră. Nu era nimeni. Îi dădu lui Finkelstein mai multe pastile pentru somn.

— Mulţumesc, spuse Finkelstein fără să-i tresară un muşchi al feţei şi se retrase ca o umbră.

Ravic îşi dădu seama că Joan n-avea să vină. Îşi amintea că prevăzuse aceasta încă de dimineaţă. Nu voise însă să creadă una ca asta. Se întoarse ca şi când cineva ar fi vorbit în spatele lui. Dintr-o dată

totui i se păru limpede şi simplu. Joan îşi făcuse gustul şi acum îşi vedea mai departe de treabă. La ce altceva se aşteptase? Că avea să renunţe la tot pentru el? Ce prostie! Sigur că exista un altul, şi nu numai un altul, dar şi o altă viaţă la care ea nu voia să renunţe!

Se duse jos. Se simţea nefericit.

— M-a căutat cineva? întrebă el.

Portarul de noapte, care tocmai sosise, clătina din cap. Gura îi era plină de cârnat cu usturoi.

— Aştept pe cineva. Să ştii că sunt jos.

Se întoarse la Morosow.

Morosow juca şah şi privea în jurul lui satisfăcut. Între timp femeile dispăruseră pe tăcute. Morosow sună clopoţelul de paracliser.

— Clarisse! O sticlă de *rosé*. — Finkelstein ăsta joacă întocmai ca o maşină de cusut, declară el. E dezgustător! Un matematician. Urăsc perfecţiunea. Nu este omenească. Se uită la Ravic. — Cum de eşti aici într-o seară ca asta?

— Aştept o vizită.

— Iar te pregăteşti să omori pe cineva în mod ştiinţific?

— Am scos ieri stomacul unui om.

Morosow umplu paharele.

— Tu stai aici şi bei, spuse el pe un ton plin de reproş, şi dincolo victima ta zace în delir. Este şi în asta ceva neomenesc. Ar trebui cel puţin să te doară stomacul.

— Aşa e, replică Ravic. În asta constă mizeria omenească. Nu simţim nimic din răul pe care-l facem altora. Dar de ce vrei să porneşti reforma cu doctorii? Ar fi mai bine să începi cu politicienii şi cu generalii. Atunci am avea pacea mondială.

Morosow se lăsă pe spate şi-l studie pe Ravic.

— N-ar trebui să-i cunoaştem pe doctori personal, declară el. Pierdem ceva din încrederea pe care ne-o punem în ei. Ne-am îmbătat împreună — cum vrei să mă las operat de tine? Sunt convins că eşti un chirurg mai bun decât altul pe care nu-l cunosc — totuşi i-aş prefera pe acel altul. Încrederea este necunoscutul — o calitate omenească adânc înrădăcinată, prietene! Doctorii ar trebui să locuiască în spitale şi să nu iasă în lumea celor neiniţiaţi. Predecesorii voştri, vrăjitoarele şi vracii, ştiau lucrul acesta. Când sunt operat, doresc să cred într-o putere supraumană.

— Nici eu nu te-aş opera, Boris.

— De ce nu?

— Nici unui doctor nu-i place să-şi opereze fratele.

— În nici un caz n-am să-ţi fac această favoare. Eu am să mor de apoplexie în timpul somnului. Lucrez voios în acest scop.

Morosow se uită la Ravic ca un copil fericit, apoi se ridică.

— Trebuie să plec. Mă duc să deschid uşile în cetatea culturii, Montmartre. În fond, pentru ce trăieşte omul?

— Ca să se întrebe pentru ce. Mai ai de pus vreo întrebare?

— Da. De ce moare omul tocmai când a ajuns să se întrebe pentru ce trăieşte şi a devenit ceva mai înţelegător?

— Unii oameni mor fără să fi devenit mai înţelegători.

— Nu căuta să scapi de întrebare. Şi nu începe să vorbeşti de transmigraţiunea sufletelor.

— Mai întâi să te întreb altceva. Leii omoară antilope; păianjenii omoară muşte , vulpile omoară găini; care e singura rasă de pe pământ, care de când lumea se războieşte cu ea însăşi şi se omoară singură?

— Astea sunt întrebări pentru copii. Bineînţeles că suprema creatură, fiinţa umană — care a invetat cuvintele iubire, bunătate şi

îndurare.

— Bun. Şi care e singura fiinţă din natură capabilă de sinucidere?

— Tot fiinţa umană — care a inventat veşnicia, pe Dumnezeu şi reînvierea.

— Excelent, spuse Ravic. Vezi din câte contradicţii suntem formaţi? Şi tu vrei să ştii de ce murim?

Morosow ridică ochii surprins, apoi trase o duşcă bună.

— Sofistule, declară el. Şarlatanule.

Ravic se uită la el. "Joan, gândi ceva în el. De-ar intra acum, pe uşa aceea de colo cu geamurile murdare!"

— Boris, greşeala a fost că am început să gândim. Dacă ne-am fi mărginit la fericirea poftelor şi a mâncării, nu s-ar fi întâmplat toate astea. Cineva face experienţe cu noi — şi se pare că nu a găsit încă formula. Să nu ne plângem. Şi animalele de experienţă ar trebui să aibă o mândrie profesională.

— Asta o spun măcelarii, nu şi boii. Asta o spun oamenii de ştiinţă, nu şi cobaii. Asta o spun doctorii, nu şi şoarecii albi.

— Aşa e. "Dacă ar intra acum cu pasul ei legănat, dându-ţi totdeauna impresia că merge împotriva unui vânt uşor..." Trăiască legea raţiunii suficiente! Hai, Boris, hai să bem un pahar în cinstea frumosului — veşnicia bine-cuvântată a momentului! Ştii tu ce altceva mai poate face fiinţa omenească? Să râdă şi să plângă.

— Şi să se îmbete. Cu rachiu, cu vin, cu filosofie şi cu femei, să se îmbete de nădejde şi de deznădejde. Ai habar care e singurul lucru pe care-l ştie? Că trebuie să moară. Ca antitoxină i-a fost dată imaginaţia. Piatra e reală. Planta, de asemenea. La fel şi animalul. Corespund scopului lor. Nu ştiu că trebuie să moară. Omul o ştie. Înalţă-te, suflete! Zboară! Nu suspina, asasin legal! N-am cântat noi chiar acum cântarea cântării omenirii?

Morosow zgâlţâi palmierul cenuşiu şi făcu să se înalţe tot praful de pe el. — Simbolul brav şi duios al unei speranţe despre sud, plantă de vis a unei proprietărese franţuzoaice, adio! Şi ţie la fel, om fără casă, plantă agăţătoare fără sol, găinar al morţii, adio! Fii mândru că eşti un romantic!

Îl privi pe Ravic rânjind.

Ravic nu-i răspunse. Se uită spre uşă. Tocmai se deschidea. Portarul de noapte intră şi se apropie de masa lor. Telefonul, gândi Ravic. În sfârşit! în sfârşit! Aşteptă fără să se ridice. Simţea cum i se încordează braţele.

— Ţigările, domnule Morosow, spuse portarul. Tocmai le-a adus băiatul.

— Mulţumesc. Morosow băgă pachetul de ţigări ruseşti în buzunar. Cu bine, Ravic. Ne vedem mai târziu?

— Poate. Cu bine, Boris.

Omul fără stomac se uita la Ravic. Îi era rău, dar nu putea să verse. Nici nu mai avea cu ce să verse. Era ca un om amputat mai sus de genunchi şi pe care-l dureau picioarele.

Era neliniştit. Ravic îi făcu o injecţie. Omul acesta nu mai avea şanse să trăiască. Inima nu se prezenta prea bine şi unul din plămâni era plin de găuri vindecate. Nu se bucurase de o sănătate bună în cei treizeci şi cinci de ani ai vieţii. De ani de zile suferise de ulcer ia stomac, de tuberculoză şi acum de carcinoma. Fişa lui arăta că fusese căsătorit timp de patru ani de zile şi că soţia lui murise din cauza unei naşteri. Copilul se prăpădise şi el la trei ani, de tuberculoză. Nu avea rude. Acum

zăcea aici şi se uita la el şi nu voia să moară, era răbdător şi curajos şi nu ştia că avea să fie hrănit prin intestinul gros şi că nu va mai putea să-şi satisfacă una dintre puţinele plăceri ale vieţii lui, murăturile şi rasolul de vacă. Zăcea acolo, mirosind urât şi tăiat în bucăţi şi avea ceva care-l făcea să mişte ochii şi care se numea suflet. Fii mândru că eşti romantic! Cântarea cântărilor omenirii!

Ravic agăţă la loc, în cui, fişa cu graficul temperaturii şi al pulsului. Sora se ridică şi aşteptă. Lângă ea, pe scaun, se afla un jerseu roşu pe care începuse să-l împletească.

Andrelele erau înfipte în el şi ghemul se rostogolise pe jos. Firul subţire de lână părea o dâră fină de sânge şi jerseul parcă sângera.

"Omul acesta zace aici, gândea Ravic, şi cu toate injecţiile va avea o noapte groaznică, cu dureri, cu coşmaruri, nemişcat şi cu respiraţia grea — iar eu aştept o femeie şi cred că voi avea o noapte la fel de grea dacă nu vine. Ştiu cât de caraghios este în comparaţie cu acest muribund, sau cu Gaston Perrier din camera alăturată, care şi-a zdrobit braţul, sau cu atâţia alţii, cu tot ce se întâmplă astă-seară în lume — şi totuşi nu ajută la nimic. Nu ajută la nimic, nu schimbă nimic, totul rămâne aşa cum este. Cum a spus Morosow? De ce nu mă doare şi pe mine stomacul? Da, de ce?"

— Cheamă-mă în caz că se întâmplă ceva, îi spuse el surorii. Era aceea care primise pick-up-ul de la Kate Kegstroem.

— Domnul acesta e foarte resemnat, spuse ea.

— Cum este? întrebă Ravic uimit.

— Foarte resemnat. Un bolnav foarte cumsecade.

Ravic privi în jur. Sora nu se putea aştepta să primească ceva în dar. Foarte resemnat — ce expresii mai întrebuinţează şi surorile astea! Bietul om lupta cu toate armele corpusculelor lui sangvine şi ale celulelor lui nervoase împotriva morţii — nu era câtuşi de puţin resemnat.

Se întoarse la hotel. Îl întâlni pe Goldberg în faţa uşii de la intrare. Un bătrânel cu barba căruntă şi cu un lanţ gros de aur petrecut peste vestă.

— Frumoasă seară, domnule Goldberg.

— Da. Ravic se gândi la femeia din camera lui Wiesenhoff. Nu vreţi să mergeţi puţin la plimbare? întrebă el.

— Am şi fost. Până la Concorde şi înapoi.

Până la Concorde. Acolo era Ambasada Americană, albă în lumina stelelor, tăcută şi goală, o corabie a lui Noe, în care se găseau ştampile pentru vize la care nu puteai ajunge. Goldberg stătuse în faţa ei, pe trotuarul de la Crillon, şi privise la uşa de la intrare şi la ferestrele întunecate ca la un Rembrandt sau la diamantul Koh-i-noor.

— Nu vreţi să mai faceţi un tur? Am putea merge până la Arcul de Triumf şi înapoi. Ravic îşi zicea: "Dacă-i salvez pe cei doi, înseamnă că Joan va fi sus în cameră sau are să vină între timp".

Goldberg clătină din cap.

— Trebuie să mă duc sus, mă aşteaptă nevasta. Am plecat de mai bine de două ore.

Ravic se uită la ceas. Era aproape douăsprezece şi jumătate. Nu mai era nevoie să salveze pe nimeni, pentru că doamna Goldberg se întorsese probabil de mult la ea în odaie. Îl urmări pe Goldberg cum urcă încet scara, apoi se duse la portar.

— M-a căutat cineva?

— Nu.

La el în cameră lumina era aprinsă. Îşi aduse aminte că o lăsase a-

prinsă. Patul lucea ca şi cum ar fi nins pe neaşteptate. Luă hârtia pe care o pusese pe masă înainte de a pleca şi pe care scrisese că se va întoarce într-o jumătate de oră, şi o rupse în bucăţi. Căută ceva de băut şi nu găsi. Se duse iar jos. Portarul nu avea calvados, ci numai coniac. Ravic luă de la el o sticlă de Hennessy şi o sticlă de Vouvray. Vorbi câtva timp cu portarul şi acesta îi dovedi că Loulou II avea cele mai mari şanse în cursa cailor de doi ani de la Saint-Cloud. În momentul acela trecu pe acolo spaniolul Alvarez. Ravic observă că mai şchiopăta puţin. Îşi cumpără un ziar şi se întoarse în camera lui. Cât putea să ţină o seară ca asta! Cine nu crede în minuni în materie de dragoste e pierdut, spusese avocatul Arensen, la Berlin, în 1933. Două săptămâni mai târziu, fusese trimis într-un lagăr de concentrare fiindcă-l denunţase iubita. Ravic deschise sticla de Vouvray şi luă de pe masă un volum de Platon. După câteva minute îl aruncă cât colo şi se aşeză lângă fereastră.

Privea ţintă la telefon. Instrumentul acela negru şi blestemat. Nu putea să-i telefoneze lui Joan. Nu ştia ultimul ei număr. Nu ştia nici măcar unde stă. El n-o întrebase şi ea nu-i spusese nimic. Probabil că nu-i spusese dinadins, ca să aibă o astfel de justificare.

Bău un pahar din vinul acela uşor. "Ce prostie, gindi el, aştept o femeie care a fost aici azi- dimineaţă. Timp de trei luni şi jumătate n-am văzut-o şi nu mi-a fost atâta dor de ea ca acum, după o zi. Ar fi fost mult mai simplu dacă n-aş mai fi văzut-o. Mă obişnuisem. Dar acum..."

Se ridică. Nici asta nu era o soluţie. Îl rodea nesiguranţa. Se strecura în el, ceas cu ceas, din ce în ce mai multă neîncredere.

Se duse la uşă. Ştia că nu era încuiată, dar se asigură încă o dată. Începu să citească ziarul, dar citea ca prin-tr-un văl. Tulburări în Polonia. Inevitabile ciocniri, pretenţiile asupra Coridorului, tratatul Angliei şi Franţei cu Polonia. Războiul care se apropia. Lăsă să-i cadă ziarul din mână şi stinse lumina. Rămase pe întuneric şi aştepta. Aprinse iar lumina... Sticla de Hennessy era pe masă. N-o destupă. Se sculă şi se aşeză din nou lângă fereastră. Noaptea era răcoroasă şi cerul plin de stele. Câteva pisici mieunau prin curţi. Un bărbat, în pantaloni scurţi, stătea în balconul de vizavi şi se scărpina. Căscă o dată cu zgomot şi se retrase în camera lui luminată. Ravic se uită la pat. Ştia că n-o să poată dormi. Nici cititul nu era o soluţie. De-abia dacă-şi mai amintea ce citise puţin mai înainte. Să plece — acesta ar fi fost cel mai bun lucru. Dar unde să se ducă? Îi era indiferent. Nici să plece nu voia. Ţinea să ştie ceva. La naiba — gândi el, luând în mână sticla de coniac şi punând-o la loc.

Căută apoi prin buzunare câteva pastile pentru somn. Aceleaşi pe care le dăduse roşcatului Finkelstein şi care acum dormea. Ravic le înghiţi. Se îndoia că avea să doarmă. Mai luă o pastilă. Dacă ar fi venit Joan s-ar fi trezit.

Joan nu veni. Şi nu veni nici în noaptea următoare.

21

Eugénie intră în odaia unde zăcea omul fără stomac.

— Telefonul, domnule Ravic.

— Cine e?

— Nu ştiu. N-am întrebat. M-a anunţat telefonista.

Ravic nu recunoscu de îndată vocea Joanei. Era neclară şi părea să vină de foarte departe.

— Joan, unde eşti?

Ravic se aştepta să audă numele unei localităţi de pe Riviera. Joan nu-i mai telefonase până atunci la spital. Făcea impresia că nu vorbeşte

din Paris.

— Sunt în apartamentul meu, spuse ea.

— Aici, la Paris?

— Sigur că da. Unde în altă parte?

— Eşti bolnavă?

— Nu. De ce?

— Fiindcă mi-ai telefonat la spital.

— Am sunat la hotel şi plecaseşi. De asta îţi telefonez la spital.

— S-a întâmplat ceva?

— Nu, ce să se întâmple? Voiam să ştiu ce mai faci.

Vocea ei era acum mai limpede. Ravic scoase o ţigară şi un plic cu chibrituri. Puse plicul pe masă şi-l ţinu apăsat sub cot. Rupse un băţ şi-l aprinse.

— Din cauza spitalului, Joan. Aici te aştepţi tot timpul să auzi de accidente şi boli.

— Nu sunt bolnavă. Sunt în pat, dar nu sunt bolnavă.

— Foarte bine. Ravic împingea chibriturile încoace şi încolo pe muşamaua albă a mesei. Aştepta să audă ce avea să urmeze.

Joan aştepta la rândul ei. Ravic îi auzea respiraţia. Ea voia ca el să înceapă. Aşa i-ar fi venit mai uşor.

— Joan, nu pot să stau prea mult la telefon. Am lăsat pe cineva cu bandajul desfăcut şi trebuie să mă duc înapoi.

Ea rămase tăcută o vreme.

— De ce n-ai mai dat nici un semn de viaţă? spuse ea în cele din urmă.

— Fiindcă nu-ţi cunosc numărul de telefon şi nici nu ştiu unde stai acum.

— Dar ţi-am spus.

— Nu, Joan.

— Ba da. Ţi-am spus.

Joan se simţea acum pe un teren sigur.

— Ştiu precis. Poate că ai uitat.

— Fie cum zici tu. Am uitat. Mai spune-mi o dată. Uite, îmi notez.

Ea îi dădu adresa şi numărul de telefon.

— Sunt sigură că ţi-am spus, Ravic, absolut sigură.

— Bine, bine, dar trebuie să mă duc înapoi, Joan. Vrei să luăm masa împreună deseară?

Ea rămase un timp tăcută.

— De ce nu vii să mă vezi? întrebă ea.

— Bine. Pot s-o fac şi pe-asta. Astă-seară. La opt?

— De ce nu vii acum?

— Sunt ocupat.

— Până când?

— Cam o jumătate de oră.

— Vino atunci imediat ce scapi!

"Deseară n-ai timp", zise el în gând.

— De ce nu deseară?

— Ravic, spuse ea, uneori nu pricepi nici cele mai simple lucruri. Fiindcă vreau să vii acum. Nu vreau să aştept până deseară. Altfel de ce aş fi telefonat la spital la ora asta?

— Bine. Cum termin aici vin la tine.

Împături gânditor foaia de hârtie şi se întoarse la bolnavul lui.

Casa era aşezată la unul din colţurile străzii Pascal. Joan stătea la ultimul etaj. Deschise ea uşa.

— Ravic, spuse ea. Ce bine e când te ştiu aici! Intră!

Era îmbrăcată într-un capod negru, simplu, croit bărbăteşte. Unul din lucrurile care îi plăceau lui Ravic la ea era că nu se îmbrăca niciodată cu fanteziuri şi mătăsuri. Faţa-i era mai palidă decât de obicei şi puţin răvăşită.

— Haide, spuse ea. Te-am aşteptat. Să vezi şi tu cum locuiesc.

Joan păşea înaintea lui. Ravic zâmbi. Ce şmecheră era! Era pregătită dinainte pentru orice întrebare. El se uită la umerii ei drepţi şi frumoşi. Lumina îi cădea pe păr. O frântură de clipă simţi că o iubeşte mult.

Îl conduse într-o încăpere mare. Era un studio scăldat acum în lumina vie a după-amiezii. O fereastră largă şi înaltă dădea spre grădinile dintre bulevardul Raphael şi bulevardul Proudhon. Spre dreapta puteai vedea La Porte de la Muette. In spatele ei, verde şi auriu, sclipea tremurător un crâmpei din Blois.

Camera era mobilată semimodern. O sofa mare, cu o cuvertură prea albastră; câteva scaune care arătau mai comode decât erau în realitate; mese prea joase; o plantă tropicală, un patefon american şi, într-un colţ, unul din geamantanele Joanei. Nu era nimic ţipător, dar, cu toate acestea, lui Ravic nu-i făcu o impresie prea bună. Erau lucruri sau prea bune sau rele de tot — jumătăţile de măsură nu însemnau nimic pentru el. Şi nu putea suferi plantele tropicale.

Ravic simţi că Joan îl observă. Nu era sigură ce impresie avea să-i facă, dar riscase.

— Drăguţ, spuse el, mare şi drăguţ.

Ridică încet capacul pick-up-ului. Era un pick-up în formă de cupă, cu un schimbător de plăci automat. Un mare număr de plăci erau aşezate pe o masă alăturată. Joan luă câteva în mână şi le aşeză în dispozitiv.

— Ştii cum funcţionează?

— Nu, spuse el, deşi ştia.

Joan învârti un buton.

— E minunat. Cântă ore întregi fără să trebuiască să schimbi plăcile sau să învârteşti de ceva. Poţi să stai culcat, să asculţi, să te uiţi cum se întunecă afară şi să visezi.

Pick-up-ul era excelent. Ravic îşi dădu seama de calitate şi bănui că trebuie să fi costat cam douăzeci şi cinci de mii de franci. Melodia pariziană *J'attendrai* umplea camera cu sunete calde şi vaporoase.

Joan stătea aplecată înainte şi asculta.

— Îţi place? întrebă ea.

Ravic făcu din cap că da. Nu se uita la aparat. Se uita la Joan. Se uită la faţa ei ce părea încântată şi absorbită de muzică. Ce uşor îi venea ei şi cât o iubise pentru uşurinţa aceasta pe care el n-o avea! S-a terminat, gândi el, fără durere, cu sentimentul unuia care pleacă din Italia ca să se întoarcă în ceaţa nordului.

Joan se îndreptă şi zâmbi.

— Haide — nu mi-ai văzut dormitorul.

— Trebuie să-l văd?

Ea îl privi o clipă cercetător.

— Nu vrei să-l vezi? De ce nu?

— Ba da, desigur, de ce nu?

Ea îl mângâie pe faţă şi-l sărută. Ravic ştia de ce o făcuse.

— Haidem, zise ea luându-l de braţ.

Dormitorul era mobilat după moda franţuzească. O imitaţie de pat vechi stil Ludovic al XVI-lea; o toaletă în formă de rinichi, în acelaşi stil; o imitaţie de oglindă barocă; un covor modern Aubusson; taburete; scaune, toate în stilul unui decor de film de mâna a doua. Printre toate

acestea se găsea un scrin florentin, minunat pictat, care nu se încadra în rest şi-ţi făcea impresia unei prinţese rătăcite printre parveniţi. Fusese împins neglijent într-un colţ. Pe capacul lui preţios se găsea o pălărie cu violete şi o pereche de pantofi argintii.

Patul nu era făcut. Ravic observă locul unde dormise Joan. Pe toaletă erau mai multe sticle de parfum. Unul din dulapurile de perete era deschis. În el atârnau o mulţime de rochii, mai multe decât avusese înainte. Joan îl mai ţinea de braţ. Se sprijinea de el.

— Îţi place?

— E splendid. Ţi se potriveşte de minune.

Ea aprobă din cap. Ravic îi simţea braţul şi sânul şi fără să se gândească o trase mai aproape. Ea i se lăsă în voie. Umărul ei se atinse de al lui. Faţa-i era acum calmă şi nu mai păstra nimic din uşoara răvăşeală pe care o avusese la început. Era sigură şi senină şi lui Ravic i se păru că e în ea ceva mai mult decât satisfacţia înăbuşită — o umbră ştearsă şi aproape nevăzută, de triumf.

"Ciudat, gândi el, josnicia stă bine acestor femei. Vrea să mă preschimbe într-un fel de gigolo de mâna a doua şi cu o neruşinare naivă îmi arată până şi locuinţa pe care i-a mobilat-o amantul ei."

— Păcat că nu poţi avea şi tu aşa ceva, spuse ea. Un apartament. Te simţi cu totul altfel. Altfel decât în camerele acelea mizerabile de hotel.

— Ai dreptate. Mi-a făcut plăcere să văd toate acestea. Acum plec, Joan.

— Pleci? Aşa repede? De-abia ai venit!

El îi luă mâna.

— Plec, Joan. Pentru totdeauna. Tu trăieşti cu altul şi eu nu împart cu alţi bărbaţi femeile pe care le iubesc.

Ea îşi smulse mâna dintr-a lui.

— Ce? Ce spui? Cine ţi-a băgat povestea asta în cap? Se uita ţintă la el. Bineînţeles că numai Morosow putea...

— Nu Morosow. Nu era nevoie să-mi spună nimeni. Lucrurile vorbesc de la sine.

Faţa ei se făcu deodată palidă de mânie. Fusese aşa de sigură, şi iată că acum inevitabilul se întâmplase.

— Da! Pentru că am acest apartament şi nu mai lucrez la Şeherezada! Natural, trebuie să existe cineva care mă întreţine. Natural! Altfel nici nu se poate!

— N-am spus că te întreţine.

— E acelaşi lucru! Înţeleg! întâi mă bagi în nenorocitul ăla de bar, pe urmă mă laşi singură şi când cineva vorbeşte cu mine sau are grijă de mine înseamnă că acel cineva mă întreţine! Portarul acela are o imaginaţie murdară. Mintea lui de şperţar nu pricepe că o femeie poate să muncească şi să ajungă cineva! Şi tocmai tu te-ai găsit să-l crezi! Să-ţi fie ruşine!

Ravic se întoarse, o apucă de braţ, o ridică în sus şi o azvârli pe pat.

— Aşa, spuse el, şi acum încetează cu prostiile!

Era atât de surprinsă încât rămase în poziţia în care o aruncase el.

— Nu cumva vrei să mă şi baţi? întrebă ea.

— Nu. Voiam să nu te mai aud trăncănind.

— Nu m-ar mira, spuse ea cu o voce joasă şi sugrumată. Nu m-ar mira!

Rămase acolo unde-o trântise şi câteva clipe nu mai scoase nici un cuvânt. Faţa-i era albă şi fără expresie, gura palidă şi ochii-i aveau o lucire de sticlă. Sânul se dezgolise pe jumătate şi un picior îi atârna gol pe marginea patului.

— Te chem fără nici o teamă, abia aştept să fiu cu tine — şi uite ce

se-ntâmplă! Uite repetă ea cu dispreţ. Şi eu care credeam că eşti altfel!

Ravic stătea în uşa dormitorului. Văzu odaia cu imitaţiile de mobilă, o văzu pe Joan trântită pe pat şi văzu cât de bine se potriveau una cu alta. Era mânios pe el însuşi că spusese ceva. Trebuia să fi plecat şi să fi terminat. Însă atunci ar fi venit ea la el şi ar fi fost acelaşi lucru.

— Tocmai tu, repetă ea. Erai ultimul de la care m-aş fi aşteptat la aşa ceva. Credeam că eşti altfel.

El nu răspunse. Totul era atât de ieftin încât nu mai putea să suporte. Deodată nu putu să mai înţeleagă de ce-şi închipuise timp de trei zile că dacă ea nu va veni, el n-ar mai putea să doarmă. De ce-l mai interesau încă toate astea? Scoase o ţigară din buzunar şi o aprinse. Gura îi era uscată. Auzi patefonul care continua să cânte. Repeta aceeaşi placă pe care o cântase la început. — *J'attandrai.* Se duse în camera cealaltă şi-l închise.

Când se întoarse în dormitor o găsi pe Joan în aceeaşi poziţie. Făcea impresia că nu se mişcase deloc, numai halatul era desfăcut mai mult decât înainte.

— Joan, cu cât vorbim mai puţin, cu atât e mai bine...

— Nu eu am început.

Lui Ravic îi venea să-i arunce cu o sticlă de parfum în cap.

— Ştiu, spuse el, eu am început şi acum termin.

Se întoarse şi plecă, dar înainte de a deschide uşa de la studio, ea se şi afla în faţa lui. Trânti uşa şi se postă dinainte-i, cu mâinile sprijinite de canaturi.

— Aşa! spuse ea. O rupi cu mine şi pleci! Cât se poate de simplu! Dar eu mai am multe de spus! M-ai văzut cu ochii tăi la Cloche d'Or. M-ai văzut cu cine eram şi când am venit la tine, în noaptea aceea, nu ţi-a păsat de nimic, te-ai culcat cu mine şi nici a doua zi de dimineaţă nu ţi-a păsat, nu te săturaseşi şi te-ai culcat din nou cu mine, şi eu te iubeam şi tu nu voiai să ştii de nimic şi eu te iubeam din cauza asta cum nu te iubisem niciodată; ştiam că aşa eşti tu şi nu altfel, am plâns când dormeai şi te-am sărutat şi eram fericită şi m-am dus acasă şi te adoram — iar acum... Acum vii şi-mi reproşezi lucruri pe care le-ai dat la o parte cu un gest atât de măreţ şi pe care le-ai uitat în noaptea când ai vrut să te culci cu mine! Acum dezgropi morţii! Îmi arunci în faţă acuzaţii! Stai înaintea mea ca un înger rănit al virtuţii şi-mi faci scene ca un bărbat gelos! La urma urmei ce vrei de la mine? Ce drept ai asupra mea?

— Nici unul, spuse Ravic.

— Aşa! Cel puţin bine că recunoşti. Atunci pentru ce ai venit astăzi aici, să-mi arunci învinuirile în faţă? De ce n-ai făcut-o când am fost eu la tine, în noaptea aceea? Sigur că atunci...

Joan tăcu. Gâfâia şi-l privea ţintă.

— Joan, spuse el. În noaptea aceea, când ai venit, am crezut că te-ntorci la mine. Nu voiam să ştiu nimic de trecut. Veniseşi înapoi. Era destul. Dar m-am înşelat. Tu nu te-ai întors.

— Nu m-am întors? Atunci cine s-a întors? Duhul sfânt.

— Ai venit la mine, dar nu te-ai întors...

— Asta-i prea complicat pentru mine. Pot să ştiu şi eu care e deosebirea?

— Ştii foarte bine. Eu n-o ştiam atunci. Astăzi o ştiu. Trăieşti cu altul.

— Aşa, trăiesc cu altul! Iar începi! Dacă am prieteni înseamnă că trăiesc cu altul! Vrei să stau încuiată în casă toată ziua şi să nu vorbesc cu nimeni, ca să nu se poată spune că trăiesc cu cineva?

— Joan, spuse Ravic. Nu fi ridicolă!

— Ridicolă? Cine-i ridicol? Tu eşti ridicol!

— Fie cum zici tu. Trebuie să fac uz de forţă ca să te dau la o parte

din uşă?

Joan nu se mişcă.

— Şi chiar dacă aş avea pe cineva, ce te interesează? Tu singur ai spus că nu vrei să ştii.

— Aşa e. Chiar n-am vrut să ştiu. Credeam că s-a terminat. Nu mă privea ce-a fost. M-am înşelat însă. Trebuia să-mi dau seama. Poate că am vrut să mă mint singur. Slăbiciune. Dar asta nu schimbă nimic.

— De ce nu schimbă nimic? De vreme ce recunoşti că n-ai dreptate.

— Nu e vorba de dreptate sau de nedreptate. Nu numai că ai trăit cu altul, dar continui să trăieşti. Şi ai de gând să rămâi cu el. Atunci n-am ştiut asta.

— Nu minţi! îl întrerupse ea, recăpătându-şi brusc calmul. Ai ştiut-o tot timpul. Şi-atunci.

Se uită drept în ochii lui.

— Fie, spuse el. Să zicem că ştiam. Dar nu voiam să ştiu. Ştiam şi n-o credeam. Asta tu nu poţi s-o înţelegi. Unei femei nu i se întâmplă asemenea lucruri. Afară de asta, faptul nu schimbă nimic.

Faţa ei se înnoură brusc de o teamă sălbatică şi disperată.

— La urma urmei nu pot să dau cu piciorul cuiva care nu mi-a făcut nici un rău — numai pentru că ai apărut tu, din nou, aşa deodată! Nu înţelegi?

— Ba da, spuse Ravic.

Joan rămase ca o pisică ghemuită într-un colţ, care vrea să sară şi căreia i-a fugit pământul de sub picioare.

— Da? făcu ea plină de mirare. Încordarea din ochi îi dispăruse şi umerii i se lăsară în jos. Dacă înţelegi, atunci de ce mă chinuieşti? spuse ea istovită.

— Nu mai sta acolo, în uşă! Ravic se aşeză într-unul din fotoliile care păreau mai comode decât erau în realitate. Joan ezită. Hai, spuse el, n-am să fug.

Ea veni şovăind spre el şi se lăsă să cadă pe sofa. Voia să pară obosită, dar Ravic îşi dădea seama că se preface.

— Dă-mi ceva de băut, spuse ea.

Ravic înţelese că voia să câştige timp, dar îi era indiferent.

— Unde sunt sticlele? întrebă el.

— În dulăpiorul de colo.

Ravic deschise dulăpiorul scund. Avea în el mai multe sticle, în cea mai mare parte cu cremă de mentă. Le privi cu dezgust şi le dădu deoparte. Într-un colţ găsi o sticlă de Martell pe jumătate plină şi una de calvados. Cea de calvados nu era destupată. O puse la loc şi luă coniacul.

— Bei peppermint acum? întrebă el peste umăr.

— Nu, răspunse ea de pe sofa.

— Bine, atunci aduc coniac.

— Vezi că am şi nişte calvados.

— Lasă, mai bine coniac.

— Te rog eu să destupi sticla de calvados.

— Cu altă ocazie.

— Nu vreau coniac, vreau calvados, te rog destupă sticla.

Ravic se uită din nou în dulăpior. În dreapta era peppermintul pentru celălalt — şi în stânga calvadosul pentru el. Totul aşa de ordonat, încât aproape că te mişca. Luă sticla de calvados şi o destupă. La urma urmei, de ce nu? Puţin simbolism, băutura lor preferată, degradată sentimental într-o absurdă scenă de adio. Scoase două pahare şi se întoarse la masă. Joan îl privea pe când turna rachiul de mere.

Prin fereastră, după-amiaza aurie se pierdea în depărtare. Zarea era acum mai colorată şi cerul se luminase mai tare. Ravic se uită la ceas.

Era trei trecute. Privi la secundar, crezând că-i stătuse ceasul. Dar secundarul, ca un cioc mic de aur, continua să ciugulească din punctele cadranului mic. Aceasta era realitatea — se găsea acolo numai de o jumătate de oră. Cremă de mentă, se gândi el, ce gust!

Joan stătea trântită pe sofaua albastră.

— Ravic, spuse ea cu voce moale, obosită şi temătoare. A fost tot un truc de-al tău sau e adevărat că înţelegi?

— Nu-i nici un truc, e adevărat!

— Înţelegi?

— Da.

— Ştiam. Ştiam, Ravic, spuse ea zâmbindu-i.

— E cât se poate de uşor de înţeles.

Ea dădu din cap.

— Am nevoie de timp. Nu pot s-o fac imediat. El nu mi-a făcut nici un rău. Nu ştiam dacă ai să te mai întorci vreodată. Şi el nu e cu nimic de vină.

— Sigur că nu. Ia-ţi un termen cât de lung, Joan.

— Nu, am nevoie de câtva timp. Nu chiar imediat. Se rezemă de pernă. Şi apartamentul ăsta, Ravic — nu e aşa cum îţi închipui tu, poate câştig bani, mai mulţi decât înainte. El m-a ajutat. E actor. Am căpătat nişte roluri mici în filme. El a aranjat ca să fiu angajată.

— Mi-am închipuit. Ea nu-i dădu atenţie.

— Nu am prea mult talent, spuse ea. Nu mă mint singură. Voiam însă să scap de cluburile de noapte. Acolo te împotmoleşti, în cinematograf, însă, ai posibilitatea să ajungi mai departe, chiar fără talent. Vreau să devin independentă. Poate că ţi se pare ridicol.

— Nu, spuse Ravic. E foarte logic.

Joan se uită la el.

— Ai venit la Paris cu intenţia asta chiar de la început? întrebă el.

— Da.

"Biată nevinovată, cu care viaţa şi eu ne-am purtat urât, ce delicat mă dojeneşte ea! gândi Ravic. E liniştită, prima furtună a trecut şi ea mă va ierta, şi dacă nu plec mai repede îmi va spune povestea ultimelor două luni în toate amănuntele, această orhidee de oţel, la care am venit cu gândul să rup orice legătură şi care a fost atât de îndemânatică încât acum sunt gata-gata să recunosc că are dreptate."

— Minunat, Joan, spuse el. Încetul cu încetul ai să ajungi departe.

Ea se aplecă înainte.

— Crezi tu aşa ceva?

— Sigur.

— Spui drept, Ravic?

Ravic se ridică. Peste două-trei minute avea să se trezească discutând despre cinematograf. "Niciodată nu trebuie să intri în discuţie cu ele, gândi el. Până la urmă tot tu eşti cel care pierde. În mâna lor, logica e ca de ceară. Cel mai bun lucru este să termini."

— N-am vrut să spun chiar aşa, zise el. În asemenea chestiuni consultă-ţi mai bine expertul.

— Pleci aşa de repede? întrebă ea.

— Trebuie.

— De ce nu mai stai?

— Trebuie să mă întorc la spital.

Ea îi luă mâna şi-şi ridică privirea spre el.

— La telefon mi-ai spus că ai terminat la spital.

Ravic stătea şi se gândea dacă să-i spună că nu se mai întoarce, dar socoti că era de ajuns pentru ziua aceea. De ajuns şi pentru ea şi pentru el.

— Mai stai, Ravic.

— Nu pot.

Joan se ridică şi se lipi strâns de el. "Aha, îşi zise el. Vechiul clişeu. Ieftin şi de efect. Fiinţa asta nu pierde nimic din vedere. Dar cine-i cere unei pisici să mănânce iarbă?" Ravic se dezlipi de ea.

— Trebuie să mă întorc la spital. Mă aşteaptă un muribund.

— Doctorii au totdeauna motive serioase, spuse ca rar, privindu-l în ochi.

— Ca şi femeile, Joan. Noi supraveghem moartea şi voi supravegheaţi dragostea. La asta se mărginesc toate raţiunile şi toate drepturile din lume.

Ea nu răspunse.

— Avem şi stomacuri tari, spuse Ravic, fără de care n-am putea să ne facem meseria. Când alţii leşină, pe noi începe să ne intereseze. Adio, Joan.

— Ai să mai vii, Ravic?

— Nu te mai gândi la asta. Încearcă să te distrezi. Ai să vezi singură...

Se duse repede la uşă, fără să se întoarcă. Ea nu veni după el, dar ştia că-l urmăreşte cu privirea. Se simţi ciudat de greoi, ca şi când ar fi umblat pe sub apă.

22

Ţipătul venea de la fereastra familiei Goldberg. Ravic ascultă o clipă. I se părea aproape cu neputinţă că bătrânul Goldberg să-şi bată nevasta sau să-i fi aruncat cu ceva în cap. Nu se mai auzea nimic, afară de paşi grăbiţi, apoi o scurtă conversaţie aprinsă în camera refugiatului Wiesenhoff şi uşi trântite.

Imediat după aceea cineva bătu la uşă şi proprietăreasa năvăli în cameră.

— Repede... repede... Domnul Goldberg...

— Ce?

— S-a spânzurat de fereastră. Repede...

Ravic aruncă jos cartea.

— A venit poliţia?

— Bineînţeles că nu, altfel nu v-aş fi chemat. Madam Goldberg l-a descoperit chiar acum.

Ravic fugi jos pe scări împreună cu ea.

— Au tăiat funia?

— Încă nu, dar îl ţin ridicat în sus.

În camera luminată de amurg un grup stătea lângă fereastră: Ruth Goldberg, refugiatul Wiesenhoff şi încă cineva. Ravic aprinse lumina. Wiesenhoff şi Ruth Goldberg îl ţineau pe bătrân în braţe ca pe o păpuşă, iar al treilea încerca nervos să desfacă nodul unei cravate al cărei capăt era legat de giurgiuvea.

— Tăiaţi cravata.

— N-avem cuţit, ţipă Ruth Goldberg.

Ravic scoase o foarfecă din trusă. Cravata era făcută din mătase moale, groasă şi grea şi trebuiră câteva secunde până s-o taie. În timp ce lucra, faţa lui Goldberg se afla chiar în dreptul feţii lui Ravic. Cu ochii ieşiţi, gura căscată, barba subţire şi căruntă, limba groasă, cravata verde închis cu picăţele albe care intra adânc în gâtul uscat şi umflat — trupul se legăna în braţele lui Wiesenhoff şi ale lui Ruth Goldberg, ca şi când s-ar fi zguduit de un râs îngrozitor şi înmărmurit.

Faţa lui Ruth Goldberg era roşie şi scăldată în lacrimi; lângă ea, Wiesenhoff al ei transpira sub povara trupului care era mai greoi decât fusese vreodată în viaţă. Două feţe ude, îngrozite şi zguduite de suspine şi, deasupra lor, rânjind liniştit spre lumea de dincolo, capul care se bălăbănea uşor şi care, în momentul când Ravic tăie cravata, căzu peste Ruth Goldberg, făcând-o să se dea înapoi cu un ţipăt şi să lase trupul să se aplece pe o parte, cu braţele întinse, cu o mişcare de paiaţă.

Ravic prinse corpul şi-l aşeză pe podea, cu ajutorul lui Wiesenhoff. Lărgi nodul de la cravată şi începu să-l examineze pe bătrân.

— La cinematograf, bolborosea Ruth Goldberg. M-a trimis la cinematograf. "Ruthy, mi-a spus el, te distrezi aşa de puţin, de ce nu te duci la Théâtre Courcelle, joacă un film cu Greta Garbo, *Regina Cristina,* de ce nu te duci să-l vezi? Ia un loc bun, ia un fotoliu sau o lojă, du-te şi vezi-l, două ore, departe de mizerie, tot e ceva... Vorbea liniştit şi blând şi m-a mângâiat pe obraz... Şi după aceea, du-te şi ia o ciocolată şi o îngheaţtă de vanilie la cofetăria din Parc Monceau, distrează-te şi tu o dată, Ruthy", mi-a spus el şi eu m-am dus şi când m-am întors, uite...

Ravic se ridică. Ruth Goldberg tăcu.

— Probabil că a făcut-o imediat după ce-aţi plecat, spuse el.

Ea îşi vârî pumnul în gură. — E...

— Să mai încercăm. Mai întâi respiraţie artificială. Te pricepi la asta? îl întrebă Ravic pe Wiesenhoff.

— Nu, nu prea...

— Uită-te la mine.

Ravic luă braţele lui Goldberg şi le întinse pe spate până la podea, apoi le aduse din nou în faţă şi le apăsă pe piept, şi tot aşa, înainte şi înapoi. Din gâtul lui Goldberg ieşi un râgâit.

— Trăieşte! ţipă femeia.

— Nu, asta a fost din cauza traheii comprimate. Ravic mai arătă de câteva ori mişcările şi-i spuse lui Wiesenhoff:

— Aşa. Încearcă şi dumneata.

Wiesenhoff îngenunchie cu teamă în spatele lui Goldberg.

— Dă-i drumul, spuse Ravic impacientat. Apucă-l de încheieturi, sau mai bine de antebraţe.

Wiesenhoff năduşea.

— Mai tare, spuse Ravic. Scoate-i tot aerul din plămâni.

Se întoarse spre proprietăreasă. Între timp camera se umpluse de oameni. Ravic îi făcu semn proprietăresei să iasă afară.

— E mort, spuse el pe coridor. Ce se face acum înăuntru e inutil, n-are nici un rost, un ritual care trebuie îndeplinit şi nimic altceva. Ar fi un adevărat miracol dacă l-am mai fi putut salva.

— Ce facem acum?

— Ce se face de obicei.

— Ambulanţa? Salvarea? Asta înseamnă că peste zece minute poliţia e aici.

— Până la urmă tot o să trebuiască să chemi poliţia. Cei doi Goldberg au acte?

— Da, veritabile. Paşapoarte şi carnete de identitate.

— Wiesenhoff?

— Permis de liberă petrecere. Şi-a prelungit viza.

— Atunci sunt în regulă. Spune-le să nu pomenească nimic de mine. Madam Goldberg a venit acasă, l-a găsit, a ţipat, Wiesenhoff a tăiat cravata şi a început respiraţia artificială până la sosirea ambulanţei. Poţi să faci asta?

Proprietăreasa se uită la el cu ochii ei de pasăre.

— Sigur că da, am eu grijă. Am să fiu de faţă când o să vină poliţia.

— Bine.

Se întoarseră în cameră. Wiesenhoff era aplecat deasupra lui Goldberg şi lucra de zor. La prima vedere se părea că fac amândoi gimnastică pe podea. Proprietăreasa rămase în pragul uşii.

— *Mesdames et messieurs,* spuse ea, trebuie să chem ambulanţa şi poliţia. Am să chem întâi ambulanţa. Internul sau doctorul care o să vină o să trebuiască să anunţe poliţia imediat. O să fie aici într-o jumătate de oră, cel mai târziu. Cei dintre dumneavoastră care n-au acte în regulă ar trebui să-şi strângă lucrurile, cel puţin cei ce sunt aici, să le ducă în catacombă şi să stea acolo. E posibil ca poliţia să cerceteze camerele sau să caute martori.

Odaia se goli imediat. Proprietăreasa îi făcu semn lui Ravic că are grijă să vorbească cu Ruth Goldberg şi Wiesenhoff. Ravic îşi luă trusa şi foarfecile care erau pe jos, lângă cravata tăiată. Cravata purta pe ea eticheta "S. Foerder, Berlin". Costase cel puţin zece mărci şi data din zilele bune ale lui Goldberg. Ravic cunoştea firma. Făcuse şi el cumpărături acolo.

Îşi puse repede lucrurile în două geamantane şi le duse în camera lui Morosow. Nu era decât o precauţie. Cu siguranţă că poliţia n-avea să-şi bată capul prea mult, dar era mai bine aşa. Amintirea lui Fernand stăruia încă în mintea lui Ravic. Se duse jos la catacombă.

Câteva persoane alergau agitate încoace şi încolo. Erau refugiaţii fără acte. Brigada ilegală. Clarisse chelneriţa şi Jean chelnerul indicau locul unde trebuiau aşezate bagajele, într-o cameră boltită de lângă Catacombă. Restaurantul se pregătea pentru masa de seară. Mesele erau puse, coşurile de pâine aşezate ici şi colo, iar din bucătărie venea un miros de untură şi de peşte.

— Avem timp berechet, spunea Jean refugiaţilor nervoşi. Poliţia nu e aşa de promptă.

Refugiaţii nu voiau să rişte fiindcă nu erau obişnuiţi cu norocul. Se înghesuiau grăbiţi, cu puţinul lor avut, la uşa pivniţei. Printre ei se găsea şi spaniolul Alvarez. Proprietăreasa dăduse sfoară prin tot hotelul că vine poliţia. Alvarez îi zâmbea lui Ravic ca pentru a-i cere parcă scuze. Ravic nu ştia de ce.

Un om firav se apropie de el. Era Ernst Seidenbaum, doctor în filologie şi filozofie.

— Manevre, îi spuse el lui Ravic. Repetiţii costumate. Ai de gând să stai în Catacombă?

— Nu.

Seidenbaum, un veteran al ultimelor şase ani, ridică din umeri. — Eu stau aici. Nu sunt dispus să fug. Nu cred că au să facă altceva decât să redacteze un proces verbal. Pe cine poate interesa un bătrân evreu german mort?

— Asta nu interesează pe nimeni, dar refugiaţii ilegali vii, cu siguranţă.

Seidenbaum îşi potrivi pince-nez-ul. — Mi-e absolut indiferent. Ştii ce am făcut la ultima razie? Acum mai bine de doi ani? Sergentul a controlat şi Catacomba. Mi-am pus jacheta albă a lui Jean şi am servit la masă coniac pentru poliţie.

— Bună idee.

Seidenbaum dădu din cap.

— Fiecare ajunge într-o vreme să se sature de a mai fugi. Se îndreptă calm spre bucătărie să vadă ce era de mâncare la cină.

Ravic ieşi în curte prin uşa din dos a Catacombei. O pisică îi trecu pe dinainte şi se frecă de picioarele lui. Ceilalţi refugiaţi mergeau înaintea lui şi se împrăştiară de cum ajunseră în stradă. Alvarez şchiopăta puţin.

"Poate că o mică operaţie l-ar vindeca", se gândi Ravic distrat.

Ravic stătea la o masă în Place de Ternes şi avu deodată presimţirea că Joan trebuia să vină în seara aceea. Nu putea spune de ce; o simţea numai.

Făcu plata şi o porni agale spre hotel. Era cald şi pe străzile înguste, firmele hotelurilor ce închiriau camere cu ora străluceau roşiatic în primele ore ale nopţii. De după perdele ferestrelor se zăreau dâre de lumină. Nişte marinari urmăreau oâteva femei pe stradă. Erau tineri, zgomotoşi şi încinşi din pricina vinului şi a verii. Ravic îi văzu dispărând într-un hotel. De undeva veneau sunetele unei armonici. Un gând ca un meteor trecu prin mintea lui Ravic, se sparse şi dădu la iveală o privelişte magică ieşită din întuneric. Joan aşteptându-l la hotel să-i spună că a terminat cu toate şi că se întoarce la el...

Se opri în loc. "Ce-i cu mine? gândi el. De ce m-am oprit şi de ce mâinile mele mângâie văzduhul ca şi când ar fi linia unui gât şi şuviţele unui păr? Prea târziu. Nimic nu se întoarce din drum. Nimeni nu vine înapoi, după cum nici ora ce a trecut nu se mai întoarce."

Intră în hotel prin curte şi pe uşa din dos a Catacombei. Văzu din prag că restaurantul era plin de lume. Era şi Seidenbaum acolo, nu în calitate de chelner, ci de client. Se părea că primejdia trecuse. Ravic intră.

Morosow stătea la o masă.

— Tocmai mă pregăteam de ducă, spuse el. Când ţi-am văzut geamantanele am crezut c-ai plecat iar în Elveţia.

— S-a terminat cu balamucul?

— Da. Poliţia nu se mai întoarce. Cazul a fost cât se poate de simplu şi au dat autorizaţie de înmormântare.

— Bun. Atunci pot să mă sui la mine în cameră.

Morosow râse.

— Să-l fi văzut pe Seidenbaum! spuse el. A stat aici tot timpul. Avea o servietă în mână şi nelipsitul pince-nez pe nas. S-a dat drept avocat şi a spus că vine din partea unei societăţi de asigurare. I-a luat repede pe cei de la poliţie şi a salvat paşaportul lui Goldberg. Spunea că are nevoie de el şi că poliţia n-are dreptul să-i ia decât carnetul de identitate. A şters-o cu paşaportul. El are acte?

— Da de unde!

— Straşnic, făcu Morosow. Paşaportul face o avere. E valabil pe încă un an de-acum înainte. Un om se poate folosi perfect de el, bineînţeles nu în Paris, afară de cazul că are îndrăzneala lui Seidenbaum. Fotografia se schimbă uşor. Există şi experţi care pentru nimica toată pot schimba şi data naşterii noului Aaron Goldberg, dacă din întâmplare e mai tânăr. O metodă modernă de transmigraţiune a sufletelor — un paşaport valabil pentru mai multe vieţi.

— Prin urmare pe Seidenbaum are să-l cheme de-acum înainte Goldberg?

— Nu pe Seidenbaum. Nici nu vrea să audă de aşa ceva. Este mai prejos de demnitatea lui. Seidenbaum este un Don Quijote printre cetăţenii ilegali ai lumii. E prea fatalist şi prea curios să ştie ce-o să se întâmple cu oamenii de felul lui, ca să se folosească de un paşaport falsificat. Pe tine nu te tentează?

Ravic clătină din cap. — Nu-i de mine. Eu fac parte din tagma lui Seidenbaum.

Îşi luă geamantanele şi se duse sus. Pe coridorul unde-şi aveau camera cei doi Goldberg, se întâlni cu un evreu bătrân, îmbrăcat cu un caftan negru, ou barbă şi favoriţi, şi care arăta ca un patriarh biblic. Bătrânul păşea fără zgomot, ca şi cum ar fi avut tălpi de cauciuc şi-ţi

făcea impresia că pluteşte vag şi şters prin coridorul acela slab luminat. Deschise uşa de la camera lui Goldberg. Pentru o clipă se zări lumina roşiatică a lumânărilor şi Ravic auzi un bocet straniu, monoton, aproape sugrumat, aproape sălbatic şi care putea fi melodios. Bocitoare profesionale, gândi el. Mai putea să existe aşa ceva? Sau nu era decât Ruth Goldberg?

Deschise uşa de la camera lui şi o zări pe Joan stând lângă fereastră. Când îl văzu sări în sus — În sfârşit! Ce s-a întâmplat? De ce-ţi duci geamantanele cu tine? Trebuie să pleci iar?

Ravic puse geamantanele lângă pat. — Nu s-a întâmplat nimic. A fost o simplă precauţie. A murit un bătrân şi trebuia să vină poliţia. Acum nu mai este nici un pericol.

— Ţi-am telefonat. Mi-a răspuns cineva că nu mai stai aici la hotel.

— Proprietăreasa. Şmecheră şi precaută ca totdeauna.

— Am venit într-un suflet. Am găsit odaia deschisă şi goală. Lucrurile tale nu mai erau aici. Mi-am închipuit, Ravic... Vocea îi tremura.

Ravic făcu un efort să zâmbească.

— Vezi şi tu — sunt o fiinţă pe care nu te poţi bizui, pe care nu poţi clădi nimic.

Se auzi o bătaie la uşă. Morosow intră cu două sticle în mână.

— Ravic, ţi-ai uitat muniţia.

O zări pe Joan stând în întuneric şi se făcu că n-o vede. Ravic nu ştia dacă a recunoscut-o. Morosow îi dădu sticlele lui Ravic şi plecă fără nici o vorbă.

Ravic puse sticlele de calvados şi de Vouvray pe masă. Prin fereastră auzi aceeaşi voce pe care o auzise pe coridor, bocetul de mort... Se făcea mai tare, se stingea şi apoi creştea din nou. În noaptea aceea caldă, fereastra lui Goldberg era deschisă şi trupul rigid al bătrânului Aaron începea să se descompună încet, în odaia cu mobilă de mahon.

— Ravic, zise Joan. Sunt tristă. Nu ştiu de ce. Aşa am fost toată ziua. Lasă-mă să stau aici.

El nu răspunse imediat. Se simţea luat prin surprindere. Se aşteptase să se întâmple altfel, nu aşa direct.

— Până când? întrebă el.!

— Până mâine.

— Nu e destul.

Ea se aşeză pe pat.

— Nu se poate să uităm pentru o clipă?

— Nu, Joan.

— Nu vreau nimic. Vreau doar să dorm lângă tine. Sau lasă-mă să dorm pe sofa.

— Nu face. Afară de asta, trebuie să plec la spital.

— Nu-i nimic, te aştept. Am mai făcut-o de atâtea ori...

El nu răspunse. Se mira cât de calm era. Căldura, emoţia pe care le simţise pe stradă dispăruseră.

— Şi nici nu trebuie să te duci la spital, spuse Joan.

El rămase o clipă tăcut. Ştia că dacă se culcă cu ea e pierdut. Era ca şi când ai semna un cec neacoperit. Ea avea să vină iarăşi şi iarăşi, păstrându-şi drepturile câştigate şi cerând de fiecare dată ceva mai mult, fără ca ea să cedeze nimic, până când ar fi ajuns o jucărie în mâinile ei şi apoi ea s-ar fi plictisit şi l-ar fi lăsat, o victimă a propriei lui slăbiciuni şi a dorinţelor spulberate, pierdut şi corupt. Nu acesta îi era gândul şi ea nici nu-şi dădea seama, dar aşa avea să se întâmple. Era uşor să te gândeşti că o noapte mai mult n-avea importanţă; dar de fiecare dată pierdea din

rezistenţa lui şi din ceea ce n-ar trebui să fie niciodată corupt în viaţă. Păcatele împotriva Duhului Sfânt, aşa numea catehismul catolic acest lucru, ca un avertisment straniu şi groaznic, şi adăuga în contradicţie cu întreaga lui dogmă, că ele nu vor fi niciodată iertate, nici în viaţa aceasta şi nici în cea de apoi.

— Aşa e, zise Ravic. Nu trebuie să mă duc la spital, dar nu vreau să rămâi aici.

Se aştepta ca ea să izbucnească, dar Joan îl întrebă calm:

— De ce nu?

Să stea să-i explice? Era în stare s-o facă?

— Locul tău nu mai este aici, spuse el.

— Ba aici este.

— Nu.

— De ce nu?

Ce şireată e! se gândi el. Îl forţa prin întrebări să explice, Şi cel care explică înseamnă că este în defensivă.

— Ştii foarte bine, spuse el. Nu întreba aşa de prosteşte.

— Nu mă mai vrei?

— Nu, răspunse el şi adăugă fără voia lui. Nu în felul ăsta.

Plânsul tânguitor se auzea prin fereastra lui Goldberg. Bocetul de mort. Jalea păstorilor Libanului într-o stradă parizianã.

— Ravic, spuse Joan, trebuie să mă ajuţi.

— Nu pot să te ajut mai bine decât lăsându-te în pace. Şi tu pe mine.

Ea nu-i dădu atenţie.

— Trebuie să mă ajuţi. Ţi-aş putea spune minciuni, dar nu mai vreau. Da, există cineva. Dar e altfel decât cu tine. Dacă ar fi fost la fel, n-aş fi acum aici.

Ravic scoase o ţigară din buzunar. Simţi foiţa uscată. Prin urmare era adevărat. Acum ştia. Era ca un cuţit rece care nu doare. Siguranţa nu doare niciodată. Numai ce e înainte şi după.

— Niciodată nu e la fel, spuse el, şi totdeauna e la fel.

"Ce banalităţi am ajuns să debitez, se gândi el. Paradoxuri gazetăreşti. Ce jerpelit poate să ajungă adevărul când îl articulezi."

Joan se îndreptă.

— Ravic, spuse ea, ştii că nu-i adevărat că nu poţi iubi decât o singură fiinţă. Sunt unii care pot. Aceia sunt fericiţi. Şi sunt ceilalţi care trăiesc în confuzie. Tu ştii asta.

Ravic îşi aprinse ţigara. Fără să se uite la Joan, ştia cum arăta ea acum. Palidă, cu ochii întunecaţi, tăcută, concentrată, aproape rugătoare, slabă şi de neînfrânt. Aşa arătase în apartamentul ei în după-amiaza aceea — ca un înger al Bunei Vestiri, plină de credinţă şi de convingere luminoasă, un înger care pretindea că vrea să te mântuiască, dar care încearcă să te răstignească încet, ca să nu-i scapi.

— Da, spuse el, este una din scuzele noastre.

— Nu-i nici o scuză. Nu eşti fericit când o faci. E un lucru sinistru, un labirint, un spasm — ceva prin care trebuie să treci. Nu poţi să fugi de el pentru că vine după tine. Te prinde. Tu nu vrei, dar el e mai tare.

— De ce trebuie să te gândeşti la lucrul acesta? Urmează-l dacă e mai tare.

— Asta şi fac. Ştiu că nu pot face altceva. Dar — vocea ei se schimbă, — Ravic, nu trebuie să te pierd. Nu ştiu de ce, dar nu trebuie să te pierd.

Ravic fuma şi nu simţea gustul ţigării. "Nu vrei să mă pierzi, gândea el. Şi nici pe celălalt. Asta este. Eşti în stare să faci aşa ceva! De aceea trebuie să fug de tine. Nu e vorba de celălalt — asta s-ar putea uita uşor.

Ai toate scuzele. Ci de faptul că a pus stăpânire pe tine şi nu mai poţi scăpa. Ai să scapi, dar are să se întâmple din nou. Are să se întâmple mereu. E în tine. Şi eu puteam face aşa înainte. Cu tine nu pot. De-aceea trebuie să fug de tine. Acum poate că mai sunt în stare. Data viitoare..."

— Crezi că e o situaţie neobişnuită, spuse el. E cea mai banală din lume. Soţul şi amantul.

— Nu este adevărat.

— Ba da. Are multe variante. A ta e una din ele.

— Cum poţi spune aşa ceva! Joan sări în sus. Tu nu eşti soţul, n-ai fost niciodată şi nici n-ai să fii. Celălalt e soţul, mult mai mult decât tine. Se întrerupse. Nu, nici aşa nu e bine. Nu pot să-ţi explic...

— Să zicem că este siguranţă şi aventură. Sună mai bine. E acelaşi lucru. Vrei s-o ai pe una şi nu vrei s-o scapi pe cealaltă.

Ea clătină din cap.

— Ravic, spuse ea din întuneric, cu o voce care-i mişcă inima. Putem folosi cuvinte frumoase şi cuvinte urâte, asta nu schimbă nimic, te iubesc şi am să te iubesc până la sfârsitul vieţii mele. E singurul lucru pe care-l ştiu. Tu eşti orizontul şi toate gândurile mele sfârşesc în tine. Tot ce se întâmplă e înlăuntrul tău. De asta vin mereu la tine şi de asta nu regret şi de asta nu mă simt vinovată.

— Sentimentele n-au niciodată nici o vină, Joan. Ce te-a făcut să te gândeşti la aşa ceva?

— Am cugetat mult, Ravic. M-am gândit atât de mult la tine, şi la mine. Tu niciodată nu m-ai vrut cu totul. Poate că nici tu nu-ţi dai seama. A existat totdeauna ceva care pentru mine era interzis. N-am putut niciodată să pătrund complet în tine. Şi cât am vrut! Cât am vrut! Mi se părea tot timpul că vrei să pleci. N-am fost niciodată sigură. Faptul că poliţia te-a alungat, că a trebuit să pleci — putea tot aşa de bine să se întâmple în alt fel — să fi plecat într-o zi, de la tine, să nu te mai găsesc aici, să te fi dus în altă parte...

Ravic se străduia să-i vadă chipul în întunericul nesigur din faţa lui. Era ceva adevărat în ce spunea ea.

— Totdeauna a fost aşa, continuă Joan. Totdeauna. Şi pe urmă a apărut cineva care mă dorea, numai pe mine, cu totul şi pentru totdeauna, fără nici o complicaţie. Am râs, nu voiam, m-am jucat, părea atât de nevinovat, atât de uşor de înlăturat şi apoi, deodată, a devenit ceva mai mult, o constrângere, era ceva în mine care mă făcea să vreau şi eu, am rezistat, dar fără folos, nu era locul meu acolo, şi nu toată fiinţa mea dorea, numai o parte din ea, dar mă împingea, era ca un povârniş lent de care râzi la început şi deodată vezi că n-ai de ce să te mai ţii şi te prăvăleşti. Locul meu nu e acolo, Ravic. Eu îţi aparţin.

Ravic aruncă ţigara pe fereastră. Zbură ca un licurici şi căzu în curte.

— Joan, ce s-a întâmplat, s-a întâmplat. Nu mai putem schimba nimic.

— Nu vreau să schimb nimic. Are să treacă. Eu ţie-ţi aparţin. De ce vin mereu înapoi? De ce stau în faţa uşii tale? De ce te aştept aici şi tu mă arunci afară şi eu vin înapoi? Ştiu că nu crezi, şi-ţi închipui că am alte motive. Spune-mi şi mie, ce motive? Dacă lucrul celălalt m-ar fi satisfăcut, n-aş mai fi venit înapoi. Te-aş fi uitat. Tu spui că eu nu caut la tine decât siguranţă. Nu este adevărat. Caut iubirea.

"Vorbe, gândi Ravic, vorbe dulci. Balsamuri înşelătoare. Ajutor, iubire, aparţinem unul altuia, mă întorc la tine — vorbe, vorbe dulci. Nmic altceva decât vorbe. Câte vorbe există pentru atracţia aceasta simplă, sălbatică, crudă, a două trupuri! Ce curcubeu de închipuire, minciuni, sentimente şi amăgire de sine sunt închise în ea!" Şi în

noaptea asta de adio el stătea calm, în întuneric, şi lăsa ploaia aceasta de vorbe dulci să picure peste el, vorbe care nu spuneau altceva decât adio, adio, adio. Când vorbeşti de iubire, iubirea e pierdută. Zeul iubirii are fruntea pătată de sânge. El nu ştie nimic de vorbe.

— Trebuie să pleci acum, Joan.

Ea se ridică.

— Vreau să stau aici. Lasă-mă să rămân aici. Numai în noaptea asta...

El clătină din cap.

— Drept ce mă iei? Crezi că sunt un automat?

Joan se sprijini de el. O simţea cum tremură.

— Nu-i nimic. Lasă-mă să stau aici.

El o împinse cu blândeţe.

— N-ar trebui să-l înşeli pe celălalt. Are să aibă şi-aşa destul de îndurat.

— Nu pot să mă duc acum singură acasă.

— N-ai să fii singură prea mult timp.

— Ba da, sunt singură. Câteva zile. E plecat, nu e la Paris.

— Aşa — răspunse Ravic calm. Se uită la ea. Cel puţin eşti sinceră. Cu tine ştie omul cum stau lucrurile.

— Nu de asta am venit.

— Sigur că nu.

— N-aveam nevoie să spun.

— Just.

— Ravic, nu vreau să mă duc singură acasă.

— Atunci am să te conduc eu.

Ea se dădu un pas înapoi.

— Tu nu mă iubeşti — spuse ea încet şi aproape ameninţător.

— Ai venit aici ca să te convingi de acest lucru?

— Da — şi pentru asta. Dar nu numai pentru asta.

— Doamne, Joan, răspuse Ravic, pierzându-şi răbdarea. Atunci ai auzit una din cele mai candide declaraţii de dragoste.

Ea nu răspunse. Se uită la el.

— Crezi că altfel nu te-aş opri aici, indiferent cu cine ai trăi? spuse el.

Încet, Joan începu să zâmbească. Nu era chiar un zâmbet — era o iradiere înlăuntrul ei ca şi când cineva. ar fi aprins o lampă în ea şi lumina i se ridica treptat în ochi.

— Mulţumesc, Ravic, spuse ea. Şi după câteva clipe îl întrebă temător, uitându-se mereu la el.

— N-ai să mă părăseşti?

— Pentru ce mă întrebi?

— Ai să aştepţi? N-ai să mă părăseşti?

— Nu cred că există un pericol prea mare, judecând după experienţa pe care am avut-o cu tine.

— Îţi mulţumesc. Era cu totul schimbată. "Ce repede se consolează, se gândi el. Şi de ce nu? Crede că a câştigat ce a vrut şi fără să rămână aici." Joan îl sărută.

— Ştiam că eşti aşa, Ravic. Trebuia să fii aşa. Acum plec. Nu mă conduce până acasă. Acum pot să mă duc şi singură.

Rămase în uşă.

— Nu mai veni, îi spuse Ravic. Şi nu te mai gândi la mine. Nu te mai gândi la mine. N-ai să mori.

— Nu. Noapte bună, Ravic.

— Noapte bună, Joan.

Se apropie de perete şi aprinse lumina. "Trebuia să fie aşa — se

gândi el cutremurându-se uşor. Femeile sunt făcute din lut şi aur. Din minciuni şi închipuire. Din înşelătorie şi adevăr neruşinat." Se aşează lângă fereastră. De jos se auzea tânguirea monotonă. O femeie care-şi înşelase bărbatul şi-l jeluia fiindcă murise. Sau poate numai fiindcă aşa îi prescria religia. Ravic nu înţelegea de ce nu este mai nefericit.

— Da, Ravic m-am întors, spuse Kate Hegstroem. Stătea lungită în camera ei din hotelul Lancaster. Slăbise. Carnea de sub pielea ei era parcă lăsată, ca şi cum i-ar fi fost scoasă de dinăuntru cu instrumente fine. Trăsăturile îi erau mai proeminente şi pielea ca o mătase care stă gata să se rupă.

— Credeam că eşti încă la Florenţa, sau la Cannes, sau în America.

— Am stat tot timpul la Florenţa, la Fiesole, până când n-am mai putut să suport. Ţi-aduci aminte cum am căutat să te conving să vii cu mine? Cărţi, focul din vatră, seri, tihnă? Cărţi erau — şi vatra — dar tihna! Ravic, până şi oraşul lui Francisc de Assisi a devenit zgomotos. Zgomotul e neliniştitor ca toate celelalte de acolo. În locul unde el predica păsărilor iubirea, şiruri de oameni în uniformă merg, cu pas milităresc, încoace şi încolo, îmbătându-se de lăudăroşenie, cuvinte mari şi ură fără de temei.

— Dar totdeauna a fost aşa, Kate.

— N-a fost aşa. Acum câţiva ani majordomul meu era încă un bărbat prietenos, în pantaloni Mancester şi în pantofi de rafie. Acum este un erou cu cizme şi cămaşă neagră, încins cu spadă, şi ţine discursuri în care spune că Marea Mediterană trebuie să devină italiană, că Anglia trebuie distrusă şi că Nisa, Corsica şi Savoia trebuie redate Italiei. Ravic, naţiunea asta blândă, care n-a câştigat nici un război de secole întregi, a înnebunit de când i s-a permis să câştige în Etiopia şi în Spania. Prieteni de-ai mei, care până acum câţiva ani de zile erau oameni foarte cu scaun la cap, cred astăzi în mod serios că pot cuceri Anglia în trei luni de zile. Ţara este în fierbere. Ce se întâmplă pe pământul acesta? Am fugit din Viena de brutalitatea cămăşilor brune; acum am plecat din Italia din cauza nebuniei cămăşilor negre; am auzit că în altă parte sunt cămăşi verzi, în America argintii — oare lumea trece printr-un delir al cămăşilor?

— Aşa se pare. Dar asta are să se schimbe în curând. Singura culoare va fi roşul.

— Roşul?

— Da. Roşul ca sângele.

Kate Hegstroem se uită în curte. Lumina târzie a după-amiezii se filtra moale şi verde prin frunzişul castanilor.

— Nici nu e de crezut, spuse ea. Două războaie în douăzeci de ani — asta-i prea mult. Suntem încă prea obosiţi după primul.

— Numai învingătorii, nu şi învinşii. Victoria te face nepăsător.

— Da, poate. Se uită la el. Atunci n-a mai rămas mult timp, nu?

— Mă tem că nu.

— Crezi că eu voi mai avea timp?

— De ce nu? Ravic ridică ochii şi ea nu-i ocoli privirea. L-ai văzut pe Fiola? întrebă ea.

— Da, de vreo două ori. E unul din puţinii care nu s-au molipsit de ciuma neagră.

Ravic nu răspunse. Aştepta.

Kate Hegstroem luă un şirag de perle de pe masă şi le prefiră printre degete. Intre degetele ei lungi şi subţiri păreau nişte mătănii scumpe.

— Mă simt ca Jidovul Rătăcitor, spuse ea, în căutare de tihnă. Se pa-

re însă că am pornit când nu trebuia. N-o mai pot găsi nicăieri. Doar aici — a mai rămas ceva din ea.

Ravic se uită la perle. Erau fabricate de moluşte cenuşii şi fără formă, iritate de o substanţă străină, un grăunte de nisip între valvele lor. O frumuseţe care strălucea atât de molcom, ieşea dintr-o iritaţie accidentală. Ar trebui notat acest lucru, gândi el.

— N-aveai de gând să pleci în America, Kate? Toţi care pot părăsi Europa ar trebui s-o facă. E prea târziu pentru altceva.

— Vrei să mă trimiţi departe?

— Nu. Dar n-ai spus tu data trecută că vrei să-ţi aranjezi afacerile şi să te întorci în America?

— Ba da, dar acum nu mai vreau. Adică nu încă. Am să mai stau aici câtva timp.

— Parisul vara este încins şi antipatic.

Kate puse perlele la loc.

— Nu, Ravic, fiindcă e ultima vară.

— Ultima?

— Da, ultima înainte de a pleca înapoi.

Ravic tăcea. "Cât de mult ştie? se întrebă el. Ce i-o fi spus Fiola?"

— Ce mai e pe la Şeherezada? spuse ea.

— N-am mai fost de mult pe acolo. Morosow spune că în fiecare seară e lume multă. Dealtfel, ca în celelalte localuri.

— În timpul verii?

— Da, în timpul verii când de obicei mai toate erau închise. Te surprinde?

— Nu. Fiecare apucă ce poate înainte de sfârşit.

— Da, spuse Ravic.

— Vrei să mă duci odată acolo?

— Desigur, Kate, când doreşti. Credeam că nu mai vrei să mergi acolo.

— Aşa credeam şi eu, dar m-am răzgândit. Am şi eu de gând să apuc ce mai pot.

Se uită la ea.

— Bine, Kate, spuse el în cele din urmă. Când doreşti.

Se ridică să plece şi ea îl conduse până la uşă. Kate se rezemă de canatul uşii, firavă, cu pielea ei mătăsoasă şi uscata, care parcă ar fi foşnit dacă ai fi atins-o. Ochii ei erau limpezi de tot şi mai mari decât înainte. Îi întinse mâna lui Ravic. Era fierbinte şi uscată.

— De ce nu mi-ai spus ce am? zise ea uşor, ca şi când ar fi întrebat ce vreme era afară.

Ravic rămase cu ochii aţintiţi în ai ei şi nu răspunse.

— Puteam suporta, spuse ea, şi umbra unui zâmbet ironic, care nu avea nici o urmă de reproş în el, îi trecu peste faţă. Adio, Ravic.

Omul fără stomac murise. Gemuse timp de trei zile şi la capătul lor nici morfina nu-l mai putu ajuta. Ravic şi Veber ştiuseră că avea să moară. Puteau să-l scutească de aceste ultime trei zile. N-o făcuseră pentru că există o religie care propovăduieşte iubirea de aproape şi interzice scurtarea suferinţelor lui. Exista şi o lege care s-o sprijine.

— Ai trimis o telegramă familiei? întrebă Ravic.

— Nu are pe nimeni, spuse Veber.

— Sau vreunei cunoştinţe?

— Nu cunoaşte pe nimeni.

— Pe nimeni?

— Pe nimeni. A fost aici portăreasa apartamentului său. Nu primea

nici un fel de scrisori, decât cataloage de la firme care-şi expediază mărfurile contra taxă şi broşuri despre alcoolism, tuberculoză, boli venerice şi altele de soiul ăsta. Nu primea nici un fel de vizite. A plătit dinainte pentru operaţie şi pentru patru săptămâni la spital, deci două în plus. Portăreasa pretinde că el i-a promis că-i lasă tot avutul lui, fiindcă a avut grijă de el. Mi-a cerut să-i restitui costul celor două săptămâni. Zicea că a fost ca o mamă pentru el. Îmi pare rău că n-ai văzut şi tu cum arăta mama asta. Mai zicea că a făcut tot felul de cheltuieli pentru dânsul. I-a plătit şi chiria din banii ei. I-am spus că plătise aici anticipat şi existau toate motivele să credem că făcuse acelaşi lucru şi cu locuinţa lui. Dealtfel, era un caz care trebuia reclamat la poliţie. În consecinţă m-a blestemat şi a plecat.

— Banul, zise Ravic. Ce inventiv îl face pe om!

Veber râse.

— Trebuie să înştiinţăm autorităţile. Să se ocupe ele de tot şi de înmormântare.

Ravic mai aruncă o privire omului fără rude şi fără stomac. Stătea întins acolo şi faţa i se schimbase într-o oră cum nu se schimbase în cei treizeci şi cinci de ani ai vieţii lui. Din spasmul înmărmurit al ultimei suflări se năştea treptat faţa rigidă a morţii. Tot ce era trecător se topea, urmele agoniei dispăreau şi din faţa aceasta contractată şi comună, se alcătui, austeră şi tăcută, masca eternă.

Ravic ieşi şi se întâlni pe coridor cu sora de noapte care tocmai sosise.

— Omul de la camera doisprezece a murit, spuse el. A murit acum o jumătate de oră. Nu mai trebuie să stai de veghe. Când îi văzu expresia de pe faţă o întrebă; — Ţi-a lăsat ceva?

Sora ezită.

— Nu. Era o persoană foarte rece şi în ultimele zile aproape că nu mai vorbea deloc.

— Da, nu mai vorbea.

Sora se uită la Ravic şi-i spuse:

— Avea o trusă de voiaj minunată. Toată din argint. De fapt cam prea elegantă pentru un bărbat. Se potrivea mai degrabă unei femei.

— Nu i-ai spus?

— Am vorbit odată despre asta, marţi noaptea; pe atunci era mai calm. Mi-a spus însă că argintul se potriveşte şi unui bărbat. Şi ce perii! Azi nu se mai găseşte aşa ceva. Dealtfel n-a vorbit prea mult.

— Tot argintul îl vor lua autorităţile. Omul n-avea rude.

Sora dădu din cap cu înţeles.

— Ce păcat! Are să se înnegrească. Şi periile se strică, atunci când sunt noi şi nu le întrebuinţezi. Ar trebui mai întâi spălate.

— Da, e păcat, zise Ravic. Era mai bine dacă le luai dumneata. Aşa, cel puţin se bucură cineva de ele.

Sora zâmbi recunoscător.

— Nu-i nimic. Nici nu mă aşteptam să-mi dea ceva. Muribunzii foarte rar fac cadouri. Numai cei care se însănătoşesc. Muribunzii nu vor să creadă că au să moară şi din cauza asta nu dau. Şi-apoi, sunt unii care nu dau de ciudă. Nici nu vă închipuiţi, domnule doctor, ce groaznici sunt muribunzii! Să-i auziţi ce vorbesc înainte de a muri!

Faţa ei rumenă de copil era deschisă şi senină. Nu dădea nici o atenţie celor ce se întâmplau în jurul ei, atâta timp cât nu afectau mica ei lume. Muribunzii erau copii răi sau neputincioşi. Aveai grijă de ei până mureau, apoi veneau alţii, unii se însănătoşeau şi erau recunoscători, alţii nu erau, şi unii pur şi simplu mureau. Asta era! Nimic care să te tulbure. Era mult mai important dacă preţurile de la "Bon Marché" scăzuseră sau

dacă vărul Jean trebuia să se căsătorească cu Ana croitoreasa.

"De fapt, chiar era mai important, se gândi Ravic. Cercul strâns care te apără de haos. Altfel unde am ajunge?"

23

Ravic stătea pe terasa cafelei Triomphe. Noaptea era palidă şi înnourată. Era cald şi în depărtare fulgerele brăzdau, mute, orizontul. Pe trotuare viaţa se îmbulzea din ce în ce mai densă. O femeie cu bluză albastră de satin se aşeză la masa lui.

— Îmi plăteşti un vermut? întrebă ea.

— Da, dar lasă-mă în pace. Aştept pe cineva.

— Putem aştepta împreună.

— Prefer singur. Aştept o luptătoare de la Palais du Sport.

Femeia zâmbi. Era atât de gros fardată încât surâsul nu i se vedea decât pe buze. Restul era o mască albă.

— Vino cu mine, spuse ea. Am un apartament dulce şi n-are să-ţi pară rău.

Ravic clătină din cap. Puse o bancnotă de cinci franci pe masă şi spuse:

— Uite... Adio şi noroc bun.

Femeia luă bancnota, o împături şi o vârî sub jartieră.

— Amărât? întrebă ea.

— Nu.

— Sunt un bun leac contra amărelii. Am o prietenă foarte drăguţă. Tânără, adăugă ea după o pauză. Are nişte sâni ca Turnul Eiffel.

— Altă dată.

— Bine. Femeia se ridică şi se aşeză la altă masă, ceva mai încolo. Se mai uită la el de câteva ori, apoi' cumpără o gazetă sportivă şi începu să citească rezultatele de la curse.

Ravic privea la mulţimea nesfârşită care trecea pe la marginea meselor. Orchestra dinăuntru cânta valsuri vieneze. Fulgerele se înteţiră. Un grup de tineri pervertiţi, cocheţi şi zgomotoşi, se aşezară în jurul mesei de alături, ca un stol de papagali. Purtau bărbi, ultima modă, şi haine prea late în umeri şi prea strimte în talie.

O fată se opri la masa lui Ravic şi se uită la ei. I se păru cunoscută, dar erau atâtea pe care le ştia din vedere...

— Nu mă recunoaşteţi? întrebă ea.

— Cum de nu, spuse Ravic. De fapt n-avea habar cine este. Ce mai faci?

— Mulţumesc bine, dar serios nu mă recunoaşteţi?

— Nu am memoria numelor. De cunoscut te cunosc. A trecut multă vreme de când nu ne-am mai văzut.

— Da. Ce sperietură i-aţi tras atunci lui Bobo! Fata zâmbi. Mi-aţi salvat viaţa şi acum nu mă mai recunoaşteţi.

Bobo. I-a salvat viaţa. Moaşa. Acum îşi amintea.

— Dumnezeule eşti Lucienne, spuse el. Sigur că da. Erai bolnavă atunci. Astăzi eşti sănătoasă. Asta este. De aceea nu te-am recunoscut de îndată.

Lucienne clipea veselă.

— Zău! Vă aduceţi aminte! Mii de mulţumiri pentru cei o sută de franci pe care i-aţi scos de la moaşă.

— A, da. După nereuşita de la madame Boucher, îi trimisese nişte bani din buzunarul lui. Îmi pare rău că n-am putut scoate toată suma.

— A fost destul şi-aşa. Nu speram să mai capăt ceva înapoi.

— Iei un pahar cu mine, Lucienne?

Încuviinţă din cap şi se aşează, sfioasă, alături de el.

— Un Cinzano cu sifon.

— Cum îţi merge, Lucienne?

— Foarte bine.

— Tot cu Bobo eşti?

— Da, desigur. Dar s-a schimbat! în bine.

— Bravo.

Nu avea prea multe lucruri de întrebat. O umilă croitoreasă devenise o umilă femeie de stradă. Pentru asta o cususe el la loc. Bobo se ocupase de rest. Ei nu mai trebuia să-i fie teamă de copii. Un motiv în plus. Era abia la început; înfăţişarea ei de copilă atrăgea încă pe craii în vârstă — un obiect de porţelan care nu-şi pierduse încă lustrul, prin prea multă întrebuinţare. Lucienne bea cu grijă, ca o păsărică, dar ochii ei şi începuseră să se uite la unul şi la altul. Situaţia ei nici nu te înveselea, nici nu te umplea de regret.

Se uită la el timidă şi zâmbi.

— Eşti mulţumită? întrebă el.

Ea făcu din cap că da. Ravic văzu că, într-adevăr, părea mulţumită. Pentru ea totul era în ordine. Nimic dramatic.

— Sunteţi singur? întrebă ea.

— Da, Lucienne.

— Într-o seară ca asta?

— Da.

— Am timp, spuse ea.

"Ce-i cu mine? se întrebă Ravic. Arăt oare atât de flămând, încât orice prostituată îmi oferă un pic de dragoste comercializată?"

— E prea departe ca să merg până la dumneata, Lucienne. Mu am chiar atâta timp.

— Nici n-am putea să mergem la mine. Bobo nu trebuie să afle nimic.

Ravic se uită la ea.

— Cum, Bobo nu ştie nimic din ce se întâmplă?

— Ba da, ştie de alţii. Se ţine tot timpul după mine. E încă atât de tânăr, zise ea zâmbind. Îşi închipuie că altfel n-am să-i dau banii.

— De asta nu trebuie să ştie Bobo nimic?

— Nu din cauza asta. Ar fi gelos şi când e gelos devine sălbatic.

— Totdeauna e gelos?

Lucienne ridică privirile mirată.

— Bineînţeles că nu. Ceilalţi fac parte din meserie.

— Prin urmare numai când nu e vorba de bani?

Lucienne ezită, apoi roşi.

— Nu din cauza asta. Numai atunci când crede că este altceva la mijloc. Şovăi din nou. Când crede că este şi sentimentul în joc...

Se uita mereu în jos. Ravic îi luă mâna, care stătea uitată pe masă.

— Lucienne, spuse el, e foarte drăguţ că ţi-ai amintit şi că vrei să mergi cu mine, dar nu pot să mă culc cu femeile pe care le-am operat. Înţelegi?

Îşi ridică genele lungi şi negre şi dădu repede din cap.

— Da. Se ridică. Atunci, mă duc...

— Bine. Adio, Lucienne, şi noroc. Ai grijă să nu te îmbolnăveşti.

— Da.

Ravic scrise ceva pe o bucăţită de hârtie.

— Ia asta în caz că nu ţi-ai cumpărat încă. Este cea mai bună. Şi nu-i da toţii banii lui Bobo.

Lucienne zâmbi şi făcu din cap că nu. Ştia şi ea şi ştia şi el, că nu putea face altfel. Ravic o urmări cu privirea până când dispăru în mulţime, apoi chemă chelnerul.

Femeia cu bluza albastră trecu pe lângă el. Urmărise scena tot timpul. Îşi făcea vânt cu ziarul împăturit, şi-şi arăta gura plină de dinţi falşi.

— Dragul meu, sau eşti impotent, sau faci pe cocota masculină, spuse ea în glumă, trecând. Succes, şi multe mulţumiri.

Ravic umbla prin noaptea caldă. Fulgerele brăzdau cerul pe deasupra acoperişurilor. Nu se simţea nici o adiere. Găsi intrarea de la Luvru luminată. Uşile erau deschise şi el intră.

Era una din expoziţiile de noapte. O parte din săli erau iluminate. Trecu prin sala egipteană, care arăta ca un cavou uriaş de lumină. Regii de piatră de acum trei mii de ani stăteau vârâţi unul într-altul şi priveau nemişcaţi, cu ochi de granit, la grupurile de studenţi care se învârteau pe acolo, la femeile cu pălării din anul trecut şi la bătrâneii plictisiţi. Se simţea un miros de praf, aer închis şi imortalitate.

În sala greacă, în faţa lui Venus din Milo, stăteau nişte fete care şuşoteau şi nu-i semănau deloc. Ravic se opri. După granitul şi sienitul verde el egiptenilor, marmura părea decadentă şi slabă. Venus, cea cu trupul moale şi bine modulat, era o mică gospodină care-şi făcea baia, mulţumită; frumoasă şi fără gândurl Apollo, omorâtorul de şopârle, era un homosexual, care avea nevoie de mai mult exerciţiu fizic. Stăteau în săli; asta îi omora. Pe egipteni nu-i omora; ei erau făcuţi pentru cavouri şi temple. Grecii aveau nevoie de soare, de aer şi de coloanele prin care strălucea lumina aurie a Atenei.

Ravic trecu mai departe. Sala cea mare cu scara ei se apropia întruna de el. Şi, deodată, cu mult deasupra tuturor, se ridică Nike din Samotrace.

N-o văzuse de mult. Ultima oară fusese o zi cenuşie. Marmura i se păruse întunecată şi, în lumina murdară de iarnă, a muzeului, prinţesa victoriei arătase şovăitoare şi îngheţată. Dar acum stătea sus, luminată de reflectoare, străluminată, cu aripile întinse, cu veşmântul lipit strâns. din pricina vântului, de trupul ei în mers, uşoară şi gata de zbor. În spatele ei Marea de la Salamina, de culoarea vinului, parcă mugea, şi cerul era întunecat de catifeaua aşteptării.

Ea nu ştia nimic despre morală. Nu ştia nimic despre probleme. Ea nu ştia nimic de furtunile şi ascunzătorile întunecate. Ea cunoştea victoria şi înfrângerea, şi amândouă erau aproape la fel. Ea nu era tentaţie, ci fugă. Nu era chemare, era indiferentă. Nu avea nici un secret; şi totuşi era mai excitantă decât Venus, fiindcă ascunzându-şi sexul, îl reliefa şi mai mult. Era asemenea păsărilor şi corăbiilor, asemenea vântului, valurilor şi orizontului. Ea nu avea ţară.

Ea nu avea ţară, gândi Ravic. Dar nici nu avea nevoie. Era la ea acasă pe orice corabie. Era la ea acasă oriunde exista curaj, luptă şi chiar înfrângere, dacă înfrângerea nu cunoştea disperarea. Ea era nu numai zeiţa victoriei. Era şi zeiţa tuturor aventurierilor şi a refugiaţilor, atâta timp cât nu abandonau.

Se uită în jurul lui. Nu mai era nimeni în sală. Studenţii şi oamenii cu *Baedeckere* plecaseră acasă. Acasă — ce altă casă putea să aibă cineva fără de patrie, decât casa neliniştită şi de scurtă durată din ţara altuia? Nu era oare acesta motivul pentru care dragostea, atunci când lovea inimile celor fără de cămin, îi zguduia şi punea totul sub stăpânirea ei — pentru că nu aveau altceva? Nu încercase el, tocmai de aceea, s-o evite? Şi nu-l urmărise dragostea, nu-l prinsese şi-l trântise la pământ? Era mai

greu să te ridici pe gheaţa alunecoasă a unui pământ străin, decât pe terenul care ţi-e familiar şi cu care eşti obişnuit.

Văzu că se mişcă ceva. Ceva mic, alb, tremurător. Era un fluture care probabil că intrase pe uşa deschisă, din faţă. Venise din straturile calde de trandafiri ale Tuileriilor, se trezise din somnul lui, parfumat de petalele unui trandafir, apoi, orbit de luminile care erau tot atâţia sori necunoscuţi — mulţi şi ameninţători — se refugiase în muzeu, în adăpostul întunecat dindărătul uşilor mari, şi acum zbura încoace şi încolo, pierdut şi curajos, prin sala spaţioasă unde avea să moară, sfârşit de oboseală şi adormit pe o cornişă de marmură, pe marginea unei ferestre, sau pe umărul unei zeiţe radioase, de sus. A doua zi de dimineaţă va căuta trandafirii, viaţa şi mierea albă a florilor de pom şi nu le va găsi, şi într-un târziu avea să adoarmă iarăşi pe o marmură milenară, slăbit, până când puterea picioarelor delicate şi tenace se va fi sfârsit şi el avea să cadă, o frunză subţire de toamnă prematură.

"Sentimentalism, se gândi Ravic. Zeiţa victoriei şi fluturele refugiat. Ce simbol ieftin. Dar ce te mişcă mai mult decât lucrurile ieftine, simbolurile ieftine, sentimentele ieftine, sentimentalismul ieftin? Ce le-a făcut să fie atât de ieftine? Adevărul lor prea limpede. Snobismul dispare când lucrurile devin o chestiune de viaţă şi de moarte."

Fluturele dispăruse în semiobscuritatea domului. Ravic plecă de la Luvru. Afară îl întâmpină aerul cald, încropit ca o baie. Se opri. Sentimentele ieftine! Nu era el însuşi la discreţia celui mai ieftin dintre ele? Privi curtea largă unde zăceau umbrele veacurilor şi simţi deodată, ca şi când l-ar fi lovit pumni nenumăraţi. Aproape că se clătina sub lovituri. Spectrul albei Nike, gata de zbor, întârzia încă în faţa ochilor lui; dar îndărătul ei ieşea din umbră o altă faţă, o faţă ieftină, o faţă care nu era de preţ, dar în care închipuirea lui se încurcase, aşa cum se prinde un văl indian de ghimpii unui boschet de trandafiri. Trăgea de el, dar ghimpii ţineau strâns, ţineau mătasea, şi firele de aur se între-ţesuseră în aşa fel, încât ochiul nu mai putea deosebi limpede ramura plină de ghimpi, de pânza sclipitoare.

Chip! Chip! Cine întreabă dacă eşti ieftin sau de preţ? Unic sau în mii de exemplare? Poţi pune întrebări înainte, dar oând eşti prins nu mai ştii. Eşti prizonierul dragostei — nu al fiinţei care din întâmplare îi poartă numele. Cine mai poate să judece, orbit de focul închipuirii? Dragostea nu cunoaşte valori.

Cerul coborâse mai jos. Din când în când, fulgerele mute sfâşiau noaptea de pe norii ca de pucioasă. Pâcla fără formă şi cu mii de ochi apăsa acoperişurile. Ravic mergea pe strada Rivoli. Vitrinele luminau printre arcade. O mulţime densă de oameni îşi croia drum înainte. Automobilele erau un şir de răsfrângeri sclipitoare. "Mă plimb, se gândi Ravic, fiinţă printre altele mii, la fel ca mine, şi trec încet pe lângă aceste vitrine pline de lucruri preţioase şi sclipitoare, cu mâinile în buzunar, un pelerin al serii — şi sângele tremură în mine, şi în labirintele în care zvâcnesc doi pumni de materie cenuşie şi albă, ca nişte moluşte, ce se numeşte creier, se dă o bătălie nevăzută ce face adevărul să devină închipuire şi închipuirea adevăr. Simt braţe care mă ating, trupuri care se freacă de mine, ochi care mă privesc scrutător, aud maşinile, vocile, vârtejul realităţii palpabile, sunt în mijlocul ei şi totuşi mai departe decât luna — pe o planetă, dincolo de logică şi de fapte, ceva înlăuntrul meu cheamă un nume, ştiind că nu acela este numele şi totuşi îl strigă tare; îl strigă într-o tăcere care a existat totdeauna şi în care multe strigăte s-au pierdut şi de la care nu a venit niciodată răspuns; ştiind aceasta el strigă totuşi, strigătul din noaptea iubirii şi din noaptea morţii, strigătul de extaz şi strigătul conştientului în descompunere, al junglei şi al

deşertului şi pot să cunosc o mie de răspunsuri, dar cel căutat este dincolo de mine şi nu-l pot atinge niciodată.

Dragoste! Câte lucruri cuprinde acest cuvânt! De la cea mai uşoară mângâiere a trupului, până la cea mai subtilă emoţie a spiritului, de la simpla dorinţă de a avea o familie, până la convulsiile morţii, de la pasiunea nesecătuită, până la lupta lui Iacob cu îngerul. Eu, gândi Ravic, eu omul de peste patruzeci de ani, trecut prin multe şcoli, cu experienţa şi ştiinţa mea, eu care am fost doborât la pământ şi m-am ridicat iarăşi, care am trecut prin filtrul atâtor ani, devenind mai călit, mai rece, mai sceptic — n-am vrut-o şi n-am crezut în ea, nu mi-am închipuit că are să mai vină — şi acum iat-o stăpână pe mine, făcând ca toată experienţa mea să nu-mi folosească la nimic, ca toată ştiinţa mea s-o facă şi mai arzătoare — căci ce arde mai bine în focul emoţiilor decât cinismul sec şi grămada de lemne a anilor critici?

Mergea mereu, iar noaptea era vastă şi răsunătoare; mergea nepăsător, neştiind dacă ceasurile sau minutele treceau şi nu se miră când se trezi în grădina de dincolo de aleea Raphael.

Casa din strada Pascal. Contururile vagi ale etajelor, sus de tot, camerele cu ferestre mari, unele luminate. Găsi ferestrele de la studioul Joanei. Erau luminate. Joan era acasă, sau poate că nu era şi lăsase numai luminile aprinse. Nu-i plăcea să se întoarcă într-o casă întunecată, întocmai ca şi lui. Ravic traversă strada. Câteva maşini erau trase în faţa casei. Printre ele şi un turism, o maşină obişnuită, cu caroseria de automobil de curse. Poate că aparţinea celuilalt. Maşina unui actor. Scaune de piele roşie, tablou de comandă ca cel al unui avion, cu o mulţime de instrumente inutile — cu siguranţă că era a lui. "Sunt gelos? se întrebă mirat. Gelos pe fiinţa aceasta oarecare, de care s-a ataşat ea? Gelos pe ceva care nu mă priveşte? Poţi să fii gelos pe o dragoste care s-a îndreptat în altă parte, dar nu pe aceea către care s-a îndreptat."

Se întoarse în grădină. Mireasma pomilor în floare ieşea din întuneric, dulce, amestecată cu mirosul pământului şi al verdeţii reci. Parfumul era puternic ca înainte de furtună. Găsi o bancă şi se aşeză. "Nu sunt eu, gândi, îndrăgostitul acesta întârziat, care stă aici, pe o bancă în faţa casei femeii care l-a părăsit. Nu sunt eu acela care priveşte spre ferestrele ei! Nu sunt eu zguduit de o dorinţă pe care o pot diseca în întregime şi pe care totuşi n-o pot stăpâni. Nu eu sunt nebunul care şi-ar da ani clin viaţă ca să poată întoarce timpul înapoi şi să recâştige nimicul acela blond, care trăncănea prostii dulci la urechea mea! Nu eu sunt acela care — la naiba cu orice prefăcătorie — stă aici gelos, zdrobit şi nenorocit şi căruia îi vine să dea foc automobilului de colo..."

Îşi aprinse o ţigară. Licărire molcomă. Fum nevăzut. Traiectoria scurtă a chibritului, ca o cometă. De ce nu s-a urcat până sus, la ea? Ce putea să se întâmple? Încă nu era prea târziu. Lumina mai era aprinsă. Ar fi fost în stare să stăpânească situaţia. De ce n-a scos-o din casa aceea? Acum, când ştia totul? S-o fi luat cu el şi să nu-i mai fi dat drumul niciodată!

Privi în obscuritate. La ce bun? Ce s-ar fi întâmplat? Pe celălalt nu putea să-l dea afară. Nu poţi scoate nimic şi pe nimeni din inima altuia. Nu putuse s-o oprească atunci când venise ea la el? De ce n-o făcuse?

Aruncă ţigara. Fiindcă nu era de ajuns. Asta era. Voia mai mult. N-ar fi fost de ajuns chiar dacă ea ar fi venit, chiar dacă s-ar fi întors şi toate celelalte ar fi fost uitate şi îngropate; n-avea să mai fie niciodată de ajuns, simţea într-un chip ciudat şi înfricoşător că n-avea să mai fie niciodată de ajuns. Se stricase ceva, într-un anumit punct raza

imaginaţiei lui nu mai ajunsese oglinda, oglinda care o prindea şi-o trimitea înapoi, intensificată în ea însăşi şi acum raza se proiectase dincolo în sfera neagră a golului şi nimic n-o mai putea aduce înapoi, nici o oglindă şi nici chiar o mie de oglinzi. Puteau să prindă numai o parte din rază, dar niciodată s-o mai aducă înapoi, acum spectrul ei se mişca stingher prin cercurile goale ale dragostei şi le umplea doar cu o ceaţă luminoasă, care nu mai avea formă şi care nu mai putea niciodată să devină un curcubeu în jurul unui cap iubit. Cercul magic se frânsese, rămăsese jalea, iar speranţa era zdrobită.

Un bărbat ieşi din casă. Ravic se îndreptă. După el urmă o femeie. Râdeau. Nu erau ei. Una din maşini porni şi se depărtă. Ravic îşi scoase iar o ţigară. Ar fi putut-o păstra? Ar fi putut-o păstra, dacă el ar fi fost altfel? Dar ce putea să păstreze? Doar o iluzie nu era de ajuns. Doar o iluzie, aproape nimic altceva. Puteai, vreodată, să atingi ceva mai mult? Cine ştia ceva de vârtejul negru al vieţii, fierbând sub simţurile noastre care, prefăcea mugetul gol în lucruri, o masă, o lampă, cămin. Tu ai dragoste? Era numai o prevestire şi un amurg înspăimântător. Nu era de ajuns?

Nu era de ajuns. Ar fi fost de ajuns numai dacă ai fi crezut în ea. Odată ce cristalul este sfărâmat sub ciocanul îndoielii poţi să-l lipeşti la loc, dar nimic mai mult. Să-l lipeşti, să minţi şi să priveşti lumina frântă care fusese odată o minunăţie albă! Nimic nu se-ntoarce. Nimic nu-şi recapătă forma. Nimic. Chiar dacă Joan s-ar fi întors, n-ar mai fi fost acelaşi lucru. Un cristal lipit la loc. Ceasul trecuse. Nimic nu-l mai putea aduce înapoi.

Simţi o durere vie, de neîndurat. Ceva îl sfâşia, sfâşia lăuntrul lui. "Doamne, gândi el, lucrul acesta poate să mă facă să sufăr atâta! Mă observ pe mine însumi de la distanţă şi asta nu schimbă nimic. Ştiu că dacă aş căpăta din nou ce am avut, i-aş da iarăşi drumul să plece, dar asta nu-mi potoleşte dorul. Îl disec ca pe un cadavru, pe o masă de la morgă, dar el devine de o mie de ori mai viu. Ştiu că odată şi odată are să treacă, dar asta nu mă ajută." Se uită cu ochii încordaţi la ferestre şi se simţi orbit de ridicol, dar nici asta nu schimba nimic.

Deodată tunetul bubui peste oraş. Picături de ploaie pocneau pe frunzele boschetelor. Ravic se ridică. Văzu strada presărată cu picăţele de argint negru. Ploaia începu să cânte. Picăturile grele izbeau calde în obrazul lui. Şi, deodată, el nu mai ştiu dacă este ridicol sau nefericit, dacă suferă sau nu — ştia numai că trăia. Era viu. Viaţa îl cuprindea din nou. Îl zgâlţâia, nu mai era pentru el o privelişte, la care te uiţi din afară, splendoarea măreaţă a sentimentului nestăpânit îi năvălea iar în vine, ca focul într-un furnal. Nu mai avea importanţă dacă era fericit sau nefericit, era viu şi-şi dădea perfect seama că e viu şi asta era de ajuns.

Rămase în ploaia care se revărsa asupra lui ca focul unei mitraliere cereşti. Rămase acolo şi se simţi ploaie, furtună, fiinţă, element; nimic nu mai avea nume şi totul era la fel, dragostea, ploaia care se revărsa, focurile palide de deasupra acoperişurilor, pământul care parcă se umfla, nu mai existau frontiere şi el aparţinea tuturor acestora; fericirea şi nefericirea erau butoaie goale aruncate de senzaţia covârşitoare de a fi în viaţă şi de a o simţi.

— Tu, de colo, spuse el către fereastra aprinsă, râzând fără să-şi dea seama că râde. Tu luminiţă, Fata Morgana, chip ce exerciţi o putere stranie asupra mea, pe planeta aceasta unde sunt sute de mii de alte chipuri, mai bune, mai frumoase, mai inteligente, mai duioase, mai credincioase şi mai înţelegătoare — tu, întâmplare, ieşită noaptea în calea mea, căzută în viaţa mea, tu, simţământ necugetat şi posedant care ai fost aruncat la mal şi mi te-ai vârât sub piele pe când dormeam,

tu, care nu ştii despre mine aproape nimic altceva decât că am rezistat, tu care te-ai aruncat în mine până când n-am mai rezistat şi apoi ai trecut mai departe, te salut! Stau aici, şi nu credeam niciodată că am să mai pot sta aşa. Ploaia îmi curge prin cămaşă şi este mai caldă şi mai răcoroasă şi mai moale decât mâinile şi pielea ta, stau aici, nefericit şi cu dinţii ascuţiţi ai geloziei înfipţi în stomacul meu, dorindu-te, dispreţuindu-te, admirându-te şi divinizându-te, fiindcă tu ai trimis fulgerul care m-a aprins, fulgerul ascuns în fiecare pântec de femeie, scânteia vieţii, focul negru, stau aici, nu ca un mort în permisie ca până acum, cu cinismul şi cu sarcasmul meu minor şi cu bruma de curaj pe care-o aveam, nu rece ca până acum; un om viu, care suferă dacă vrei, dar cu pieptul iarăşi deschis în faţa trăsnetelor vieţii, renăscut în forţa mea simplă! Fii binevenită, Madonă cu inima schimbătoare, Nike cu accent romanesc, vis şi înşelăciune, oglindă sfărâmată a unui zeu întunecat, fii fericită, tu, cea care nu bănuieşti nimic, căreia n-am să-i spun niciodată, pentru că ai profita fără milă. Mi-ai redat ceea ce nici Platon şi nici crizantemele, nici fuga şi nici libertatea, nici toată poezia şi nici toată îndurarea, nici deznădejdea şi nici speranţa aprinsă şi răbdătoare nu-mi puteau reda, viaţa simplă, puternică, imediată, care îmi părea ca o crimă în răstimpul acesta dintre două catastrofe! Te salut! Fii binevenită! A trebuit să te pierd ca să învăţ acest lucru! Te salut!

Ploaia se prefăcuse într-o perdea de argint. Boschetele îşi răspândeau miresmele. Mirosul pământului era puternic şi binefăcător. Cineva se repezi afară din casa de vizavi şi trase capota turismului galben. N-avea nici o importanţă. Nimic nu conta. Noaptea scutura ploaia din stele; tainică şi rodnică, ea se revărsa peste oraşul de piatră cu aleile şi grădinile lui, milioane de flori îşi întindeau sexele lor multicolore şi concepeau; se aruncau în milioanele de braţe deschise ale copacilor şi pătrundeau în pământ ca să-i înlesnească nunta cu milioanele de rădăcini care-l aşteptau, ploaia, noaptea, natura, erau acolo fără să le pese de distrugere, moarte, criminali, falşi sfinţi, victorie sau înfrângere, erau acolo ca în fiecare an şi în noaptea aceasta el le aparţinea; găoacea se spărsese, viaţa ieşea afară, viaţa, viaţa, viaţa binevenită şi binecuvântată.

Colindă cu pas iute prin parcuri şi pe străzi. Nu se uita înapoi, mergea înainte, mereu înainte, şi vârfurile pomilor din Bois îl primiră ca un uriaş stup de albine, răpăia deasupra lor, ele se aplecau şi răspundeau, şi el se simţea din nou tânăr, ca şi cum s-ar fi dus să se întâlnească pentru întâia oară cu o femeie.

24

— Ce să fie? îl întrebă chelnerul pe Ravic.

— Adu-mi un...

— Poftim?

Ravic nu răspunse.

— N-am înţeles ce-aţi spus, zise chelnerul.

— Orice. Adu-mi ceva.

— Pernod?

— Da.

Ravic închise ochii. Îi redeschise încet. Omul era încă acolo. De data aceasta nu mai exista nici o posibilitate de îndoială.

Haake stătea la o masă de lângă uşă. Era singur şi mânca. Pe masă se găsea o tavă de argint cu cele două jumătăţi ale unei languste şi o sticlă de şampanie într-o frapieră. Chelnerul stătea în picioare, lângă

masă, preparând langusta şi o salată de roşii. Ravic vedea toate acestea atât de limpede de parcă ar fi fost o scenă mulată în ceară. Când Haake scoase sticla din frapieră, îi zări inelul pe a cărui piatră roşie era încrustat un blazon. Recunoscu inelul şi mâna albă şi durdulie. Îl văzuse în coşmarul confuz de violenţă metodică, după ce, prăbuşit lângă masa pe care îl biciuiseră, fusese smuls din inconştienţă şi readus în lumina aceea orbitoare, în timp ce Haake — care se dăduse cu grijă câţiva paşi înapoi ca să-şi ferească uniforma impecabilă de apa care curgea peste capul lui Ravic — îi spusese, cu vocea lui catifelată şi cu degetul întins spre el: — Ăsta n-a fost decât începutul. Până acum n-ai văzut nimic. Vrei să ne spui numele celorlalţi? Sau să continuăm? Mai avem încă multe posibilităţi. După câte văd, unghiile-ţi sunt intacte!

Haake ridică privirea şi se uită drept în ochii lui Ravic. Lui Ravic îi trebui toată tăria ca să rămână pe scaun. Luă paharul de Pernod, sorbi o înghiţitură şi se sili să privească la farfuria cu salată ca şi cum l-ar fi interesat prepararea ei. Nu ştia dacă Haake îl recunoscuse. Într-o secundă, îşi simţi spatele leoarcă de sudoare. După un timp se uită din nou spre masă. Haake mânca langusta şi se uita la farfurie. Chelia lui reflecta lumina. Ravic privi împrejur. Localul era plin de lume. Cu neputinţă să facă ceva. Nu avea nici o armă la el şi dacă s-ar fi năpustit asupra lui Haake, într-o clipă ar fi sărit zece oameni să-l potolească. După două minute ar fi venit poliţia. Nu-i rămânea altceva de făcut decât să aştepte şi să-l urmărească pe Haake, ca să afle unde stă.

Se hotărî să fumeze o ţigară şi să nu se uite la Haake până n-o va termina. Încet, ca şi când ar fi căutat pe cineva, Ravic privi în jur. Haake tocmai îşi terminase langusta. Ţinea şervetul în mână şi-şi ştergea buzele. Operaţia aceasta n-o executa cu o singură mână, ci cu amândouă. Făcuse şervetul ghemotoc şi şi-l trecea uşor peste buze; întâi una, apoi cealaltă, ca o femeie care îşi şterge rujul. În clipa aceea se uită ţintă la Ravic.

Ravic îşi fixă privirea în altă parte. Simţind că Haake continuă să-l privească, chemă chelnerul şi mai comandă un Pernod. La masa lui Haake apăruse un al doilea chelner. Strânse resturile langustei, umplu paharul gol şi aduse un serviciu cu brânzeturi. Haake indică o bucată de cremă de Brie, care era aşezată pe o împletitură de paie.

Ravic mai aprinse o ţigară. După un timp văzu cu coada ochiului că Haake se uita din nou la el. Asta nu mai era întâmplare. Simţi cum i se încreţeşte pielea. Dacă Haake îl recunoscuse? Opri chelnerul care tocmai trecea pe acolo.

— Poţi să-mi aduci Pernodul afară? Aş vrea să stau pe terasă.

Chelnerul şovăi.

— Ar fi mai uşor dacă aţi plăti aici. Afară serveşte alt chelner. Paharul pot să vi-l duc pe terasă.

Ravic făcu semn că nu şi scoase o bancnotă din buzunar. — Pot să-l beau aici şi să comand altul afară. Aşa n-are să mai fie nici o încurcătură.

— Prea bine, domnule. Mulţumesc.

Ravic îşi goli paharul fără grabă. Haake ascultase, de asta era sigur. Se oprise din mâncat cât vorbise Ravic. Acum îşi vedea mai departe de masă. Ravic mai rămase câtva timp la locul lui. Dacă Haake îl recunoscuse, n-avea decât un singur lucru de făcut: să simuleze că el nu-l recunoscuse şi să-l supravegheze mai departe din ascunzătoare.

După câteva minute se ridică şi ieşi agale. Afară aproape toate mesele erau ocupate. Ravic rămase în picioare până când găsi o masă de unde putea zări o parte din masa lui Haake. Haake n-avea cum să-l vadă, dar Ravic l-ar fi observat când s-ar fi ridicat. Comandă un Pernod şi plăti imediat. Voia să fie liber, să-l urmărească fără întârziere.

— Ravic, spuse o voce lângă el.

Tresări, ca şi când l-ar fi izbit cineva. Joan era lângă el. Rămase cu ochii ficşi la ea.

— Ravic, repetă Joan. Nu mă mai recunoşti?

— Ba da, desigur. Privirea îi era aţintită spre masa lui Haake. Chelnerul adusese cafeaua. Răsuflă uşurat. Mai avea încă timp. — Joan, spuse el cu greutate, cum de eşti aici?

— Ce întrebare! Toată lumea vine la Fouquet în fiecare zi.

— Eşti singură?

— Da.

Îşi dădu seama că el stă jos şi ea în picioare. Se ridică în aşa fel încât să poată vedea cu coada ochiului masa lui Haake.

— Am puţină treabă aici, Joan, spuse el grăbit, fără să se uite la ea. Nu pot să-ţi explic ce. Trebuie să mă laşi singur.

— Aştept, zise Joan, aşezându-se. Vreau să văd cum arată femeia.

— Care femeie? întrebă Ravic, fără să înţeleagă.

— Femeia pe care o aştepţi.

— Nu-i nici o femeie.

— Atunci cine?

Se uită la ea.

— Nu m-ai recunoscut, spuse ea. Vrei să mă goneşti, eşti agitat, ştiu că este cineva şi am de gând să văd cine este.

"Cinci minute, se gândi Ravic. Poate chiar zece sau cincisprezece pentru cafea. Haake o să mai fumeze o ţigară. Sau chiar un trabuc. Trebuie ca până atunci să scap de Joan..."

— Bine, zise el, n-am ce să-ţi fac. Dar aşează-te în altă parte.

Ea nu răspunse. Ochii i se făcură mai mici şi faţa i se contractă.

— Nu e nici o femeie, spuse el. Şi chiar dacă ar fi, ce dracu te interesează? Nu vezi că eşti caraghioasă? Faci pe geloasa şi te ţii cu actorul tău...

Joan nu răspunse. Se întoarse în direcţia în care privise el şi încercă să descopere la cine se uitase.

— Nu face asta, spuse el.

— Femeia e cu altul?

Ravic se aşeză brusc jos. Haake auzise că Ravic are de gând să se ducă pe terasă. Dacă-l recunoscuse, avea să fie bănuitor şi să vadă unde este. În cazul acesta părea mai natural şi mai puţin primejdios, dacă stătea împreună cu o femeie.

— Fie, spuse el, poţi să stai. Ce crezi tu, e o prostie. Eu am să mă ridic la un moment dat şi am să plec. Tu ai să vii cu mine şi o să luăm un taxi. Vrei să faci asta?

— De ce eşti atât de misterios?

— Nu sunt misterios. E un om pe care nu l-am văzut de mult timp. Vreau să ştiu unde stă. Asta-i tot.

— Nu e vorba de o femeie?

— Nu, e bărbat şi nu pot să-ţi spun mai mult.

Chelnerul veni la masă. — Ce vrei să bei? o întrebă Ravic.

— Calvados.

— Un calvados. Chelnerul se îndepărtă.

— Tu nu iei unul?

— Nu, eu beau Pernod.

Joan îl studia. — Dacă ai şti cât te urăsc uneori!

— Se poate. Ravic aruncă o privire spre masa lui Haake.

— Eşti rece, plin numai de tine.

— Joan, zise Ravic, vorbim de asta altă dată.

Joan tăcu atunci când chelnerul îi puse paharul dinainte. Ravic plăti

imediat.

— Tu m-ai adus în situaţia asta, spuse ea provocatoare.

— Ştiu. O clipă văzu mâna lui Haake, mâna aceea albă îşi dolofană, întinzându-se peste masă ca să ia zahăr.

— Tu! Numai tu! Nu m-ai iubit niciodată, te-ai jucat cu mine, ai văzut că eu te iubesc şi nu m-ai luat în serios.

— Asta aşa e.

— Ce?

— Aşa e, spuse Ravic fără să se uite la ea, dar pe urmă lucrurile s-au schimbat.

— Da, mai târziu! Mai târziu! Atunci toate s-au întors pe dos. Atunci a fost prea târziu. Din vina ta.

— Ştiu.

— Nu-mi vorbi în felul ăsta! Faţa ei era albă şi mânioasă. Nici măcar nu asculţi ce spun!

— Ba da. Se uită la ea.

"Vorbeşte, spune ceva, indiferent ce", îşi zise el.

— Te-ai bătut cu artistul tău?

— Da.

— Lasă că trece.

Urmări fumul albăstrui din colţ... Chelnerul turnă din nou cafea. Haake părea să-şi trăiască viaţa din plin.

— Aş fi putut să neg, spuse Joan. Aş fi putut să spun că am venit aici din întâmplare, dar n-am făcut-o. Te căutam pe tine. Am de gând să-l părăsesc.

— Voi totdeauna aveţi de gând. Face parte din repertoriu.

— Mi-e frică de el. Mă ameninţă. Vrea să mă împuşte.

— Ce? Ravic se uită deodată la ea. Ce-ai spus?

— Zice c-o să mă împuşte.

— Cine? Nu ascultase decât pe jumătate. Acum înţelese. A, da! Dar nu-l crezi, nu-i aşa?

— Are un temperament îngrozitor.

— Prostii! Cine vorbeşte de asemenea lucruri nu Je face. Cu atât mai puţin un actor.

"Ce tot vorbesc? gândi el. Ce înseamnă toate astea? Ce caută ea aici? O voce, o faţă deasupra mugetului din urechile mele. Ce importanţă are pentru mine?"

— De ce-mi spui toate astea? întrebă el.

— Am de gând să-l părăsesc. Vreau să mă întorc la tine.

"Dacă ia un taxi o să-mi trebuiască cel puţin câteva secunde până să pot opri altul, gândi Ravic. Până porneşte maşina, poate să fie prea târziu." Se ridică.

— Aşteaptă aici. Mă întorc numaidecât...

— Ce vrei să...

El nu răspunse.

Traversă strada repede şi chemă un taxi.

— Uite zece franci. Poţi să mă aştepţi câteva minute? Mai am puţină treabă.

Şoferul se uită la bani, apoi la Ravic. Ravic făcu cu ochiul. Şoferul îi răspunse la fel. Se uită la bancnotă.

— Asta-i în plus, spuse Ravic. Ştii de ce...

— Înţeleg. Şoferul rânji. Bine, trag aici, lângă trotuar.

— Aşează-te în aşa fel, încât să poţi porni imediat.

— E-n regulă, dom'şef.

Ravic îşi croi din nou drum prin mulţime şi se întoarse la masă. Deodată simţi cum i se încordează gâtul. Îl văzu pe Haake stând în pragul

uşii. Nu auzea ce-i spune Joan.

— Stai! spuse el. Aşteaptă-mă o clipă! O secundă!"

— Nu. Joan se ridică. — Are să-ţi pară rău! spuse ea, gata să plângă. Ravic se căzni să zâmbească. O ţinea strâns de mână. Haake stătea tot acolo.

— Stai jos, spuse Ravic. Numai o secundă.

— Nu!

Mâna ei se luptă să se elibereze din strânsoare. Ravic îi dădu drumul. Nu ţinea să aibă o scenă. Joan plecă repede, făcându-şi drum printre şirurile de mese de lângă uşă. Haake o urmări cu ochii, îşi întoarse încet privirea spre Ravic, apoi din nou în direcţia în care plecase Joan. Ravic se aşeză. Sângele începu să-i zvâcnească în tâmple. Îşi scoase portofelul şi simulă că se uită la ceva. Observă că Haake mergea încet printre mese. Ravic se uită indiferent în direcţie opusă. Haake trebuia să treacă neapărat prin punctul la care privea el.

Aşteptă. Părea că durează la nesfârşit. Frica puse brusc stăpânire pe el. Dacă Haake se întoarse din drum? îşi suci iute capul. Haake nu mai era acolo. Nu mai era acolo. Pământul începu să se învârtească.

— Îmi daţi voie? întrebă cineva lângă el.

Ravic nu auzi. Privea spre uşă. Haake nu se întoarse în restaurant. "Sări, gândi el, şi du-te după el." Vocea se auzi din nou în spatele lui. Îşi întoarse capul şi se uită. Haake se apropiase de el, prin spate, şi acum stătea lângă el. Arăta spre scaunul pe care stătuse Joan.

— Îmi daţi voie? Nu mai este nici o altă masă liberă.

Ravic încuviinţă din cap. Nu era în stare să scoată nici un cuvânt. Sângele i se scursese din cap. Îl simţea cum gâlgâie, ca şi când ar fi vrut să se adune sub piele şi să-i lase corpul ca pe un sac gol. Îşi lipi spatele de spătarul scaunului. Paharul era încă plin în faţa lui. Lichidul lăptos. Îl ridică în sus şi bău. Era greu. Se uită la pahar. Îl ţinea fără să-i tremure mâna. Tremuratul era în vine.

Haake comandă o şampanie fină. Şampanie fină şi veche. Vorbea franţuzeşte, cu un puternic accent german. Ravic chemă un băiat cu ziare. — *"Paris Soir."*

Băiatul se uită precaut spre intrare. Ştia că bătrâna vânzătoare de ziare stătea acolo. Îi întinse lui Ravic, ca din întâmplare, ziarul împăturit, apucă moneda şi dispăru iute.

"Cu siguranţă că m-a recunoscut, gândi Ravic. Altfel de ce-ar fi venit?" Ravic nu se aşteptase la asta. Acum nu avea altceva de făcut decât să stea şi să vadă ce voia Haake, ca să poată proceda în consecinţă.

Luă ziarul, citi titlurile şi-l puse la loc pe masă. Haake îl privea.

— Frumoasă seară, spuse el în nemţeşte.

Ravic dădu din cap.

Haake zâmbi. — Buni ochi, nu?

— Aşa se pare.

— V-am văzut de când eram înăuntru...

Ravic dădu din cap, atent şi indiferent. Era încordat la culme. Nu putea să-şi închipuie ce intenţii avea Haake. El n-avea de unde să ştie că Ravic trăia în Franţa ilegal. Dar poate că Gestapoul ştia asta. Mai avea timp să afle.

— V-am recunoscut imediat, spuse Haake.

Ravic se uită la el. — Cicatricea aceea, zise Haake arătând spre fruntea lui Ravic. Sunteţi membru al unei asociaţii studenţeşti, prin urmare trebuie să fiţi german sau să fi studiat în Germania.

Râse. Ravic continua să-l privească. Nu! Nu era cu putinţă! Era prea ridicol! Respiră adânc, simţindu-se deodată uşurat. Haake habar n-avea

cine era el. Credea că cicatricea de pe frunte era consecinţa unui duel. Ravic râse. Râse împreună cu Haake. Trebui să-şi înfigă unghiile în podul palmei ca să se oprească din râs.

— Nu este exact? întrebă Haake, mândru şi jovial.

— Ba da, exact.

Cicatricea de pe frunte... O căpătase în pivniţa Gestapoului, când îl bătuseră chiar în faţa lui Haake. Sângele îi intrase în ochi şi în gură. Şi acum Haake o confunda cu o cicatrice primită într-un duel şi era mândru de sine.

Chelnerul îi aduse lui Haake şampania. Haake o mirosi ca un cunoscător.

— Singurul lucru pe care-l au bun aici! declară el. Băuturi straşnice! Încolo..., îi făcu cu ochiul lui Ravic. Totul e putred. Un popor de rentieri. Nu vor altceva decât securitate şi trai bun. Sunt neputincioşi împotriva noastră.

Ravic nu era în stare să vorbească. Simţea că dacă ar fi vorbit, ar fi apucat paharul, l-ar fi sfărâmat de marginea mesei şi ar fi răsucit ciobul în ochii lui Haake. Luă paharul, cu mare grija şi cu mare greutate, îl goli şi-l puse liniştit la loc.

— Ce e asta? întrebă Haake.

— Pernod. Un surogat de absint.

— A, absint. Băutura care-i face pe francezi impotenţi, nu? Haake zâmbi. Iertaţi-mă! Nu a fost nici o aluzie personală.

— Absintul este prohibit, zise Ravic. Acesta este un înlocuitor nenociv. Se spune că absintul te face steril, nu impotent. Pentru asta e interzis. Pernodul e făcut din anis şi are gust de lichiriţă.

"Merge, se gândi el. Merge şi încă fără prea mare emoţie." Putea să răspundă uşor şi liniştit. Înlăuntrul lui era un vârtej negru, care mugea — dar suprafaţa părea calmă.

— Locuiţi aici? întrebă Haake.

— Da.

— De mult timp?

— Dintotdeauna.

— Înţeleg, spuse Haake. Un Volksdeutscher. Născut aici, nu?

Ravic dădu din cap că da.

Haake îşi bău şampania.

— Cei mai buni dintre oamenii noştri sunt germanii născuţi în ţări străine. Locţiitorul Führerului nostru e născut în Egipt. Rosenberg, în Rusia. Darré e din Argentina. Convingerea politică contează, nu?

— Absolut, răspunse Ravic.

— Asta zic şi eu. Faţa lui Haake radia de satisfacţie. Se aplecă uşor înainte şi lui Ravic îi făcu impresia că în acelaşi timp îşi lipise călcâiele sub masă. — Îmi daţi voie — von Haake.

Ravic imită gestul. — Horn. Era unul din fostele lui pseudonime.

— Von Horn? întrebă Haake.

— Da.

Haake dădu din cap. Deveni deodată mai intim. Întâlnise un om de acelaşi rang cu el. — Cunoaşteţi, desigur, foarte bine Parisul, nu?

— Binişor.

— Nu mă refer la muzee. Haake rânji ca un om de lume.

— Înţeleg ce vreţi să spuneţi.

"Supraomul de rasă ariană vrea să cutreiere lupanarele şi nu ştie unde să se ducă, îşi zise Ravic. Dacă l-aş putea prinde în vreun colţ retras, în vreun bistro singuratic sau într-un bordel de pe o stradă pustie — îşi făcu el iute socoteala. Undeva unde să nu mă stingherească şi să nu mă încurce nimeni..."

— Sunt o mulţime de lucruri interesante de văzut, nu? întrebă Haake.

— Nu sunteţi de mult la Paris?

— Vin o dată la două săptămâni pentru două-trei zile. Un fel de inspecţie, foarte important... Am realizat câteva lucruri frumoase în ultimul an. Merge strună, nu pot vorbi prea mult, dar — Haake râse — aici poţi cumpăra aproape tot ce vrei. Popor corupt. Ştim aproape tot ce ne interesează. Nici măcar nu trebuie să alergăm mult după informaţii. Ni se oferă singure. Trădarea ca o formă a patriotismului. Un rezultat al politicii de partid. Fiecare partid îl trădează pé celălalt şi ţara întreagă pentru profitul personal. E în avantajul nostru. Avem aici o mulţime de prieteni cu aceleaşi vederi ca ale noastre, chiar în cercurile cele mai influente.

Ridică paharul, se uită la el, văzu că e gol şi-l puse la loc pe masă. — Nici măcar nu se înarmează. Îşi închipuie că n-o să le cerem nimic dacă sunt neînarmaţi. Dacă aţi cunoaşte numărul de avioane şi de tancuri pe care le au, aţi râde cu hohote de aceşti candidaţi la sinucidere.

Ravic asculta. Toată atenţia lui era încordată şi totuşi lucrurile pluteau în jurul lui ca într-un vis înainte de deşteptare. Mesele, chelnerii, fluxul vieţii de noapte, şirurile line de automobile, luna de deasupra caselor, firmele luminoase, multicolore, din faţa magazinelor — şi înrăitul criminal vorbăreţ care-i ruinase viaţa şi cu care stătea acum la aceeaşi masă.

Două femei, în taioare scurte, trecură pe lângă ei şi-i zâmbiră lui Ravic. Yvette şi Marthe de la *"Osiris"*. Era ziua lor liberă.

— Straşnice, *Donnerwetter!* zise Haake.

"O stradă lăuntrică, gândea Ravic. O stradă lăuntrică, îngustă şi pustie — dacă l-aş putea duce într-un asemenea loc... Sau în Bois..."

— Acestea sunt două doamne oare trăiesc din dragoste, spuse el.

Haake se uită după ele.

— Foarte drăguţe. Oamenii de aici se pricep la femei, nu-i aşa? Comandă încă un pahar. Îmi faceţi plăcerea să beţi ceva cu mine?

— Mulţumesc, n-aş vrea să schimb...

— Se zice că există nişte bordeluri fantastice pe aici. Localuri cu numere de atracţie şi tot felul de chestii. Ochii lui Haake sclipeau. Aşa cum sclipiseră cu mulţi ani în urmă în lumina celulei.

"Nu trebuie să mă gândesc la asta, îşi zise Ravic. Nu e momentul."

— Aţi fost la vreun bordel? întrebă el.

— Am fost la mai multe. Natural, ca să mă informez. Să văd cât de jos poate să decadă un popor. N-am fost încă în acelea de lux. Trebuie să fiu atent, fiindcă altfel s-ar putea interpreta greşit.

Ravic dădu din cap.

— Nu trebuie să vă temeţi. Sunt case pe unde nu calcă turiştii.

— Cunoaşteţi vreuna?

— Desigur, chiar mai multe...

Haake bău al doilea pahar şi deveni mai prietenos. Rigiditatea pe care o avea în Germania îl părăsi. Ravic simţi că nu bănuia absolut nimic.

— Am de gând să dau o raită prin localuri în noaptea asta, îi spuse el lui Haake.

— Zău?

— Da. Mă distrez şi eu din când în când. Omul trebuie să ştie de toate.

— Aveţi dreptate! Aveţi absolută dreptate!

Haake îl privi o clipă ţintă. "Să-l îmbăt, îşi zise Ravic. Dacă nu merge altfel, am să-l îmbăt şi am să-l târăsc cu forţa undeva."

Expresia lui Haake se schimbase. Nu era ameţit, era numai cufundat

în gânduri.

— Păcat, spuse el în cele din urmă. Mi-ar fi plăcut să vin cu dumneavoastră.

Ravic nu răspunse. Voia să evite orice lucru care l-ar fi făcut pe Haake bănuitor.

— Sunt nevoit să mă întorc la Berlin în noaptea asta. Haake se uită la ceas. Peste o oră şi jumătate...

Ravic rămase complet calm. "Trebuie să mă duc cu el. Cu siguranţă că stă la un hotel şi nu într-un apartament. Trebuie să mă duc cu el în camera lui şi să termin odată..."

— Aştept doi cunoscuţi de-ai mei, spuse Haake. Trebuie să sosească dintr-un moment în altul. Călătorim împreună. Bagajele mele sunt la gară, aşa că de aici ne ducem direct la tren.

"Am pierdut, gândi Ravic. De ce n-am un revolver la mine? De ce am crezut, idiot ce sunt, că cele întâmplate în ultimele luni n-au fost decât o halucinaţie? Aş putea să-l împuşc pe stradă şi să încerc să scap într-o intrare a metroului..."

— Păcat, zise Haake. Dar poate că o facem data viitoare. În două săptămâni sunt înapoi.

Ravic îşi recăpătă răsuflarea.

— De acord, spuse el.

— Unde locuiţi? Pot să vă telefonez când mă întorc.

— La Prince-de-Galles. Chiar vizavi.

Haake scoase o agendă din buzunar şi-şi notă adresa. Ravic se uită la scoarţele elegante de piele roşie, rusească, flexibilă. Creionul era subţire, de aur. Ce însemnări trebuie să aibă acolo, gândi el. Probabil informaţii care aveau să ducă la tortură şi la moarte.

Haake îşi puse agenda la loc în buzunar.

— Aţi vorbit adineauri cu o doamnă foarte şic, spuse el.

Ravic trebui să se gândească o clipă.

— A, da — foarte.

— Artistă de cinema?

— Cam aşa ceva.

— O cunoştinţă apropiată?

— Da.

Haake privi înaintea lui, gânditor.

— Asta-i marea greutate aici — să faci cunoştinţă cu o persoană drăguţă. Timpul nu e suficient şi nici n-ai ocazii potrivite.

— Asta se poate aranja, spuse Ravic.

— Serios? Pe dumneavoastră nu vă interesează?

— Ce anume?

Haake râse încurcat.

— De pildă, doamna cu care aţi vorbit?

— Câtuşi de puţin.

— *Donnerwetter,* nu-i rău. E franţuzoaică?

— Cred că e italiancă şi o amestecătură de alte câteva neamuri.

Haake râni.

— Nu-i rău. Natural că acasă nu putem avea aşa ceva. Dar aici suntem incognito, într-o oarecare măsură.

— Da? întrebă Ravic.

Haake tresări, apoi spuse râjind:

— Bineînţeles nu pentru oamenii noştri — dar altfel, strict incognito. Afară de asta, bine că m-am gândit — aveţi legături printre refugiaţi?

— Prea puţin, spuse Ravic prudent.

— Păcat. Am dori să avem anumite — înţelegeţi — informaţii — chiar plătim pentru ele.

Haake ridică mâna. — Natural, nu e cazul pentru dumneavoastră! Totuşi, cel mai mic indiciu...

Ravic observă că Haake continuă să-l privească.

— E posibil, spuse el. Nu poţi să ştii — uneori se întâmplă.

Haake îşi trase scaunul mai aproape.

— Ştiţi, asta este una din atribuţiile mele, să stabilesc legăturile ce există între interior şi exterior. Câteo-dată e foarte greu să ajungi la ele. Avem aici o mulţime de oameni capabili. Ridică din sprâncene cu înţeles. La noi e altceva, natural... E o chestiune de onoare, E Patria, nu-i aşa?

— Desigur.

Haake îşi ridică ochii.

— Văd că-mi vin cunoştinţele. Puse câteva bancnote pe farfuria de porţelan, după ce adună cifrele de pe notă. E foarte practic să ai nota de preţuri pe farfurie. Trebuie să introducem sistemul acesta şi la noi în ţară. Se ridică în picioare şi-i întinse mâna lui Ravic. — *Auf Wiedersen, herr von Horn.* Mi-a făcut mare plăcere să vă cunosc. Am să vă telefonez peste două săptămâni. Discreţie totală, spuse el zâmbind.

— Nici o grijă, şi nu uitaţi...

— Nu uit niciodată nimic. Nici o faţă şi nici o întâlnire. Nu-mi pot permite să uit; asta mi-e meseria.

Ravic stătea înaintea lui. Simţea că trebuie să-şi împingă mâna printr-un zid de ciment. Apoi simţi mâna lui Haake într-a lui. Era mică şi surprinzător de moale.

Rămase pe loc, nehotărât, încă o clipă şi apoi îl urmări pe Haake din ochi. După aceea se aşeză pe scaun. Simţi deodată că începe să tremure. Mai stătu puţin, plăti şi plecă în direcţia în care o luase Haake. Îşi aminti apoi că-i văzuse pe el şi pe ceilalţi doi urcându-se într-o maşină. N-avea nici un rost să se ia după ei. Haake îşi notase numele hotelului. Dacă l-ar fi zărit în acel moment pe Ravic în altă parte, ar fi devenit bănuitor. Se întoarse din drum şi o porni spre Internaţional.

— Ai procedat cât se poate de înţelept, îi spunea Morosow. Stăteau amândoi pe terasa cafenelei din Rond Pont.

Ravic se uită la mâna lui dreaptă. Şi-o spălase cu alcool de nenumărate ori. Îşi dăduse seama că era o prostie, dar nu se putuse reţine. Pielea îi era acum uscată ca un pergament.

— Ar fi fost o nebunie să încerci ceva, spuse Morosow. Noroc că nu erai înarmat.

— Da, zise Ravic fără convingere.

Morosow se uită la el.

— Nu eşti atât de imbecil încât să vrei să fii judecat pentru asasinat sau pentru încercare de asasinat!

Ravic nu răspunse.

— Ravic! Morosow trânti sticla de masă. Nu fi aiurit!

— Nu sunt. Dar nu înţelegi că-mi vine să turbez? Auzi, să scap o asemenea ocazie! Dacă ar fi fost cu două ore mai devreme, puteam să-l duc undeva, sau aş fi găsit eu ce să fac.

Morosow umplu paharele.

— Bea asta! Vodcă. Lasă că pui mâna pe el altădată.

— Sau deloc.

— N-avea grijă, are să se întoarcă. Un tip ca el se întoarce cu siguranţă. I-ai sucit complet capul. Prosit!

Ravic îşi goli paharul.

— Aş mai avea timp să mă duc la gară, să văd dacă pleacă.

— Sigur că da. Ai putea chiar încerca să-l împuşti acolo. Douăzeci de

ani de penitenciar cel puţin. Mai ai şi alte idei ca asta?

— Da, aş putea să mă conving dacă pleacă sau nu.

— Ca să te vadă şi să strici totul.

— Trebuia să-l întreb la ce hotel trage de obicei.

— Ca să-i dai de bănuit. Morosow umplu iar paharele. Ascultă Ravic. Ştiu că acum te frământi că n-ai procedat cum trebuia. Mută-ţi gândul! N-ai decât să spargi ceva, dacă ai poftă. Ceva mare şi nu prea scump. Distruge colecţia de palmieri de la Internaţional.

— N-are nici un rost.

— Atunci vorbeşte. Vorbeşte despre ce ai pe suflet până ţi se face silă. Vorbeşte până-ţi iese gândul ăsta din tine. Vorbeşte până te linişteşti. Nu eşti rus, altfel ai înţelege asta.

Ravic se îndreptă.

— Boris, eu ştiu că şobolanii trebuie exterminaţi şi că nu e cazul să-ţi faci prea mult sânge rău din cauza lor. Dar nu pot să vorbesc despre asta. Pot numai să mă gândesc. Am să mă gândesc cum trebuie să procedez. Am să mă pregătesc ca pentru o operaţie, în măsura în care se poate pregăti ceva. Am să mă obişnuiesc cu gândul acesta. Am timp două săptămâni. Asta-i minunat, e superb. Pot să mă obişnuiesc să fiu calm. Ai dreptate, poţi să vorbeşti şi astfel să devii calm şi calculat. Dar poţi în acelaşi timp să te gândeşti la moarte şi să atingi acelaşi scop. Ura! Să te gândeşti la rece, cumpănit. Am să ucid de atâtea ori în gând, încât are să devină un obicei până în ziua când are să se întoarcă el. Lucrezi mai calculat şi mai calm a mia oară decât prima oară. Şi-acum hai să vorbim. Dar despre altceva. Despre trandafirii de colo, dacă pofteşti! Uită-te la ei! Arată ca zăpada în noaptea asta îmbâcsită. Ca o spumă albă pe valurile agitate ale nopţii. Acum eşti mulţumit?

— Nu, zise Morosow. Ravic rămase tăcut.

— Am să fiu mulţumit după ce ai să vorbeşti de o sută de ori despre asta.

— Fie. Uită-te bine la vara asta. Vara lui 1939. Miroase a pucioasă. Trandafirii arată ca zăpada de pe un mormânt în iarna ce vine. Cu toate acestea suntem nişte oameni veseli, nu-i aşa? Trăiască secolul neintervenţionismului! Al pietrificării instinctelor morale! Multe omoruri se întâmplă în noaptea asta, Boris. În fiecare noapte! Multe omoruri! Ard oraşe, oameni muribunzi gem pe undeva, alţii pier prin păduri, biciul morţii se strecoară printre lagărele de concentrare, — putem noi să fim ca două femei sentimentale când e vorba de exterminarea unui asasin? Îl vom găsi şi-l vom extermina, asta-i tot, aşa cum a trebuit s-o facem de atâtea ori cu oameni nevinovaţi care nu se deosebeau de noi decât prin uniforma pe care o purtau.

— Bun, zise Morosow. În orice caz, mai bine. Ai aflat vreodată ce se poate face cu un cuţit? Cuţitul nu face zgomot.

— Nu-mi bate capul cu asta acum. Trebuie să dorm. Dracul ştie dacă am să pot să dorm, cu toate că mă prefac atât de calm. Pe asta o înţelegi?

— Da.

— In noaptea asta am să omor şi iar am să omor. În două săptămâni am să devin un automat. Problema este cum or să treacă aceste două săptămâni. Ce-am să fac până în noaptea când am să pot dormi? Nu-mi ajută la nimic că beau. Şi nici injecţiile. Trebuie să adorm epuizat Numai aşa am să mă simt bine a doua zi. Înţelegi?

Morosow rămase câteva clipe tăcut.

— Caută-ţi o femeie, spuse el în cele din urmă.

— La ce poate să-mi ajute?

— Totdeauna e bine să dormi cu o femeie. Caut-o pe Joan. Are să vi-

nă.

Joan. Da, o văzuse adineauri. Îi spusese ceva. Uitase ce.

— Eu nu sunt rus, zise Ravic. Mai ai şi alte propuneri?

— Simple. Numai propuneri din cele mai simple.

— Ultima n-a fost simplă.

— Dumnezule! Nu fi complicat! Metoda cea mai simplă de a te detaşa de o femeie este să te culci cu ea din când în când. Să nu-ţi laşi fantezia s-o ia razna. Ce nevoie ai să dramatizezi un act natural?

— Da, spuse Ravic. Ce nevoie ai?

— Atunci mă duc să telefonez, îl întrerupse Morosow. Îţi fac eu rost de ceva. Nu degeaba sunt portar.

— Rămâi aici. E mai bine aşa. Hai să bem şi să ne uităm la trandafiri. Feţele moarte în lumina lunii pline, după focul de mitralieră, arată tot atât de albe. Am văzut odată asta, în Spania. Cerul este o invenţie a fasciştilor, spunea pe acea vreme luptătorul metalurgist Pablo Nonas. Avea un singur picior. Se supărase întrucâtva pe mine, fiindcă nu-i păstrasem piciorul tăiat în alcool. Se simţea ca şi cum ar fi fost îngropat pe un sfert. Nu ştia însă că sfertul acesta i-l furaseră câinii şi-l mâncaseră.

25

Veber intră în anticamera sălii de operaţie şi-i făcu semn lui Ravic. Ieşiră apoi împreună.

— Te caută Durant la telefon. Vrea să iei o maşină şi să te duci imediat la el. Mi-a spus ceva de un caz special şi de împrejurări neobişnuite.

Ravic se uită la el.

— Asta înseamnă că a greşit o operaţie şi că vrea să-mi arunce mie în spinare răspunderea, nu?

— Nu cred. Era foarte agitat. Am impresia că nu ştie ce să facă.

Ravic clătină din cap. Veber tăcea.

— Cum de ştie că m-am întors? întrebă Ravic.

Veber ridică din umeri.

— Habar n-am. Probabil că de la una dintre surori.

— De ce nu-i telefonează lui Binot? Binot e foarte capabil.

— Asta i-am spus şi eu. Mi-a explicat că e vorba de un caz deosebit de complicat, de specialitatea ta.

— Fleacuri. Există doctori excelenţi în Paris pentru orice specialitate. De ce nu-l cheamă pe Marteau? E unul din cei mai buni chirurgi din lume.

— Nu-ţi închipui de ce?

— Cum de nu. Nu vrea să se discrediteze în faţa colegilor lui. E altceva un doctor refugiat, care lucrează ilegal. Ăsta trebuie să tacă.

Veber se uită la el.

— E urgent, te duci?

Ravic îşi smulse cordonul de la halat.

— Sigur că da, spuse el. Ce altceva pot face? Cu condiţia însă să vii şi tu cu mine.

— Bine. Mergem cu maşina mea.

Coborî scările. Automobilul lui Veber lucea în soare, în faţa spitalului. Se urcară.

— Nu lucrez decât dacă eşti şi tu de faţă, spuse Ravic. De unde ştiu eu că individul nu vrea să mă atragă într-o cursă?

— Nu cred că se gândeşte la aşa ceva în clipa de faţă.

Maşina porni.

— Am văzut tot felul de întâmplări, spuse Ravic. Cunoşteam, la Berlin, un tânăr asistent care avea toate calităţile pentru a ajunge un bun chirurg. Profesorul lui opera; era pe jumătate beat; a făcut o incizie greşită; n-a spus nimic, l-a lăsat pe asistent să continue; după un minut profesorul a început să ţipe şi l-a făcut pe tânărul doctor responsabil de incizia greşită. Pacientul a murit în timpul operaţiei. Asistentul în ziua următoare. Sinucidere. Profesorul a continuat să opereze şi să bea.

Trebuiră să se oprească în aleea Marceau; un şir de camioane treceau pe strada Galillée cu un zgomot asurzitor. Veber apăsă pe un buton de pe tabloul de comandă. Acoperişul maşinii alunecă încet spre spate. Veber se uită mândru la Ravic.

— Mi l-am instalat de curând. E automat. Extraordinar, la câte lucruri se pot gândi oamenii, nu?

Vântul adia prin acoperişul deschis. Ravic dădu din cap.

— Da, extraordinar. Ultimă invenţie sunt minele şi torpiloarele magnetice. Am citit despre asta ieri, într-un ziar. Când nu nimeresc ţinta, se rotesc până o ating. Suntem o rasă fabulos de constructivă.

Veber îşi întoarse faţa lui roşcovană spre Ravic. Strălucea de bunăvoie.

— Îi dai zor cu războiul, Ravic! Suntem tot atât de departe de el ca de lună. Tot ce se vorbeşte nu este altceva decât politică de presiune, atâta tot, ascultă-mă pe mine.

Pielea ei avea culoarea fildeşului. Faţa îi era livid㠄. În jurul feţei, înflăcărat de lumina albă a lămpilor de operaţie, un val de păr roşu-auriu. Ardea împrejurul feţei de culoarea scrumului cu atâta intensitate, încât părea aproape indecent. Era singurul lucru viu, scânteietor de viu, zgomotos de viu — ca şi cum viaţa părăsise trupul şi mai zăbovea încă în păr.

Tânăra întinsă pe masa de operaţie era nespus de frumoasă. Subţire, înaltă, cu chip pe oare nici starea adâncă de inconştienţă nu-l putea adormi — o femeie făcută pentru lux şi pentru dragoste.

Nu curgea decât puţin sânge. Prea puţin.

— Ai deschis uterul? îl întrebă Ravic pe Durant.

— Da.

— Şi?

Durant nu răspunse. Ravic îşi ridică privirea. Durant se uită cu ochii pironiţi la el.

— Bine, spuse Ravic. Nu avem nevoie de surori. Suntem trei doctori şi e destul.

Durant încuviinţă din cap şi le făcu semn.

Surorile şi asistentul se retraseră.

— Şi? întrebă Ravic după ce ieşiră pe uşă.

— Vezi foarte bine, răspunse Durant.

— Nu.

Ravic vedea, dar voia ca Durant s-o spună în faţa lui Veber. Era mai uşor.

— Sarcină în a treia lună. Hemoragii. Era nevoie de chiuretă. Chiuretaj. Rană aparentă la peretele exterior.

— Aparentă?

— Vezi foarte bine. Fie, rană la peretele exterior.

— Şi? continuă Ravic să întrebe.

Se uită în ochii lui Durant. Erau plini de o ură neputincioasă. "Are să mă urască toată viaţa pentru asta, îşi zise el. Mai cu seamă pentru că aude şi Veber."

— Perforare, spuse Durant.

— Cu chiure ta?

— Natural, spuse Durant după un timp, cu ce altceva?

Hemoragia se oprise complet. Ravic examină mai departe în tăcere, apoi se îndreptă.

— Dumneata ai făcut perforaţia. N-ai observat. Odată cu ea ai tras şi o ansă intestinală prin deschizătură. Nu ţi-ai dat seama ce este. Probabil că ai confundat-o cu o membrană foetală. Ai raclat şi s-a rupt. Este exact?

Fruntea lui Durant se acoperi brusc de sudoare. Barba de sub mască se agita ca şi când maxilarele lui mestecau o îmbucătură prea mare.

— Se poate.

— Cât timp ai lucrat?

— Trei sferturi de oră, în total.

— Hemoragie internă. Rană la intestinul subţire. Pericol extrem de mare de infecţie. Intestinul trebuie cusut şi uterul scos. Imediat.

— Ce? întrebă Durant.

— Asta o ştii şi dumneata, spuse Ravic.

Ochii lui Durant fulgerară.

— Da, ştiu. Nu te-am chemat ca să mi-o spui dumneata.

— Asta-i tot ce pot face. Cheamă-ţi oamenii înăuntru, şi continuă operaţia. Te sfătuiesc s-o faci repede.

Durant mestecă.

— Sunt prea tulburat. Nu vrei să operezi în locul meu?

— Nu. După cum ştii, trăiesc ilegal în Franţa şi n-am voie să operez.

— Eşti... Durant începu şi se opri.

"Lachei, studenţi care nu şi-au terminat studiile, maseori, asistenţi, toţi pretind aici că în Germania au fost mari medici." Ravic nu uitase cele ce-i spusese Durant lui Levai.

— Monsieur Leval mi-a explicat lucrul acesta, spuse el, înainte de a mă deporta.

Îl văzu pe Veber că tresare. Durant nu răspunse.

— Doctorul Veber poate face această operaţie în locul dumitale, spuse Ravic.

— Ai operat de atâtea ori pentru mine. Dacă preţul...

— Preţul nu schimbă nimic. De când m-am înapoiat nu mai operez. Şi nu operez în special pacienţi care nu şi-au dat consimţământul pentru o operaţie de acest gen.

Durant îl privi. — Nu poţi să trezeşti pacienta din anestezie, ca s-o întrebi.

— Ba poţi. Dar rişti o infecţie.

Faţa lui Durant era leoarcă. Veber se uita la Ravic. Ravic încuviinţă din cap.

— Ai deplină încredere în surorile dumitale? îl întrebă Ravic pe Durant.

— Da.

— N-o să avem nevoie de asistent, îi spuse Veber lui Ravic. Suntem trei doctori şi două surori.

— Ravic... Durant tăcu.

— Trebuia să-l chemi pe Binot, declară Ravic. Sau pe Mallon. Sau pe Martel. Toţi sunt chirurgi de prima mână.

Durant nu răspunse.

— Eşti dispus să declari faţă de Veber că ai făcut o perforaţie şi că ai rănit parte din intestin, pe care l-ai confundat cu o membrană foetală?

Câteva clipe de tăcere.

— Da, spuse Durant cu vocea răguşită.

— Eşti dispus să declari că l-ai rugat pe Veber să opereze o histectomie şi o anastomoză, avându-mă pe mine ca asistent, numai pentru că mă aflam din întâmplare aici?

— Da.

— Îţi asumi deplina responsabilitate pentru operaţie şi rezultatul ei, cât şi pentru faptul că pacienta nu a fost înştiinţată şi nu şi-a dat consimţământul?

— Da, desigur, cârâi Durant.

— E-n regulă. Cheamă surorile. N-avem nevoie de asistentul dumitale. Explică-i că i-ai promis lui Veber şi mie să te asistăm într-un caz special şi complicat. O veche promisiune, sau aşa ceva. E nevoie ca surorile să pregătească sterilizarea?

— Nu-i nevoie. Sala de alături e sterilă.

— Cu atât mai bine.

Cavitatea abdominală stătea deschisă. Încet şi cu cea mai mare grijă Ravic trase afară ansa intestinală din gaura făcută în uter şi o înfăşură, bucată cu bucată, în pansamente sterilizate pentru a o ţine departe de peritoneu, până când locul rănit avea să fie liber. După aceea acoperi complet uterul cu pansamente.

— Sarcină ectopică, extrauterină, murmură el în direcţia lui Veber. Uite aici, e jumătate în uter şi jumătate în tub. Nici nu i se poate face o vină prea mare lui Durant. E un caz destul de rar. Totuşi...

— Ce? întrebă Durant dinapoia scutului de la capătul mesei. Ce-ai spus?

— Nimic.

Ravic tăie intestinul şi făcu rezecţia, după care începu să coase repede capetele deschise.

Simţea intensitatea operaţiei. Îl uitase pe Durant. Înnodă tubul şi canalul de sânge şi tăie capătul tubului. Începu apoi să scoată uterul. "De ce nu curge mai mult sânge? se întrebă el. De ce nu sângerează un organ ca acesta mai mult decât inima? Atunci când extirpezi miracolul vieţii şi puterea de a trece mai departe..."

Femeia aceea frumoasă, care sta acolo întinsă pe masa de operaţie, era ca şi moartă. Ea putea să trăiască înainte, dar de-acum era ca şi moartă. O ramură moartă din arborele genealogic. În plină floare, dar fără taina fructului. Din pădurile care de-atunci s-au prefăcut în cărbune, oameni uriaşi, pe jumătate maimuţe, şi-au croit drum luptând, prin mii de generaţii, egiptenii au ridicat temple, Hellada a înflorit; în chip tainic, sângele a continuat să curgă în sus, în sus şi să creeze în cele din urmă această fiinţă umană, care acum era seacă precum un spic scuturat şi care n-avea să-şi treacă sângele mai departe unui fiu sau unei fiice. Lanţul se rupsese din cauza mâinii stângace a lui Durant. Dar nu lucraseră mii de generaţii şi pentru Durant, Hellada şi Renaşterea nu înfloriseră ca să producă barba lui ascuţită şi muiată acum de sudoare?

— E revoltător, spuse Ravic.

— Ce anume? întrebă Veber.

— Multe lucruri.

Ravic se îndreptă.

— Gata. Se uită la chipul frumos şi palid, cu părul lui luminos, dinapoia scutului de anestezie. Se uită la găleată, la organul mânjit de sânge care făcuse chipul acela atât de frumos. Se uită apoi la Durant. Gata, repetă el.

Durant opri anestezia. Nu-şi ridică ochii spre Ravic. Aşteptă ca surorile să împingă căruciorul şi le urmă fără să scoată un cuvânt.

— Mâine are să-i explice că i-a salvat viaţa, spuse Ravic. Şi are să-i ceară cinci mii de franci în plus.

— Nu-mi face impresia, în momentul de faţă.

— O zi înseamnă mult. Şi căinţa e un lucru de scurtă durată. Mai ales când poate aduce un profit.

Ravic se spălă. La o fereastră de peste drum văzu nişte bujori roşii, pe pervaz. Sub ei stătea tolănită o pisică.

Telefonă la spitalul lui Durant la ora unu noaptea. Vorbea de la Şeherezada. Sora de noapte îi spuse că doamna dormea. Cu două ore înainte fusese neliniştită. Veber era acolo şi-i dăduse un sedativ uşor. Totul părea să fie în ordine.

Ravic deschise uşa de la cabina telefonică. Îl izbi un miros puternic de parfum. O femeie cu părul blond, oxigenat, se îndrepta, mândră şi provocatoare, spre toaletă. Părul pacientei de la spital era blond natural. Un blond roşcat, luminos! Îşi aprinse o ţigară şi intră în local. Eternul cor rusesc cânta eternul *Doi ochi negri.* O tragedie care ţine de douăzeci de ani riscă să devină ridicolă. Orice tragedie trebuie să fie scurtă.

— Iartă-mă, îi spuse Katei Hegstroem, dar a trebuit să dau un telefon.

— E totul în regulă?

— Până acum da.

"De ce mă întrebă, se gândi Ravic. Cu ea lucrurile nu sunt deloc în regulă."

— Îţi place aici? o întrebă el, arătând spre sticla de vodcă.

— Nu.

— Nu?

Kate Hegstroem clătină din cap.

— Acum e vară, spuse Ravic. Vara n-ar trebui să stăm în cabarete de noapte. Vara se stă pe stradă. Lângă un copac, oricât de sfrijit ar fi, şi chiar dacă ar fi împrejmuit cu sârmă.

Ridică privirea şi dădu de ochii Joanei. Intrase probabil în timp ce telefona. Înainte nu fusese acolo. Stătea la o masă în colţul opus.

— Vrei să mergem în altă parte? o întrebă el pe Kate Hegstroem.

— Nu, dar tu? Ţii să ne aşezăm sub un copac sfrijit?

— Nu, fiindcă acolo nu găsim vodcă bună.

Corul încetă. Orchestra începu să cânte un blues. Joan se ridică şi se duse pe parchetul de dans. Ravic n-o vedea prea bine. Şi nici cu cine era. Reflectorul mătura parchetul cu o lumină albăstruie, palidă şi o prindea în lumină, ca apoi s-o lase iarăşi în semiobscuritate.

— Ai avut astăzi o operaţie? întrebă Kate Hegstroem.

— Da.

— Cum te simţi, stând după aceea într-un cabaret? Ca şi cum te-ai fi întors dintr-o bătălie? Sau de la boală la viaţă?

— Uneori te simţi pur şi simplu searbăd.

Ochii Joanei erau străvezii în lumina aceea palidă. Se uita la el. "Nu inima se contractă, îşi zise Ravic, ci stomacul. Comoţia se produce în plexul solar. S-au scris mii de poezii despre asta. Şi comoţia nu vine de la tine, formă frumoasă de carne, care acum dansezi şi transpiri uşor — vine din colţurile întunecate ale creierului — este numai un contact accidental care face comoţia şi mai puternică atunci când aluneci prin fâşia de lumină."

— Femeia aceasta cânta înainte aici, nu? întrebă Kate Hegstroem.

— Da.

— Acuma nu mai cântă?

— Nu cred.

— E frumoasă.

— Găseşti?

— Da. E chiar mai mult decât frumoasă. E un chip pe care scrie viaţă, ca s-o vadă toţi.

— Poate.

Kate Hegstroem îl studia pe Ravic, cu ochii strânşi, şi zâmbea. Era un zâmbet care putea sfârşi cu lacrimi.

— Mai toarnă-mi un pahar de vodcă şi hai să plecăm, spuse ea.

Când se ridică, Ravic simţi ochii Joanei. O luă pe Kate de braţ. Nu era necesar; ar fi putut merge şi singură; dar se gândi că nu-i strica Joanei să-i vadă.

— Vrei să-mi faci o favoare? îl întrebă Kate Hegstroem când ajunse în camera ei de la Hotel Lancaster.

— Desigur, Kate, răspunse Ravic preocupat. Dacă pot...

— Vrei să vii cu mine la balul Monfort?

Ravic se uită la ea.

— Ce e asta? E prima oară că aud de aşa ceva.

Kate se aşeză pe un scaun lângă imitaţia de cămin. Scaunul era parcă mult prea mare pentru ea. Arăta fragilă ca o figurină chinezească. Tenul ei era mai curat ca oricând.

— Balul Monfort este cel mai mare eveniment mondan al verii, la Paris, spuse ea. Are loc vinerea aceasta în locuinţa şi grădina lui Louis Monfort. Asta nu-ţi spune nimic, nu?

— Nu.

— Vrei să mergi cu mine?

— Dar mai întâi, pot?

— Am să-ţi fac rost de o invitaţie.

Ravic se uită la ea.

— Pentru ce, Kate?

— Eu ţin să mă duc. Şi nu vreau să mă duc singură.

— Altfel ar trebui să te duci singură?

— Da. Nu vreau să fiu însoţită de nici unul dintre oamenii pe care i-am cunoscut. Nu pot să-i mai sufăr. Înţelegi?

— Da.

Kate zâmbi. "Nici zâmbetul nu-i mai este acelaşi, se gândi Ravic. Este ca o plasă subţire şi luminoasă. Îndărătul căreia faţa aproape că nu se schimbă."

— Ultimul şi cel mai frumos *garden-party* din Paris, spuse ea. În ultimii patru ani n-am lipsit niciodată. Vrei să-mi faci favoarea să vii?

Ravic ştia de ce ţine să meargă cu el. S-ar fi simţit mai sigură. Nu putea s-o refuze.

— Bine, Kate. Nu e nevoie să-i rogi să-mi trimită o invitaţie specială. Presupun că e destul să-i anunţi că vii cu cineva.

Ea aprobă din cap.

— Desigur. Îţi mulţumesc, Ravic. Am să-i telefonez mâine Sofiei Monfort.

Ravic se ridică.

— Atunci vin vineri să te iau. Cum te îmbraci?

Kate îl privi în ochi. Părul ei pieptănat strâns reflecta viu lumina. "Cap de şopârlă", se gândi Ravic. Eleganţă suplă, seacă, formă a perfecţiunii necarnale pe care sănătatea n-o poate niciodată atinge.

— Iată un lucru pe care nu ţi l-am spus, zise ea cu o oarecare şovăire. E un bal costumat, Ravic. Un festival de grădină la Curtea lui Ludovic al XIV-lea.

— Dumnezeule! Ravic se aşeză pe scaun.

Kate Hegstroem râdea. Un râs spontan, de copil.

— Am nişte coniac vechi, bun, spuse ea. Simţi nevoia să bei ceva?

Ravic clătină din cap.

— Ce poate să le treacă oamenilor prin cap!

— În fiecare an organizează ceva asemănător.

— Asta înseamnă că trebuie să...

— Lasă totul în seama mea, îl întrerupse ea repede. Nu trebuie să te îngrijeşti de nimic. Îţi fac eu rost de costum. Ceva simplu. Nici nu e nevoie să-l încerci. Să-mi spui ce măsură ai.

— Cred totuşi că nu mi-ar strica puţin coniac, spuse Ravic.

Kate Hegstroem împinse sticla spre el.

— Acum nu care cumva să spui nu.

Ravic bău coniacul. Încă douăsprezece zile, se gândi el. Mai sunt douăsprezece zile până la întoarcerea lui Haake la Paris. Douăsprezece zile prin care trebuia să treacă. Douăsprezece zile, viaţa lui nu avea mai mult decât douăsprezece zile, dincolo de care nu se putea gândi la nimic. Douăsprezece zile, la capătul lor se căsca o prăpastie. Nu conta cum avea să-şi omoare timpul. Un festival costumat — în definitiv ce conta grotescul în aceste două săptămâni de nesiguranţă?

— Bine, Kate, merg.

Se duse iar la spitalul lui Durant. Doamna cu părul roşu-auriu dormea. Fruntea ei era plină de broboane de sudoare. Obrajii îi erau coloraţi şi ţinea gura puţin întredeschisă.

— Temperatura? o întrebă el pe soră.

— Treizeci şi şapte cu cinci.

— Bun. Se aplecă mai tare peste faţa transpirată. Îi simţea răsuflarea. Nu mai avea miros de eter. Era o răsuflare proaspătă ca cimbrul. Cimbrul. Îşi aduse aminte. O poiană în munţii Pădurea Neagră şi el târându-se pe brânci, gâfâind sub soarele arzător, iar undeva, mai jos, strigătele celor care îl urmăreau — şi mirosul îmbătător de cimbru. E ciudat, cum uităm totul afară de mirosuri. Douăzeci de ani de acum încolo mirosul cimbrului avea să smulgă din colţurile prăfuite ale amintirii lui viziunea acelei zile de fugă prin Pădurea Neagră. Nu douăzeci de ani, se gândi el — ci douăsprezece zile.

Mergea prin oraşul încins, către hotel. Când ajunse, era ora trei. Urcă scările. Când deschise uşa zări un plic alb. Îl luă de jos. Îi era adresat lui, dar nu purta nici o marcă şi nici o ştampilă. Joan, îşi zise el, şi-l deschise. Din el căzu un cec Era de la Durant. Ravic se uită la cifră cu indiferenţă. Apoi se mai uită o dată. Nu-i venea să creadă. Nu erau obişnuitele două sute de franci, ci două mii. Probabil că bătrânul se speriase rău. Două mii de franci, de bunăvoie, de la Durant — aceasta era a opta minune a lumii.

Puse cecul în portofel şi aşeză un teanc de cărţi pe masa de lângă pat. Le cumpărase cu două zile în urmă, ca să aibă ce citi în caz de insomnie. Era ceva ciudat cu cărţile — simţea nevoia lor din ce în ce mai mult. Nu putea înlocui orice, dar atingeau sfere pe care nimic altceva nu le putea atinge. În primii ani nu pusese mâna pe nici o carte; păreau lipsite de viaţă în comparaţie cu cele întâmplate. Acum însă deveniseră un zid; chiar dacă nu te apăra, puteai măcar să te reazimi de el. Nu erau de mare ajutor; dar te păzeau de disperarea cea de pe urmă, într-un moment când timpul fugea înapoi, în întuneric. Era destul. Gândurile care au fost odată gândite sunt astăzi dispreţuite şi ridicole; dar fuseseră gândite şi aveau să rămână vii, şi asta era destul.

Înainte de a începe să citească, sună telefonul. Nu ridică receptorul.

Îl lăsă să sune mult timp. După câteva minute încetă. Ravic ridică receptorul şi-l întrebă pe portar cine telefonase.

— Nu şi-a dat numele, declară omul. Ravic îl auzea cum mănâncă.

— Era o voce de femeie?

— Da.

— Cu accent străin?

— Asta nu ştiu. Omul continuă să mănânce.

Ravic sună la spitalul lui Veber. Nu-i telefonase nimeni de acolo. Nici de la spitalul lui Durant. Chemă hotelul Lancaster. Telefonista îi spuse că nimeni de acolo nu ceruse numărul lui. Prin urmare fusese Joan. Probabil că telefonase de la Şeherezada.

Peste o oră telefonul sună din nou. Ravic puse cartea pe masă, se sculă şi se duse la fereastră. Se sprijini cu coatele de pervaz şi aşteptă. Vântul uşor al nopţii îi aducea miros de crini. Refugiatul Wiesenhoff înlocuise garoafele veştede de la fereastră, cu crini. Hotelul mirosea acum ca o capelă funerară sau ca o grădină de mănăstire în nopţile calde. Ravic nu ştia dacă Wiesenhoff făcuse schimbarea ca un act de pietate pentru bătrânul Goldberg, sau numai pentru că crinii creşteau mai bine în lădiţe de lemn. Telefonul încetă să mai sune. "Poate că în noaptea asta am să dorm", se gândi el, şi se urcă în pat.

Joan veni în timp ce el dormea. Aprinse imediat lumina din tavan şi rămase în picioare în dreptul uşii. Ravic deschise ochii.

— Eşti singur? întrebă ea.

— Nu, stinge lampa şi pleacă.

Joan şovăi o clipă. Se duse apoi şi deschise uşa de la baie. — M-ai păcălit, zâmbi ea.

— Du-te dracului. Sunt obosit.

— Obosit? De ce?

— Sunt obosit. Adio.

Joan se apropie. — Acuma ai venit acasă. Ţi-am telefonat din zece în zece minute.

Se uită la el. Ravic nu-i spuse că minte. Îşi schimbase rochia. "S-a culcat cu tipul celălalt, l-a trimis acasă şi acuma a venit să mă surprindă şi să-i arate Katei Hegstroem, pe care o credea aici, că sunt un peşte ordinar pe care-l caută femeile noaptea şi pe care e mai bine să-l eviţi", se gândi el. Zâmbi fără să vrea. Din nefericire orice acţiune perfectă îi atrăgea admiraţia, chiar dacă acţiunea era îndreptată împotriva lui.

— De ce râzi? îl întrebă Joan înţepat.

— Râd, şi gata. Stinge lumina. Arăţi ca o stafie. Şi pleacă.

Ea nu-i dădu atenţie.

— Cine era cocota cu care te-am văzut?

Ravic se ridică pe jumătate.

— Ieşi afară, sau îţi arunc cu ceva în cap.

— Hm! Îl studie atent. — Va să zică aşa stau lucrurile! Aţi ajuns atât de departe...

Ravic întinse mâna să ia o ţigară.

— Nu fi ridicolă. Trăieşti cu altul şi vii aici să faci pe geloasa. Du-te înapoi la artistul tău şi lasă-mă-n pace!

— Asta e cu totul altceva.

— Sigur că da.

— Sigur că e altceva! izbucni ea deodată. Nu sunt eu răspunzătoare. Nu-mi aduce nici o fericire. S-a întâmplat, nu ştiu cum...

— Totdeauna se întâmplă fără să ştie omul cum...

Joan îl privea ţintă.

— Tu — tu ai fost atât de sigur de tine tot timpul. Înnebunea omul când te vedea aşa de satisfăcut de tine! Nimic nu te putea face să-ţi

pierzi controlul! Îţi uram superioritatea! Cât o uram! Aveam nevoie de entuziasm! Aveam nevoie de cineva nebun după mine? Aveam nevoie de cineva care nu poate să trăiască fără mine! Tu poţi să trăieşti fără mine. Totdeauna ai putut! N-ai avut nevoie de mine. N-ai fost niciodată al meu, tot! Te-am minţit când ţi-am spus că s-a întâmplat ce s-a intâmplat, fiindcă ai fost plecat două luni! S-ar fi în-tâmplat aşa chiar dacă stăteai aici! Nu râde! Văd deosebirea, ştiu tot, ştiu că celălalt nu e inteligent şi nu e ca tine, dar mi se dă, nimic afară de mine nu are însemnătate pentru el, nu se gândeşte la nimic altceva decât la mine, de asta am eu nevoie!

Stătea în faţa patului, răsuflând din greu. Ravic întinse mâna după sticla de calvados.

— Atunci de ce ai venit încoace? întrebă el.

Ea nu răspunse imediat.

— Ştii de ce, spuse ea încet, de ce mă mai întrebi? Ravic umplu un pahar şi i-l întinse.

— Nu vreau să beau, declară ea. Cine era femeia aceea?

— O pacientă. Ravic n-avea de gând deloc să mintă. O doamnă foarte bolnavă.

— Nu-i adevărat. Găseşte o minciună mai bună. Femeile bolnave stau la spital, nu în baruri de noapte.

Ravic puse paharul la loc. Adevărul pare adesea atât de neverosimil.

— Ăsta-i adevărul, spuse el.

— O iubeşti?

— Ce te interesează pe tine?

— O iubeşti?

— În definitiv ce te interesează pe tine, Joan?

— Mă interesează! Atâta timp cât nu iubeşti pe altcineva. Şovăia.

— Adineaori i-ai spus cocotă. Cum poate fi vorba de dragoste, atunci?

— Am spus numai aşa. Mi-am dat seama imediat că nu este. De asta am şi spus. N-aş fi venit încoace pentru o cocotă. O iubeşti?

— Stinge lumina şi pleacă.

Joan veni mai aproape. — Mi-am închipuit. Am văzut.

— Du-te dracului, spuse Ravic. Sunt obosit. Du-te dracului cu complexul tău ieftin cu tot. Crezi că n-a mai existat aşa ceva niciodată până acum — un bărbat pentru beţie, dragoste subită, carieră — şi celălalt, pe care declari că-l iubeşti mai profund şi în alt fel, ca un eden în pauze, în caz că dobitocului îi convine situaţia. Du-te dracului; ai prea multe feluri de iubiri.

— Nu-i adevărat, lucrurile nu sunt aşa cum le spui tu. E altfel. Nu-i adevărat. Vreau să mă întorc la tine. Am de gând să mă întorc la tine.

Ravic îşi umplu din nou paharul.

— Poate că într-adevăr ai vrea. Dar nu este decât o iluzie. O iluzie pe care ţi-ai făcut-o ca să-ţi fie mai uşor. N-ai să te întorci niciodată.

— Ba da!

— Ba nu. În cel mai bun caz, pentru scurt timp. Apoi are să apară unul care să nu vrea altceva decât pe tine, numai pe tine, şi-aşa mai departe, tot timpul. Frumoase perspective de viitor mi se deschid.

— Nu, nu! Am să stau cu tine.

Ravic râse. — Joan, spuse el aproape duios, n-ai să stai cu mine. Vântul nu se poate încuia. Nici apa. Dacă încerci să le închizi, fac ravagii. Aerul închis se mucegăieşte. Tu nu eşti făcută să stai într-un loc.

— Nici tu.

— Eu? Ravic îşi goli paharul. De dimineaţă femeia cu părul auriu; apoi Kate Hegstroem, cu moartea în pântece şi cu pielea ca de mătase,

gata să se destrame; şi acum ceastălaltă, nesocotită, plină de poftă de viaţă, încă străină ei însăşi şi totuşi mai familiară cu ea însăşi decât putea fi vreodată un bărbat, naivă şi pătrunzătoare, credincioasă într-un fel ciudat şi necredincioasă ca mama ei. Natura, mânând şi fiind mânată, voind să ţină strâns şi dând drumul în acelaşi timp.

— Eu? repetă Ravic. Ce ştii tu despre mine? Ce ştii tu despre dragostea care intră într-o viaţă în care totul a devenit problematic? Ce înseamnă beţia ta ieftină faţă de asta? Când căderile nenumărate se schimbă deodată, când nesfârşitul De ce? devine finalul Tu, când, ca o Fata Morgana deasupra deşertului tăcerii, apare deodată simţământul, prinde formă şi halucinaţia sângelui devine un peisaj faţă de care toate visurile par palide şi banale? Un peisaj de argint, o cetate în filigran şi cuarţ trandafiriu, strălucind ca răsfrângerea vie a sângelui aprins — ce ştii tu de asta? Crezi că se poate vorbi atât de uşor? Că o limbă volubilă poate s-o toarne într-un clişeu sau chiar în simţăminte? Ce ştii tu de mormintele care se deschid şi de groaza nenumăratelor culori ale nopţilor goale de ieri — şi totuşi mormintele se deschid, fără să vezi lucirea albă a scheletelor, ci numai pământ, pământ, seminţe purtătoare de rod şi tremuratul celui dintâi verde. Ce ştii tu de asta? Tu iubeşti beţia, cucerirea, pe Celălalt Tu care vrea să moară în tine şi care nu va muri niciodată, iubeşti furtuna sângelui înşelător, dar inima ta va rămâne goală — fiindcă omul nu poate păstra nimic din ceea ce nu creşte dinlăuntrul lui. Şi-n furtună nu poate creşte nimic. Cresc doar nopţile goale ale singurătăţii. Ce ştii tu?

Vorbise rar, fără să privească la Joan, ca şi când ar fi uitat de ea. Acum îşi ridică ochii spre ea. — Ce tot vorbesc eu? spuse el. Prostii vechi. Am băut prea mult astăzi. Hai, bea şi tu un pahar şi pe urmă pleacă.

Joan se aşează pe marginea patului şi luă paharul.

— Am înţeles, spuse ea. Faţa i se schimbase. Ca o oglindă, îşi zise el. Reflecta mereu ceea ce ţineai înaintea ei. Acum era liniştită şi frumoasă. — înţeleg, spuse ea. De multe ori am simţit la fel. Dar tu, Ravic, ai uitat adesea că eu sunt iubirea vieţii tale. Eu am fost punctul de plecare de la care ai pornit spre cetăţile tale de argint, fără să te mai gândeşti la mine.

Ravic o privi îndelung. — Se poate, spuse el.

— Ai fost atât de ocupat cu tine însuţi, ai descoperit atâtea lucruri în tine, încât eu am rămas la periferia vieţii tale.

— Se poate. Dar tu nu eşti fiinţa pe care să poţi clădi ceva, Joan. Asta o ştii şi tu.

— Voiai să clădeşti?

— Nu, spuse Ravic după un timp de gândire. Apoi zâmbi. Când eşti un refugiat, plecat de la tot ce este permanent, te găseşti uneori în situaţii foarte ciudate. Şi însăşi acţiunile tale par ciudate. Nu, sigur că n-am vrut asta. Dar cine nu are decât un miel vrea să facă atâtea lucruri cu el...

Noaptea se umplu deodată de linişte. Semăna iarăşi cu una din acele nopţi, pierdută în eternitate, când Joan stătuse culcată lângă el. Oraşul era departe, un simplu zumzet la orizont; lanţul orelor se rupsese şi timpul era atât de tăcut de parcă se oprise în loc. Lucrul cel mai simplu şi tel mai de necrezut din lume se adeverise iarăşi: două fiinţe care-şi vorbeau una alteia, fiecare pentru ea; şi sunetele, cuvintele, făureau aceleaşi imagini şi simţăminte în masa aceea cenuşie şi agitată dinăuntrul craniului, şi din vibraţiile fără de înţeles ale coardelor vocale şi din reacţiile inexplicabile ale circumvoluţiunilor vâscoase şi cenuşii, creşteau iarăşi ceruri în care se oglindeau nori, pâraie, clipe trecute, creşterea şi decăderea înţelepciunii atât de greu câştigate.

— Mă iubeşti, Ravic — spuse Joan, şi era numai pe jumătate întrebare.

— Da. Dar am să fac tot ce-mi stă în putinţă să te smulg din mine.

O spusese calm, ca şi când nu i-ar fi privit pe nici unul din ei. Ea nu-i dădu atenţie.

— Nu pot înţelege ca noi doi să nu fim împreună. Pentru un timp da. Dar nu pentru totdeauna. Nu pentru totdeauna, repetă ea, scuturată de un fior. — Niciodată e un cuvânt îngrozitor, Ravic. Nu pot concepe să nu mai fiu niciodată cu tine.

El nu răspunse. — Lasă-mă să stau aici, spuse ea. Nu vreau să mai plec niciodată. Niciodată.

— Ai să pleci mâine. Asta o ştii foarte bine.

— Când sunt aici nu pot concepe că aş putea fi şi în altă parte.

— E acelaşi lucru. Şi pe asta o ştii.

Golul din inima timpului. Aceeaşi cameră, luminată ca şi mai înainte, cu aceeaşi fiinţă pe care o iubeşti, şi, totuşi, ciudat, nu mai era aceeaşi fiinţă, puteai să-ntinzi mâna şi s-o atingi, dar mâna nu mai putea niciodată s-o prindă.

Ravic puse paharul pe masă. — Tu ştii că ai să mă părăseşti mâine, poimâine, într-o zi — spuse el.

Joan îşi plecă încet capul. — Da.

— Şi chiar dacă te-ai întoarce — ştii că m-ai părăsi iar...

— Da. Îşi înălţă privirile. Ochii îi erau scăldaţi în lacrimi. — De ce, Ravic? De ce?

— Nici eu nu ştiu. Zâmbi scurt. Uneori dragostea nu e atât de veselă, nu-i aşa?

— Nu, spuse ea uitându-se la el. De ce dragostea noastră nu e veselă, Ravic?

Ravic dădu din umeri. — Nici asta nu ştiu, Joan. Poate fiindcă nu ne-a mai rămas nimic de ce să ne agăţăm. Înainte aveam multe — siguranţă, temei, credinţă, ţeluri, — balustrade solide de care ne puteam sprijini atunci când ne zguduia dragostea. Astăzi nu avem nimic — în cel mai bun caz puţină disperare, puţin curaj, iar încolo lucruri străine înăuntru şi în afară. Apoi, când dragostea ne aprinde, suntem ca nişte torţe de paie uscate. Nu mai avem altceva decât dragostea — şi dragostea schimbă totul — ea face viaţa mai sălbatică, mai importantă, mai destructivă.

Ravic îşi umplu paharul.

— N-ar trebui să ne gândim prea mult la lucruri de felul acesta, continuă el. Nu suntem în situaţia de a gândî prea mult. Gândurile te fac să devii inutil. Şi noi nu vrem să devenim inutili, nu-i aşa?

Joan scutură din cap. — Ba da. Cine era femeia aceea, Ravic?

— O pacientă. Am fost odată cu ea la Şeherezada, pe vremea când cântai acolo. Acum o sută de ani. Te ocupi cu ceva în prezent?

— Joc în nişte roluri mici. Nu cred că e ceva de capul meu. Dar câştig destul ca să fiu independentă. Vreau să am posibilitatea să-mi dau demisia în orice moment. Nu am nici un fel de ambiţie.

Ochii-i erau uscaţi. Goli un pahar de calvados şi se ridică. Părea obosită. — De ce toate astea, Ravic? De ce? Trebuie să existe un motiv. Altfel nu ne-am întreba.

Ravic zâmbi gânditor. — E cea mai veche întrebare a omenirii, Joan. De ce — întrebarea de care s-a sfărâmat până acum orice logică, orice filozofie, orice ştiinţă.

— Acuma plec, spuse ea fără să-l privească. Îşi luă lucrurile de pe pat şi se îndreptă spre uşă.

Pleca. Pleca. Era la uşă. Ceva străfulgeră în Ravic. Pleca. Pleca. Se

îndreptă în pat. Deodată i se păru cu neputinţă, totul era cu neputinţă, încă o noapte, numai noaptea aceasta, să-i mai simtă tâmpla adormită pe umărul lui, mâine putea să lupte, să-i mai simtă o dată răsuflarea într-a lui, să mai trăiască o dată iluzia duioasă şi decepţia dulce. "Nu pleca, nu pleca, ce altceva îmi rămâne mie? Ce-mi foloseşte curajul meu rece? Încotro suntem mânaţi? Numai tu eşti reală! Vis luminos! Pajişte de asfodele a uitării! Încă o dată, încă o dată, scânteie a veşniciei! Pentru cine mă păstrez? Pentru ce tristeţe? Pentru ce atâta nesiguranţă întunecată? Îngropată, pierdută, viaţa mea nu mai are decât douăsprezece zile, douăsprezece, şi la capătul lor nimic, douăsprezece zile şi noaptea aceasta, piele strălucitoare, de ce ai venit în noaptea asta, smulsă din stele, plutind, înnourată de vise vechi, de ce ai străpuns forturile şi baricadele acestei nopţi în care numai noi suntem vii? — Joan! strigă el.

Joan se întoarse. Faţa i se lumină brusc de o iradiere sălbatică, fără suflare. Scăpă lucrurile din mână şi se aruncă spre el.

26

Automobilul se opri în colţul străzii Vaugirard.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Ravic.

— O manifestaţie. Şoferul nu întoarse capul. Comunişti, de data asta.

Ravic se uită la Kate Hegstroem. Mică şi firavă, stătea ghemuită în colţul maşinii, în costumul ei de doamnă de onare de la Curtea lui Ludovic al XlV-lea. Era foarte pudrată pe faţă. Cu toate acestea, se vedea că este palidă. Oasele tâmplelor şi ale obrajilor erau proeminente.

— Nu-i rău, spuse el, iulie, 1939, o manifestaţie fascistă a Crucilor de Foc acum cinci minute, acum una comunistă — şi noi îmbrăcaţi în costume din secolul al XVII-lea. Nu-i rău, Kate.

— Ce importanţă are, spuse Kate zâmbind.

Ravic se uită la pantofii ei esecarpin. Situaţia era impresionant de ironică. Nu trebuia să mai adauge şi reflecţia că orice poliţist putea să-l aresteze.

— Să încerc să ies pe altă stradă? întrebă şoferul Katei Hegstroem.

— N-ai să poţi întoarce, spuse Ravic. Sunt prea multe maşini în urma noastră.

Manifestanţii treceau liniştiţi pe dinaintea lor. Purtau steaguri şi pancarde. Nu cânta nimeni. Un mare număr de poliţişti escorta demonstraţia. Într-alt colţ al străzii Vaugirard stătea, neobservat, alt grup de poliţişti, cu biciclete. Unul din ei patrula pe stradă. Se uită în automobilul Katei Hegstroem. Trecu mai departe fără r.ă dea vreun semn de uimire.

Kate Hegstroem văzu expresia lui Ravic. — Nu l-a surprins câtuşi de puţin. Ştie despre ce este vorba. Poliţia ştie tot. Balul de la Monfort este evenimentul verii. Casa şi grădina vor fi înconjurate de poliţie.

— Asta mă face să fiu complet liniştit.

Kate Hegstroem zâmbi. Nu cunoaşte nimic din situaţia lui Ravic.

— Atâtea bijuterii câte ai să vezi astăzi n-au să se mai adune curând în Paris. Costume veritabile cu bijuterii veritabile. Poliţia nu vrea să rişte. Şi printre oaspeţi vor fi şi detectivi.

— Costumaţi?

— Posibil. De ce?

— E bine de ştiut. Îmi pusesem în gând să fur smaraldele Rothschild.

Kate Hegstroem lăsă geamul în jos. — Are să te plictisească, ştiu. Dar de data aceasta nu ai ce face.

— N-am să mă plictisesc, Kate. Dimpotrivă. N-aş fi avut nimic altceva de făcut. Are să fie băutură destulă?

— Cred că da. Dar pot să-i arunc o vorbă lacheului. Îl cunosc destul de bine.

Se auzeau paşii manifestanţilor pe pavaj. Nu mergeau în cadenţă. Înaintau în dezordine. Îţi făceau impresia unei turme.

— În ce secol ţi-ar plăcea să trăieşti, Ravic, dacă ai putea alege?

— În cel prezent. Altfel aş fi mort şi un idiot mi-ar purta costumul la balul acesta.

— Nu asta voiam să spun. În care secol ai vrea să-ţi trăieşti din nou viaţa?

Ravic se uită la mâneca hainei lui. — Tot într-acesta, spuse el. În secolul nostru. E cel mai zgomotos, mai sângeros, mai corupt, mai lipsit de culoare, mai laş, mai murdar — şi totuşi...

— Eu nu. Kate Hegstroem îşi frecă mâinile de parcă i-ar fi fost frig. Brocardul fin strălucea la încheieturile ei subţiri.

— Mie mi-ar plăcea secolul acesta, al XVII-lea. Sau şi mai înainte. În oricare — numai într-al nostru nu. N-am ajuns la sentimentul acesta decât de câteva luni. Înainte nici nu mă gândeam la aşa ceva.

Kate Hegstroem lăsă geamul în jos de tot. — Ce căldură! Şi ce umezeală! Nu s-a terminat încă manifestaţia?

— Ba da, spuse Ravic, trec ultimele grupuri.

Se auzi o împuşcătură; venea din direcţia străzi Cambronne. Poliţiştii din colţ se suiră imediat pe biciclete. O femeie dădu un ţipăt. Mulţimea răspunse cu un vaiet spontan. Oamenii o luau la fugă. Poliţiştii apăsară pe pedale şi se avântară în gloată, rotind bastoanele de cauciuc.

— Ce-a fost asta? întrebă Kate Hegstroem, speriată.

— Nimic. A explodat un pneu.

Şoferul viră. Faţa i se schimbase. — Dacă...

— Mână înainte, îl întrerupse Ravic. Acuma poţi să treci. Răspântia era pustie, de parcă ar fi măturat-o o rafală de vânt.

— Dă-i drumul! spuse Ravic.

Dinspre strada Cambronne se auzeau ţipete. A doua împuşcătură. Şoferul îşi văzu de drum.

Stăteau pe terasa care dădea spre grădină. Peste tot se vedeau costume. În umbra deasă a pomilor, trandafirii erau în floare. Lumânările apărate de lampioane răspândeau o lumină caldă şi tremurătoare. Într-un pavilion, câţiva instrumentişti executau un menuet. Tot tabloul părea un Watteau viu.

— Simpatici? întrebă Kate Hegstroem.

— Da.

— Serios?

— Da, Kate. Cel puţin de la distanţă.

— Haide să ne plimbăm prin grădină.

Sub copacii bătrâni şi înalţi se desfăşura un tablou ireal. Lumina incertă a lumânărilor tremura pe argintul şi aurul brocardelor, pe catifelele bleu-pal, roz şi verzi ca marea, lucirea lor slabă cădea pe perucile bogate şi pe umerii goi şi pudraţi, în jurul cărora vibrau acordurile delicate ale viorilor. Perechi şi grupuri se plimbau agale pe alei, mânerele spadelor sclipeau, un havuz arunca apa în sus, iar gardurile vii de glădice formau

un decor întunecat, stilizat.

Ravic observă că servitorii erau în costume. Îşi zise că şi detectivii trebuiau să fie la fel. Nu i-ar fi făcut nici o plăcere să fie arestat de Molière sau de Racine. Sau de un pitic de la Curte, de pildă.

Se uită la cer. O picătură caldă şi grea îi căzuse pe mână. Cerul roşu se întunecase.

— Are să plouă, Kate, spuse el.

— Nu. Imposibil. Grădina...

— Plouă! Fuga!

O luă de braţ şi o trase pe terasă. De abia ajunseră, când începu să toarne cu găleata. Ploaia se revărsa, lumânările se stinseră în sfeşnice, după câteva secunde feţele de masă atârnau ca nişte cârpe fără culoare, şi izbucni panica. Marchize, ducese şi doamne de onoare se îmbulziră spre terasă cu poalele rochiilor lor de brocard ridicate; duci, excelenţe şi mareşali încercau să-şi apere perucile şi se ciocneau unul de altul ca nişte pui multicolori, speriaţi. Apa curgea prin gulere şi decolteuri, spălând pudra şi rujul, şi un fulger palid inundă grădina cu o lumină imaterială, urmat de bubuitul puternic al tunetului.

Kate Hegstroem stătea nemişcată sub storurile terasei, lipită de Ravic. — Asta nu s-a mai întâmplat până acum, spuse ea, contrariată. Nu s-a mai întâmplat în nici un an.

— O ocazie minunată să pui mâna pe smaralde.

— Da. Doamne, Doamne...

Servitori în impermeabile fugeau prin grădină cu umbrele în mână. Ciorapii lor de satin contrastau izbitor cu cauciucul hainelor de ploaie. Însoţiră până la terasă pe ultimele doamne de onoare rătăcite şi apoi se duseră să adune lucrurile pierdute de invitaţi. Unul din ei aducea o pereche de pantofi de aur. Ploaia se revărsa pe mesele goale. Răpăia pe storul întins ca şi cum cerul bătea toba deşteptării cu nişte beţe de cristal.

— Să intrăm înăuntru, spuse Kate Kegstroem.

Încăperile erau mult prea mici pentru numărul de oaspeţi. Nimeni nu se aşteptase la vreme rea. Zăpuşeala zilei întârzia încă prin camere. Aglomeraţia de oameni făcea căldura şi mai insuportabilă. Toaletele bogate ale doamnelor erau în dezordine. Trenele de mătase fuseseră rupte de picioarele care călcaseră pe ele. De abia te puteai mişca.

Ravic stătea lângă uşă cu Kate Hegstroem. În faţa lui, o veselă marchiză de Montespan, cu cozi, îşi recăpăta răsuflarea. În jurul gâtului cu porii măriţi, purta un pandantiv cu diamantul în formă de pară. Semăna acum cu o nevastă de băcan la carnaval. Lângă ea tuşea un bărbat chel, fără bărbie. Ravic îl recunoscu. Era Biancher, de la Ministerul de Externe, în costumul lui Colbert. Două doamne frumoase şi suple, cu profiluri de prepelicari, stăteau în faţa lor lângă un baron evreu, cu o pălărie brodată cu pietre preţioase, gras şi zgomotos, care le mângâia umerii plin de apreciere. Câţiva sud-americani, îmbrăcaţi în paji, îi observau atenţi şi uimiţi. Între ei stătea contesa Bellin, deghizată în La Vallière, cu chip de înger decăzut şi cu multe rubine. Ravic îşi aminti că-i scosese ovarele cu doi ani în urmă, după diagnosticul lui Durant.

Miros de ploaie. Îmbâcseală apăsătoare datorată amestecului mirosurilor de parfum, de piele şi de păr ud. Feţele, spălate de ploaie, erau goale sub peruci, mai mult decât clacă purtătorii lor ar fi fost dezbrăcaţi de costume. Ravic privi în jur. Văzu multă frumuseţe; văzu şi spirit şi pătrundere sceptică; dar ochii lui erau obişnuiţi să recunoască şi cel mai mic semn de boală. Aparenţa perfecţiunii nu-l putea înşela uşor.

Ştia că o anumită clasă rămăsese aceeaşi de-a lungul secolelor; dar mai ştia ce înseamnă febra şi decadenţa şi cunoştea simptomele. Promiscuitate rafinată; toleranţă a slăbiciunii; ironie neputincioasă; inteligenţă fără discreţie; spirit de dragul spiritului; sânge obosit, a cărui scânteie se irosea în ironii, în aventuri minore, în pofte meschine, în fatalism rafinat şi într-o tristă lipsă de scop. Lumea nu va fi mântuită de oamenii aceştia, se gândi el. Dar de cine?

Se uită la Kate Hegstroem. — N-ai să poţi bea nimic, spuse ea. Servitorii n-au cum să străbată prin mulţime.

— Nu face nimic.

Fuseseră împinşi treptat în camera cealaltă. De-a lungul pereţilor se găseau mese cu şampanie, aduse în grabă.

Într-un colţ mai ardeau câteva lumânări în sfeşnice. Peste licărirea lor palidă luminau fulgerele de afară, dând chipurilor o înfăţişare livid, spectrală, de moarte. Tunetul bubuia, îneca vocile, domnea şi ameninţa, până când lumina molcomă a luminărilor apărea iarăşi, şi, odată eu ea, viaţa şi zăpuşeala înăbuşitoare.

Ravic arătă spre mesele cu şampanie. — Să-ţi aduc un pahar?

— Nu, e prea cald. Poftim, acesta este balul la care te-am invitat, spuse ea uitându-se la Ravic.

— Poate că are să se oprească ploaia.

— Nu. Şi chiar dacă încetează — serbarea e ratată. Ştii-aş vrea? Să plecăm...

— Şi eu la fel. Asta seamănă cu epoca dinainte de Revoluţia Franceză. Te aştepţi să apară din moment în moment sans-culoţii.

Le trebui mult timp ca să ajungă la ieşire. Costumul Katei Hegstroem arăta de parcă ar fi dormit în el ore întregi. Afară, ploaia cădea multă şi dreaptă. Casele de peste drum erau parcă văzute dindărătul vitrinei udată de apă a unei florării.

Automobilul porni.

— Unde vrei să mergi? întrebă Ravic. Înapoi la hotel?

— Încă nu. Dar nu putem merge nicăieri în costumele acestea. Să ne învârtim puţin pe străzi.

— Bine.

Maşina aluneca încet prin noaptea parizianã. Ploaia bătea în acoperiş şi acoperea aproape toate celelalte sunete. Arcul de Triumf se înălţă cenuşiu, în ploaia argintie, apoi dispăru. Champs Elysées, cu ferestrele lui luminate, trecu în goană înapoi. Rond Point mirosea a flori şi a prospeţime, un val de culori vii deasupra tumultului, Place de la Concorde se deschidea întinsă ca un ocean, cu Tritonii şi monştrii ei marini. Strada Rivoli se apropie înot, cu arcadele ei luminoase, un crâmpei din Veneţia, după care venea Luvru, cenuşiu şi tern, cu curtea lui nesfârşită, cu ferestrele în întuneric. Apoi cheiurile, podurile, tremurate, ireale, în ploaia măruntă. Apoi o şalupă, cu o lumină caldă, ce ascundea parcă în ea o mie de cămine. Sena, bulevardele, cu autobuze, zgomot, oameni şi prăvălii. Gardul de fier de la Luxembourg, grădina dindărătul lui, ca o poezie de Rilke. Cimitirul Montparnasse, tăcut, uitat. Străzi vechi şi înguste, vârâte una într-alta, case, pieţe tăcute se deschideau surprinzător, cu pomi, cu faţade strâmbe, biserici, monumente roase de vreme. Felinare care pâlpâiau în întuneric, pisoare care se înălţau din pământ ca nişte forturi în miniatură, străzi lăturalnice cu hoteluri unde puteai închiria camere sau baroc, cu faţade surâzătoare, cu uşi adumbrite, ca în romanele lui Proust.

Kate Hegstroem stătea în colţul ei şi nu scotea o vorbă. Ravic fuma.

Vedea focul ţigării, dar nu-i simţea gustul. Fuma parcă o ţigară imaterială în întunecimea maşinii, şi treptat, toate celelalte lucruri deveniră ireale — plimbarea cu automobilul, automobilul acesta care înainta fără zgomot prin ploaie, străzile care treceau pe lingă ei, femeia tăcută din colţul canapelei, femeia aceasta al cărei costum sclipea în întuneric, mâinile acestea pe care moartea îşi pusese pecetea şi care se odihneau nemişcate pe rochia de brocard ca pentru a nu se mai ridica niciodată — era o plimbare fantomatică prin fantomaticul Paris, ciudat transfigurat de gânduri nedeterminate şi de un adio negrăit şi fără de înţeles.

Se gândi la Haake. Încercă să-şi facă un plan. Se gândi. la femeia cu părul roşu-auriu pe care o operase. Se gândi la o seară ploioasă din Rothenburg ob der Tauber cu o femeie pe care o uitase, la hotelul Eisenhut, şi la o vioară ce se auzea printr-o fereastră necunoscută. Îşi aducea aminte de Rosenberg, oare fusese împuşcat în timpul unei furtuni, pe un câmp plin de maci din Flandra — o furtună care se amestecase sinistru cu focul de mitralieră, de parcă Dumnezeu se săturase de om şi ploua cu gloanţe pe pământ. Se gândea la un acordeon jalnic şi ca o tânguire de dor, la care cânta un soldat din batalionul de marină de la Houthoulst; Roma pe ploaie, o şosea udă de dincolo de Rouen; nesfârşita ploaie de noiembrie pe acoperişurile barăcilor din lagărul de concentrare; ţărani spanioli morţi, în ale căror guri deschise se adunase apa de ploaie; faţa umedă a Clairei, înainte de a muri; drumul spre universitatea din Heidelberg, cu parfumul pătrunzător al liliacului — o lanternă magică a trecutului; o procesiune nesfârşită de scene ale trecutului, care trecea pe lângă el ca strada de afară, în acelaşi timp otravă şi alinare.

Îşi stinse ţigara şi se îndreptă. Destul. Cine se uită prea mult îndărăt poate să se împiedice de ceva sau să cadă de pe o stâncă.

Automobilul urca acum străzile din Montmartre. Ploaia încetă. Nori argintii pluteau pe cer, grei şi grăbiţi, ca nişte femei însărcinate care se zoreau să dea naştere unui strop de lună. Kate Hegstroem spuse şoferului să oprească. Coborâră din maşină şi colindară multe străzi pe jos.

Parisul se desfăşura în faţa ochilor lor. Parisul întins, sclipitor, ud. Parisul cu străzi, cu pieţe, cu nori şi cu lună. Parisul cu jerba de bulevarde, cu palida licărire a turnurilor şi a acoperişurilor. Parisul, cu vânturile de la orizont, cu şesul de la picioarele lui, cu poduri sculptate în întuneric şi lumină, cu o perdea de ploaie dincolo de Sena, în depărtare, cu nenumăratele faruri ale automobilelor. Parisul, smulgându-se semeţ din noapte, un stup uriaş de viaţă tumultuoasă, cancer şi *Mona Lisa.* Parisul.

— Aşteaptă-mă un moment, Kate, spuse Ravic. Vreau să iau ceva.

Intră în cel mai apropiat bistro. Îl izbi un miros cald de cârnaţi cu sânge şi de leberwurst. Nimeni nu dădu atenţie costumului lui. Luă o sticlă de coniac şi două pahare. Cârciumarul destupă dopul de la sticlă şi-l puse la loc în aşa fel, încât să poată fi scos uşor.

Kate Hegstroem stătea afară aşa cum o lăsase Ravic. Silueta ei firavă se profila pe cerul tulbure, în costumul acela vechi, ca şi când unul din secolele trecute o uitase în viaţă şi nu era o americană de origine suedeză, din Boston.

— Uite, Kate. Cel mai bun apărător împotriva frigului, a ploii şi a vuietului prea marei tăceri. Să bem în cinstea oraşului de la picioarele noastre.

— Da, spuse ea luând paharul. Bine am făcut că am venit încoace. E mai plăcut decât la toate balurile din lume.

Îşi goli paharul. Luna îi cădea pe umeri, pe rochie şi pe faţă.

— Coniac, spuse ea. Şi încă din cel bun.

— Aşa e. Atât timp cât recunoşti acest lucru, totul este în ordine.

— Mai toarnă-mi. După aceea o să ne întoarcem, eu am să-mi schimb rochia, şi-ai să te schimbi şi tu, şi-o să mergem la Şeherezada, şi-am să fac o orgie de sentimentalism, şi-are să-mi fie milă de mine, şi-am să-mi iau rămas bun de la toate minunatele nimicuri ale vieţii, şi începând de mâine, am să-i citesc pe filozofi, am să-mi fac testamentul şi-am să mă comport aşa cum îi stă bine unei persoane de condiţia mea.

Ravic se întâlni cu proprietăreasa pe scara hotelului îl opri şi-i spuse:

— Aveţi un moment liber?

— Desigur.

Îl conduse până la etajul al doilea şi deschise o uşă cu un şperaclu. Ravic văzu că odaia era încă ocupată.

— Ce-nseamnă asta? întrebă el. De ce intraţi aici?

— E camera lui Rosenfeld, spuse ea. Vrea să se mute.

— Nu vreau să fac schimb...

— Vrea să se mute şi nu mi-a plătit chiria pe ultimele trei luni.

— Văd că bagajele lui sunt aici. Puteţi să le reţineţi.

Proprietăreasa lovi dispreţuitor cu piciorul un geamantan rupt, care stătea deschis lângă pat. — Ce are aici?

Lucruri fără valoare. Fibre vulcanizate. Cămăşi uzate. Un rând de haine — vedeţi şi dumneavoastră. N-are decât două. Pe toate astea nu iei nici măcar o sută de franci.

Ravic dădu din umeri. — A anunţat că vrea să plece?

— Nu, dar asta se vede de la sine. I-am spus-o în faţă şi a recunoscut. L-am avertizat că până mâine trebuie să-mi plătească. N-o pot duce la infinit cu chiriaşi care nu plătesc.

— Mă rog. Şi ce amestec am eu în toate acestea?

— Tablourile. Sunt ale lui. Zice că sunt de valoare. Pretinde că poate să plătească zece chirii cu ele. Uitaţi-vă şi dumneavoastră!

Ravic nu dăduse atenţie pereţilor. Îşi ridică ochii şi în faţa lui, deasupra patului, văzu atârnat un peisaj din Arles, de van Gogh, din cea mai bună epocă a lui. Se apropie un pas. Nu putea exista nici o îndoială, tabloul era autentic.

— Îngrozitor, nu? întrebă proprietăreasa. Cică strâmbăturile astea sunt copaci! Dar astălaltă!

Celălalt era atârnat deasupra lavoarului şi era un Gauguin. O fată goală din mările Sudului, în faţa unui peisaj de la tropice.

— Uite ce picioare, spuse proprietăreasa. Glezne ca de elefant. Şi faţă tuciurie. Uită-te la ea cum stă! Mai are unul care nu e terminat.

Cel neterminat era un portret al doamnei Cézanne, de Cézanne.

— Ce gură! Strâmbă. A uitat să-i pună culoare în obraz. Cu astea vrea el să mă înşele! Mi-aţi văzut tablourile mele! Alea zic şi eu tablouri! După natură, exacte şi corecte. Peisajul de iarnă cu cerbul, din sufragerie. Dar fleacurile astea — parcă le-ar fi făcut el singur. Nu sunteţi de aceeaşi părere?

— Da, aproximativ...

— Asta am vrut să ştiu. Sunteţi om cult şi vă pricepeţi la asemenea lucruri. N-au nici măcar rame.

Cele trei tablouri nu aveau rame. Străluceau pe tapetul murdar ca nişte ferestre care dădeau într-altă lume.

— Dacă ar avea măcar rame bune, aurite! Aşa le-aş lua. Mi-e teamă că am să rămân cu ele şi-am să fiu iar păcălită. Aşa păţeşti când eşti prea bun!

— Nu cred că veţi rămâne cu tablourile, spuse Ravic.

— Ce altceva pot să fac?

— Rosenfeld are să facă rost de bani.

— De unde? Se uită repede la el şi faţa i se schimbă. — Te pomeneşti că sunt de valoare? Câteodată tocmai fleacurile astea fac parale!

Se vede că îndărătul frunţii ei gândurile se băteau cap în cap:

— Pot să-mi iau unul de ăsta fără multă vorbă, în contul chiriei pe ultima lună! Dumnevoastră care ziceţi? Cel mare de deasupra patului?

— Pe nici unul. Aşteptaţi până se întoarce Rosenfeld. Sunt sigur că are să vină cu bani.

— Eu nu. Eu sunt proprietăreasă de hotel.

— Atunci de ce-aţi aşteptat atâta timp? De obicei sunteţi mai strictă.

— Promisiuni! Ce de promisiuni mi-a făcut! Ştiţi cum merg lucrurile pe-aici.

Rosenfeld apăru deodată în pragul uşii. Tăcut, scund şi calm. Înainte ca proprietăreasa să poată desohide gura el scoase nişte bani din buzunar.

— Poftim — şi uite nota. Fii bună, te rog, şi scrie pe ea achitat.

Proprietăreasa se uită mirată la bancnote. Se uită apoi la tablouri şi iar la bani. Voia să spună multe lucruri, dar îi pierise graiul. — Să vă dau restul, spuse ea în cele din urmă.

— Da, poţi să mi-l dai acum?

— Tmediat, n-am caseta la mine. Vă schimb numaidecât.

Ieşi pe uşă ca şi cum s-ar fi simţit profund jignită. Rosenfeld se uită la Ravic.

— Te rog să mă ierţi, spuse Ravic. Bătrâna m-a vârât cu forţa aici în cameră. N-am ştiut ce are de gând. Voia să afle ce valoare au tablourile.

— I-ai spus?

— Nu.

— Bun. Rosenfeld se uită la Ravic cu un zâmbet ciudat.

— De ce ţii asemenea tablouri aici? întrebă Ravic. Sunt asigurate?

— Nu. Nimeni nu fură tablouri. Asta se întâmplă o dată la douăzeci de ani, la câte un muzeu.

— Putea să ardă casa.

Rosenfeld dădu din umeri. — Trebuie să rişti. Asigurarea e prea scumpă pentru mine.

Ravic studie pictura lui van Gogh. Făcea cel puţin un milion de franci. Rosenfeld îi urmări privirea.

— Ştiu la ce te gândeşti. Cine are aşa ceva, trebuie să aibă şi bani s-o asigure. Dar eu n-am, trăiesc numai din tablouri. Le vând unul câte unul. Şi nu-mi place să le vând.

Sub Cézanne, pe o măsuţă, se găsea o spirtieră. Lângă ea, o cutie de cafea, un colţ de pâine, o farfurie cu unt şi câteva pungi. Camera era mică şi sărăcăcioasă, dar pe pereţii ei strălucea splendoarea lumii.

— Înţeleg foarte bine, spuse Ravic.

— M-am gândit că am s-o pot scoate la capăt, zise Rosenfeld. Până acum am plătit tot cu banii ăştia. Călătoria cu trenul, biletul de vapor, absolut tot, afară de chiria de pe ultimele trei luni. Am mâncat prost, dar n-am avut încotro. Obţinerea vizei durează prea mult. Astă-seară am fost nevoit să vând un Monet. Un peisaj de la Vertheuil. Credeam c-o să-l pot lua cu mine.

— Nu tot trebuia să-l vinzi în altă parte?

— Ba da, dar pe dolari. Aş fi luat de două ori pe-atâta.

— Pleci în America?

Rosenfeld făcu din cap că da. — E timpul s-o ştergem de-aici. Ravic se uită la el. — Pleacă şi Pasărea Morţii, spuse Rosenfeld.

— Care pasăre?

— A, nu ştii? Markus Meyer. L-am botezat Pasărea Morţii. Ştie după miros când trebuie să-ţi iei tălpăşiţa.

— Meyer? făcu Ravic. Tipul acela chel, care cântă din când în când la pian, jos, la Catacombă?

— Da. Îi spuneam Pasărea Morţii încă de la Praga.

— Bună poreclă.

— Totdeauna simte dinainte. A plecat din Germania cu două luni înainte de a veni Hitler. Din Viena cu trei luni înainte de Anschluss. Din Praga cu şase săptămâni înainte de ocupaţie. Eu mă ţin tot timpul după el. Totdeauna miroase. Aşa am şi reuşit să-mi salvez tablourile. Nu se mai putea scoate bani din Germania. Marea era blocată. Aveam un milion şi jumătate în investiţii. Am încercat să lichidez, dar au venit naziştii şi a fost prea târziu. Meyer a fost mai şmecher. Şi-a trecut, prin contrabandă, o parte din avere peste graniţă. Eu n-am avut curajul. Acum pleacă în Amercia şi eu mă ţin după el. Păcat de Monet.

— Poţi sa pleci cu restul banilor pe care i-ai luat pe el. Francul nu este încă blocat.

— Da, dar aş fi trăit mai mult timp din el dacă l-aş fi vândut acolo. Probabil că în curând are să trebuiască să-l sacrific pe Gauguin.

Rosenfeld se juca cu spirtiera. — Astea sunt ultimele, spuse el. Doar astea trei. Trebuie să trăiesc din ele. Pe o slujbă nu pot conta. Ar fi o adevărată minune. Astea trei au mai rămas. Unul mai puţin înseamnă o bucată de viaţă mai puţin.

Stătea abătut în faţa geamantanului. — La Viena — cinci ani n-a fost scump, am trăit cu puţini bani; dar m-a costat doi Renoir şi un pastel de Degas. La Praga am mâncat un Sisley şi cinci gravuri. Nu voia să dea nimeni nimic pe gravuri — două erau de Degas, un creion de Renoir şi două sepia de Delacroix. În America aş fi trăit cu ele un an întreg. Vezi, spuse el trist, acum nu mi-au mai rămas decât aceste trei tablouri. Ieri încă mai aveam patru. Viza asta mă costă cel puţin doi ani de trai. Dacă nu trei.

— Sunt o mulţime de oameni care nu au tablouri din care să trăiască.

Rosenfeld ridică din umerii lui osoşi. — Asta nu e o consolare.

— Nu, e drept, spuse Ravic.

— Cu tablourile astea trebuie să ies din război. Şi războiul are să ţină mult timp.

Ravic nu răspunse. — Aşa spune Pasărea Morţii, zise Rosenfeld. Şi nici măcar nu e sigur că America va fi ferită.

— De-acolo unde o să se mai ducă? întrebă Ravic. N-au mai rămas multe locuri de refugiu.

— Nu ştie nici el precis. Se gândea la Haiti. Nu credea că o republică de negri are să intre în război.

Rosenfeld vorbea cât se poate de serios. — Sau Honduras. O mică republică din America Centrală. San Salvador. Toate chiar Noua Zeelandă.

— Noua Zeelandă? Cam departe, nu?

— Departe? Rosenfeld surâse trist. — Departe de ce?

27

O mare, o mare întunecată şi plină de tunete, care izbea în urechile lui. Apoi un sunet strident pe coridoare, un vapor pregătit pentru a fi distrus — şi noapte, obişnuita fereastră palidă care apare la sfârşitul somnului, iarăşi sunetul — telefonul.

Ravic ridică receptorul. — Alo...

— Ravic...

— Ce e? Cine e?

— Eu. Nu mă recunrşti?

— Ba da. Acum da. Ce s-a întâmplat?

— Trebuie să vii! Repede! Numaidecât!

— Dar ce este?

— Vino, Ravic! S -a întâmplat ceva.

— Ce s-a întâmplat?

— S-a întâmplat ceva. Mi-e teamă! Vino! Vino imediat! Ajută-mă! Ravic! Vino!

Telefonul se întrerupse. Ravic aşteptă. Veni tonul, Joan închisese telefonul. Puse receptorul la loc şi privi înainte în noaptea palidă. Somnul provocat de narcotic atârna încă greu îndărătul frunţii lui. Haake, acesta fusese primul lui gând. Haake — până ce recunoscuse fereastra şi-şi dăduse seama că era la Internaţional şi nu la Prince-de-Galles. Se uită la ceas. Limbile fosforescente arătau patru şi douăzeci. Sări brusc din pat. În seara în care se întâlnise cu Haa'ke, Joan îi spusese ceva de o primejdie, o teamă. Dacă... orice era posibil! Văzuse cele mai ciudate întâmplări. Îşi pregăti în grabă trusa şi se îmbrăcă.

Găsi un taxi la colţul străzii. Şoferul avea cu el un mic griffon. Câinele stătea pe gâtul lui ca un guler de blană. Când vira maşina se legăna şi el. Ravic simţea că înnebuneşte. Îi venea să trântească animalul pe canapeaua maşinii, dar ii cunoştea pe şoferii parizieni.

Maşina duduia prin npaptea caldă de iulie. Parfumul fin al frunzişului care respira timid. Florile ramurilor, pe alocuri tei, umbre, un cer de iasomie brodat cu stele, printre ele un aeroplan, cu lumini intermitente, roşii şi verzi, ca un bărzăune sinistru şi ameninţător printre licurici, străzi decolorate, zumzetul pustiului, cântecul a doi beţivi, sunetele unui acordeon într-un subsol şi, deodată, şovăiala, teama, graba: poate că era prea târziu.

Casa. Întunericul călduţ şi somnoros. Ascensorul cobora ca o insectă greoaie, luminată. Ravic ajunsese la primul etaj, se răzgândi şi coborî iar la parter. Ascensorul urca mai repede, cât era el de încet.

Ascensoarele Parisului ca nişte jucării! Celule şubrede, scârţâitoare, răguşite, deschise în partea de sus, deschise în lături, nimic altceva decât un fund cu câteva bare de fier, cu un bec ars, cu celălalt slab înşurubat şi tremurând trist — în sfârşit, ultimul etaj. Împinse grilajul şi sună la uşă.

Îi deschise Joan. Se uită la ea. Nici o urmă de sânge — faţa îi era normală, nimic. — Ce este? întrebă el. Unde e...

— Ravic. Ai venit!

— Unde e — ai făcut ceva?

Joan se dădu înapoi. El intră în cameră şi privi împrejur. Nu era nimeni. — Unde? În dormitor?

— Ce să fie? întrebă ea.

— E cineva în dormitor? E cineva la tine?

— Nu. De ce?

Ravic se uită la ea. — Nu e nimeni la mine când vii tu, spuse ea.

El privea mai departe. Era sănătoasă şi-i zâmbea. — Cum de-ţi vin asemenea idei?

Zâmbetul ei se accentuă. — Ravic, spuse ea şi el îşi dădu seama, ca şi cum o ploaie de grindină i-ar fi biciuit faţa, că Joan îl crede gelos şi se bucură. Trusa cu instrumente atârnă, deodată, ca o tonă în mâna lui. O puse pe scaun. — Mincinoasă afurisită, spuse el.

— Ce? Ce te-a apucat?

— Mincinoasă afurisită, repetă el. Şi eu, imbecil, că mă las păcălit.

Îşi luă trusa şi se îndreptă spre uşă. Ea i se aşeză numaidecât în cale. — Ce vrei să faci? Nu pleca! Nu poţi să mă laşi singură! Nu ştiu ce se întâmplă dacă mă laşi singură!

— Mincinoaso! spuse el. Puţin îmi pasă că minţi, dar mă dezgustă când văd că foloseşti minciuni atât de ieftine. Cu aşa ceva nu se joacă!

Joan îl împinse din dreptul uşii. — De ce nu te uiţi în jurul tău? Nu vezi că s-a întâmplat ceva? Uite ce-a făcut în furia lui! Mi-e frică să nu se-ntoarcă! Nici nu-ţi închipui de ce e în stare.

Un scaun era răsturnat pe jos. O lampă. Câteva cioburi de geam.

— Puneţi pantofi când umbli prin casă, spuse Ravic, ca să nu te tai. E singurul sfat pe care ţi-l pot da.

Printre cioburi era o fotografie. Împinse bucăţile de geam cu piciorul şi ridică fotografia.

— Poftim — o aruncă pe masă. Şi acum lasă-mă în pace.

Joan stătea înaintea lui şi-l fixa. Faţa i se schimbase.

— Ravic, spuse ea cu o voce reţinută. Puţin îmi pasă cum mă numeşti. Am minţit de multe ori, şi am să mai mint. Toţi vreţi asta.

Împinse fotografia, care alunecă pe masă şi căzu în aşa fel încât Ravic putea să vadă a cui era. Nu era fotografia bărbatului cu care o văzuse pe Joan la Cloche d'Or

— Toţi vreţi să fiţi minţiţi, spuse ea plină de dispreţ. "Să nu mă minţi! să nu mă minţi! Spune-mi numai adevărul!" Şi când spun adevărul, nu-l puteţi suporta. Nici unul din voi! Pe tine însă nu te-am minţit de multe ori. Pe tine nu. Cu tine n-am vrut să...

— Bine, bine, spuse Ravic. Nu-i nevoie să vorbim despre asta. Se simţea mişcat. Ceva îi atinsese şi îl supărase. Nu mai voia să fie atins.

— Nu, cu tine nu este nevoie, spuse ea, şi-l privi aproape rugător.

— Joan...

— Nici acum nu mint. Nu mint complet, Ravic. Te-am chemat fiindcă, într-adevăr, mi-era frică. Noroc că am putut să-l scot pe uşă. Am încuiat-o şi el a urlat afară — şi, între timp, ţi-am telefonat. A fost primul meu gând. Sunt chiar atât de vinovată?

— Erai grozav de calmă şi de netulburată când am venit.

— Fiindcă plecase şi fiindcă ştiam că ai să vii să mă ajuţi.

— Bun. Atunci totul e în ordine şi pot să plec.

— Are să vină înapoi. A strigat că are să se întoarcă. Acum s-a dus undeva şi bea. Ştiu precis. Şi când se întoarce beat, nu e ca tine — el nu ştie să bea.

— Destul! spuse Ravic. Încetează! E prea absurd. N-ai decât să încui uşa. Şi să nu mai faci una ca asta.

Ea rămase pe loc.

— Ce să fac? izbucni ea.

— Nimic.

— Te sun — de trei ori, de patru ori — şi tu nu răspunzi, îmi spui să te las în pace. Ce înseamnă asta?

— Exact ce-am spus.

— Exact ce-ai spus? Cum exact ce-ai spus? Ce suntem noi, nişte automate pe care le poţi închide şi deschide? într-o seară totul este minunat şi plin de iubire, şi — apoi, deodată...

Tăcu şi se uită în ochii lui Ravic.

— Eram sigur că o să urmeze asta, spuse el încet. Eram sigur că ai să profiţi cum ştii mai bine. Aşa eşti tu! Ai ştiut atunci că era pentru ultima oară şi trebuia să te opreşti acolo. Ai fost cu mine şi pentru că era ultima oară a fost aşa cum a fost şi a fost bine. Ne-am luat rămas bun şi eram plini unul de altul şi noaptea aceea ne-ar fi rămas în amintire; dar tu n-ai putut rezista să n-o exploatezi ca o afaceristă, să n-o transformi

într-o nouă cerere, să nu faci din ceva unic, înaripat, o prelungire grotească. Şi fiindcă eu n-am vrut, te-ai folosit de acest truc dezgustător şi acum trebuie să rumegăm un lucru despre care e o neruşinare chiar să vorbim.

— N-am...

— Ai ştiut! o întrerupse el. Nu minţi iar! Nu vreau să repet ce-ai spus. Mi-e cu neputinţă! Ai ştiut! Amândoi am ştiut. Nu voiai să mai vii.

— Dar nici n-am venit!

Ravic se uită ţintă la ea şi de abia se putea stăpâni.

— N-ai venit, dar ai telefonat.

— Ţi-am telefonat fiindcă mi-era frică!

— O, Doamne, spuse Ravic. E prea stupid! Renunţ.

Joan zâmbi uşor

— Şi eu, Ravic. Nu vezi că nu vreau altceva, decât să stai aici?

— Tocmai ce nu vreau eu.

— De ce? Joan continuă să zâmbească.

Ravic se dădu bătut. Joan refuza pur şi simplu să-l înţeleagă şi dacă ar fi stat să-i explice, cine ştie eum avea să se sfârşească?

— Asta e o corupţie, spuse el în cele din urmă. Ceva ce tu nu poţi înţelege.

— Ba pot, răspunse ea încet. Poate că ai dreptate. Dar de ce e altfel decât săptămâna trecută?

— Era la fel şi atunci.

Joan se uită la el.

— Puţin îmi pasă de definiţii.

El nu răspunse Simţea cum Joan îl învinge.

— Ravic, spuse ea venind mai aproape. Ba, am spus atunci că s-a sfârşit. Am spus că n-ai să mai auzi de mine. Am spus fiindcă aşa ai vrut tu. Nu poţi să înţelegi?

— Nu, replică el aspru. Tot ce înţeleg e că vrei să te culci cu doi bărbaţi.

Ea nu se mişcă — Nu, spuse ea apoi. Dar chiar dacă ar fi aşa, ce te interesează pe tine?

Ravic rămase cu ochii la ea.

— În definitiv, ce te interesează pe tine? repetă ea. Te iubesc. Nu e destul?

— Nu.

— Tu n-ai nevoie să fii gelos. Ceilalţi n-au decât. Tu nu. Şi tu niciodată n-ai fost...

— Serios?

— Da, nici măcar nu ştii ce înseamnă asta.

— Sigur că nu. Fiindcă nu fac scene dramatice ca tânărul tău..

Joan zâmbi.

— Ravic, spuse ea, gelozia începe cu aerul pe care-l respiră celălalt.

Ravic nu răspunse Joan stătea în faţa lui şi-l privea. Îl privea şi tăcea. Aerul, coridorul îngust, lumina palidă — toate se umplură deodată de ea. Plină de aşteptare, de o forţă gingaşă, dar în acelaşi timp imperioasă, ca atracţia pământului pentru cel ce se reazimă, ameţit, de balustrada unui turn.

Ravic o simţea şi-i rezista. Nu voia să se lase prins de ea. Acum nu se mai gândea să plece. Dacă ar fi plecat, forţa l-ar fi urmărit. Voia ca sfârşitul să fie precis. A doua zi avea nevoie de limpezime.

— Ai ceva de băut? întrebă el.

— Da. Ce vrei? Calvados?

— Coniac, dacă ai. Sau fie şi calvados. Mi-e totuna.

Joan se duse repede la dulăpior. Ravic o urmări cu privirile. Mişcările

suple, iradierea invizibilă, alura, totul în ea care spunea "aici să ne ridicăm colibele", vechea şi eterna dezamăgire — ca şi cum sângele poate aduce o pace care să ţină mai mult de-o noapte.

Gelozie. El nu ştia ce-i aceea? Dar era oare ceva ce nu ştia el din imperfecţiunea dragostei? Nu era aceasta o durere mai veche, mai nealinată decât mica supărare personală, gelozia? Nu începea cu sentimentul că trebuie să mori primul, înaintea celuilalt?

Joan nu aduse calvados. Aduse o sticlă de coniac. Bun, se gândi el. Uneori dă dovadă de percepţie. Dădu fotografia la o parte ca să-şi pună paharul pe jos. Apoi o ridică s-o privească. Era metoda cea mai simplă de a strica efectul unei femei — să te uiţi la urmaşul tău.

— Ce memorie slabă am, spuse el, credeam că arată cu totul altfel.

Joan puse sticla jos.

— Dar nu e el.

— Va să zică — altul la rând.

— Da. Asta a fost cauza scandalului.

Ravic mai bău o înghiţitură de coniac.

— Eşti complet lipsită de tact. Nu e bine să ţii fotografiile la vedere când îţi vine fostul amant. Fotografiile trebuiesc ţinute ascunse. Altfel e de prost gust.

— Asta nu era la vedere. A găsit-o el. A scotocit peste tot. Şi-apoi, nu se poate fără fotografii. Tu nu înţelegi asta. O femeie ar înţelege. Nu voiam ca el s-o vadă.

— Şi-acum v-aţi certat. Depinzi de el?

— Nu. Am un contract pe doi ani.

— El ţi-a înlesnit să-l obţii?

— De ce nu? Era sincer mirată. Are vreo importanţă?

— Nu, dar sunt oameni care pun la inimă asemenea lucruri.

Joan ridică din umeri. Ravic îşi dădea seama. O amintire. O nostalgie. Umeri care nu de mult se ridicau lângă el, încet, regulat, în somn. Un nor fugar de păsări sclipitoare pe cerul roşcat al nopţii. Departe? Cât de departe? Vorbeşte, contabil nevăzut! Este numai îngropată, sau acestea sunt, într-adevăr, ultimele răsfrângeri fugare? Cine poate şti?

Ravic luă fotografia de pe masă. O faţă. O faţă oarecare. Una dintr-atâtea milioane.

— De când? întrebă ei.

— Nu de mult. Lucrăm împreună. Acum câteva zile. După ce tu n-ai... la Fouquet.

Ravic ridică mâna.

— Bine, bine. Ştiu. Dacă în seara aceea aş fi... tu ştii că nu-i adevărat.

Joan sovăia.

— Nu.

— Tu ştii asta. Nu minţi! Lucrurile însemnate n-au o răsuflare atât de scurtă.

Ce voia el să audă? De ce spusese asta? În definitiv, nu voia să audă o minciună?

— E adevărat şi nu-i adevărat, spuse ea. Nu mă pot stăpâni, Ravic. Parcă ar fi ceva care m-ar împinge de la spate. E ca şi când mi-ar lipsi ceva. Apuc, trebuie să-l prind şi când îl am, nu mai este nimic. După aceea caut ceva nou. Ştiu dinainte că are să se termine la fel, dar nu mă pot reţine. Mă împinge şi mă azvârle; mă mulţumeşte pentru scurt timp şi după aceea îmi dă drumul şi mă lasă cu un gol, ca foamea, ca apoi să se întoarcă iar.

"Am pierdut-o, se gândea Ravic. Cu totul şi pentru totdeauna. S-a

terminat cu greşelile, cu trezirile, cu întoarcerile. Bine că ştiu acum. E bine s-o ştiu, când aburii închipuirii vor tulbura iarăşi lentilele raţiunii."

Chimie tainică, inexorabilă, fără de nădejde! Sângele care a curs odată împreună, nu va mai curge nicicând cu aceeaşi forţă. Ceea ce o mai reţinea pe Joan şi o făcea să se întoarcă din când în când la el era o parte din el, în care ea nu pătrunsese. Odată ce ar fi pătruns, ar fi plecat pentru totdeauna. Cine ar fi avut puterea să aştepte? Pa cine l-ar fi încântat o asemenea aşteptare? Cine ar fi putut să se dea învins?

— De ce nu sunt şi eu tare ca tine, Ravic?

Ravic râse. Alta acum. — Tu eşti mult mai tare decât mine.

— Nu-i adevărat. Nu vezi cum alerg după tine?

— E cea mai bună dovadă. Ţie-ţi dă mâna, mie nu.

Se uită o clipă atentă, la el. Lumina de pe faţa ei se stinse.

— Tu nu poţi să iubeşti, spuse ea. Tu nu ştii să te dăruieşti.

— În schimb tu te dăruieşti tot timpul. Asta te salvează.

— Nu poţi să vorbeşti serios?

— Vorbesc foarte serios cu tine.

— Atunci de ce nu mă pot lipsi de tine?

— Eu văd că te lipseşti foarte bine.

— Să lăsăm asta. Ştii că n-are nici o legătură cu dragostea. Dacă m-aş putea lipsi de tine, n-aş alerga după tine. Pe alţii i-am uitat. Pe tine nu. De ce?

Ravic sorbi din pahar. — Poate fiindcă nu m-ai vârât de tot sub papuc.

Joan tresări. Apoi dădu din cap. — N-am reuşit să-i vâr pe toţi sub papuc, aşa cum spui tu. Pe unii chiar deloc. Şi totuşi i-am uitat. Am suferit, dar i-am uitat.

— Ai să mă uiţi şi pe mine. Totul nu este decât prea recent.

— Nu-i adevărat. Niciodată. Mă faci să mă tulbur.

— De ce întrebi asta?

— Nici nu-ţi închipui câte lucruri poate uita omul, zise Ravic. E o mare fericire şi o cumplită nenorocire.

— Tot nu mi-ai spus de ce se întâmplă aşa cu noi.

— E un lucru pe care nici unul din noi doi nu-l poate explica. Putem vorbi mult şi bine, ca până la urmă să fim şi mai nelămuriţi. Sunt lucruri care nu se pot explica şi altele care nu se pot înţelege. Binecuvântată fie jungia din noi. Am plecat.

Joan se ridică brusc.

— Nu poţi să mă laşi singură.

— Vrei să te culci cu mine?

Se uită la el şi tăcu. — Sper că nu, spuse el.

— De ce întrebi asta?

— Ca să mă înveselesc. Du-te la culcare. S-a făcut ziuă. Nu e ora pentru tragedii.

— Nu vrei să rămâi?

— Nu. Şi nici n-am să mă mai întorc.

Joan rămase liniştită. — Niciodată?

— Niciodată. Şi nici tu n-ai să mai vii la mine.

Joan clătină uşor din cap. Apoi arătă spre masă.

— Din cauza asta?

— Nu.

— Nu te-nţeleg. La urma urmei, putem...

— Nu! spuse el repede. Asta nu. Formula prieteniei. Mica grădină de zarzavat pe lava emoţiilor moarte. Nu, nu putem face aşa ceva. Noi nu. Înţeleg dacă ar fi vorba de o dragoste infimă, dar nici atunci. Dragostea nu trebuie mânjită de prietenie. Ce s-a sfârşit, s-a sfârşit.

— Dar de ce tocmai acum...

— Ai dreptate. Trebuia să se întâmple mai devreme. Când m-am întors din Elveţia. Dar nimeni nu este atotştiutor. Şi uneori nu vrem să ştim totul. Era... Se întrerupse.

— Ce era? Stătea înaintea lui de parcă ar fi fost ceva ce nu înţelegea şi pe care trebuia să-l afle numaidecât. Era palidă şi ochii îi erau strălucitori — Ce-a fost cu noi Ravic? şopti ea.

Dincolo de părul ei se vedea coridorul semiobscur, care parcă ducea într-o peşteră unde nădejdile se întunecau, o peşteră scăldată de lacrimile atâtor generaţii şi de roua atâtor speranţe noi.

— Iubire, spuse el.

— Iubire?

— Iubire. De-aceea s-a şi sfârşit.

Închise uşa după el. Ascensorul. Apăsă pe buton, însă el nu-l aşteptă să urce; o aştepta pe Joan să vină după el. O luă în goană pe scări. Se mira că nu aude uşa. La al doilea etaj se opri şi rămase să asculte. Nici o mişcare. Nimeni.

Taxiul era tot în faţa casei. Uitase de el. Şoferul duse mâna la pălărie şi zâmbi cu înţeles. — Cât face? întrebă Ravic.

— Şaptesprezece franci şi cincizeci de centime.

Ravic plăti. — Nu mergeţi înapoi? întrebă şoferul surprins.

— Nu. Mă duc pe jos.

— E cam departe.

— Ştiu.

— Atunci nu era nevoie să vă aştept. Vă costă unsprezece franci pe degeaba.

— Nu face nimic.

— Şoferul încerca să aprindă un capăt de ţigară, negru şi umezit, care îi stătea lipit de buză. — Sper că a meritat atâtea parale.

— Chiar mai mult! spuse Ravic.

Grădinile erau scăldate în lumina rece a dimineţii. Aerul era cald, dar lumina era rece. Boschete de liliac, albite de praf. Bănci. Pe una din ele dormea un om cu faţa acoperită de un exemplar din *"Paris Soir"*. Era aceeaşi bancă pe care stătuse Ravic în seara aceea ploioasă.

Se uită la omul adormit. Ziarul se ridica ritmic peste faţa acoperită de un exemplar din *"Paris Soir"*. Era un suflet, sau ar fi fost un fluture care stă gata să se avânte spre cer cu ultimele ştiri senzaţionale. Titlurile groase respirau uşor! Hitler declară că nu are pretenţii teritoriale în afară de coridorul polonez. Iar dedesubt:

O spălătoreasă îşi omoară bărbatul cu un fier încins. Se vedea fotografia unei femei zâmbitoare. Alături de ea tresălta o altă fotografie: *Chamberlain declară că pacea mai este încă posibilă;* un oarecare funcţionar de bancă, cu umbrelă şi cu chipul unei oi fericite. Sub picioarele lui, cu litere mici: *Sute de evrei mor aşteptând la frontieră.*

Omul care-şi apăra cu ziarul faţa de rouă dimineţii şi de lumină dormea adânc şi împăcat.

Purta nişte pantofi de pânză veche şi rupţi, pantaloni de lână cafenii şi o haină peticită. Ce scria în ziar nu-l privea pe el. Era atât de jos încât nu-l mai interesa — după cum unui peşte din adâncurile oceanului puţin îi pasă de furtunile de la suprafaţă.

Ravic se întoarse pe jos la internaţional. Era senin şi liber. Nu lăsase nimic în urma lui. Nici nu mai avea nevoie de ceva. Nu mai exista nimic

care să-l poată tulbura. În cursul zilei avea să se mute la Prince-de-Galles. Cu două zile înainte; dar era mai bine să-l aştepte pe Haake din timp, decât să fie prea târziu.

28

Holul hotelului Prince-De-Galles era gol când Ravic coborî scările. Un radio portativ cânta în surdină pe ghişeul biroului de primire. Două femei spălau pe jos. Ravic trecu grăbit şi fără să-l vadă nimeni. Se uită la ceasornicul de deasupra uşii. Era ora cinci dimineaţa.

Ajunse la Fouquet. Restaurantul era gol. Se închisese de curând. Rămase câteva minute pe trotuar, apoi opri un taxi şi se duse la Şeherezada.

Morosow stătea în faţa uşii şi văzându-l îl privi întrebător.

— Nimic, spuse Ravic.

— Mi-am închipuit. Nu era să vină Ghiar astăzi.

— Ba da. Astăzi este a paisprezecea zi.

— O zi n-are nici o importanţă. Ai stat tot timpul în hotel?

— Da, de ieri-dimineaţă. până acum.

— Are să-ţi telefoneze mai târziu, spuse Morosow. Poate că a fost ocupat sau a amânat cu o zi.

— Acum de dimnieaţă am o operaţie.

— Nu telefonează el cu noaptea în cap.

Ravic nu răspunse. Se uită la un taxi din care coborâse un gigolo în frac alb. După el se dădu jos o doamnă palidă, cu dinţii mari. Morosow le deschise uşa. Strada se umplu deodată de parfum Chanel Cinq. Doamna şchiopăta uşor. Tânărul gigolo o urmă leneş, după ce plăti taxiul. Doamna îl aştepta la uşă. Ochii ei erau verzi în lumina lămpilor. Pupilele îi erau contractate.

— Precis că n-are să-ţi telefoneze la o asemenea oră, spuse Morosow când se întoarse.

Ravic nu răspunse.

— Dacă-mi dai cheia, mă duc eu la hotel, la opt, declară Morosow. Pot să aştept până te întorci.

— Trebuie să te culci.

— Ei, asta-i acum. N-am decât să dorm în patul tău, dacă mă prinde somnul. Ştiu că n-are să telefoneze nimeni, dar mă duc numai ca să te liniştesc pe tine.

— Operaţia ţine până la unsprezece.

— Foarte bine. Dă-mi cheia. Nu vreau ca de emoţie să-i coşi unei doamne din foburgul Saint-Germain, ovarele de stomac. S-ar putea întâmpla să debordeze un copil. Ai cheia?

— Da. Poftim.

Morosow puse cheia în buzunar; scoase apoi o cutie de bomboane de mentă şi-i oferi lui Ravic. Ravic refuză. Morosow luă câteva şi le aruncă în gură. Bomboanele dispărură după barba lui, ca nişte păsărele albe care intră într-o pădure — Sunt răcoritoare, spuse el.

— Ai stat vreodată o zi întreagă într-o cameră pluşată, aşteptând ceva? întrebă Ravic.

— Chiar mai mult. Dar tu?

— Da. Dar nu pentru aşa ceva.

— Nu ţi-ai luat nimic de citit cu tine?

— Berechet. Dar n-am citit nici un rând. Până la câte eşti ocupat aici?

Morosow deschise portiera unui taxi. Din el coborâră o droaie de

americani. Îi conduse pînă la intrare şi le deschise uşa. — Cel puţin încă două ore, spuse el când se întoarse. Uită-te şi tu ce se întâmplă. De mulţi ani n-a mai fost o astfel de nebunie. Toate localurile sunt arhipline. E şi Joan înăuntru.

— Da?

— Da. Cu alt bărbat, dacă te interesează.

— Nu, spuse Ravic.

Se întoarse, gata să plece. — Atunci te văd mai târziu.

— Ravic, strigă Morosow după el.

Ravic făcu câţiva paşi înapoi. Morosow scoase cheia din buzunar.

— Poftim! Cum vrei să intri la tine în cameră la Prince-de-Galles? Lasă uşa deschisă când pled.

— Nu dorm la Prince-de-Galles, zise Ravic luând cheia. E mai bine să nu mă arăt prea mult pe-acolo.

— Ar trebui să dormi la Prince-de-Galles. La hotelul la care stai trebuie să şi dormi. E mai prudent, în caz că poliţia se interesează la biroul de primire.

— E adevărat. Dar în acelaşi timp e bine să pot dovedi că am stat tot timpul la Internaţional în caz că se întâmplă să se intereseze. Am aranjat lucrurile la Prince-de-Galles. Patul răvăşit, baia, prosoapele şi toate celelalte folosite, aşa încât pare că am plecat dis-de-dimineaţă.

— Bun. Atunci dă-mi cheia înapoi.

Ravic clătină din cap. — E mai bine să nu te vadă pe acole.

— Ce-are a face?

— Are, Boris. Nu e cazul să fim imbecili. Barba ta nu este un lucru obişnuit. Afară de asta, ai dreptate: trebuie să trăiesc şi să procedez ca şi când nu s-ar întâmpla nimic. Dacă Haake telefonează de dimineaţă, are să încerce şi în cursul după-amiezii. Dacă nu m-aş bizui pe asta aş ajunge o epavă în douăzeci şi patru de ore.

— Unde te duci acum?

— La culcare. Cred că n-o să telefoneze la ora asta.

— Putem să ne întâlnim undeva mai târziu dacă vrei.

— Nu, Boris. Sper să dorm la ora când ai să termini serviciul aici. La opt trebuie să operez.

Morosow se uită la el cu îndoială. — Fie. Atunci am să trec după-masă să te văd la Prince-d'e-Galles. În caz că se întâmplă ceva până atunci, dă-mi un telefon la hotel.

— Bine.

Străzile. Oraşul. Cerul roşiatic. Tremuratul luminilor roşii, albe şi albastre în dosul caselor. Jocul vântului pe la răspântii şi bistrourile ca nişte pisici răsfăţate. Oameni, aer proaspăt, după o zi trăită în îmbâcseala unei camere de hotel. Ravic mergea pe bulevardul din spatele Şeherezadei. Pomii dinapoia gardurilor răspândeau şovăitor o amintire de păduri şi de verdeaţă în noaptea de plumb. Se simţi deodată searbăd şi sfârşit, gata să cadă. "Dacă aş abandona, gândea ceva înlăuntrul lui, aş abandona de tot, aş uita, m-aş despuia de obsesia aceasta, aşa cum se despoaie şarpele de pielea cea veche! Ce însemnătate are pentru mine această melodramă a unui trecut aproape uitat? Ce mă interesează pe mine omul acesta, acest instrument neînsemnat şi întâmplător, această unealtă fără importanţă dintr-un crâmpei întunecat al Evului Mediu, din timpul unei eclipse solare în Europa Centrală?"

Ce-l mai interesa? O prostituată, în dreptul unei uşi, încercă să-l atragă. Îşi desfăcu rochia, care era astfel croită încât se putea deschide în faţă ca un halat. Pielea palidă lucea nelămurit. Ciorapi lungi, negri, orbite negre în întunecimea cărora ochii nu se mai vedeau: carne pângărită, descompusă, care şi începuse să devină fosforescentă. O secătură cu

ţigara lipită de buza de sus stătea, rezemat de un copac şi se uita la Ravic. Câteva camioane cu zarzavat trecură pe stradă. Cai, cu capetele plecate şi cu muşchii încordaţi sub piele. Mirosul puternic al legumelor, al căpăţânelor de conopidă, aidoma unor creieri pietrificaţi între foile verzi, culoarea vie a roşiilor, coşurile cu fasole, ceapă, cireşe şi ţelină.

Ce-l mai interesa? Unul mai mult sau mai puţin. Unul mai mult sau mai puţin dintr-o sută de mii de oameni, tot atât de răi sau poate chiar mai răi. Unul mai puţin. Se opri brusc. Asta era! Simţi cum se înviorează. Asta era! Din cauza asta crescuseră, din cauză că oamenii se plictiseau, voiau să uite şi-şi ziceau: ce mă interesează pe mine? Asta era! Unul mai puţin! Da, unul mai puţin — nu era nimic şi era totul! Totul! Îşi scoase încet o ţigară din buzunar şi tot încet şi-o aprinse. Şi, deodată, în timp ce flacăra galbenă a chibritului îi lumina palmele, îşi dădu seama că nimic nu-l putea împiedica să-l ucidă pe Haake. Totul depindea de acest act. Era mai mult decât o simplă răzbunare personală. S-ar fi simţit vinovat de o crimă îngrozitoare dacă n-ar fi făcut-o; ca şi când lumea ar fi fost pierdută pentru totdeauna fără gestul lui. În acelaşi timp îşi dădea seama precis că nu era aşa — dar totuşi, depăşind orice explicaţie şi orice logică, îi zvâcnea în sânge gândul întunecat că trebuia s-o facă, ca şi cum din fapta lui s-ar fi născut valuri nevăzute şi, ca şi cum, evenimente mult mai mari aveau să se întâmple mai târziu. Ştia că Haake era un mărunt slujitor al groazei, fără prea mare însemnătate: dar simţi deodată cât de nemărginit, de important era să-l omoare.

Flacăra din golul mâinilor se stinse. Ravic aruncă chibritul. Zorile atârnau de copaci. O pânză argintie, ţinută de primul ciripit al vrăbiilor. Se uită mirat în jurul lui. Se întâmplase ceva cu el. Un tribunal nevăzut ţinuse o şedinţă şi pronunţase o sentinţă. Vedea pomii în toată limpezimea lor, zidurile galbene ale unei case, cenuşiul unui gard de fier de lângă el, strada în ceaţa albăstrie; avea sentimentul că nu le va uita niciodată. Şi ştia că-l va ucide pe Haake şi că nu mai era o simplă răfuială a lui, ci cu mult mai mult. Un început...

Ravic trecu pe lângă Osiris. Câţiva beţivi ieşriă clătinându-se. Ochii le erau sticloşi şi feţele aprinse. Ravic se uită după ei. Se opriră la marginea trotuarului. Nu trecea nici un taxi. Înjurară câtăva vreme şi plecară pe jos, greoi şi zgomotoşi. Vorbeau nemţeşte.

Ravic voise să se ducă la hotel, dar se răzgândi. Îşi amintea de cuvintele Rolandei, care-i spusese că, de câteva luni, Osiris era frecventat de numeroşi turişti germani. Intră în local.

Rolande stătea la bar, rece, atentă, în uniforma ei neagră de *gouvernante*. Pianul electric răsuna strident în pereţii egipteni. — Rolande, spuse Ravic.

Rolande se întoarse — Ravic! N-ai mai fost pe la noi de o veşnicie. Bine că ai venit.

— De ce?

Se rezemă lângă ea, de bar, şi-şi aruncă ochii prin aală. Nu mai rămăseseră mulţi consumatori. Câte unul, doi, stăteau cocoşaţi deasupra meselor, somnoroşi.

— Plec de aici, spuse Rolande. Peste o săptămână.

— Pentru totdeauna?

Rolande dădu din cap şi scoase o telegramă din sân.

— Poftim!

Ravic o desfăcu şi i-o dădu înapoi. — Mătuşa ta? A murit, în sfârşit?

— Da. I-am spus doamnei că plec. E furioasă, dar înţelege. În locul meu are să fie luată Janette. Mai rămân câteva zile aici ca s-o învăţ.

Doamna, săraca, spuse Rolande râzând, voia să-şi petreacă vara la Cannes. Vila ei e plină de pe acum de musafiri. Ştii că acum un an a devenit contesă. S-a măritat cu un peşte din Toulouse. Îi dă cinci mii de franci pe lună cu condiţia să nu plece din oraşul lui. Acum trebuie să stea aici, biata de ea.

— Îţi deschizi café-ul?

— Da. Toată ziua alerg după cumpărături. Lucrurile sunt mai ieftine la Paris. Creton pentru perdele. Ce zici de desenul ăsta?

Scoase din sân un petic de pânză mototolită. Flori multicolore pe un fond galben. — Minunat, spuse Ravic.

— Îl iau cu treizeci la sută rabat. E din stocul de anul trecut. Ochii Rolandei radiau căldură şi duioşie.

— Fac economie de trei sute şaptezeci şi cinci de franci. Nu-i rău, ce zici?

— Splendid. Te măriţi?

— Da.

— De ce vrei să te căsătoreşti? De ce nu aştepţi câtva timp până te aranjezi?

Rolande râse. — Nu te pricepi la afaceri, Ravic. Fără un bărbat nu merge. Ştiu eu ce fac.

Ravic se uită la ea şi se gândi cât de tare, de sigură şi de liniştită era. Le prevăzuse pe toate. Fără un bărbat nu mergea.

— Să nu pui banii pe numele lui de la început, spuse Ravic. Aşteaptă să vezi cum merge.

Rolande râse iarăşi. — Ştiu cum o să meargă. Suntem oameni cu cap. Avem nevoie unul de altul. Un bărbat nu mai e bărbat dacă îi ţine nevastă-sa banii. N-am nevoie de un peşte. Trebuie să pot să-mi respect soţul. Nu pofe să-l respect dacă are să vină la mine toată ziua să-mi ceară bani. Înţelegi?

— Da, spuse Ravic fără să fi înţeles.

— Perfect, zise ea încântată. Vrei să bei ceva?

— Nimic. Trebuie să plec. Am intrat numai în treacăt. Am de lucru în dimineaţa asta

Rolande se uită la el. — Văd că eşti treaz. Nu vrei o fată?

— Nu.

Rolande făcu un semn discret spre două fete să se ducă la un bărbat care stătea adormit pe o banchetă. Celelalte se zbenguiau prin salon. Numai câteva stăteau pe taburetele aşezate în două şiruri în mijlocul sălii. Celelalte se dădeau pe gheaţă, pe parchetul coridorului. Două din ele ţineau de mâini pe o a treia lăsată pe vine şi o trăgeau de la un capăt la celălalt. Părul li se despletise, sânii se băteau unul de altul, umerii luceau, sumara lor îmbrăcăminte de mătase nu mai ascundea nimic, ţipau de plăcere, şi Osiris se transformase într-o scenă arcadiană de o inocenţă clasică.

— E vară, spuse Rolande. Trebuie să le dăm o oarecare libertate dimineaţa. Joi, continuă ea, uitându-se la Ravic, este ultima mea seară. Doamna dă o serbare în cinstea mea. Vii şi tu?

— Joi?

— Da.

Joi, se gândi Ravic. Peste şapte zile. Şapte zile ca şapte ani. Joi — faptul avea să fie consumat. Joi — cine era în stare să se gândească atât de departe?

— Cu plăcere spuse ei. Unde?

— Aici, la ora şase.

— Perfect. Am să vin şi eu. Noapte bună, Rolande.

— Noapte bun, Ravic.

Se întâmplă în timp ce aplica depărtătorul. Se întâmplă iute, alarmant şi fierbinte. Avu o clipă de ezitare. Cavitatea abdominală roşie, deschisă, aburul subţire al pan-samentelor ude şi fierbinţi cu care intestinele erau ţinute în sus, sângele care picura din vinele delicate, lângă copci — apoi, deodată, o văzu pe Eugénie că-l priveşte cu ochi întrebători, văzu faţa mare a lui Veber, cu toţi porii ei şi cu fiecare fir de păr al mustăţii sub lumina aceea metalica — se reculese şi continuă să lucreze liniştit.

Cosea. Mâinile lui coseau. Incizia se închidea. Simţea sudoarea curgându-i din subţiori în jos, spre talie. — Vrei să termini tu? îl întrebă pe Veber.

— Da. S-a întâmplat ceva?

— Nu. Căldura. N-am dormit destul.

Ravic surprinse privirea Eugéniei. — Se întâmplă, Eugenie, spuse el. Chiar şi celor mai buni dintre noi.

O clipă i se păru că sala se clatină. Sfârşeală. Veber cosea mai departe. Ravic îl ajută automat. Limba îi era umflată. Cerul gurii îi era parcă de vată. Respira foarte rar. Maci, gândi ceva în el. Macii din Flandra. Flori de mac, roşii, deschise, taina neruşinată, viaţa, atât de aproape sub mâna care ţine bisturiul; o tremurare ce cobora prin braţ, contactul magnetic de la mare distanţă, de la o moarte îndepărtată. Nu mai pot să operez, îşi zise el. Trebuie mai întâi să stabilesc acest lucru.

Veber spălă incizia închisă. — Gata!

Eugénie coborî piciorul mesei de operaţii.

— O ţigară? întrebă Veber.

— Nu. Trebuie să plec. Am puţină treabă. Mai e ceva de făcut?

— Nu. Veber se uita mirat la Ravic. — De ce te grăbeşti aşa de tare? Nu bei un vermut cu sifon sau altceva, ca să te răcoreşti?

— Nimic. Sunt grăbit! Nu mi-am dat seama că este atât de târziu. Da revedere, Veber.

Ieşi în goană. "Un taxi, îşi zise el când ajunse afară. Un taxi, repede!" Un Citroen se apropie şi el îl opri.

— La hotelul Prince-de-Galles! Repede!

"Trebuie să-i spun lui Veber să nu conteze pe mine câteva zile, se gândi el. Nu merge. Înnebunesc dacă la un moment dat, în timpul operaţiei, am impresia că mă strigă Haake".

Plăti şoferului şi intră în hol. Ascensorului ii trebui o veşnicie până sa ajungă sus. Străbătu coridorul larg şi deschise uşa. Telefonul. Ridică receptorul de parcă ar fi avut câteva kilograme. — Van Horn la aparat. M-a căutat cineva?

— Un moment, vă rog.

Ravic aştepta. Se auzi din nou vocea telefonistei.

— Nu. N-a telefonat nimeni.

— Mulţumesc.

Morosow veni după-masă. — Ai mâncat ceva? întrebă el.

— Nu. Te-am aşteptat. Mă gândeam să mâncăm împreună aici.

— Pe naiba! Asta ar atrage atenţia. La Paris nu mănâncă nimeni în cameră, decât dacă este bolnav. Du-te şi îmbucă ceva, că stau eu aici. N-ai să primeşti nici un telefon la ora asta. Acum toată lumea mănâncă. Sfânt obicei. Totuşi, în caz că telefonează, am să mă dau drept valetul tău, am să-i iau numărul şi-am să-i spun că te întorci într-o jumătate de oră.

Ravic şovăia. — Ai aşteptat destul. Nu deveni nervos tocmai acum. Te duci la Fouquet?

— Da.

— Cere Vouvray 37 vărsat. Am băut un păhărel adineaori. Clasa întâi.

— Bine, bine.

Ravic coborî. Traversă strada şi străbătu terasa. Apoi intră în restaurant. Haake nu era acolo. Se aşeză la o masă goală de pe terasă şi comandă *boeuf à la mode,* salată, brânză şi Vouvray.

Se observa pe el însuşi în timp ce mânca. Îşi dădea toată osteneala să remarce că vinul era uşor şi picant. Mâncă încet, şi se uită împrejur, văzu cerul atârnând deasupra Arcului de Triumf ca un steag de mătase albastră, comandă încă o cafea, îi savura gustul amărui, îşi aprinse: o ţigară fără grabă, nu voia să se grăbească, mai rămase câtva timp după ce termină masa, se uită la oamenii de pe stradă, apoi se ridică şi trecu strada la Prince-de-Galles.

— Cum ţi-a plăcut Vouvrayul? întrebă Morosow.

— A fost bun.

Morosow scoase din buzunar un joc de şah în miniatură.

— Te fac o partidă?

Aşezară figurile în găurile tablei. Morosow se aşeză pe un scaun şi Ravic pe sofa. — Nu cred că pot sta aici mai mult de trei, patru zile fără paşaport, spuse el.

— Ţi l-au cerut?

— Încă nu. Uneori îţi cere paşaportul la biroul de înregistrare chiar la sosire. De aceea m-am mutat noaptea. Portarul de noapte nu m-a întrebat nimic. I-am spus că am nevoie de o cameră pentru cinci zile.

— Hotelurile mari nu sunt atât de exigente.

— Ce mă fac dacă totuşi mă întreabă de paşaport?

— N-o să ţi-l ceară chiar acum. Te-ai înscris ca american?

— Nu. Ca olandez din Utrecht. Nu se potriveşte exact cu numele nemţesc şi de aceea l-am schimbat ca să fiu mai sigur. Van Horn. Nu *von.* O să sune cam la fel când o să telefoneze Haake.

— Foarte bine. Cred că are să meargă. Cum ai închiriat o cameră scumpă, n-o să te deranjeze nimeni.

— Sper.

— Păcat că ai spus că te cheamă Horn. Ţi-aş fi putut face rost de un carnet de identitate valabil pe încă un an de acum înainte. Era al unui prieten de-al meu care a murit acum şapte luni. La anchetă am declarat că era un refugiat neamţ fără acte. Aşa am salvat certificatul. Puţin îi pasă lui că a fost îngropat undeva sub numele de Josef Weiss. De atunci au mai trăit doi refugiaţi cu actele lui. Ivan Kluge. Nici nu-i nume rusesc. Fotografia este uzată, luată din profil, neştampilată şi uşor de schimbat.

— Lasă că e mai bine aşa, spuse Ravic. Când am să plec de aici, Horn n-are să mai existe şi n-are să rămână nici un act de pe urma lui.

— Ar fi fost mai sigur, cel puţin în ce priveşte poliţia. Dar n-are să te caute. Nu vin ei în hoteluri unde se plăteşte peste o sută de franci pentru un apartament. Cunosc un refugiat care stă la Ritz de cinci ani fără nici un act. Singurul care-i cunoaşte situaţia este portarul de noapte. Te-ai gândit, totuşi, ce-ai să spui în caz că cei de aici te întreabă de acte?

— Sigur că da. Paşaportul meu este la Ambasada Argentinei pentru viză. Le promit că am să-l cer a doua zi Am să-mi las geamantanul aici şi n-am să mă mai întorc. E destul timp pentru asta. Mai întâi are să întrebe direcţia hotelului, nu poliţia. Pe asta mă bizui. Numai că — atunci am încheiat-o cu Prince-de-Galles.

— Lasă că are să fie bine.

Au jucat până la opt şi jumătate.

— Acum du-te şi mănâncă ceva, spuse Morosw. Eu te aştept până vii şi pe urmă plec.

— Am să mănânc mai târziu aici, în cameră.

— Fii serios. Du-te şi ia o masă ca lumea. Dacă-ţi telefonează individul va trebui mai întâi să bei cu el. În cazul acesta e mai bine să fii mâncat. Te-ai hotărât unde să-l duci?

— Da.

— Vreau să spun, dacă va dori să vadă sau să bea ceva?

— Da. Cunosc o mulţime de localuri unde fiecare îşi vede de treaba lui.

— Du-te şi mănâncă ceva. Nu bea nimic, înfulecă din gros, şi lucruri cât mai grase.

— Fie.

Ravic traversă din nou strada şi intră la Fouquet. Simţea că cele ce se petreceau nu erau aievea. Cu siguranţă că le citea într-o carte, sau asista la un film melodramatic, sau visa. Străbătu amândouă laturile restaurantului. Terasele erau aglomerate. Cercetă fiecare masă în parte. Haake nu era acolo.

Se aşeză la o măsuţă aproape de intrare, de unde putea vedea şi uşa şi strada. La e masă de lângă el, două doamne discutau despre Schiaparelli şi Mainbocher. Un domn cu barba ascuţită, care stătea cu ele, nu scotea nici un cuvânt. Pe şirul celălalt, mai mulţi tineri francezi vorbeau despre politică. Unul din ei ţinea cu Crucea de Foc şi altul cu comuniştii, iar ceilalţi făceau haz pe socoteala lor. În răstimpuri studiau cu toţii două americance, tinere şi sigure de ele, care beau vermut.

În timp ce mânca, Ravic supraveghea strada. Nu era atât de mărginit încât să nu creadă în întâmplări neprevăzute. Numai în literatura bună nu exista neprevăzut; viaţa de toate zilele e plină de cele mai absurde coincidenţe. Rămase la Fouquet timp de o jumătate de oră. Îi venea acum mai uşor decât la prânz. Făcu o scurtă plimbare pe Champs Elysées şi apoi se întoarse la hotel.

— Uite-ţi cheia de la automobil, spuse Morosow. L-am schimbat. Ai acum un Talbot albastru cu canapele de piele. Celelalte erau de pluş. Pielea se spală mai uşor. E decapotabilă, aşa că poţi merge cu capota lăsată sau ridicată. Şi ai grijă ca geamul să fie lăsat. Dacă trebuie să tragi când portiera este închisă, ocheşte în aşa fel încât glontele să iasă prin fereastra deschisă, ca să n-ai urme de împuşcături în maşină. Am închiriat-o pe două săptămâni. Nu cumva s-o duci la garaj după ce termini. Las-o pe o stradă lăturalnică, să se aerisească. O găseşti acum în strada de Berri, peste drum de Lancaster.

— Bine, spuse Ravic. Puse cheia lângă telefon.

— Poftim şi actele maşinii. N-am putut să-ţi fac rost de permis de conducere. Ar fi însemnat să vorbesc cu prea multă lume.

— Nici n-am nevoie. La Antibes am condus tot timpul fără permis.

Ravic puse actele lângă cheie.

— La noapte trage maşina pe altă stradă, spuse Morosow.

"Asta-i melodramă, se gândea Ravic. Melodramă de proastă calitate."

— Am să fac cum spui tu. Mulţumesc, Boris.

— Îmi pare rău că nu vin şi eu cu tine.

— Mie nu. O treabă ca asta se face de unul singur.

— Dacă nu mai sunt pe trotuar la Şeherezada, vino la mine la hotel şi trezeşte-mă.

— Am să vin în orice caz, fie că se întâmplă ceva, fie că nu.

— Biae. Ravic, Noroc.

— Noroc, Baris.

Ravic închise uşa după Morosow. Odaia se făcu deodată foarte tăcută. Ravic se aşeză pe un colţ al sofalei. Se uită la draperii. Erau făcute dintr-un material albastru, cu tiv. Ajunsese să le cunoască mai bine în două zile, decât pe altele cu care trăise în cameră ani întregi. Cunoştea oglinzile, cunoştea mochetele cenuşii de pe jos, cu pata de lângă fereastră, cunoştea fiecare linie a mesei, a patului, a scaunelor îmbrăcate — cunoştea totul atât de bine încât îi făcea rău; numai telefonul nu-l cunoştea.

29

Talbotul fusese lăsat în strada Berri, între un Renault şi un Mercedes-Benz. Mercedesul era nou şi avea număr italian. Ravic manevră Talbotul şi-l scoase la drum. Era atât de nervos încât nu dădu prea mare grijă operaţiei; bara din spate a Talbotului atinse aripa stângă a Mercedesului şi-i lăsă o zgârietură. Nu dădu nici o importanţă şi porni înspre bulevardul Haussmann.

Conducea cu mare viteză. Îi făcea bine să se simtă stăpânind volanul. Mai ales acum când o dezamăgire grea îi apăsa stomacul, ca un bulgăre de ciment.

Era ora patru dimineaţa. Îşi pusese în gând să mai aştepte, dar, dintr-o dată, totul i se păru lipsit de sens. Era cât se poate de probabil ca Haake să fi uitat episodul neînsemnat petrecut cu câtva timp în urmă. Sau poate că nici nu se mai înapoiase la Paris. În zilele acelea aveau de făcut altele la ei în ţară.

Morosow stătea pe trotuar în faţa Şeherezadei. Ravic trase maşina după primul colţ şi făcu cei câţiva paşi pe jos. Morosow îl privea nerăbdător.

— Ţi s-a spus că te-am căutat la telefon?

— Nu. De ce?

— Ţi-am telefonat acum cinci minute. Sunt patru nemţi înăuntru. Unul din ei seamănă...

— Unde?

— Lângă orchestră. Masa la care stau patru bărbaţi. Îi poţi vedea din uşă.

— Bine.

— Tu ocupă masa de lângă uşă. E rezervată de mine.

— Bine, Boris.

Ravic se opri în prag. Reflectorul lumina o parte din parchetul de dans. In conul de lumină stătea un diseur îmbrăcat în haine argintii. Fâşia de lumină era atât de puternică, încât nu se vedea nimic dincolo de ea. Ravic fixa masa de lângă orchestră fără să poată deosebi ceva. Zidul alb o închidea ca după o perdea.

Se aşeză la masa de lângă uşă. Un chelner îi aduse o sticlă de vodcă. Orchestra cânta alene. Ceaţa dulce a melodiilor se târa, încet, încet, ca un melc. *J'attendrai... J'attendrai...*

Diseurul se înclină şi izbucniră aplauzele. Ravic întinse gâtul. Aştepta să se stingă lumina reflectorului. Diseurul se întoarse către orchestră. Ţiganul dădu din cap şi puse mâna pe vioară. Ţambalurile aruncară în aer câteva note în surdină. Al doilea cântec. *La chapelle au claire de la lune.* Aşteptarea era insuportabilă.

Se îndreptă din nou cu mult înainte de a se fi terminat cântecul. Re-

flectorul se stinse. Veiozele de pe mese îşi aprinseră lumina lor discretă. În primul moment nu putu vedea decât contururi nedesluşite. Îşi ţinuse ochii aţintiţi prea mult timp asupra luminii reflectorului. Stătu câteva clipe cu pleoapele închise şi apoi se uită. Găsi masa numaidecât.

Se lăsă încet pe spate. Nici unul din cei patru nu era Haake. Rămase nemişcat timp îndelungat. Se simţi deodată grozav de obosit. Ochii îi erau obosiţi. Muzica, vocile când mai tari şi când mai încete, zgomotul surd, îl învăluiau ca un abur, după liniştea camerei de hotel şi după ultima lui dezamăgire. Era ca un caleidoscop de vis, ca o hipnoză uşoară, ce-i învelea celulele creierului, gândurile lor abia schiţate şi veghea lor chinuitoare.

La un moment dat o văzu pe Joan în lumina alburie în care se legănau perechile ce dansau. Cu faţa întoarsă, aprinsă şi pătimaşă, îşi sprijinea capul de umărul unui bărbat. Scena nu-l mişcă. Nimeni nu-ţi este mai străin decât o fiinţă pe care ai iubit-o odată, se gândi el obosit. Când puntea nepătrunsă şi firească dintre închipuire şi obiectul ei se rupe, frânturi de fulgere mai pot ţâşni de la unul la altul, mai pot fiinţa scânteieri prelungi ca de la stelele îndepărtate; dar lumina parc-ar fi moartă. Tulbură, dar nu mai aprinde — nici un fluid nu mai răzbate de la unul la altul. Îşi rezemă capul de spătarul canapelei. Apropierea de-o clipă de deasupra prăpăstiilor. Întunericul patimei, cu toate chemările lui îmbietoare. Flori de stele pe o mlaştină care te înghite când încerci să le culegi.

Ravic se îndreptă. Trebuia să plece înainte de a-l fura somnul. Chemă chelnerul.

— Plata, te rog.

— Nu-i nici o plată, spuse chelnerul.

— Cum...

— N-aţi consumat nimic.

— A, da, ai dreptate.

Îi dădu un bacşiş şi plecă.

— Nu? îl întrebă Morosow afară.

— Nu, răspunse Ravic.

Morosow se uită la el.

— Renunţ, spuse Ravic. Mi s-a urât cu jocul ăsta caraghios de-a indienii. Aştept de cinci zile. Haake mi-a spus că de fiecare dată nu stă mai mult de două-trei zile la Paris. Asta înseamnă că a şi plecat. Sau poate că nici n-a mai venit.

— Du-te de te culcă, spuse Morosow.

— Nu pot să dorm. Mă întorc cu maşina la Prince-de-Galles, îmi iau bagajul şi plec.

— Cum crezi, zise Morosow. Atunci vin mâine să-ţi fac o vizită acolo.

— Unde?

— La Prince-de-Galles.

Ravic se uită la el.

— Da, ai dreptate. Vorbesc prostii. Sau mai ştii? Poate că nu.

— Aşteaptă până mâine seară.

— Să văd. Noapte bună, Boris.

— Noapte bună, Ravic.

Ravic trecu pe lângă Osiris şi trase maşina după colţ. Gândul de a se întoarce în camera lui de la Internaţional îl făcea să se cutremure. Era mai bine dacă încerca să doarmă câteva ore la Osiris. Lunea era o zi liniştită pentru bordeluri. Portarul nici nu mai stătea în faţa uşii. Cu siguranţă că nu mai era nimeni înăuntru.

Rolande făcea inspecţie prin salon. Pianul electric răsuna zgomotos în încăperea aceea aproape goală.

— Văd că n-ai prea multă bătaie de cap în noaptea asta, spuse Ravic.

— Nimic. Numai pisălogul ăla de colo. E drăgăstos ca o maimuţă, dar nu vrea să se urce sus cu o fată. Cunoşti tipul. Ar fi dispus, dar i-e frică. Tot neamţ. A plătit consumaţia aşa că n-o să mai stea mult.

Ravic se uită nepăsător spre masă. Tipul şedea cu spatele la el, între două fete. În clipa aceea se aplecă spre una din ele şi-i apucă amândoi sânii cu mâinile. Ravic îi văzu faţa. Era Haake.

O auzi ca prin ceaţă pe Rolande vorbind, fără să înţeleagă ce spune. Îşi dădea seama numai că făcuse un pas înapoi şi se aşezase lângă uşă în aşa fel, încât să poată vedea un colţ al mesei fără să fie văzut.

Vocea Rolandei îi ajunse la urechi, ca prin ceaţă.

— Bei un coniac?

Hârâitul strident al pianului. Iarăşi ameţeala, iarăşi spasmul din diafragmă! Ravic îşi înfipse unghiile în palme: Haake nu trebuia să-l vadă acolo. Şi Rolande nu trebuia să observe că-l cunoaşte.

— Nu, se auzi el spunând. Am băut destul. Zici că-i neamţ? Ştii cine e?

Rolande dădu din umeri.

— Habar n-am. Mie mi se pare că toţi seamănă între ei. Cred că ăsta n-a mai fost pe aici. Dar nu, zău, nu vrei să bei nimic?

— Nu. Am intrat aşa, într-o doară...

Simţea ochii Rolandei asupra lui şi se silea să fie calm.

— Voiam să ştiu când are loc serbarea ta, spuse el. Joi sau vineri?

— Joi, Ravic. Vii?

— Am să fiu prezent la ora exactă. Asta-i tot ce voiam să ştiu. Acum trebuie să plec. Noapte bună, Rolande.

— Noapte bună, Ravic.

Îl izbi freamătul nopţii luminoase. Casele nu mai existau — un desiş de piatră, o junglă de ferestre. Deodată gândul războiului, o patrulă care înainta pe strada, deşartă. Automobilul, un refugiu, duduitul motorului, pândirea duşmanului din ascunziş.

— Să-l împuşc când iese? Ravic se uită pe stradă. Câteva maşini, faruri galbene, pisici rătăcite. În depărtare, sub un felinar, o formă care semăna cu un poliţist. Numărul maşinii lui, zgomotul împuşcăturii. Rolande, care-l văzuse chiar atunci — cuvintele lui Morosow: "Nu risca nimic, dar nime! Nu merită".

Portarul plecase. Nici un taxi. Bun. Lunea, circulaţia nu era mare la ora aceea. În clipa când se gândea la asta, un Citroën trecu zdrăngănind pe lângă el şi opri la intrare. Şoferul îşi aprinse o ţigară şi căscă cu zgomot. Ravic simţea cum i se contractează pielea. Aştepta.

Stătea la îndoială dacă să se dea jos şi să-i spună şoferului că nu mai era nimeni înăuntru. Cu neputinţă. Să-l trimeată undeva cu un comision şi să-i plătească dinainte. La Morosow, de pildă, Scoase o foaie de hârtie din buzunar, scrise câteva rânduri, o rupse, scoase alta. Morosow să nu-l mai aştepte la Şeherezada, semnă cu un nume fictiv.

Taxiul ambreie şi porni. Se uita după el fără să vadă cine era înăuntru. Poate că Haake se urcase în timp ce el scria.

Băgă iute în viteza întâia. Talbotul porni ca din puşcă după taxi.

Nu vedea pe nimeni prin geamul din spate. Dar poate că Haake stătea într-o parte. Depăşi taxiul şi se uită fără să recunoască ceva în întunericul din maşină. Rămase în urmă şi depăşi din nou maşina, trecând foarte aproape de ea. Şoferul întoarse capul şi strigă la el:

— Hei, idiotule, vrei să intri în mine?

— E un prieten de-al meu în maşina dumitale.

— Beţiv ordinar, urlă şoferul, nu vezi că maşina e goală?

În momentul acela văzu că aparatul de taxat nu era în funcţiune. Făcu un viraj brusc şi porni în goană înapoi.

Haake stătea la marginea trotuarului şi făcea semn cu mâna.

— Alo, taxi.

Ravic trase lângă el şi apăsă pe frână.

— Taxi? întrebă Haake.

— Nu. Ravic scoase capul afară. Ce surpriză! spuse el.

Haake făcu ochii mici.

— Ce?

— Cred că ne cunoaştem, spuse Ravic în nemţeşte.

Haake se aplecă înainte. Bănuiala din ochi îi dispăruse.

— *Main Gott — Herr von — von...*

— Horn.

— Exact! Exact! Herr von Horn. Sigur că da! Ce coincidenţă! Unde ai fost până acum, omul lui Dumnezeu?

— Aici, în Paris. Hai, urcă... N-am ştiut că ai să te întorci aşa de repede.

— Ţi-am telefonat de mai multe ori. Ţi-ai schimbat hotelul?

— Nu. Stau tot la Prince-de-Galles. Ravic deschise portiera maşinii — Urcă. Te iau cu mine. La ora asta n-ai să găseşti un taxi aşa de uşor.

Haake puse piciorul pe scară. Ravic îi simţise răsuflarea şi-i vedea faţa roşie, congestionată.

— Prince-de-Galles, spuse Haake. Fir-ar al dracului, va să zică asta era! Ţi-am telefonat la George al V-lea. Acuma înţeleg, râse el zgomotos. Prince-de-Galles, sigur că da. Le-am confundat. Nu mi-am adus agenda veche, credeam că o să ţin minte.

Ravic se uita tot timpul la uşa de la intrare. N-avea să iasă nimeni aşa degrabă. Fetele trebuiau să se schimbe. Totuşi, era mai bine dacă-l urca pe Haake repede în maşină.

— Aveai de gând să intri aici? întrebă Haake pe un ton jovial.

— Mă bătea gândul, dar e prea târziu.

Haake pufni tare din nas.

— Bine zici, amice. Eu am fost ultimul înainte de închidere.

— Nu-i nimic. La ăsta e plictiseală. Hai în altă parte.

— Mai găsim undeva deschis?

— Ba bine că nu. Casele serioase încep de abia la ora asta. Osiris e numai pentru turişti.

— Zău? Credeam că ăsta e ceva de mâna întâia.

— Da de unde. Sunt altele mult mai bune. Ăsta e de rând.

Bavic apăsă uşor de mai multe ori pe accelerator. Motorul sforăia şi se stingea. Calculase bine; Haake se urcă cu grijă şi se aşeză lângă el.

— Ce plăcere să ne întâlnim iar, spuse el. Mare plăcere.

Ravic întinse mâna peste el şi închise portiera.

— Şi eu sunt încântat.

— Interesant oraş! O mulţime de fete goale. Şi când te gândeşti că poliţia îngăduie! Cu siguranţă că majoritatea sunt bolnave, nu?

— În asemenea case nu poţi fi niciodată sigur.

— Sunt case unde poţi fi absolut sigur? Haake muşcă capătul trabucului. N-aş vrea să mă duc acasă garnisit. Pe de altă parte, o viaţă are omul.

— Păi, spuse Ravic şi-i întinse bricheta.

— Încotro mergem?

— Ce-ar fi să începem la una din aşa-numitele *"maison de rendez--vous"?*

— Ce mai e şi aia?

— O casă unde doamnele din societate se due pentru aventuri.

— Cum? Chiar doamne din societate?

— Da. Femei cu bărbaţi în vârstă. Femei cu bărbaţi plictisitori. Femei ai căror bărbaţi nu câştigă destul.

— Cum — doar nu — cum de...

— Femeile acestea se duc acolo pentru o oră sau chiar pentru mai multe. Ca la un cocteil sau ceai. Unele din ele pot fi angajate. Nu e un bordel ca cele din Montmartre. Cunosc o casă dintr-astea simpatică în Bois. Proprietăreasa arată ca o ducesă. Totul este extrem de distins, de discret, şi de elegant.

Ravic vorbea rar şi calm, respirând încet. Se auzea perorând ca un ghid turistic şi se silea să continue să vorbească, ca să devină mai calm. Vinele din braţe îi tremurau. Îşi strânse mâinile pe volan ca să-şi stăpânească tremuratul.

— Ai să fii surprins când ai să vezi camerele, spuse el. Mobila este veritabilă, covoarele şi tapetele vechi, vinul ales, serviciul impecabil, şi poţi fi absolut sigur în privinţa femeilor.

Haake pufăi fumul de trabuc şi se întoarse spre Ravic.

— Pe cuvântul meu, dragă domnule von Horn, tot ce-mi spui e minunat. Mai e însă o chestiune: cu siguranţă că aşa ceva costă scump?

— Te asigur că nu e scump.

Haake râdea răguşit, jenat.

— Depinde ce înţelegi prin asta! Noi germanii, cu schimbul nostru limitat...

Ravic clătină din cap.

— O cunosc foarte bine pe patroană. Îmi este îndatorată cu multe lucruri. Vom fi primiţi ca nişte oaspeţi deosebiţi. Te prezint ca pe un prieten de-al meu, aşa că mai mult ca sigur că n-o să-ţi dea voie să plăteşti. În cel mai rău caz câteva bacşişuri — adică mai puţin decât ai plătit la Osiris pe o sticlă de şampanie.

— Zău?

— Ai să vezi.

Haake se foi pe canapea.

— *Donnerwetter.* Asta-i straşnic! Îi zâmbi lui Ravic cu toată gura. Pari să fii bine informat. Probabil că i-ai făcut mari servicii femeii aceleia.

Ravic se uită la el. Se uită drept în ochii lui.

— Case de felul acesta au uneori neplăceri cu autorităţile. Tentative de şantaj. Înţelegi cum stau lucrurile.

— Şi încă cum! Haake rămase o clipă tăcut, ca şi cum ar fi cântărit ceva în gând. Te bucuri de atâta influenţă pe aici?

— Nu tocmai. Am câţiva prieteni cu situaţii înalte.

— E şi asta ceva. Ne-ai putea fi de mare folos. Ai fi dispus să discutăm despre asta într-o zi?

— Desigur. Cât timp rămâi la Paris?

Haake râse.

— De câte ori te întâlnesc sunt gata de ducă. Plec în dimineaţa asta cu trenul de şapte treizeci. Se uită la ceasul maşinii. Peste două ore şi jumătate. Tocmai voiam să-ţi spun. Trebuie să fiu la gară la timp. O să reuşim?

— Foarte uşor. Mai ai nevoie să treci pe la hotel?

— Nu. Valiza e la gară. Am plecat de azi după-masă de la hotel şi am economisit chiria pe o zi. Cu schimbul nostru limitat — râse el din nou.

Ravic îşi dădu deodată seama că şi el râdea. Îşi încleştă mâinile pe volan. Imposibil, se gândea el, aşa ceva e imposibil. Are să se întâmple un lucru care să-mi pună beţe-n roate! E cu neputinţă să am atâta noroc!

Aerul proaspăt îl făcu pe Haake să se resimtă de pe urma alcoolului.

Vorba îi deveni mai înceată şi mai greoaie. Se aşeză mai bine în loc şi aţipi, cu falca de jos lăsată. Maşina intră în întunericul tăcut dm Bois.

Farurile zburau ca nişte stafii albe în faţa maşinii, smulgând din beznă pomi fantomatici. Prin fereastra cu geamul lăsat al portierei năvălea mirosul salcâmilor. Fâşâitul cauciucurilor pe asfalt era fin, continuu, ca şi cum n-avea să se mai sfârşească. Zgomotul familiar al motorului, profund şi catifelat în aerul jilav al nopţii. Luciul unui mic eleşteu pe stânga, siluetele plopilor care apăreau mai luminoşi decât fagii din spatele lor. Pajişti acoperite de rouă fosforescentă, palidă. La Route de Madrid, la Route de la Porte St. James, la Route de Neuilly... O casă adormită. Aerul de râu. Sena.

Ravic mână pe Boulevard de la Seine. Două şlepuri pluteau pe apa luminată de lună. Pe un altul, mai departe, lătra un câine. De dincolo de apă venea zvon de voci. La capătul primului şlep pâlpâia o lumină. Ravic nu opri maşina. Mergea cu aceeaşi viteză ca să nu-l trezească pe Haake şi înainta de-a lungul Senei. Şlepurile erau aproape de mal. Coti în strada Ferme, depărtându-se de râu, şi se înapoie în aleea Longchamps. Merse pe ea până trecu de aleea Reine Margueritte, conducând atent, şi apoi intră în aleile înguste.

Se uită la Haake şi-l văzu că stătea cu ochii deschişi. Haake îl privea pe Ravic. Ochii îi luceau ca nişte bile albastre de sticlă în oglinda palidă a tabloului de control. Ravic simţi că-l străbate un curent electric.

— Te-ai trezit? întrebă el.

Haake nu răspunse. Se uita la Ravic. Nici nu se mişcă. Nici ochii nu i se mai mişcau.

— Unde suntem? întrebă el în cele din urmă.

— În Bois de Boulogne. Foarte aproape de Restaurant des Cascades.

— De cât timp mergem?

— De zece minute.

— A trecut mai mult.

— Prea puţin.

— Înainte de a adormi m-am uitat la ceas. Mergeam de mai bine de o jumătate de oră.

— Da? făcu Ravic. Nici nu mi-am închipuit că a trecut atâta timp. Ajungem imediat.

Haake nu-şi lua ochii de pe Ravic.

— Unde?

— *La maison de rendez-vous.*

Haake se foi.

— Întoarce-te înapoi, spuse el.

— Acum?

— Da.

Nu mai era beat. Capul i se limpezise. Căpătase altă faţă. Jovialitatea şi buna dispoziţie îi dispăruseră. Pentru prima oară, Ravic văzu din nou faţa pe care o cunoscuse, faţa care i se întipărise pentru totdeauna în amintire, în camera de tortură a Gestapoului. Şi, deodată, stânjeneala pe care o simţise tot timpul de când îl întâlnise pe Haake dispăru; avea sentimentul că trebuie să omoare un străin care de fapt nu însemna nimic pentru el. Până atunci dusese cu el în maşină un chefliu simpatic şi căutase în zadar motive pe faţa acestui om, motive care erau adânc înrădăcinate în mintea lui, indiferent de cele la care încerca să se gândească. Şi acum, deodată, ochii deveniseră iarăşi aceiaşi pe care îi văzuse înaintea lui când se trezise din leşin, în chinuri cumplite. Aceiaşi ochi reci, aceeaşi voce rece, joasă, pătrunzătoare.

Ceva în Ravic îşi schimbă brusc direcţia. Era ca un curent care-şi schimbă polii. Tensiunea rămăsese, şovăiala, nervozitatea, nesiguranţa

se transformaseră într-un singur curent care avea numai un scop, şi nimic altceva în afară de asta. Anii se prefăceau în scrum, camera cu pereţii cenuşii reapăruse, lumina albă fără abajur, mirosul de sânge, de piele, de sudoare, durerea şi frica.

— De ce? întrebă Ravic.

— Trebuie să mă întorc. Sunt aşteptat la hotel.

— Ai spus că ţi-ai dus bagajul la gară.

— Da, am spus. Dar mai am de aranjat ceva înainte de plecare. Uitasem cu desăvârşire. Să ne întoarcem.

— Bine.

În ultimele două săptămâni, Ravic colindase de mai mult de zece ori Bois de Boulogne, ziua şi noaptea. Ştia în ce punct se află. Mai avea câteva minute. Făcu la stânga şi intră într-o alee îngustă.

— Ne întoarcem?

— Da.

Aroma grea de sub copacii prin care razele soarelui nu pătrundeau. Întunericul mai adânc. Lumina vie a farurilor. Ravic văzu în oglindă că mâna stângă a lui Haake se retrăgea de pe portieră, încet, precaut. Volanul e în partea dreaptă, se gândi Ravic, slavă Domnului că Talbotul are volanul în partea dreaptă! Făcu un viraj, ţinu volanul cu mâna stângă, se prefăcu că e aruncat într-o parte din cauza cotiturii apoi acceleră pe aleea dreaptă; maşina gonea înainte şi după câteva secunde apăsă pe frână cu toată puterea lui.

Talbotul încremeni. Frânele scârţâiră. Ravic ţinea un picior pe frână, iar pe celălalt îl proptise în faţă ca să-şi asigure echilibrul. Haake, care nu-şi sprijinea picioarele de nimic şi care nu se aşteptase la o oprire atât de bruscă, fu azvârlit înainte. Nu putu să-şi scoată mâna din buzunar şi fruntea lui se lovi de marginea parbrizului şi a tabloului de comandă. În clipa aceea Ravic îl izbi în ceafă cu o cheie grea pe care o scoase din buzunarul portierei.

Haake se lăsă pe o parte şi nu se mai ridică. Umărul lui drept, sprijinit de tablou, îl împiedica să cadă.

Ravic porni imediat. Traversă aleea principală şi micşoră farurile. Se uită în jur să vadă dacă nu auzise cineva scârţâitul frânelor. Stătea la îndoială dacă să-l scoată pe Haake din maşină şi să-l ascundă după nişte tufişuri, în caz că s-ar fi apropiat cineva. În cele din urmă opri lângă o răscruce, stinse farurile şi motorul, sări din maşină, săltă capota, deschise portiera şi rămase să asculte. Dacă ar fi venit cineva, putea să-l vadă şi să-l audă din depărtare. Ar fi avut timp suficient să târască trupul lui Haake după un tufiş şi să simuleze că avea o pană la maşină.

Tăcerea era ca un zgomot. Venise atât de brusc şi de nefiresc încât zumzăia. Ravic îşi strânse pumnii până simţi că-l dor. Ştia că nu-i zumzăia decât sângele în urechi. Respira adânc şi rar.

Zumzetul se transformă într-un muget. Prin muget, Ravic auzea un sunet strident, care devenea din ce în ce mai intens. Îşi încordă simţurile ca să audă cât mai bine. Sunetul creştea metalic — apoi, deodată, îşi dădu seama că venea de la greieri şi că mugetul încetase. Rămăsese numai ţârâitul greierilor din începutul acela de zi, pe o fâşie de pajişte care se întindea în diagonală în faţa ochilor lui.

Pajiştea era scăldată în lumina stinsă a zorilor. Ravic fixă capota. Era şi timpul, pentru că peste puţin avea să se facă ziuă. Se uită împrejur. Locul acela nu era bun. Nicăieri în Bois nu era bine. Pe malul Senei era prea multă lumină. Nu-şi închipuise că avea să se întâmple atât de târziu. Se răsuci brusc. Auzise un hârâit, un râcâit, şi-apoi un geamăt. Haake scosese o mână prin portiera deschisă şi râcâia scara maşinii. Ravic îşi dădu seama că avea încă în mână cheia cu care îl lovise pe

Haake. Îl apucă pe Haake de gulerul hainei, îl ridică în aşa fel încât capul să-i fie liber, şi-l lovi de două ori. Geamătul încetă.

Se auzi un zgomot metalic. Ravic stătu să asculte. Era un revolver, care căzuse de pe canapeaua maşinii pe scară. Probabil că Haake îl avea în mână înainte ca maşina să fi frânat brusc. Ravic îl azvârli înapoi în maşină.

Îşi încordă din nou auzul. Greieri. Pajiştea. Cerul care se înviorase şi-ţi dădea impresia că se retrăsese spre înalturi. Peste puţin avea să răsară soarele. Ravic îl scoase pe Haake din maşină, lăsă canapeaua din faţă şi încercă să-l ghemuiască pe Haake în spate. Nu se putea. Nu era destul loc. Se duse la coada maşinii, deschise port-bagajul, şi-l goli de tot ce era în el. Îl scoase apoi pe Haake din maşină şi-l trase spre spate. Haake nu murise încă. Era grozav de greu. Ravic simţea cum asudă. Reuşi în cele din urmă să înghesuie trupul în port-bagaj. Haake stătea ghemuit ca un embrion, cu genunchii la gură.

Luă de pe jos sculele, o lopată şi un krik pe care le azvârlise pe jos şi le aruncă în faţă, în maşină. Într-un pom din apropiere începu să cânte o păsărică. Ravic tresări. Cântecul ei era parcă mai tare decât tot ce auzise până atunci. Se uită peste pajişte. Era mult, mult mai luminată decât înainte.

Nu voia să rişte nimic. Se întoarse la spatele maşinii şi întredeschise capacul portbagajului. Puse un picior pe bara din spate, şi ţinu capacul deschis cu genunchiul, atât cât să-şi poată vârî mâna prin deschizătură. Dacă ar fi trecut cineva pe acolo, Ravic s-ar fi prefăcut că are ceva de lucru la spatele maşinii şi ar fi putut da imediat drumul la capac. Mai avea un drum lung de făcut şi trebuia mai întâi să-l omoare pe Haake.

Capul lui Haake era în colţul din dreapta şi se putea vedea prin deschizătură. Gâtul era moale; arterele mai zvâcneau încă. Ravic îşi îndreptă degetele în jurul gâtiejului şi ţinu strâns.

Părea că nu se mai termină. Capul se mai mişca puţin. Numai puţin. Trupul încerca să se întindă. Gura se deschise. Pasărea îşi reluă ciripitul ei strident. Limba era umflată şi galbenă. Deodată Haake deschise un ochi. Se holba, se umplea de lumină şi de viziune, părea că se desface de cap şi că vine spre Ravic. Ravic mai strânse câteva clipe. Gata.

Capacul se închise. Ravic făcu câţiva paşi, se rezemă de un pom şi vomită. Parcă-i smulgea cineva stomacul. Încerca să se abţină, dar fără folos.

Când ridică ochii, văzu un om care tăia pajiştea de-a curmezişul. Omul se uita la el. Ravic rămase pe loc. Omul se apropie. Păşea rar, nepăsător. Era îmbrăcat ca un grădinar sau ca un lucrător. Îi aruncă o privire lui Ravic. Ravic scuipă şi scoase din buzunar un pachet de ţigări. Aprinse o ţigară şi trase primul fum. Fumul îi arse gâtul. Omul traversă aleea. Se uită spre locul unde vomitase Ravic, apoi la maşină, şi-apoi iar la Ravic. Nu spuse nimic şi Ravic nu reuşi să citească nimic pe faţa lui. Omul, cu mersul lui leneş, se pierdu după colţul aleii.

Ravic mai aşteptă câteva clipe. Încuie apoi port-bagajul maşinii şi porni motorul. Nu mai avea nimic de făcut în Bois. Se luminase prea tare. Trebuia să mâne spre Saint-Germain. Cunoştea pădurea de-acolo.

30

Peste un ceas opri în faţa unui han de ţară. Îi era tare foame şi capul îi vâjâia. Trase maşina în faţa casei, unde erau două mese şi câteva scaune. Comandă cafea şi pesmeţi şi se duse să se spele. Lavoarul puţea. Ceru un pahar cu apă şi-şi clăti gura. După aceea se spălă pe

mâini şi ieşi afară.

Masa era pusă. Cafeaua fierbinte îi umplea nările, rândunelele zburau pe lângă acoperişuri şi soarele îşi întinsese perdelele de aur pe zidurile caselor. Oamenii se duceau la muncă şi o fată, cu poalele sumese, spăla podeaua hanului. Era cea mai liniştită dimineaţă de vară din câte trăise Ravic în ultimul timp.

Bău cafeaua fierbinte, dar nu se putea hotărî să mănânce. Nu voia să atingă nimic cu mâna. Se uită la degetele lui. "Proştii, îşi zise el. Dă-o dracului, n-am să încep acum să am complexe. Trebuie să mănânc." Mai bău o ceaşcă de cafea. Scoase o ţigară din pachet şi se strădui să nu bage în gură capătul pe care pusese mâna — Nu mai merge aşa, zise el. Cu toate acestea, nu reuşi să mănânce nimic. Trebuie să termin cu asta, se gândi el. Se ridică şi făcu plata.

O cireadă de vaci. Fluturi. Soarele de deasupra câmpului. Soarele din parbriz. Soarele de pe acoperişul maşinii. Soarele de pe nichelul portbagajului în care stătea ghemuit Haake — care fusese omorât fără să audă de ce şi de către cine. Altfel trebuia să se fi petrecut lucrurile.

— Hă recunoşti, Haake? Ştii cine sunt?

Vedea înaintea ochilor faţa lui roşcovană. — Nu, de ce? Cine eşti dumneata? Ne-am mai cunoscut înainte?

— Da.

— Când? Suntem prieteni intimi? La Şcoala pregătitoare de ofiţeri, poate? Nu-mi aduc aminte.

— Cum, Haake, nu-ţi aduci aminte? Nu la Şcoala pregătitoare de ofiţeri. Mult mai târziu.

— Mai târziu... Dar mi-ai spus că ai trăit tot timpul în străinătate. Eu n-am ieşit din Germania decât în ultimii doi ani, doar aici, la Paris. Poate că am băut...

— Nu, n-am băut împreună. Şi nici nu s-a întâmplat aici. În Germania, Haake!

O barieră. Vagoane de marfă. O grădină, trandafiri mărunţi, şi floarea-soarelui. Aşteptarea. Un tren uitat, ce pufăia în dimineaţa aceea nesfârşită. Şi ochii din port-bagaj, sticloşi, care se umpleau de praful ce pătrundea prin crăpături.

— În Germania? A, înţeleg! La o întrunire de partid. Nürnberg. Parcă-mi amintesc. Nu cumva la Nürnberg, Horn?

— Nu, Haake. Ravic vorbea domol în geamul parbrizului şi simţea cum se răsfrânge înapoi spre el valul negru al anilor trecuţi. — Nu la Nürnberg. La Berlin.

— Berlin? Faţa schimonosită din geam dă semne de nerăbdare, amuzată. — Hai, spune-mi odată, prietene, să aud şi eu cum a fost? Nu mă mai ţine ca pe jăratec! Unde ne-am cunoscut?

Valul ieşit din pământ i se urcase până la subţiori.

— Pe jăratec, Haake! Chiar aşa cum spui! Pe jăratec!

Un râset, nesigur, sfios. — Nu face glume, prietene.

— Pe jăratec, Haake! Ştii cine sunt eu?

Râsetul, mai nesigur, mai sfios, temător. — De unde vrei să ştiu? Cunosc mii de oameni. Nu pot să-mi aduc aminte de fiecare în parte. Dacă te referi la poliţia secretă...

— Da, Haake. Gestapoul.

Haake ridică din umeri. E în defensivă. — În caz că ai fost vreodată interogat...

— Da. Nu-ţi aduci aminte?

Haake ridică iar din umeri. — De unde vrei să-mi aduc aminte? Am interogat atâtea mii...

— Interogat? I-ai bătut până şi-au pierdut cunoştinţa, cu rinichii

zdrobiţi, cu oasele frânte, aruncaţi în celule ca nişte saci, scoşi iarăşi afară, cu feţele sfâşiate, cu testiculele stâlcite — asta numeşti tu că au fost interogaţi! Geamătul înăbuşit al celor care nu mai erau în stare să ţipe — asta numeşti tu interogare? Scâncetul dintre cunoştinţă şi leşin, loviturile de picioare în pântece, bastoanele de cauciuc, bicele — da, toate astea sunt pentru tine. nevinovatule, interogare!

Ravic fixa faţa nevăzută din parbriz, prin care luneca tăcut peisajul de ţară cu lanuri, cu maci şi trandafiri sălbateci — o fixa, buzele i se mişcau, şi spuneau tot ceea ce el voia să spună şi ceea ce nu spusese şi ceea ce trebuia să spună.

— Astâmpără-te cu mâinile că te împuşc! Îţi aduci aminte de micul Max Rosenberg care zăcea întins, lângă mine, în pivniţă şi care a încercat să-şi sfarme capul de zidul de ciment ca să nu fie interogat din nou — interogat de ce? Fiindcă era democrat! Dar de Willmann, care vărsa sânge şi nu mai avea nici un dinte şi-i rămăsese un singur ochi după ce fusese interogat de tine două ore — interogat de ce? Fiindcă era catolic şi nu credea că Führerul vostru este noul Mesia. Dar de Riesenfeld, al cărui cap şi spate erau o carne vie şi care ne implora să-i muşcăm arterele fiindcă el nu mai avea dinţi şi n-o mai putea face singur după ce fusese interogat de tine — interogat de ce? Fiindcă era împotriva războiului şi nu credea că cea mai înaltă expresie a culturii sunt bombele şi aruncătoarele de flăcări. Interogat! Mii şi mii au fost interogaţi, da — stai liniştit cu mâinile, porcule! Şi acum, în sfârşit, am pus mâna pe tine, o să mergem într-o casă cu pereţi groşi şi vom fi numai noi doi, şi am să te interoghez — încet, încet, zile întregi, cu tratamentul Rosenberg, cu tratamentul Willmann, cu tratamentul Riesenfeld, întocmai cum ni le-ai demonstrat! Şi apoi, la urmă...

Ravic îşi dădu deodată seama că maşina luase prea mare viteză. Case. Un sat. Pui de găină. Cai galopând pe păşuni, cu gâturile întinse, cu capetele ridicate, păgâni, ca nişte centauri, plini de viaţă. O femeie ducea un coş cu rufe şi râdea. Rufe viu colorate atârnau pe frânghii ca nişte steaguri ale fericirii netulburate. Copii care se jucau pe prispe. Vedea toate acestea cât se poate de limpede şi totuşi parcă era despărţit de ele printr-un zid de sticlă, foarte aproape şi neînchipuit de departe, pline de frumuseţe, de pace, de nevinovăţie, dureros de puternice şi pe care el nu le mai putea atinge din cauza acelei nopţi. Nu simţea nici o părere de rău — aşa se întâmplase şi atâta tot.

Conduse încet. Singura şansă de a fi oprit este să conduci cu viteză prin sate. Ceasul. Trecuseră două ore. Era oare cu putinţă? Nu-şi dăduse seama de timp. Nu văzuse nimic. Numai faţa către care vorbise.

Saint-Germain. Parcul. Împletitura neagră de sârmă proiectată pe cer, şi apoi copacii. Copacii. Alei de copaci, un parc al copacilor, căutat, dorit, şi apoi, deodată, pădurea.

Maşina alerga acum fără zgomot. Pădurea răsărea, un val verde şi auriu se deschidea larg în dreapta şi-n stânga, inunda orizontul şi cuprindea totul — până şi insecta iute şi lucitoare care alerga în zig-zag prin ea.

Pământul era moale şi acoperit de tufişuri. Locul era departe de şosea. Ravic lăsă maşina la o distanţă de o sută de metri, aşa ca s-o poată vedea. Apoi puse mâna pe sapă şi începu să sape pământul. Mergea uşor. Dacă trecea cineva pe acolo şi vedea automobilul, Ravic ar fi putut ascunde sapa şi s-ar fi prefăcut că se plimbă prin pădure.

Scoase atâta pământ cât era nevoie ca să poată acoperi corpul. Trase apoi maşina până aproape de groapă. Trupurile morţilor sunt grele. Totuşi, oprise maşina acolo unde se termina pământul tare, aşa ca să nu lase urme de roţi.

Trupul nu înţepenise încă. Îl târî până la groapă şi începu să-l despoaie de haine, pe care le aşeza într-o grămadă. Treaba era mai uşoară decât se aşteptase. Lăsă trupul gol acolo, luă hainele cu el şi trase maşina la loc, pe şosea. Încuie portierele şi portbagajul şi luă un ciocan. Trebuia să se gândească la posibilitatea că cineva putea descoperi din întâmplare cadavrul, şi voia să împiedice identificarea.

O clipă, îi veni greu să se întoarcă. Simţea un imbold irezistibil să lase trupul acolo, în groapă, să se urce în maşină şi să fugă. Rămase un timp să privească împrejur. La câţiva paşi mai încolo, două veveriţe se fugăreau pe trunchiul unui mesteacăn. Blana lor roşcată strălucea în soare. Ravic îşi luă inima-n dinţi şi se întoarse.

Umflată. Umflată şi vânătă. Puse o bucată de cârpă plină de ulei pe faţa lui Haake şi începu s-o sfarme cu ciocanul. La prima lovitură se opri. I se părea că face prea mult zgomot. Apoi continuă să lovească. După câtva timp ridică bucata de cârpă. Faţa era de nerecunoscut, o masă de carne mânjită de sânge negru. Ca faţa lui Riesenfeld, se gândi el. Îşi simţi dinţii încleştaţi. Nu era ca faţa lui Riesenfeld, îşi zise el. Faţa lui Riesenfeld era mai rău, fiindcă omul era încă viu.

Inelul din mâna dreaptă. Îl smulse şi împinse trupul în groapă. Groapa era prea scurtă. Apucă picioarele lui Haake şi i le îndoi peste burtă. Apoi aruncă pământ peste el. Nu-i trebui mult timp. Bătători pământul cu picioarele şi-l acoperi cu pătrate de muşchi pe care le tăiase dinainte cu sapa. Se potriveau exact. Nu se puteau observa marginile decât dacă te aplecai să priveşti peste groapă.

Ciocanul. Sapa. Bucata de cârpă. Le vârî în portbagaj împreună cu hainele. Mai făcu încă o dată drumul până la groapă, să vadă dacă nu lăsase vreun corp delict. Nu găsi nimic. Ploaia şi câteva zile de creştere a ierbii aveau să isprăvească treaba.

Sinistru: pantofii unui mort. Ciorapii. Lenjeria. Costumul, mai puţin sinistru. Ciorapii, cămaşa, indispensabilii — veştede ca nişte strigoi, de parcă ar fi murit o dată cu omul. Era înfiorător să trebuiască să pui mâna pe ele, pentru a căuta monogramele şi etichetele.

Ravic le găsi repede şi le tăie. Făcu apoi o legătură cu hainele şi le îngropă, la mai mult de zece kilometri de locul unde îngropase cadavrul, ca să nu le descopere pe amândouă în acelaşi timp.

Merse înainte până dădu de un pârâu. Luă monogramele şi etichetele pe care le tăiase şi le înfăşură într-o bucată de hârtie. Rupse apoi agenda lui Haake în mii de bucăţi şi cercetă portofelul. Conţinea două bancnote de câte o mie de franci, biletul de tren pentru Berlin, zece mărci, mai multe foi de hârtie cu adrese, şi paşaportul lui Haake. Ravic luă bancnotele franceze şi le băgă în buzunar. Mai găsise încă cinci franci în buzunarele lui Haake.

Se uită o clipă la biletul de tren. Spre Berlin — cât de ciudat i se părea: spre Berlin. Îl rupse şi-l puse la un loc cu celelalte lucruri. Se uită îndelung la paşaport. Era valabil pe încă trei ani, şi viza era bună pe alţi doi ani de-atunci încolo. Se simţi ispitit să-l ţină şi să-l folosească pentru el. S-ar fi potrivit cu felul de viaţă pe care îl ducea. N-ar fi şovăit, dacă n-ar fi fost periculos.

Îl rupse. Tot aşa şi bancnota de zece mărci. Păstră cheile, revolverul şi recipisa pentru bagajele lui Haake. Îi mai trebuia timp să se hotărască dacă era bine să ridice bagajele de la gară, ca astfel să şteargă orice urmă din Paris. Găsise nota de plată pentru hotel şi o rupse.

Arse tot. Îi luă mai mult timp decât se aşteptase, dar avea ziare cu care să dea foc la bucăţile de pânză. Aruncă cenuşa în pârâu. Examină apoi maşina, să vadă dacă nu existau urme de sânge; nu găsi nici una. Spălă cu grijă ciocanul şi cheia şi le puse la loc în portbagaj. Îşi spălă

mâinile cum a putut mai bine, scoase o ţigară şi rămase un timp liniştit, fumând.

Soarele lumina pieziş prin mestecenii înalţi. Ravic fuma. Se simţea gol şi nu voia să se gândească la nimic.

Abia când ajunse din nou pe drumul care ducea la castel se gândi la Sybil. În lumina vie de vară, Ravic vedea măreţul castel ridicându-se alb sub cerul etern al veacului al optsprezecelea. Sybil. Îşi aduse aminte deodată de ea şi pentru prima oară nu încerca să lupte cu amintirea, s-o înlăture, s-o înăbuşe. Niciodată amintirile lui nu merseseră mai departe de ziua în care Haake dăduse ordin ca Sybil să fie adusă înăuntru. Niciodată mai departe de expresia de groază de pe chipul ei. Restul se ştersese. Şi niciodată mai departe de clipa în care primise vestea că Sybil se spânzurase. Nu crezuse că era adevărat. Era cu putinţă, dar cine ştie ce i se întâmplase înainte? Nu se putea gândi la ea fără să aibă o contracţie în creier, care-l făcea să-şi încleşteze mâinile şi să-şi simtă pieptul strâns ca într-o menghine, zile întregi nu putea scăpa de ceaţa roşie a nădejdii neputincioase de răzbunare.

Acum se gândea la ea şi contracţia, şi menghinea, şi ceaţa îl părăsiseră. Ceva se eliberase, se ridicase o barieră, imaginea rigidă a groazei începea să se mişte, nu mai era împietrită aşa cum fusese toţi aceşti ani. Gura ei căscată începea să se închidă, ochii îşi pierdeau fixitatea, şi culoarea revenea în obrazul ei ca de var. Nu mai era masca eternă a fricii, devenise iarăşi Sybil pe care o cunoscuse, cu care trăise.

Zilele — serile — se înălţau ca nişte focuri uitate, care apar deodată dincolo de orizont. O uşă zăvorâtă, încuiată şi pătată de sânge din trecutul lui, se deschidea acum uşor şi încet şi înapoia ei se vedea iarăşi o grădină — şi nu celula Gestapoului.

Ravic mergea de mai bine de un ceas. Nu se întoarse direct la Paris. Se opri pe un pod care traversa Sena dincolo de Saint-Germain şi aruncă în apă cheile, inelul şi revolverul lui Haake. Lăsă jos capota maşinii şi porni mai departe.

Conducea o maşină, dimineaţa, prin Franţa. Noaptea era aproape uitată şi rămasă cu zeci de ani un urmă. Cele ce se întâmplaseră cu câteva ore înainte erau nedesluşite — şi tot ce înăbuşise în el, timp de ani de zile, răsărea enigmatic şi se apropia de el, nu-i mai despărţea nici o prăpastie.

Ravic nu-şi dădea seama ce anume se petrece cu el. Credea că avea să se simtă gol, obosit, indiferent, agitat; se aşteptase să aibă un sentiment de scârbă — tăcută justificare — o poftă de băutură, să se îmbete, să uite. Nu se aşteptase să se simtă uşor şi liber, ca şi când un lacăt căzuse din trecutul lui. Se uită împrejur. Peisajul aluneca pe lângă el, procesiuni de plopi ridicau spre înalturi verdele lor ca nişte torţe ale biruinţei, câmpuri cu maci şi cucută, de la brutăriile cătunelor venea miros de pâine proaspătă, şi glasurile copiilor dintr-o şcoală se înălţau ca tonurile înalte ale unei viori.

La ce se gândise oare când trecuse înainte pe acolo? Înainte, acum câteva ore, câteva veacuri în urmă? Unde era peretele de sticlă, unde era sentimentul izolării? Se topiseră ca ceaţa în prima căldură a soarelui. Vedea iarăşi copii jucându-se pe prispele caselor, vedea pisicile şi câinii adormiţi, vedea rufele viu colorate fâlfâind în bătaia vântului, şi pe femeia cu cârlige de rufe în mână, care atârna şiruri lungi de cămăşi. Vedea toate acestea şi simţea că şi el le aparţine, acum mai mult decât cu atâţia ani în urmă. Ceva se topea în el şi se înălţa iarăşi moale şi cald, un câmp pârjolit începea să înverzească, şi anii tulburi se retrăgeau

treptat spre depărtări.

Stătea în maşină, liniştit, şi nu îndrăznea să se mişte, ca nu cumva să sperie simţămintele ce creşteau în el, care curgeau în sus şi în jos, stătea nemişcat şi nu-i venea să creadă. Îşi închipuise că umbra lui Haake avea să stea lângă el şi să-l fixeze — dar lângă el nu stătea decât propria lui viaţă, care se întorsese şi-l privea. Doi ochi care stătuseră holbaţi atâţia ani de zile, aşteptând şi ascunzând tăcut şi inexorabil, se încinseseră, o gură îşi recăpătase liniştea şi două braţe care se întindeau înainte, îngrozite, se lăsaseră, în sfârşit, în jos. Chipul lui Sybil, eliberat prin moartea lui Haake de expresia morţii — înviase pentru o clipă, ca apoi să înceapă să se stingă. Putea acum să odihnească în pace; n-avea să mai revină; plopii şi teii o înmormântau duios, şi nu mai. rămânea decât vara, zumzetul albinelor şi o oboseală senină, puternică, trează, ca şi când nu dormise de multe nopţi şi avea să doarmă mult timp sau să nu mai doarmă deloc.

Opri Talbotul în strada Poncelet. În clipa când opri motorul şi se dădu jos, îşi dete seama cât de obosit era. Nu mai simţea sfârşeala de pe drum; rămăsese numai cu o poftă avidă de somn. Se duse pe jos până la Internaţional şi trebui să facă un adevărat efort ca să umble. Soarele îl apăsa pe umeri ca o grindă. Îşi aduse aminte că trebuie să libereze apartamentul de la Prince-de-Galles. Uitase de el cu desăvârşire. Era atât de obosit încât se gândi o clipă să amâne pentru mai târziu. După aceea se întoarse cu mare greutate din drum şi luă un taxi care-l duse l-a Prince-de-Galles. Era gata să uite să-şi ia geamantanul.

Aşteptă în holul răcoros. La bar, în dreapta lui, câteva persoane beau Martini. Când îi aduse portarul bagajul, Ravic era aproape aţipit. Îi dădu un bacşiş şi luă alt taxi.

— La Gara de Est, spuse el tare, ca portarul să-l audă desluşit.

Spuse şoferului să oprească în colţul străzii Boetie.

— M-am înşelat cu un ceas, spuse el. E prea devreme. Opreşte în faţa bistroului de colo.

Plăti, îşi luă geamantanul, intră în bistro şi aşteptă să plece taxiul. Ieşi afară, chemă un altul, şi se duse la Internaţional.

Jos nu era decât un băiat adormit. Era ora douăsprezece şi proprietăreasa lua dejunul. Ravic îşi duse geamantanul sus, în cameră. Se dezbrăcă şi dădu drumul la duş. Se spălă îndelung şi după aceea se frecă cu alcool. Simţea cum se răcoreşte. Îmbrăcă rufărie curată şi un alt costum şi se duse jos, în camera lui Morosow.

— Tocmai voiam să vin la tine, spuse Morosow. Astăzi sunt liber. Am putea lua masa la Prince-de-Galles — tăcu şi-l privi pe Ravic mai atent.

— Nu mai e nevoie, spuse Ravic.

Morosow se uită la el.

— Am terminat, spuse Ravic. Azi-dimineaţă. Nu mă întreba nimic. Vreau să dorm.

— Ai nevoie de ceva?

— Nu. Am terminat tot. Am avut noroc.

— Unde e maşina?

— În strada Poncelet. Totul e în ordine.

— Nu mai e nimic de făcut?

— Nimic. M-a apucat o durere de cap îngrozitoare. Vreau să dorm. Am să vin mai târziu.

— Bun. Eşti sigur că nu mai e nimic de făcut?

— Nu mai e nimic, Boris. A mers uşor.

— N-ai uitat nimic.

— Nu cred. Nu. Nu vreau să mă mai gândesc acum la ce-a fost. Mai târziu... Tu rămâi aici?

— Sigur că da.

— Bine. Atunci am să vin mai târziu.

Ravic se întoarse în camera lui. Stătu câtva timp la fereastră. Crinii refugiatului Wiesenhoff se vedeau albi în lădiţa de pe pervazul de jos. În faţă era zidul cenuşiu cu ferestrele oarbe. Totul se sfârşise. Era bine aşa, dar totul se sfârşise şi nu mai era nimic de făcut. Nu mai rămăsese nimic. Nu mai avea nimic înaintea lui. Mâine era un cuvânt fără înţeles. Astăzi adormea în neant.

Se dezbrăcă şi se mai spălă o dată. Îşi ţinu mult timp mâinile în alcool şi le lăsă să se usuce la aer. Pielea de la încheieturile degetelor se făcuse ca pergamentul. Capul îi era greu şi creierii parcă i se răsuceau ca o bilă. Luă un ac hipodermic şi-l steriliză într-o mică autoclavă de pe scaunul de lângă fereastră. Îşi aduse aminte de pârâu. Numai de pârâu. Rupse capetele a două fiole şi trase conţinutul lor, limpede ca apa, în siringă. Îşi făcu injecţia şi se întinse pe pat. După câtva timp îşi luă halatul de baie şi se înveli. Se simţea ca un tânăr de doisprezece ani, obosit şi singur în ciudata singurătate a creşterii şi a vârstei fragede.

Se trezi când se întunecase. Deasupra acoperişurilor atârna o fâşie de cer trandafiriu întunecat. De jos veneau glasurile lui Wiesenfoff şi al doamnei Goldberg. Nu înţelegea ce vorbeau. Nici nu voia să ştie. Era în dispoziţia unui om care doarme după-masă fără să fie obişnuit — copt pentru o sinucidere bruscă şi nemotivată. "Ce bine ar fi să am acum de făcut o operaţie, se gândi el. Un caz grav, aproape fără scăpare." Îşi aduse aminte că nu mâncase nimic toată ziua. Simţi deodată o foame disperată. Durerea de cap îl lăsase. Se îmbrăcă şi se duse jos.

Morosow şedea în cămaşă la masa din odaia lui şi rezolva o problemă de şah. Camera aproape că nu avea mobilă. O tunică militară atârna pe un perte. Într-un colţ era o icoană şi sub ea ardea o candelă. Într-un colţ, o măsuţă cu un samovar. Lângă fereastră, un frigider modern. Era tot luxul lui Morosow. În el ţinea vodcă, bere şi câte ceva de-ale mâncării. Lângă pat avea un covor turcesc.

Morosow se ridică fără să scoată un cuvânt, aduse două pahare şi o sticlă cu vodcă. Umplu paharele.

— Zubrovka, spuse el.

Ravic se aşeză la masă.

— Nu vreau să beau nimic, Boris. Sunt leşinat de foame.

— Bun. Atunci să mergem să mâncăm ceva. Deocamdată — Morosow cotrobăi prin frigider şi scoase o bucată de pâine neagră, rusească, castraveţi, unt şi o cutie mică de icre negre — gustă din asta! Icrele le-am primit cadou de la patronul Şeherezadei. Marfă bună.

— Boris, spuse Ravic. Să lăsăm teatrul. M-am întâlnit cu el în faţă la Osiris, l-am omorât în Bois şi l-am îngropat în Saint-Germain.

— Te-a văzut cineva?

— Nu. Nici măcar în faţă la Osiris.

— Nicăieri?

— A trecut un om prin Bois, când terminasem. Haake era în maşină. N-a văzut altceva decât maşina şi pe mine vărsând. Poate că eram beat sau poate că mi se făcuse rău. Nimic extraordinar.

— Ce-ai făcut cu lucrurile lui?

— Le-am îngropat. Am scos monogramele, le-am ars împreună cu actele. Mai am nişte bani de la el şi o re-cipisă pentru bagaje pe care le-a lăsat la Gara de Nord. Lichidase la hotel şi voia să plece astăzi dimineaţă.

— Mare noroc. Urme de sânge?

— Nu. Nici n-a curs. Am predat camera de la Prince-de-Galles şi mi-am adus lucrurile înapoi. Probabil că oamenii cu care a avut de lucru aici or să-şi închipuie că a plecat cu trenul. Dacă-i ridicăm bagajele nu mai rămâne absolut nici o urmă.

— La Berlin o să se descopere lipsa lui, aşa că ne putem aştepta la cercetări.

— Dacă bagajul nu mai este aici, n-o să ştie unde a plecat.

— Ba da. N-a fost biletul de vagon-lits. L-ai ars?

— Da.

— Atunci arde şi recipisa pentru bagaje.

— Dacă am trimite recipisa la gară şi le-am spune să se expedieze bagajele la Berlin?

— E acelaşi lucru. Mai bine arde-o. Dacă eşti prea şmecher te bănuiesc imediat. Aşa, pur şi simplu a dispărut. La Paris se poate întâmpla. Poliţia va face cercetări şi dacă are noroc va descoperi unde a fost văzut ultima oară. La Osiris. Tu ai fost pe-acolo?

— Da, dar n-am stat decât un minut. Eu l-am văzut pe Haake, dar el nu. L-am aşteptat afară. Nu ne-a zărit nimeni.

— S-ar putea să cerceteze cine era la Osiris în acelaşi timp cu el. Rolande o să-şi aducă aminte că ai fost tu.

— Mă duc destul de des pe-acolo. Asta nu înseamnă nimic.

— Ar fi mai bine dacă n-ar ajunge să te interogheze. Refugiat fără acte. Rolande ştie unde stai?

— Nu, dar cunoaşte adresa lui Veber. El e doctorul oficial. Rolande îşi dă demisia peste câteva zile.

— Dar n-are să plece fără adresă. Morosow umplu paharele.

— Ravic, cred că ar fi mai bine să dispari pentru câteva săptămâni.

Ravic se uită la el.

— E uşor de vorbit, Boris. Unde să mă duc?

— Într-un loc cu lume multă. Du-te la Cannes sau Deuville. Sezonul e în toi şi poţi foarte uşor dispărea în mulţime. Sau la Antibes. Cunoşti localitatea şi acolo nu te întreabă nimenea de acte. Veber şi Rolande pot să mă ţină tot timpul la curent în caz că poliţia te caută ca martor.

Ravic se uită la Morosow.

— Nu vreau să fug. Rămân pe loc. Aşa e piesa. Nu înţelegi?

Morosow nu răspunse.

— Arde mai întâi recipisa pentru bagaje, spuse el.

Ravic scoase hârtia din buzunar, o aprinse şi-o lăsă să ardă deasupra scrumierei. Morosow luă farfuria de aramă şi aruncă scrumul fin pe fereastră.

— Aşa. S-a făcut. Nu mai ai nimic la tine?

— Bani.

— Să-i vedem.

Îi luă şi-i examină. N-aveau nici o însemnare pe ei.

— Poţi să te scapi uşor de ei. Cum vrei să-i întrebuinţezi?

— Aş vrea să-i trimit la comitetul pentru refugiaţi. Anonim.

— Schimbă-i mâine şi trimite banii peste două săptămâni.

— Bine.

Ravic puse bancnotele în buzunar. În timp ce le împăturea, îşi dădu seama că mâncase din lucrurile pe care le pusese Morosow pe masă. Se uită la mâinile lui. Ce gânduri stranii avusese în dimineaţa aceea! Mai luă o bucată de pâine neagră, proaspătă.

— Unde mâncăm? întrebă Morosow.

— Indiferent.

Morosow se uită la el. Ravic zâmbi. Era pentru prima oară că zâmbea.

— Boris, spuse el, nu te uita la mine ca o doică, aşteptând să am un acces de nervi. Am exterminat o bestie care merita s-o păţească de o mie de ori mai rău. Am omorât zeci de oameni cu care n-aveam nimic, şi pentru asta am fost decorat, şi nu i-am omorât în faţă, ci m-am furişat spre ei, i-am pândit din spate când ei nu se aşteptau, şi asta se numea război şi era demn de cinste. Singurul lucru care a fost respingător în primele clipe a fost că n-am putut să-i spun în faţă lui Haake pentru ce am să-l omor. Era o dorinţă prostească, am terminat cu el şi de-acum încolo n-are să mai tortureze pe nimeni. Am dormit ca şi când eu n-aş fi fost părtaş, ca şi când aş fi citit întâmplarea asta într-un ziar.

— Bun. Morosow îşi încheie haina. — Hai să mergem. Simt nevoia să beau.

Ravic ridică ochii. — Tu?

— Da, eu, spuse Morosow. Eu. Şovăi o clipă. — Astăzi, pentru prima oară mă simt bătrân.

31

Serbarea de adio pentru Rolande începu la şase fix şi ţinu exact o oră. La şapte începea treaba.

Masa era pusă într-o cameră alăturată. Toate prostituatele erau îmbrăcate. Majoritatea purtau rochii negre de mătase Cum până atunci Ravic le văzuse goale sau cel mult cu câte un voal transparent pe ele, îi fu greu să le recunoască. Câteva, vreo şase, lămăseseră în salonul cel mare pentru orice eventualitate. Acestea aveau să se îmbrace la ora şapte şi să fie servite abia atunci. Nici una nu voise să apară în costumele lor profesionale. Nu doamna dăduse ordin în acest sens; însăşi fetele voiseră aşa. Ravic nici nu se aşteptase la altceva. Cunoştea eticheta prostituatelor: era mai stricată decât cea din lumea bună. Fetele adunaseră bani şi-i făcuseră cadou Rolandei şase scaune de paie pentru restaurantul ei. Doamna îi dăruise un contoar automat, iar Ravic două mese de marmoră pentru cele şase scaune. Era singurul străin la sărbătorire. Şi singurul bărbat. Dineul începu la şase şi cinci minute. Doamna prezida. Rolande şedea la dreapta şi Ravic la stânga ei. Urmau apoi noua *gouvernante,* ajutoarea ei şi şirurile de fete.

Hors d'oeuvres-urile erau excelente. Ficat de gâscă de Strassbourg, *pâté maison* şi *old sherry.* Lui Ravic i se servi o sticlă de vodcă. Nu putea să sufere sherryul. După aceasta urmă o Tichysoise de cea mai fină calitate. Apoi calcan cu Mersault 1923. Calcanul era de aceeaşi calitate cu cel care se servea la Maxim. Vinul era uşor şi tocmai cât trebuia de nou. Urmă apoi sparanghel, pui fript, fraged şi cu pielea crocantă, salată aleasă cu un gust fin de usturoi, la care se servi Château St. Emilion. În capul mesei se bău o sticlă de Romanee Conti 1921. — Fetele nu o apreciază, declară doamna. Ravic o aprecia. I se servi o a doua sticlă. În schimb el trecu mai departe şampania şi crema de ciocolată. Împreună cu doamna, Ravic mâncă o brânză de Brie, cu pâine albă, fără unt şi cu vin.

La masă se vorbea întocmai ca la un pension de domnişoare. Scaunele de paie erau împodobite cu panglici. Contoarul automat scânteia. Mesele de marmoră luceau. În cameră domnea o atmosferă de melancolie. Doamna era în negru. Purta diamante. Nu prea multe. O broşă şi un inel. Pietre fine, albe-albăstrui. Nu avea diademă pe cap, deşi devenise nobilă. Avea gust. Doamnei îi plăceau diamantele. Era de părere că rubinele şi smaraldele sunt riscante. Cu diamantele puteai fi sigur. Discuta cu Rolande şi cu Ravic. Era o persoană citită, conversaţia

ei era amuzantă, elegantă şi spirituală. Cita din Montaigne, Chateaubriand şi Voltaire. Părul ei alb, uşor albăstrui, strălucea deasupra feţei inteligente şi ironice.

La ora şapte, după cafea, fetele se ridicară ca nişte domnişoare ascultătoare de pension. Mulţumiră politicos doamnei şi-şi luară la revedere de la Raivic. Doamna mai stătu câtva timp. Adusese cu ea nişte armagnac aşa cum Ravic nu mai băuse în viaţa lui. Brigada de sacrificiu care rămăsese în salon intră în camera ospăţului. Erau spălate, mai puţin fardate decât în timpul lucrului, şi îmbrăcate în rochii de seară. Doamna aşteptă până ce fetele se aşezară şi începură să mănânce calcan. Schimbă câteva cuvinte cu fiecare în parte şi-şi exprimă mulţumirile că se sacrificaseră un ceas în salon. Apoi spuse graţios la revedere. — Te mai văd, Rolande, înainte de a pleca...

— Desigur, doamnă.

— Pot să las sticla de armagnac aici? îl întrebă ea pe Ravic.

Ravic îi mulţumi. Doamna ieşi — o doamnă din cea mai înaltă societate

Ravic luă sticla şi se aşeză lângă Rolande.

— Când pleci? o întrebă el.

— Mâine după-masă la ora patru şi şapte minute.

— Vin şi eu la gară.

— Nu, Ravic. Nu se poate. În seara asta îmi soseşte logodnicul. Plecăm mâine împreună. Înţelegi de ce nu poţi veni?

— Desigur.

— Mâine dimineaţă mai facem câteva cumpărături. Deseară mă mut la Hotel Belfort. Bun, curat şi moderat.

— Stă şi logodnicul tău acolo?

— Bineînţeles că nu, spuse Rolande mirată. Nu suntem căsătoriţi încă.

— Înţeleg.

Ravic ştia că toate acestea nu erau prefăcătorie. Rolande era o burgheză care avusese o profesiune. Nu avea nici o importanţă dacă fusese vorba de un pension de domnişoare sau de un bordel. Îşi terminase treaba şi acum se întorcea în lumea ei burgheză, fără să ducă cu ea nici o umbră din lumea cealaltă. Acelaşi lucru se întâmpla şi cu multe dintre prostituate. Unele deveneau soţii ideale. Prostituţia este o profesiune serioasă, nu un viciu. Asta le salva de la degradare.

Rolande îi zâmbi lui Ravic, luă sticla de armagnac şi-i umplu paharul. Scoase apoi o foaie de hârtie din geantă. — În caz că vrei să fugi vreodată din Paris — iată adresa noastră. Poţi veni oricând.

Ravic se uită la adresă. — Sunt scrise două nume, spuse ea. Unul este pentru primele două săptămâni. E numele meu. După aceea, cel al logodnicului meu.

Ravic puse foaia de hârtie în buzunar. — Îţi mulţumesc, Rolande. Deocamdată am să stau la Paris. Pe de altă parte, logodnicul tău are să fie surprins să mă vadă picând aşa, deodată.

— Spui asta fiindcă te-am rugat să nu vii la gară? E cu totul altceva. Ţi-am dat adresa în eventualitatea că într-o zi va trebui să fugi din Paris. Să fugi repede. Pentru asta.

Ravic ridică ochii. — De ce?

— Ravic, spuse ea. Eşti un refugiat. Şi refugiaţii sunt uneori la ananghie. E bine să ştii că ai un loc unde poţi sta fără să te caute poliţia.

— De unde ştii că sunt refugiat?

— Ştiu. N-am spus nimănui. Nimeni de aici n-are nevoie să afle. Păstrează adresa. Şi în caz că vei avea vreodată nevoie de ea, vino. La noi n-are să întrebe nimeni detine.

— Bine, Rolande, mulţumesc.

— Acum două zile a fost aici cineva de la poliţie. S-a interesat de un neamţ. Voia să ştie dacă a fost pe la noi.

— Da? făcu Ravic atent.

— Da. Era aici când ai fost tu ultima oară. Poate că nu-ţi mai aduci aminte. Un tip înalt şi chel. Şedea acolo cu Yvonne şi Claire. Poliţistul m-a întrebat dacă mai era cineva aici în timpul acela.

— Nu-mi aduc aminte de nimic, spuse Ravic.

— Sunt sigură că nu i-ai dat nici o atenţie. Bineînţeles că n-am pomenit nimic despre tine.

Ravic aprobă din cap.

— E mai bine aşa, zise Rolande. În felul acesta n-am dat copoilor ocazia să întrebe oameni nevinovaţi dacă au paşaport.

— Natural. Ţi-a spus ce caută?

Rolande dădu din umeri. — Nu. Şi nici nu e treaba noastră. Am declarat că nu era nimeni aici. E o veche lozincă a casei noastre. Nu ştim niciodată nimic. E mai bine. Dealtfel nici pe poliţist nu-l interesa prea tare.

— Serios?

Rolande zâmbi.

— Ravic, există mulţi francezi cărora puţin le pasă de ce se întâmplă unui turist german. Avem destule griji de ale noastre.

Rolande se ridică.

— Trebuie să plec. Adio, Ravic.

— Adio, Rolande. Fără tine n-are să mai fie la fel aici.

Rolande surâse.

— Nu imediat, poate, dar în curând...

Se duse să-şi ia rămas bun de la fete. În drum stătu să se uite la contoar, la scaune şi la mese. Erau cadouri practice. Le şi vedea instalate în restaurantul ei, mai ales contoarul. Contoarul însemna venit, securitate, casă şi proprietate. Rolande şovăi o clipă; apoi nu se mai putu stăpâni. Scoase câteva monede din geantă, le vârî în aparatul sclipitor şi începu să lucreze la el. Maşina hârâi, marcă doi franci şi cincizeci, sertăraşul ieşi singur afară, şi Rolande mai băgă două-trei monede, surâzând fericită ca un copil.

Curioase, fetele se apropiară şi înconjurară aparatul. Rolande înregistră a doua oară. Un franc şaptezeci şi cinci.

— Ce se poate lua la dumneavoastră cu un franc şaptezeci şi cinci? întrebă Marguerite, poreclită Calul.

Rolande stătu să se gândească.

— Un Dubonnet, două pahare de Pernod, spuse ea apoi.

— Cât luaţi pe un Amer Picon şi o bere?

— Şaptezeci de centime. Rolande înregistră zero franci şaptezeci.

— Ieftin, spuse Calul.

— Trebuie să dăm mai ieftin ca la Paris, explică Rolande.

Fetele traseră scaunele de paie în jurul celor două mese de marmoră şi se aşezară cu grijă. Îşi neteziră rochiile de seară şi începură toate să-şi închipuie că sunt la viitorul *café* al Rolandei.

— Am dori să ne daţi trei ceaiuri cu biscuiţi englezeşti, *madame* Rolande, spuse Daisy, o blondă delicată, care era favorita bărbaţilor căsătoriţi.

— Şapte franci optzeci.

Rolande marcă la contoar.

— Îmi pare rău, dar biscuiţii sunt scumpi.

La cealaltă masă Marguerite, Calul, spuse după mult timp de

gândire:

— Două sticle de Pommery, comandă ea triumfătoare. Îi era dragă Rolande şi voia să-i arate afecţiunea pe care i-o purta.

— Nouăzeci de franci. Un Pommery excelent!

— Şi patru coniacuri! striga Calul, respirând din greu. E ziua mea de naştere!

— Patru franci patruzeci! Contoarul înregistra.

— Şi patru cafele cu meringues!

— Trei franci şaizeci.

Calul era încântată şi se uita la Rolande. Nu-i mai venea nimic în minte.

Fetele se înghesuiră în jurul contoarului.

— Cât e în total, madame Rolande?

Rolande rupse banda pe care erau marcate cifrele şi începu să adune.

— O sută cinci franci şi optzeci.

— Şi care e câştigul?

— Cam treizeci de franci. Asta din cauza şampaniei. Se câştigă bani mulţi la ea.

— Bun, spuse Calul. Bun! Aşa să vă meargă întotdeauna!

Rolande se întoarse spre Ravic. Ochii îi străluceau, aşa cum strălucesc ochii atunci când sunt plini de iubire sau bucuria câştigului.

— Adio, Ravic. Nu uita ce ţi-am spus.

— Nu. Adio, Rolande.

Rolande plecă, voinică, dreaptă, senină — fiindcă viitorul ei era simplu şi viaţa era bună.

Şedea cu Morosow pe terasa de la Fouquet. Era nouă seara. Terasa era aglomerată. În depărtare, dincolo de Arcul de Triumf, două felinare cu o lumină albă şi rece.

— Şobolanii fug din Paris, spuse Morosow. La Internaţional sunt trei camere goale. Asta nu s-a mai întâmplat din 1933.

— Vor veni alţi refugiaţi şi le vor ocupa.

— Ce fel de refugiaţi? Am avut ruşi, italieni, polonezi, spanioli, nemţi.

— Francezi, spuse Ravic. De la frontieră. Ca şi în celălalt război.

Morosow îşi ridică paharul şi văzu că e gol. Chemă chelnerul.

— Încă o sticlă de Pouilly.

— Şi tu, Ravic? întrebă el apoi.

— În calitatea mea de şobolan?

— Da.

— În ziua de azi şi şobolanii au nevoie de paşapoarte şi de vize.

Morosow îl privi dojenitor.

— Ai mai avut tu aşa ceva până acum? Nu. Cu toate astea ai fost la Praga, Viena, Zürich, în Spania şi la Paris. A sosit timpul să dispari de aici.

— Unde? făcu Ravic. Luă sticla pe care o adusese chelnerul. Era rece şi aburită. Turnă vinul în pahare.

— În Italia? Gestapoul mă aşteaptă la frontieră. În Spania? Acolo mă aşteaptă falangiştii.

— În Elveţia.

— Elveţia e prea mică. Am fost în Elveţia de trei ori. De fiecare dată poliţia m-a prins după o săptămână şi m-a trimis înapoi în Franţa.

— Anglia. Din Belgia, clandestin.

— Imposibil. Te prinde în port şi te trimite înapoi în Belgia. Şi Belgia nu e o ţară pentru refugiaţi.

— În America nu poţi să te duci. Ce-ai zice de Mexic?

— Supra-aglomerat. Şi nici acolo nu se poate fără să ai acte la tine.

— Tu n-ai deloc?

— Aveam nişte certificate de punere în libertate de la închisorile la care am stat sub diverse nume din cauza intrării ilegale în ţară. Nu prea face să porţi aşa ceva la tine. Le rupeam imediat.

Morosow tăcea.

— Fuga s-a terminat, bătrâne Boris, spuse Ravic. Odată şi odată tot trebuia să se termine.

— Ştii ce te aşteaptă în caz că începe războiul?

— Sigur că da. Un lagăr de concentrare aici, în Franţa. Şi-or să fie mizerabile pentru că nu s-a pregătit nimic dinainte.

— Şi-atunci?

Ravic dădu din umeri.

— Nu e bine să te duci cu gândul prea departe.

— Aşa o fi. Dar ştii ce ţi se poate întâmpla în caz că totul se prăbuşeşte şi tu te afli într-un lagăr de concentrare? O să pună nemţii mâna pe tine.

— Pe mine şi pe mulţi alţii. Se poate însă întâmpla să ne dea drumul la timp. Cine ştie?

— Şi-atunci?

Ravic scoase o ţigară din buzunar.

— Mai bine să nu discutăm astăzi despre asta, Boris. Din Franţa nu pot să ies. În alte părţi e periculos sau e imposibil de ajuns. Dealtfel, nici nu mai vreau să mai. schimb.

— Nu vrei să mai schimbi?

— Nu. M-am gândit bine. Nu pot să-ţi explic. Nu se poate explica. Nu vreau să mai schimb.

Morosow rămase tăcut. Se uita la mulţime.

— Uite-o pe Joan, spuse el.

Şedea cu un bărbat la o masă mai depărtată dinspre aleea George al V-lea.

— Îl cunoşti? îl întrebă el pe Ravic.

Ravic se uită spre el.

— Nu.

— Îi schimbă cam des.

— Aleargă şi ea după viaţă, răspunse Ravic indiferent. Aşa cum facem aproape toţi. Cu sufletul la gură, de teamă să nu pierdem ceva.

— Asta se poate numi şi altfel.

— Se poate. Dar rămâne acelaşi lucru. Nelinişte, bătrâneţe. Boala ultimilor douzeci şi cinci de ani. Nimeni nu mai crede că are să îmbătrânească în pace cu micile lui economii. Fiecare simte mirosul focului şi încearcă să pună mâna pe ce poate. Tu, nu, bineînţeles. Tu eşti un filozof al plăcerilor simple.

Morosow nu răspunse.

— Femeia asta nu se pricepe deloc la pălării, spuse Ravic. Uite ce şi-a pus pe cap! În general, nu prea are gust. Asta-i tăria ei. Cultura te face mai slab. Până la urmă revine la impulsul gol al vieţii. Tu însuţi eşti un exemplu magnific.

Morosow râânji.

— Lasă-mă cu plăcerile mele de rând, om cu capul în nori! Omului cu gusturi simple îi plac multe lucruri. Nu râmâne niciodată cu mâinile goale. Cine are şaizeci de ani şi aleargă după dragoste e un idiot care speră să câştige, deşi celălalt joacă cu cărţi măsluite. Un bordel bun te

linişteşte de minune. Casa pe care o frecventez eu are şaisprezece fete. Acolo, cu puţni bani, sunt paşă. Mângâierile pe care le primesc eu sunt mai sincere decât cele după care tânjesc mulţi sclavi ai dragostei. Sclavi ai dragostei, am spus.

— Înţeleg, Boris.

— Bine. Atunci să ne golim paharele. Pouilly rece. Şi haide să respirăm aerul cristalin al Parisului, înainte de a se umple de miasme.

— Haide. Ai observat cum au înflorit castanii a doua oară anul acesta?

Morosow dădu din cap. Ridică mâna spre cer, unde Marte strălucea deasupra acoperişurilor întunecate, mare şi roşiatec. — Da, şi zice că individul de colo e mai aproape de pământul nostru aşa cum n-a fost de mulţi ani. Morosow râse. — În curând o să citim că s-a născut un copil cu moţul în formă de sabie. Şi că în altă parte a plouat cu sânge. Tot ce lipseşte este cometa enigmatică din Evul Mediu, ca semnele prevestitoare de rele să fie complete.

— Uite cometa, Ravic arătă spre firma electrică de pe clădirea unui ziar, ce reprezenta două puncte luminoase care se urmăreau unul pe altul, şi la mulţimea care se strânsese şi privea tăcută, cu capetele pe spate.

Stătură câtăva vreme fără să spună nimic. Un acordeonist se opri la marginea trotuarului şi începu să cânte *La Paloma...* Ţiganii cu covoare apărură purtând pe umăr keşshane de mătase. Un băieţaş vindea alune americane pe la mese. Totul era liniştit — până la clipa când apărură băieţii cu ziare. Lumea le smulgea jurnalele din mână şi peste câteva secunde terasa, acoperită de ziare desfăcute, părea îngropată sub un roi de fluturi uriaşi, albi, neînsufleţiţi, care se aşezaseră lacomi pe victimele lor, cu aripi bătind fără zgomot.

— Uite-o pe Joan. spuse Morosow.

— Unde?

— În colţul străzii.

Joan trecu drumul şi se urcă într-un automobil decapotabil care era parcat în Champs Elysées. Nu-l văzuse pe Ravic. Bărbatul care o însoţea ocoli maşina şi se aşează la volan. Era tânăr şi cu capul descoperit. Scoase maşina cu îndemânare dintre celelalte. Era un Delahaye.

— Frumos automobil, spuse Ravic.

— Şi ce cauciucuri, replică Morosow, sforăind. Ravic, omul-de-oţel, adăugă el mânios. Cetăţeanul strămutat din Europa Centrală. Frumos automobil — afurisită damă, asta am înţeles eu.

Ravic zâmbi.

— Şi ce-i cu asta? Damă sau sfântă — nu este decât o plăsmuire de-a noastră. Tu, cu cele şaisprezece femei ale tale, nu poţi înţelege asta. Tu nu eşti decât om de bordel. Dragostea nu este un afacerist care se uită după profitul investiţiilor lui. Închipuirea n-are nevoie decât de câteva cuie de care să-şi atârne vălul. Că sunt de aur, de tinichea, sau pline de rugină, puţin importă. Dacă vălul se agaţă, rămâne agăţat. Mărăcine sau trandafir, se preface într-o poveste din *O mie şi una de nopţi,* odată ce-ai atârnat de el vălul clarului de lună.

Morosow trase o înghiţitură de vin. — Vorbeşti prea mult, spuse el. Şi ce-i mai rău e că vorbeşti prostii.

— Ştiu. În întuneric şi Muma Pădurii poate să semene cu o zână, Boris.

Dinspre Etoile răcoarea venea cu paşi de argint. Ravic strânse în mână paharul îngheţat. Răceala lui îi străbătu trupul. Şi inima lui era rece. Se născuse în respiraţia adâncă a nopţii şi tot atât de adâncă era nepăsarea lui faţă de soartă. Soarta şi viitorul. Mai fusese oare vreodată

aşa? La Antibes, îşi amintea, când îşi dăduse seama că Joan avea să-l părăsească. Nepăsarea care devenise atitudine egală în faţa sorţii. Ca hotărârea lui de a nu pleca mai departe. De a nu mai pleca mai departe. De a nu mai pleca. Erau una. Trăise şi răzbunarea şi iubirea. Îi era destul. Nu era totul, dar atât cât poate cere omul. Nu nădăjduise să le mai trăiască vreodată. Îl ucisese pe Haake şi nu plecase din Paris. N-avea să plece nici acum. Aşa era dat să fie. Cine profită de noroc trebuie să se lase în voia lui. Asta nu însemna resemnare; era ca o asigurare tainică pe care ţi-o dădea viaţa, înaintea unei prăpăstii. Nimic nu mai avea vreo semnificaţie. Râurile se opriseră încremenite. Un lac îşi ascunsese oglinda peste noapte şi aştepta dimineaţa ca să-i spună încotro să curgă.

— Trebuie să plec, spuse Morosow, uitându-se la ceas.

— Eu mai rămân, Boris.

— Ca să te bucuri de ultima seară dinainte de Apusul Zeilor?

— Exact. Nimic din ce trăim acum n-are să se mai întoarcă.

— Şi găseşti că e rău?

— Nu. Nici noi nu ne vom mai întoarce. Ziua de ieri e pierdută, şi nici o lacrimă şi nici o vrajă n-o mai poate aduce înapoi. Numai ziua de azi e veşnică.

— Vorbeşti prea mult. Morosow se sculă în picioare. Ar trebui să fii recunoscător că asişti la un sfârşit de secol. Un secol care n-a fost prea bun.

— Şi tu vorbeşti prea mult, Boris.

Morosow îşi goli paharul, în picioare. Îl aşeză pe masă de parcă ar fi fost dinamită şi-şi şterse barba. Era îmbrăcat în haine civile şi stătea acum, înalt şi spătos, în faţa lui Ravic.

— Să nu crezi că nu înţeleg de ce nu vrei să pleci, spuse el rar. Înţeleg foarte bine de ce nu vrei să pleci, fatalistule.

Ravic se întoarse devreme la hotel. Zări în hol un băieţaş abătut, care în clipa când intră el se ridică grăbit de pe canapea, sprijinindu-se cu amândouă mâinile de spătar. Observă că-i lipsea un picior. De sub manşeta pantalonului se zărea o bucată de lemn necioplit.

— Domnule doctor, domnule doctor!

Ravic se uită mai atent. În obscuritatea holului văzu o faţă tânără care zâmbea cu gura până la urechi. — Jeannot! spuse el surprins. Tu eşti Jeannot?

— Da! V-am aşteptat aici toată seara! Abia după aceea am reuşit să vă aflu adresa. Am încercat de mai multe ori să o capăt de la scorpia aceea de la spital, dar de fiecare dată îmi spunea că nu sunteţi la Paris.

— E adevărat că am lipsit câtva timp.

— În sfârşit, azi după-masă mi-a spus că staţi aici şi am venit numaidecât. Jeannot clipea fericit.

— S-a întâmplat ceva cu piciorul? întrebă Ravic.

— Nimic! Jeannot bătu cu palma piciorul de lemn, aşa cum mângâi un câine credincios. — Absolut nimic. Totul e perfect.

Ravic se uită la ciotul de lemn. — Văd că a ieşit aşa cum ai vrut. Cum ai scos-o la capăt cu societatea de asigurare?

— Binişor. Am obţinut o proteză mecanică, şi am aranjat cu magazinul să-mi dea în schimb bani. Şi-au oprit cincisprezece la sută pentru ei, dar nu-i nimic.

— Şi cu lăptăria?

— De asta am şi venit. Am deschis-o. E mică, dar rentează. Mama vinde şi eu mă ocup cu aprovizionarea şi cu contabilitatea. Avem surse bune, direct de la ţară.

Jeannot se întoarse şhiopătând, spre canapea, şi aduse un pachet strâns legat, înfăşurat în hârtie de ambalaj. — Poftiţi, domnule doctor! V-am adus să gustaţi şi dumneavoastră. Nu e nimic extraordinar. Nişte pâine, unt, brânză şi ouă. Când nu sunteţi dispus să mai ieşiţi seara, aveţi o gustare, nu-i aşa?

Se uita nerăbdător în ochii lui Ravic. — Aşa ceva prinde bine oricând, spuse Ravic.

Jeannot dădu din cap satisfăcut.

— Cred că are să vă placă brânza. Am adus Brie şi nişte Pont l'Evêcque.

— Brânza mea favorită.

— Minunat! De bucurie, Jeannot bătu tare în ciotul de lemn, — Pont l'Evêcque a fost ideea mamei. Eu ştiam c-o să preferaţi Brie. Bărbaţilor le place mai mult Brie.

— Amândouă sunt excelente. Nici nu puteai să nimereşti mai bine. Ravic luă pachetul. — Mulţumesc, Jeannot. Nu se întâmplă prea des ca pacienţii să-şi aducă aminte de doctorii lor. De cele mai multe ori vin numai să se tocmească asupra notei de plată.

— Asta o fac numai cei bogaţi, nu? Jeannot dădu din cap, plin de înţelegere. — Noi nu. Noi vă datorăm totul, nu? Dacă mi-ar fi rămas piciorul ţeapăn, n-am fi luat aproape nici o despăgubire.

Ravic se uită la el. Îşi închipuie oare că i-am amputat piciorul din curtoazie? se gândi el. — Am fost obligaţi să-l tăiem, Jeannot.

— Desigur. Jeannot făcu cu ochiul. E limpede ca ziua. Îşi trase şapca mai tare peste ochi. — Şi acum, mă duc. Mă aşteaptă mama. Am plecat cam de mult de-acasă. Trebuie să vorbesc cu un furnizor despre nişte Rocquefort. La revedere, domnule doctor. Sper că are să vă placă ce v-am adus!

— La revedere, Jeannot. Mulţumesc. Şi noroc.

— Noroc o să avem!

Omuleţul flutură din mână şi plecă şchiopătând, sigur de sine.

Când ajunse în cameră, Ravic desfăcu pachetul. Căută o spirtieră pe care n-o mai întrebuinţase de mulţi ani şi o găsi. Găsi şi un pachet de alcool solidificat. Luă tabletele albe, le puse sub spirtieră şi le aprinse. Flacăra albastră începu să tremure. Puse puţin unt într-o tigăiţă, sparse două ouă, le bătu şi puse totul pe spirtieră. Tăie apoi pâinea albă şi rumenită, puse tigăiţa pe masă, peste o foaie de ziar, scoase bucata de Brie, o sticlă de Vouvray şi începu să mănânce. De mult nu mai făcuse asta. Mâine am să-mi mai cumpăr nişte pachete de spirt solidificat, îşi zise el. Spirtiera putea s-o ia cu el în lagăr. Se putea strânge şi vârî într-o cutie de carton.

Ravic mâncă în tihnă. Încercă şi Pont l'Evêcque. Jeannot avea dreptate; cina fusese excelentă.

32

— Exodul din Egipt, spuse Seidenbaum, doctor în filologie şi filozofie, către Ravic şi Morosow. Fără Moise.

Stătea slab, galben, în uşa Internaţionalului. Afară, familiile Stern şi Wagner şi celibatarul Stoltz îşi încărcau lucrurile. Închiriaseră împreună un camion.

Mobila stătea pe trotuar, în după-amiaza aceea luminoasă de august. O canapea aurită, acoperită cu o cuvertură Aubusson, câteva

scaune asortate şi un covor Aubusson nou. Aparţineau familiei Stern. Mai era acolo şi o masă enormă de mahon. Selma Stern, o femeie cu chipul şters şi cu ochii de catifea, le păzea aşa cum îşi păzeşte cloşca puii.

— Atenţie! Tăblia! N-o zgâriaţi! Tăblia! Uşor, uşor!

Tăblia mesei era ceruită şi lustruită. Unul din obiectele sacre pentru care gospodinele îşi riscă viaţa. Selma Stern se învârtea în jurul mesei şi a celor doi oameni, care, cu o totală nepăsare, o aşezară pe trotuar.

Soarele se reflecta în luciul tăbliei. Selma Stern luă o cârpă şi începu s-o şteargă. Freca de zor colţurile. Tăblia îi reflecta faţa ca o oglindă neagră — ca şi cum o străbună de-a ei o privea întrebătoare din oglinda timpului.

Oamenii aduceau acum un bufet de mahon, la fel de ceruit şi de lustruit. Unul din ei se suci prea brusc şi un colţ al bufetului se frecă de zidul de la intrarea hotelului.

Selma Stern nu ţipă. Rămase pur şi simplu împietrită, cu mâna în care ţinea cârpa, ridicată, cu gura pe jumătate deschisă, ca şi când ar fi fost prefăcută într-o stană de piatră în clipa când tocmai voia să-şi bage cârpa în gură.

Josef Stern, soţul ei, scund, cu ochelari şi cu buza de jos lăsată, se apropie de ea. — Ce-i, Selmale?

Selma nu-l vedea. Privea în gol. — Pufetul...

— Ei, Selmale. Avem deja vizele...

— Pufetul de la mama. De la părinţii mei...

— Ei, Selmale, aşa o zgârietură mică... Ce mai contează acum, după ce am pus mâna pe vize...

— Asta nu mai iese. Nu mai poţi ca s-o scoţi.

— Cucoană, spuse omul, care nu-i înţelegea, dar care ştia precis despre ce e vorba. — N-ai decât să-ţi încarci singură boarfele. Nu eu am făcut uşa aşa de îngustă.

— *Sales boches,* spuse omul celălalt.

Josef Stern învie. — Noi nu suntem *poches* — spuse el. Noi suntem refugiaţi.

— *Sales réfugiés,* replică omul.

— Vezi, Salmale, ce faci? spuse Stern. Cine tuce acuma mopila? Asta ţin cauză de mahon al tău! Am plecat te la Coblens, patru luni mai târziu, fiindcă nu foiai să te tesparţi te el. Am plătit optsprezece mii te mărci mai mult taxă de refugiaţi! Acuma stă aici pe strată şi fapor nu aşteaptă.

Îşi întoarse capul spre Morosow şi se uită la el disperat.

— Ce să facem? întrebă el.

— *Sales bohes! Sales réfugiés!* Tacă eu spun la el acum că noi suntem evrei el are să pună *sale juifs*, şi atunci totul e pierdut.

— Dă-i bani, spuse Morosow.

— Pani? Ca să-mi arunce în opraz?

— Nici o grijă, spuse Ravic. Cine ocărăşte în felul ăsta e pasibil de şperţ.

— Asta nu e opiceiul meu. Să fiu inzultat şi să mai şi plătesc pe teasupra.

— O insultă nu e o insultă decât în momentul când devine personală, explică Morosow. Omul a adresat o insultă generală. Întoarce-i insulta, dându-i un bacşiş.

În ochii lui Stern se aprinse o scânteie.

Scoase câteva bancnote şi le întinse celor doi oameni. Amândoi le luară cu dispreţ. Tot cu dispreţ, Stern îşi băgă portofelul la loc în buzunar. Cei doi hamali se uitară unul la altul şi începură să încarce în camion scaunele Aubusson. Bufetul îl urcau la urmă, din principiu. In timp ce-l ridicau în camion, îl suciră în aşa fel încât partea dreaptă se frecă de

camion. Selma Stern se cutremură, dar nu spuse nimic. Stern nici măcar nu observase. Era ocupat cu revizia actelor şi a vizelor, pe care le scoase din buzunar şi le răsfoia pentru a nu ştiu câta oară.

— Nimic nu-i mai deprimant decât mobila depozitată pe trotuar, spuse Morosow.

Începură acum să coboare lucrurile familiei Wagner. Câteva scaune, un pat care stătea parcă ruşinat şi trist în mijlocul trotuarului. Două geamantane cu haine. Pe geamantane, diverse etichete — Viareggio, Grand Hotel Gardon, Berii, Hotel Adlon. O oglindă turnantă în care se reflecta strada. Obiecte de bucătărie — te întrebi pentru ce duc oamenii asemenea lucruri în America.

— Rudele, spunea Léonie Wagner. Rudele noastre din Chicago au făcut toate astea pentru noi. Ne-au trimis bani. Şi au obţinut vizele. Vize de turişti. După asta trebuie să plecăm în Mexic. Rudele, rudele noastre.

Îi era ruşine. Se simţea ca o dezertoare, când ştia că ochii celor care rămâneau erau aţintiţi asupra ei. De asta şi voia să plece aşa de repede. Îi ajuta pe oameni să-i urce lucrurile în camion. Va răsufla uşurată în clipa când camionul va dispărea după primul colţ. Şi apoi aveau să înceapă alte griji. Dacă pleacă vaporul... Şi când pleacă? Dacă va avea voie să coboare pe uscat. Grijile se ţineau lanţ. De ani de zile.

Celibatarul Stoltz. nu poseda aproape nimic altceva decât cărţi. Un geamantan cu haine şi biblioteca. Ediţii princeps, ediţii vechi, cărţi noi. Era rău proporţionat, sfios şi cu părul roşu.

Câţiva din cei care rămâneau în urmă se adunară în pragul uşii hotelului. Cei mai mulţi erau tăcuţi. Nu făceau altceva decât să privească la lucruri şi la camion.

— Atunci, *auf Wiedersehen,* spuse Léonie Wagner nervoasă. Terminaseră cu încărcatul. — Sau mai bine zis la revedere. Râse încurcată. — Sau adio. Astăzi nici nu mai ştii ce spui.

Începuse să dea mâna cu câţiva din cei de faţă.

— Rudele, spuse ea. Rudele noastre de acolo. Noi singuri n-am fi putut...

Se opri deodată. Doctorul Ernst Seidenbaum o bătu pe umăr.

— Fii liniştită. Unii au noroc, alţii nu.

— Cei mai mulţi n-au, spuse refugiatul Wiesenhoff. Fii liniştită. Şi drum bun.

Josef Stern îşi luă rămas bun de la Ravic, Morosow şi alţi câţiva. Zâmbea ca şi când îi reuşise o fraudă.

— Cine ştie ce ne aşteaptă acolo? Poate că o să ne pară rău că nu mai suntem la acest hotel...

Selma Stern se şi instalase în camion. Celibatarul Stoltz nu-şi luă rămas bun de la nimeni. El nu pleca în America. N-avea acte decât pentru Portugalia. Călătoria lui i se părea prea neînsemnată ca să necesite o scenă de adio. Flutură din mână în clipa când maşina se puse în mişcare.

Cei rămaşi stăteau acolo ca nişte curci plouate.

— Hai, îi spuse Morosow lui Ravic. Hai la Catacombă! După o scenă ca asta se impune un calvados.

Nici nu se aşezară bine când intrară şi ceilalţi, ca nişte frunze de toamnă aduse de vânt. Doi iepuri palizi, Wiesenhoff şi Ruth Goldberg, şahistul automat Finkelstein, fatalistul Seidenbaum şi alte câteva perechi; vreo şase copii; Rosenfeld, proprietarul impresioniştilor, care până la urmă rămăsese pe loc; câţiva tineri imberbi şi mai mai mulţi bătrâni.

Era prea devreme pentru cină, dar parcă nici unuia din ei nu-i venea să se întoarcă în singurătatea camerei lui. Se lipeau unul de altul. Erau tăcuţi, aproape resemnaţi. Trecuseră toţi prin atâtea nenorociri încât nimic nu-i mai mişca prea tare.

— Aristocraţia a plecat, spuse Seidenbaum. Cei osândiţi la moarte sau la închisoare pe viaţă, ne-am întrunit aici. Poporul ales! Aleşii lui Jehova! Mai ales pentru pogromuri. Trăiască viaţa!

— Ne-a mai rămas Spania, replică Finkelstein. Stătea cu şahul în faţă şi rezolva problema din *Le Matin.*

— Spania. Sigur că da. Când i-or veda fasciştii pe evrei, o să-i pupe şi mai multe nu.

Zglobia chelneriţă alsaciană aduse calvados. Seidenbaum îşi puse pince-nez-ul.

— Nici măcar asta nu putem unii dintre noi, declară el. Să ne-mbătăm turtă. Să scăpăm o noapte de mizerie. Nici măcar atâta. Urmaşii lui Ahasverus. Şi pe el, bătrânul rătăcitor, l-ar fi apucat disperarea în zilele noastre — n-ar fi ajuns prea departe fără acte.

— Bea un pahar cu noi, spuse Morosow. Calvadosul e bun. Slavă Domnului că proprietăreasa nu ştie asta, că altfel i-ar urca preţul.

Seidenbaum clătină din cap.

— Nu beau.

Ravic se uită la un om nebărbierit, care scotea mereu o oglindă din buzunar, se privea în ea şi apoi studia un paşaport. Repeta operaţia la fiecare două minute.

— Cine-i ăsta? îl întrebă el pe Seidenbaum. Nu l-am mai văzut până acum.

Seidenbaum îşi ţuguie buzele.

— Ăsta-i noul Aaron Goldberg...

— Cum aşa? Madam Goldberg s-a remăritat aşa de repede?

— Nu. I-a vândut paşaportul răposatului Goldberg. Cu două mii de franci. Bătrânul Goldberg avea barba căruntă; de asta îşi lasă barbă şi noul Aaron. Din cauza fotografiei de pe paşaport. Uită-te la el cum îşi trage firele. Nu îndrăzneşte să folosească paşaportul până nu-i creşte o barbă asemănătoare. Asta înseamnă să te iei la întrecere cu timpul.

Ravic se uită la omul acela care-şi trăgea nervos firele din barba-i prizărită şi o compară cu cea din paşaport.

— Poate foarte uşor să spună că i-a ars barba.

— Bună idee. Am să-i propun... Seidenbaum îşi scoase pince-nez-ul şi-l legănă, la capătul lănţişorului.

— Macabră treabă, zâmbi el. Acum două săptămâni era altceva decât o simplă afacere. Astăzi însă Wiesenhoff începe să fie gelos şi Ruth Goldberg nu ştie ce să facă. Efectul demonic al actelor. După acte, tipul de colo e soţul ei.

Se ridică şi se duse la masă, unde stătea noul Aaron Goldberg.

— Mi-a plăcut "efectul demonic al actelor", spuse Morosov întorcându-se spre Ravic. Ce faci astă-seară?

— Kate Hegstroem pleacă deseară cu "Normandie". O conduc până la Cherbourg. Mergem cu maşina ei şi pe urmă o predau proprietarului garajului căruia i-a vândut-o.

— Poate suporta călătoria?

— Natural. Poate să facă ce-i pofteşte inima. Vaporul are un doctor bun. La New York... ridică din umeri şi-şi goli paharul.

Aerul din Catacombă era închis şi îmbâcsit. Sub palmierul artificial şi plin de praf şedea o pereche. Amândoi erau cufundaţi într-o tristeţe care-i înconjura ca un zid. Amândoi şedeau nemişcaţi, mână-n mână şi parcă niciodată n-aveau să se mai poată scula de acolo.

Ravic avu deodată sentimentul că toată mizeria lumii era încuiată în sala aceea de subsol prost luminată. Becurile bolnăvicioase atârnau veştede şi galbene pe pereţi şi făceau ca lucrurile să pară şi mai jalnice. Tăcerea, şoaptele, căutarea actelor care fuseseră răsfoite de o mie de

ori, reexaminarea lor, aşteptarea mută, aşteptarea deznădăjduită a sfârşitului, măruntele izbucniri spasmodice-de curaj, viaţa de o mie de ori umilită şi împinsă acum într-un colţ, îngrozită că nu mai poate merge mai departe — simţi deodată toate acestea, îl izbea mirosul lor, mirosea frica, frica mută, covârsitoare şi finală, o mirosea şi ştia unde o mai mirosise o dată, în lagărele de concentrare spre care oamenii erau mânaţi de pe străzi, din paturi, şi unde erau băgaţi în barăci ca să-şi aştepte soarta.

La masa de lângă el şedea o altă pereche. O femeie cu cărare la mijloc şi un bărbat. În faţa lor, un băieţel de vreo opt ani stătea în picioare. Ascultase pe ia mese şi acum se întorcea la ei.

— De ce suntem noi evrei? o întrebă el pe femeie.

Femeia nu răspunse.

Ravic se uită la Morosow.

— Trebuie să plec, spuse el. La spital.

— Plec şi eu.

Urcară treptele.

— Ce-i prea mult, e prea mult, spuse Morosow. Asta ţi-o declar eu, un fost antisemit.

Spitalul era vesel în comparaţie cu Catacomba. Şi aici era durere, boală, mizerie; dar aici toate acestea, cel puţin aveau o oarecare logică şi un sens. Ştiai de ce era aşa, ce era de făcut şi ce nu. Erau fapte, le puteai vedea şi puteai încerca să le combaţi.

Veber şedea în camera lui de consultaţie şi citea un ziar. Ravic se uită peste umărul lui...

— Lucrurile merg minunat, nu?

Veber aruncă ziarul jos.

— Bandă de tâlhari! Cincizeci la sută din politicienii noştri ar trebui spânzuraţi!

— Nouăzeci, declară Ravic. Ai mai aflat ceva de doamna de la spitalul lui Durant?

— S-a făcut bine. Veber se întinse nervos după un trabuc. Pentru tine e simplu, Ravic, dar eu sunt francez.

— Eu nu sunt nimc. Nu doresc însă altceva decât ca Germania să fie tot atât de coruptă ca şi Franţa.

Veber ridică ochii.

— Iartă-mă, vorbesc prostii. Uitase să-şi aprindă trabucul. Nu se poate să fie război, Ravic. Pur şi simplu, nu se poate! Astea nu sunt decât lătrături şi ameninţări. Până la urmă are să se întâmple ceva.

Rămase câteva clipe tăcut. Siguranţa pe care o avusese până atunci îl părăsise.

— La urma urmei, avem linia Maginot, spuse el aproape rugător.

— Firește, răspunse Ravic fără convingere. Auzise asta de o mie de ori. Discuţiile dintre francezi se terminau de obicei cu această remarcă.

Veber îşi şterse fruntea.

— Durant şi-a transferat averea în America. Mi-a spus secretara lui.

— Tipic.

Veber se uită la Ravic cu ochi obosiţi.

— Nu e el singurul. Cumnatul meu şi-a schimbat obligaţiunile franceze în titluri americane "Gaston Nerée", şi-a băgat banii în dolari şi-i ţine în seif. Se zice că Dupont şi-a ascuns în grădină câţiva saci cu aur. Nici nu pot să vorbesc despre asta, spuse el ridicându-se. Refuz. E imposibil. Nu se poate ca Franţa să fie trădată şi vândută. În faţa primejdiei toţi se vor uni. Toţi.

— Toţi, spuse Ravic, fără să zâmbească. Chiar şi industriaşii şi politicienii care fac astăzi afaceri cu nemţii. Veber se stăpânea.

— Ravic, să vorbim mai bine despre altceva.

— Cum vrei tu. Astăzi o conduc pe Kate Hegstroem la Cherbourg. Mă întorc la miezul nopţii.

Veber răsuflă din greu.

— Ce... ce-ai aranjat cu tine, Ravic?

— Nimic. Ne vor trimite pe toţi într-un lagăr de concentrare francez. E mai bine, în orice caz, decât într-unui nemţesc.

— Imposibil. Franţa n-are să închidă pe refugiaţi.

— Om trăi şi-om vedea. E normal să fie aşa şi n-avem, dreptul să spunem nimic.

— Ravic...

— Fii pe pace. Să sperăm că ai tu dreptate. Ştii că au început să evacueze Luvrul? Tablourile cele mai de preţ sunt trimise în Franţa Centrală.

— Cine ţi-a spus?

— Am trecut pe-acolo azi după-masă. Cristalurile albastre de la catedrala din Chartres au fost şi ele împachetate. Am fost ieri acolo. O excursie sentimentală. Voiam să le mai văd o dată. Le-au dus de-acolo fiindcă au amenajat un aerodrom în apropiere. Au înlocuit cristalurile cu geamuri ordinare, întocmai ca anul trecut, în timpul Conferinţei de la München.

— Vezi, izbucni Veber, agăţându-se de un fir de pai. Nici atunci nu s-a întâmplat nimic. A fost vâlvă mare şi pe urmă a venit Chamberlain cu umbrela lui.

— Da. Umbrela păcii e tot la Londra şi zeiţa Victoriei e tot la Luvru — dar fără cap. Va rămâne acolo fiindcă e prea grea şi nu se poate transporta. Plec, mă aşteaptă Kate Hegstroem.

"Normandie" era tras la chei ,strălucind în noapte cu miile de lumini. Vântul venea dinspre mare, rece şi sărat. Kate Hegstroem îşi strânse blana în jurul trupului. Era grozav de slabă. Faţa-i era numai oase pe care pielea stătea întinsă. Ochii înspăimântător de mari păreau nişte lacuri întunecate.

— Parcă n-aş pleca... spuse ea. Îmi vine atât de greu...

Ravic o privi în ochi. Lângă ei se înălţa vaporul gigantic, pasarela era viu luminată, oamenii se revărsau prin ea, mulţi dintre ei grăbindu-se ca şi cum le-ar fi fost teamă să nu ajungă prea târziu. Lângă ei se înălţa un castel sclipitor, şi numele lui nu mai era "Normandie", numele lui era Evadare, Fugă, Mântuire: în mii de oraşe, în mii de camere, de hoteluri murdare şi de beciuri din Europa, el era Fata Morgana a milioane de oameni, şi fiinţa aceasta în ale cărei măruntaie rodea moartea spunea cu vocea ei subţire şi duioasă, "Parcă n-aş pleca..."

Toate acestea erau lipsite de sens. Pentru refugiaţii de la Hotel Internaţional, pentru miile de Internaţionale din Europa, pentru toţi cei hărţuiţi, chinuiţi, fugăriţi, închişi, "Normandie" era pământul făgăduinţei; s-ar fi prăbuşit suspinând şi ar fi sărutat pasarela, ar fi crezut într-o minune dacă ar fi avut ei biletul care flutura în mâna obosită a celei care călătorea spre moarte şi care spunea nepăsător: "Parcă n-aş pleca".

Sosi un grup de americani. Afectaţi, veseli, gălăgioşi. Ei aveau timp berechet. Consulatul îi sfătuise să plece. Acum discutau întâmplarea. Păcat. Ar fi fost interesant să mai stea să vadă cum se desfăşoară lucrurile. În definitive ce putea să li se întâmple? Ambasadorul! Ei erau neutri! Păcat, zău!

Parfumul. Bijuteriile. Scânteierea diamantelor. Acum câteva ore erau la celebrul local Maxim, ridicol de ieftin când plăteai în dolari, şi beau un

Croton 29 sau un Pol Roger 28 — în clipa aceasta erau pe vapor şi aveau să-şi petreacă timpul în bar, jucând table, bând whisky — iar în faţa consulatului cozile lungi de oameni necăjiţi, mirosul groazei plutind ca un nor deasupra lor, câţiva funcţionari surmenaţi, şi apoi ultima instanţă, un secretar de legaţie care clătina din cap tot timpul şi spunea: "Nu, nici o viză, nu, imposibil", osândirea tăcută a tăcutei nevinovăţii; Ravic fixa vaporul care nu mai era un vapor, era o arcă, ultima arcă dinainte de potop, potopul de care scăpaseşi o dată şi care acum era gata să te ajungă.

— E timpul să urci, Kate.

— Da? Adio, Ravic.

— Adio, Kate.

— Nu e nevoie să ne minţim unul pe altul, nu?

— Nu.

— Vino şi tu, curând...

— Desigur, Kate, curând...

— Adio, Ravic. Îţi mulţumesc pentru tot. Acum mă duc. De sus, am să-ţi fac semn cu mâna. Tu stai aici până porneşte vaporul şi flutură din mână.

— Bine, Kate.

Urcă încet pasarela. Trupul i se legăna atât de uşor... Silueta ei, mai subţire decât toate celelalte de lângă ea, bine conturată, aproape lipsită de carne, avea eleganţa sumbră a morţii neîndoielnice. Profilul îi era neted ca un cap de pisică de pe un bronz egiptean — numai contur, respiraţie şi ochi.

Ultimii călători. Un evreu, leoarcă de năduşeală, cu o haină de blană pe braţ, aproape isteric, ţipa şi fugea după doi hamali. Ultimii americani. Pasarela începu să se ridice încet. Ce sentiment straniu! Se ridică, irevocabil. Sfârşitul. O fâşie îngustă de apă. Frontiera. Doi metri de apă numai — frontiera dintre Europa şi America. Dintre salvare şi dezastru.

Ravic o căută din ochi pe Kate Hegstroem; stătea rezemată de balustradă şi flutura din mână. Ravic îi răspunse.

Vaporul parcă nu se mişca. Îţi făcea impresia că pământul se retrage. Numai puţin. Aproape imperceptibil. Şi deodată vaporul iluminat se eliberă. Plutea pe apele întunecate, proiectat pe cerul negru, şi nu mai puteai ajunge la el. Kate Hegstroem nu se mai desluşea, nici ea nici ceilalţi. Cei rămaşi în urmă se priveau tăcuţi, stânjeniţi sau cu o veselie falsă, şi apoi grăbiţi sau şovăitori, pleca fiecare pe drumul lui.

Conducea automobilul prin noapte, spre Paris. Gardurile şi livezile Normandiei zburau pe lângă el. Luna atârna mare şi ovală pe cerul învăluit în ceaţă. Vaporul era uitat. Nu mai rămăsese decât peisajul. Peisajul, mirosul fânului şi al merelor coapte, tăcerea şi pacea adâncă a inevitabilului.

Maşina alerga aproape fără zgomot. Alerga ca şi cum gravitatea nu avea nici o putere asupra ei. Casele lunecau în goană înapoi, bisericile, satele, petele aurii ale estaminetelor şi bistrourilor, luciul unui râu, o moară, şi apoi iarăşi conturul neted al şesului, cerul care se boltea deasupra lui ca interiorul unei cochilii uriaşe pe al cărei sidef lăptos strălucea perla lunii.

Era la sfârşitul unei împliniri. Ravic mai trăise de multe ori sentimentul acesta; dar acum devenise întreg, puternic şi dominant, îl pătrundea şi nu-i mai putea opune rezistenţă.

Totul era lipsit de greutate şi plutea. Trecutul şi viitorul se uneau, fără nici o dorinţă şi fără nici o durere. Nici un lucru nu era mai important

sau mai tare decât altul. Orizonturile erau la echilibru şi, timp de o clipă, cântarul existenţei lui era egal. Soarta nu este mai puternică decât curajul senin cu care o priveşti în faţă. Dacă nu-i mai poţi rezista, poţi să te omori. E bine să ştii că nu eşti de tot pierdut atâta timp cât mai ai viaţă în tine.

Ravic cunoştea primejdia; ştia încotro merge şi că a doua zi avea să reziste din nou — dar, deodată, în noaptea aceea, în ceasul acela, când se întorcea de la Ararat în mirosul de sânge al dezastrului care avea să vină, toate lucrurile îşi pierdură numele. Primejdia era primejdie şi nu era primejdie; soarta era în acelaşi timp un sacrificiu şi zeitatea căreia îi aduceai sacrificiul. Iar Mâine, era o lume necunoscuta.

Totul era în ordine. Ceea ce fusese şi ceea ce avea să vină. Era de ajuns. Dacă era să fie sfârşitul, bine. Iubise o fiinţă şi o pierduse. Urâse pe cineva şi-l ucisese. Se eliberase de amândoi. Prima îi însufleţise iarăşi simţămintele; al doilea îi smulsese din rădăcină trecutul. Nu rămânea nimic neîmplinit. Nu rămânea nici o dorinţă, nici o ură şi nici o jale. Dacă era să fie începutul, acesta era. Avea să pornească fără speranţe, pregătit pentru orice, cu forţa simplă a experienţei care-l întărise fără să-l sfarme. Cenuşa fusese curăţată. Organele paralizate reînviaseră. Cinismul îşi recăpătase forţa. Totul era în ordine.

Dincolo de Caen întâlni caii. Coloane lungi, în noapte, cai, cai fantomatici în lumina lunii. Şi oameni, cu traiste, cu cutii de carton, cu pachete. Începutul mobilizării. Coloane de umbre pe partea dreaptă a şoselei, ca să lase loc pentru maşini.

Ravic trecea şi-i lăsa în urmă. Cai, se gândea el, cai... Ca în 1914. Nici un tanc. Cai...

Se opri la o staţie de benzină şi-şi umplu rezervorul. Se mai zăreau câteva lumini la ferestrele din sat, dar satul tăcea. Una din coloane pătrunsese în el. Oamenii priveau; nici unul nu flutura din mână.

— Mâine plec şi eu, spuse omul de la staţia de benzină. Avea trăsături vânjoase, de ţăran. Tata a murit în războiul trecut. Bunicul, în 1870. Eu plec mâine. Mereu acelaşi lucru. Facem treaba asta de sute de ani. Nu putem să schimbăm nimic; trebuie să mergem şi noi.

Privirea lui îmbrăţişă pompa deteriorată, căsuţa de lângă el şi pe femeia care stătea tăcută alături.

— Douăzeci şi opt de franci şi optzeci, domnule.

Iarăşi peisajul. Luna. Lisieux. Evreux. Coloane. Cai. Tăcere. Ravic opri în faţa unui mic restaurant. Afară erau aşezate două mese. Patroana îi spuse că nu-i mai rămăsese nimic de mâncare. Cina era cină şi în Franţa o omletă cu brânză nu înseamnă cină. Până la urmă o convinsese pe femeie şi-i aduse salată, cafea şi o carafă de vin obişnuit.

Ravic stătea singur în faţa restaurantului zugrăvit în roz şi mânca. Ceaţa plutea pe deasupra pajiştilor. Broaştele orăcăiau. Era pace deplină. De la etajul de sus al casei se auzi deodată un aparat de radio. O voce. Aceeaşi voce, mângâietoare, încrezătoare, şi cu totul inutilă. Toată lumea asculta şi nimeni nu credea.

Făeu plata. — La Paris se introduce camuflajul, spuse patroana. A anunţat adineauri la radio.

— Adevărat?

— Da. Împotriva atacurilor aeriene. O simplă precauţie. Aşa a spus la radio, că e numai o măsură de precauţie. N-are să fie război. Sunt gata să înceapă negocieri. Dumneavoastră ce credeţi?

— Nu cred că are să fie război. Ravic nu ştia ce altceva să spună.

— Să dea Dumnezeu. Dar ce rost are? Germania are să ocupe Polonia. Pe urmă o să ceară Alsacia şi Lo-rena. Pe urmă coloniile. Pe urmă altceva. De fiecare dată mai mult, până când o să trebuiască să cedăm

sau să facem război. Aşa că e mai bine să-l facem acum.

Patroana intră agale în casă. Pe drum venea o altă coloană.

Reflecţia roşietică a Parisului la orizont... Camuflaj; Parisul avea să fie camuflat. Era firesc; dar suna bizar; Parisul camuflat; Parisul. Ca şi cum lumina lunii avea să fie camuflată.

Suburbiile. Sena. Zarva de pe străduţele care se văr-sau în bulevardul ce curgea direct spre Arcul de Triumf. Şi Arcul, ridicându-se şters, dar încă iluminat de lumina ceţoasă de la Etoile. În spatele lui, în plină lumină şi strălucire, Champs Elysées.

Ravic mergea cu maşina pe bulevard. Mergea prin oraş şi, deodată, îşi dădu seama că întunericul începuse să coboare asupra Parisului. Ici şi colo se zăreau locuri de lumină, ca petele de pârleală de pe blană... Jocul multicolor al firmelor electrice fusese înghiţit de umbre care se lăsau ameninţătoare peste stropi înspăimântaţi de roşu, de alb, de abastru şi de verde. Unele străzi erau gata moarte, ca şi cum nişte viermi negri se târâseră pe la case şi înghiţiseră toată lumina. Aleea George al V-lea nu mai era luminată; aleea Montaigne era în agonie. Blocurile care aruncaseră noaptea cascade de lumină spre stele, te priveau acum cu faţade oarbe. Jumătate din aleea Victor-Emanuel al III-lea era camuflată şi cealaltă jumătate luminată, ca un corp paralizat, în agonie, jumătate mort, jumătate viu. Boala se întindea pretutindeni şi când Ravic se întoarse în Place de la Concorde, cercul ei larg murise şi el între timp.

Ministerele zăceau palide şi fără culoare, ghirlandele de lumină se stinseseră. Tritonii şi naiadele dansatore din nopţile de spumă albă împietriseră ca nişte cioturi fără formă, pe delfinii lor, havuzurile erau golite de luminile apelor lor, obeliscul, altădată strălucitor, se înălţa plumburiu ca un deget uriaş şi ameninţător al veşniciei, pe cerul întunecat, şi pretutindeni, ca nişte microbi, se târau becurile albastre, mici, chioare, ale apărării pasive, şi — cu licăriri murdare — se răspândeau ca o tuberculoză cosmică peste oraşul ce se stingea în tăcere.

Ravic duse maşina la garaj. Luă un taxi şi se întoarse la hotel. În faţa intrării, băiatul proprietăresei se cocoţase pe o scară şi schimba becul alb cu unul albastru. Lumina de la intrarea hotelului fusese totdeauna atât de slabă, încât nu reuşea să lumineze decât firma; becul albastru făcea să apară doar jumătate din numele hotelului, — "naţional", şi asta numai dacă-ţi dădeai osteneala să citeşti.

— Slavă Domnului că aţi venit, îi spuse proprietăreasa de îndată ce-l zări. A înnebunit o cucoană de la numărul şapte. Cel mai bun lucru ar fi s-o ducem la balamuc.

— Poate că nu a înnebunit şi e vorba numai de o criză nervoasă.

— E acelaşi lucru! Nebunii la balamuc. Le-am spus s-o ducă de aici, dar nu vor. Buclucul ăsta îmi lipsea mie acum! Dacă nu se potoleşte, o dau afară! Chiriaşii ceilalţi trebuie să doarmă.

— Zilele trecute a mai înnebunit cineva la Ritz, spuse Ravic. Un prinţ. După ce l-au transportat la sanatoriu, toţi americanii au vrut să se mute în apartamentul lui.

— Asta-i altceva. A înnebunit omul din cauza sângelui stătut. E elegant. N-a înnebunit de mizerie.

Ravic se uită la ea. — Văd că înţelegeţi viaţa, doamnă.

— Trebuie s-o înţeleg. Vedeţi că sunt o femeie bună. Toţi refugiaţii s-au strâns la mine. E drept că şi câştig ceva, dar prea puţin. Când însă începe o nebună să urle, asta-i prea mult. Dacă nu se potoleşte, o dau afară.

Nebuna era femeia al cărui fiu întrebase de ce e evreu. Se ghemuise într-un colţ al patului, cu mâinile la ochi. Camera era viu luminată. Toate

becurile erau aprinse şi, pe deasupra, două lumânări ardeau în sfeşnice, pe masă.

— Gândaci, şuieră femeia. Gândaci! Gândaci negri, mari, lucioşi! Uite-i pe la colţuri, mii de gândaci... Aprindeţi lumina, aprindeţi lumina, că vin, lumina, lumina, uite-i cum vin, peste mine!

Urla, lipită de zid, cu braţele întinse înainte, cu picioarele ridicate, cu ochii sticloşi şi holbaţi. Bărbatul ei încerca să-i apuce mâinile. — Dar nu e nimic, mamă, nu-i nimic în colţuri...

— Lumină, lumină! Uite-i că vin! Gândacii!

— Lumina e aprinsă, mamă. Toate luminile-sunt aprinse, uite şi două lumânări pe masă. Omul scoase o lanternă din buzunar şi îndreptă fasciculul de raze spre colţurile luminate ale camerei. — Nu-i nimic în colţuri, uite poţi să vezi şi tu că nu-i nimic, nimic.

— Gândacii! Gândacii! Vin încoace, s-a înnegrit podeaua de gândaci, ies din colţuri, lumină, lumină, se urcă pe zid, cad pe mine din tavan!

Femeia începu să horcăie şi-şi ridică mâinile deasupra capului.

— De când durează asta? îl întrebă Ravic pe om.

— De când s-a lăsat întunericul. Eu nu eram acasă. Încerc mereu. Am fost la consulatul Republicii Haiti şi l-am luat şi pe băiat cu mine. N-am reuşit să fac nimic, şi când m-am întors, nevasta stătea ghemuită în colţul patului şi ţipa.

Ravic îşi pregătise seringa. — A dormit după-masă?

Omul se uită la el neputincios. — Nu ştiu. Tot timpul a fost liniştită. N-avem bani de azil. N-avem nici... actele noastre nu sunt suficiente. Numai de s-ar linişti. Mamă, suntem toţi aici... Şi Siegfried e aici, şi domnul doctor. Nu-i nici un gândac.

— Gândacii, îl întrerupse femeia. Vin din toate părţile! Şi put! Ce groaznic put.

Ravic îi făcu injecţia. — Să nu-i mai amintiţi de asta. Peste câteva minute are să doarmă, are să doarmă obosită. Poate că a visat gândaci şi s-a speriat. E foarte posibil să se trezească mâine şi să nu-şi mai aducă aminte de nimic. Dumneavoastră să nu-i amintiţi. Faceţi aşa ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Gândacii, murmura femeia. Negri, graşi...

— Aveţi nevoie să ţineţi toate luminile aprinse?

— Le-am aprins fiindcă ţipa după lumină.

— Stingeţi becurile din tavan şi lăsaţi-le pe celelalte până ce adoarme. Are să doarmă. I-am dat o doză destul de mare. Am să trec mâine pe la unsprezece să văd cum îi este.

— Vă mulţumesc, spuse omul. Nu credeţi...

— Nu. Lucruri de astea se întâmplă des în zilele noastre. Puţină prudenţă timp de câteva zile. Nu-i arătaţi prea mult grijile dumneavoastră.

Uşor de spus, se gândi el în timp ce se urcă în camera lui. Aprinse lumina. Pe pat erau câteva cărţi. Seneca, Schopenhauer, Platon, Rilke, Lao-Tze, Li Po, Pascal, Heraclit, o *Biblie,* alte cărţi — grele şi uşoare, multe din ele în ediţii tipărite pe hârtie subţire, pentru cei ce pleacă cu multe cărţi la drum. Şi le alese pe cele pe care voia să le ia cu el. Se uită prin lucrurile lui. Nu prea avea ce să arunce. Purta cu el strictul necesar, aşa ca să poată fi ridicat în orice moment. O pătură veche, un halat — aveau să-l ajute ca nişte prieteni. Otrava din medalion, pe care o luase cu el în lagărul de concentrare din Germania. Faptul că o avea asupra lui şi putea s-o folosească în orice moment făcuse calvarul mai uşor de suportat. Puse medalionul în buzunar. Era mai bine să-l aibă la îndemână. Avea cel puţin o siguranţă. Nu ştii niciodată ce se poate întâmpla. Gestapoul poate să pună iar mâna pe tine. Pe masă stătea o jumătate de sticlă de calvados. Îşi turnă un pahar. "Franţa, se gândi el. Cinci ani de viaţă

neliniştită. Trei luni de închisoare, şedere legală. De patru ori expulzat. Tot atâtea întoarceri. Cinci ani de viaţă. A fost bine."

33

Suna telefonul.... Ravic ridică somnoros receptorul.

— Ravic...

— Da... Era Joan.

— Vino, spuse ea. Vorbea rar şi încet. Numaidecât, Ravic.

— Nu...

— Trebuie...

— Nu. Lasă-mă în pace. Nu sunt singur. Na vreau să vin.

— Ajută-mă...

— Nu pot să te ajut...

— S-a întâmplat ceva... Vocea Joanei era sfârşită. Trebuie... numaidecât...

— Joan, spuse Ravic nervos. Nu-ţi mai pierde vremea cu teatrul. Mi-ai mai făcut-o o dată şi m-am prins. Acuma ştiu ce-ţi poate pielea. Lasă-mă în pace şi vezi de altul.

Trânti receptorul fără să mai aştepte răspuns şi încercă să doarmă. Nu reuşi. Telefonul suna, suna în noaptea cenuşie şi dezolantă. Ravic luă perna şi o trânti peste aparat, zbârnâitul surd se mai auzi un timp şi apoi încetă.

Ravic aşteptă. Telefonul nu mai sună. Se ridică şi-şi luă o ţigară. O stinse fiindcă nu-i simţea gustul. Restul de calvados stătea pe masă. Sorbi o înghiţitură şi puse paharul la loc. Cafea, se gândi el. Cafea caldă. Chifle proaspete cu unt. Cunoştea un bistro care ţinea deschis toată noaptea.

Se uită la ceas. Dormise două ore dar nu mai era obosit. N-avea nici un rost să mai adoarmă acum şi să se trezească mahmur. Se duse la baie şi dădu drumul la duş.

Un zgomot. Telefonul? Închise robinetul. O bătaie în uşă. Ravic îşi puse halatul. Bătaia devenea din ce în ce mai tare. Nu era Joan, fiindcă ea ar fi intrat înăuntru. Uşa nu era încuiată. Şovăi o olipă înainte de a se duce să deschidă. Dacă era poliţia...

Deschise uşa. Afară stătea un bărbat pe care nu-l cunoştea, dar de care îşi amintea de undeva. Era îmbrăcat într-un smoching alb.

— Domnul doctor Ravic?

Ravic nu răspunse. Îl măsură atent.

— Ce doriţi? întrebă el.

— Dumneavoastră sunteţi domnul doctor Ravic?

— Spuneţi-mi mai bine ce doriţi.

— Dacă dumneavoastră sunteţi doctorul Ravic, trebuie să veniţi imediat la Joan Madou.

— De ce?

— A suferit un accident.

— Ce fel de accident? Ravic surâdea neîncrezător.

— Cu un revolver. S-a descărcat...

— E rănită? întrebă Ravic zâmbind. Probabil o încercare de sinucidere, se gândea el, ca să-l sperie pe bietul om.

— Doamne, Dumnezeule, e pe moarte, şopti omul. Trebuie să veniţi! E pe moarte! Eu am împuşcat-o!

— Cum?

— Da... e...

Ravic îşi aruncase halatul de pe el şi începu să se îmbrace.

— Sunteţi cu taxiul?

— Cu maşina mea...

— Ei, drăcie... Ravic îşi puse din nou halatul de baie pe umeri, apucă trusa, pantofii, cămaşa şi costumul.

— Mă îmbrac în maşină... hai repede...

Maşina gonea prin noaptea ca de lapte. Oraşul era complet camuflat. Străzile mu mai existau — numai un spaţiu ceţos, plutitor, prin care luminile albastre ale apărării pasive se zăreau — ca şi cum maşina alerga pe fundul mării.

Ravic îşi puse pantofii şi celelalte lucruri. Halatul cu care fugise jos îl ghemui în colţul canapelei. N-avea nici ciorapi, nici cravată. Privea nervos în noapte. N-avea nici un rost să pună întrebări omului de la volan. Acesta conducea cu mare viteză şi cât se poate de atent. N-avea timp să vorbească. Singura lui preocupare era să se strecoare cu maşina, să facă loc altora, să evite accidentele, şi să nu care cumva să rătăcească drumul prin întunecimea cu care nu era obişnuit. Cincisprezece minute pierdute, se gândi Ravic. Cel puţin cincisprezece minute.

— Mai repede, spuse el.

— Nu pot, fără faruri, din cauza camuflajului.

— Atunci aprinde farurile!

Omul aprinse farurile mari. Câţiva poliţişti strigară după ei la intersecţii. Un Renault zăpăcit de întuneric era gata să se ciocnească cu ei.

— Înainte. Mai repede!

Maşina opri în faţa casei. Ascensorul era la parter, cu uşa deschisă. La unul din etajele de sus, cineva suna furios. Probabil că omul nu închisese uşa când plecase în goană. Bun, se gândi Ravic, am economisit câteva minute.

Ascensorul urca. Se opri la etajul al patrulea. Un bărbat deschise uşa şi se uită înăuntru.

— Ce înseamnă să ţineţi atâta ascensorul jos?

Era persoana care apăsase pe buton. Ravic îi dădu un brânci şi închise uşa.

— Un moment! Să ne urcăm noi mai întâi.

Bărbatul rămas la etajul al patrulea înjura. Ascensorul îşi reluă urcuşul. Omul de la etajul patru apăsă furios pe buton. Ascensorul se opri. Ravic ieşi înainte ca ascensorul să pornească din nou, în jos, cu ei cu tot.

Joan stătea întinsă pe pat. Era îmbrăcată într-o rochie de seară închisă la gât. Argint pătat cu sânge. Sânge pe covor, în locul în care căzuse. Imbecilul o aşezase în pat şi plecase.

— Fii liniştită! zise Ravic. Fii liniştită! Lasă că nu e nimic. Nu-i nimic grav.

Tăie platca rochiei şi o trase în jos. Sânii erau neatinşi. Rana era la gât. Probabil că glontele nu-i atinsese laringele, altfel n-ar fi putut telefona. Nici o arteră nu fusese tăiată.

— Te doare?

— Da.

— Tare?

— Da…

— Are să-ţi treacă în curând...

Injecţia era pregătită. Citi teama în ochii Joanei.

— Nu-ţi fie frică. E numai ca să-ţi calmez durerea. Peste o clipă n-are să te mai doară.

Înfipse acul şi apoi îl scoase.

— Gata. Se întoarse către celălalt. Telefonează la Passy 2741. Cere o ambulanţă cu doi infirmieri. Repede!

— Ce e? întrebă Joan, forţându-se să vorbească.

— Passy 2741, spuse Ravic. Imediat! Du-te şi telefonează.

— Ce e, Ravic?

— Nimic grav. Aici nu te putem examina. Trebuie să te ducem la spital.

Joan se uită la el. Faţa-i era unsuroasă, rimelul de pe gene se întinsese pe pleoape şi rujul îi mânjea un colţ al gurii. Jumătate de obraz arăta ca cel al unui saltimbanc de rând, iar cealaltă jumătate, cu unsoarea neagră de la ochi, ca cea a unei prostituate obosite, extenuate. In jurul chipului ei strălucea părul.

— Nu vreau să fiu operată, şopti ea.

— Să vedem. Poate că nici n-o să fie nevoie.

— E... Joan se opri.

— Nu, spuse Ravic. Nu e grav. Numai că aici n-avem instrumentele necesare.

— Instrumente...

— Pentru examinare. Acum am să... nu te teme, că n-are să te doară...

Injecţia îşi făcea efectul. Ochii ei îşi pierdeau fixitatea. Ravic o examină cu grijă.

Bărbatul se întoarse.

— Ambulanţa e pe drum.

— Telefonează la Auteuil 1357. E spitalul. Dă-mi mie să vorbesc.

Bărbatul se execută docil.

— Ai să mă ajuţi? şopti Joan.

— Bineînţeles.

— Nu vreau să mă doară.

— N-are să te doară.

— Nu pot... nu pot să suport... Adormea. Vocea i se stingea.

Ravic examină locul unde pătrunsese glontele. Nici unul din vasele mari nu fusese atins. Nu se zărea rana pe unde ieşise glontele. Ravic nu spuse nimic. Nu spuse de ce îi era teamă.

— Cine te-a urcat în pat? Ai...

— El.

— Te-ai... Ai mers singură?

Înfricoşaţi, ochii se dezveliră de vălul tulbure.

— Ce? Nu... n-am putut să mişc piciorul. Piciorul — ce e, Ravic?

— Nimic. Mi-am închipuit. Ai să-ţi revii repede...

Bărbatul intră în odaie. Spitalul...

Ravic se repezi la telefon.

— Cine e? Eugénie? O cameră — da — şi telefonează-i lui Veber. Se uită spre Joan, apoi spuse pe şoptite:

— Pregătiţi totul. Trebuie să operăm imediat. Am chemat o ambulanţă. Un accident... da... bine... da, peste zece minute...

Agăţă receptorul şi rămase oâtva timp pe loc. Masa. O sticlă de cremă de mentă. Soârboasă băutură, pahare, ţigări parfumate, îngrozitoare. Era ca într-un film prost, cu un revolver pe covor, sânge, totul părea fantastic... Ce mă face să mă simt în felul acesta? se întreba el. Tot ce s-a întâmplat era adevărat — şi în clipa aceea îşi dădu seama că cel care venise să-l cheme era celălalt. Costumul cu umeri largi, părul lins şi pomădat, mirosul discret de apă de colonie care-l enervase — acesta era actorul de ale cărui ameninţări îşi bătuse joc. "A nimerit bine, se gândi el. Sau mai bine zis, a tras la întâmplare. Nu se poate să fi tras cu intenţie, asemenea lovituri, date cu atâta precizie nu reuşesc decât când tragi în neştire şi n-ai intenţia să nimereşti."

Se întoarse la Joan. Bărbatul îngenunchease lângă pat. Sigur că în-

genunchease, nici nu se putea altfel. Vorbea, se jeluia, vorbea, cuvintele i se revărsau din gură.

— Ridică-te, spuse Ravic.

Bărbatul se sculă docil. Îşi scutură, distrat, praful de pe genunchii pantalonilor. Ravic se uită la faţa lui. Lacrimi! Până şi asta!

— N-am făcut-o cu intenţie, domnule! Jur că n-am vrut s-o rănesc, nici nu mi-a trecut prin gând! A fost un accident, un accident orb, nenorocit.

Stomacul lui Ravic se contractă. Accident orb! În curând are să înceapă să vorbească în versuri albe!

— Ştiu asta. Acuma du-te jos şi aşteaptă ambulanţa.

Bărbatul voia să spună ceva.

— Du-te! îi spuse Ravic. Fii gata cu ascensorul. Dumnezeu ştie cum o să ducem brancarda jos.

— Ai să mă ajuţi, Ravic, spunea Joan somnoroasă.

— Da, răspunse el, fără speranţă.

— Eşti aici. Totdeauna sunt liniştită când eşti cu mine.

Faţa unsuroasă surâdea. Saltimbancul rânjea, prostituata zâmbea din greu.

— Bébée, n-am... spuse bărbatul din pragul uşii.

— Ieşi! strigă Ravic. Pleacă, n-auzi?

Joan rămase liniştită câtva timp, apoi deschise ochii.

— E un imbecil, spuse ea cu o limpezime surprinzătoare. Natural, că n-a făcut-o cu intenţie, săracul — a vrut numai să mă sperie. În ochi i se aprinse o lumină ciudată, aproape drăcească.

— N-am crezut că are să tragă — l-am provocat să...

— N-ai voie să vorbeşti.

— L-am provocat... Ochii i se făcură mici cât o geană. Vezi, aşa sunt eu... Ravic — viaţa mea — n-a vrut să nimerească... şi...

Ochii i se închiseră de tot. Surâsul se şterse. Ravic se uită nervos spre uşă.

— Nu intră brancarda în ascensor. E prea strâmt. În cel mai bun caz trebuie s-o ţinem pe jumătate aplecată.

— Puteţi întoarce la colţuri?

Internul se duse afară să vadă.

— Poate că da. Trebuie s-o ridicăm pe sus. Ar fi bine s-o legăm de brancardă.

O legară. Joan era între vis şi viaţă. Din când în când scotea câte un geamăt. Internii ieşiră din apartament.

— Ai cheie de la uşă? îl întrebă Ravic pe actor.

— Eu... nu, de ce?

— Ca să intri în apartament.

— Nu. Dar trebuie să fie o cheie pe undeva.

— Caut-o şi încuie uşa. Internii erau ocupaţi la primul cot al scării.

— Ia şi revolverul cu dumneata. Poţi să-l arunci undeva, afară...

— Mă... am să mă... am să mă predau poliţiei. E grav rănită?

— Da.

Bărbatul începu să năduşească. Scara era luminată de becuri care ţineau numai trei minute după ce apăsai pe buton şi-apoi se stingeau. La fiecare etaj se găsea câte un buton. Internii mergeau cu destulă uşurinţă între etaje. La cotituri era mai greu. Trebuiau să ridice brancarda mult deasupra capetelor, peste balustradă. Umbrele lor uriaşe dansau pe pereţi. "Unde am mai văzut eu asta? Am mai văzut-o undeva", se gândi Ravic, deconcertat. Apoi îşi aduse aminte. "Cu Raszinsky, la început de tot..."

Internii îşi strigau unul altuia în ce direcţie să se mişte, brancarda

zgâria tencuiala de pe perete; uşile se întredeschiseră şi feţe curioase apărură. Pijamale, păr zbârlit, feţe umflate de somn, cămăşi de noapte, purpurii, verzi, cu flori tropicale...

Lumina se stinse din nou. Internii bombăniră în întuneric şi se opriră.

— Lumina!

Ravic căută butonul. Intră cu mâna într-un sân de femeie. Îl izbi o răsuflare care mirosea urât, ceva i se frecă de picioare. Lumina se aprinse iar. O femeie cu părul blond se uita la el. De fălci îi atârnau pungi de grăsime, obrazul îi era uns cu cremă şi cu mâna stângă ţinea poala unei *robe-de-chambre* de mătase, cu mii de creţuri. Arăta ca un mops obez pe un pat de dantelă.

— A murit? întrebă ea cu ochi scânteietori.

— Nu. Ravic trecu mai departe. Se auzi un miorlăit strident şi nişte pufnituri. O pisică.

— Fifi. Femeia se aplecă şi-şi dezgoli genunchii monumentali. Fifi, scumpo, te-au călcat?

Ravic coborî scările. Brancarda se legăna la picioarele lui. Văzu capul Joanei, care se clătina după mişcările brancardei. Nu putea să-i vadă ochii.

Etajul întâi. Lumina se stinse iar. Ravic se repezi câteva trepte în sus, ca să găsească butonul. În momentul acela ascensorul începu să zbârnâie, trecu, aprins, în jos şi se cufundă în întuneric, de parcă ar fi coborât din cer. Actorul stătea în cuşca de sârmă. Alunecă în jos pe lângă brancardieri, fără zgomot, irezistibil, ca o apariţie. Găsise uşa de la ascensor deschisă şi coborâse cu el ca să-i ajungă pe ceilalţi. Făcuse foarte bine, dar producea un efect comic, sinistru şi înfiorător.

Ravic îşi ridică ochii. Tremuratul îl lăsase. Mâinile nu-i mai asudau în mănuşile de cauciuc. Schimbase mănuşile de două ori. Nu-i rămânea altceva de făcut decât să-şi învingă nervozitatea.

Veber stătea în faţa lui.

— Ravic, dacă vrei, cheamă-l pe Marteau. Poate să vină într-un sfert de oră. El operează şi tu îl asişti.

— Nu, e prea târziu.

Ravic respiră adânc. Se liniştise şi începu să lucreze.

Pielea. Albă. O piele, ca oricare altă piele. Pielea Joanei Sânge. Sângele Joanei. Sânge ca oricare altul. Tamponul. Muşchiul zdrobit. Tamponul. Atenţie. Mai departe. O scamă de brocard de argint. Fire. Mai departe. Canalul rănii. Aşchii. Mai departe. Canalul care duce la... care duce la...

Ravic simţi cum i se goleşte capul. Se îndreptă lent.

— Uite, uite... aici... a şaptea vertebră.

Veber se aplecă deasupra inciziei.

— Stăm prost.

— Nu prost. Nu mai este nici o speranţă. Nu mai e nimic de făcut.

Ravic îşi privi mâinile. Se mişcau în mănuşile de cauciuc. Erau mâini puternice, mâini bune, operaseră de o mie de ori şi cususeră la loc trupuri sfârtecate, de cele mai multe ori reuşiseră, câteodată nu, în câteva rânduri făcuseră aproape imposibilul, o şansă dintr-o sută — şi-acum, acum când totul atârna de ele, erau neputincioase.

Nu putea face nimic. Nimeni n-ar mai fi putut face nimic. O operaţie era cu neputinţă. Stătea şi se uita la rana roşie. Ar fi putut să-l cheme pe Marteau. Marteau i-ar fi spus acelaşi lucru.

— Nu se poate face nimic? întrebă Veber.

— Nimic. Ar însemna să-i scurtăm viaţa. Ar slăbi-o. Ai văzut unde a

pătruns glontele. Nici măcar nu pot să-l scot.

— Pulsul e neregulat şi se ridică — o sută treizeci — spuse Eugénie de după paravan.

Rana se făcu mai cenuşie, ca şi cum un suflu de întuneric trecuse peste ea. Ravic avea injecţia cu cofeină gata pregătită.

— Coramină, repede! Opreşte anestezia!

Făcu o a doua injecţie.

— Cum e acum pulsul?

— Neschimbat.

Sângele era tot ca de plumb.

— Fii gata cu adrenalină şi cu aparatul de oxigen!

Sângele se întuneca, de parcă nişte nori treceau pe deasupra lui şi-l acopereau cu umbra lor. Ca şi cum cineva trăgea draperiile deja ferestre şi lăsa camera în întuneric.

— Sânge, strigă Ravic disperat. Transfuzie de sânge.

Aparatul de oxigen începu să lucreze.

— Pulsul scade. O sută douăzeci. Foarte slab.

Viaţa revenea.

— Acum? Mai bine?

— Mai bine, mai regulat.

Umbrele se şterseră. Marginile rănii îşi pierdeau culoarea lor cenuşie. Sângele se făcea iarăşi sânge. Sânge. Oxigenul lucra.

— I se zbat pleoapele, spuse Eugénie.

— Nu-i nimic. Poate să se trezească. Ravic aplică pansamentul.

— Cum e pulsul?

— Mai regulat.

— Ca prin urechile acului, spuse Veber.

Ravic simţi că-l apasă ceva pe pleoape. Era sudoarea. Picături groase. Se îndreptă. Aparatul de oxigen bâzâia.

— Ţine-l mereu.

Ocoli masa de operaţie şi rămase un timp la picioarele Joanei. Nu se gândea la nimic. Se uită la faţa Joanei. Mişca. Nu murise încă.

— I-am luat mostră de sânge. Trebuie s-o trimitem la laborator. De unde luăm sânge pentru transfuzie? întrebă Eugénie.

— De la spitalul american, spuse Veber.

— Trebuie să încercăm, zise Ravic, cu toate că n-are să ajute la nimic. Îi prelungeşte agonia, atâta tot. Ai de gând să anunţi poliţia?

— Da, spuse Veber. Sunt obligat. Dar asta înseamnă că peste câteva minute ai să dai ochii cu doi comisari. Ţii neapărat?

— Nu.

— Bine. Ne mai gândim noi după-masă.

— Destul, Eugénie, spuse Ravic.

Tâmplele Joanei îşi recăpătaseră puţin culoarea. Albul-cenuşiu prinsese o nuanţă trandafirie. Pulsul îi bătea regulat, slab şi precis.

— Putem s-o ducem înapoi. Eu am să stau aici.

Se mişcase. Mişcase mâna. Mâna dreaptă. Stânga nu se mişca.

— Ravic... spuse ea.

— Da...

— M-ai operat?

— Nu, Joan. N-a fost nevoie. Am spălat numai rana.

— Ai să stai cu mine?

— Da.

Închise ochii şi adormi iar. Ravic se duse la uşă.

— Adu-mi, te rog, o cafea, îi spuse el surorii de zi.

— Şi chifle?

— Nu, numai cafea.

Se întoarse şi deschise fereastra. Dimineaţa se înălţa, limpede şi strălucitoare deasupra acoperişurilor. Vrăbiile se jucau pe streşini. Ravic se aşeză lângă fereastră şi aprinse o ţigară.

Sora aduse cafeaua. Ravic sorbea, fuma şi se uita pe fereastră. Când se întoarse din nou, din dimineaţa aceea luminoasă, sala i se păru întunecoasă. Se ridică în picioare şi se uită la Joan. Dormea. Eugénie îi spălase faţa. Era foarte palidă. Buzele abia i se mai vedeau.

Ravic duse tava cu serviciul de cafea, afară, pe sală. Mirosea a ceară de parchet şi a puroi. Sora trecu pe lângă el cu nişte pansamente pline de puroi. Undeva bâzâia un aspirator de praf.

Joan începu să se mişte. În curând avea să se trezească. Cu dureri de cap din ce în ce mai mari. Durerile aveau să sporească. Mai avea de trăit câteva ore sau câteva zile, în chinuri pe care nici o injecţie nu mai putea să i le adoarmă.

Ravic se duse după o siringă şi fiole. Joan deschise ochii în clipa în care Ravic se întorcea.

— Capul... mă doare, murmură ea.

Ravic aşteptă. Joan încercă să-şi mişte capul. Picioarele îi erau grele. Ochii trebuiau să se forţeze ca să-l vadă pe Ravic.

— Mă simt ca de plumb. Se trezi de tot. Nu mai pot...

— Încă puţin şi ai să te mişti mai bine.

Îi făcu injecţia.

— Nu mă durea aşa de rău înainte... Încercă să mişte capul.

— Ravic, şopti ea, nu vreau să sufăr. Făgăduieşte-mi că n-am să sufăr... bunica mea... am văzut-o... nu vreau... nu i-a ajutat la nimic... făgăduieşte-mi...

— Îţi făgăduiesc, Joan. N-are să te doară prea tare. Aproape deloc.

— Are să-mi ajute imediat?

— Da... imediat. Peste câteva minute...

— Ce e... cu braţul meu...

— Nimic. Nu poţi să-l mişti. Ai să-ţi revii în curând...

— Şi piciorul... piciorul drept...

Încerca să-l ridice, dar piciorul nu se mişcă.

— Tot aşa, Joan. Nu face nici un efort. Ai să-ţi revii...

Joan mişcă din cap.

— Tocmai îmi pusesem în gând să trăiesc altfel, şopti ea.

Ravic nu răspunse. N-avea nimic de spus. Poate că era adevărat. Cine n-are de gând să trăiască altfel?

Joan îşi clătină capul agitat, într-o parte şi-ntr-alta. Vocea ei era monotonă şi greoaie.

— Ce bine... că ai venit... Ce... m-aş fi făcut... fără tine?

— Da...

"Acelaşi lucru, se gândi el deznădăjduit. Ai fi făcut acelaşi lucru. Orice cârpaci s-ar fi priceput tot atât de bine. Orice cârpaci. Acum, când am cea mai mare nevoie de ştiinţa mea şi de tot ce-am învăţat, e-n zadar. Orice doctor de două parale ar fi făcut acelaşi lucru Nimic."

La prânz, Joan ştia. El nu-i spusese nimic, dar ea îşi dăduse deodată seama.

— Nu vreau să fiu şchioapă, Ravic... Ce-i cu picioarele mele?... Nici unul nu se mai mişcă...

— Nimic. Ai să umbli bine, ca totdeauna, de îndată ce ai să te dai jos din pat.

— Când am să mă dau jos din pat? De ce minţi? Nu e nevoie să minţi... nu e nevoie...

— Nu mint, Joan.

— Ba da... trebuie... nu trebuie să mă laşi să stau aici... când n-are să-mi mai rămână... decât durerea. Făgăduieşte-mi.

— Îţi făgăduiesc.

— Când n-am să mai pot... să-mi dai ceva. Bunica mea a zăcut cinci zile... şi urla. Eu nu vreau asta, Ravic.

— N-are să fie nimic. N-are să te doară prea tare.

— Dacă vezi că e rău de tot... să-mi dai... ceva tare... pentru totdeauna. Trebuie să-mi dai... chiar dacă eu nu vreau... sau fără să ştiu eu... fă cum îţi spun acum. După aceea... făgăduieşte-mi!

— Îţi făgăduiesc. Dar n-are să fie nevoie.

Privirea înspăimântată se stinse. Rămase întinsă acolo şi era liniştită.

— Tu ai dreptul s-o faci, Ravic, şopti ea. Fără tine... nici n-aş mai fi în viaţă.

— Ei! Ce tot vorbeşti?

— Nu. De-atunci — de când ne-am întâlnit — atunci nu mai ştiam... tu mi-ai dat... anul acesta de viaţă. A fost un dar din partea ta. Îşi întoarse capul spre el. De ce n-am stat cu tine?

— A fost vina mea, Joan.

— Nu. A fost... nu ştiu...

Amiaza aurie stătea la fereastră Draperiile erau trase, dar lumina pătrundea prin părţi, Joan era într-o somnolenţă provocată de narcotic A-proape că nu mai rămăsese nimic din ea. Cele câteva ore o devoraseră ca nişte lupi. Sub pătură, trupul ei părea că se subţiază. Vlaga se scurgea din ea. Plutea între somn şi viaţă. Câteodată era aproape inconştientă, câteodată perfect lucidă. Durerile se înteţiseră. Începu să geamă. Ravic îi făcu o injecţie.

— Capul, murmură ea. Mă doare mai tare...

După un timp începu iar să vorbească.

— Lumina... prea multă lumină... mă arde...

Ravic se duse la fereastră şi lăsă rulourile. Apoi strânse draperiile. Camera era acum aproape în întuneric. Se întoarse şi se aşeză pe pat, lângă ea.

Joan îşi mişcă buzele.

— Durează atâta... nu mai ajută, Ravic...

— Peste câteva minute...

Joan zăcea inertă. Mâinile stăteau moarte pe pătură.

— Trebuie... să-ţi spun... atâtea...

— Mai târziu, Joan.

— Nu. Acuma... nu mai e timp. Atâtea lucruri... să-ţi explic...

— Cred că ştiu aproape tot, Joan.

— Ştii?

— Cred că da...

Valurile, Ravic vedea valurile convulsive care-i străbăteau trupul. A-mândouă picioarele erau acum paralizate. Braţele la fel. Sânul abia mai sălta.

— Ştii că eu... totdeauna... numai pe tine...

— Da, Joan.

— Celălalt era o întâmplare...

— Da, ştiu...

Câteva clipe tăcu. Respira greu.

— Ciudat, spuse ea desluşit. Ciudat... că poţi să mori... când iubeşti...

Ravic se aplecă asupra ei. Nu era decât întunericul şi faţa Joanei.

— N-am fost bună cu tine... şopti ea.

— Tu ai fost viaţa mea...

— Vreau... nu pot... braţele mele nu vor mai putea niciodată... să te îmbrăţişeze...

Ravic o văzu cum se luptă să-şi ridice mâna.

— Eşti în braţele mele, spuse el. Şi eu într-ale tale.

Joan încetă o clipă să mai respire. Ochii îi erau cu totul umbriţi. Îi deschise. Pupilele erau foarte mari. Ravic nu ştia dacă mai vede.

— *Ti amo,* spuse ea.

Vorbea limba copilăriei sale. Era prea obosită pentru cealaltă. Ravic îi luă mâinile lipsite de viaţă. Ceva se rupea în el.

— Tu m-ai făcut să trăiesc, Joan. Vorbea chipului aceluia cu ochii înţepeniţi. Tu m-ai făcut să trăiesc. Nu eram altceva decât o bucată de piatră. Tu m-ai făcut să trăiesc...

— *Mi ami, tu?*

Era întrebarea unui copil care stătea gata să adoarmă. Era ultima oboseală, după toate celelalte.

— Joan, iubirea e un cuvânt prea slab. Nu e de ajuns. E numai o părticică, un strop dintr-un râu, o frunză de pe un copac. E cu mult mai mult.

— *Sono stata— sempre con te...*

Ravic îi ţinea mâinile care nu le mai simţeau pe ale lui.

— Ai fost tot timpul cu mine, spuse el fără să-şi dea seama că începuse să vorbească nemţeşte. Ai fost tot timpul cu mine, indiferent dacă te-am iubit, te-am urât sau mă arătam nepăsător — asta n-a schimbat niciodată nimic, ai fost tot timpul în mine...

Până atunci fiecare din ei vorbise într-o limbă împrumutată. Acum, pentru prima oară, fără să-şi dea seama, vorbeau amândoi limba lor, obstacolul cuvintelor căzute şi se înţelegeau mai bine ca oricând...

— *Bacciami.*

Îi sărută buzele uscate şi fierbinţi.

— Ai fost tot timpul cu mine, Joan...tot timpul.

— *Son' stata perduta senza di te...*

— Eu am fost mai pierdut fără tine. Tu ai fost toată lumina şi dulceaţa şi amărăciunea... tu m-ai zguduit şi mi te-ai dat, pe tine, şi m-ai redat mie însumi...

Ravic o privea. Membrele ei erau moarte, totul era mort, numai ochii îi erau vii, şi gura şi răsuflarea, şi Ravic ştia că muşchii auxiliari aveau să cadă pradă paraliziei. Acum de abia mai putea să vorbească, începuse să gâfâie, dinţii îi scrâşneau, faţa i se schimonosea, se sforţa încă să vorbească, gâtlejul era în spasme, buzele-i tremurau, horcăitul, horcăitul adânc şi sinistru, şi apoi un ţipăt.

— Ravic, bâlbâi ea. Ajutor...acum!

Ravic avea acul pregătit. Îl luă repede de pe măsuţă şi i-l vârî sub piele. Repede, înainte de a veni spasmul următor. Să nu se sufoce lent, chinuitor, mereu, interminabil, cu din ce în ce mai puţin aer. Să nu sufere fără rost. Nu mai avea înaintea ei decât durerea. Ore întregi, poate.

Pleoapele i se zbătură. Apoi rămaseră nemişcate. Buzele se întredeschiseră. Răsuflarea încetă.

Dădu draperiile la o parte şi ridică ruloul. Se întoarse la pat. Faţa Joanei era rigidă şi străină.

Închise uşa după el şi se duse în birou. Eugénie şedea la o masă şi completa nişte fişe.

— Pacienta de la numărul doisprezece a murit, spuse Ravic.

Eugénie dădu din cap fără să ridice ochii.

— Doctorul Veber e la dânsul în cameră?

— Cred că da.

Ravic străbătu coridorul şi intră în camera lui Veber.

— Numărul doisprezece a murit. Acuma poţi să anunţi poliţia.

Veber rămase cu privirile în jos.

— Poliţia are altceva de făcut acum.

— Ce?

Veber îi arătă o ediţie specială din *Le Matin.* Trupele germane invadaseră Polonia.

— M-am interesat la Minister. Astăzi se declară războiul.

Ravic puse ziarul jos.

— Asta-i, Veber.

— Da. Acesta-i sfârşitul. Biata Franţă.

Ravic se aşeză pe un scaun. Totul era searbăd.

— E mai mult decât Franţa, Veber, spuse el apoi.

Veber se uită la el.

— Pentru mine e Franţa. Asta e destul.

Ravic nu răspunse.

— Ce-ai de gând să faci? întrebă el după un timp.

— Nu ştiu. Mă prezint la regiment. Aici... făcu un gest... are să preia cineva spitalul.

— Ai să rămâi pe loc. În război e nevoie de spitale. N-o să te ia nimeni de aici.

— Nu vreau să stau aici.

Ravic se uită în jur.

— Ultima zi de spital. Cred că totul e în ordine. Bolnava cu uterul se însănătoşeşte; cazul cu vezica biliară merge spre bine; cu cancerul nu mai e nici o speranţă, o a doua operaţie e inutilă. Asta-i tot.

— De ce? întrebă Veber cu glasul duios. De ce zici că e ultima zi?

— Ne vor strânge de îndată ce se declară războiul.

Ravic observă că Veber e gata să spună ceva.

— Să nu discutăm degeaba. Cu siguranţă că ne trimit într-un lagăr.

Veber se aşeză pe scaunul lui.

— Nici eu nu mai ştiu ce să zic. Poate... Poate că nici n-au să lupte. Vor închina ţara, şi atâta tot. Nu mai ştiu nimic.

Ravic se ridică în picioare.

— Mai trec deseară pe-aici, în caz că sunt liber. La opt.

Ravic ieşi. Pe culoar se întâlni cu actorul. Uitase de el cu desăvârşire. Când îl văzu pe Ravic, sări în sus.

— Ce face?

— A murit.

Bărbatul rămase cu ochii holbaţi.

— A murit? Îşi duse mâna la inimă cu un gest tragic şi se clătină.

Al dracului comediant, se gândi Ravic. Probabil că jucase de atâtea ori în genul ăsta, încât rolul îi intrase în sânge. Poate însă că era sincer şi că gesturile lui profesionale atârnau absurd de durerea lui adevărată.

— Pot s-o văd?

— Pentru ce?

— Trebuie s-o mai văd o dată! Bărbatul îşi duse amândouă mâinile la piept. Într-una din ele ţinea un Hombourg maron deschis, cu borul tivit cu mătase.

— Nu înţelegeţi! Trebuie...

Avea lacrimi în ochi.

— Ascultă, îi spuse Ravic enervat. Ai face bine să dispari. Femeia e moartă şi nu se mai poate schimba nimic. Fă ce vrei şi du-te dracului! Nu-i pasă nimănui dacă ai să iei un an de închisoare sau ai să fii achitat dramatic. Oricum, peste câţiva ani, ai să te foloseşti de întâmplarea asta ca să-ţi dai aere în faţa femeilor şi să le cucereşti. Ieşi afară! Idiotule!

Îl împrânci spre uşă. Bărbatul şovăi o clipă. La uşă se întoarse:

— Bestie nesimţitoare: *Sale boche!*

Străzile erau pline de oameni. Stăteau ca ciorchinii în faţa buletinelor electrice de pe clădirile ziarelor. Ravic se duse în Jardin de Luxembourg. Voia să fie singur câteva ore înainte de a fi arestat.

Grădina era goală, în lumina caldă a după-amiezii târzii de toamnă. Copacii sugerau subtil toamna, nu toamna care veştejeşte, ci toamna care pârguie. Lumina era aurie şi albastrul era ultima flamură de mătase a verii.

Ravic rămase acolo mult timp. Vedea lumina schimbându-se şi umbrele alungindu-se. Ştia că acestea erau ultimele lui ore de libertate. Proprietăreasa nu mai putea adăposti pe nimeni, odată ce se declarase războiul. Se gândi la Rolande. Nici Rolande. Nimeni. Dacă ar fi continuat să trăiască ilegal ar fi fost bănuit de spionaj.

Rămase în grădină până seara. Nu era trist. Prin faţa lui treceau siluete. Siluete şi ani. Şi apoi ultima siluetă nemişcată.

La şapte plecă. Plecă din ultimul loc al păcii, parcul ce se întuneca. Pe stradă se vindeau ediţii speciale. Începuse războiul. Luă masa într-un bistro care n-avea radio, apoi se întoarse la spital. Veber îi ieşi înainte.

— Vrei să faci o cezariană? Chiar acum a sosit.

— Desigur.

Se duse să se schimbe. Pe sală se întâlni cu Eugénie Rămase împietrită când îl văzu.

— Nu te aşteptai să mă mai vezi? întrebă el.

— Nu, răspunse ea, trecând repede mai departe.

Copilul scâncea, îi făceau baie. Ravic se uită la faţa aceea roşie şi la degete. ";Nu venim pe lume zimbind", gândi el. Dădu copilul surorii. Era băiat.

— A venit la timp pentru război, şi cine ştie ce fel de război, spuse el.

— Dacă se întâmplă să fii arestat — îi spuse Veber în timp ce se spălau amândoi — vrei să mă anunţi imediat unde eşti?

— De ce vrei să-ţi creezi dificultăţi? E mai bine să nu cunoşti pe nimeni din categoria mea.

— De ce? Fiindcă eşti german? Eşti refugiat.

Ravic zâmbi trist.

— Nu ştii că refugiaţii sunt copiii nimănui? Pentru ţara lor sunt trădători. În străinătate sunt cetăţenii ţării lor de origine.

— Pentru mine n-are nici o importanţă. Vreau însă să ieşi de acolo cât mai repede cu putinţă. Vrei să uzezi de numele meu?

— Dacă ţii... Ravic ştia că n-avea s-o facă.

— Gândul acesta e îngrozitor. Ce-ai să faci acolo?

— Pentru doctori se găseşte oriunde ceva de făcut. Ravic îşi şterse mâinile. Vrei să-mi faci o favoare? Îngrijeşte de înmormântarea Joanei. Eu nu mai am timp să mă ocup de asta.

— Natural. Mai ai ceva să-mi dai în grijă? A avut proprietăţi sau aşa ceva?

— Să lăsăm asta în seama poliţiei. Nici nu ştia dacă are rude. De altfel, nu prezintă nici o importanţă.

Îşi puse haina.

— Adio, Veber. Mi-a făcut plăcere să lucrez cu tine.

— Adio, Ravic. Trebuie să ne socotim cu cezariana.

— Trece-o în contul înmormântării. Şi-aşa are să te coste mai mult. Aş vrea să-ţi mai las nişte bani.

— Nici nu te gândi. Nici nu te gândi, Ravic. Unde vrei să fie înmormântată?

— Nu ştiu. În orice cimitir. Am să las aici numele şi adresa ei. Ravic le scrise pe un formular de reţetă al spitalului.

Veber puse hârtia sub o greutate de cristal în care era fixată o foaie de argint.

— Bine, Ravic. Cred că peste câteva zile plec şi eu. Fără tine n-am fi putut face multe operaţii.

Ieşiră împreună.

— Adio, Eugénie, spuse Ravic.

— Adio, Herr Ravic. Se uită la el. — Vă duceţi la hotel?

— Da. De ce?

— A, nu, nimic. Mă gândeam numai.

Era întuneric. În faţa hotelului stătea un camion.

— Ravic, spuse Morosow, ieşind de sub uşa un case de lângă hotel.

— Boris? Ravic se opri.

— Poliţia e în hotel.

— Mi-am închipuit.

— A, carnetul de identitate al lui Ivan Kluge. Ştii, rusul care a murit. E valabil încă un an şi jumătate. Hai cu mine la Şeherezada să schimbăm fotografiile. Pe urmă poţi să stai la alt hotel ca refugiat rus.

Ravic clătină din cap. — Prea riscant, Boris, în timp de război e nevoie de mai multe acte. Mai bine n-ai deloc.

— Atunci ce ai de gând?

— Mă duc la hotel.

— Te-ai gândit bine, Ravic? întrebă Morosow.

— Da, foarte bine.

— A naibii treabă! Cine ştie unde or să te ducă.

— În orice caz n-or să mă extrădeze. Cu Germania s-a terminat. Nici măcar în Elveţia nu mă mai trimit. Ravic zâmbi. — Pentru prima oară, de şapte ani de zile, poliţia o să vrea să ne ţină, Boris. A trebuit să vină războiul ca să ajungem aici.

— Se zvoneşte că se înfiinţează un lagăr de concentrare la Longchamp. Morosow se trăgea de barbă. — Uite pentru ce ai fugit de lagărul nemţesc — ca să intri acum într-unui franţuzesc.

— Poate că ne vor pune curând în libertate.

Morosow nu răspunse. — Boris, spuse Ravic. Nu te-ngriji de mine. În război e nevoie de doctori.

— Ce nume ai să-ţi dai când te arestează?

— Cel adevărat. O singură dată l-am mai folosit aici — acum cinci ani. Ravic rămase un timp tăcut.

— Boris, spuse el apoi. Joan a murit. A împuşcat-o un tip. E acum la spital, la Veber, şi trebuie înmormântată. Veber mi-a promis că o să se ocupe de asta, dar nu ştiu dacă n-are să-l concentreze înainte. Vrei tu să te îngrijeşti? Nu mă întreba nimic, spune da şi gata.

— Da, spuse Morosow.

— Bine. Adio, Boris. Ia din boarfele mele tot ce crezi că poate să-ţi folosească. Şi mută-te la mine în cameră. Mereu ziceai că vrei să-mi iei baia Acum mă duc. La revedere.

— *Merde!* spuse Morosow.

— Fie. Ne-ntâlnim după război. La Fouquet.

— Pe care parte? Champs Elysées sau George al V-lea?

— George al V-lea. Suntem nişte dobitoci. Nişte eroi mucoşi. La revedere, Boris.

— *Merde!* zise Morosow. Nici măcar nu-ndrăznim să ne luăm rămas bun ca lumea. Vino-ncoa, idiotule!

Îl sărută pe Ravic pe amândoi obrajii. Ravic simţi barba şi mirosul de tutun de pipă. Nu era plăcut. Se-ndreptă spre hotel.

Refugiaţii stăteau la Catacombă. Ca primii creştini, se gindi Ravic. Primii europeni. Un bărbat în haine simple şedea la un birou, sub palmierul artificial, şi scria numele şi datele personale ale tuturor. Doi poliţişti păzeau intrarea prin care nimeni n-avea de gând să fugă.

— Paşaport? îl întrebă omul în haine simple pe Ravic.

— Nu.

— Alte acte?

— Nu.

— Ilegal?

— Da.

— De ce?

— Am fugit din Germania. Mi-a fost imposibil să-mi procur acte.

— Numele dumitale?

— Fresenburg.

— Prenumele?

— Ludwig.

— Evreu?

— Nu.

— Profesiunea?

— Medic.

Bărbatul scria. — Medic? întrebă el şi-i întinse lui Ravic o bucată de hârtie. — Cunoşti un medic care-şi spune Ravic?

— Nu.

— Sunt informat că locuieşte aici. Am primit un denunţ împotriva lui.

Ravic se uită la el. Eugénie îl întrebase dacă se întoarce la hotel şi fusese surprinsă să-l vadă în libertate.

— V-am spus că nu locuieşte aici nimeni cu numele ăsta, declară proprietăreasa, care stătea în picioare lângă uşa de la bucătărie.

— Dumneata să taci, spuse omul morocănos. Ai să-ţi iei pedeapsa că nu i-ai denunţat pe oamenii ăştia.

— Sunt mândră de asta. Dacă omenia se pedepseşte, atunci n-ai decât!

Bărbatul era gata să răspundă, dar se opri cu un gest nepăsător. Proprietăreasa îl fixă provocator. Avea protecţie şi nu-i era teamă.

— Fă-ţi bagajul, îi spuse bărbatul lui Ravic. Ia-ţi lenjerie şi mâncare pentru o zi. Şi o pătură, dacă ai.

Un poliţist îl însoţi până sus. Mai toate uşile de la camere erau deschise.

— Altceva nimic? îl întrebă poliţistul.

— Altceva nimic.

— Restul lucrurilor le lăsaţi aici?

— Restul lucrurilor le las aici.

— Şi asta? Poliţistul arată cu mâna spre Madona de lemn pe care Joan i-o trimisese la Internaţional după prima lor întâlnire.

— Şi asta.

Se duseră jos. Clarisse, servitoarea alsaciană îi întinse lui Ravic un pachet. Ravic observă că şi ceilalţi aveau pachete asemănătoare. — Ceva de-ale gurii, zise proprietăreasa. O să vă fie foame. Sunt sigură că acolo nu vă aşteaptă cu masa întinsă.

Se uită ţintă la bărbatul în haine simple. — Nu vorbi prea mult, spuse acesta enervat. Nu eu am declarat război...

— Dar nici oamenii ăştia.

— Lasă-mă în pace. Se uită spre poliţist. — Gata? Luaţi-i.

Grupul sumbru începu să se mişte. Ravic îl zări pe omul cu soţia care văzuse gândaci. Omul o sprijinea cu braţul lui liber. Sub celălalt, avea un geamantan şi mai ducea unul în mână. Băiatul târa şi el un bagaj. Omul se uita rugător la Ravic. Ravic dădu din cap. — Am instrumente şi doctorii la mine, spuse el. Nu-ţi fie teamă.

Se urcară în camion. Motorul duduia. Porniră, proprietăreasa stătea în prag şi le făcea semn cu mâna.

— Unde ne ducem? întrebă cineva pe unul din poliţişti.

— Nu ştiu.

Ravic stătea lângă Rosenfeld şi lângă falsul Aaron Goldberg. Rosenfeld ţinea un sul sub braţ. Cézanne şi Gauguin. Obrajii îi zvâcneau. — Viza spaniolă, spuse el. A expirat înainte de a... Rosenfeld se opri. — Pasărea Morţii a plecat, spuse el apoi. Markus Meyer a plecat ieri în America.

Camionul îi hurduca. Şedeau toţi lipiţi unul de altul. Aproape că nimeni nu vorbea. Ravic îl zări pe fatalistul Seidenbaum. Stătea înghesuit într-un colţ. — Tot acolo am ajuns, spuse el.

Ravic căută o ţigară, dar nu găsi. Îşi aduse aminte că avea destule în geamantan. — Da, zise el, oamenii rezistă la multe.

Camionul merse pe aleea Wagram şi coti în Place de l'Etoile. Nu se zărea nici o lumină, nicăieri. Piaţa era toată în beznă. Era atât de întuneric, încât nici Arcul de Triumf nu se mai vedea.

—----------